

DOCTRINA,
ET POLITIA
ECCLESIAE ANGLI-
CANÆ, A BEATISSIMÆ

Memoriæ PRINCIPIBVS

EDOVARDO SEXTO, REGINA
ELIZABETHA STABILITÆ, ET A
Religiosissimo, & Potentissimo Monarcha
IACOBO, Magnæ Britan.&c. Rege
continuata.

QVIBVS EIVSDEM ECCLESIAE
Apologia præfigitur pro sua discessione in vtraque
à grauissimis Romanæ Ecclesiæ corruptelis, Tyrannide, Ido-
latria, Erroribus, & quòd ad Concilium Tridenti-
num non accesserit.

Varia totius operis Capita in uersa pagina indicat.

Collectura R. Mocket D. D.

LONDINI,
Apud IOANNEM BILLIUM.
1616.

By Dr. Mackay's endorsement who cannot
vide Fuller's Church-history, lib. 10. pag. 71, 72.
Dr. Heylyn's Animadversions on that history, pag. 185, 6, 7.
Atk. Oxon. Vol. 1. col. 368.

Heylyn's Life of A.B. Laud. p. 70. 319.

Troubles and Tryal of A. Bp. Laud p. 209.

England Church. 4106. e 14.

In *eternum*, *Ecclesia nostra* deus ac gloriam, credit
quod *Fidem*, suam, non, ex arripens et ambiguis traditio-
nibus, non ex turbidis Scholasticorum, lacunis, non ex
inconditis Systematicorum, rhapsodiis; sed ex sacra
pagina, ex venerandis Sanctorum, Patrum, Monumentis
et primorum, Conciliorum decretis hausit Reformationis
Anglicanae *Principia*; quod Liturgiam, Ritum et
Ceremonias, totam denique Politiam non ad *Schola*
pontificia, non ad Lutheri, aut Calvini placita; sed
ad primam Antiquitatis normam, et Exemplar
accurate delinearunt.

Cave's Prolegom. ad
Hist. Lit. Script. Eccl.
p. xxvi.

3f

M.H.

First Edition. Rigidly suppressed, & exceedingly rare.
Lambert misdescribes it as a folio. He had
probably never seen the volume.

No other copy can at present be
traced.

4106. e. 14.

DOCTRINA,
ET POLITIA
ECCLESIAE ANGLI-
CANÆ, A BEATISSIMÆ

Memoriæ PRINCIPIBVS

EDOVARDO SEXTO, REGINA
ELIZABETHA STABILITÆ, ET A
Religiosissimo, & Potentissimo Monarcha
IACOBO, Magnæ Britan.&c. Rege
continuatur.

QVIBVS EIVSDEM ECCLESIAE
Apologia præfigitur pro sua discessione in vtraque
a grauissimis Romanæ Ecclesiæ corruptelis, Tyrannide, Ido-
latria, Erroribus, & quòd ad Concilium Tridenti-
num non accesserit.

Varia totius operis Capita inuersa pagina indicat.

Collectura R. Mooket D.D.

LONDINI,
Apud IOANNEM BILLIUM.
1616.

ADMONITIO AD
LECTOREM.

*Mnia in quibus fideles in-
tra Dei domum, Ecclesiam
præcipuè versentur, ad ea
quæ credenda, vel agen-
da, possunt reuocari. Et
credendorum quædam*

*est varietas, sicut & diuini verbi ex cuius
vnius fonte vbertim hauriuntur. Etenim*

Dei verbum ¹ Lac & potum infantibus,

1. Cor. 3. 2.

² cibum adultioribus, ³ solidum cibum sen-

Heb. 5. 14.

sus habentibus exercitatos abundè suppe-

ditat. Et quemadmodum credenda, sic

& agenda, in aliquo sunt discrimine. Sunt

enim aut ⁴ preces, aut ⁵ Sacramenta, aut

1. Tim. 2. 1.

1. Cor. ca. 10.

ca. 11.

Actio quæ ad Sacramentorum naturam pro-

A 3

pè

Admonitio ad Lectorem.

1. Tim. 5. 22.

Titus 2. 11.

pè accedit, nempe Ministrorum Ecclesiæ
ordinatio, aut huius & illorum fructus &
effectus, nimirum⁷ pietatis, temperantiæ,
& iustitiæ opera.

Huic tum credendorum tum agendo-
rum varietati doctrina & disciplina Eccle-
siæ Anglicanæ sunt admodum accommoda-
tæ. Catechetica eius doctrina magis suc-
cincta est instar lactis, & potus pro infanti-
bus; Catechetica doctrina magis ampla
quasi cibus enutriēdis adultioribus inseruiens;
Articuli Religionis ad Diaconorum &
Presbyterorum examen, sunt tanquam so-
lidus cibus, quem sensus nacti exercitatos de-
glutiunt ac digerunt. Et perinde ampla est
Anglicanæ Ecclesiæ disciplina, omnia intra
Ecclesiæ ouile agenda, suo ambitu comple-
ctens. Nam quā Liturgiā traditur, in
publicis precibus effundendis, administrandis
Sacramentis; quā explicatur libro Sacra-
rum ordinationum, in Ecclesiæ ministris
vocandis; quā denique Ecclesiæ nostræ Poli-
tiā exhibetur, in omnibus pietatis temperan-
tiæ,

Admonitio ad Lectorem.

*tiæ, iustitiæ actionibus regendis norma est, &
repagulum. Quamobrem cum Anglicanæ Ec-
clesiæ doctrina & disciplina tam plenè sint
constitutæ, tam omnibus suis partibus &
membris perfectæ; si his aliquando non ac-
quiescimus, verè de nobis dici potest,
nos potius doctrinæ & disci-
plinæ, quàm illos nobis
defuisse.*

12 NO 59

Capita totius operis.

1 **A** Pologia Ecclesiæ Anglicanæ pro sua discessione in doctrina & disciplina, à grauissima Romanæ Ecclesiæ Idololatria, Tyrannide, Corruptelis, & Erroribus : & quòd ad Concilium Tridentinum non accesserit.

2 Doctrina Catechetica Ecclesiæ Anglicanæ magis succincta, qua iuuentus & plebs rudior, à parœciarū ministris, antequā confirmentur ab Episcopis, & Eucharistiæ Sacramentū percipiant, sunt imbuendæ, Symbolū Apostolicum, Decalogum, Orationē Dominicam, Doctrinam Sacramentorū complectens : cui formæ benedictionū ad mensam & precationū mane & vespere ab vnoquoq; in priuatis familiaris dicendarum, publica autoritate editæ, subiiciuntur.

3 Doctrina Catechetica magis ampla, quam Ecclesiæ Anglicanæ cōstitutionibus, omnes pædagogi ac ludi-magistri suos discipulos tenentur Latinè & Anglicè pro eorū captu edocere: cui subnectuntur matutinæ & vespertinæ precationes studiosis et scholis accommodatæ.

4 Ecclesiæ Anglicanæ doctrina, ad cuius Analogiam, omnes Diaconi & Presbyteri ab Episcopis ordinandi examinantur, diuisa in 39. articulos, vnanimi consensu Archiepiscoporum, Episcoporū, & vniuersi cleri Anglicani, Anno 1562. approbatos, & regia autoritate stabilitos, ad Sabellianorum, Manichæorum, Arianorū, Tritheitarum, Macedonianorum, Ebionitarū, Nestorianorum, Eutychianorū, Nouationorum, Donatistarū, Pelagianorum, Semipelagianorum, Pontificiorū, Seruetianorum, Anabaptistarum, & reliquorum insignium hæreticorum, hæreses & errores condēnandos; tollendam opinionum dissensionem, & consensum in vera religione confirmandum. Præterea horum articulorum 35.to in quo homiliæ publica autoritate in Ecclesia Anglicana prælectæ approbantur, earundē homiliarum enunciata didascalica subiiciuntur.

Capita totius operis.

5 Liber Precum Publicarum, administrationis Sacramentorum, aliorumque rituum & Cereemoniarum in Ecclesiâ Anglicanâ.

6 Forma consecrandi Archiepiscopos & Episcopos, & ordinandi Presbyteros & Diaconos in Ecclesia Anglicana.

7 Disciplina & Politia Ecclesiæ Anglicanæ, ad cuius calcem adiicitur Tabula graduum affinitatis & consanguinitatis, intra quos non licet in hac Ecclesia matrimonium contrahere.

APOLOGIA
ECCLESIAE AN-
GLICANÆ PRO SVA
DISCESSIONE IN DO-
ctrina & disciplina,

A grauissimæ Ecclesiæ Romanæ Idololatriæ tyrannide corruptelis & erroribus & quod ad Concilium Tridentinum non accesserit.

ARGVMENTVM HVIVS
Apologiæ.

Non esse nouum si hodie postliminio restituta & quasi renascens Religio Christiana contumelijs ac conuitijs accipiat. Id enim ipsi Christo, Apostolis & primæ Ecclesiæ Christianis accidisse. Parag. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17.

Argumentum Apologiæ.

T Amen ne quis se istis aduersariorum nostrorum clamoribus abduci, & sibi imponi patiatur; exponit rationem vniuersam religionis nostræ: quid de Deo Patre, quid de eius vnico filio Iesu Christo, quid de Spiritu Sancto, quid de Ecclesia, quid de Sacramentis, quid de ministerio, quid de sacra Scriptura, quid de ceremoniis, quid de omni parte persuasionis Christianæ sentiamus. Par. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44.

P Raterea nos, omnes antiquas hæreses quas aut sacrosanctæ Scripturæ aut vetera Concilia condemnârunt ut pestes & perniciës animorum detestari; & in fundamentis veræ religionis vnanimes consentire. Par. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51.

N Os disciplinam Ecclesiasticam, quam Aduersarii nostri penitus enervârunt, quantum maximè possumus renouare; & omnem vitæ licentiam & dissolutionem morum præcis & auitis legibus, & ea, qua par est quæque possumus, seueritate vindicare. Parag. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63.

R Egnorum statum eo quo accepimus loco sine imminutione vlla aut mutatione retinere, & principibus nostris maiestatem quantam maximè possumus incolumem conseruare. Parag. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76.

Ab

Argumentum Apologiae.

A illa Ecclesia quam illi speluncam latronum fecerant, & in qua nihil integrum aut Ecclesiae simile reliquerant, quamque ipsi fatebantur multis in rebus erravisse, ut Lothum olim è Sodomā, aut Abrahamum è Caldeā non contentionis studio, sed Dei ipsius admonitu discessisse. Parag. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117.

Ex sacris libris quos scimus non posse fallere, certam quandam religionis formam quaesivisse, & ad veterum Patrum atque Apostolorum primitivam Ecclesiam, hoc est ad primordia atque initia tanquam ad fontes rediisse. Parag. 118. 119. 120. 121. 122.

Authoritatem in eare aut consensum Concilii Tridentini, in quo videremus nihil rectè atque ordine geri, ubi ab omnibus in unius nomen iuraretur, ubi legati principum nostrorum contemnerentur, ubi nemo nostrorum Theologorum audiretur, ubi apertè partibus atque ambitioni studeretur, non expectasse. Parag. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154.

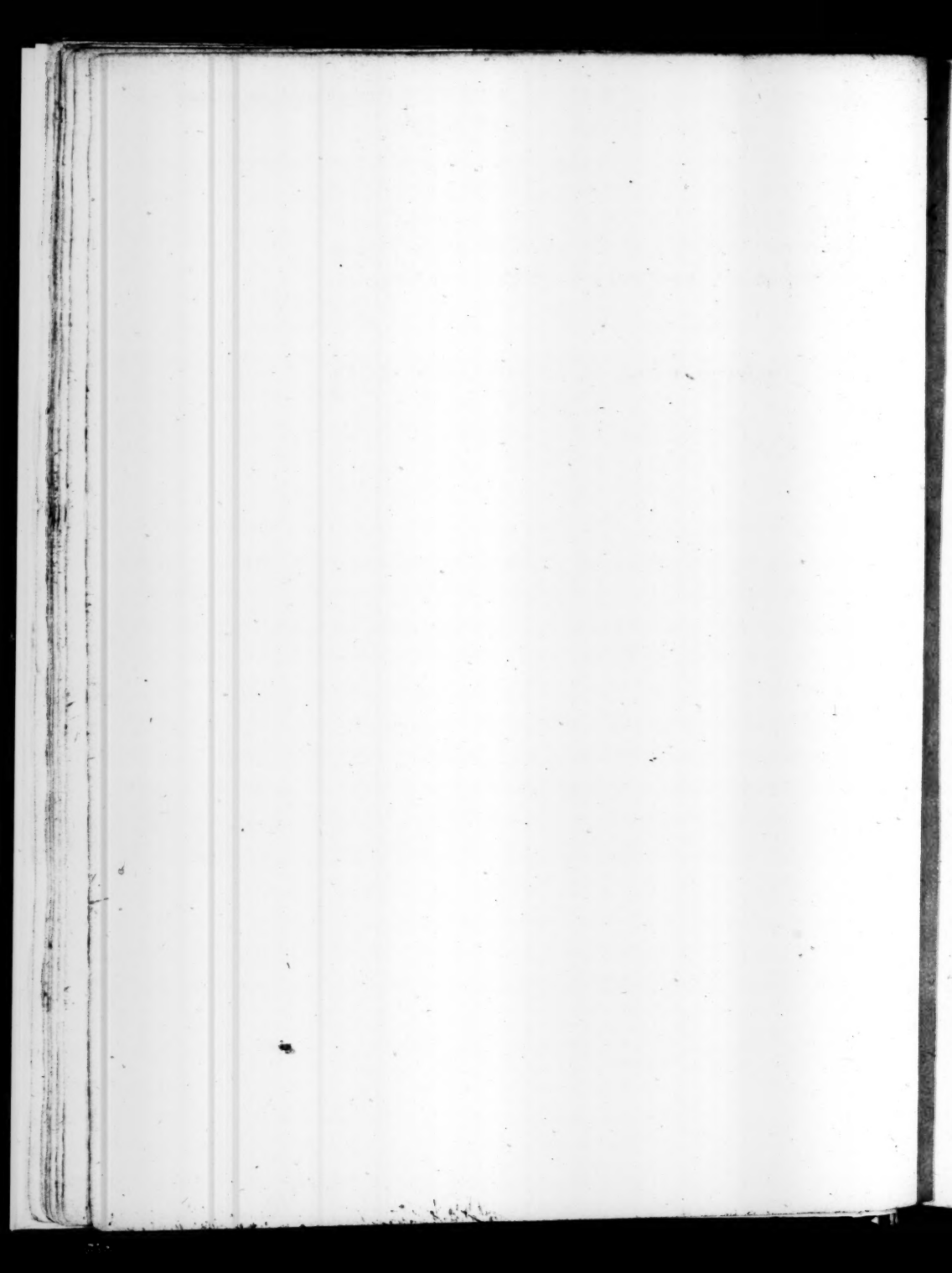
Sed quod olim Sancti Patres quodque maiores nostri saepe fecerunt, auctoritate civilis magistratus atque pro-

Argumentum Apologiæ.

prouinciali conuentu nostras Ecclesias restituisse. Episcopi vero Romani cui obstricti non eramus, quique nihil habet nec Christi, nec Petri, nec Apostoli, nec omnino Episcopi simile, iugum & tyrannidem pro eo ac debuius, excussisse. Parag. 155. 156. 157.

Postremò nos inter nos de omnibus dogmatis & capitibus religionis Christianæ conuenire, & uno ore unoque spiritu colere Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi. Parag. 158. 159. 160.

APOLOGIA EC- CLESIAE ANGLI- CANÆ.

ET VS illa est querela à primis vsq; Patriar-
charum & Prophetarum ducta temporibus,
& omnis memoriae literis & testimonijs
confirmata, veritatem in terris peregrinam
agere, & inter ignotos facile inimicos & ca-
lumniatores inuenire. Id etsi alijs fortasse
incredibile videri possit, si qui sint, qui ista
minus attentè obseruauerint, præsertim cum
hominum vniuersum genus ipso naturæ du-

*Tertul. in Apo-
logico.*

ctu, sine magistro, sua sponte sit appetens veritatis: & Christus ipse Ser-
uator noster, cum inter homines versaretur, quasi nomine ad exprimen-
dam omnem vim diuinam, aptissimè voluerit appellari *Veritas*. Nos ta-
men qui in sacris Scripturis versati sumus, quiq; legimus ac vidimus,
quid omnibus pijs omnium ferè temporum, quid Prophetis, quid Apo-
stolis, quid sanctis Martyribus, quid Christo ipsi acciderit, quibus illi
probris, maledictis, contumelijs, cum viuerent, veritatis vnius causâ ve-
xati fuerint: videmus id non tantum non esse nouum aut incredibile, sed
etiam receptum iam & omnibus temporibus vsitatum. Imò illud
multò potius mirum atque incredibile videri posset, si pater mendacio-
rum atque hostis omnis veritatis Diabolus, nunc tandem repente mu-
taret ingenium & speraret veritatem aliter, quam mentiendo posse op-
primi, aut alijs nunc artibus, quàm quibus ab initio semper vsus est, inci-
peret regnum suum stabilire. Ex omni enim memoria vix vllum tempus
inuenire possumus, vel crescentis, vel constitutæ, vel renascentis reli-
gionis, quo non veritas atque innocentia indignis modis ab hominibus,
& contumeliosissimè acciperetur. Videt, scilicet diabolus, veritate in-
columi, se incolumem esse, atq; sua tueri non posse.

Ioan. 8.

2 Nam vt ne quid de veteribus Patriarchis ac Prophetis comme-
moremus, quorum, vt diximus, nulla pars ætatis fuit à contumelijs &
probris libera, scimus fuisse olim quosdam qui dicerent, & publice
B prædicarent,

Cornelius Tacitus.
Tertul. in Apolog. c. 19. 7.
C. Plinius.

Iohn. 7. 9, 10.
Marc. 11.

Act. 26.
Epiphanius.

Marcion ex
Tersuliano.
Aulus à La-
Stance.
Ensebius lib. 5.
cap. 2.
Tertulian. 3.
Apolog. 1.
2. 3. & 7. 8. 9.

Tertul. in Apolog. cap. 3.

Sueton. Tran-
quil. in Nerone.

prædicarent, veteres Iudæos, quos non dubitamus fuisse cultores vnius & veri Dei, numinis loco aut suem, aut asinum coluisse, & omnem illam religionem nihil aliud fuisse, quam sacrilegium & contemptum omnium numinum. Scimus filium Dei & Seruatorem nostrum Iesum Christum, cum doceret veritatem, habitum fuisse pro præstigiatore, pro malefico, pro Samaritano, pro Beelzebub, pro seductore populi, pro homine bibulo & vorace. Et quis nescit, quæ dicta olim fuerint in acerrimum præconem, atque assertorem veritatis Diuum Paulum: illum modo hominem seditiosum esse, militem conscribere, secessionem facere: modo esse hæreticum, modo insanire, modo contentionis atque animi causâ in legem Dei blasphemum esse, & patrum instituta contemnere? Quis nescit Diuum Stephanum statim, cum penitus intimis animi sententiis veritatem accepisset, & eam coepisset liberè, sicut debuit, & fortiter prædicare, & præ se ferre, statim vocatum esse in iudicium capitis, quasi qui contumelias nefariè dixisset in legem, in Mosem, in Templum, in Deum? Aut quis nescit fuisse olim qui sacras Scripturas arguerent vanitatis, quod in illis dicerent contraria & planè pugnantia contineri: & Apostolos Christi singulos inter se, Paulum vero ab omnibus dissensisse? Et ne longum sit omnia colligere, id enim esset infinitum, quis nescit, quæ olim conuitia iacta fuerint in patres nostros, qui primi coeperunt agnoscere, & profiteri nomen Christi: illos inter se conspirare, & oeculta concilia inire contra Rempublicam, & eâ causâ antelucanis horis inter se in tenebris conuenire, occidere pueros infantes, explere se humanis carnibus, & ferali ritu bibere humanum sanguinem: postremò extinctis luminibus adulterium inter se & incestum pronisue perpetrare, & fratres cum sororibus, filios cum matribus sine reuerentia sanguinis, sine pudore, sine discrimine concumbere homines impios, sine religione vlla, sine Deo: hostes humani generis, indignos luce, indignos vita?

3. Ita tum omnia dicebantur in populum Dei, in Christum Iesum, in Paulum, in Stephanum, in eos omnes, quicumque primis temporibus amplexi sunt veritatem Euangelij, & se passi sunt odio in vulgus nomine, appellari Christianos. Et quamuis ea non essent vera, id tamen Diabolus satis putabat sibi fore, si effecisset saltem, ut crederentur esse vera, utque Christiani publico omnium odio laborarent, & ab omnibus ad exitium quærerentur. Itaque reges & principes huiusmodi tum persuasionibus inducti, occidere Prophetas Dei ad vnum omnes: Esaïam ad ferram: Hieremiam ad lapides: Daniele ad Leones: Amos ad vectem: Paulum ad gladium: Christum ad crucem: Christianos omnes ad carceres, ad equuleos, ad furcas, ad rupes, ad præcipitia, ad bestias, ad ignes condemnare, & rogos ingentes, ex illorum viuus corporibus, tantum ad vsum nocturni luminis, & ad ludibrium

brium inflammare: eosque non alio loco numerare, quàm quo fordes vilissimas, & catharmata ac ludibria totius mundi: Sic videlicet semper accepti sunt, auctores & professores veritatis.

4 Quo nos animo equiore ferre debemus, quicumque professionem Euangelij Iesu Christi suscepimus, si in eadem causa, ad eundem tractemur modum, utque olim patres nostri, ita nos quoque hodie, nullo nostro merito, tantum quia docemus & profiteamur veritatem, conui-
tiji, contumelijs, mendacijs exagitamur. 1. Tim. 4.

5 Clamant hodie passim nos omnes esse hereticos, discessisse à fide, & nouis persuasionibus atque impijs dogmatis, Ecclesiæ consensum dissipauisse: nos veteres & jam olim damnatas hæreses ab inferis rediuiuas restituere, & nouas sectas atque inauditos furores disseminare: iam etiam in contrarias factiones & sententias distractos esse, nec vlllo pacto potuisse vnquam inter nos ipsos conuenire: esse homines impios, & gigantum more, Deo ipsi bellum facere, & prorsus sine omni numinis curâ, cultuque viuere: nos omnia recte facta despiciere, non virtutis disciplina uti vlla, non legibus, non moribus, non fas, non ius, non æquum, non rectum colere: ad omnia flagitia laxare fræna, & populum ad omne genus licentiæ atque libidinis prouocare: nos id agere & querere, ut Monarchiæ & regnorum status evertantur, & omnia ad popularem temeritatem, & imperitiæ multitudinis dominationem redigantur: nos ab Ecclesia Catholica tumultuose defecisse, & nefario schismate orbem terrarum concussisse, & pacem communem, atque otium Ecclesiæ publicum conturbasse: utque olim Dathan & Abiron ab Aarone & Mose,
ita nos hodie à Romano Pontifice, sine vlla satis iusta causa secessionem fecisse: Priscorum Patrum & veterum Conciliorum auctoritatem pro nihilo putare: cæremonias antiquas a Patribus & proavis nostris multis iam seculis, bonis moribus, & melioribus temporibus approbatas, temerè & insolenter abrogasse, & nostra tantum priuata auctoritate, inuulsu sacri & Oecumenici Concilij, nouos in Ecclesiam ritus inuexisse: atque ista nos omnia non religionis causâ, sed contentionis tantum studio fecisse: Se autem nihil prorsus immutasse, omnia verò ut ab Apostolis tradita, & ab antiquissimis Patribus approbata fuerint, ad hunc vsque diem per tot secula retinuisse. Num. 16.

6 Ne ueres calumnijs tantum agi, & ad inuidiam nostram in angulis solum iactari videretur, subornati sunt à Romanis Pontificibus homines quidam satis disertis, & non indoctis: qui ad causam desperatam accederunt, & eam libris, & longis orationibus exornarent: ut cum eleganter & copiose ageretur, homines imperiti possent in ea aliquid esse suspicari. Videbant scilicet, ubique terrarum causam suam inclinare, artes suas iam videri, & minoris putari, & præsidia sua in singulos dies labefactari, & omnino causam magnoperè egere patrocinio.

Eorum autem, quæ ab illis in nos dicuntur, partim manifestè falsa sunt, & ipsorum, à quibus dicuntur, iudicio condemnata : partim, etsi falsa sunt illa quoq; tamen speciem veri aliquam & similitudinem præ se ferunt, ut in illis incautus Lector, maxime verò, si accedat istorum composita & elegans oratio, facile circumueniri, & errare possit : partim verò sunt eiusmodi, ut ea nos non tanquam crimina refugere, sed tanquam rectè, atq; optima ratione facta agnoscere, & profiteri debeamus. Nam, ut vno verbo quod res est dicamus, isti omnia nostra, etiam ea quæ ne ipsi quidem negare possunt rectè, atq; ordine esse facta, calumniantur; & quasi nihil a nobis aut fieri, aut dici rectè possit, ita dicta nostra factaq; omnia malitiosè deprauant. Simplicius quidem & candidius agendum erat, si verè agere voluissent : Nunc autem nec verè, nec Christiano more, modoque, sed obliuere & veteratorie mendacijs nos oppugnant : & cecitate populi & inscitia atq; ignorantia Principum, ad odium nostri, & ad opprimendam veritatem abutuntur. Est hæc potestas tenebrarum & hominum stupore magis imperitæ multitudinis, & tenebris, quam veritate aut luce fidentium, utq; Hieronymus ait, clausis oculis veritati perspicuè contradicentium. Nos verò Deo Optimo Maximo gratias agimus, eam esse causam nostram in quam isti cum cuperent, nullam contumeliam possent dicere, quæ non eadem in sanctos Patres, in Prophetas, in Apostolos, in Petrum, in Paulum, in Christum ipsum torqueri posset.

7 Iam verò si istis ad maledicendum disertis & eloquentibus esse licet, nos in optima nostra causa, ad verè respondendum haud conuenit esse mutos. Negligere enim quid de se, suaq; causa, quamuis falsè & calumniosè dicatur, præsertim cum id eiusmodi sit, ut in eo Dei maiestas, & religionis negotium violetur, hominum est dissolutorum, & ad iniurias diuini nominis securè, atq; impiè conuiuentium. Etsi enim aliæ iniuriæ sæpe magnæ ab homine modesto & Christiano ferri ac dissimulari possint, tamen hæreseos notam qui dissimulet, eum Rufinus negare solebat esse Christianum. Faciemus ergo tunc id quod omnes leges, quod vox naturæ ipsa iubet fieri, quodq; Christus ipse in simili causa contumelijs appetitus fecit, ut istorum criminationes propulsemus, ut causam innocentiamq; nostram modestè & verè tueamur. Nam Christus quidem cum à Phariseis accusaretur veneficij, quasi consuetudinem haberet cum Dæmonibus, & illorum ope multa faceret : Ego (inquit) Dæmonium non habeo, sed glorifico patrem meum : vos autem affecistis me ignominia. Et Paulus cum à Festo Proconsule contemneretur ut insanus, Ego (inquit) Optime Feste non insanio ut tu putas, sed veritatis, & sobrietatis verba loquor. Et Christiani veteres cum pro homicidis, adulteris, incestis, rerum publicè, perturbatoribus, ad populum traducerentur, & viderent huiusmodi criminationibus, in dubium

Ioan. 8.

Act. 26.

dubium vocari posse religionem quam profitebantur, maxime verò, si tacere viderentur, & quodammodo crimen agnoscere, ne ea res Evangelij cursum impediret, habuerunt orationes, scripserunt libros supplices, apud Imperatores & Principes verba fecerunt, vt sese suosq; publicè defenderent.

*Quadratus, Iu-
stinus, Melito
Tertull, alijsq;.*

8 Nos verò cum proximis istis viginti annis, tot millia nostrorum fratrum inter exquisitissimos cruciatus testimonium dixerint veritati, & Principes, cum frænare cuperent Euangelium, multa moliendo nihil egerint, & totus iam propè terrarum orbis ad aspiciendam lucem oculos incipiat aperire, satis iam dictam & defensam putamus esse nostram causam: cumq; res ipsa pro se loquatur, non multis opus esse verbis. Nam si Pontifices ipsi vellent, aut etiam si possent, rem ipsam secum, & initia progressusq; religionis nostræ cogitare, quemadmodum sua penè omnia nullo impellente, sine vlla humana ope ceciderint: nostra verò inuitis ab initio Imperatoribus, inuitis tot Regibus, inuitis Pontificibus, inuitis propè omnibus, incrementa ceperint, & paulatim in omnes terras propagata fuerint, atque etiam postremò in regum iam aulas & palatia peruenerint, vel hæc ipsa satis illis magna inditia esse possent, Deum ipsum pro nobis propugnare, & ipsorum conatus de Cælo ridere, & eam esse vim veritatis, quam nec humanæ vires, nec inferorum portæ possunt conuellere. Non enim insaniant hodie tot ciuitates liberæ, tot Reges, tot Principes, quia a sede Romana defece- runt, & se potius ad Christi Euangelium adiunxerunt.

9 Neque tamen si Pontificibus otium hætenus nunquam fuit de istis rebus attentè & seriò cogitandi, aut si nunc aliæ illos curæ impe- diunt, & diuersè distrahunt, aut si ista studia vulgaria & leuia esse pu- tant, & nihil ad dignitatem Pontificiam pertinere, idcirco causa no- stra debet videri deterior? aut si illi quod vident videre fortè nolunt, & veritatem magnitam potius oppugnant, idcirco nos habendi statim su- mus pro hæreticis, qui illorum voluntati non obsequimur? Quod si Pius Pontifex is esset, non dicimus, quem se tantoperè dici cupit, sed si is omninò esset, qui nos vel fratres suos, vel omninò homines esse duceret, rationes prius nostras, & quid à nobis quid contra nos dici posset diligenter expendisset: ac non ita temerè cæcis tantum præiudi- cijs, bonam partem orbis terrarum, tot doctos & pios viros, tot respub. tot Reges, tot Principes in Bulla sua qua nuper simulabat Concilium, inauditos, indictà causâ, condemnasset.

Pius 4.

10 Verum, ne, quia ad hunc modum publicè ab illo notati sumus, tacendo videamur crimen confiteri, & præsertim quia in publico Con- cilio, in quo ille nemini mortalium jus esse vult ferendi suffragij, sen- tentiaq; dicendæ, nisi iurato, addictæq; potestati suæ, audiri nullo mo- do possumus (id enim proximis Comitij's Tridentinis nimium experti

sumus, cum Principum Germaniæ, & liberarum ciuitatum legati, & Theologi prorsus ab omni conuentu excluderentur: neq; adhuc obliuisci possumus Iulium Tertium ante decem annos cauissè rescripto suo, ne quis nostrorum hominum in Concilio audiretur, nisi si quis fortè esset, qui uellet palinodiam canere, & mutare sententiam) uelèa maximè caulà uisum est nobis rationem fidei nostræ rescripto reddere, & ad ea, quæ nobis publicè obiecta sunt, uerè ac publicè respondere, ut orbis terrarum uidere possit, partes, & fundamenta eius doctrinæ, cui tot boni viri postposuerunt uitam suam, utq; omnes intelligant cuiusmodi tandem homines illi sint, quidq; de Deo & religione sentiant, quos Romanus Episcopus antequam vocarentur ad dicendam causam, non satis consideratè, nullo exemplo, nullo iure, tantum quod illos audiret à se suisque in aliqua parte Religionis discrepare, condemnauit pro hæreticis.

11 Et quamuis D. Hieronymus in suspitione hæreseos neminem uelit esse patientem, nos tamen nec acerbè, aut dicaciter agemus, nec efferemur iracundiâ, quanquam nec acerbus nec dicax uideri debet, qui uera dicit. Istam eloquentiam libentiùs relinquimus aduersarijs nostris, qui quicquid in nos dicunt, quantumuis id acerbè & contumeliosè dictum sit, tamen satis modestè & appositè dictum putant, uerè ne an falsò, nihil curant: Nobis his artibus opus non est, qui ueritatem defendemus.

12 Quod si docemus sacrosanctum Dei Euangelium, & ueteres Episcopos, atq; Ecclesiam Primitiuam nobiscum facere, nosque non sine iusta causa & ab istis discessisse, & ad Apostolos, ueteresq; Catholicos Patres rediisse, idq; non obscure & uasrè, sed bonâ fide coram Deo, uerè, ingenuè, dilucidè, & perspicuè facimus; si illi ipsi qui nostram doctrinam fugiunt, & sese Catholicos dici uolunt, aperte uidebunt omnes illos titulos antiquitatis, de quibus tantoperè gloriantur, sibi excuti de manibus, & in nostrâ causâ plus neruorum fuisse quàm putârint, speramus neminem illorum ita negligentem fore salutis suæ, quin ut uelit aliquando cogitationem suscipere, ad utros potius se adiungat. Certè quidem nisi quis planè animo obdurerit, & audire nolit, eum non pœnitebit animum ad defensionem nostram aduertere, & quid à nobis, quàmque ad religionem Christianam conuenienter, aptèque dicatur, attendere.

13 Nam quod nos appellant hæreticos, est illud crimen ita graue, ut nisi uideatur, nisi palpetur, nisi manibus digitisq; teneatur, credi facile de homine Christiano non debeat. Est enim hæresis destitutio salutis, abiectio gratiæ Dei, discessio à corpore & spiritu Christi. Sed fuit hoc semper istis, & illorum patribus familiare & solenne, ut si qui essent qui de illorum erroribus quererentur, & religionem cuperent restitutam,

flitutam, eos statim quasi nouatores rerum & homines factiosos, condemnarent pro hæreticis. Christus enim non aliâ causâ dictus est Samaritanus, quàm quòd ad nouam quandam religionem, & ad hæresin defecisse putaretur. Et Paulus Apostolus Christi vocatus est in iudicium, vt causam diceret de hæresi: Ego quidem (inquit) iuxta hanc viam, quam isti vocant hæresin, colo Patrium Deum, credens omnibus quæ scripta sunt in Lege & in Prophetis.

Acs 24.

Tertul. in A.
poleget.

2. Tim. 3.

1. Cor. 10.
2. Tim. 3.De unitate Ec-
cle. cap. 3.Eadē Sententia
habetur contra
Maximum Ar-
rianorum E-
piscopum. lib.
3. cap. 14
In primum
cap. Arges.

14 Breuiter, vniuersa ista religio quam hodiè profitentur homines Christiani, primis temporibus ab Ethnicis hominibus, Secta dicta est, & hæresis. His istis vocibus semper impleuerunt aures Principum, vt cum illi opinione præiudicatâ nos odissent, & quicquid à nobis diceretur, haberent pro factione & hæresi, à re ipsâ & a cognitione causæ abducerentur. Sed quanto crimen illud grauius est & atrocius, tanto argumentis maioribus & clarioribus probari debuit, hoc præsertim tempore, postquam homines ceperunt minùs istorum oraculis habere fidei, & in illorum doctrinam diligentius inquirere, quàm solebant. Aliiter enim nunc institutus est populus Dei atque olim fuit, cum omnia Pontificum Romanorum dictata haberentur pro Euangelio, & omnis religio ab illorum tantum auctoritate penderet. Extant hodiè sacræ literæ, extant scripta Apostolorum & Prophetarum, ex quibus & omnis veritas, & doctrina Catholica probari possit, & omnis hæresis refutari.

15 Cum nihil horum ab istis proferatur, tamen nos hæreticos appellari, qui nec à Christo, nec ab Apostolis, nec à Prophetis defecerimus, iniuriosum est ac peracerbum. Hoc gladio Christus reiecit Diabolum, cum ab illo tentaretur: his armis euertenda & profliganda est omnis altitudo, quæ sese attollit aduersus Deum. Omnis enim Scriptura (inquit Paulus) diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, ad refutandum, ad instituendum, ad arguendum, vt vir Dei perfectus sit, & ad omne opus bonum instructus. Sic semper pij Patres contra hæreticos non aliundè, quàm è sacris Scripturis pugnaverunt. Augustinus cum disputaret aduersus Petilianum hæreticum Donatistam, Ne, inquit, audiantur inter nos hæc verba, Ego dico, aut Tu dicis: Sic potius dicamus, Sic dicit Dominus: ibi quæramus Ecclesiam: ibi discutiamus causam nostram. Et Hieronymus, Omnia (inquit) ea, quæ absq; testimonio Scripturarum, quasi tradita ab Apostolis asseruntur, percutiuntur gladio Dei. Ambrosius etiam ad Gratianum Imperatorem; Interrogentur (inquit) Scripturæ: interrogentur Apostoli: interrogentur Prophetæ: interrogetur Christus. Non dubitabant, videlicet, tunc temporis Catholici Patres & Episcopi, religionem nostram satis è diuinis Scripturis probari posse: nec vnquam illi quenquam habere ausi sunt pro hæretico, cuius errorem non possent ex ijs-

Act's 24.

dem illis Scripturis perspicuè, & liquidò coarguere. Nos quidem vt cum D. Paulo respondeamus, iuxta hanc viam quam isti appellant hæresin, colimus Deum, & Patrem Domini nostri Iesu Christi, & recipimus omnia, quæ aut in Lege, aut in Prophetis, aut in Apostolorum libris scripta sunt.

16 Quare si nos sumus hæretici, si isti sunt (quod appellari volunt) Catholici, cur non faciunt id quod vident Patres Catholicos viros semper fecisse? Cur nos è sacris Scripturis non conuincunt? Cur nos ad illarum examen non reuocant? Cur nos non ostendunt à Christo, à Prophetis, ab Apostolis, à sanctis Patribus discessisse? Quid hærent? Quid fugiunt? Est Dei causa. Cur eam dubitant permittere verbo Dei? Quòd si nos sumus hæretici, qui omnes nostras controuersias referimus ad sacras literas, quicquid illas ipsas voces, quas scimus à Deo ipso consignatas esse, prouocamus, & illis alia omnia, quæcunquid possunt ab hominibus excogitari, postponimus: quid istos, quos tandem homines, aut quales conuenit appellari, qui sacrarum Scripturarum, hoc est, Dei ipsius iudicium reformidant, & sua illis somnia & frigidissima commenta anteposunt, & traditionum suarum causam, Christi, atquid Apostolorum instituta aliquot iam sæcula violarunt? Aiunt Sophoclem poetam tragicum, cum iam senex esset, & accusaretur apud iudices à filiis suis pro deliro & fatuo, quasi qui rem suam familiarem temerè profunderet, & opus iam habere videretur Curatore, vt se purgaret eo crimine, venisse in iudicium, & cum pronunciaisset Oedipum Coloneum, tragœdiam à se illis ipsis diebus, cum accusaretur, valde elaboratè & perelegantè scriptam, vltro interrogasse iudices, num illud carmen videretur esse hominis delirantis.

17 Ita nos quoque quoniam istis furere videmur, & ab illis traducimur pro Hæreticis, quasi quibus nihil iam rei sit nec cum Christo, nec cum Ecclesia Dei, non alienum aut inutile fore existimauimus, si apertè & liberè proponamus fidem nostram in qua stamus, & omnem illam spem quam habemus in Christo Iesu: vt omnes videre possint, quid nos de quaque parte Religionis Christianæ sentiamus, & statuere ipsi secum possint, an ea fides, quam videbunt & verbis Christi, & Apostolorum scriptis, & Catholicorum Patrum testimonijs, & multorum sæculorum exemplis confirmatam, tantum sit rabies quædam hominum furentium, & conspiratio hæreticorum.

18 CREDIMVS ergo vnā quādam naturam esse, & vim diuinā, quam appellamus Deum, eamque in tres personas æquales distinctam esse, in Patrem, in Filium, in Spiritum Sanctum, ejusdem omnes potestatis, ejusdem maiestatis, ejusdem æternitatis, ejusdem diuinitatis, ejusdem substantiæ. Et quamuis tres illæ personæ ita distinctæ sint,

vt

vt nec Pater sit Filius, nec Filius sit Spiritus Sanctus aut Pater: Deum tamen esse vnum, & illum vnum creasse cœlum, & terram, & omnia quæ cœli complexu continentur.

19 CREDIMVS Iesum Christum Filium vnicum æterni Patris, quemadmodum jam olim ante omnia initia decretum fuerat, cum venisset plenitudo temporis, suscepisse carnem, & omnem naturam humanam, ex beata illa ac pura virgine, vt indicaret hominibus arcanam, & reconditam voluntatem patris sui, quæ abdita fuerat à sæculis & generationibus, vtq; in humano corpore perageret mysterium redemptionis nostræ, & peccata nostra, & Sygrapham illam quæ erat scripta contra nos, affigeret ad crucem.

20 Eum credimus nostrâ causâ esse mortuum, sepultum, descendisse ad inferos, tertia die vi diuina rediisse ad vitam, & resurrexisse, post quadraginta dies, spectantibus discipulis, ascendisse in cœlum, vt impleret omnia; & corpus illud ipsum in quo natus, in quo versatus, in quo ludibrio habitus, in quo grauissimos cruciatus, & dirum genus mortis passus fuerat, in quo resurrexerat, in quo ascenderat ad Patris dextram, supra omnem principatum & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur, non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro, in Majestate, et gloria collocasse: ibi eum nunc sedere, & se futurum esse, donec omnia perficiantur. Et quamuis Maiestas & diuinitas Christi vbique diffusa sit, tamen corpus eius (vt Augustinus ait) in vno loco esse oportet: Christum corpori suo Maiestatem dedisse, naturam tamen corporis non ademisse: neque ita asserendum esse Christum Deum, vt eum negemus esse hominem. Vtque ait Martyr Vigilius, Christum humanâ suâ naturâ nos reliquisse, diuinitate autem non reliquisse: eumque cum absit à nobis per formam serui, tamen semper esse nobiscum per formam Dei.

21 Ab illo loco credimus Christum rediturum esse ad exercendum publicum illud iudicium, tam de illis quos inueniet adhuc in corpore superstitēs, quam de mortuis.

22 CREDIMVS Spiritum Sanctum, qui est tertia persona in sacra Tryade, illum verum esse Deum; non factum, non creatum, non genitum, sed ab vtroque, patre scilicet & filio, ratione quadam mortalibus incognita ac ineffabili, procedentem. Illius esse duritiem humani cordis emollire, cum aut per salutiferam prædicationem Euangelij, aut alia quacumq; ratione in pectora hominum recipitur: illum eos illuminare, & In agnitionem Dei, atque in omnem viam veritatis, & in totius vitæ nouitatem, & perpetuam salutis spem perducere.

23 CREDIMVS vnâ esse Ecclesiâ Dei, eamq; non vt olim apud Iudæos, in vnum aliquem angulum aut regnum, conclusam, sed Catho-

licam.

S.

August. tract. 5
in Ioan.

Act. 3.
August. tract. 3.
in Ioan.

Ad Dardanum.

Contra Eutichen, lib. 1.

Fulgentius ad
Regem Trajanum.

licam atq; Vniuersalem esse, & diffusam in totū terrarum orbē, vt nulla nunc natio sit, quæ possit verē conqueri, se exclusam esse, & non posse ad Ecclesiam, & populum Dei pertinere. Eam Ecclesiam esse regnum, esse corpus, esse sponfam Christi: eius regni Christum solum esse principem, eius corporis Christum solum esse caput: eius sponfæ Christum solum esse sponsum. Varios in Ecclesia esse ordines ministrorum, alios esse Diaconos, alios Presbyteros, alios Episcopos, quibus institutio populi & religionis cura & procuratio commissa sit: neminem tamen vnum nec esse, nec esse posse, qui summæ rerum vniuersæ præsit: Nam & Christum semper adesse Ecclesiæ suæ, & vicario homine, qui ex aße in integrum accedat non egere: & neminem mortalium posse existere, qui vniuersam Ecclesiam, hoc est, omnes partes orbis terrarum, vel animo complecti, nedum ordine collocare, & recte ac commodè administrare possit: Apostolos (vt Cyprianus ait) pari omnes inter se fuisse potestate: atque hoc idem fuisse alios quod Petrus fuit: omnibus ex æquo dictum fuisse Pascite: omnibus, ite in mundum vniuersum: omnibus, Docete Euangelium: & vt ait Hieronymus, Omnes Episcopos vbicunque tandem sint, siue Romæ, siue Eugubij, siue Constantinopoli, siue Rhegij, eiusdem esse meriti, eiusdem Sacerdotij. Vtque Cyprianus ait, Episcopatum vnum esse, & eius partem in solidum teneri à singulis. Et de sententia Niceni Concilij, Romanum Episcopum nihilo plus iuris in Ecclesia Dei obtinere, quam reliquas Patriarchas Alexandrinum, & Antiochenum: Romanum verò Episcopum, qui nunc ad se vnum omnia reuocat, nisi officium faciat, nisi administret Sacramenta, nisi instituat populum, nisi moneat, nisi doceat, ne Episcopum quidem aut omnino presbyterum iure dicendum esse. Episcopum enim (vt Augustinus ait) nomen esse operis, non honoris: vt ille se intelligat non esse Episcopum, qui velit præesse, & non prodesse. Caput vero Ecclesiæ totius, aut vniuersalem Episcopum, non magis aut illum, aut alium quemuis mortalem esse posse, quàm sponsum, quàm lucem, quàm salutem, quàm vitam Ecclesiæ. Hæc enim esse Christi vnius priuilegia, & nomina, & illi vni propriè atque vnicè conuenire: neq; vsquam quenquam Romanum Episcopum ante Phocam Imperatorem, quem scimus (interfecto Imperatore Mauritio domino suo) per nefarium scelus ad Imperium adspirasse, hoc est, ante sexcentesimo decimum tertium annum à Christo nato, vnquā passum fuisse sese tam superbo nomine salutari. Concilium etiam Carthaginense diferte cauisse, ne quis Episcopus aut summus Pontifex, aut primus Sacerdos diceretur: Episcopum verò Romanum, quoniam ita hodie dici vult, & alienam potestatem sibi vendicat, præterquam quod apertè facit contra vetera Concilia, contraque Patres, si Gregorio suo velit credere, nomen arrogans,

*De simplicitate
prelatorum.*

Ad Enagrium.

*De simplicitate
prelatorum.*

1. ad Tim. 3.

Cap. 47.

gans, profanum, sacrilegum, antichristianum, sibi imponere; esse regem superbiæ; esse Luciferum, qui se fratribus suis anteponat; abieciſſe fidem, esse præcurſorem Antichristi.

*Gregor. lib. 4.
Epiſt. 76. 78.
80. Et lib. 7.
Epiſt. 69.*

24 Ministrum legitime vocari oportere, & recte atque ordine præfici Ecclesiæ Dei: neminem autem ad sacrum ministerium pro suo arbitrio, atque libidine posse se intrudere. Quo maior nobis ab istis sit iniuria, quibus nihil sæpius in ore est, quam apud nos nihil ordine, nihil decenter, omnia confuſe, ac perturbate fieri, omnes apud nos esse Sacerdotes, omnes esse doctores, omnes esse interpretes.

25 Ministris à Christo datâ esse dicimus ligandi, soluendi, aperiendi, claudendi potestatem. Et soluendi quidē munus in eo situm esse, vt minister, vel deiectis animis, & verè resipiscentibus per Euangelij prædicationem, merita Christi, absolutionem offerat, & certam peccatorum condonat orem, ac spem salutis æternæ denunciet: aut vt eos qui graui scandalo, & notabili publicoq; aliquo delicto fratrum animos offenderint, & sese à communi societate Ecclesiæ, & à Christi corpore, quodammodo abalienarint, resipiscentes, reconciliet, & in fideiū cœtum atq; vnitatem recolligat, ac restituat. Similiter ligandi illum claudendiq; potestatem exercere docet Apologia, quoties vel incredulis, & contumacibus, regni cœlorum, ianuam occludit, illisq; vindictam Dei & sempiternum supplicium edicit, vel publicè excommunicatos ab Ecclesiæ gremio excludit. Sententiam autem, quamcunque ministri Dei ad hunc modum tulerint, Deus ipse ita comprobat, vt quicquid hic illorum operâ soluitur ac ligatur in terris, idem ipse soluere ac ligare velit, & ratum habere in cœlis. Claves autem quibus aut claudere regnum cœlorum, aut aperire possint, (vt Chrysostomus ait) dicimus esse scientiam Scripturarum: vt Tertullianus, esse interpretationem legis: vt Eusebius, esse verbum Dei. Accepiſſe autem discipulos Christi hanc potestatem, non vt audirent arcanas populi confessiones, aut captarent murmura, quod sacrificuli nunc omnes passim faciunt, atq; ita faciunt, quasi in eo solo sita sit omnis vis atq; vsus clauium: sed vt irent, vt docerent, vt publicarent Euangelium, vt essent credentibus odor vitæ ad vitam, vt essent incredulis atque infidelibus odor mortis ad mortem: vt piorum animi conscientia superioris vitæ & errorum consternati, postquam adspicere cœpiſſent lucem Euangelij, & in Christum credere, vt fores clauæ, ita illi verbo Dei apperirentur: impij autem & contumaces, quiq; nollent credere & redire in viam, quasi obſerati & clausi relinquerentur, & proficerent, vt Paulus ait, in deterius: Hanc esse rationem clauium, hoc pacto apperiri aut claudi hominum conscientias: Sacerdotem quidem esse iudicem, nullius tamen eum potestatis, vt ait Ambrosius, jus obtinere: Idcirco Christum his verbis increpiſſe Scribas & Phariseos, vt coargueret illorum in docendo negligentiam: Væ inquit vobis Scribæ.

*2. Tim. 5.
De peniten. diſp.
1. cap. verbum
Dei.*

LUC. 11.
MATT. 23.

MAR. 16.

In Titum primo
Hom. 11.
Theop. ad Titum
10. Euseb. li. 10.
cap. 5.
In monodia sua
super Basilium.

1. Tim. 4.

Platina in Pij.
2. vita.

Scribæ & Pharisei, qui abstulistis claves scientiæ, & clausistis regnum Cœlorum coram hominibus. Cumq; clavis, qua aditus nobis aperitur ad regnum Dei, sit verbum Evangelij, & interpretatio legis & scripturarum, vbi non sit verbum, ibi dicimus non esse clauem: & cum vnum omnibus datum sit verbum, vnaq; sit omnium clavis, vnam esse ministrorum omnium, quod quidem ad apperendum, aut claudendum attinet potestatem: imò etiam Pontificem ipsum, quamuis illi suauiter cantillentur illa verba à parasitis suis, Tibi dabo claves regni Cœlorum, ac si eæ illi vni, & præterea mortalium nemini conuenirent: nisi id agat, vt hominum flectantur conscientiæ, & succumbant verbo Dei, negamus aut aperire, aut claudere, aut omnino habere claves. Et quamuis doceat, & instituat populum, quod vtinam aliquando & verè faciat, & inducat aliquando animum, esse eam aliquam saltem partem officij sui, tamen eius clauem nihilo, aut meliorem aut maiorem esse, quam aliorum: Quis enim illum discreuit? Quis illum docuit doctius aperire, aut melius absoluere, quàm fratres suos?

26 Matrimonium in omni genere & statu hominum in Patriarchis, in Prophetis, in Apostolis, in Sanctis Martyribus, in Ministris Ecclesiæ, in Episcopis sanctum ac honorificum esse dicimus: & vt Chrysostomus ait, fas & ius esse cum eo ad Cathedram Episcopalem ascendere: vtq; Sozomenus ait de Spiridione, & Nazianzenus de patre suo, Episcopum pium, & industrium nihilo deterius eâ causâ, imò melius etiam, & vtilius versari in ministerio. Legem autem illam quæ hominibus eam libertatem per vim adimat, & inuitos adigat ad coelibatum, esse vt Diuus Paulus ait, doctrinam dæmoniorum: Et ex eo (quod Episcopus Augustinus, Faber, Abbas, Panormitanus, Latomus, opus illud tripartitum, quod adiunctum est secundo Tomo Conciliorum, alijq; Pontificiarum partium Satellites, resq; adeò ipsa, & omnes Historiæ consentunt) incredibilem vitæ ac morum impuritatem in ministris Dei, & horrenda flagitia esse consecuta: & rectè dixisse Pium secundum Romanum Episcopum, videre semultas causas, cur eripiendæ fuerint vxores sacerdotibus, multo autem & plures videre, & grauiores, cur sint reddendæ.

27 Recipimus & amplectimur omnes Canonicas Scripturas, & veteris & noui Testamenti: Deoq; nostro gratias agimus qui eam lucem nobis excitarit, quam semper haberemus in oculis, ne vel humana fraude, vel insidijs dæmonum ad errores & fabulas abduceremur: eas esse cœlestes voces, per quas Deus voluntatem suam nobis patefecerit: in illis solis posse hominum animos acquiescere: in illis ea omnia quæcunq; ad nostram salutem sint necessaria, vt Origenes, Augustinus, Chrysostomus, Cyrillus docuerunt, cumulatè & plenè contineri: eas esse vim ac potentiam Dei ad salutem: eas esse fundamenta Prophetarum,

rum, & Apostolorum, in quibus ædificata sit ecclesia Dei: eas esse certissimam normam ad quam ea, si vacillet aut erret, possit exigi, & ad quam omnis doctrina Ecclesiastica debeat reuocari: contra eas nec legem, nec traditionem, nec consuetudinem vllam audiendam esse, ne si Paulus quidem ipse, aut Angelus de Cælo veniat & secus doceat.

28 Recipimus Sacramenta Ecclesiæ, hoc est, sacra quædam signa, cæremonias, quibus Christus nos vti voluit, vt illis, mysteria salutis nostræ, nobis ante oculos constitueret, & fidem nostram, quam habemus in eius sanguine vehementius confirmaret, & gratiam suam in cordibus nostris obsignaret. Eaq; cum Tertulliano, Origene, Ambrosio, Augustino, Hieronymo, Chrysostomo, Basilio, Dyonisio, alijsq; Catholicis Patribus, figuras, signa, Symbola, typos, antitypa, formas, sigilla, signacula, similitudines, exemplaria, imagines, recordationes, memorias appellamus. Nec dubitamus etiam cum eisdem dicere, esse illa visibilia quædam verba, signacula iustitiæ, signa gratiæ: diserteq; pronunciamus in cœna credentibus, verè exhiberi corpus & sanguinem Domini, carnem filij Dei, viuificantem animas nostras, cibum supernè venientem, immortalitatis alimoniam, gratiam, veritatem, vitam: eamque communionem esse corporis & sanguinis Christi, cuius participatione viuificamur, vegetamur, & pascimur ad immortalitatem, & per quam coniungimur, vnimur & incorporamur Christo, vt nos in illo maneamus, & ille in nobis.

29 Duo autem Sacramenta, quæ eo nomine propriè censenda sunt, agnoscimus, Baptismum, & Eucharistiam: tot enim videmus tradita esse ac consecrata à Christo, & à veteribus Patribus, Ambrosio, & Augustino, approbata.

30 Et Baptismum quidem Sacramentum esse remissionis peccatorum, & ejus ablutionis quam habemus in Christi sanguine; & ab eo neminem qui velit profiteri nomen Christi, ne infantes quidem Christianorum hominum, quoniam nascuntur in peccato, & pertinent ad populum Dei, arcendos esse.

31 Eucharistiam esse Sacramentum, hoc est, symbolum conspicuum corporis & sanguinis Christi, in quo subijcitur quodammodo oculis nostris mors Christi, & ejus resurrectio, & quæcunque gessit in humano corpore: vt de eius morte, & nostra liberatione gratias agamus, & frequentatione Sacramentorum, eius rei memoriam assidue renouemus, vt verò Christi corpore & sanguine alamur, in spem resurrectionis & vitæ æternæ, vtq; pro certissimo habeamus, id esse animis nostris alendis corpus & sanguinem Christi, quod alendis corporibus est panis & vinum. Ad hoc epulum inuitandum esse populum, vt omnes inter se communicent, & societatem suam inter se, spemq; eam, quam habent

*Chrisost. ad
Ephe. serm. 3.
cap. 1.
De cons. dist. 1.
cap. omnes.
Dist. 2. cap. se-
culares.
De consecr.
Dist. 2. cap.
Peracta.*

*De consecr.
Dist. 2. cap.
comperimus.*

In Ioan. cap. 6.

*De sacra. lib. 4.
cap. 4. In dia-
logu primo &
secundo.*

*In Sermonem
ad infantes. de
consecr. Dist.
2. cap. Qui
manducat.
In Mat. 15.*

Luc. 22.

in Christo Iesu publicè significant, & testificentur. Itaque si quis fuisset, qui spectator tantum esse vellet, & a sacra Communione abstineret, illum veteres Patres, & Romanos Episcopos in Primitiua Ecclesia, antequam nata esset priuata Missa, tanquam improbum atque Ethnicum excommunicasse: Neque vllum fuisse eo tempore hominem Christianum, qui cæteris spectantibus communicaret solus. Ita olim decreuit Calixtus, vt peracta consecratione, omnes communicarent, nisi malent carere Ecclesiasticis liminibus, sic enim ait Apostolos statuisse, & sanctam Romanam Ecclesiam tenere. Populo verò ad sacram Communionem accedenti, vtramq; partem Eucharistiæ tradendam esse: id enim & Christum iussisse, & Apostolos vbique terrarum instituisse, & omnes veteres Patres, & Catholicos Episcopos sequutos esse: & si quis contra faciat, eum, vt Gelasius ait, committere Sacrilegium: & aduersarios hodie nostros, qui explosa atque abdicata communione sine verbo Dei, sine veteri concilio, sine villo Catholico Patre, sine exemplo Primitiæ Ecclesiæ, sine etiam ratione, priuatas Missas, & multitudinem Sacramentorum defendant, idque non tantum contra expressum mandatum & iussum Christi, fedetiam contra omnem antiquitatem faciant, improbè facere & esse sacrilegos.

32 Panem & Vinum dicimus esse sacra, & cœlestia mysteria corporis & sanguinis Christi, & illis Christum ipsum, verum panem æternæ vitæ sic nobis præsentem exhiberi, vt eius corpus sanguinemque per fidem verè sumamus: non tamen id ita dicimus, quasi putemus naturam panis & vini prorsus immutari atque abire in nihilum, quemadmodum multi proximis istis sæculis somniarunt, neque adhuc potuerunt vnamquam latius inter se de suo somnio conuenire. Neque enim id Christus egit, vt panis triticeus abijceret naturam suam, ac nouam quandam diuinitatem indueret, sed vt nos potius immutaret, vtq; Theophilactus loquitur, transelementaret in corpus suum. Quid enim magis perspicue dici potest, quam quod Ambrosius ait, Panis & Vinum sunt quæ erant, & in aliud commutantur? aut quod Gelasius, Non definit esse substantia panis, vel natura vini: aut quod Theodoretus, Post sanctificationem, mystica Symbola naturam suam propriam non abijciunt (manent enim in priori sua substantia, & figura & specie:) aut quod Augustinus, Quod videtis, panis est & Calix, quod etiam oculi renunciant, quod autem fides vestra postulat instruenda, Panis est corpus Christi, calix sanguis: aut quod Origenes, Ille panis qui sanctificatur per verbum Dei, quod quidem ad materiam attinet, in ventrem abit & in secessum eijcitur: aut quod Christus non tantum post consecrationem calicis, sed etiam post communionem dixit, Non bibam amplius de hac generatione vitis. Certum enim est ex vite generari vinum, non sanguinè. Nec tamen cum ista dicimus, extenuamus Cœnam Domini,

Domini, aut eam frigidam tantum cæremoniā esse docemus, & in ea nihil fieri, quod multi nos docere calumniantur. Christum enim asserimus, verē sese præsentem exhibere in Sacramentis suis: in Baptismo ut eum induamus: in Cæna ut eum fide & spiritu comedamus, & de eius cruce & sanguine habeamus vitam æternā: idq; dicimus non perfunctoriē, & frigide, sed re ipsa & verē fieri. Et si enim Christi corpus dentibus & faucibus non attingimus, eum tamen fide, mente, spiritu tenemus & premimus. Neque verò vana ea fides est, quæ Christum complectitur, nec frigide percipitur, quod mente, fide, & spiritu percipitur. Ita enim nobis in illis mysterijs, Christus ipse totus, quantus quātus est, offertur & traditur, ut verē sciamus esse iam nos carnem de eius carne, & os de ossibus eius, & Christum in nobis manere, & nos in illo.

33 Itaq; in peragendis mysterijs, antequam ad sacram Communionem veniatur, rectē admonetur populus ut sursum habeant corda, & animos in cælum dirigant. Ibi enim esse illum de quo nos oportet satiari ac vivere. Et Cyrillus in percipiendis mysterijs, excludendas esse ait crassas cogitationes. Et Concilium Nicenum, ut Græcè citatur à quibusdam, disertè verat, ne humiliter intenti simus ad propositum panem & vinum. Et ut Chrysostomus rectē scribit, corpus Christi dicimus esse cadaver, nos oportere esse aquilas, ut intelligamus in altum subuolandum esse, si velimus ad Christi corpus accedere: Hanc enim aquilam esse mensam, non graculorum. Et Cyprianus, Hic inquit panis, cibus mentis est, non cibus ventris. Et Augustinus, Quomodo, inquit, tenebo absentem? Quomodo in cælum mittam manum, ut ibi sedentem teneam? Fidem (inquit) mitte & tenuisti.

34 Nundinationes verò & autiones Missarum, & circumgestationes, & adorationes panis, & alias idololatricas & blasphemias ineptias, quas nemo istorum affirmare potest, Christum & Apostolos tradidisse in Ecclesijs nostris, non ferimus: & Episcopos Romanos rectē reprehendimus, qui sine verbo Dei sine auctoritate sanctorū Patrum, sine exemplo, nouo more non tantum proponunt populo panem Eucharisticum, diuino cultu adorandum, sed etiam illum in equo gradario, quocunq; ipsi iter faciunt, ut olim ignem Persicum aut Iſidis sacra circumferunt, & Christi Sacramenta ad scenam iam, & pompam traduxerunt, ut in eā re in quā mors Christi inculcanda & celebranda erat, & in quā mysteria redemptionis nostræ sanctē & reuerenter erant agitando, hominum oculi nihil aliud quā insanis spectaculis, & ludicra leuitate pascerentur. Quod autem dicunt & interdum etiam stultis persuadent, sese Missis suis posse distribuere; atque applicare hominibus (sæpe etiam nihil de ea re cogitantibus, nec quid agatur intelligentibus) omnia merita mortis Christi, & ridiculum, & Erhnicum, & ineptum est. Fides enim nostra mortem & crucem Christi nobis applicat, non actio

*De consecr.
Dist. 1. cap.
Quando.*

*De cæna Dom.
In Iohannem
tract. 50.*

*Libros de cæ-
remonijs Ec-
clesiæ Rom.*

*Ad Rom. cap. 3.
Lib. 3.*

*Aug. in psal. 85.
in enchiridio.
cap. 67.*

*De civitate Dei
lib. 21. cap. 26.
contra Pelagia-
nos lib. hypo-
sticon. 5.*

*Ad Ioan. Epist.
119.*

actio sacrificuli: Fides (inquit Augustinus) sacramentorum iustificat, non Sacramentum. Et Origines, Ille, inquit, est sacerdos, & propitiatio, & hostia, quæ propitiatio ad vnum quemque venit per viam fidei. Atque ad hunc modum sine fide ne viuis quidem prodessedicimus Sacramenta Christi: mortuis vero multò minus. Nam quod de purgatorio isti suo iactare solent, etsi illud scimus non ita nouum esse, tamen non aliud quàm fatuum, & anile commentum est. Augustinus quidem modò huiusmodi quendam locum esse ait, modò posse esse non negat, modò dubitat, modò prorsus pernegat, & in eo homines humanà quadam beneuolentiâ putat falli. Tamen ab hoc errore vno, tanta creuit seges sacrificulorum, vt cum in omnibus angulis Misæ palam & publicè venderentur, templa Dei facta fuerint tabernæ meritoriaræ, & miseris mortalibus persuasum fuerit nihil prorsus esse vendibilis: istis quidem certè nihil erat vtilius.

35 De multitudine otiosarum cæremoniarum, scimus Augustinum grauius suo tempore conquestum esse. Itaque nos magnum eorum numerum rescäuimus, quòd illis sciremus affligi conscientias hominum, & grauari Ecclesiam Dei.

36 Retinemus tamen & colimus, non tantùm ea, quæ scimus tradita fuisse ab Apostolis, sed etiam alia quadam quæ nobis videbantur sine Ecclesiæ incommodo fieri posse: quod omnia cuperemus ià sacro cœtu, vt Paulus iubet decenter atque ordine administrari. Euerò omnia quæ aut valde superstitionosa, aut frigida, aut spurca, aut ridicula, aut cum sacris literis pugnantia, aut etiam sobrijs hominibus indigna esse videbamus, qualia infinita sunt hodie in Papatu, prorsus sine vlla exceptione repudiāuimus: quod nollemus Dei cultum eiusmodi ineptijs longiùs contaminari.

37 Precamur eà linguâ, quam nostri, vt par est, omnes intelligunt: vt populus, quemadmodum Paulus monet, è communibus votis vtilitatem communem capiat: quemadmodum omnes pij Patres & catholici Episcopi, non tantùm in veteri, verum etiam in nouo Testamento, & precati sunt ipsi, & populum precari docuerunt; ne, vt Augustinus ait, tanquam plittaci, & merulæ, videamur sonare quod nescimus.

38 Mediatorem & precatorem, per quem accedendum sit ad Deum patrem, non alium habemus quàm Iesum Christum, cuius vnus nomen, omnia à patre impetrantur. Turpe autem & planè Ethnicum est, quod in istorum Ecclesijs videmus passim fieri, non tantùm quòd infinitum numerum habere volunt precatorum, idq; prorsus sine auctoritate verbi Dei, vt (quemadmodum Hieremias ait) Diuorum numerus æquet nunc, vel potius superet numerum ciuitatum, & iuiferi mortales nesciant, ad quem se potissimùm debeant vertere, quodq; cum

cum tot sint, vt numerari non possint, illis tamen singulis suum cuiq; ab illis munus & officium, quid impetrare, quid dare, quid efficere debeant, descriptum est, sed etiam quod ita non tantum impiè, sed etiam impudenter appellant virginem Matrem, vt se matrem esse meminerit, vt imperet filio, vt in illum vtatur iure suo.

39 Dicimus hominem natum esse in peccato, & in peccato vitam agere; neminem posse verè dicere mundum esse cor suum: iustissimum quemque seruum esse inutilem: Legem Dei perfectam esse, & a nobis requirere perfectam, & plenam obedientiam: illi a nobis in hac vita satisfieri non posse vlllo modo: neque esse mortalium quenquam, qui possit in conspectu Dei proprijs viribus justificari: Itaque vnicum receptum nostrum, & perugium esse ad misericordiam patris nostri per Iesum Christum, vt certò animis nostris persuadeamus illum esse propitiationem pro peccatis nostris: ejus sanguine omnes labe nostras deletas esse: illum pacificasse omnia sanguine crucis suæ: illum vnicà illà hostià, quam semel obtulit in cruce, omnia perfecisse, & eà causà cum animam ageret, dixisse, consummatum est: quasi significare vellet persolutum iam esse pretium pro peccato humani generis.

Bernardus.

40 Hoc sacrificium, si qui sunt qui non putant esse satis, eant sanè & querant aliud melius. Nos quidè & quia illud vnicum esse scimus, vno contentissimus, nec expectamus aliud: & quia semel tantū offerendum erat, non iubemus repeti: & quia plenū & omnibus numeris, & partibus perfectum erat, non substituimus continentes hostiarum successiones.

41 Quamuis autem dicamus nihil nobis esse præsidij in operibus & factis nostris, & omnem salutis nostræ rationem constituamus in solo Christo, non tamen eà causà dicimus laxè & solutè viuendum esse, quasi tingi tantum & credere, satis sit homini Christiano, & nihil ab eo aliud expectetur. Vera fides viuax est, nec potest esse otiosa.

42 Sic ergo docemus populum, Deum vocasse nos, non ad luxum & libidinem, sed vt Paulus ait, ad opera bona, vt in illis ambulemus. Deum eripuisse nos a potestate tenebrarum, vt seruiamus Deo viuenti: vt rescindamus omnes reliquias peccati: vt in timore & tremore operemur salutem nostram: vt appareat Spiritum sanctificationis esse in membris nostris, & Christum ipsum per fidem in cordibus nostris habitare.

43 Postremò credimus hanc ipsam carnem nostram, in qua viuimus, quamuis mortua abierit in puluerem, tamen vltimo die redituram esse ad vitam propter spiritum Christi qui habitat in nobis. Tum vero quicquid hic interim patimur eius causà, Christum absterfurum esse omnem lachrymam ab oculis nostris: & nos propter illum fruituros esse aternà vità, & semper futuros cum illo in gloria. Amen.

44 Istæ sunt horribiles illæ hæreses, quarum nomine bona pars orbis terrarum hodie a Pontifice inaudita condemnatur. In Christum

potius, in Apostolos, in sanctos Patres lis intendenda fuit: Nam ab illis ista non tantum profecta, sed etiam constituta sunt: nisi isti forte velint dicere, quod etiam fortasse dicent, Christum non instituisse sacram communionem, ut inter fideles distribueretur: aut Apostolos Christi, veteresque Patres dixisse priuatas Missas in omnibus angulis Templorum, modo denas, modo vicens vno die: aut Christum & Apostolos abegisse omnem plebem à Sacramento sanguinis, aut id quod ab ipsis hodie ubique fit, atque ita fit ut eum condemnent pro hæretico, qui secus faciat, à Gelasio suo non appellari sacrilegium: aut non esse ista verba Ambrosij, Augustini, Gelasij, Theodoret, Chrysostomi, Origenis, Panem & Vinum in Sacramentis manere eadem quæ fuerant: illud quod videtur in sacra mensa esse panem: non desinere esse substantiam panis, & naturam vini: panis substantiam & naturam non mutari: aut illum ipsum panem, quod quidem ad materiam attinet, abire in ventrem & in seculum ejici: aut Christum, Apostolos, & sanctos Patres non precatos esse eâ lingua quæ a populo intelligeretur: aut Christum vocari illâ hostiâ, quam semel obrulit non omnia perfecisse, aut illud sacrificium fuisse imperfectum, ut nunc nobis opus sit alio. Hæc illis omnia dicenda sunt, nisi forte malint hoc dicere, omne jus & fas esse conclusum in scrinio pectoris Pontificij: quodque olim quidam ex ejus athenis, & parafitis non dubitauit dicere, illum posse dispensare, contra Apostolum, contra Concilium, contra canones Apostolorum, & istis exemplis, atque institutis, & legibus Christi non teneri.

45 Ista nos didicimus à Christo, ab Apostolis, & sanctis Patribus, & eadem bona fide docemus populum Dei: atque eâ causâ hodie ab Antislite scilicet religionis, appellamur Hæretici.

46 O Deum immortalem, ergo Christus ipse, & Apostoli, & tot Patres vni omnes errauerunt? Ergo Origenes, Ambrosius, Augustinus, Chrysostomus, Gelasius, Theodoretus erant desertores fidei Catholicæ? Ergo tot Episcoporum, & doctorum virorum tanta consensus, nihil aliud erat quam conspiratio Hæreticorum? Aut quod tum laudabatur in illis, id nunc damnatur in nobis? Quodque in illis erat Catholicum, id nunc mutatis tantum hominum voluntatibus repente factum est Schismaticum? aut quod olim erat verum, nunc statim quia istis non placet erit falsum? Proferant ergo aliud Euangelium: aut causas ostendant, cur ista quæ tamdiu in Ecclesia Dei publicè obseruata, & approbata fuerint, nunc demum oportuerit reuocari. Nos quidem illud verbum, quod à Christo patefactum, & ab Apostolis propagatum est, scimus & ad salutem nostram, & ad omnem veritatem propugnandam, & ad omnem hæresin conuincendam, esse satis. Ex illo nos solo omne genus veterum Hæreticorum, quos isti nos aiunt ab inferis reuocasse, condemnamus; & Arrianos, Eutychianos, Marcionitas, Ebionæos, Valen-

*Dist. 36. Lector
in Glossa. Dist.
32. Presbyter.*

Valentinianos, Carpocratianos, Tatianos, Nouatianos, eosque vno verbo omnes, qui vel de Deo patre, vel de Christo, vel de Sancto Spiritu, vel de vlla alia parte Religionis Christianæ impiè senserunt, quia ab Euangelio Christi coarguuntur, impios & perditos pronunciamus, & vsque ad inferorum portas detestamur: nec id solum, sed etiam, si forte erumpant vsipiam, & sese prodant, eos legitimis & ciuilibus supplicijs seuerè, & seriò coercemus.

47 Fatemur quidem nouas quasdam, & antea non auditas sectas, Anabaptistas, Libertinos, Mennonios, Zuenkfeldianos, statim ad exortum Euangelij extitisse: verum agimus Deo nostro gratias, satis jam orbis terrarum videt, nos nec peperisse, nec docuisse, nec aluisse ista monstra. Lege fodes, quisquis es, libros nostros: prostant vbiq; venales. Quid vnquam scriptum est à quoquam nostrorum hominum, quod posset apertè istorum fauere insaniæ? Imò nulla hodie regio ita libera est ab istis pestibus, atq; illæ sunt, in quibus liberè & publicè docetur Euangelium. Quod si rem ipsam attentè & rectè putare velint, magnum hoc argumentum est, esse hanc Euangelij veritatem quam nos docemus. Nam nec lolium facile sine frumèto nasci solet, nec palea sine grano. Statim ab Apostolorum ipsorum temporibus, cum primum propagaretur Euangelium, quis nescit quot hæreses vnà exortæ fuerint? Quis vnquam antea audierat Simonem, Menandrum, Saturninum, Basilidem, Carpocratem, Cerinthum, Ebionem, Valentinum, Secundum, Marcolum, Colorbasium, Heracleonem, Lucianum, Seuerum? Ecquid istos commemoramus? Epiphanius numerat octoginta. Augustinus plures etiam distinctas hæreses, quæ vnà creuerint cum Euangelio. Quid ergo? An Euangelium, quod vnà cum illo hæreses nascerentur, non erat Euangelium? aut Christus eâ causâ non erat Christus?

48 Neque tamen apud nos, vt diximus, pullulat ista seges, qui publicè & liberè docemus Euangelium. Apud aduersarios nostros, in cæcitate ac tenebris istæ pestes exordiuntur, & incrementa ac vires capiunt, vbi veritas tyrannide sæuitiæq; opprimitur, nec nisi in angulis & occultis congressionibus audiri potest. Faciant sanè periculum, dent cursum liberum Euangelio: luceat veritas Iesu Christi, & radios in omnes partes porrigat, statim videbunt vt nocturnam caliginem ad aspectum solis, ita istas umbras ad lucem Euangelij protinus euanuisse. Nam nos quidem omnes illas hæreses, quas isti nos alere, & fouere calumniantur, illis interim sedentibus, atque aliud agentibus, quotidie repellimus, atque propulsamus.

49 Quòd autem dicunt nos in varias sectas abiisse, & velle alios Lutheranos, alios Zuinglianos appellari, neque adhuc potuisse satis inter nos ipsos de summa doctrinâ convenire, quid illi dixissent si pri-

mis illis temporibus Apostolorum, & sanctorum Patrum extitissent? cum alius diceret Ego sum Pauli: alius Ego sum Cephæ: alius Ego sum Apollo: cum Paulus Petrum reprehenderet: cum simultatis causa Barnabam à Paulo discederet: cum, ut auctor est Origines, Christiani in tot iam factiones distracti essent, ut nomen tantum Christianorum commune, aliud autem præterea nihil, Christianorum simile retinerent: utq; Socrates ait, dissensionum & sectarum causa in theatris à populo publice rideretur: cumq; ut ait Imperator Constantinus, tot essent dissensiones & rixæ in Ecclesia, ut ea calamitas videri posset omnem aliam superiorem calamitatem superasse: cum Theophilus, Epiphanius, Chrysostomus, Augustinus, Rufinus, Hieronymus, omnes Christiani, omnes Patres, omnes Catholici acerbissimis, atque etiam implacabilibus inter se contentionibus confisterentur: cum ut Nazianzenus ait, eiusdem corporis membra inter se consumerentur: cum Oriens ab Occidente defermentato, & de Paschate, non ita magnis de rebus scinderetur: cum in omnibus Concilijs noua subinde Symbola, & noua decreta cuderentur? Quid isti tum dixissent? Ad quos se potissimum applicuissent? Quos fugissent? Cui Evangelio credidissent? Quos pro hæreticis, quos pro Catholicis habuissent? Nunc duo tantum nominor Lutherus & Zuinglius, quas istis Tragedias excitant? Ut quoniam illi duo de realiqua nondum consentiunt, idcirco vtrumq; errasse, neutrum habuisse Evangelium, neutrum verè ac rectè docuisse arbitremur?

50 Verum ô Deus bone, quinam isti tandem sunt, qui dissensiones in nobis reprehendunt? An verò omnes isti inter se consentiunt? An singuli satis habent constitutum quid sequantur? An inter illos nullæ vnquam dissensiones, nullæ lites extiterunt? Cur ergo Scotistæ & Thomistæ de merito congrui & condigni: de peccato originis in beata Virgine: de voto solenni & simplici, non melius inter se conueniunt? Cur Canonistæ auricularem confessionem de iure humano, & positiuo esse aiunt; scholastici contra, de iure diuino? Cur Albertus Pighius à Caietano, Thomas à Lombardo, Scotus à Thoma, Occamus à Scoto, Alliensis ab Occamo, Nominales à Realibus dissentiunt? Vtque taceam tot dissensiones fraterculorum, & monachorum, quòd alij in piscibus, alij in oleribus, alij in calceis, alij in crepidis, alij in lintea veste, alij in lanea sanctitatem constituunt, alij albat, alij pullati, alij latius, alij angustius rasi, alij soleati, alij nudi pedes, alij cincti, alij discincti ambulant? Meminisse debent esse aliquos ex suis qui dicant, Christi corpus adesse in cœna naturaliter: contra ex eisdem illis suis esse alios qui negent: esse alios qui dicant corpus Christi sacrâ communione dentibus nostris lacerari & atteri, rursus esse alios qui negent: esse alios qui scribant corpus Christi in Eucha-

ristia

*Steph. Gardi-
nerus in sophi-
stica diaboli.
Richard. Faber.
Recantatio Be-
rengarij Scholæ
& Glossæ.
Guimundus De
con. Diss. 2. Ego
Beregar.*

ristia esse Quantum, esse alios contrà qui negent, esse alios qui Christum diuinâ quadâm potentia: alios qui benedicendo, alios qui quinque conceptis verbis: alios qui eadem illa quinque verba repetendo, dicant consecrassè: Esse alios qui in illis quinque verbis, Hoc, pronomine demonstratiuo putent panem triticeum: alios qui malint vagum quoddam indiuiduum indicari. Esse alios qui dicant canes & mures posse verè & reipsâ comedere corpus Christi: esse alios qui id constanter pernegent: esse alios qui dicant accidentia ipsa panis viniq; nutrire posse: esse alios qui dicant redire substantiam. Quid plura? prolixum ac permolestum esset omnia numerare. Ita vniuersa forma horum religionis & doctrinæ, adhuc apud illos ipsos a quibus nata atque profecta est, prorsus incerta ac controuersa est. Vix enim vnquam inter se conueniunt, nisi fortè vt olim Pharisei & Sadducæi, aut Herodes & Pilatus contra Christum.

Thomas.

Gardinerus.

De consec.
Dist. 2. species
in Glossa.

51 Eant ergo sanè, & pacem potiùs inter suos domi sanciant. Vnitas quidem & consensio maximè conuenit religioni. Non tamen est ea certa & propria nota Ecclesiæ Dei. Summa enim erat consensio inter eos qui adorabant aureum vitulum: & inter eos qui coniunctis vocibus in Seruatore nostro Iesum Christum clamabant, Crucifige. Neque quia Corinthij dissensionibus inter se laborabant, aut quia Paulus à Petro, aut Barnabas à Paulo, aut Christiani statim sub ipsis initijs Euangelij aliqua de re à se mutuò dissidebant, idcirco nulla erat inter eos Ecclesia Dei? Illi quidem quos isti contumeliæ causâ appellant Zuingianos, & Lutheranos, re autem verâ sunt vtriq; Christiani, & inter se amici ac fratres. Non de principijs aut fundamentis Religionis nostræ, non de Deo, non de Christo, non de sancto Spiritu, non de ratione iustificationis, non de æterna vita, tantum de vna nec ea ita graui aut magna quæstione inter se dissentiunt. Nec desperamus, vel potiùs non dubitamus breui fore concordiam, & si qui sunt, qui aliter sentiant quàm par est, positis aliquando affectionibus, & nominibus, Deum id illis esse patefacturum, vt remelius animaduersâ atque exploratâ, quod olim in Calcedonensi Concilio factum est, omnes dissensionum causæ & fibræ ab ipsis radicibus extirpentur, & ^{omnes} sepeliantur sempiternâ. A M E N.

52 Grauißimum vero est, quod nos dicunt esse homines impios, & omnem religionis auram abiicisse. Quanquam non debet id multum nos mouere, quod illi ipsi, à quibus obijcitur, sciunt contumeliosum & falsum esse. Nam Iustinus Martyr author est, cum primum Euangelium cœptum esset publicari, & Christi nomen pateferi, Christianos omnes dictos fuisse ^{ad hoc}. Cùmque Polycarpus staret pro iudicio, populus his vocibus incitauit Proconsulem ad eadem, & internecionem

Euseb. lib. 4.

eorum omnium, qui Euangelium profiterentur, ^{ipse res dicitur} hoc est, Tolle de medio istos homines impios, qui Deum non habent. Non quod Christiani Deum reuera non haberent, sed quod saxa & stipites, quæ tum pro Dijs colebantur, non adorarent. Verum orbis terrarum latis iam videt, quid nos nostrique ab istis, religionis, & vnus Dei nostri causâ perpelli sumus. In carceres, in aquas, in ignes nos abiecerunt, & in nostro sanguine volutari sunt, non quod adulteri essemus, aut latrones, aut homicidæ; Sed tantum quod agnosceremus Euangelium Iesu Christi, & speraremus in Deum viuum, quodq; nimium, (ô Deus bone) iuste verèque quereremur, traditionum inanissimarum causâ, violari ab istis Legem Dei, & aduersarios nostros, qui scientes & prudentes Dei iussa ita obstinate contemnerent, esse hostes Euangelij, & inimicos crucis Christi.

53 Verum isti cum viderent doctrinam nostram non posse rectè accusari, maluerunt in mores nostros inuehere: nos omnia rectè facta damnare? ad licentiam, & libidinem fores aperire: & populum ab omni studio virtutis abducere. Et certè ea est semperq; fuit hominum omnium etiam & piorum & Christianorum vita, vt semper etiam in optimis & castissimis moribus etiam aliquid posses desiderare, eaque propensio omnium ad malum, eaq; omnium procliuitas ad suspicandum, vt quæ nec facta, nec cogitata vnquam fuerint, audiri tamen & credi possint. Vtq; in candidissima veste facile exigua notatur labe: ita in vita candidissima facile leuissima nota turpitudinis deprehenditur. Neque nos aut eos omnes qui amplexi sunt hodie doctrinam Euangelij, Angelos esse arbitramur, & prorsus sine macula vlla rugaque viuere: auristos vel ita cæcos, vt si quid in nobis notari queat, non possint id vel per tenuissimam rimam animaduertere: vel ita candidos, vt quidquam velint in meliorem partem interpretari: vel ita ingenuos, vt oculos suos velint in se reflectere, & mores nostros de suis moribus æstimare. Quod si rem ipsam ab initijs velimus repetere, scimus temporibus istis Apostolorum fuisse homines Christianos propter quos Nomen Domini blasphemaretur, & male audiret inter Gentes.

De lapsu.

54 Queritur apud Sozomenum Imperator Constantius, multos postquam ad Christianam religionem accessissent, euasisse deteriores. Et Cyprianus lugubri oratione describit corruptelam sui temporis. Disciplinam (inquit) quam Apostoli tradiderant, omni igni & pax longa corruerat. Studebant augendo patrimonio singuli, & oblitici quid credentes, aut sub Apostolis antè fecissent, aut semper facere deberent, insatiabili cupiditatis ardore ampliandis facultatibus incubabant.

55 Non in Sacerdotibus religio deuota, non in Ministris fides integra, non in operibus misericordia, non in moribus disciplina. Corrupta

rupta barba in viris, in sceminis forma fucata. Et ante illum Tertullianus, O miseros (inquit) nos, qui Christiani dicimur hoc tempore: Gentes agimus sub nomine Christi.

56 Postremo ne omnes commemoremus, Gregorius Nazianzenus de miserabili statu suorum temporum ita loquitur: Vitiorum (inquit) nostrorum causa odio iam laboramus inter gentes. Spectaculum enim facti sumus non solum Angelis & hominibus, sed etiam omnibus impijs. Hoc loco erat Ecclesia Dei, cum primum lucere cœpisset Evangelium, cum nondum rabies tyrannorum refrixisset, aut gladios à Christianorum hominum ceruicibus ablatus esset. Scilicet non est nouum, homines, esse homines, etiamsi appellantur Christiani.

57 Sed illi cum ita odiose nos accusant, nihilne interim de se cogitant? An illi quibus tam procul spectare, & quid in Germania, quidq; in Anglia agatur videre otium est, aut obliti sunt, aut videre non possunt quid agatur Romæ? An nos ab illis accusamur, de quorum vitæ nemo potest satis honestè, & verecundè commemorare?

58 Nos quidem non suminus, id nobis hoc tempore, vt ea quæ vna cum ipsis sepulta esse oportebat, in lucem & in conspectum proferamus. Non est id religionis, non est verecundiæ, non est pudoris nostri. Ille tamen qui se Christi vicarium, & Ecclesiæ caput dici iubet, qui audit ista Romæ fieri, qui videt, qui paritur, nihil enim aliud addimus, qualia ea sint, facile potest cum animo suo cogitare. Redeat enim illi sanè in memoriam: cogitet Canonistas illos suos esse, qui populum docuerunt simplicem fornicationem non esse peccatum: quasi illam doctrinam ex Mitione comico didicissent: Non est peccatum mihi crede, adolescentulum scortari. Cogitet suos illos esse qui decreuerunt Sacerdotem fornicationis causâ non esse summouendum. Meminerit Cardinalem Campegium, Albertum Pighium, aliosque complures suos docuisse, Sacerdotem illum multò sanctiùs, & castiùs viuere, qui alat concubinam, quàm qui vxorem habeat in matrimonio. Nondum ille, spero, oblitus est, multa esse Romæ publicarum meretricum millia, & se ex illis in singulos annos, vectigalis nomine, colligere ad triginta millia ducatorum. Oblitisci non potest se Romæ lenocinium publicè exercere, & de scœdissima mercede scœtè ac neq; iurè deliciari. An omnia tum Romæ satis aut salua aut sancta erant, cum Iohanna scœmina integrè ætatis, magis quàm vitæ, esset Papa, & se gesseret pro capite Ecclesiæ: Et cum se biennium totum in illa sancta sede aliorum libidini exposuisset, postremo in lustranda Ciuitate, inspectantibus Cardinalibus & Episcopis, palam pareret in publico.

59 Sed quid opus erat concubinas & lenones commemorare? vulgare enim iam illud Romæ, & publicum & non inutile peccatum est. Meretrices enim ibi iam sedent, non vt olim extra ciuitatem, ob-

*Iohannes de
Magistris de
Temperantia.*

*3. quæst. 7. lata
Extra, de Bi-
gami Quia
circa.*

*Statua eiusdem
scœminæ paruen-
ientis adhuc
Romæ est.*

Genesis. 38.

In Consilio dilectorum Cardinalium, 10. 3.

De consideratione ad Eugenium.

nupto & obuoluto capite, sed in Palatijs habitant, per forum vagantur aperta fronte, quasi id non tantum liceat, sed etiam laudis esse debeat. Quid plura? Illorum iam libidines terrarum orbi sunt fatis notæ. D. Bernardus, de Pontificis familia, ipsoque adeo Pontifice, liberè & verè scribit. Aula, inquit bonos recipit, non facit: Mali ibi proficiunt, boni deficiunt. Et quicumque ille fuit, qui scripsit opus Tripartitum, quod adiunctum est ad Concilium Lateranense: Tantis inquit hodie est luxur, non tantum in Clericis & Sacerdotibus, sed etiam in Prælatibus & Episcopis, ut horribile sit auditu.

60 Atqui ista non tantum vîitata sunt, & eâ causâ consuetudinis & temporis gratiâ approbata, ut cætera sunt istorum ferè omnia, sed etiam antiqua iam & putida. Quis enim, non audiuit quid Petrus Aloisius, Pauli tertij filius designârit in Cosmum Cherium Episcopum Fanensem? Quid Iohannes Casâ Archiepiscopus Beneuentanus, legatus Pontificis apud Venetos, scripserit de horrendo scelere, & quod ne fando quidem audiri debeat, id verbis spurcissimis & sceleratâ eloquentiâ commendârit? Quis non audiuit Alphonsum Diazium Hispanum, cum eâ gratiâ Roma missus fuisset in Germaniam, innocentissimum ac sanctissimum virum Iohannem Diazium fratrem suum, tantum quod amplexus esset Evangelium Iesu Christi, & Romam redire nollet; nefariè atque impiè interfecisse? Sed ista (inquit) in republica optimè constituta, etiam inuitis magistratibus, possunt interdum accedere; & bonis legibus vindicantur.

61 Esto sanè. Sed quibus bonis legibus animaduersum est in istas pestes. Petrus Aloysius cum ea flagitia, quæ diximus, designasset, semper fuit in sinu atque in delictis apud patrem suum Paulum Tertium. Diazius interfecto fratre suo Pontificis ope ereptus est, ne in eum animaduertetur bonis legibus. Iohannes Casâ Archiepiscopus Beneuentanus adhuc viuit, imò etiam Romæ, & in Sanctissimi oculis & conspectu viuit. Occiderunt fratrum nostrorum infinitum numerum, tantum quod verè, ac purè crederent in Iesum Christum. Ac ex illo tanto numero meretricum, scortatorum, adulterorum quem vnquam, non dico, occiderunt, sed aut excommunicauerunt, aut omnino attingerunt? An verò libidines, adulteria, lenocinia, scortationes, parricidia, incestus, & alia nequiora Romæ peccata non sunt? Aut si sunt in Vrbe Roma, in arce Sanctitatis, à Vicario Christi, à Successore Petri, à sanctissimo Patre ita facile & leuiter, quasi peccata non sint, ferri possunt?

62 O Sancti Scribæ & Pharisei, quibus ista sanctitas nota non fuit. O Sanctitatem & fidem Catholicam. Non ista Petrus Romæ docuit: Paulus non ita Romæ vixit. Non illi lenocinium publicè exercuerunt: non illi vectigal & censum à meretricibus exegerunt, non illi adulteros & par-

& parricidas palam & impunè tolerârunt : non eos in sinum , non in Concilium , non in familiam , non in Christianorum hominum cœtum receperunt. Non debebant isti tantopere exaggerare vitam nostram. Consultius multò fuit, vt prius vel approbarent hominibus, vel certè occultius aliquantò tegerent vitam suam.

63 Nam nos quidem vtimur priscis & auitis legibus , & quantum his moribus & temporibus , in tanta corruptela rerum omnium potest fieri, disciplinam Ecclesiasticam diligenter & seriò administramus. Prostibula quidem meretricum , & concubinarum , & scortatorum greges non habemus; nec adulteria matrimonijs anteponimus , nec lenocinium exercemus : nec de fornicibus stipendia colligimus , nec incesta , & flagitiosas libidines, nec Aloisios, nec Casas, nec Diazios parricidas impunè ferimus. Nam si ista nobis placuissent, nihil opus erat vt ab istorum societate, vbi ea vigent & habentur in pretio , discederemus , & eâ causâ in odia hominum , & in certissima pericula incurreremus. Habuit Paulus Quartus ante non ita multos menses Romæ in carcere aliquot fratres Augustinianos, & complures Episcopos, & magnum numerum aliorum piorum hominum religionis causâ : habuit tormenta : exercuit in illos quæstiones : nihil reliquit intentatum. Ad extremum ex illis omnibus, quot potuit mæchos, quot scortatores, quot adulteros, quot incestuos inuenire? Sit Deo nostro gratia : etsi illi non sumus , quos esse oportebat, quosq; profitemur, tamen quicumq; sumus, si cum istis conferamur, vel vita nostra atque innocentia faciliè has calumnias refutabit. Nos enim non tantum libris & concionibus, sed etiam exemplis & moribus populum ad omnegenus virtutis, & rectè factorum cohortamur. Euangelium docemus non esse ostentationem scientiæ, sed legem vitæ, vtque Tertullianus ait, Christianum hominem non loqui magnificè oportere, sed magnificè viuere, nec auditores sed factores legis, iustificari apud Deum.

*In Apolog.
tico. 45.*

Ad hæc omnia hæc etiam solent addere , idque omni conuictorum genere amplificare, nos esse homines turbulentos, regibus scepra de manibus eripere, populum armare, tribunalia euertere, leges rescindere, possessiones dissipare, regna ad popularem statum reuocare, sursum deorsum omnia confundere : breuiter in republica nihil integrum esse velle. O quoties his verbis inflamauerunt animos principum, vt illi in herba extinguere lucem Euangelij , priusque illud odisse inciperent, quàm nosse possent : vtque Magistratus , quoties aliquem videret nostrum, toties se putaret hostem videre suum !

*Tertullian, in
Apolog. 1. 3.
& 3.*

64 Molestum quidem nobis esset ita odiosè accusari grauissimo crimine Maiestatis, nisi sciremus Christum ipsum aliquando, & Apostolos, & infinitos alios homines pios, & Christianos, vocatos fuisse in inuidiam, eodem ferè crimine. Nam Christus quidem quamuis docuisset,

Hefter.

3. Reg. 18.

Amos. 7.

In Apologes.
cap. 37.

isset, dandum esse Cæsari quod esset Cæsar, tamen accusatus est seditionis, quod res novas moliri, & regnum appetere diceretur: itaque occlamatum est pro tribunalibus publice aduersus eum: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsar. Et Apostoli, quamuis semper & constanter docuissent obtemperandum esse Magistratibus: omnem animam superioribus potestatibus esse subditam: idque non tantum propter iram & vindictam, sed etiam propter conscientiam: tamen dicti sunt commouere populum, & multitudinem ad rebellionem incitare. A manus hoc maximè pacto genus, & nomen Iudæorum adduxit in odium apud regem Alsuerum, quod illos diceret esse populum rebellem & contumacem, & principum edicta & iussa coterminare. Impius rex Achabus, Eliæ Prophetæ Dei, Tu, inquit, conturbas Israël. Amalias Sacerdos Bethel, apud Regem Hieroboam, accusat Amos Prophetam conspirationis: Ecce inquit, Amos coniurationem fecit contra te, in medio domus Israël. Breuiter Tertullianus ait, aduersus omnes Christianos hanc suo tempore accusationem fuisse publicam: esse illos proditores, esse perduelles, esse hostes humani generis.

65 Quare si nunc quoque veritas malè audiat, & eadem cum sit, isdem nunc contumelijs afficiatur, quibus affecta est olim, & id molestum, & ingratum est, nouum tamen aut insolens videri non potest.

66 Facile istis fuit ante annos quadraginta, ista maledicta, & alia grauiora in nos confingere, cum in medijs illis tenebris exoriri primum cœpisset & lucere, radius aliquis ignotæ & inauditæ veritatis: cum Martinus Lutherus, & Huldericus Zuinglius præstantissimi viri, & ad illustrandum orbem terrarum à Deo dati, primum accessissent ad Euangelium; cum & res adhuc noua esset, & euentus incertus, & animi hominum suspensi atque attoniti, & aures apertæ ad calumnias, & nullum in nos tam graue flagitium fingi posset, quod non propter rei ipsius nouitatem, atque insolentiam, facile à populo crederetur. Ita enim veteres hostes Euangelij, Symmachus, Celsus, Iulianus, Porphyrius, olim aggressi sunt accusare omnes Christianos, seditionis, & maiestatis, antequam aut princeps, aut populus, quinam illi Christiani essent, aut quid profiterentur, aut quid crederent, aut quid vellent, scire possent. Nunc verò, postquam hostes nostri vident, & negare non possunt, nos semper omnibus dictis nostris, scriptisq; diligenter admonuisse populum officij sui, vt principibus suis & magistratibus quamuis impijs obtemperarent; idque & vsus ipse & experientia satis docet, & omnium hominum, quicunque arque vbicunque sunt, oculi vident, & contestantur: putidum erat ista obijcere, & cum noua & recentia crimina nulla essent, absoletis tantum mendacijs, nobis inuidiam facere voluisse.

67 Agimus enim Deo nostro, cuius hæc solius causa est, gratias, in omnibus

omnibus regnis, ditionibus, rebus pub. quæ ad Euangelium accesserunt, nullum vnquam adhuc huiusmodi exemplum extitisse. Nullum enim nos regnum euertimus: Nullius ditionem aut iura minuius: Rempub. nullam turbauimus. Manent adhuc suo loco, & auitâ dignitate Reges Angliæ nostræ, Daniæ, Suetiæ: Duces Saxonie: Comites Palatini: Marchiones Brandeburgici: Lantgrauia Hessiæ: Respub. Heluetiorum, & Rhetorum: & liberæ Ciuitates, Argentina, Basilea, Francofordia, Vlma, Augusta, Norinberga, omnes eodem iure, eodémque statu quo fuerunt antea: vel potius quia propter Euangelium, populum habent obsequentiorum, multo meliore. Eant sane in illa loca vbi nunc Dei beneficio auditur Euangelium, vbi plus maiestatis? vbi minus fastus & tyrannidis? vbi princeps magis colitur? vbi populus minus tumultuatur? vbi vnquam fuit publica res, vbi Ecclesia tranquillior?

68 At Rustici, inquires, à principio huius doctrinæ, passim cœperunt furere & tumultuari per Germaniam: Esto. At in illis promulgator huius doctrinæ Martinus Lutherus, vehementissimè atque acerrimè multa scripsit; eosq; ad pacem & ad obedientiam reuocauit.

69 Quod autem obijci solet interdum ab hominibus imperitis rerum, de mutato statu Heluetiorum, & interfecto Duce Austriæ Leopoldo, & patriâ in libertatem vindicatâ, factum est id, vti ex omnibus historijs satis constat, ante annos ducentos sexaginta, sub Bonifacio Octauo, cum maximè vigeret potestas Pontifici, ducentos circiter annos antequam Huldericus Zuinglius, aut docere inciperet Euangelium, aut omnino natus esset. Ex eo verò tempore semper illi omnia pacata ac tranquilla habuerunt, non tantum ab hoste externo, sed etiam à tumultu intestino.

70 Quod si peccatum fuit patriam suam ab externa dominatione, præsertim cum insolenter & tyrannicè opprimerentur, liberare; tamen vel nos alienis, vel illos auitis criminibus onerare, & iniquum, & absurdum est.

71 Sed ô Deum immortalem! an Romanus Episcopus accusabit nos perduellionis? An ille docebit populum obtemperare atq; obsequi Magistratibus? Aut omnino ratione Maiestatis habet vllam? Cur ergo nunc ille, quod nullus veterum Episcoporum Romanorum vnquam fecit, quasi omnes Reges & Principes, quicunq; atq; vbi cunq; sint, velit esse seruos suos, patitur se a suis parasitis Dominum Dominantium appellari? Cur ille se iactat esse Regem Regum, & habere ius Regium in subditos?

72 Cur omnes Imperatores & Monarchas iureiurando adigit in verba sua? Cur maiestatem Imperatoriam septuagies septies se inferiorum esse gloriatur, idque eâ maximè causâ, quod Deus duo lumina in cœlo fecerit; quodq; cœlum & terra non in duobus principijs, sed in

Augu. Steuchus. Anton. de Ros. liis.

De Maior & obed. folite.

*De Maior.
et obed. P^{ri}ncipum
sanctam.*

vno principio creata fuerint? Cur ille eiusque sectatores Anabaptistarum, & Libertinorum more, quò licentius & securius grassarentur iugum excusserunt, & se ab omni ciuili potestate exemerunt?

*Clemens. 9.
in Concil. VI.
ennensi,
Leo Papa.*

*Zacharias
Papa.
Clemens Pa.
pa. 7.*

Idem Clemens.

Sabotien.

73 Cur ille Legatos suos, hoc est callidissimos exploratores, habet tanquam in insidijs, in aulis, in concilijs, in cubiculis regum omnium? Cur ille vbi visum est, principes Christianos inter se committit, & pro suo libidine turbat seditionibus orbem terrarum? Cur proscribit, & pro Ethnico & Pagano haberi vult, si quis princeps Christianus ab imperio suo discesserit: & indulgentias ita liberaliter pollicetur, si quis quacunque ratione interficiat hostem suum? An ille conseruat regna & imperia, aut omnino consultum cupit otio publico? Ignoscere nobis debes pie Lector, si ista videmur acrius, & vehementius agere, quam deceat homines Theologos. Tanta enim est rei indignitas, tantæque in Pontifice, tamq; impotens libido dominandi, vt alijs verbis, aut tranquillius proponi non possit. Ille enim in publico Concilio ausus est dicere omne ius regum omnium à se pendere, Ille ambitionis & regnandi causâ distraxit Romanum imperium, & commouit, & lacerauit orbem Christianum. Ille Romanos atque Italos, seq; adeo ipsum iureiurando, quo imperatori Græco obstringebatur, perfidè liberauit: & subditos ad defectionem sollicitauit: & Carolum magnum Martellum è Gallia in Italiam euocauit, & eum nouo more Imperatorem fecit. Ille Gallorum Regem Chilperichum, non malum principem, tantum quod ipsi non placeret de regno deiecit, & in eius locum Pipinum surrogauit. Ille eiectio si id efficere potuisset, Philippo Pulchro rege, decreuit, atque adiudicauit regnum Galliarum Alberto Regi Romanorum. Ille Florentissimæ ciuitatis, & Reipub. Florentiæ patriæ suæ opes fregit, eamq; è libero & tranquillo statu, vnius libidini in manum tradidit. Ille cohortatione suâ effecit, vt tota Sabaudia, hinc ab imperatore Carolo Quinto, inde à Gallorum Rege Francisco, miserè discerperetur, & infœlici Duci vix vna Ciuitas, quo se reciperet relinqueretur.

74 Tædet exemplorum, & molestum esset omnia Romanorum Pontificum egregiè facta commemorare. Quarum obsecro partium erant illi, qui Henricum septimum Imperatorem veneno sustulerunt in Eucharistia? Qui Victorem Papam in sacro calice? Qui Iohannem nostrum Regem Angliæ in mensario poculo? Quicunque illi tandem, & quarumcunque partium fuerint, Lutherani certe, aut Zuingliani non fuerunt. Quis hodie summos Reges & Monarchas admittit ad oscula beatorum pedum? Quis Imperatorem iubet sibi adstare ad frænum: & Gallorum Regem ad ferrum illud pensile, quo in equum ascenditur? Quis Franciscum Dandalum, Ducem Venetiarum, Regem Cretæ ac Cypri, catenis Vincentum abiecit, sub mensam suam, vt

olla

ossa liguriret inter canes? Quis Imperatori Henrico sexto Romæ diadema non manu, sed pede imposuit; & eodem pede rursus deiecit, atque etiam addidit, habere se potestatem & creandi Imperatores & summovendi? Quis Henricum filium armauit in Imperatorem Henricum Quartum patrem suum, effecitq; vt pater à filio suo caperetur, & de tonsus atque ignominiosè habitus conijceretur in Monasterium, & inedià, & mœrore contabesceret? Quis ceruices Imperatoris Friderici subiecit sædum in modum pedibus suis? & quasi id non esset satis addidit etiam insuper ex Psalmis Davidis; Super Aspidem & Basiliscum ambulabis, conculcabis leonem, & draconem: quale exemplum spretræ & contemptæ Maiestatis, nunquam antea vlla memoria auditum fuerat: nisi fortè vel in Tamberlane Scythia, homine fero & barbaro, velin Sapore Rege Persarum?

*Cælestinus.
papa.*

*Hildebrandus
papa.*

Alexand. 3.

75 Omnes isti fuerunt Papæ: omnes successores Petri: omnes sanctissimi quorum singulas voces, singula nobis oporteat esse Euangelia.

76 Si nos rei sumus Maiestatis, qui principes colimus, qui illis omnia, quantum quidem per verbum Dei fas est, deferimus, qui pro illis precamur, quid ergo isti sunt, qui non tantum hæc fecerunt omnia, sed etiam ea quasi optimè facta comprobant? An verò illi aut ad hunc modum docent populum reuereri magistratum, aut satis verecundè possunt nos, tanquam homines seditiosos, & perturbatores pacis publicæ, & maiestatis contemptores accusare? Nam nos quidem nec iugum excutimus, nec regna mouemus, nec reges aut facimus, aut dejicimus, nec imperia transferimus, nec regibus nostris venena propinamus, nec illis pedes osculandos porrigimus, nec pedibus nostris illorum ceruicibus insultamus. Hæc potius est professio, hæc est doctrina nostra: omnem animam quæcunque tandem ea sit, siue sit monachus, siue Euangelista, siue Propheta, siue Apostolus, oportere regibus & magistratibus esse subditam, & Pontificem adeo ipsum, nisi Euangelistis, nisi Prophetis, nisi Apostolis maior videri velit, quod veteres Episcopi Romani melioribus temporibus semper fecerunt, oportere Imperatorem Dominum suum & agnoscere, & appellare. Nos publicè docemus ita obtemperandum esse principibus, tanquam hominibus à Deo missis: quique illis resistit, illum Dei ordinationi resistere: Hæc sunt instituta nostra: hæc in libris, hæc in concionibus nostris: hæc in moribus, & modestiâ populi nostri elucescunt.

*Chrysostomus.
13. ad Roman.*

*Gregorius papa
in Epist.*

77 Illud verò quod nos dicunt discessisse ab vnitæ Ecclesiæ Catholicæ, non tantum est odiosum, sed etiam etsi verum non est, tamen speciem aliquam & similitudinem habet veri. Apud populum verò & imperitam multitudinem, non tantum vera & certa fidem faciunt, sed etiam si quæ sunt quæ videri possint verisimilia. Itaque videmus vafros

homines

*Tertulian in
Apol. cap. 16.*

*Tertulian in
Apol. cap. 7.
8. 9.*

Idem. cap. 39.

Augustinus.

homines & callidos, quibus vera non suppeterent, semper verisimilibus pugnavisse, ut qui rem ipsam penitus intueri non possent, specie saltem aliqua & probabilitate caperentur. Olim quod veteres Christiani patres nostri, cum preces Deo adhiberent ad orientem solem converterentur, erant qui dicerent eos Solem venerari, & habere pro Deo. Cumq; illi dicerent se, quod ad æternam & immortalem vitam artinet, non aliunde vivere, quam de carne & sanguine eius Agni qui non haberet labem, hoc est, servatoris nostri Iesu Christi: invidi & inimici crucis Christi, quibus id tantum erat curæ, ut religio Christiana quacunq; ratione male audiret, persuaserunt populo, esse eos homines impios, mactare humanas hostias, & sanguinem humanum bibere. Cumq; illi dicerent, apud Deum nec marem esse, nec foeminam, nec omnino, quod ad justitiam adipiscendam attinet, distinctionem esse vllam personarum, seque omnes inter se sorores, fratresq; salutarent: non deerant qui calumniarentur, Christianos nullum habere inter se discrimen, aut ætatis aut generis; sed omnes bestiarum ritu promiscue inter se concumbere. Et cum precationis & Evangelij audiendi causâ, sæpè inter se in crypta & abdita quædam loca convenirent, quod idem interdum ab hominibus coniuratis soleret fieri, rumores publice spargebantur eos conspirare inter se, & habere consilia, vel de occidendis magistratibus, vel de evertenda republica. Quodq; ad agitando sacra Mysteria & de instituto Christi, adhiberent panem & vinum, putabantur à multis non Christum colere, sed Bacchum & Cererem: quod illa numina ab Ethnicis hominibus profana superstitione, simili ritu pane & vino colerentur.

78 Credebantur ista à multis, non quod vera essent, quid enim esse posset minus? sed quod essent verisimilia, & specie aliqua veri possent fallere.

79 Ita isti nos calumniantur esse Hæreticos, ab Ecclesia & Christi communione discessisse: non quod ista vera esse credant, neque enim id illis curæ est, sed quod ea hominibus imperitis, possint aliqua fortè ratione videri vera. Nos enim discessimus, non ut Hæretici solent, ab Ecclesia Christi, sed, quod omnes boni debent, à malorum hominum & hypocritarum contagione. Hic tamen isti mirifice triumphant: illam esse Ecclesiam: Illam esse sponsam Christi: Illam esse columnam veritatis: Illam esse arcam Noë, extra quam nulla salus sperari possit: Nos verò discessionem fecisse: CHRISTI tunicam lacerasse: à corpore Christi avulsos esse, & à fide Catholica defecisse. Cumque nihil relinquunt indictum, quod in nos, quamvis falso, & calumniose dici possit, hoc tamen vnum non possunt dicere: nos vel à verbo Dei, vel ab Apostolis Christi, vel à primatua Ecclesia descivisse.

80 Atqui nos Christi, & Apostolorum, & sanctorum Patrum, primitivam

mitiuam Ecclesiam, semper iudicauimus esse Catholicam: nec eam dubitamus arcam Noe, sponfam Christi, columnam & firmamentum veritatis appellare: aut in ea omnem salutis nostræ rationem collocare.

81 Odiosum quidem est à societate cui assueueris discedere, maxime verò illorum hominum, qui quamuis non sint, tamen videantur saltem, atque appellentur Christiani. Et certè nos istorum Ecclesiam, qualiscunque tandem ea nunc est, vel nominis ipsius causâ, vel quod in ea Euangelium Iesu Christi aliquando verè, ac purè illustratum fuerit, non ita contemnimus: nec ab ea nisi necessario, & perinuiti discessionem fecissemus. Sed quid si in Ecclesia Dei idolum excitetur, & desolatio illa quam Christus futuram prædixit, stet palam in loco Sancti? Quid si arcam Noe prædo aliquis, aut pirata occupet? Certè isti quoties Ecclesiam nobis prædicant, se ipsos solos eam faciunt: & omnes illos titulos sibi ipsis adscribunt; atque ita triumphant, vt olim illi qui clamabant Templum Domini, Templum Domini, aut vt Pharisei & Scribæ, cum iactarent se esse filios Abrahami. Ioan. 8.

82 Ita inani splendore imponunt simplicibus, nōsq; nomine ipso Ecclesiæ quarunt obruere: vt si latro occupatâ domo aliquâ alienâ, & vel vi exturbato, vel interfecto Domino, eam postea ascribat sibi & herilem filium de possessione dei ciat: aut si Antichristus postquam occupabit Templum Dei, dicat postea illud iam esse suum, & nihil ad Christum pertinere. Nam isti quidem cum in Ecclesia Dei nihil Ecclesiæ similitereliquerint, Ecclesiæ tamen patroni & propugnatores videri volunt, prorsus vt Gracchus olim defendebat ærarium cum largitionibus faciendis, & infanis sumptibus ærarium funditus effudisset. Nihil autem vnquam tam impium aut absurdum fuit, quin Ecclesiæ nomine faciliè tegi & defendi posset. Faciunt enim etiam Vespæ fauos: & impij coetus habent similes Ecclesiæ Dei.

83 At non quicunque dicuntur populus Dei, sunt statim populus Dei: nec quicunque sunt ex patre Israele, sunt omnes Israelitæ. Hæretici, Arriani, se solos iactabant esse Catholicos: ceteros omnes modò Ambrosianos, modò Athanasianos, modò Ioannitas appellabant. Nestorius (vt ait Theodoretus) cum esset hæreticus tamen tegebat se *his: ἰσοδοῦς, ἢ μεσοχριστῆς*, hoc est specie quadam, ac velo Orthodoxæ fidei. Ebion quamuis sentiret cum Samaritanis, tamen vt Epiphanius ait, appellari volebat Christianus. Mahometani hodie, quamuis eos ex omnibus historijs satis constet, idq; ipsi negare non possint, ab Agara ancilla ducere originem, tamen quasi oriundi sint à Sara muliere libera, & vxore Abrahami, nominis ipsius & stirpis causâ, malunt appellari Saraceni.

84 Ita Pseudoprophetæ omnium temporum, qui sese Prophe-
tis

*August. Epist.
48. ad Vincen.*

tis Dei, qui Eſaiæ, qui Hieremiæ, qui Chriſto, qui Apoſtoliſoponebant, nihil vnquam æquè crepabant atque nomen Eccleſiæ. Neq; eos alia de cauſa ita acerbè lacerabant, aut perſugas & Apoſtatas appellabant, quàm quòd à ſua ſocietate diſceſſiſſent, & inſtituta maiorum non obſeruent. Quod ſi nos hominum tantum illorum, à quibus tum Eccleſia regebatur iudicium ſequi, aliud autem nihil, nec Deum, nec eius verbum ſpectare volumus, negari prorſus non poteſt, Apoſtolos, quòd à Pontificibus & Sacerdotibus, hoc eſt, ab Eccleſia Catholica deſeciſſent, & illis inuitis & reclamantibus, multa in religione innouaſſent, rectè fuiſſe ab illis, & ſecundū leges còdemnatos. Itaque vt Antæuma iunt olim ab Hercule tollendum fuiſſe à Terra matre, antequam ab eo poſſet vinci: ita Aduerſarij noſtri ab iſta matre ſua, hoc eſt, ab iſta inani ſpecie atque vmbra Eccleſiæ, quam præ ſe gerunt, leuandi ſunt; alioqui non poſſunt credere verbo Dei. Itaque Hieremias, Nolite (inquit) tantoperè iactare eſſe apud vos Templum Domini: vana ea fiducia eſt. Sunt enim iſta (inquit) verba mendacij. Et Angelus in Apocalypſi; Dicunt (inquit) ſe Iudæos eſſe, at ſunt Synagoga Satanæ. Et Chriſtus, cū Pharifæi iactarent genus & ſanguinem Abrahami: Vos (inquit) ex diabolo patre eſtis: Abrahamum enim patrem non reſertis. Ac ſi illis ita diceret: Non eſtis id quod tantoperè dici vultis, Imponitis populo inanibus titulis, & ad euertendam Eccleſiam abutimini nomine Eccleſiæ. Quare hoc iſtis primum liquidò & verè probaſſe oportuit, Eccleſiam Romanā eſſe veram & orthodoxam Eccleſiam Dei, eamq; vt hodie ab iſtis adminiſtratur, cum Primitiua Chriſti, Apoſtolorum, & ſanctorum Patrum Eccleſia, quam non dubitamus fuiſſe Catholicam, conuenire. Nos quidem ſi inſciam, ſi errorem, ſi ſuperſtitionem, ſi cultum Idolorum, ſi hominum inuenta, eaque ſæpe pugnantia cum ſacris Scripturis, iudicaſſemus aut placere Deo, aut ad æternam ſalutem eſſe neceſſaria: aut ſi ſtaruere potuiſſemus, verbum Dei ad aliquot tantū annos fuiſſe ſcriptum, poſtea oportuiſſe abrogari aut omninò dicta & juſſa Dei ſubijcienda eſſe voluntati humanæ, vt quicquid ille dicat aut jubeat, niſi Romanus Epifcopus idem velit ac jubeat, pro irritò & indiſto habendum ſit: ſi hæc in animum noſtrum inducere potuiſſemus credere: fatemur nihil fuiſſe cauſæ, cur iſtorum ſocietatem relinqueremus. Quod autem nunc fecimus, vt diſcederemus ab ea Eccleſia, cujus errores teſtati ac maniſeſti eſſent, quæq; jam aperte diſceſſiſſet à verbo Dei, neq; tam ab ea quàm ab ejus erroribus, idque non turbulentè aut improbe, ſed tranquillè ac modeſtè faceremus, nihil aut à Chriſto, aut ab Apoſtoliſ fecimus alienum. Neq; enim ea eſt Eccleſia Dei quæ inſuſcari labè aliqua non poſſit aut non interdum egeat inſtauratione: alioqui quid tot coitionibus, & concilijs opus eſt, ſine quibus, vt ait Ægidius, ſtare fides Chriſtiana non poteſt?

IOAN. 8.

In Lateran.
concil. ſub
Iulio.

potest? Quoties enim inquit Concilia intermittuntur, toties Ecclesia à Christo derelinquitur. Aut si nihil periculi est, ne quid Ecclesia detrimenti accipiat, quid opus est, ut nunc quidem est apud istos inanibus nominibus Episcoporum? Cur enim illi pastores appellantur, si oues nullæ sunt quæ possint errare? Cur vigiles si ciuitas nulla est quæ possit prodi? Cur columnæ si nihil est quod possit ruere? statim ab initio rerum Ecclesia Dei cœpta est propagari, eaque instructa cœlesti verbo, quod Deus ipse fuderat ab ore suo: instructa sacris cæremonijs, instructa Spiritu Dei, instructa Patriarchis & Prophetis: atque ita continuata est ad ea usque tempora, cum Christus sese ostenderet in carne.

85 Sed ô Deum immortalem! quoties ea interim, & quam horribiliter, obscurata atque imminuta est! Vbi enim ea tum fuit, cum omnis caro contaminasset viam suam super terram? ubi ea fuit cum ex omni mortalium numero, octo tantum essent homines, & ne illi quidem omnes casti ac pii, quos Deus à communi clade atque interitu vellet esse superstitēs? Cum Elias Propheta ita lugubriter & acerbè quereretur, se
3. Reg. 19.
factum esse Ecclesiam: & ciuitatem eam, quæ aliquando fidelis fuerat, factam esse meretricem: & in ea à capite usque ad calcem, in toto corpore nihil esse integrum: aut cum Christus diceret, Domum Dei à Pharisæis & Sacerdotibus factam esse speluncam latronum? Scilicet Ecclesia ut ager frumentarius nisi exaretur, nisi subigatur, nisi colatur, nisi curetur, pro tritico carduos, & lolium & vrticas proferet. Itaque Deus subinde misit Prophetas & Apostolos, postremo etiam Christum suum qui populum in viam reducerent, & Ecclesiam vacillantem in integrum instaurarent.

Neue quis dicat hæc in lege tantum, in umbra atque in infantia contigisse, cum figuris & cæremonijs veritas tegetetur, cum nihil adhuc ad perfectum adductum esset, cum lex non in cordibus hominum, sed in lapidibus incideretur, (et si ridiculum est illud quoque) idem enim omnino erat etiam tum Deus, idem Spiritus, idem Christus, eadem fides, eadem doctrina, eadem spes, eadem hæreditas, idem socius, eadem vis verbi Dei. Et Eusebius ait: Omnes fideles usque ab Adamo, re quidem ipsa Christianos fuisse (quamuis non ita dicerentur) ne quis inquam ita dicat, Paulus Apostolus jam tum in Euangelio, in perfectione, in luce, similes errores & lapsus deprehendit, ut ad Galatas quos jam antea instituerat, necesse habuerit ita scribere: Vereor ne inter vos frustra laborauerim, & vos frustra audieritis Euangelium: filioli mei, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis. Nam de Corinthiorum Ecclesia, quam illa societas fuerit inquinata, nihil est necesse dicere. Iam verò an Galatarum, & Corinthiorum Ecclesiæ labi potuerunt, sola Romana Ecclesia errare, & labi non potest? Certè

Esai. 1.

Matth. 23.

Li. 1. Cap. 1.

Matth. 24.

2. Thess. 2.

2. Tim. 4.

2. Pet. 2.

Dan. 8.

Matth. 24.

Christus tantò antè prædixit de Ecclesia sua, fore aliquando tempus cum desolatio staret in loco sancto. Et Paulus Antichristum ait, aliquando positurum esse tabernaculum suum in Templo Dei: & futurum ut homines sanam doctrinam non sustinerent, sed in ipsa Ecclesia ad fabulas conuerterentur. Et Petrus futuros ait, in Ecclesia Christi Magistros mendaciorum. Et Daniel Propheta de ultimis temporibus Antichristi, veritas (inquit) eo tempore prosterneretur, & conculcabitur in terra. Et Christus ait tantam fore calamitatem & confusionem rerum, ut etiam electi, si possit fieri, abducendi sint in errorem. Atque ista omnia futura non apud Paganos aut Turcas; sed in loco sancto, in Templo Dei, in Ecclesia, in cœtu ac societate illorum, qui professuri sunt nomen Christi.

86 Et quamuis ista vel sola possent homini prudenti esse satis, ne temerè patiatur imponi sibi nomine Ecclesiæ, ut ne quid in eam ex verbo Dei velit inquirere, tamen multi etiam sapè Patres, viri docti, & pij vehementer questi sunt, hæc omnia suis temporibus accidisse. Deus enim in media illa caligine, tamen voluit esse aliquos, qui, etsi non lucem ita conspicuam & illustrem darent, tamen quasi scintillam aliquam quam homines in tenebris notare possent, accenderent.

Contra Auxen-
tium.

87 Certè Hilarius, cum res adhuc incorruptæ quodammodo essent & integræ; tamen malè, inquit, vos parietum amor cepit: malè Ecclesiam Dei in relictis, ædificijsq; veneramini: Malè sub ijs pacis nomen ingeritis. Anne ambiguum est, in ijs Anti-Christum esse sessurum? Montes mihi, & sylvæ, & lacus, & carceres, & voragine s sunt tutiores. In illis enim Propheta, aut manentes, aut demeriti Dei Spiritu, prophetabant.

In responsio
Epistolæ ad
Aurélium.
Lib. 4. Epist.
32.

88 Gregorius quasi videret, atque animo prospiceret ruinam rerum, ad Ioannem Episcopum Constantinopolitanum, qui primus omnium se nouo nomine salutari iusserat, vniuersalem Episcopum totius Ecclesiæ Christi, ita scripsit: Si Ecclesia penderet ab vno, tota corruet: Et quis est, qui non hoc iam olim factum videret? Iam olim Episcopus Romanus Ecclesiam totam à se vno pendere voluit: quare mirum non est si ea iam olim tota corruerit. Bernardus Abbas ante annos quadringentos, Nihil, inquit, iam integrum est in Clero: superest ut reueletur homo peccati. Idem in conuersione D. Pauli: Videtur, inquit, iam cessasse persecutio, imò iam incipit persecutio ab illis qui in Ecclesia primas obtinent. Amici tui, & proximi tui, aduersus te appropinquarunt & steterunt: à planta pedis vsque ad verticem capitis, non est vlla sanitas. Egressa est iniquitas à senioribus iudicibus, vicarijs tuis, qui videntur regere populum tuum. Non possumus jam dicere, ut est populus, sic est Sacerdos, quoniam non ita est populus, ut Sacerdos. Heu, heu Domine Deus! Ipsi sunt in persecutione tua primi, qui videntur in Ecclesia

Ecclesia tua primatum diligere & gerere principatum. Idem in Caritativa : omnes amici, omnes inimici, omnes necessarii, omnes aduersarii, serui Christi, seruiunt Antichristo. Ecce in pace mea amaritudo mea est amarissima. Rogerus Bacon magni nominis vir, cum acri oratione perstrinxisset miserabilem statum sui temporis ; Isti, inquit, tot errores, Antichristum requirunt.

Sermone. 33.

*In libello de
Idiomate lin-
guarum.*

89 Gerson queritur suo tempore omnem vim sacrae Theologiæ ad ambitiosum certamen ingeniorum, & meram Sophisticam fuisse reuocatam.

90 Fratres Lugdunenses, homines quod quidem ad vitæ rationem attinet, non mali Romanam Ecclesiam, à qua tum vna, oracula omnia petebantur, fidenter solebant affirmare ; esse meretricem illam Babilonicam, de qua tam perspicua extant prædictiones in Apocalypsi, & eorum inferorum.

91 Scio horum hominum auctoritatem apud istos leuem esse. Quid ergo, si illos testes aduoco, qui solent ab ipsis adorari?

92 Quid si dico Adrianum Episcopum Romanum ingenuè confessum esse, omnia ista mala à Pontificio culmine cepisse ruere.

Platina.

93 Pighius in eo fatetur erratum esse, quod in Missam, quam aliqui videri vult sacrosanctam, abusus complures inuecti sint : Gerson, quod multitudine leuissimarum caeremoniarum vis omnis Spiritus sancti, quam in nobis vigere oportuit, & vera pietas sit extincta. Græcia tota atque Asia, quod Pontifices Romani purgatoriorum suorum, & indulgentiarum nundinis, & vim hominum conscientijs attulerint, & illorum loculos expilauerint.

94 De Tyrannide verò Episcoporum Romanorum, & fastu Persico, ut alios taceamus, quos illi, quod vitia sua liberè & ingenuè reprehendant, hostium fortasse suorum loco numerabunt, illi ipsi, qui Romæ, in Vrbe sancta, in oculis Sanctissimi Patris egerunt vitam, & omnia eius intima videre potuerunt, & nunquam à fide Catholica discesserunt, Laurentius Valla, Marsilius Patavinus, Franciscus Petrarca, Hieronymus Sauanarola, Abbas Ioachimus, Baptista Mantuanus, & ante istos omnes, Bernardus Abbas, sæpè multumque conquesti sunt : Ipsumque interdum Pontificem, verène, an falsò, nihil dicimus, certè non obscure significabant esse Antichristum.

95 Neque verò est, quod quisquam obijciat, fuisse illos Lutheri discipulos, aut Zuinglij. Extiterunt enim, non tantum annis, sed etiam sæculis aliquot antequam illorum nomina audirentur. Videbant illi etiam tum errores irrepsisse in Ecclesiam, eosque cupiebant emendatos. Et quid mirum si Ecclesia erroribus abducta fuerit, illo præsertim tempore cum nec Episcopus Romanus qui summæ rerum solus præerat, nec alius ferè quisquam aut officium suum faceret, aut omni-

ninò officium suum intelligeret? Vix enim est credibile, illis otiosis & dormientibus, Diabolum toto illo tempore, aut dormiuisse perpetuò, aut fuisse otiosum. Quid enim illi interim fecerint, quâq; fide curauerint domum Dei, vt nos taceamus, audiant saltem Bernardum suum.

Ad Eugenium.

96 Episcopi inquit quibus nunc commissa est Ecclesia Dei; non Doctores sunt, sed seductores: non Pastores sed impostores: non Prælati sed Pilati.

97 Hæc Bernardus de Pontifice qui se summum appellabat, deque Episcopis qui tum sedebant ad gubernaculum. Non erat ille Lutheranus, non erat hæreticus, ab Ecclesia non discesserat: tamen Episcopos illos qui tum erant, non dubitauit seductores, impostores, Pilatos appellare. Iam verò cum populus palam seduceretur, & oculis hominum Christianorum imponeretur, & Pilatus federet pro tribunalibus, & Christum Christique membra ferro flammæque adiudicaret, ô Deus bone, quo tum loco erat Ecclesia Christi! Ex tot autem tamque crassis erroribus, quem vnquam isti errorem repurgauerunt? aut quem omninò errorem agnoscere & confiteri voluerunt?

*De vniuersitate
Ecclesie. cap. 3.
Cap. 4.*

98 Sed quoniam isti suam esse affirmant vniuersam possessionem Ecclesiæ Catholicæ, & nos quod cum ipsis non sentiamus, appellant hæreticos, vide sanè, Ecclesia ista quam tandem habeat notam, aut significationem Ecclesiæ Dei. Neque verò Dei Ecclesiam, si eam velis seriò & diligenter querere, est adeo difficile apprehendere. Est enim excelsa & illustri loco in vertice montis posita, ædificata videlicet in fundamentis Apostolorum, & Prophetarum. Ibi (inquit Augustinus) quæramus Ecclesiam, ibi decernamus causam nostram. Vtque alibi idem ait, Ecclesia ex sacris & canonicis Scripturis ostendenda est: quæque ex illis ostendi non potest, non est Ecclesia.

99 Nescio tamen quo pacto, reuerentiâne an conscientia, an desperatione victoriæ, vt latro crucem; ita isti semper horrent, & fugiunt verbum Dei. Neque id sanè mirum. Vt enim Cantharum aiunt, in opobalsamo odoratissimo alioqui vnguento facillimè extingui atque emori, ita illi causam suam in verbo Dei tanquam in veneno extingui vident, & suffocari.

*De vniuersitate
Hierarchiæ.*

100 Itaq; sacrosanctas Scripturas quas Seruator noster Iesus Christus non tantum in omni sermone vsurpauit, sed etiam ad extremum sanguine suo consignauit, quo populum ab illis tanquam à re periculosa & noxia, minore negotio abigant, solent literam frigidam, incertam, inutilem, mutam, occidentem, mortuam appellare: quod nobis quidè perinde videtur esse, ac si eas omnino nullas esse dicerent. Sed addunt etiam simile quoddam non aptissimum: eas esse quodam modo natum cereu, posse fingi flectiq; in omnes modos, & omni um instituto inseruire. An Pontifex ista à suis dici nescit? aut tales se habere patronos non intelligit?

101 Audiatur ergo quàm sanctè, quàmque piè de hâc rescribat Hosius quidam Polonus, vt ipse de se testatur Episcopus, certè homo disertus, & non indoctus, & acerrimus ac fortissimus propugnator ejus causæ. Mirabitur opinor hominem pium de illis vocibus, quas sciret profectas ab ore Dei, vel tam impie sentire potuisse, vel tam contumeliosè scribere, ita præsertim, vt eam sententiam non suam vnus propriam, videri vellet, sed istorum communem omnium.

102 Nos (inquit) ipsas Scripturas, quarum tot iam non diuersas modo, sed etiam contrarias interpretationes afferri videmus, facessere iubebimus, & Deum loquentem potius audiemus, quàm vt ad egena ista elementa nos conuertamus, & in illis salutem nostram constituamus. Non oportet Legis & Scripturæ peritum esse, sed à Deo doctum: Vanus est labor qui Scripturis impenditur. Scriptura enim creatura est, & egenum quoddam elementum. Hæc Hosius. Eodem prorsus spiritu atque animo, quo olim Montanus, aut Marcion, quos aiunt solitos esse dicere, cum sacras Scripturas contemptim repudiarent, se multo & plura & meliora scire, quàm aut Christus vnquam sciisset, aut Apostoli. Quid ergo hîc dicam? O Calumnia religionis! O Præsides Ecclesiæ Christi! An hæc ea reuerentia vestra est, quam adhibetis verbo Dei? An vos sacras Scripturas, quas D. Paulus ait diuinitus afflatas esse, quas Deus tot miraculis illustrârit, in quibus Christi ipsius certissima vestigia impressa sint, quas omnes sancti Patres, quas Apostoli, quas Angeli, quas Christus ipse Filius Dei, cum opus esset, pro testimonio citârit, an eas, vos, quasi indignæ sint quæ à vobis audiantur, facessere iubebitis? hoc est, Deo ipsi, qui vobis in Scripturis clarissimè loquitur, silentium imponetis? aut illud verbum quo vno, vt Paulus ait, reconciliamur Deo, quodq; Propheta Dauid ait, sanctum & castum esse, & in omne tempus esse duraturum, egenum tantum, & mortuum elementum appellabitis? Aut in eo, quod Christus nos diligenter scrutari, quodq; in oculis habere iussit assidue, omnem nostram operam dicetis frustra collocari? Et Christum, Apostolosque, cum hortarentur populum ad Sacras literas, vt ex illis abundarent in omni sapientia & scientia, voluisse hominibus fucum facere? Non est mirum si isti nos nostræque omnia contemnant, qui Deum ipsum eiufq; oracula ita parui faciant. Insulsum tamen erat, vt nos læderent, iniuriam eos tam grauem facere verbo Dei.

103 Tamen quasi hoc parum esset, comburunt etiam sacrosanctas Scripturas, vt olim impius rex Aza, aut Antiochus, aut Maximianus, eaque solent hæreticorum libros appellare: omninoq; id videntur facere velle, quod olim Herodes obtinendæ potentiæ suæ causâ, in Iudæa fecit. Is enim cum esset Iudæus, aliter usâ stirpe & sanguine Iudæorum, haberi tamen cuperet pro Iudæo, quo magis regnum illorum,

Hosius de ex-
p. esse verbo
Dei.

Eusebius,

quod ab Augusto Cæsare impetrauerat, sibi posterisq; suis confirmaret, omnes genealogias, quæ apud illos in Archiuis ab Abrahamo vsque diligenter fuerant asseruata, & ex quibus facile nullo errore deprehendi posset, è quo quisq; genere oriundus esset, iussit incendi, & aboleri, videlicet, ne quid superesset in posterum, quo ipse notari posset alieni sanguinis. Ita prorsus isti, cum omnia sua quasi ab Apostolis, aut à Christo tradita, velint haberi in pretio, ne quid vspiam super sit, quod huiusmodi somnia & mendacia possit coarguere, aut incendunt, aut populo interuertunt sacras Scripturas.

*In opere im-
perfecto,*

104 Rectè sanè, & valdè in istos appositè scribit Chrysostomus: Hæretici (inquit) claudunt ianuas veritati. Sciunt enim si illæ pateant, Ecclesiam non fore suam. Et Theophylactus, Verbum (inquit) Dei est lucerna, ad quam fur deprehenditur. Et Tertullianus, Sacra (inquit) Scriptura hæreticorum fraudes & furta conuincit. Cur enim celant, cur supprimunt Euangelium, quod Christus de tecto sonari voluit? Cur illud lumen abdunt sub modium, quod stare oportuit in candelabro? Cur multitudinis imperitæ cæcitati, atq; inscitæ magis, quàm causæ bonitati confidunt? An putant artes iam suas non videri? aut se nunc quasi Gygis annulum habeant, posse ambulare inconspicuos? Satis iam omnes, satis vident quid sit in illo scrinio pectoris Pontificij: vel hoc ipsum argumento esse potest, non rectè ab illis, non verè agi. Suspecta meritò videri debet ea causa quæ examen & lucem fugitat. Nam qui malè facit, vt Christus ait, querit tenebras, & odit lucem: animus benè sibi conscius, vtrò venit in conspectum, vt opera, quæ à Deo profecta sunt, videri possint. Illi autem non adeò vsque cæci sunt, quin vt hoc satis videant, si Scripturæ semel obtineant, actum esse statim de regno suo: vtque olim aiunt idola Dæmonum, à quibus omnia tum oracula petebantur, repentè obmutuisse ad aspectum Christi, cum ille venisset in terras, ita nunc omnes artes suas ad aspectum Euangelij statim esse ruituras. Antichristus enim non abiicitur nisi claritate aduentus Christi.

ad Tit. 2.

105 Nos quidem non vt illi solent, ad flammam confugimus, sed ad Scripturas, nec illas ferro obidemus, sed verbo Dei. Ex illo, vt Tertullianus ait, fidem alimus; ex illo spem erigimus: ex illo fiduciam firmamus. Scimus enim Euangelium Iesu Christi esse vim Dei ad salutem, & in illo esse æternam vitam: vtque Paulus monet, ne Angelum quidem Dei de cælo venientem audimus, si nos ab aliqua parte huius doctrinæ conetur euellere. Imò, vt vir sanctissimus Iustinus Martyr de se loquitur: ne Deo quidem ipsi fidem haberemus, si aliud nos doceret Euangelium. Nam quod isti sacras Scripturas, quasi mutas, & inutiles, missas faciunt, & ad Deum potius ipsum in Ecclesia, & in concilijs loquentem, hoc est, suos ipsorum sensus, & sententias prouocant, est ea ratio inuenien-

dæ veritatis & admodum incerta, & valde periculosa, & quodammodo fanatica, & à sanctis Patribus non approbata. Chrysostomus quidem ait, multos esse sapē, qui iacent Spiritum sanctum. At enim qui loquuntur de suo, fallō se illum habere gloriantur. Quemadmodum enim, inquit, Christus negabat se loqui a seipso, cum loqueretur ex lege & prophetis : Ita nunc si quid præter Euangelium nomine sancti Spiritus nobis obtrudatur, non est credendum. Vt enim Christus est impletio Legis & Prophetarum, ita Spiritus est impletio Euangelij. Hæc Chrysostomus.

106 Isti verò quamvis non habeant sacras literas, habent tamen fortasse Doctores veteres, & sanctos Patres. Id enim semper magnificè iactauerunt omnem antiquitatem, & perpetuum omnium temporum consensum à se facere. Nostri verò omnia noua esse, & recentia, ante paucos annos proximos nunquam audita.

107 Certè in religionem Dei nihil grauius dici potest, quàm si ea acculetur nouitatis. Vt enim in Deo ipso, ita in eius cultu, nihil oportet esse nouum. Nescimus tamen, quo pacto ab initio rerum ita vidimus semper fieri, vt quotiescunq; Deus quasi accenderet, & hominibus patefaceret veritatem suam, quamvis ea non tantum antiquissima, sed etiam æterna esset, tamen ab impijs hominibus & hostibus recens & noua diceretur. Impius & sanguinarius vir Aman, vt Iudæos in odium adduceret, sic eos apud regem Assuerum accusauit. Habes hic, inquit, Rex, populum nouis quibusdam vtentem legibus, ad omnes autem tuas leges contumacem & rebellem. Paulus etiam Athenis cum primum tradere cœpisset atque indicare Euangelium, dictus est nouorum Deorum, hoc est nouæ religionis annunciator. Et annon possumus inquirunt ex te scire quæ sit ista noua doctrina? Et Celsus cum ex professo scriberet aduersus Christum, vt eius Euangelium nouitatis nomine per contemptum eluderet. An inquit post tot secula nunc tandem subijt Deum tam fera recordatio? Eusebius etiam auctor est, Christianam religionem ab initio contumeliæ causa dictam fuisse *ἡταρ, ἡταρ ἡταρ*, hoc est peregrinam, ac nouam. Ita isti nostri omnia vt peregrina & noua condemnant, sua autem omnia quæcunq; ea sunt laudari volunt vt antiquissima, vt hodie magi, & malefici, quibus cum Dijs inferis res est, dicere solent se habere libros suos, atque omnia sacra & recondita mysteria ab Athanasio, à Cypriano, à Mose, ab Abelo, ab Adamo, atque etiam ab Archangelo Raphaele, quo ars illa excelsior, & diuinior iudicetur, quæ ab huiusmodi patronis & inuentoribus profecta sit. Ita isti, quo illa sua religio, quam ipsi sibi, idq; non ita pridem pepererunt, vel stultis hominibus, vel parum quid agant, quidq; agatur cogitantibus, facilius, & magis commendetur, eam solent dicere ad se

ab Augustino, ab Hieronymo, à Chrysostomo, ab Ambrosio, ab Apostolis, à Christo ipso peruenisse.

108 Satis enim Sciunt, nihil istis nominibus popularius esse, aut in vulgus gratus. Verum quid si ea quæ isti noua videri volunt inueniantur esse antiquissima? Rursus quid si ea ferè omnia, quæ isti antiquitatis nomine tantopere prædicant, ubi ea probè ac diligenter excussa fuerint ad extremum inueniantur recentia & noua?

109 Profectò Iudæorum leges & cæremoniæ, quamuis eas Amamus accusaret nouitatis, non poterant hominum cuiquam verè & rectè cogitanti videri nouæ. Erant enim antiquissimis tabulis consignatæ, Et Christus quamuis eum multi putarent ab Abrahamo & priscis Patribus discessisse, & nouam quandam religionem suo nomine inuexisse, tamen verè respondit: Si crederitis Moysi, crederetis mihi quoque: Nam doctrina mea non est ita noua. Moses enim antiquissimus auctor, cui vos omnia tribuistis, de me locutus est. Et D. Paulus Euangelium Iesu Christi, etsi à multis nouum esse iudicetur, tamen habet, inquit, antiquissimum testimonium Legis & Prophetarum. Nostra verò doctrina, quàm rectius possimus Christi Catholicam doctrinam appellare, ita non est noua, vt eam nobis antiquus dierum Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi, monumentis vetustissimis in Euangelio & in Prophetarum atque Apostolorum libris commendat: itaq; nunc noua nemini videri possit, nisi si cui aut Prophetarum fides, aut Euangelium, aut Christus ipse videatur nouus. Istorum verò religio, si ita antiqua & vetus est, vt eam ipsi videri volunt, cur eam ab exemplis primitiæ Ecclesiæ, ex antiquis Patribus & Concilijs veteribus non probant? Cur tam vetus causa tamdiu deserta iacet sine patrono? Ferrum quidem & flammam semper habuerunt ad manum: de Concilijs verò antiquis, & patribus magnum silentium. At qui absurdum erat ab istis ita cruentis & feris rationibus incipere, si potuissent alia argumenta leuiora & mitiora inueniri. Quod si illi ita prorsus fidunt vetustati, & nihil simulant, cur ante non ita multos annos Ioannes Clemens Anglus aliquot folia vetustissimi Patris, & Græci Episcopi Theodreti, in quibus ille perspicuè & luculenter docebat, naturam panis in Eucharistia non aboleri, cum putaret nullum aliud exemplar posse vspiam inueniri, inspectantibus aliquot bonis viris, & fide dignis, lacerauit & abiecit in focum? Cur negat Albertus Pighius veterem patrem Augustinum rectè sensisse de peccato originis? aut de matrimoniis, quod post votum nuncupatum sit initum, quod Augustinus asserit esse matrimonium, nec posse rescindi, illum errare & falsum esse dicit, nec probat vti dialecticà? Cur nuper cum excuderent, veterem Patrem Origenem in Euangelium Iohannis, sextum illud caput, ubi illum credibile, vel potius certum est, contra ipsos de Eucharistia multa

*Dist. 27. quidam.
De bono vidui.
satis. cap. 10.
Caus. 17. 4. 1.
nuptiarum
bonum.
In controuer-
sis.
Liber hodie
circumferitur
mutuus.*

multa tradidisse, integrum omiserunt : & librum mutilum potius quam integrum, qui errores suos coargueret dare maluerunt? An hoc est antiquitati confidere? antiquorum Patrum scripta lacerare, suppressere, truncare, comburere? Operæpretium est videre, quam pulchrè isti cum illis Patribus quos iactare solent esse suos, de religione conueniant. Vetus Concilium Elibertinum decreuit, nequid, quod colitur à populo, pingeretur in templis. Vetus Pater Epiphanius ait esse horrendum nefas, & non ferendum flagitium, si quis vel pictam, quamuis Christi ipsius imaginem, excitat in templis Christianorum : isti imaginibus & statuis, quasi sine illis religio nulla sit, omnia templa sua, atque omnes angulos compleuerunt. Veteres Patres, Origenes & Chrysostomus hortantur populum ad lectionem sacrarum literarum, ut libros coemant, ut de rebus sacris inter se, uxores cum viris, parentes cum liberis domi disputent : Isti Scripturas condemnant tanquam mortua elementa, & ab illis quantum maxime possunt, arcant populum. Veteres Patres Cyprianus, Epiphanius, Hieronymus, si quis fortè vouerit se velle viuere vitam cœlibem, & postea viuatur impurè, nec possit incendia cupiditatum cohibere, satius esse dicunt, ut ducat uxorem, & sese castè gerat in matrimonio; atque illud ipsum matrimonium, vetus pater Augustinus, ratum & firmum esse iudicat, nec oportere reuocari : isti eum, qui se voto semel obstrinxerit, quantumuis vratur postea, quantumuis scortetur, quantumuis flagitiose, & perditè contaminetur, tamen illum non sinunt uxorem ducere : aut si fortè duxerit, tamen negant illud esse matrimonium : & satius multò, & sanctius esse docent, concubinam aut scortum alere, quam ita viuere. Augustinus vetus Pater querebatur de multitudine inanum cœremoniatarum, quibus jam tùm videbat hominum animos, & conscientias opprimi : isti quasi aliud nihil Deo curæ sit, ita cœremonias auxerunt, in immensum, ut nihil iam penè aliud in illorum templis & sacris relictum sit. Vetus pater Augustinus negat fas esse, Monachum ignaum in otio gerere : & specie ac simulatione sanctitatis, ex alieno viuere : & illum qui ita viuatur, vetus Pater Apollonius ait, latroni esse similem : isti monachorum habent, armentane dicam, an greges, qui cum prorsus nihil agant, & ne simulent quidem, aut præ se gerant speciem vllam sanctitatis, tamen non tantum viuunt, sed etiam luxuriuntur ex alieno. Vetus Concilium Romanum decreuit, ne quis intersit Sacris, qui dicantur ab illo Sacerdote, quem certum sit, alere concubinam : isti & concubinas locant, mercede Sacerdotibus suis, & ad illorum sacrilegia homines inuitos per vim adigunt. Veteres Canonēs Apostolorum illum Episcopum qui simul & ciuilem Magistratum & Ecclesiasticam functionem obire velint, iubent ab officio summoueri : isti vtrunque Magistratum & obeunt, & obire omninò volunt, vel potius

Cap. 3.

Origenes in Leuiticum cap. 16
Chrysost. in Mat.
primum Hom.
2. in Ioan. hom.
31.
Epist. 11. lib. 1.
cont. Ap. here.
61. de virginitate seruanda
ad Demetriasæ.

Ad Ianuariam.

De opere Monachorum.

Can. 3.

Can. 8.

In nouellis con-
stitutis. 23. &
146.

Tertium Carth-
ag. 47.

De consecr. dist. 2.
Cum enim ne-
mo.

tius alterum quem ab illis maximè obiri oportuit, non attingunt: Nemo tamen est qui illos iubeat summoueri. Vetus Concilium Gangrense iubet, ne quis ita distinguat Sacerdotem cœlibern a marito, vt cœlibatus causâ alterum putet altero sanctiorem. Isti eos ita distinguunt, vt a pio & probò viro qui vxorem duxerit, omnia sua sacra statim putent profanari. Vetus Imperator Iustinianus, iussit in sacro Ministerio omnia clara, & quam maximè argutâ & expressâ voce pronunciari, vt fructus ex ea re aliquis ad populum redire posset: Isti ne quid populus intelligat, omnia sua non tantùm obscurâ & suauitâ voce, sed etiam alienâ, & barbarâ linguâ mussitant. Vetus Concilium Carthaginense iubet, ne quid in sacro cœtu legatur præter Scripturas Canonicas: isti ea legunt in Templis suis, quæ ne ipsi quidem dubitant esse mera mendacia, & inanes fabulas. Quòd si quis ista infirma putet esse ac leuia, quòd ab imperatoribus, & minutis quibusdam Episcopis, & non ita plenìs Concilijs decreta fuerint, & Papæ magis auctoritate & nomine delectetur, Iulius Papa diseretè vetat, ne Sacerdos dum peragit sacra mysteria, panem immergat in calicem: Isti contra decretum Iulij Papæ, panem diuidunt & immergunt. Clemens Papa negat fas esse Episcopo gerere vtrumque gladium: & si vtrumque (inquit) habere vis, & te ipsum decipies, & eos qui te audient. Iam Papa gladium vtrumque sibi vendicat, & vtrumque gerit: quare minus mirum videri debet, si illud sequutum sit quod Clemens ait, vt ille & seipsum deciperet, & illos qui illum audierint. Leo Papa in vno Templo vnam tantùm ait, fas esse Missam dicere vno die: Isti in vno Templo quotidie sæpe denas, sæpe vicens, sæpe tricenas, sæpe etiam plures Missas dicunt, vt miser spectator vix scire possit quò se potissimum debeat vertere. Gelasius Papa, si quis diuidat Eucharistiam, & cum alteram partem suscipiat, abstineat ab altera, eum ait improbè facere, & sacrilegium committere: Isti contra verbum Dei, contrâque Gelasium Papam, alteram tantùm partem Eucharistiæ populo dari iubent, & in ea re Sacerdotes suos alligant sacrilegio. Quòd si illi hæc omnia vsu iam ipso antiquata esse dicent, & mortua, & nihil ad ista tempora pertinere, tamen vt omnes intelligant, quæ fides istis hominibus habenda sit, quaque spe Concilia ab illis conuocentur; videamus paucis, quam probè curent ea quæ proximis istis annis, recenti adhuc memoriâ, in publico Concilio legitime indicto, ipsi sanctè obseruanda esse decreuerunt. In Concilio proximo Tridentino, vix ante annos quatuordecim, sancitum esse communibus suffragijs omnium Ordinum, ne cui vno committerentur duo Sacerdotia vno tempore. Vbi nunc est illa sanctio? An ea quòque tam citò antiquata est & mortua? Nam isti quidem non tantùm duo Sacerdotia, sed etiam complura sæpe Monasteria & Episcopatus

piscopatus modò binos, modò ternos, modò quaternos vni tribuunt, eique non tantum indocto, sed etiam sæpè homini militari. In eodem Concilio decretum est oportere omnes Episcopos docere Euangelium: Isti neque docent, neque in pulpitum vnquam ascendunt, neque id putant quidquam ad munus suum pertinere. Quæ ergo est ista pompa vultus? quid de priscorum Patrum, quid de Conciliorum nouorum veterumque nominibus gloriantur? Quid videri volunt, niti auctoritate illorum, quos cum visum est pro libidine contemnunt, sed gestat animus cum Pontifice potius ipso agere, & hæc illi coram in os dicere: dic ergo nobis Pie Pontifex, qui omnia antiqua crepas, & omnes tibi vni addictos gloriaris: ex omnibus Patribus quis vnquam te vel summum Pontificem, vel vniuersalem Episcopum, vel caput Ecclesiæ appellauit? Quis tibi traditum esse dixit vtrumque gladium? Quis te habere auctoritatem & jus conuocandi Concilia? Quis vniuersum mundum esse diocesin tuam? Quis de tua plenitudine Episcopos omnes accipere? Quis tibi datam esse omnem potestatem tam in cælo, quam in terra? Quis te nec à regibus, nec à toto Clero, nec ab vniuerso populo posse iudicari? Quis Reges & Imperatores de iussu & voluntate Christi, à te accipere potestatem? Quis te ita exquilita, & mathematica ratione, septuagies septies maiorem esse maximis regibus? Quis tibi potestatem ampliolem tributam esse, quam reliquis Patriarchis? Quis te Dominum Deum esse, aut non purum hominem, aut quiddam coagmentatum & concretum ex Deo & homine? Quis te vnum fontem esse omnis juris? Quis te imperium habere in Purgatorium? Quis te pro tuo arbitrio imperare posse Angelis Dei? Quis te esse Regem Regum, & Dominum Dominantium vnquam dixit? Possumus alia quoque eodem modo, ex omni numero veterum Episcoporum & Patrum, Quis vnquam vnus te docuit, vel inspectante populo, Missam priuatam dicere, vel Eucharistiam supra caput attollere, quæ in re omnis nunc Religio tua continetur: vel Christi Sacramenta truncare, & contra eius institutum, atque expressa verba, altera parte populum fraudare? vtque semel finem faciamus ex omnibus Patribus, quis vnus te docuit Christi sanguinem, & sanctorum Martyrum merita dispensare, & indulgentias tuas, atque omnia spatia purgatorij, seu merces in foro vendere? Soliti sunt isti, sæpè reconditam quandam doctrinam suam, & multiplices variasq; lectiones prædicare. Proferant ergo nunc aliquid si possunt, vt aliquid saltem legisse ac scire videantur. Clamauerunt sæpè fortiter in omnibus circulis omnes partes Religionis suæ antiquas esse, & non tantum multitudine, sed etiam consensu & continuatione omnium Nationum, & temporum approbatas.

110 Ostendant ergo aliquando antiquitatem istam suam: faciant, vt appareat ista, quæ tantopere prædicant esse tam latè propagata. Doceant

Dist. 9. Inno-

cent ij.

De maior. Ep.

in obed. solut.

In extrauag.

Joan. 22. cap.

cum inter non

illos.

In glossa final.

In edit. impres-

sa Parisijs.

1503.

Antonius de

Roselijs.

ceant omnes Nationes Christianas in suam istam Religionem concessisse: sed fugiunt ut jam ante diximus à Decretis suis: eaque quæ ante ita paucos annos ab ipsis in omnem æternitatem, sancita erant, tam brevi tempore resciderunt. Quid ergo illis fidendum est in Patribus, in veteribus Concilijs, in verbis Dei? Non habent, ô Deus bone, non habent ea, quæ se habere gloriantur: non antiquitatem, non vniuersalitatem, non locorum, non tempore omnium consensum. Idque ipsi, etsi dissimulatum potius cuperent, tamen non ignorant, imò etiam interdum non obicure confitentur; Itaque veterum Conciliorum & patrum sanctiones aiunt eiusmodi esse, ut interdum mutari possint: alijs enim temporibus Ecclesiæ, alia atque alia decreta conuenire. Atque ita sese abduunt sub nomine Ecclesiæ, & inani fucio miseris mortalibus illudunt. Et mirum est aut ita cæcos esse homines ut ista videre non possint: aut si videant, ita esse patientes, ut ea tam facile tamque æquo animo possint ferre.

III Sed cum illa tanquam nimiam iam vetera & obsoleta iuberent esse irrita, alia quædam tortasse meliora, atque vtiliora reposuerunt. Solent enim dicere ne Christum qui se non ipsum, aut Apostolos si reuiuiscant, melius, aut sanctius administrare possit Ecclesiam Dei, quam quomodo nunc administratur ab ipsis. Reposuerunt illi quidem alia: sed quemadmodum Hieremias ait, paleam pro tritico: eaque, ut ait Esaias, quæ Deus ab illis non requisivit. Obturarunt omnes venas aquæ viuæ & exciderunt populo Dei cisternas ruinosas, & lutulentas plenas limo, & fordibus, quæ ne habent aquam puram, nec eam poterant continere. Eripuerunt populo sacram Communionem: verbum Dei vnde omnis consolatio petenda erat: verum cultum Numinis: rectum usum Sacramentorum & precum: dederunt autem nobis de suo, quibus nos interim oblectaremus, sales, aquas, ampullas, sputa, ramuculos, bullas, iubilæa, indulgentias, cruces, suffitus, & infinitum numerum cæremoniarum, & ludos, ut Plautus ait, ludificabiles. In his illi rebus, omnem religionem collocarunt: his rebus docuerunt Deum ritè placari posse: his abigi dæmones: his confirmari hominum conscientias. Hæc videlicet sunt pigmenta, & Myrothecia religionis Christianæ. Hæc Deo videnti grata & accepta sunt, hæc oportuit in honorem venire, ut Christi & Apostolorum instituta tollerentur. Atque ut olim Rex impius Hieroboam, cum cultum Dei sustulisset, & populum ad aureos vitulos adduxisset, ne fortè postea mutarent voluntatem, & à se dilaberentur, & redirent Hierosolymam ad Templum Dei, eos longa oratione cohortatus est ad constantiam. Hi, inquit, Israel sunt Dij tui: hoc pacto Deus vester iussit se à vobis coli. Graue autem vobis & molestum erit, iter tam longinquum suscipere, & quotannis ad salutandum & colendum Deum ascendere

Hieroso-

Hierosolymam. Ita prorsus isti, cum semel traditionum suarum causâ irritam fecissent legem Dei, ne populus postea oculos aperiret, & aliò dilaberetur, atque aliunde peteret certiorẽ aliquam rationem salutis suæ. O quoties acclamârunt hunc esse illum cultum, qui Deo placeat, quemque ille à nobis exigit, quoq; iratus flecti velit! His rebus Ecclesiæ consensum contineri: his rebus omnia peccata expiari, & tranquillari conscientias: qui discesserit ab his, eum sibi nihil spei ad æternam salutem reliquisse! Graue autem ac molestum populo esse ad Christum, ad Apostolos, ad veteres Patres respicere, quidq; illi velint aut iubeant perpetuò attendere! Hoc videlicet, est populum Dei ab infirmis mundi elementis, à fermento Scribarum, & Phariseorum, & ab humanis traditionibus abducere? Christi atque Apostolorum iussu loco moveri oportuit, vt ista succederent? O iustam causam, cur vetus & multis sæculis probata doctrina antiquaretur, & in Ecclesiam Dei noua forma religionis inueheretur! Tamen quicquid est, clamant isti, nihil oportere immutari: his rebus hominum animis satisfieri: Romanam Ecclesiam ista decreuisse: eam errare non posse. Syluester enim Prierias ait Ecclesiam Romanam esse normam & regulam veritatis: Sacras Scripturas ab illa, & auctoritatem & fidem accipere. Doctrina, (inquit) Romanæ Ecclesiæ est regula fidei infallibilis, a qua sacra scriptura robur accipit. Et indulgentiæ (inquit) auctoritate scripturæ non innotuerunt nobis, sed innotuerunt auctoritate Romanæ Ecclesiæ, Romanorumq; Pontificum, quæ maior est. Pighius etiam non dubitat dicere, iniussu Romanæ Ecclesiæ, ne clarissimæ quidem scripturæ credendum esse. Prorsus, vt si quis istorum, qui latine rectè ac purè loqui non possit, aliquid tamen in ea lingua pro forensi consuetudine celeriter & expeditè balbutiat, omnino dicat ad eum nunc modum alijs etiam omnibus loquendum esse, quo ante multos annos Mammetrectus, aut Catholicon loquuti sint, quoque adhuc ipsi adhuc vtuntur in foro, sic enim satis intelligi posse, quid dicatur & hominum voluntati satisfieri: ridiculum autem esse nunc tandem nouo dicendi genere turbare orbem terrarum, & Ciceronis, aut Cæsaris, veterem in dicendo puritatem atque eloquentiam reuocare.

112 Tantum, scilicet, isti debent inscitix ac tenebris superiorum temporum. Multa, vt ait quidam, habentur sæpè in pretio, tantum quod dicata aliquando fuerint Deorum Templis. Ita nos videmus multa hodie probari ab istis, & magnificari, non quòd ea tanti esse iudicent, sed tantum quod recepta fuerint consuetudine, & quodam modo dicata Templo Dei. Plinius.

113 At Ecclesia, inquiunt, nostra errare non potest. Id opinor ita dicunt, vt olim Lacedæmonij solebant dicere, in tota sua republica nulum

*Summi Angli-
ca. dist. Papa.*

*Theodoricus de
sibismate.*

lum posse inueniri adulterum: cum reuera omnes potius essent adulteri, & incertis nuptiis & vxoribus inter se communibus vterentur; aut vt hodie Canonistę ventris causā, solent de Papa dicere: Illum cum sit Dominus omnium beneficiorum; & si pretio vendat Episcopatus, Monasteria, Sacerdotia, & nihil a se gratis abire sinat: tamen cum ea omnia dicat esse sua, etiam si maximę velit, non posse committere Simoniam. Quam autem id firmum sit, quamq; consentaneę rationi dicatur, nos adhuc videre non possumus nisi fortę, vt olim veteres Romani victorię, ita isti veritati, postquam ea semel ad nos peruenisset, alas, quibus aduolauerat, detraxerint, ne posset in posterum auolare. Sed quid si illis Hieremias dicat, vt supra commemorauimus, Hęc esse verba mendacij? Quid si idem rursus dicat, illos ipsos, quos vinitores esse oportuit, dissipaſſe ac perdidisse vineā Domini? Quid si Christus dicat: illos quibus maximę templū oportuit esse curę, ex Templo Domini fecisse ipeluncā latronū? Quod si errare Ecclesia Romana non potest, sollicitatē eius oportet maiorē esse, quā istorū prudentiā. Ea enim est istorū vita, doctrina, diligentia vt per eos quidē non tantum errare Ecclesia, sed etiā funditus interire, & extingui possit. Profecto si errare Ecclesia ea potest, quę a verbo Dei, quę a iussis Christi, quę ab Apostolorum institutis, quę a Primitiuę Ecclesię exemplis, quę a veterum Patrum, & Conciliorum sanctionibus, quę a suis ipsius decretis decesserit, quę nullis, nec veteribus nec nouis, nec suis nec alienis, nec humanis nec diuinis legibus teneri velit: certum est Ecclesiam Romanam non tantum potuisse errare, sed etiam flagitiose, & turpiter errauisse.

114 At de nostris inquit, fuistis, nunc autem Apostata facti estis, & a nobis discessistis. Discessimus quidem ab illis, & ea de re, & Deo optimo Maximo gratias agimus, & nobis magnopere gratulamur. At a primitiua Ecclesia, ab Apostolis, a Christo non discessimus. Educati quidem sumus apud istos in tenebris, & ignoratione Dei, vt Moses in disciplinis, & in sinu Egyptiorum. De vestris fuimus, inquit Tertullianus, fateor; nec mirum: Fient enim inquit, non nascuntur Christiani. Sed cur ipsi de suis illis septem montibus, in quibus olim Roma stetit descenderunt, vt in planicie potius, in campo Martio habitarent? Dicent fortasse quod iam aquarum ductus, sine quibus non possunt commodē viuere, in illis montibus defecissent. Dent isti sanē eam nobis veniā de aqua æternę vitę, quam volunt sibi dari de aqua puteali. Aqua iam apud istos defecerat, seniores vt Hieremias ait mittebant paruulos suos ad aquas: At illi cum nihil inuenirent, miseri, & siti perditū retulerunt vasa inania. Egeni, inquit Esaias, & pauperes quęrebant aquas, sed eas nullas, vsq; iam inuenierunt: Lingua illorū siti iam aruerat. Isti omnes canales, & ductus perfregerant: Isti obstruxerant omnes venas: & coeno, lutoq; oppleuerāt fontē aque viuę: vtq;

vtq; olim Caligula oclulis omnibus horreis, publicam populo inediâ, & famem: ita illi obturatis omnibus fontibus verbi Dei, sitim populo miserabilem induxerant. Illi hominibus famem: vt ait Amos Prophetam sitimq; attulerant: non famem panis; non sitim aque, sed audiendi verbi Dei. Circumibant miseri quærentes scintillam aliquam diuinę lucis, ad quam exhilararent conscientias: at ea iam prorsus extincta erat: nihil potuerunt inuenire. Hęc erat conditio, hęc erat miserabilis forma Ecclesię Dei: Miserè in ea sine Euangelio, sine luce, sine consolatione vlla vivebatur.

115 Quare etli discessio illis nostra molesta est, tamen cogitare debent quàm iusta fuerit causa discessionis. Nam si dicent, ab ea societate in qua fueris educatus, nullo modo fas esse discedere, facile possunt in nostro capite, & Prophetas, & Apostolos, & Christum ipsum condemnare. Nam cur hoc etiam non queruntur, Lothum è Sodoma: Abrahamum è Caldæa: Hebræos ex Ægypto: Christum à Iudæis: Paulum à Phariseis discessisse? Nisi enim iusta aliqua possit esse causa discessionis, nihil videmus, cur non illi quoque possint eodem modo factionis, & seditionis accusari.

116 Quòd si nos damnandi sumus pro hæreticis, qui istorum imperata omnia non facimus, quid illi? qui tandem, aut quales videri debent, qui Christi & Apostolorum imperata contemnunt? Si nos sumus Schismatici, qui discessimus ab istis, quo tandem illos nomine appellabimus, qui à Græcis, à quibus fidem acceperunt, ab Ecclesiâ Primitiua, à Christo ipso, ab Apostolis, tanquam à parentibus discesserunt? Nam Græci quidem, qui hodie profitentur religionem & Nomen Christi: Etsi multa habent contaminata, magnam tamen adhuc partem retinent eorum quæ acceperunt ab Apostolis. Itaque nec priuatas habent Missas, nec truncata Sacramenta, nec Purgatoria, nec Indulgentias. Pontificios verò titulos, & magnifica nomina tanti faciunt, vt quicunque eos imponat sibi, seq; vel vniuersalem Episcopum, vel Ecclesię totius caput velit appellari, eum illi non dubitent & superbum hominem, & in omnes alios Episcopos fratres suos contumeliosum, & hæreticum esse dicere.

117 Iam verò cum perspicuum sit, & negari non possit, istos ab illis à quibus Euangelium, à quibus fidem, à quibus religionem, à quibus Ecclesiam acceperunt defecisse, quid causæ est, cur nunc ad eosdem tanquam ad fontes nolint reuocari? Cur quasi Apostoli omnes Patrẽque nihil viderint, ita illorum temporum similitudinẽ reformidant? An enim isti plus vident, aut Ecclesiam Dei pluris faciunt, quàm illi, qui ista tradiderunt? Nãm nos quidem discessimus ab illa Ecclesia, in qua nec verbum Dei purè audiri potuit, nec Sacramenta administrari, nec Dei Nomen vt oportuit inuocari: quam ipsi fatentur multis in rebus

bus esse vitiosam : in qua nihil erat quod quenquam posset prudentem hominem, & de sua salute cogitantem, retinere. Postremo, ab Ecclesia ea discessimus, quæ nunc est non quæ olim fuit : atque ita discessimus ut Daniel è cauea leonum, ut tres illi pueri ex incendio : nec tam discessimus, quam ab istis diris & deuotionibus eiectionis sumus.

118 Accessimus verò ad illam Ecclesiam, in qua ne ipsi quidem, si verè, atque ex animo loqui volunt, negare possunt omnia castè & reuerenter, & quantum nos maximè assequi potuimus, proximè ad priscom temporum rationem administrari. Conferant enim Ecclesias nostras suasque inter se : videbunt & se turpissimè ab Apostolis, & nos ab ipsis iustissimè discessisse. Nos enim cum Christo, Apostolis, & sanctis Patribus Eucharistiam populo damus integram : Isti, contra omnes Patres, contra omnes Apostolos, contra Christum ipsum cum summo, ut Gelasius ait, sacrilegio, Sacramenta diuidunt, & alteram partem populo eripiunt.

119 Nos cœnam dominicam ad Christi institutionem reuocauimus, eamque, quam maxime, quamque plurimis communem, utque appellatur, ita re ipsa Communionem esse volumus : isti contra institutum Christi omnia immutârunt, & ex sacra Communione priuatam fecerant missam : atque ita nos cœnam præbemus populo, isti inane spectaculum.

120 Nos cum antiquissimis Patribus affirmamus, Corpus Christi non comedi, nisi ab hominibus pijs, & fidelibus, & imbutis Spiritu Christi : Isti docent ipsissimum corpus Christi re ipsa, utque ipsi loquuntur realiter, & substantialiter non tantum ab impijs & infidelibus, sed etiam, quod horrendum dictu est, à muribus & canibus posse comedi.

1. Cor. 14.

121 Nos ita precamur in Templis, ut quemadmodum Paulus monet, populus scire possit, quid precemur, & communibus votis respondere, Amen : Isti ut æs tinniens, voces in templis ignotas, & peregrinas sine intelligentia, sine sensu, sine mente fundunt : & omnino id agunt, ne populus quidquam possit intelligere.

122 Et ne omnia discrimina commemoremus, sunt enim propè infinita, nos scripturas sacras conuertimus in omnes linguas : Isti eas vix extare patiuntur in vlla lingua. Nos inuitamus populum ad legendum, & audiendum verbum Dei : isti abigunt. Nos causam ab omnibus cognosci volumus : isti fugiunt iudicium. Nos scientiâ nitimur : isti incitiâ. Nos lucifidimus : isti tenebris. Nos colimus, ut par est voces Apostolorum & Prophetarum : Isti comburunt. Postremo nos in Dei causa Dei vnus iudicio stare volumus : isti stare volunt suo. Quod si illi hæc omnia tranquillo animo, & ad audiendum, dicendumque comparato spectare velint, non tantum probabunt institutum nostrum

strum, qui relictis erroribus Christum ejusque Apostolos secuti sumus, sed ipsi etiam à se deficient, seque vltro aggregabunt ad partes nostras.

123 Atque sine sacro Oecumenico Concilio, nefas, inquit, fuit ista tentare. Ibi enim esse omnem vim Ecclesiæ, ibi Christum pollicitum esse sese semper præsto affuturum. Atqui ipsi mandata Dei & Apostolorum decreta violârunt, vtque jam diximus, omnia prope non tantum instituta, sed etiam dogmata primatiæ Ecclesiæ dissipauerunt, nihil expectato sacro Concilio.

124 Verum quod aiunt, nihil cuiquâ fas esse innouare sine Concilio, quis tandem scripsit nobis istas leges? Aut vnde isti hoc edictû habuerûnt?

125 Ridiculè quidem fecit ille Rex, qui cum oraculo certus esset de sententia, & voluntate summi Iouis, postea rem integram retulit ad Apollinem, vt sciret an idem illi videretur, quod Patri: Nos autem, multò ineptius faceremus, si cum Deum ipsum nobis in sacrosanctis Scripturis apertè loquentem audiamus; ejusque voluntatem & mentem intelligamus, postea quasi id nihil sit, rem integram referre velimus ad Concilium, quod non aliud est, quàm querere an idem videatur hominibus, quod Deo: Et an homines velint mandata Dei, auctoritate sua comprobare. Quid enim? Nisi Concilium velit & iubeat, verum non erit verum? aut Deus non erit Deus? Si Christus ab initio ita facere voluisset, vt nihil doceret, aut diceret inuitis Episcopis, omnem autem doctrinam suam ad Annam & Caiphiam retulisset, vbi nunc esset fides christiana? aut quis vnquam audisset Euangelium? Petrus quidem, quem Pontifex sapius, magisque prædicare solet, quàm Iesum Christum, fidenter restitit sacro Concilio: Et satius, inquit, est obtemperare Deo, quàm hominibus. Et Paulus, cum semel animo hausisset Euangelium, idque non ab hominibus, neque per hominem, sed per solam voluntatem Dei, non deliberavit cum carne & sanguine, nec retulit ad cognatos aut fratres suos: sed statim abiit in Arabiam, vt diuina mysteria, Deo autore, publicaret.

126 Nos quidem Concilia, & Episcoporum, doctorumq; hominum conuentus & colloquia non contemnimus: Neq; ea quæ fecimus prorsus sine Episcopis, aut sine concilio fecimus. Plenis Comitijis res acta est longa deliberatione, frequenti Synodo. De isto verò concilio quod nunc a Pio Pontifice simulatur, in quo homines non appellati, non auditi, non visi, ita facilè condemnantur, quid nobis expectandum, aut sperandum sit, non est difficile diuinare.

127 Nazianzenus olim, cum suo tempore videret homines in huiusmodi conuentibus ita esse cæcos & obstinatos, vt abducerentur affectibus, & victoriam magis quærerent quàm veritatem: disertè pronunciauit se nullius Concilij vnquam exitum vidisse bonum. Quid ille nunc diceret, si hodie viueret, & istorum conatus intelligeret? Nam

tum quidem, etsi studebatur partibus, tamen & causa cognoscebantur, errores manifesti omnium partium suffragijs communibus tollebantur. Isti verò nec causam disceptari libere volunt, nec quantumcunque sit errorum, quidquam patiuntur immutari.

128 Idenim illi sapè & sine fronte jactare solent Ecclesiam suam errare non posse, nihil esse in ea vitii, nihil esse nobis concedendum, aut si quid sit tamen Episcoporum & Abbatum esse hoc iudicium: illos esse moderatores rerum: illos esse Ecclesiam Dei. Aristoteles ait spurios non posse facere Civitatem: An autem ex istis effici possit Ecclesia Dei, ipsi videant. Certè nec legitimi sunt Abbates nec genuini Episcopi.

129 Sed sint sanè Ecclesia: audiantur in Conciliis: soli habeant ius suffragandi: olim tamen cum Ecclesia Dei, si ad istorum quidem Ecclesiam conferatur, satis commodè regeretur, ut Cyprianus ait, aduocabantur ad Ecclesiasticarum causarum cognitionem, & presbyteri, & Diaconi & nonnulla etiam pars plebis.

130 Sed quid si isti Abbates, & Episcopi nihil sciant? Quid si quid sit religio, quidque de Deo sentiendum sit non intelligant? Quid si lex perierit à Sacerdote, & consilium à senioribus? Quid si, ut ait Michæas, nox illis sit pro visione, & tenebræ pro diuinatione? Quid si, ut Esaias ait, omnes speculatores Civitatis facti sunt cæci? Quid si sal vim suam, & saporem amiserit? utque Christus ait, ad nullum usum sit accommodus, ne ad id quidem, ut abijciatur in sterquilinum?

131 Ad Papam scilicet omnia deferent qui errare non potest. At illud primum ineptum est, Spiritum sanctum à sacro Concilio curriculo auolare Romam, ut si quid dubitet, aut hæreat, & sese explicare non possit, ab alio nescio quo Spiritu doctiore consilium capiat. Nam, si ita est, quid opus erat tot Episcopos tantis impensis, tam longinquis itineribus, Tridentum hoc tempore conuocari? Consultius multò erat, & fatius certè multò, & breuius & commodius, ut ad Papam potiùs omnia rejicerent, & statim ad illius sacri pectoris oraculum deuenirent. Deinde etiam iniquum est causam nostrà à tot Episcopis, & Abbatibus, ad vnius hominis iudicium deuoluere, eius præsertim qui à nobis grauissimis criminibus accuseretur, nec adhuc causam suam dixerit, & nos antequam vocaremur ad iudicium, sine iudicio condemnari. An ergo nos ista fingimus? Aut ista hodie non est ratio Conciliorum? Aut non omnia à sacro Concilio ad vnum Pontificem deferuntur: ut quasi tot sententijs, & subscriptionibus nihil sit actum, ille vnus possit addere, mutare, minuere, abrogare, approbare, relaxare, restringere, quicquid velit? Quorum ergo hominum sunt hæc verba? Cur Episcopi, & Abbates, non ita pridem in proximo Concilio Tridentino ita ad extremum decreuerunt: salua semper in omnibus Sedis Apostolicæ auctoritate? Aut cur Paschalis Papa ita insolenter de se scribit: Quasi, inquit,

quit, Romanæ Ecclesiæ legem Concilia vlla præfixerint: cum omnia Concilia per Romanæ Ecclesiæ auctoritatem, & facta sint, & robur acceperint, & in illorum statutis Romani Pontificis patienter excipiantur auctoritas? Si ista rata esse volunt, cur Concilia indicuntur? sin ea iubent esse irrita, cur in istorum libris, quasi integra relinquuntur?

De electione & electi potestate ea. significat.

132 Sed sit sanè Pontifex vnus supra omnia Concilia, hoc est, sit pars aliqua maior quàm totum: plus possit, plus sapiat, quàm omnes sui: & vel inuito Hieronymo, sit vrbis vnus auctoritas maior, quàm orbis terrarum. At quid si ille de his rebus nihil viderit; & nec sacras Scripturas, nec veteres Patres, nec Concilia sua vnquam legerit? Quid si ille, vt olim Papa Liberius, deficiat ad Arrianos: aut vt non ante ita multos annos, Iohannes Papa, de futura vita, & animarum immortalitate impiè & nefariè sentiat: aut vt olim Papa Zosimus Concilium Nicenum, ita ille nunc potestatis suæ augendæ causâ, alia Concilia corrumpat, & quæ nec cogitata quidem vnquam fuerint, ea à sanctis Patribus deliberata, & constituta esse dicat: vtque Camotensis ait, Pontifices solitos esse sapè facere, vim adhibeat Scripturis, vt habeat plenitudinem potestatis? Quid si abijciat fidem Christianam, & efficiatur Apostata, quales, Lyranus ait, multos fuisse Papas? Tamen ne Spiritus sanctus statim illi pulsabit pectus, atque etiam nolenti, & inuito accendit lumen ne possit errare? Aut ille erit fons omnis iuris? & omnis thesaurus sapientiæ atque intelligentiæ in illo, tanquam in scrinio inuenietur? Aut, si ista in illo non sunt, potestne de rebus tantis rectè & commodè iudicare? Aut, si iudicare non potest, petit vt ista ad se vnum omnia referantur? Quid si Aduocati Pontificum, Abbates, & Episcopi nihil dissimulent, sed apertè se gerant pro hostibus Euangelij, & quod vident videre nolint, & vim faciant Scripturis, & videntes, & scientes deprauent, aut adulterent verbum Dei: & ea quæ perspicuè ac propriè dicta sunt de Christo, nec possunt cuiquam mortalium alij conuenire, impurè, atque impie ad Papam transferant? Quid si dicant Papam esse omnia, & supra omnia: Aut illum ea posse omnia, quæ Christus potest: Et Papæ Christi quæ vnum esse tribunal, & vnum Consistorium? Aut illum esse lucem illam quæ venerit in mundum, quod Christus de se vno pronunciauit, eumque qui malè agit, odiisse & fugere illam lucem: aut alios Episcopos omnes de eius accipere plenitudine? Postremo, quid si non dissimulanter aut obscure, sed perspicuè, & apertè decernant contra expressum verbum Dei? An quicquid illi dicunt, statim erit Euangelium? An iste erit exercitus Dei? An ibi Christus præsto erit? An in istorum linguis nabit Spiritus sanctus? aut illi possunt verè dicere, Visum est Spiritui sancto & Nobis? Petrus quidem à Soto, & eius astipulator Hosius, nihil dubitant

Ad Euagrium.

Hosium, cap. Quanto Abbas de electione, ca. Venerabili, Cornelius Episcopus in Concilio Trident.

Durandus.

*Hofius contra
Brentium, li. 2.*

affirmare, Concilium illud ipsum, in quo Christus Iesus adjudicatus est morti, habuisse spiritum propheticum, Spiritum sanctum, spiritum veritatis: nec falsum, aut vanum fuisse, quod Episcopi illi dixerunt: Nos habemus Legem, & secundum Legem debet mori: illos iudicasse, sic enim scribit Hofius, iudicii veritatem: omninoque iustum fuisse illud decretum, quo ab illis pronunciatum est, Christum dignum esse qui moreretur. Mirum vero est non posse istos pro se dicere, & propugnare causam suam, nisi vna etiam Annæ Caiphæq; patrocinentur. Nam qui illud ipsum Concilium, in quo Filius Dei ad crucem ignominiosissime condemnatus est, legitimum dicent fuisse ac probum, quod tandem illi Concilium decernerent esse vitiosum? Tamen qualia sunt istorum Concilia ferè omnia, necesse illis fuit, ut ista de Caiphæ Annæq; concilio pronunciarent. Verum an isti Ecclesiam nobis instaurabunt, iidem ipsi Iudices, iidemque rei? An istiminent ambitionem fastumque suum? An ipsi seiplos ejicient, aut contra se ferent sententiam, ne Episcopi sint indocti, ne ventres pigri, ne cumulent Sacerdotia, ne gerant se pro Principibus, ne bella gerant? An dilecti Pontificum filii Abbates decernerent, monachum, qui suo sibi labore victum non quærat latronem esse? aut fas illi non esse, nec in ciuitatibus, nec in turba, nec ex alieno viuere: oportere monachum humi cubare: olusculo & ciceribus tueri vitam: incumbere literis, disputare, orare, opus facere, ad Ecclesiæ ministerium se parare? Eadem opera Pharisei, & Scribæ instaurabunt Templum Dei, & ex spelunca latronum, restituent nobis domum orationis.

133 Fuerunt ex ipsis aliqui, qui errores in Ecclesia compluresprehenderint. Adrianus Papa, Aeneas Syluius, Polus Cardinalis, Pighius, alijq; uti iam diximus. Habuerunt postea Concilium Tridenti, eodem loco quo nunc indicitur. Conuenerant Episcopi complures, & Abbates, & alij quos oportuit. Erant soli: quicquid ageretur, nemo erat qui obstreperet. Nostros enim homines ab omni conuentu prorsus excluderunt. Sederunt ibi magna expectatione sex annos. Primis sex mensibus, quasi id magnopere opus esset, multa de sacro sancta Triade, de Patre, de Filio, de Spiritu Sancto, pia quidem, sed non ita illo tempore necessaria decreuerant. Interim tamen ex tot erroribus tam perspicuis, tam confessis, tam manifestis, quem vnum errorem correxerunt? A quo genere idololatriæ populum reuocârunt? Quam superstitionem sustulerunt? quam partem tyrannidis & pompæ suæ minuerunt? quasi verò iam orbis terrarum non videat conspirationem istam esse, non Concilium: & istos Episcopos, quos nunc sibi Pontifex aduocauit, prorsus iuratos, & addictos esse eius nomini: nec vnquam quidquam facturos, nisi quod illi placere, & ad eius potentiam augendam facere, & illum velle videant: Aut non ibi numerari senten-

sententias potius, quam appendi: aut non meliorem partem sæpe à maiore superari. Itaque scimus multos sæpe bonos viros, & Catholicos Episcopos, cum huiusmodi Concilia indicerentur, & apertè factionibus & partibus inferiretur, & scirent se tantum iustos esse operam, aduersariorum animos prorsus esse obfirmatos, nihil posse promoueri, mansisse domi. Athanasius cum vocatus esset ab Imperatore ad Concilium Cæsariense, & videret se ad infesta aduersariorum suorum odia venturum esse, adesse noluit. Idem postea cum venisset ad Concilium Syrmianum, & ex hostium suorum ferocia, atque odio, animo rei euentum prælagiret, statim sarcinas collegit atque abiit, Iohannes Chrysostomus quamuis quaternis literis ab Imperatore Arcadio vocatus esset ad Concilium Arianorum, tamen domi se continuit. Cum Hierosolymorū Episcopus Maximus federet in Concilio Palæstino, eum senex Paphnutius manu apprehensum eduxit foras: Non est fas, inquit, nobis consultare de his rebus cum hominibus impijs.

*Theodoretus lib.
1. cap. 28.*

*Tripar. lib. 10.
cap. 13.*

*Eusebius lib. 1.
cap. 17.*

134 Ad Concilium Syrmianum, à quo se subduxit Athanasius, occidentis Episcopi venire noluerunt. Cyrillus ab illorum, qui Patropassiani dicebantur, Concilio per literas appellauit. At Mediolanense Concilium Episcopus Treuerensis Paulinus, alijq; complures, cum viderent conatus & potentiam Auxentij, venire recularunt. Frustra enim videbant se ituros eò, vbi non ratio, sed factio audiretur: & vbi causæ non iudicio, sed studio disceptarentur.

*Tripar. ZoZom.
lib. 5. cap. 15.*

135 Atque illi quantumuis habeant infestos & obstinatos Aduersarios, tamen si venissent, audiri saltem in Concilio liberè potuissent.

136 Nunc autem cum nemo nostrum, ne sedere quidem aut omnino videri in istorum concellu, ne dum liberè audiri possit, cum Pontificum legati, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, omnes conjurati, omnes eadem culpâ constricti, omnes eodem Sacramento obstricti, soli sedeant, & soli jus habeant ferendi suffragij: Et postremo, quasi ipsi nihil egerint, omnia sua iudicia Papæ vniuersi voluntati libidineque subiiciunt: videlicet vt ille, quem oportuit potius causam dicere, de se ipso pronunciet: cum vetus illa, & Christiana libertas, quam æquum erat in Christianis Concilijs esse maximam, prorsus de Concilio sublata sit; mirari hodie non debent homines prudentes ac pij, si nos id nunc facimus quod olim in simili causa à tot Patribus, & Catholicis Episcopis factum vident: vt quoniam audiri in Concilio non possumus, & Principum Legati habentur ludibrio, & nos omnes, quasi res iam aëtea confecta, & constituta sit, ante iudicium condemnatur, domi manere malimus, & rem omnem Deo committere, quam eò proficisci, vbi nec locum habituri simus; nec quidquam possimus promouere. Verum nostram iniuriam patienter,

ter, & sedatè ferre possumus. Sed cur Reges Christianos, & pios Principes excludunt è consensu suo? Cur eos vel ita inciuiliter à se, vel contumeliosè dimittunt, vt quasi homines Christiani non sint, aut iudicare non possint, nolint eos Religionis Christianæ causam cognoscere, & Ecclesiarum suarum statum intelligere, aut si auctoritatem suam interponant, & faciant id quod possunt, quod iubentur, quod debent, quodque & Dauidem, & Salomonem, & alios bonos principes fecisse scimus, vt ipsis aut dormientibus, aut nefariè resistentibus, Sacerdotum libidinem coerceant, eosque & ad officium faciendum adigant, & in officio contineant: vt idola euertant: vt superstitiones minuant: vt Dei cultum instaurent, Cur statim clamant illos omnia turbare, in alienum officium irrumpere, & improbè atque immodestè facere? Quæ scriptura Principem Christianum ab huiusmodi causarum cognitione vnquam repulit? quis præter istos solos vnquam ista iura decreuit? At ciuiles (inquier) principes Rempublicam atque arma tractare didicerunt, Religionis mysteria non intelligunt. Quid ergo Papa hodiè aliud est, quàm Monarcha, aut princeps? Quid Cardinales, quos nunc vix alios esse fas est, quàm principum & Regum filios? Quid Patriarchæ? Quid magna ex parte Archiepiscopi? Quid Episcopi? Quid Abbates? in regno Pontificio aliud hodiè sunt, quàm ciuiles principes, quàm Duces, quàm Comites, quocunque incedant, magnificè stipati, sæpè etiam torquati, & cathenati.

137 Amictum quidem habent illi interdum aliquem, cruces, columnas, galeros, tiaras, pallia, quam pompam veteres Episcopi Chrysostomus, Augustinus, Ambrosius non habebant. Præter ista verò quid docent, quid dicunt, quid faciunt, quid viuunt, quod deceat non tantùm Episcopum, sed etiam hominem Christianum? An tanti est titulum inanem gerere, & mutata solum veste appellari Episcopum?

138 Certè illis solis qui ista nec sciunt, nec scire omninò volunt, nec nisi quod ad culinam & ventrem attinet, partem vllam religionis teruntij faciunt, permitti rerum omnium summam, illos solos iudices fieri, & tanquam cæcos in specula collocari: Principem verò Christianum, rectè sentientem, stare truncum, & stipitem, non suffragari, non sententiam dicere, tantùm quid illi velint, aut iubeant, obseruare, sine auribus, sine oculis, sine animo, sine pectore: quicquid ab istis imponatur, sine exceptione recipere, & cæco iudicio imperata facere, quantumuis ea blasphema sint atque impia, etiam si eos iubeant religionem vniuersam extinguere, & Christum ipsum in crucem tollere, & superbum, & contumeliosum, & iniquum est, & à principibus Christianis, & prudentibus non ferendum. Quid enim? an Caiphas & Annas ista videre possunt? Dauid & Ezechias non possunt? Et an Cardinali

nali homini militari & sanguinem spiranti, in Concilio federe licet; Imperatori, aut Regi Christiano non licet? Nam nos quidem nihil nostris magistratibus tribuimus aliud, quàm quod illis & ex verbo Dei tributum scimus, & optimarum rerum publicarum exemplo comprobatum; Præterquam enim quod Principi fideli à Deo mandata est cura vtriusque tabulæ, vt intelligat ad officium suum, non civilem tantum rem, sed etiam sacram & Ecclesiasticam pertinere: præterquam quod Deus sæpè Regem, ac disertè iubet lucos succidere, idolorum statuas, & aras euertere, librum legis sibi describere, quodque illum Esaias ait, Ecclesiæ patronum, & nutritium esse oportere: præterquam hæc omnia ex historijs, & optimorum temporum exemplis videmus, pios principes procuracionem Ecclesiarum ab officio suo nunquam putasse alienam.

139 Mosès civilis magistratus ac ductor populi omnem religionis & sacrorum rationem, & accepit à Deo, & populo tradidit, & Aaron Episcopum de aureo vitulo, & de violata religione, vehementer & grauiter castigauit. Iosua etsi non aliud erat, quàm magistratus civilis, tamen, cum primum inauguraretur, & præficeretur populo, accepit mandata nominatim de religione, deq; colendo Deo. Exod. 32. Iosua. 1.

140 David Rex cum omnis iam religio, ab impio Rege Saule prorsus esset dissipata, reduxit arcam Dei, hoc est, religionem restituit: nec tantum adfuit vt admonitor, aut hortator operis, sed etiam psalmos & hymnos dedit, & classes disposuit, & pompam instituit, & quodammodo præfuit sacerdotibus. 1. Par.

141 Salomon Rex ædificauit Templum Domino, quod eius pater David animo tantum destinauerat: & postremò orationem egregiam habuit ad populum de religione & cultu Dei: Et Abiatharum Episcopum postea summouit, & in eius locum, Sadocum surrogauit: Cumq; postea Templum Dei fœdum in modum esset Sacerdotum vitio, & negligentia contaminatum, Ezechias illud Rex iussit à ruderibus & sordibus repurgari, accendi lumina, suffitus adoleri, & veteri ritu sacra fieri: Aneum etiam Serpentem qui tum à populo impiè colebatur, tolli, & in puluerem redigi. Iosophat Rex, excelsa, & lucos, quibus impediri videbat cultum Dei, & populum à communi Templo, quod erat Hierosolymis, ad quod ex omni parte regni quotannis eundum erat priuata superstitione retineri, evertit & sustulit. Iosias Rex diligenter admonuit Sacerdotes, & Episcopos officij sui. Ioas Rex repressit luxum, & insolentiam sacerdotum. Iehu impios prophetas neci dedit. Et ne plura ex sacris Scripturis exempla commemoremus, ac potius à Christo nato quemadmodum in Euangelio Ecclesia administrata sit consideremus. Olim Imperatores Christiani indicabant Episcoporum Concilia: Constantinus Nicenum: Theodosius pri-

Exod. 32.

Iosua. 1.

1. Par.

2. Par. 6.

3. Reg. 8.

2. Par. 29.

4. Reg. 18.

2. Par. 17.

4. Reg. 23.

4. Reg. 12.

4. Reg. 10.

mus Constantinopolitanum : Theodosius secundus Ephesinum : Martianus Calcedonenſe, cumq; Ruſſinus allegaſſet Synodum, quaſi quæ pro ſe faceret, eius Aduerſarius Hieronymus, vt eum reſutaret, Doce, inquit, quis eam Imperatori uſſerit conuocari. Idem in Epitaphio Paulæ citat literas Imperatorum, qui Epiſcopos Latinos, Græcoiq; Romanos acceſſiri iuſſerint.

142. Omnino per annos quingentos Imperator ſolus agebat conuentus ſacros, & Epiſcoporum Concilia celebrabat. Quò magis nunc miramur importunitatem Epiſcopi Romani, qui, quò ſciat integris rebus fuiſſe ius Imperatoris, nunc autem poſtquam Reges in partem Cæſaræ maiſtatis deuenerunt, eſſe ius commune omnium principum, id ita temerè vni adſcribat ſibi, & ſatis eſſe putet voluntatem ſuam de habendo Concilio cum Principe orbis terrarum viro, tanquam cum ſamulo ſuo communicare.

143. Quòd ſi Imperatoris Ferdinandi modeſtia tanta eſt fortaliſſe, quòd artes Pontificias non ſatis nôrit, vt hanc iniuriam ferre poſſit, Pontifex tamen pro ſua ſanctitate iniuriam illi facere, & ius ſibi alienum arrogare non debebat.

144. At Conuocabat quidem tum, inquiet aliquis, Imperator Concilia, quòd Romanus Epiſcopus nondum ad illam magnitudinem perueniſſet, tamen netum quidem, aut vnà ſede batum Epiſcopis in Concilio, aut omnino in deliberatione auctoritatem ſuam vllam in partem interponebat: imò verò vt Theodoretus ait, Imperator Conſtantine in Concilio Niceno, non ſolum vnà ſedebat, ſed etiam Epiſcopos, quemadmodum cauſa ex Apoſtolicis, Propheticiſq; literis cognoscenda eſſet, admonebat. In diſputationibus (inquit) de rebus diuinis propoſitam nobis habemus, quam ſequamur doctrinam Spiritus ſancti. Euangelici enim, & Apoſtolicus libri, & Prophetarum Oracula ſatis oſtendunt, quid nobis de voluntate Dei ſit ſentientiendum. Theodoſius Imperator, vt ait Socrates, non ſolum ſedit inter Epiſcopos, ſed etiam cauſæ diſceputationi præſuit, & Hæreticorum ſcripta lacerauit, & Catholicorum ſententiam comprobauit.

145. In Calcedonenſi Concilio magiſtratus ciuilis Dioſcorum, Iuuenalē, Thalaſſium Epiſcopos ſua ſententia pro hæreticis condemnauit, eoſq; de illo gradu Eccleſiæ deiiciendos eſſe cenſuit.

146. In Conſtantinopolitano Concilio 3. ciuilis magiſtratus Conſtantine non ſolum ſedit inter Epiſcopos, ſed etiam ſubſcriptum Epiſcopis: legimus, inquit, & ſubſcripſimus. In Concilio Arauſicano 2. legati principum viri patricij non tantum ſententiam de religione dixerunt, ſed etiam inter Epiſcopos ſubſcriperunt: Sic enim in illo Concilio ſcribitur ad extremum: Petrus Marcellinus, Felix Liberius, viri clariſſimi & illuſtres Præſecti Prætorij Galliarum

*Et Pius 4. in
Bula ſua ad
Imper Ferdinandum.*

*Hiſt. Eccleſ.
lib. 1. cap. 5.*

Lib. 1. cap. 5.

*Socrat. lib. 5.
cap. 10.*

Actiōne 2.

rum, atque Patricij consentientes subscripserunt. Syagrius, Oplio, Pantagathus, Deodatus, Cariatho, Marcellus viri clarissimi subscripserunt.

147 Quod si præfecti Prætorij, & viri Patricij subscribere in Concilio potuerunt, imperatores, & Reges non potuerunt? Non sane opus erat, rem ita perspicuam, tot verbis & tam prolixè prosequi, nisi nobis res cum illis esset, qui omnia clarissima, etiam ea quæ vident, quæque oculis vsurpant, tamen contentionis, & vincendi studio negare solent. Imperator Iustinianus legem tulit de corrigendis moribus, & de frænanda insolentia sacerdotum, & quamvis esset Christianus & Catholicus Imperator, tamen duos Papas successores Petri, vicarios Christi, Sylverium & Vigilium de Papatu deiecit.

148 Iam verò qui auctoritatem sumunt in Episcopos qui à Deo accipiunt mandata de religione: qui reducunt arcam Dei, componunt sacros Psalmos, præstant Sacerdotibus ædificant templum, habent conciones de cultu Dei: qui sacerdotes admonent officij & illis scribunt leges vitæ: qui Prophetas impios occidunt: qui Episcopos summouent: qui cogunt concilia Episcoporum: qui cum Episcopis vnâ sedent, eorūque quid agendum sit instituunt: qui Episcopum hæreticum adiudicant supplicio: qui de religione cognoscunt: qui subscribunt: qui pronunciant: atque hæc omnia non alieno iussu, sed nomine suo, & rectè & pie faciunt, an ad eos dicemus religionis curam non pertinere? aut magistratum Christianum, qui hisce rebus se admisceat, aut improbè aut immodestè, aut impie facere? His rebus Imperatores & Reges antiquissimi, & Christianissimi sese admiscuerunt: non tamen ea causa vnquam notati sunt, aut impietatis, aut immodestiæ. Et quis quærat vel principes magis Catholicos, vel exempla illustriora?

149 Quod si hoc illis licebat, cum essent ciuiles tantum magistratus, & præstent rebus publicis, quid hodie peccauerunt nostri Principes, quibus cum eo loco sint, idem tamen non liceat? Aut quæ tanta vis doctrinæ, iudicij, sanctitatis est in istis, vt præter consuetudinem omnium veterum & Catholicorum Episcoporum, qui cum principibus viris de religione deliberarunt, nunc principes Christianos à causæ cognitione & à suo congressu reiiciant? Sed rectè illi cauent sibi, regnoque suo quod alioqui vident breui esse ruiturum. Nam si illi quos Deus in altissimo gradu collocauit, viderent atque intelligerent istorum artes, contemni ab illis iussa Christi: obscurari & extinguì lucem Euangelij: sibi fucum fieri, imprudentibus illudi, atque obstrui aditum ad regnum Dei: nunquam illi se vel ita superbè despicì, vel ita contumeliose haberi ludibrio, ita facile paterentur.

Nunc

Nunc autem illi eos inciticia & cæcitate obstrictos sibi habent atque obnoxios.

150 Nos quidem vti diximus de mutanda religione nihil temerè aut insolenter, nihil nisi cunctanter, & magna cum deliberatione fecimus: neq; id vnquam animum induxissemus facere, nisi nos & manifesta, atque indubitata voluntas Dei nobis in sacrosanctis Scripturis patefacta, & salutis nostræ ratio coegisset. Et si enim discessimus ab illa Ecclesia, quam isti appellant Catholicam, & ea re nobis apud illos, qui iudicare non possunt, inuidiam faciunt, tamen id satis est nobis, satisfique esse debet homini prudenti, & pio, & de æterna vita cogitanti, nos ab ea Ecclesia discessisse, quæ errare potuerit, quam Christus qui errare non potest, tantò ante prædixerit erraturam; quamque nos ipsi oculis perspicuè videbamus à sanctis Patribus, ab Apostolis, à Christo ipso, à Primitiua & Catholica Ecclesia discessisse. Accessimus autem, quantum maximè potuimus ad Ecclesiam Apostolorum, & veterum catholicorum Episcoporum, & Patrum, quam scimus adhuc fuisse integram, utque Tertullianus ait, incorruptam virginem, nulla dum idololatria, nec errore graui, ac publico contaminatam: nec tantum doctrinam nostram, sed etiam Sacramenta, precumque publicarum formam, ad illorum ritus & instituta direximus: utque Christum ipsum, & omnes ferè pios fecissemus, religionem ab istis turpiter neglectam & deprauatam ad originem, & ad primordia reuocauimus. Inde enim putauimus instaurationem petendam esse, vnde prima religionis initia ducta essent. Hæc enim ratio inquit antiquissimus Pater Tertullianus valet aduersus omnes hæreses, Id esse verum quodcunque primum: id esse adulterum quodcunque posterius. Irenæus sæpè ad antiquissimas Ecclesias prouocauit, quæ Christo fuissent viciniore, qualq; credibile vix esset errauisse. Iam verò cur ea hodie ratio non initur? Cur ad antiquarum Ecclesiarum similitudinem non redimus? Cur id à nobis hodie audiri non potest, quod olim in Concilio Niceno à tot Episcopis, & Catholicis Patribus, nullo reclamante pronunciatum est, *id est appellatione patrum?* Esdras cum reficere vellet ruinas Templi, non misit Ephesum, quamuis ibi esset Dianæ templum pulcherrimum, & ornatissimum, cumque vellet Sacra & cæremonias restituere, non misit Romam, quamuis fortasse audisset ibi esse Hecatombas, Solitaurilia, Lectisternia, supplicationes & libros Numæ Pompilij rituales. Satis ille sibi putauit fore, si exemplar veteris Templi, quod ab initio Salomon ad Dei præscriptum excitauerat, & veteres illos ritus ac cæremonias, quas Deus ipse Mosi nominatim scripserat, haberet ante oculos, & sequeretur.

151 Aggæus Propheta, cum iam Templum ab Esdra resectum esset,

esset, & populo causa oblata satis iusta videri potuisset, sibi de tanto Dei Optimi Maximi beneficio gratulandi, tamen excussit omnibus lacrymas quod qui erant adhuc superstites, & priora Templi ædificia, antequam à Babylonij diriperetur, viderant, meminissent multum adhuc ab ea pulchritudine abesse, quæ olim fuerat. Tum enim demum putassent Templum egregiè instauratum, si ad pristinum exemplar, & veterem Templi maiestatem respondisset.

152 Diuus Paulus, vt Coenam Domini, quam Corinthij iam tum cœperant corrumpere, repurgaret; proposuit illis institutionem Christi, quam sequerentur. Id (inquit) ego vobis tradidi, quod acceperam à Domino. Et Christus vt Phariseorum errorem refelleret, Ad initia (inquit) redeundum est: ab initio non fuit sic.

153 Vtque Sacerdotum fordes, & auaritiam coargueret, & Templum purgaret, Hæc (inquit) ab initio Domus orationis fuit, vt populus omnis piè & castè precaretur: atque ita vos oportebat nunc quoque eam instituere. Non enim ea causâ extructa fuit, vt esset spelunca latronum.

154 Sic omnes in sacris Scripturis pij & laudati Principes, eo maximè nomine laudati sunt, quod ambulassent in vijs David patris sui, videlicet, quòd ad primordia, & ad fontes redijssent, & Religionem in integrum restituisent.

155 Itaque nos cum videremus omnia ab istis prorsus esse pessumdاتا, & in Templo Dei præter miseras ruinas nihil esse reliqui, consultissimum esse duximus, vt illas nobis Ecclesias proponeremus quas certò sciremus, & non errasse, & Missas priuatas, & preces ignotas ac barbaras, & istam Sacrorum corruptionem, atque alias ineptias non habuisse.

156 Et cum Templum Domini cuperemus in integrum restitutum, non aliud fundamentum quærere voluimus, quam quod iam olim ab Apostolis sciremus esse iactum, quod est, Seruator noster Iesus Christus.

157 Cumque audiremus Deum ipsum nobis loquentem in verbo suo, & videremus exempla illustria veteris & primitiue Ecclesiæ, incerta autem esset Concilij generalis expectatio, & euentus multò incertior: maximè verò cum certi essemus de voluntate Dei, & nefas esse duceremus nimium sollicitos esse atque anxios de sententijs hominum, non potuimus amplius cum carne & sanguine deliberare: illud potius fecimus, quod & rectè posset fieri, & à pijs hominibus, & catholicis Episcopis sæpe multis factum esset: vt Prouinciali Synodo nostris Ecclesijs propiceremus. Sic enim veteres Patres scimus solitos esse experiri, antequam ad publicum orbis terrarum Concilium veniretur. Extant hodie Canones scripti, in Concilij municipalibus, Cartha-

ginisub Cypriano, Ancyra, Neocæsariæ, Gangræ, etiam in Paphlagonia, vt quidem putant, antequam Niceni Concilij Oecumenici nomen auditum esset. Ad hunc modum olim sine Concilio generali statim domi priuata disceptatione occursum est Pelagianis, & Donatistis. Sic cum Imperator Constantinus apertè studeret Auxentio Arianarum partium Episcopo, Athanasius Episcopus Christianus, non ad Concilium generale, in quo videlicet propter Imperatoris potentiam, & studium partium videbat nihil posse fieri, sed ad clerum, populumque suum, hoc est, ad Prouincialem Synodum prouocauit. Sic decretum est in Concilio Niceno, vt in singulos annos bis, in Carthaginiensi, vt minimum semel Episcoporum conuentus, in singulis prouincijs haberentur: quod Chalcedonense Concilium ait, ea causa fuisse factum, vt si qui errores, aut abusus vsquam emerissent, statim in ipso vestigio, vbi nati fuissent, extinguerentur. Ita, cum Secundus, & Palladius Aquileiense concilium, quod non esset generale ac publicum repudiarent, Ambrosius Episcopus Mediolanensis respondit, Non debere illud nouum cuiquam videri, aut peregrinum, si Occidentis Episcopi conuocent Synodos, aut agant conuentus Prouinciales, id enim antea & ab Occidentalibus Episcopis non raro, & à Græcis sæpe factum esse. Ita Carolus magnus Imperator concilium habuit Prouinciale in Germania contra Concilium Nicenum secundum, de tollendis imaginibus. Nec nobis quidem prorsus inaudita, aut noua est ea ratio. Nos enim habuimus aliquando in Anglia Synodus Prouinciales, & domesticis legibus Ecclesias nostras ordinauimus. Quid multis? Certè concilia illa plenissima, & maxima, de quibus isti solent tantoperè gloriari, si cum omnibus Ecclesijs, quæ per totum orbem terrarum agnoscunt, & confitentur nomen Christi, conferantur, quid obsecro aliud videri possunt, quàm priuata quædam Episcoporum Concilia, & Synodi Prouinciales? Nam etsi forte Italia, Gallia, Hispania, Anglia, Germania, Dania, Scotia, conueniat: ablit autem Asia, Græcia, Armenia, Persia, Media, Mesopotamia, Aegyptus, Aethiopia, India Mauritania, quibus in locis omnibus, & Christiani homines multi sunt, & Episcopi: quomodo potest cuiquam sano huiusmodi Concilium videri generale? Aut cum tot partes orbis absint, quomodo possint verè dicere, se habere consensum orbis terrarum? Aut quale tandem erat illud Concilium proximum Tridentinum, aut quomodi dici potuit generale, cum ad illud ex omnibus regnis & regionibus Christianis, quadraginta tantum Episcopi conuenissent, & ex illis aliqui ita disertis, vt remittendi esse viderentur ad Grammaticos: ita verò docti, vt nunquam perlegerint sacras literas. Quicquid est veritas Euangelij Iesu Christi, non pender à Concilijs, aut vt Paulus ait, ab humano die, Quod si illi quibus Ecclesiam Dei curare esse

esse oportuit, sapere nolint, & officio suo defuerint, atque animos contra Deum, & eius Christum obfirmauerint, & rectas vias Domini peruertere perrexerint; Deus lapides excitabit, & pueros infantes disertos faciet, ut semper existant aliqui, à quibus istorum mendacia resutentur. Potest enim Deus non solum sine Concilijs, sed etiam inuitis Concilijs, & tueri, & promouere regnum suum. Multæ, inquit Salomon, sunt cogitationes in humano corde: sed Domini Consilium manet firmum. Non enim est sapientia, non est prudentia, non est Consilium contra Dominum. Humanis operibus, inquit Hilarius, extructa non durant: aliter ædificanda, aliter conseruanda Ecclesia est. Ea enim posita est in fundamentis Apostolorum & Prophetarum, & continetur vno angulari lapide Christo Iesu. Multo vero clarissime, & ad hæc tempora appositissime D. Hieronymus: Quosunque inquit, Diabolus deceiverit, & quasi suauis, & pernicioso carmine Syrenarum illexerit ad dormiendum, eos excitat Sermo diuinus, & dicit: Surge qui dormis, eleuare, & illuminabit te Christus. In aduentu ergo Christi & Sermonis Dei, & doctrinæ Ecclesiasticæ, & consummationis Ninivæ, & speciosissimæ meretricis, eleuabitur populus, & properabit, qui sub Magistris antea fuerat sopitus, & ibit ad montes Scripturarum: ibi inueniet montes, Moysen, Iesum filium Naue: montes, Prophetas, montes noui Testamenti, Apostolos, & Euangelistas. Et cum ad tales montes confugerit, & in huiusmodi montium fuerit lectione versatus, si non inuenierit, qui eum doceat (messis enim erit multa, operarij pauci) tamen & populi studium comprobabitur, quod confugerint ad huiusmodi montes, & Magistrorum negligentia coarguetur. Hæc Hieronymus ita perspicue, ut nihil opus sit interprete, ita ad ea quæ nos iam oculis videmus euenisse, accommodatè ut nobis quidem videatur, vniuersum statum temporum nostrorum, & ornatissimæ illius meretricis Babylonice ruinam, & Ecclesiæ Dei instaurationem, & cæcitatem atque ignauiam Episcoporum, & studium atque alacritatem populi, quasi Spiritu Prophetico prædicere, & ante oculos nostros constituere voluisse. Quis enim tam cæcus est, ut non videat istos illos Magistros esse à quibus populus, ut Hieronymus ait, in errorem inductus sit, & consopitus: aut Ninium istorum Romanam pulcherrimis aliquando fucatam coloribus, nunc detracta persona, & melius videri, & minoris fieri: aut homines pios excitatos tanquam è graui somno, ad lucem Euangelij, & ad voces Dei, nihil expectatis huiusmodi Magistrorum Concilijs, contulisse se ad montes Scripturarum?

158 At saltem, inquiet aliquis, iniussu Romani Pontificis ista tentari non oportuit: illum enim vnum esse nodum, vinculum societatis Christianæ: illum vnum esse Sacerdotem illum Leuitici generis, quem

Deus.

*In Prophetam
Naum, cap. 3.*

Deus significauerit in Deuteronomio, à quo consilium in rebus arduis, & veritatis iudicium petendum sit: Si quis illius iudicio non obtemperet illum in conspectu fratrum suorum oportere interfici: illum, quicquid agat, non posse à quoquam mortalium iudicari: Christum in cœlis regnare, illum in terris: illum vnum posse quicquid Christus, aut Deus ipse potest: illius & Christi vnum esse Consistorium: sine illo nullam esse fidem, nullam spem, nullam Ecclesiam: qui ab illo discedat, eum abjicere & repudiare salutem suam. Hæc Canonistæ parasiti Pontificum, non nimium modeste illi quidem. Vix enim plura, certe non ampliora potuissent de Christo ipso dicere.

1 Reg. 17.

159 Nos quidem non voluptatis vllius humanæ, aut commodi causâ à Pontifice discessimus. Atque vtinam potius ille ita se gereret, ne opus esset discessione. Verum ita res erat, nos nisi illo relicto, non potuimus ad Christum peruenire. Neque ille nunc aliud fœdus nobiscum ferire vult, quàm quale olim rex Ammonitarum Naas ferire voluit cum Iabensibus, vt illis omnibus dextros oculos effoderet: Eripere enim vult nobis sacras Scripturas. Euangelium salutis nostræ, & omnem illam spem, quam habemus in Christo Iesu. Alijs enim conditionibus pacem non posse conuenire.

160 Nam quod quidam tantoperè solent prædicare Papam solum esse successorem Petri, quali eâ causâ Spiritum Sanctum in sinu generat, & errare non possit, leue ac nugatorium est. Animo pio, ac Deum timentem promissa est Dei gratia, non cathedris & successioneibus. Diuitiæ, inquit Hieronimus, potentiorum Episcopum facere possunt: omnes tamen Episcopi quicumque sunt, sunt successores Apostolorum. Quod si locus & inauguratio sola satis est, & Manasses successit Dauidi, & Caiaphas Aaroni, & idolum sæpe stetit in Templo Dei. Archidamus olim Lacedæmonius multa de se prædicabat quòd esset ex Hercule oriundus: eius insolentiam ita refutabat Nicostratus: Atqui tu ex Hercule oriundus non videris: Nam ille malos homines interfecit, tu ex bonis malos facis. Cumq; Pharisei iactarent successiones suas, & genus & sanguinem Abrahami: Vos, inquit Christus, quæritis me interficere, hominem qui veritatem vobis locutus sum, quam audiuit Deo: hoc Abraham nunquam fecit: Vos ex patre Diabolo estis, & eius voluntati vultis obsequi. Tamen vt aliquid successioni largiamur, An solus Papa successit Petro? Qua ergo in re, qua in religione, in qua functione, in qua parte vitæ illi successit? Quid vnquam aut Petrus Papæ simile habuit, aut Papa Petrus? nisi hoc forte velint dicere, Petrum cum esset Romæ nunquam docuisse Euangelium, nunquam pascuisse gregem: abstulisse claues regni cœlorum: abscondisse thesauros Domini sui: tantum sedisse in Laterano, & omnia spatia purgatorij & suppliciorum genera digito descripsisse: animas miseras alias in cruciatum

cruciatum relegasse: alias accepta mercede repente pro arbitrio ex-
misit: Missas priuatas quæ in omnibus angulis dicerentur tradidisse:
sacra mysteria summissa voce & aliena lingua musitalse: Eucharisti-
am in omnibus Templis & altaribus collocasse; eamque ante se quocun-
que incederet in alturcone gradario cum luminibus & tintinnabulis
circumtulisse: oleum, ceram, lanam, campanas, calices, Tempia, Alta-
ria, sacro anhelitu consecrassse: Iubilæa, gratias, immunitates, expecta-
tiones, præuentiones, annatas, pallia, vltum palliorum, bullas, Indul-
gentias, diplomata vendidisse: sese caput Ecclesiæ & summum Ponti-
ficem, & Episcoporum Episcopum, & solum sanctissimum appellasse:
in alienas Ecclesias ius & auctoritatem sibi usurpasse: ab omni se ciuili
potestate eximisse, bella gessisse: principes inter se commisisse in aura-
ta sella, corona lemniscata, apparatu Persico, regali sceptro, aureo di-
ademate, lucentibus gemmis, in hominum nobilium ceruicibus equi-
tasse. Hæc scilicet Petrus olim Romæ fecit, eaque successoribus suis,
quasi per manus tradidit. Hec enim à Papis hodie Romæ sunt: atque
ita fiunt, quasi aliud fieri nihil debeat. Aut nisi hoc malint fortasse di-
cere Papam ea nunc facere omnia, quæ olim seimus fecisse Petrum:
discurrere in omnes terras: docere Euangelium, non tantum publicè,
sed etiam priuatim per singulas domus: instare opportunè, importune,
tempestiuè, intempestiuè: opus facere Euangelistæ, implere ministeri-
um Christi: esse speculatorem domus Israel: accipere oracula & voces
Dei, easque vt acciperit ita populo reddere: esse sal terre: esse lucem
mundi: non se ipsum pascere, sed gregem: non implicare se ciuilibus
negotijs huius vitæ: non exercere dominium in populum Domini:
non querere vt id sibi ab alijs ministretur, sed ipsum potius alijs mi-
nistrare: omnes Episcopos putare socios esse suos, & pares: subie-
ctum esse principibus tanquam à Deo missis: reddere quod Cæsaris
est Cæsari: quodque veteres Episcopi Romani sine exceptione
fecerunt Imperatorem Dominum suum appellare: Hec nisi nunc
Papæ faciant, & nisi ea quæ diximus Petrus fecerit, nihil est
quod de nomine Petri, & de ista successione tantopere glorientur.
Quod autem de secessione nostra querantur, & nos ad societatem & fi-
dem suam reuocent, multò minùs. Cobilonem (aiunt) quendam I. a-
cedæmonium, cum fœdoris feriendi causâ missus esset legatus ad Re-
gem Persarum, & Aulicos fortè inuenisset ludentes aleâ, statim re in-
fectâ rediisse domum: rogatum cur neglexisset ea facere quæ publicè
acceperat in mandatis, respondisse, quod ignominiosum existimasset
id fore Reipublicæ, si fœdus percussisset cum aleatoribus. At si nos ad
Pontificem Pontificisque errores redire animum induceremus, & fœ-
dus non tantum cum aleatoribus, sed etiam cum hominibus longè ne-
quioribus feriremus; esset id nobis non tantum ad famam ignomini-
osum

osum, sed etiam ad inflammandam aduersus nos iram Dei, & ad opprimendam extinguendamque conscientiam nostram, perniciosum. Nam nos quidem discessimus ab illo quem videbamus multa iam sæcula cæcasse orbem terrarum. Ab illo qui nimium insolenter dicere solebat se errare non posse, & quicquid ageret, non posse se à quoquam mortalium, non à Regibus, non ab Imperatoribus, non à toto Clero, non ab vniuerso populo iudicari: non si nulle animas secum abduceret ad Inferos: Ab illo qui sibi imperium sumebat, non tantum in homines, sed etiam in Angelos Dei, vt irent, redirent, ducerent animas in Purgatorium, & easdem reducereat cum ipse vellet, quem Gregorius clarissime dicebat esse præcursores & Antisignanum Antichristi, & à fide Catholica defecisse, à quo Coryphæi nostri illi, qui Euangelio atque agnitæ veritati se opponunt, ad vnum omnes iam pridem vltro, & libenter discesserunt: & nunc etiam ab eodem non inuiti discederent, nisi eos inconstantia nota, & pudor, & populi dese existimatio impediret. Postremo ab illo discessimus, cui obstricti non eramus, quique præter genium quendam loci, & successionem, quod pro se diceret, nihil habuit. Et nos quidem ab illo longè omnium iustissime discessimus. Nostri enim Reges illi etiam qui auctoritatem & fidem Episcoporum Romanensium obseruantissime sequebantur, satis iam olim senserunt iugum, & tyrannidem regni Pontificij. Romani enim Episcopi ab Henrico Rege nostro eius nominis Secundo, diadema de capite detraxerunt, eamque abiectâ omni maiestate, priuato tantum habitu, vt esset suis omnibus ludibrio, ad Legatum suum venire demissum & supplicem voluerunt. Et in Regem nostrum Iohannem, Episcopos, & Monachos, & nonnullam etiam partem Nobilitatis armauerunt, & populum omnem iureiurando, quo illi erant obstricti liberârunt, eumque postremo nefarie per summum scelus, non tantum regno, sed etiam vitâ exuerunt: Et Henricum eius nominis Octauum, nobilissimum Principem diris & fulminibus defixerunt. Et in illum modò Cæsarem, modò Gallum commouerunt, quodque in ipsis erat, regnum nostrum prædæ ac direptioni exposuerunt: homines insani ac fatui, qui aut tantum Regem, laruis & crepitaculis perterrefieri posse crederent, aut tantum regnum tam facile, vno quasi bolo deuorare. Et quasi hæc omnia non essent satis, vniuersam etiam Prouinciam vestigalem habere voluerunt: & ex ea quotannis census iniustissimos exegerunt. Tanti videlicet nobis constituit amicitia vrbs Romæ. Quod si illi nobis ista imposturis & malis artibus extorserunt, nihil causæ est, cur non illis eadem legitimis rationibus & bonis legibus possint eripi. At si ea illis Reges nostri in illa caligine superiorum temporum, inducti opinione aliquâ simulatâ illorum sanctitatis, religionis ergo, vltro, & liberaliter donauerunt, postea animaduerso errore, à posteris Regibus qui eadem

eâdem potestate sunt, possunt auferri. Irrita enim est donatio, nisi donatoris voluntate comprobetur. Voluntas autem videri non potest, quam error obfuscat, atque impedit.

Habes Christiane Lector: Non esse nouum, si hodie postliminio restituta, & quasi renascens religio Christiana contumelijs, & conuijs accipiat: Id enim Christo ipsi, Apostolis, & primæ Ecclesiæ Christianis accidisse. Tamen ne quis istis aduersariorum nostrorum clamoribus abduci, & sibi imponi patiatur, exposuimus vniuersam rationem religionis nostræ, quid de Deo Patre, quid de eius vnicò filio Iesu Christo, quid de Spiritu sancto, quid de Ecclesia, quid de Sacramentis, quid de Ministerio, quid de sacris Scripturis, quid de Cæremonijs, quid de omni parte persuasionis Christianæ sentiamus. Diximus præterea nos omnes antiquas hæreses, quas aut sacrosanctæ scripturæ, aut vetera Concilia condemnarunt, vt pestes & perniciet animorum detestari, & in fundamentis veræ religionis, vnanimes consentire. Nos disciplinam Ecclesiasticam, quam aduersarij nostri prorsus enervarunt, quantum maximè possumus reuocare: & omnem vitæ licentiam, & dissolutionem morum, priscis, & auitis legibus, & ea qua par est, quaq; possumus seueritate vindicare. Nos regnorum statum eo quo accepimus loco, sine imminutione vlla, aut mutatione retinere, & principibus nostris Maiestatem, quantum maximè possumus, incolumem conseruare. Nos ab illâ Ecclesiâ quàm isti speluncam latronum fecerant, & in qua nihil integrum, aut Ecclesiæ simile reliquerant, quamq; ipsi fatebantur multis in rebus errauisse, vt Lothum olim è Sodoma, aut Abrahamum è Caldæa, non contentionis studio, sed Dei ipsius admonitu discessisse: Et ex sacris libris quos scimus non posse fallere, certam quandam religionis formam quæsiuissè, & ad veterum Patrum, atque Apostolorum, primitiuam Ecclesiam, hoc est, ad primordia atque initia, tanquam ad fontes rediisse. Auctoritatem autem in ea re, aut consensum concilij Tridentini, in quo videremus nihil rectè, atque ordine geri, vbi ab omnibus in vnius nomen iuraretur: vbi legati principum nostrorum contemnerentur: vbi nemo nostrorum Theologorum audiretur: vbi apertè partibus, atque ambitioni studeretur, non expectasse. Quod olim sancti Patres, quodq; maiores nostri sapè fecerunt prouinciali conuentu nostras Ecclesias restituisse. Episcopi verò Romani, cui obstricti non eramus, quiq; nihil habebat, nec Christi, nec Petri, nec Apostoli, nec omnino Episcopi simile, iugum, & tyrannidem pro eo ac debuimus, excussisse. Postremo, nos inter nos, de omnibus dogmatibus & capitibus religionis Christianæ convenire, & vno ore vnoq; spiritu colere Deum, & Patrem Domini nostri Iesu Christi.

161 Quare cum videat aliquis rationes & causas, & restituta apud

nos religionis, & secessionis ab istis nostræ, mirari non debet, si Christo nostro obtemperare maluimus, quàm hominibus. Paulus nos admonuit, ne varijs istis doctrinis nos abduci pateremur: vtque illos imprimis fugeremus, qui sererent dissensiones, præter illam doctrinam, quam a Christo, & Apostolis acceperant. Iamdudum vt noctua ad Orientem solem, ita istorum imposturæ dilabuntur & fugiunt ad aspectum, & lucem Euangelij: Et quamuis ad cælum vsque extructæ, atque exaggeratæ sint: tamen leui momento, & quodammodo sua sponte corruunt. Non enim putare debes ista omnia temerè, aut casu accidisse. Dei hæc voluntas fuit, vt inuitis propè omnibus, Euangelium Iesu Christi in orbem terrarum his temporibus spargeretur. Itaque diuinis vocibus admoniti homines, sese vltro ad Christi doctrinam contulerunt. Nos quidem non gloriam ex ea re quæliuimus, non opes, non voluptates, non otium. Hæc enim isti habent abundè omnia, & nos ea, cum apud illos essemus, multo largius, & prolixius habebamus. Neque nos confessionem, & pacem fugimus: sed pacis humanæ causâ cum Deo belligerare nolumus. Dulce quidem, (inquit Hilarius) est nomen pacis: sed aliud est, (inquit) pax, aliud seruitus. Nam vt quod isti quærun, Christus tacere iubeatur, vt prodatur veritas Euangelij: vt errores nefarii dissimulentur: vt Christianorum hominum oculis imponatur: vt in Deum aperte conspiretur, non ea pax est, sed iniquissima pactio seruitutis. Est quædam, inquit Nazianzenus, pax inutilis: est quoddam vtile dissidium. Nam paci cum exceptione studendum est, quantum fas sit, quantumq; liceat. Alioqui Christus ipse non pacem in mundum attulit, sed gladium. Quare si nos Papa secum in gratiam redire velit, ipse prius in gratiam redire debet cum Deo. Hinc enim, inquit Cyprianus, schismata oriuntur, quia caput non quæritur, & ad fontem sacrarum Scripturarum, non reditur: & cœlestis Magistri præcepta non seruantur. Non enim (inquit) pax ea est, sed bellum: nec Ecclesiæ iungitur, qui ab Euangelio separatur. Isti verò cauponari solent tantum nomen pacis. Pax enim illa, quam tantopere quærun, otiosorum tantum est ventrum tranquillitas. Nam hæc omnia inter nos facillè componi possent, nisi ambitio, venter, luxus impedirent: hinc illæ lacrymæ: animus est in patinis. Id scilicet clamant, atque obstrepunt, vt malè parra scdus & nequius tuentur. Queruntur hodie de nobis Indulgentiarij, Datarij, quæsttores, lenones, alique qui quæstum putant esse pietatem, nec Iesu Christo seruiunt, sed suo ventri. Olim enim isti generi hominum fuit quæstus vberimus apud sæculum prius. Nunc autem quicquid Christo accidit, id omne sibi detractum putant. Id hodie Pontifex ipse queritur, refrixisse videlicet pietatem: reditus suos angustiores iam esse, quàm solebant. Itaque nos in odium rapit, quantum potest, & o-

nerat contumelijs, & condemnat pro hæreticis: vt qui causam non intelligunt, putent nullos esse homines nequiores. Nos tamen interim eâ causâ nec pudet, nec certè pudere debet Euangelij. Dei enim gloriam pluris facimus, quàm existimationem hominum. Scimus ista vera esse omnia, quæ docemus, nec possumus aut vim facere conscientię nostræ, aut testimonium dicere contra Deum. Nam si nos negamus partem aliquam Euangelij Iesu Christi coram hominibus, ille nos vicissim negabit coram Patre suo. Quod si qui sunt, qui offendi velint, & Christi doctrinam non ferant, cæcisunt, & duces cæcorum: Veritas tamen prædicanda, & præ nobis ferenda est, & patienter expectandum est tribunal Dei. Interim isti videant quid agant, & de salute sua cogitent, & desinant odisse ac persequi Euangelium Filij Dei, ne illum aliquando sentiant vindicem, & ultorem causæ suæ. Deus se haberi ludibrio non sinet: Iamdudum homines vident, quid agatur. Ista flamma quantò magis reprimitur, tantò magis magisq; erumpit, atque euolat. Infidelitas istorum non frustrabitur fidem Dei. Quod si duritiem istam animorum ponere, & Christi Euangelium recipere recusabunt, Publicani & peccatores anteuertent illis in regno Dei.

Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, illis omnibus oculos aperiat, vt videre possint beatam illam spem, ad quam vocati sunt, vt vnâ omnes glorificemus vnum illum & verum Deum, eumq; quem de cælo ad nos demisit Iesum Christum, cui vnâ cum Patre, & sancto Spiritu, reddatur omnis honor & gloria in omnem æternitatem.

A M E N.

Document 1000000000

1. The first part of the document is a list of names and titles, including the names of the authors and the titles of the works. The names are written in a cursive script, and the titles are written in a more formal, printed style. The list is organized into two columns, with the names on the left and the titles on the right. The names are written in a cursive script, and the titles are written in a more formal, printed style. The list is organized into two columns, with the names on the left and the titles on the right.

2. The second part of the document is a list of names and titles, including the names of the authors and the titles of the works. The names are written in a cursive script, and the titles are written in a more formal, printed style. The list is organized into two columns, with the names on the left and the titles on the right. The names are written in a cursive script, and the titles are written in a more formal, printed style. The list is organized into two columns, with the names on the left and the titles on the right.

3. The third part of the document is a list of names and titles, including the names of the authors and the titles of the works. The names are written in a cursive script, and the titles are written in a more formal, printed style. The list is organized into two columns, with the names on the left and the titles on the right. The names are written in a cursive script, and the titles are written in a more formal, printed style. The list is organized into two columns, with the names on the left and the titles on the right.

4. The fourth part of the document is a list of names and titles, including the names of the authors and the titles of the works. The names are written in a cursive script, and the titles are written in a more formal, printed style. The list is organized into two columns, with the names on the left and the titles on the right. The names are written in a cursive script, and the titles are written in a more formal, printed style. The list is organized into two columns, with the names on the left and the titles on the right.

5. The fifth part of the document is a list of names and titles, including the names of the authors and the titles of the works. The names are written in a cursive script, and the titles are written in a more formal, printed style. The list is organized into two columns, with the names on the left and the titles on the right. The names are written in a cursive script, and the titles are written in a more formal, printed style. The list is organized into two columns, with the names on the left and the titles on the right.

DOCTRINA CATECHETICA ECCLESIAE ANGLICANAE

magis succincta, qua iuuentus & plebs rudior, à Paræciarum ministris, antequam confirmentur ab Episcopo, & Eucharistia Sacramentum percipiant, sunt imbuenda, Symbolum Apostolicum, Decalogum, Orationem Dominicam, Doctrinam Sacramentorum complectens: cui, formæ benedictionum ad mensam, & precationum mane & vespere, ab vnoquoque in priuatis familijs dicendarum subiunguntur.

Quæstio.

Vod tibi nomen est?

Responsio.

N. M.

Quæstio.

Quis tibi hoc nomen tribuit?

Responsio.

Susceptores mei in Baptismo, in quo membrum Christi, filius Dei, & hæres regni cælorum effectus sum.

Quæstio.

Quia tuo nomine tum susceptores fecerunt?

Responsio.

Tria promiserunt: primum, renunciaturum me Diabolo, & omnibus operibus eius, pompis & voluptatibus huius sæculi, & prauis concupiscentijs carnis: Secundum crediturum me omnibus fidei articulis: Tertium sanctam Dei voluntatem, & omnia eius præcepta obseruaturum, in eisq; per omnem vitam perambulaturum.

Quæstio.

Putasne te coram Deo deminutum esse & obstrictum, vt ea omnia credas & facias, quæ tuo nomine illi suscepimus?

Responsio.

Equidem puto, Deoq; adiuuante ita faciam, Patri item cœlesti gratias ago immortales, quod me dignatus sit per Dominum Iesum Christum, ad hanc salutis viam vocare, ipsumq; vehementer oro, vt me ita sua gratia confirmet, in eadem vt permaneam ad finem vsq; vitæ meæ.

Quæstio.

Recita fidei Articlos ?

Responsio.

Credo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cæli & terræ: Et in Iesum Christum Filium eius vnicum, Dominum nostrum: Qui conceptus est à Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus: Descendit ad inferos, tertiâ die resurrexit à mortuis: Ascendit ad cælum, sedet ad dextram Dei Patris omnipotentis: Inde venturus est ad iudicandum viuos & mortuos: Credo in Spiritum sanctum: Sanctam Ecclesiam Catholicam: Sanctorum communionem: Remissionem peccatorum: Carnis resurrectionem: Et vitam æternam. Amen.

Quæstio.

In illis fidei Articulis, quid præcipuè discendum arbitraris ?

Responsio.

Primum disco credendum mihi esse in Deum Patrem, qui & me, & vniuersum hunc mundum condidit. Secundò in Deum Filium, qui & me & totum genus humanum redemit. Tertiò in Spiritum sanctum Deum, qui me & omnes Dei electos sanctificat.

Quæstio.

Dixerat susceutores tuo nomine promississe, te mandata Dei obseruaturum: dic igitur quot sunt illa ?

Responsio.

Decem.

Quæstio.

Quæ sunt illa ?

Responsio.

Quæ Deus ipse prodidit capite vigesimo Exodi, dicens: Ego sum Deus tuus qui te eduxi ex Ægypto, Ex domo seruitutis.

Non habebis Deos alienos coram me.

Non facies tibi simulacrum vllius rei, quæ aut suprà in cælo sit, aut infrà in terra, aut in aquis infra terram: Non veneraberis eos, neque coles: Nam ego sum Dominus Deus tuus Zelotypus, qui parentum iniquitatem etiam in liberis vindico, ad tertiam vsq; quartamq; progeniem oforum mei, clementiâque vtor ad mille simam vsque progeniem erga mei amantes, meâq; præcepta obseruantes.

Nomen Domini Dei tui inaniter non vsurpabis: neque enim sinet Deus impunitum, qui eius nomen inaniter adhibuerit.

Diem Sabbati sanctè transigere memento: sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, Septimo verò die quod est Domini Dei tui Sabbatum nullum opus facies, nec tu, nec filius tuus, nec ancilla tua, neq; iumentum tuum, neque apud te degens peregrinus. Nam sex diebus perfecit

perfectus Deus cœlum & terram, & mare, & quicquid in illis continetur, septimo quieuit. Itaque diem Sabbati sacrum sibi que dicatum voluit.

Honora patrem & matrem, vt sis longæuus supra terram, quam daturus est tibi Dominus Deus tuus.

Non occides.

Non adulteraberis.

Non furaberis.

Non dices falsum testimonium contra proximum tuum.

Non concupisces domum proximi tui, non vxorem, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec quicquid omnino aliud quod alterius sit.

Quæstio.

Quid ex dictis mandatis tibi præcipue discendum arbitraris?

Responsio.

Equidem duo ex illis disco: officium scilicet primùm in Deum, deinde etiam & in proximum.

Quæstio.

Quod est in Deum officium tuum?

Responsio.

Vt in illum credam, illam timeam, diligam ex toto corde, ex tota mente, ex totis viribus, vt illum colam, illi gratias agam, in illum solum fiduciam collocem, illum inuocem, illius nomen & sacrosanctum verbum adorem, illiq; omnibus diebus vitæ meæ iugiter inseruiam.

Quæstio.

Quod tuum est in proximum officium?

Responsio.

Vt illum æquè atque me ipsum diligam: Ita me erga alios geram, quemadmodum & illos erga me se gerere cupio: parentes, amore, veneratione, & subsidio complectar: Regalem Maiestatem, eiusq; ministris honore & obedientia prosequar, erga omnes gubernatores, institutores, pastores spirituales, & magistros, morigerum me & obedi-entem præbeam. Submissè me & reuerenter geram erga maiores: Neminem verbo aut facto lædam: in omnibus me iustum, fidelem, & integrum ostendam: odium intus in animo occultum non foueam: manus à furto, linguam à mendacio, calumnia, & obrectatione contineam: corpore me temperantem, sobrium, castum præbeam: aliena denique vt bona non concupiscam, sed proprio labore, & industria studeam, ad victum necessaria comparare, eiq; vitæ rationi satisfacere ad quam me diuina prouidentia vocauerit.

Quæstio.

Hoc velim scias optime fili tuis te viribus, ista prestare non posse, neque in

Dei mandatis versari, & illi prout decet inseruire nisi singulari eius gratia, adiutum, quæ, quomodo ardentissimis precibus petenda sit, ediscas oportet. Audiam igitur an memoriter teneas orationem Dominicam?

Responsio.

Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum: Adueniat regnum tuum: Fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo. Amen.

Quæstio.

In hac Oratione quid à Deo petis?

Responsio.

Equidem contendo à Domino Deo patre cœlesti, bonorum omnium largitore, ita me, omnesq; alios sua gratia velit augere, & confirmare, vt illum colamus, illi seruiamus, & pro eo atque decet in omnibus obtemperemus: peto etiam vt omnia nobis largiatur, tum ad corporis incolumitatem, tum ad animæ salutem necessaria, vt sua nos misericordia complectatur, nobisq; nostra peccata condonet, dignetur nos ab omnibus periculis, & animæ & corporis tueri, ab omniq; peccati & sceleris contagione, ab hoste spiritali Satana, morte, & damnatione æterna liberare. Quæ quidem omnia spero pro sua misericordia, & benignitate faciet per Dominum nostrum Iesum Christum. Ideoq; in extrema clausula addo Amen.

Quæstio.

Quibus præterea medijs vtendum est nobis, ad hanc gratiam consequendam, qua & articulos fidei Christiana firmitus amplectamur, præcepta Dei diligentius obseruemus, & ardentius Deum innocemus?

Responsio.

Media præcipua sunt verbum Dei, & sacra mysteria siue Sacramenta à Christo instituta.

Quæstio.

Quot Sacramenta instituit Christus in Ecclesia sua?

Responsio.

Duo tantum tanquam in genere ad salutem necessaria, Baptismum scilicet, & sacram Cœnam.

Quæstio.

Quid intelligis per Sacramentum?

Responsio.

Externum & visibile signum intelligo spiritualis & internæ gratiæ nobis collatæ, quod etiam instituit ipse Christus, vt instrumentum esset, & pignus certissimum, quod ipsam recipiamus.

Quæstio.

Quæstio.

Sacramenti quot sunt partes?

Responsio.

Duæ. Externum signum visibile, & spiritualis gratia inuisibilis.

Quæstio.

Quodnam est Baptismi externum & visibile signum, siue forma?

Responsio.

Aqua, qua persona baptizata intingitur, vel aspergitur in nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti.

Quæstio.

Quanam est illa interna & spiritualis gratia?

Responsio.

Mortificatio ad peccatum, & regeneratio ad iustitiam: hac enim ratione filij gratiæ efficiuntur, etiam si nascamur in peccato, & sumus iræ filij.

Quæstio.

Quid requiritur à baptizandis?

Responsio.

Resipiscentia, quâ renunciant peccato, & fides qua firmiter credunt Dei promissis, in illo Sacramento sibi exhibitis.

Quæstio.

Cur igitur baptizantur infantes, cum ætatis ratione ista præstare nequeant?

Responsio.

Imò præstant ea quodam modo per Sponsores suos, qui in illorum nomine promittunt ista & vouent, quæ ipsi quoque postquam adoleuerint, præstare tenentur.

Quæstio.

Ad quem finem instituta fuit sacra Cœna?

Responsio.

Ad perpetuam recordationem Sacrificij, & mortis Christi, nec non beneficiorum quæ percipimus ex eo.

Quæstio.

Quanam est pars externa, vel signum Cœnæ Dominicæ?

Responsio.

Panis & vinum, quæ Dominus nobis recipere præcipit.

Quæstio.

Quanam est pars interna, siue res signata?

Responsio.

Corpus & sanguis Christi, quæ verè atque reipsum exhibentur, & à fidelibus recipiuntur in sacra Cœna.

Quæstio.

Quale beneficium est illud, cuius hic participes facti sumus?

Responsio.

Responsio.

Animarum nostrarum viuificatio, & corroboratio per corpus & sanguinem Christi, quibus non minus animę aluntur, quàm corpora nostra pane & vino reficiuntur.

Quæstio.

Quid requiritur ab ijs qui ad Cœnam Dominicam accedunt?

Responsio.

Vt explorent semetipsos, an verè peccatorum quæ commiserunt pœniteat, vt vitæ nouitati diligenter studeant, fidemque viam habeant in Dei misericordia per Christum: Denique vt gratiam ipsius memoriam recolant, & charitatem exerceant erga omnes.

FORMÆ BENEDICTIONVM AD
mensam, & precationum manè & vespere
ab vnoquoque in priuatis familijs dicendarum,
publicâ auctoritate editæ.

Benedictio ad mensam ante alimentorum perceptionem.

culi omnium spectant in te Domine, & in bonitate tua vnicè confidunt, tu das illis escam tempore opportuno: Aperis tu manum tuam, & imple omne animal benedictione. Quare misericors & cœlestis Pater, benedic nobis & omnibus tuis donis, quæ ex benigna tua largitate sumus percepturi, per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Benedictio ad mensam post alimentorum receptionem.

Deus potentix & gloriæ, qui nos creauit, redemit, & in præsentia pauit, laudetur & benedicatur, nunc & in æternum. Amen.

Conferuet Deus Ecclesiam suam, Regem nostrum, ac totum regnum pacemque nobis in Christo Iesu perpetuò largiatur. Amen.

Precatio matutina surgenti è lecto dicenda.

Domine Deus & Pater cœlestis, quàm humillimè tibi ago gratias, quòd ex paterna tua bonitate, dignatus fueris me hac nocte ab omnibus malis & periculis tutum custodire: & tuam bonitatem ardentè oro, vt me quoque hac die ab omni malo tùm agendo, tùm patiendo, velis conseruare: tuamque gratiam mihi sic largiri, vt omnia mea facta, atque adeò vt tota vita tibi placeant, & proximo profint, in Nominis tui gloriam, per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Precatio

Precatio vespertina conferenti se cubitum, dicenda.

GRatias tibi ago Pater cœlestis, quòd ex gratuita tua misericordia & bonitate, hac die me ab omnibus noxis & periculis custodieris. Et iupplex te oro, vt omnia peccata quæ perpetravi, & Maiestatem tuam grauiter offendi, propter dilecti Filij tui Iesu Christi merita velis condonare, & hac nocte gratiâ tuâ ab hostibus tum corporalibus, tum spiritualibus conseruare. Concedas fragili meo corpori somnum, & quietem, animo perpetuam in te vigilantiam, vt cum Aurora venerit, corpore & animo sanus, hilare resurgam, meâq; vocationis munera peragam in Nominis tui gloriam, & proximi commodum, per Iesum Christum Dominum nostrum.

AMEN.

12 NO 59

DOCTRINA CATECHETICA MAGIS AMPLA,

QVAM ECCLESIAE AN-
GLICANÆ CONSTITV-
TIONIBVS, OMNES PÆDA-
GOGI AC LVDI-MAGISTRI, SVOS

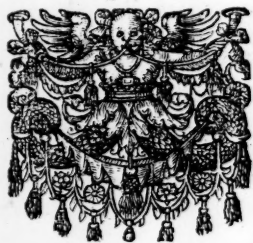
Discipulos tenentur Latine & Anglicè pro

eorum capite edocere:

CVI SVBNECTVN-
TVR. MATVTINÆ, ET
VESPERTINÆ, PRECA-

tiones, studiosis & Scholis

accommodatæ.

PRÆCIPVA HVIVS
CATECHISMI
CAPITA.

CAP. I.

Proemium ad Catechismum de pietate Christianâ, eiusque partibus.

CAP. II.

De Obedientia.

CAP. III.

De Fide.

CAP. IIII.

De Invocatione.

CAP. V.

De Sacramentis.

DOCTRI-

DOCTRINA CATE- CHETICA MAGIS AMPLA.

CAP. I. Proemium.

Magister.

Narra mihi, mi fili, quam religionem colis?

Auditor.

Eandem illam quam Christus Seruator noster docuit;
vnde Christianus nominor, & ita reuera me esse confido.

Agg. 11. d. 26.

M. *Quenam est Christiana pietas?*

A. Pietas Christiana, est diuini numinis sancta veneratio, & ob-
temperatio legibus illius.

Matth. 4. b. 16.
Ioan. 1. 5. 24.

M. *Vnde est eius intelligentia capienda?*

A. Ex verbo Dei, quod veteris nouique Testamenti libris expli-
catur.

Ioan. 1. d. 39.
Agg. 17. c. 11
2. Tim. 3. d. 153.
16. 17.

M. *Cur verbum Dei, vocabulo Testamenti nominatur?*

A. Quia diuina voluntas de rebus expetendis fugiendisque, in eo
perfecte atque immutabiliter continetur, a qua vllam in partem non est
deflectendum.

Ioan. 4. d. 25.
Gal. 3. c. 15. 17.
Gal. 1. 2. 8. 9.
Deut. 4. c. 2.
Esa. 3. d. 21.

M. *Qua ratione modoque, diuina voluntatis in eius verbo explicata per-
quirenda est cognitio?*

A. Assidua diuini verbi lectione atque meditatione: aut attenta eius,
ab alijs lecti pureque explicati, auditione.

Ioan. 5. d. 9.
Agg. 17. c. 23.

M. *Satin id est?*

A. Quia mortalium nemo diuinæ sapientiæ, in eius verbo recondi-
tæ scientiam ingenio industriæ suapte consequi potest; à Deo precari
sedulo vehementerque debemus, vt per Spiritum Sanctum suum, men-
tes nostras sacri verbi sui cognitione, fideque, & voluntati ipsius in eo-
dem illustratæ parendi studio ardentis, imbuiere velit.

1. Cor. 1. d. 21.
& 3. b. 7.
Phil. 1. 9. c. 333.
343. 5.
Ioan. 19. b. 13

M. *Quæ sunt diuini verbi partes præcipuæ.*

A. Lex & Euangelium.

M. *Hæc duo: alterum ab altero, quomodo secernuntur?*

A. Lex ad omne nos officij munus instruit, tam pietatis erga De-
um, quàm charitatis in proximum, utque vtrique illud præstemus, sum-
mo studio præcipit: & legi parentibus vitam promittens sempiternam,
æternam mortem eius ruptoribus minatur.

Ioan. 1. b. 17.
Luc. 16. d. 16.
Act. 13. f. 39
Rom. 6. c. 1. a. 15.
Matth. 22. d. 375.
38. 39. 40.
Luc. 10. 27. 28.
Rom. 10. a. 5
Gal. 3. b. 10.

M. *Euangelium verò quid?*

A. Euan-

Matt. c. 1. b. 15.
Luc. 5. 32.
Ioan. 1. b. 17.
Act. 2. a. 38, 39.
& 13 f. 38, 39.
Rom. 1. a. 5, b. 16
& 6. c. 1, 5, 4.

A. Evangelium nobis confirmat, Deum, per fidem in Christum, illis qui contra legem commiserunt, misericordem se præbiturum, ignoturumque, modò animi dolore quod eum offenderint, afficiantur, & seipsos reprehendentes, corrigere atque emendare studeant.

M. Quot partibus constat vera religio?

A. Religio, perinde ac verbum Dei, ex quo tanquam ex fonte profuit, duas habet partes.

M. Quenam illa sunt?

A. Obedientia, quam lex imperat, & fides quam Euangelium requirit.

Ioan. 1. 4 b. 15, c.
2., 23, 24.
Rom. 10. 5, 6, b. 8

C A P. 2. De obedientia.

Matt. 1. b. 15.
Rom. 1. a. 5, b. 16.
Ioan. 1. 4. b. 15, c.
28, 23, 24.
Mar. 1. 6 d. 16.
Act. 1. c. 21.
Rom. 19. c. 12, 13.
Ioan. 1. 4. b. 13, c.
12, 13, 24.
Gal. 3. b. 10.

M. Verum, maioris perspicuitatis gratia in plura te membra religionem partiiri velim.

A. Videor mihi non ineptè quatuor has vt principes verè religionis partes possere censere: obedientiam, fidem, inuocationē, & sacramenta.

M. Age ergo: de istis quatuor vt ea ordine recitasti te interrogabo: Et quoniam vera obedientia quæ prima pars est, ad regulam diuinæ legis, sit dirigenda, necessariò primum intelligendum est, quid de lege Dei sentias?

A. Legem Dei, duabus expressam tabulis, iustitiæ normam esse perfectissimam arbitror, recta imperantem, verantemq; contraria.

M. Prior tabula quæ tractat?

A. Debita Deo pietatis officia tradit, quatuorq; prima præcepta in ea continentur.

M. Secunda quæ docet?

A. Ad charitatem, mutuâq; inter homines officia nos instituit, ad quam reliqua sex præcepta pertinent: Ita lex vniuersa decem omnino præcepta complectitur, ex quo fit, vt decalogi nomine appelletur.

M. Quod est primum tabulae præceptum primum?

A. Deus sic est eloquutus; Audi Israel: Ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi ex domicilio seruitutis Ægyptiæ: Non habebis deos alienos coram me.

M. Quare nos primum commune facit se Dominum Deum nostrum esse?

A. Illis verbis eius immensa infinitaq; maiestas, potentia, & bonitas explicantur: nòsque pariter parendi summa necessitate astringimur, nisi & contra potentissimum repugnare, & in benignissimum, beneficentissimūq; ingrati esse velimus.

M. Quid est quod edicit nobis, Ne habeamus deos alienos coram se?

A. Idololatria omnis his verbis prohibetur, ac damnatur.

M. Quid est Idololatria?

A. Rebus

Matt. 10. c. 11, 12,
& 22, d. 39, 40.
Exod. 3. 4. b. 13.
Deut. 4. b. 13.

Exod. 20. c. 1, 2, 3.
Deut. 5. 1, 5, 6, 7.

Deut. 10. b. 1, 2, 13
Mal. 1. b. 5, 6.

A. Rebus vllis conditis diuinum cultum tribuere, aut in illis vt Dijs quibusdam fiduciam perfugiumque habere : quod patrare scelus eſſet maximè deteſtabile. Iplius enim ſolùm Maieltati diuini honores, ipſius bonitati ſingularis ille noſter amor debetur : ad illius opem confugere, ab illo in terroribus periculiſque omnibus opem atque auxilium petere & expectare ; illius benignitati nos noſtraq; omnia debere, gratiis animis agnoſcere, ingenuèque confiteri oportet.

M. *Suprema illa verba, coram me, aut in conſpectu meo, quid ſibi volunt ?*

A. Nihil tam penitus abſconditum eſſe, aut in occulto latere, quin Deo notiſſimum ſit, atque apertiſſimum : ac proinde non voce, maniſeſtiſque ſolùm vitæ actionibus atque externâ ſpecie, ſed intimâ etiam atque ſincerâ puræ mentis ſanctitate, Deum, illumque vnum, præterea neminem, piè colendum eſſe atque venerandum.

M. *Summatim expone, quos maximè putes hanc in legem peccare.*

A. Idololatræ (vt dixi) omnes, omnes arioli, augures & coniectores, incantatores, venefici, magi, ſagæque omnes, omneſque qui ad illos deferunt, illiſue fidunt, prophetæ item mendaces omnes, qui falſa, vanæque docent, præterea qui verbo Dei abutuntur, aut maximam illi fidem non habent, nec illius monitis, ſed inanibus ſuis ſomnijs aut coniecturis ducuntur : denique qui res vllas conditas ſuprà, aut æque atque Deum conditorem metuunt, amant, aut magnificiunt, hi omnes hiſq; conſimiles vniuerſi hanc legem violant.

M. *Recita iam præceptum ſecundum.*

A. Signum ſculptile aut ſimulachrum vllius rei quæ aut ſuprà in cælo, aut inſrà in terra, aut in aquis inſra terram ſit, non effinges. Ea non veneraberis, neque coles : nam ego ſum Dominus Deus tuus zelytypus, qui parentum iniquitatem etiam in liberis vindico, ad tertiam vſque quartamque progeniem oforum mei ; clementiæque vt ad milleſimam vſque progeniem erga mei amantes, meæque præcepta conſeruantes.

M. *Vid'ri poſſit hac lege pictorum ſictorumque artificia condemnari, ita vt ſas non ſit vllis omnino imagines habere.*

A. Nequaquam : in prima enim hac tabula minimè de rebus artiſticiſ, quæ ad humanos ciuileſque vſus expetuntur, ſed de ijs tantum, quæ ad Dei cultum pertinent agitur.

M. *Quenam eſt igitur huius præcepti ſententia ?*

A. Hoc ſecundo præcepto prohibet Deus, primum, ne imagine vllâ ipſum imitari, vel adumbrare, quærere, aut colere conemur. Secundo, ne ſimulacra ipſa veneremur, aut illis quoquo modo ad Idololatriam aut ſuperſtitionem abutamur, interdicit : Verum vt Deum ſolùm, non ad noſtrum arbitrium libidinèque, ſed purâ atque integrâ mente,

Pſal. 119 d 89.
Matt. 4. b 10.
Deut. 10. b 1.
23. 3. d 20, 21.
Matt. 12. d 37.
Pſal. 50. c 14,
d 23.
Pſal. 79. p 13. &
95. 2, 6, 7. & 100
a 1, 2, 3.
Ioan 3. c 27.
1. Cor. 4. b 7.
Iacob. 1. c 17.

Pſal. 7 b 9. &
139. c 14.

Eſai. 29. c 13.
Mat. 1. a 8. &
15. a 8.

Leuit. 19. c 31.
Eſai. 8. c 19. & 47
b 9.
Du. 28 c 19, 20.
Mat. 15. a 23. &
b 6, 6.

Exo. 20 a 1. d 23.
Leuit. 26 a 1.
Deut. 4. c 15, 16,
17, 18, 19.
Eſai. 40. a 18. &
44 9, &c.

Mat. 22. c 20, 21,
d 36, 37.

Eſai 40. d 18. &c.
Deut. 5. a 8, 9.
Pſal 97. b 7.
Eſai. 44 17.

verèque, quemadmodum nobis suo ipsius verbo præscriptum est, colamus & veneremur.

M. *Quam ob causam Deum corporeâ spectabilique formâ effingere nefas est?*

A. Quia corporea, infirma, inanima, vanâque effigies aut imago nullam cum Deo, qui Spiritus est immortalis, infinitâ, immensâ, incomprehensibili magnitudine, maiestâtèque, communitatem habere, nec ullam eius similitudinem speciemue gerere potest.

M. *Quemnam collendi morem hic condemnat?*

A. Quum precatione vsuri, nos ad simulacra vertimus, supplices nos coram illis abijcimus, nudato capite aut aliâ significatione illis honorem tribuimus, perinde quasi Deus in illis nobis præsens adesset.

M. *Clausulam huic præcepto additam repete.*

A. Nam ego (inquit) sum Dominus Deus tuus, zelotypus, qui parentum iniquitatem etiam in liberis vindico, ad tertiam vsque quartamq; progeniem osorum mei.

M. *Quamobrem hæc commemorat Deus?*

A. Dei atque Domini vocabulis sese nuncupans, etiam atq; etiam monet, ut tum ad Maiestatem, tum ad benignitatem suam, sicuti antè dictum est, respectum habentes, ad ipsius arbitrium nos totos accomodemus. Zelotypiæ verò nomine declarat, participem aut consortem secum venerationis suæ se nullo modo tolerare posse.

M. *Ecquid præterea additum ad prohibendum Idololatriam?*

A. Quò nos magis ab Idololatriæ peccato, quod tam vehementer detestatur, refrænet, minatur se non in maleficos tantum, sed in eorum etiam liberos posterosq; vindicaturum esse.

M. *Perge porro, quod reliqui est in hac lege explicare.*

A. Quemadmodum Deus grauitè minando terret, ne ipsius voluntati repugnare audiamus: Ita prolixius adhuc de sua clementia, bonitateque promittendo, nos ad sibi parendum allicit, confirmans cum ijs omnibus, qui se amant, suisque præceptis obsequuntur, tum ipsorum etiam posterorum multis millibus, misericordiam se singularem esse impartiturum.

M. *Quum antea ultionem tertiæ, aut ad summum quartæ generationis denunciet: quid est, quòd hic clementia sua aliquot millia comprehendat?*

A. Ut demonstrèt ad facilitatem se beneficentiamque, quàm ad acerbitatem atque asperitatem impendiò magis esse propensum.

M. *Perge iam ad tertium mandatum.*

A. Nomen Domini Dei tui inaniter non vsurpabis: neque enim sine impunitum Dominus qui eius nomen inaniter adhibuerit.

M. *Quid est inaniter vsurpare nomen Dei?*

A. Eo ad blasphemiam, incantationem, veneficium, execrationem, periurium,

Psal. 11. 3, 4 c. 4.
5. & 1. 15, 23.
Esa. 40. c. 18, & c.
Ioan. 4. c. 24.
Rom. 1. c. 20, 23,
& c.

Leuit. 26. a 11.
Deu. 4. c. 9, & c.
5. b 9.
Psal. 97. b 7. &
115. b 8.
Esa. 44. c. 17.
Act. 7. f. 38.
Exod. 20. a 5.
Deu. 5. b 9.
& 6. 15.
Psal. 76. f. 38.

Deu. 10. b 12, 13.
2. Reg. 18. f. 39.
Mala. 1. b 5, 6.
1. Tim. 6. c. 16.
Exod. 34. 14.
Esa. 42. b 8.

Exod. 34. b 7.
Esa. 14. c. 20.

Deut. 5. b 10.
Exod. 34. b 6, 7.

Psa. 30. 5, & 10
3. b 8, & 145. b 8.
Esa. 54. b 7, 8, 10

Exod. 20. b 7.
Leuit. 16. b 12.

Esa. 8. c. 19.
& 52. b 5.

periurium, aut ad temerarium, inconsultum, vel non necessarium iusiurandum abuti: Deumque nisi iusta de causa, magna que abhibita reuerentia vel semel nominare.

M. *Non potest ergo Dei nomen in iureiurando esse adhiberi?*

A. Potest profecto, cum graui de causa, iusiurandum iuramus, vt aut verum testimonio confirmemus, præcipue legitimæ alicuius potestatis accitu ad id euocati: aut ob alias res magnas atque graues, vt vel Deo suus honos atque gloria conferuetur, aut cumulatiue etiam augeatur & amplificetur, vel hominum inter homines coniunctio beneuolentiaque retineatur. Huiusmodi aliqua oblata occasione, Sacramento contendere licebit, venerando verendoque Dei tantum nostri, non vllius cuiusquam alterius, nomine adhibito.

M. *Quid deinceps in lege est?*

A. Neque enim impunitum (inquit) sinet Dominus, qui nomen eius inaniter adhibuerit.

M. *Cur in diuinum nomen iniuriosis peculiare hic mine proponuntur?*

A. Ostendere voluit quanti nominis sui decus æstimaret, vt impendentem vindictam cernentes, eo studiosius, ne iniuriam illi faciamus, cauermus.

M. *An ergo nefas esse putas diuorum, aliorumue hominum, aut rerum nomina in Sacramento interponere.*

A. Omnino: iusiurandum enim dare idem est, atque eum, per quem iuramus, & veritatis testem, & si peierimus, periurij nostri vltorem, punitoremque constituere: quam laudem intelligendi vindicandique maleficia omnia, diuinæ solum sapientiæ atque maiestati debitam, alijs personis rebusuè impartiri immanescelus esset.

M. *Recita iam proximum præceptum.*

A. Præceptum quantum, quod & primæ tabulæ est postremum, sic habet: Diem Sabbati sancte agere memento, sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua: septimo verò die, quod est Domini Dei tui Sabbatum, nullum opus facies, nec tu, nec filius tuus, nec filia tua, nec seruus tuus, nec ancilla tua, neque iumentum tuum, neque apud te degens peregrinus: nam sex diebus perfecit Deus cælum & terram, & mare, & quicquid in illis continetur, septimo quieuit. Itaque diem sabbati sacrum, sibi que dicatum esse voluit.

M. *Sabbati vocabulum quam habet significationem?*

A. Sabbatum, interpretatione explicatum, vocatio aut quies dici potest: nam eo die pij humana opera omnia missa facere debent, vt diuina religionis sanctitatibusque studia diligenter colere possint.

M. *Quamobrem suum nobis factum Dominus ad imitationem exposuit?*

A. Quia insignia præclaraque exempla humana mentibus penitus insident,

Leuit. 19. b 12.
Aët. 19. c 13.
1. Tim. 1. b 10.
Matt. 5. f 33, 44.
Plal. 11. j. a 1, 2.

Exod. 22. b 11
Ioan. 2. b 12.
Psal. 15. b 5.
& 63. b 12.
2. Cor. 1. d 23.
Heb. 6. d 16.

Exod. 20. b 7.
Leuit. 16. b 12

Leuit. 19. c 12.
Ezec. 20. b 9,
c 14.

Exod. 12. b 17.
Psal. 9. b 12.
Heb. 6. b 16.
Deut. 9. d 13, &
10. d 10.
Iosua 23. b 9.
Esa. 58. c 16.

Exod. 16. c 23.
& 20. b 8, 9, 10,
11 & 13. a 3.
Leuit. 23. c 3.
Deut. 5. c 21, 13,
14, 15.
Ezec. 20. b 12.
Gen. 2. a 1, 2, 3.
Heb. 4. a 3, c 2, 10

Exod. 16. d 23,
Leuit. 16. c 31.
Iere. 27. c 21.
Leuit. 13. c 56.
Eze. 46. a 3.
Marc. 6. a 2.

Tob. 2. b 12.
Ioan. 13. b 13, 14.

1. Cor. 1. b 15, 16
& 11. 2. 1.
Ephe. 5. a 1.
1. Pet. 2. d 21, 24

insident, stimulosque admouent acriores. Dominos enim serui, & parentes liberi perlibenter imitando expriment. Maximè verò omnibus est optabile, vt mortales Deum sibi ante oculos mentis proponentes, ipsius sese imitatores similesque pæberent.

M. *Sabbati pie colendi quenam est ratio?*

Mar. 9. a 4. Lu. 4. c
16. Act. 13. b 27.
Mat. 10. b 37.
Psal. 95. a 2. Ega.
56. c 7. Mat. 21.
c 13. Eph. 3. d 21.
1. Cor. 11. d 18.
& 14. c 29.

A. Populus in vnum locum congregari debet, vt disciplinam Christi intelligat, vt fidei suæ confessionem edat, vna voce communia vota Deo faciat, vt diuinorum factorum memoriam conseruet, vt Deo pro suis diuinis erga se meritis gratias agat, & vt mysteria sacra à Christo instituta concelebre.

M. *Ecquid præterea requiritur, vt diem Sabbati sanctè agamus?*

A. Externa hæc est requies, celebratioq; Sabbati: præterquam, quies est colendi quædam ratio quædam spiritalis.

M. *Quenam ea est?*

Esa. 1. c 14, 16,
& 58. d 13.
Heb. 4. d 9, 10.

A. Quum à rerum humanarum occupationumque, & studiorum nostrorum cura vacantes, Dei nos arbitrio, vt is ad suum nos sensum formet, penitus tradimus: quumque (vt sacrarum literarum verba vsurpem) carnem nostram crucifigimus, & affectionibus commotionibusque tanquam frænones inijcimus, vitiosam naturam nostram comprimentes, vt ad diuinam nos voluntatem accomodemus: eo enim pacto sabbati nostri dies, quam in hac terra celebramus, aptè & conuenienter exemplar, & similitudinem requietis illius imitabitur, quam in cælo sempiternam & perpetuam sanctæque oblectationis plenissimam fumus habituri.

M. *Satin erit ista septimo quoquo die exequi?*

Psal. 1. a 2. & 84
a 4.
Luc. 18. a 1.
Ephe. 5. c 19, 20.

A. Oportet sanè quemq; separatim ista secum quotidie recordari atque meditari, humanæ tamen infirmitatis desidiæque effugiendæ gratia, certus dies ad hanc rem propriè designatus est.

M. *Hactenus prioris tabule præcepta percensuisti, quibus vera Dei veneratio, quæ fons est omnis boni atq; origo, breuiter explicatur: nunc verò quæ sint charitatis benivolentiaque in homines nostra partes, quæ ex eodem illo fonte fluunt atque hauriuntur, & secunda tabula continentur, perge declarare.*

Exod. 20. b 12
Deut. 5. b 16
Match. 15. a 4

A. Secunda tabula hoc habet principium: Honora patrem & matrem, vt sis longæuus super terram, quam daturus est tibi Dominus Deus.

M. *Honoris vocabulum, quam hic habet significationem?*

Pro. 1. a 8. Mat. 7
b 10, 12. Col. 3.
c 20. Heb. 11. c 9

A. Honor parentum, eorum amorem, timorem obseruantiamque comprehendit: & parendo, inseruiendo, opem ferendo illis eosque tuendo, alendo etiam atque sustinendo, quid ipsis opus fuerit, situs est.

M. *Hæc lex naturalisne solum parentes attingit?*

A. *Qui auctoritatem habent omnes, omnes aduersus quos reuerentia*

reuerentia

rentia est aliqua adhibenda, vt Magistratus ministri Ecclesiastici, præceptores, doctrina, sapientia, ætate, honore, aut alia aliqua dignitate antecedentes, parentum nomine designantur.

M. *Principes, magistratus, caterique qui alijs præsumt, cur Parentum nomine notantur.*

A. Vt declaretur, quòd Deus eos nobis nostro reipublicæque commodo, donauerit: atque ita parentum nomine, quod principibus, magistratibus, alijsque superioribus tribuitur, commonemur, vt illis non pareamus solum, verum etiam vt eos reuereamur, atque amemus.

M. *Quid deinceps in hac lege est?*

A. Longam eos beatamque vitam, Dei beneficio esse victuros, qui parentibus, principibus, magistratibus, alijsque superioribus dicto audientes fuerint, debitumque ipsis honorem tribuerint. Contraque consequens est, qui parentibus, principibus, magistratibus, aut superioribus alijs minus se obediens præbuerint, aut contumeliosi in eos fuerint, illos aut citò repentinoque cum ignominia morituros, aut vitam quauis morte acerbiorum, turpioremque traducturos esse; qui etiam ad extremum contumaciæ scelerisque sui poenas apud inferos sempiternas sustinebunt.

M. *Sextum iam quod sit præceptum dicito?*

A. Non occides.

M. *Satisne legem hanc obseruabimus, si manus ab homicidio, sanguineque integras seruabimus?*

A. Prohibentur etiam ea quæ cædis occasionem aliquam habent, vt ludibria, irrisiones, maledicta, probra, conuitia, rixæ, pugne, & similia omnia.

M. *Ecquid est amplius?*

A. Deus sua legem non externis tantum actionibus, sed animorum etiam affectionibus, ijsque vel maximè cauit: apud Deum enim iudicem iracundia, odiumque, & occidendi, vindicandi, aut nocendi voluntas omnis, homicidium esse decernitur. Hoc ergo iurè diuino ista etiam vetantur.

M. *Si neminem ergo oderimus, abundè legi huic erit satisfactum?*

A. Deus cum odium reprobat, beneuolentiam nobis in omnes mortales, hostes etiam, requirit: idque adeò quidem vt maleuolis inuidisque nostris, qui in senso, crudeliterque infesto in nos sunt animo, salutem, & tranquillitatem, omniaque faustè, scilicet, prosperè euenire optemus, beneficijs illos etiam, si facultas in nobis fuerit, afficiamus, Deoque pro illis vota faciamus.

M. *Quod est septimum præceptum?*

A. Non adulteraberis.

M. *Hoc præceptum quam sententiam habere putas?*

Deut. 1. b 9, 10.
Rom. 13. a 1.
Luc. 10. c 16.
Leuit. 19. c 32.
1. Tim. 5. a 1.
Pro. 5. c 13.

Rom. 13. a 4.
Heb. 13. c 17

Exod. 20. b 12.
Deut. 5. b 16
Ephes. 6. a 23.

Exod. 19. b 13.
Deut. 5. c 16.
Matth. 5. c 21.
8. 10. c 18.
Iacob. 3. d 11.
Matth. 5. d 21.
22. 2. 33. 24.
Rom. 3. c 13.
14. 13.
Gal. 5. d 20, 21.
Ia. 3. c 14, d 16.
Matth. 5. d 21.

Gal. 5. d 20, 21.
1. Ioa. 2. b 9,
10, 11.

Luc. 6. d 27, 28.
Rom. 12. c 14.
d 17, 19, 10.

Exod. 20. b 14,
Deut. 5. c 28.
Matth. 19. a 18

Pro. 6. d. 2, 35
Mat. 5. d. 27, 28,
39.
Rom. 13. d. 13
1. Cor. 6. b. 2, 10.
1. Cor. 13. a. 6,
18, 19
1. Thes. 4. a. 3, 4,
5, 7. & 5. d. 22.
Esa. 16. g. 46, 56.
Eccl. 3. c. 26.
1. Cor. 3. 16, 17
& 6. c. 15, 16.

A. Obscenarum voluptatum vniuersum genus, omnis verborum turpitudine, oculorum, gestusque petulantia omnis, omnes impuritatis notæ atque indicia quæcunque, hac lege condemnantur. Desidia etiam inertiaque, in cibo, potu, vestitu, luxus & luxuries, ludi, lususque impudici, & quæcunque præterea ad corporis animique foeditatem sollicitare, aut commouere possunt, hoc præcepto vetantur. Nam, vt mentes etiam nostras ab appetitionibus desiderijsque impudicis puras conseruemus, præcipitur, propterea quod tam animæ quam corpora nostra templa sunt diuino spiritui consecrata.

M. Prosequere reliqua.

A. Octauum præceptum est, Non furaberis.

M. Hoc præcepto quæ prohibentur?

Exod. 20. 16
Mat. 9. c. 18.
Pro. 11. a. 1, &
20. h. 10, d. 23.
1. Thes. 4. b. 6.
Tit. 2. c. 20.
Psal. 92. b. 20.
Pro. 17. d. 23.
Esa. 5. d. 21.
Ezek. 22. b. 13.
Malac. 3. b. 5.
1. Tim. 5. c. 18.
Pro. 14. d. 20,
21, c. 31.
Isa. 2. a. 3, 3, 9,
& 55, 19, 20.
Leuit. 19. b. 9.
10, & 23, d. 21.
Deut. 22. a. 1, 2.
31, 4, & 24, c.
15, 7, 19. &
27, c. 17, 18, 19.

A. Non ea solum furta vetantur, quæ humano iure plectuntur: sed etiam medicitur, ne nundinatione aut venditione frau iulcta, mensuris dolosis, parumue legitimis ponderibus, aut adulterinis fucatisque mercibus quenquam fallamus: neue iudicijs pecuniâ tentatis, precioque & largitione corruptis, aut vlla alia fraude, dolore malo adhibito, quenquam circumueniamus. Præterea, qui officium debitumue alteri subducunt, vt qui laborum mercedem operarijs non persolunt, qui per avaritiam pauperibus egentibusque opem ferre, viduis succurrere, orbis pupulisque subuenire, peregrinis, atque aduenis opitulari recusant: quique rudes atque ignaros rerum non instituunt atque erudiunt, qui concilij expertes concilio non iuuant, qui vagos errantesque ab errore non auertunt: neque in rectam viam reuocant atque reducant, qui afflictis mœrentibusque consolationem non adhibent: omnesque horum similes hac lege condemnantur.

M. Hoc præcepto an quicquam adhuc præterea continetur?

Zac. 8. c. 16, 17.
Act. 10. g. 33.

A. Omnino. Nam ex alienis damnis utilitates nostras aucupandi aliquam etiam voluntatem cogitationemue suscipere hac lege prohibemur. Nam quod in homines iniuriosum est, id vel optare, aut expetere vitiosum est, in conspectu Dei.

M. Recita iam novum præceptum.

Exod. 20. c. 16.
Deut. 5. c. 20.
Mat. 19. c. 18.
Exod. 13. a. 1.
Leuit. 9. b. 11.
Deut. 9. d. 18, 19.
Psal. 15. a. 3.
Soph. 3. b. 13.
Luc. 3. c. 14.
Mat. 19. c. 18.
1. Pet. 2. a. 1, 2.
Pro. 3. a. 3, & 12, c.
17, & 23, d. 23.
Eccl. 37. c. 15.
2. Cor. 3. c. 8.
Eph. 4. d. 25.

A. Non eris aduersus proximum tuum testis mendax.

M. Hac lex quam habet sententiam?

A. Hac lege non apertum solum euidentisque periurium, iusiurandique violatio, sed omnis etiam vanitas, calumnia, obrectatio, maledictio, assentatio, simulatio, dissimulatioque omnis quæ sint aut contra rem, aut existimationem proximi, generatim vetantur: Præcipiturque, vt nec ipsi vnquam mendacium, falsumue quicquam dicamus, neque in alijs, verbo, scriptura, reticentiæ comprobemus: sed vt veritatem semper colamus: tutemur, exquiramus atque sustentemus.

M. Nihilne ultra requiritur hac lege?

A. Deus,

A. Deus, qui intimos animorum nostrorum sensus penitus perspectos habet, à maledicendo nos prohibens, aliquid etiam mali temerè de proximo vel suspicari opinariue prohibet, adeoq; præcipit, vt quoad per veritatem licebit, bene de alijs existimemus, bonamq; ipsam famam, quantum quidem efficere poterimus conseruemus.

Mat. 7. a. 1.
Rom. 14. a. 4.
1. Cor. 13. b. 5. 7.

M. *Restat iam postremum præceptum.*

A. Non concupisces cuiusquam domum, non vxorem, non seruum, non ancillũ, non bouem, non asinum, nec quicquam omninò aliud quod alterius sit.

Exod. 20. c. 17.
Mich. 2. a. 1. 2.
Rom. 7. b. 7.
& 13. d. 14.
1. Cor. 10. b. 6.

M. *Hoc præceptum, quid ultra quàm superiora, imperat?*

A. Antea Deus maleficia, deprauataque animorum affectiones vetuit: iam vero innocentiam omnibus suis numeris expletam à nobis exigit, adeò quidem vt nullum omninò vel tenuissimum desiderium, vel leuissimæ cogitationis motum, à virtute quicquam deflecentem in mentes nostras irrepere patiamur. Equum namque est, vt in animis etiam, & mentibus nostris, summa coram Deo castitas sanctimoniâq; resplendeat. Ab illo enim bonitas atque æquitas non nisi perfectè absoluta probari potest; cuius etiam legem hanc normam omni ex parte perfectissimam nobis ante oculos constituit.

Esa. 1. c. 16.
Gal. 5. d. 24.
Ier. 4. b. 14.
Ezek. 18. c. 32.
Mat. 5. a. 8.
Rom. 12. a. 3.
Psal. 5. a. 4. 5.
1. Cor. 6. c. 14.

M. *Posteaquam decem iam præceptorum sententiam interpretatione breui explanasti: dic mihi, cunctane ea quæ separatim articulatimque explicasti, in pauca conferri, breuiterque & summarim describi nequeunt?*

A. Possunt sanè; nam & Christus, diuinus ille doctòr, totam legis vim atque rationem coarctans, eius summam quàm breuissimè his verbis exposuit, Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis: hoc maximum est præceptum in Lege: Secundum autem est huic simile: Diliges proximum sicut teipsum. Ad hæc enim duo mandata vniuersa Lex & Prophetæ referuntur.

Mat. 23. c. 37.
Mar. 12. c. 30.
Luc. 10. c. 27.

M. *Amorem in Deum cuiusmodi hic à nobis desiderari putas?*

A. Qui Deo sit idoneus: hoc est, vt summa potestate Dominum, summa parentem bonitate, conseruatorem nostrum summa misericordia præditum eum esse confiteamur. Ad amorem itaque erga Deum nostrum accedere debet, vt & reueremur maiestatem illius, & eius pareamus voluntati, eiusque bonitati confidamus.

Deut. 10. c. 12. 7.
20.
Psal. 25. a. 1. &
31. a. 1. & 96. b.
7. 8. 9. & 11. 8.
b. 8.

M. *Totum cor, anima tota, totaq; vires quid declarant?*

A. Eam videlicet amoris flagrantiam, & incorruptam integritatem, vt cogitationibus, cupiditatibus, consiliis, actionibus vllis quæ Dei amoris repugnant, nihil profus loci relinquatur. Etenim Deum non modo plusquam sua omnia, sed multò etiam magis quàm ipse se, quisque plus diligit.

Deut. 6. c. 17. 18.
& 30. b. 6.
Ios. 23. c. 11.
Ioan. 14. b. 15.
c. 21. 23. 24. &
15. b. 10.
Mat. 13. d. 37. 38.
Luc. 14. f. 26.

M. *Nunc de proximi amore quid habes dicere?*

G 4

A. Christus

Ioan. 13. b 3, 4, 5
1. Cor. 13. b 4, 5,
&c.
Eph. 1. 26, 27.
Phil. 1. a 2, 3
1. Thes. b 9. 10.
Mat. 7. b 12. & 9,
29.
Luc. 6. d 3.
Rom. 13. c 8.
1. Cor. 13. &c.

A. Christus voluit Christianos suos summæ inter se coniunctionis vinculis arctissimè astringi: Et quum nostri nobis amor naturalis sit, atq; in animis penitus inlitus, nulla expeditior, contractior nulla, nulla iustior fraterni amoris norma, nec quæ plus habeat efficacitatis, reperiri potest; quàm quæ ab ipso humano ingenio deducta, nobis à domino præscribitur, vt vnusquisque scilicet proximum eodem, quo seipsum amore, complectatur. Cui consequens est, vt ne quid agamus contra proximum, ne quem sermonem, ne quam cogitationem de illo habeamus, quod nobis ab aliis fieri, vel de nobis dici cogitariue nollemus.

M. Proximi vocabulum quàm longè patet?

Mat. 5. g. 41, 44
Luc. 10. f 33, 36
37.
1. Thes. 4. b 9, 10

A. Non tantum prope nos habitantes, aut cognationis, affinitatis, amicitiae, amoris, civilisue alicuius consuetudinis vinculis astricti; sed & ignoti, atque etiam hostes hac voce proximi continentur.

M. Quando igitur Lex diuini numinis pie sanctæque venerandi, & caritatis atque benevolentiae erga homines habenda rationem absolutam præscribit, an non ad illius normam tota est vita nostra dirigenda?

Deut. 8. a 1. & 11.
d 18. & 30 a 15
17.
Mat. 19. c 17.
Ioan. 12. g 50.
Rom. 6. d 23.
& 20. a 5.
Rom. 10. a 5.
Gen. 6. b 5. & 8. d
21.
Prou. 2. c. b 9.
Rom. 7. c 14. 15.
Gal. 2. d 16.
Pro. 20. b 9.

A. Omnino, atque hoc tantoperè, vt Deus mores ad legis suæ regulam conformantibus vitam paciscatur, & à legis præscriptione aberrantibus, è contrario, sicuti supra diximus, mortem minetur.

M. Iustos ergo eos esse putas, qui à iure diuino nulla ex parte discedunt?

Deut. 17. d 26.
Gal. 3. b 10.
Iaco. 2. c 10, 11.

A. Certè quidem: si qui ad legem Dei vsquequaque seruandum valerent, iure illi quidem iusti censerentur: sed ingenitè naturæ nostræ corruptione, ita ex inscitia, debilitate, prauitate, laboramus vniuersi; vt officium iure diuino debitum neque intelligamus, neque illi satisfacere aut valeamus, aut velimus. Tametsi enim inueniatur vnus aliquis, qui in aliqua re vna & altera externa legem obseruet, tamen is in multis aliis à recto discedit, & humanus animus ab illa iustitia atq; innocentia interiori, quam Lex requirit, perpetuò aberrat. Quamobrem nemo iure iustus esse potest in conspectu Dei, qui de omnibus (qui non omnia, iure diuino descripta exequitur) sententiam fert, eoque detestatur, atque execratur.

M. Num igitur Lex, cunctos omnino mortales miserrima hac conditione sine ulla prorsus remedio astringit?

Deut. 17. d 26.
Rom. 3. b 10.
& 8. b 7, 8.
Eph. 5. b 5, 6.
Iacob. 2. b 10.

A. Deo diffidentibus, & à religione pietateque remotis, Lex hanc quam memoravi, conditionem constituit, illis ab omni omnino spe derelictis: qui vt ne tenuissimam quidem particulam legis præstare possunt; ita nihil quicquam Dei misericordiae per Christum confidunt: Pii verò lex aliarum vtilitatum fructus præbet.

M. Quinam illi sunt, dicito?

Deut. 6. b 6, 7.
Iof. 1. b 7, 8.

A. Primum omnium, Lex vitæ regulam perfectè absolutam nobis ante

ante oculos proponens, diligentiam nostram excitat, vt mores nostros ad illum dirigamus.

M. *Quid praterca?*

A. Secundò, quia legem, vltra quam mortalium vires præstare possunt, requirere, nobisq; potestatem tanti oneris sustinendi deesse animaduertimus; ad auxilium a Deo flagitandum Lege exuscitatur.

M. *Perge.*

A. Porro autem, quum turpitudinis nostræ labes atque fœditatem in Lege, vt in speculo, cernimus, tanquam frânos nobis iniicit, reprimique: ne integritate nostrâ confisi, superbos nos in conspectu Dei præbeamus.

M. *Prosequere.*

A. Quando peccati, quod diuinæ legis est violatio, conscientia stimulamur atque conuincimur, intelligimûsque nos per peccatum in execrationem, acerbissimum odium, grauissimamque Diuini numinis offensionem, atque indignationem incurrissè; mercedemque atque stipendium, quod peccatum meretur, esse, vt non solum omnibus calamitatibus atque miserijs huius vitæ, morbisque & morte corporis afficiamur; verum etiam vt damnatione atque interitu sempiterno mulctemur: simul atque ex Lege agnoscimus, nos per peccatum in hunc condemnatorum statum, quo nihil tetrius cogitari potest, peruenissè; toto pectore, totâ mente, toto corde, animoque cohorremus, & contremiscimus, atque ita, vt casum nostrum salutariter doleamus, & vt nosmet nostri poeniteat, Lex efficit; impellitque vt peccatorum veniam, iustitiam & vitam sempiternam (quæ ex Lege adipisci non possumus) à Christo Seruatore tantum, & per Christum expetamus, atque expectemus.

M. *Legem igitur, quantum intelligo, tanquam magistrum se ducemque ad Christum præbere asservas, qua nos notitiâ nostri, poenitentiaque & fide, rectâ ad ipsum viâ perducas?*

A. Sanè ita est, simulq; ex his perspicuum est illud, Legem non frustra latam esse, tamen mortales ab officij, quod Lex requirit, præstandi facultate longissimè abluat.

C A P. 3. De fide.

M. **V**erum dicis. Nunc dilecte fili quando de Lege & obedientia satis vt in hac contractione breuitatè dictum sit, ratio flagiat, vt proximè dicatur de Evangelio, quod diuina per Christum misericordie promissa eis, qui contra Legem commiserunt, modò ipsos commissi poeniteat, facta completitur,

completitur, ad quod Evangelium fides precipuè referenda est: hoc enim secundo loco in nostra distributione propositum fuit; & eorum quæ tractauimus continuatione, quasi manu eò deducti sumus. Dic ergo quæ sit Evangelij, fideique nostra summa?

A. Eadem illa, quæ Christianæ fidei principes articulos, vnà olim arctè contractos, comprehendit: quamq; vulgus ex prima voce nominat, *The Creed*, id est, Fidem nostram.

M. Fidem tuam pronuntia.

A. Credo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cœli & terræ: Et in Iesum Christum Filium eius vnicum, Dominum nostrum, qui conceptus est à Spiritu sancto: Natus ex Maria Virgine: Passus sub Pontio Pilato: Crucifixus, mortuus & sepultus: Descendit ad inferos, tertiâ die resurrexit à mortuis: Ascendit ad cœlum, sedet ad dextram Dei Patris omnipotentis, vnde venturus est ad iudicandum viuos & mortuos: Credo in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum Communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & vitam æternam. Amen.

M. Vniuersam hanc fidei confessionem, in quæ membra dispartiris?

A. In quatuor principalia: in quorum primo, de Deo Patre, & rerum omnium creatione: in secundo, de eius Filio Iesu Christo, quod & humanæ redemptionis summam omnem continet: in tertio, de sacro Spiritu: in quarto de Ecclesia, & de Dei donis Ecclesiæ per Christum datis, explicatur.

M. Age igitur, hunc ordinem in explanandis istis quatuor partibus conseruato: principio verò Credendi verbum in primo Christiana fidei introitu, quam vim habeat, expone.

A. Hac voce significo, veram me atque viam, hoc est, Christiani hominis fidem, in Deum Patrem, Deum Filium, & Deum Spiritum sanctum habere; eamq; me fidem, hac confessionis formulâ profiteri, firmissimè quæ assuerare.

M. Vna ea verâne & Christiana fides quæ sit, mihi quam potes apertissimè declarato?

A. Fides est certa cognitio paternæ Dei erga nos per Christum beneuolentiæ, fiduciæque in eodem, sicuti in Euangelio testatum est; quæ studium piæ vitæ, id est, Dei Patris voluntati obsequendi semper coniunctum habet.

M. Intelligis igitur, nullos impios, qui aut de Dei misericordia desperant, aut eius iustitiam non pertimescunt, sed vitam vitiosam animo securo viuunt, hanc veram Christianam fidem habere posse, tametsi eius verba pronuntient?

A. Ita omnino intellexi.

M. Quum non nisi vnus sit Deus, dic quare in Christiana fidei confessione

Mat. 10. c 32.
& 28. d 19.
Ioan. 1. b 12, 13.
Rom. 1. b 17.
& 10. b 9.
Gal. 3. d 26.
Heb. 1. d 14.

Ioan. 1. b 12, 13.
Ioan. 8. a 1. b
14, g 38, 39.
Col. 2. a 12, 3.
Heb. 10. 23, 23.
& 11. a 1.
Psal. 1. a 3.
Mat. 7. c 17, 18.
& 13. c 23.
Gal. 5. a 6.
1. Pet. 1. c 13,
14, 15.

tres nominentur, Pater, Filius, & Spiritus sanctus.

A. Non variorum Deorum hæc sunt nomina, sed trium diuersarum in vna diuinitate personarum : nam Deus Pater, Deus Filius, & Deus Spiritus sanctus, tres personæ vnus tantum Deus sunt, sicuti edocti sumus ex sacris literis, quibus prout potius fidem adiungere, quam tam penitus reconditi & abditi mysterij infinitam altitudinem curiosè scrutari debemus.

M. Verissime loqueris : perge porro. *Quamobrem Deum Patris nomine nuncupas?*

A. Primum omnium, maximèque quod vnici Filij sui Iesu Christi natura Pater sit : Deinde quod noster etiam sit pater, tum quia nos condidit, omnibusque vitam dedit, tum etiam quod nos iterum diuinè per spiritum sanctum generauit, per fidem in verum suum atque naturalem filium Iesum Christum nos elegit, sibi que filios & regni cœlestis, atque sempiternæ vitæ hæredes, per eundem instituit.

M. Cur Deum omnipotentem appellas?

A. Quod & fabricatus est omnia, & omnes res ex sua voluntate moderandi summam potestatem habet.

M. Spiritusne etiam maligni & impijque homines in Dei potestate continentur?

A. Nunquam alioquin sine summa sollicitudine essemus, si quam illi legendi nos facultatem, contra diuinam voluntatem haberent. Verum ea nos consolatione sustentamur, quod neque dæmones, neque conscleratissimi homines, nihil quicquam, nisi Dei arbitratu vel permissione tentare omnino valeant : quodque nos adeo in tutela patris omnium rerum præpotentissimus, vt ne vllus quidem capitis nostri pilus, nisi ipsius voluntate qui nobis optimè vult, in terram decidere possit.

M. Cur adinngitur, Deum cœli & terræ creatorem esse?

A. Quod diuinam potentiam, sapientiam atque bonitatem (quæ per se intelligentia comprehendere non possunt) in eius operibus, vt in speculis intueri liceat. Nam quum immensam illam mundi magnitudinem contuemur, eamque esse partium omnium constitutionem, vt neque ad aspectum magis decoræ, neque magis ad vtilitates omnes accommodatè excogitari possent, artificis illico effectorisque infinita potentia, sapientia, bonitas nobis ante oculos mentis obuerfantur.

M. Quæ ratione vniuersa à Deo condita esse affirmas?

A. Deum Patrem Opt. Max. à principio, & ex nihilo, per potentiam sui verbi, hoc est, Iesu Christi Filij sui, totum hunc spectabilem mundum & vniuersa in eo inclusa, atque spiritus etiam corporis expertes (quos nuncupamus angelos) fabricatum esse & construxisse.

M. Num censēs tamen satis pie asseuerari, Deum spiritus omnes malignos,

Matt. 3. c. 16. 1.
& 28. d. 19.
1. Ioan. 5. b. 7.
Ioan. 10. f. 30. &
14. b. 7. 9. 8. 11.
1. Cor. 1. a. 5. 6.
Pro. 2. 5. d. 26.
Psalm. 2. b. 7.
Matt. 3. c. 17.
Ioan. 1. b. 14.
Rom. 1. 5. b. 6

1. Cor. 1. 2. 3.
Gen. 1. d. 27.
Malac. 1. a. 6.
& 3. b. 10.
10. 1. b. 1. 12. &
3. a. 3. 5.
Ro. 8. c. 15. 16. 17
Gal. 4. a. 5. 6
Ephes. 1. a. 5.
Tit. 3. b. 7
1. Pet. 1. 2. 3. 4.
d. 23.
Esa. 40. c. 21. 22.
& c.
Mat. 5. g. 45.
& 10. c. 29.
Ephes. 1. b. 1.
Heb. 1. a. 3
Ioan. 1. b. 10.
11. 12.
Mat. 8. d. 31. 32.
Luc. 22. d. 31. 32.
Ioan. 10. f. 28. 29
& 19. b. 10. 11.
Act. 2. d. 23. 24
& 4. f. 27. 28.
& 12. c. 11
Luc. 11. b. 7.
& 21. d. 18.
Psalm. 19. a. 1.
& 50. b. 6.
Rom. 1. c. 10. 20

Gen. 1. a. 1. & 6.
Psalm. 33. b. 6. 7.
& 39. b. 11.
Ioan. 1. a. 3.
Act. 14. c. 15
1. Cor. 8. a. 6
Heb. 1. a. 2.
Col. 1. c. 16.

Gen. 1. d 31
Ioan. 8. f. 44
Iud. b 6

fos, etiam eos (qui à nobis diaboli nominantur) fecisse?

A. Deus illos tales non effecit; verum illi à prima creatione, suo ipsorum vitio omni restitutionis spe perdità, defecerunt; proinde non creatione & naturà, sed naturà corruptelà deprauati sunt.

M. *Satisme Deo fuit cuncta semel creasse, postea verò omni rerum curati-
one vacasse?*

A. Nequaquam. Deus enim vt omnia fecit, ita omnia fulsit, & moderatur: alioqui vniuersa in nihilum subito occiderent.

M. *Quem sibi finem Deum Opt. Max. in condendis gubernandisq; rebus
omnibus proposuisse putas?*

A. Hominum gratia fabricatus est mundus: & quæ in eo continentur cuncta, comparata sunt, vt vtilitati commodisq; humanis seruirent. Et vt cætera vniuersa humani generis causà, ita hominem ipsum Deus ad suam propriè gloriam fecit.

M. *Ediffere quis primus fuerit hominis ortus atque fabricatio.*

A. Deus, vt à *Mose* in scriptis relictum est, primo hominì è limo terræ formato, animam atque vitam inspirauit: foeminam exinde deductam ex viri somno consopiti latere, & in lucem editam, cum viro sociauit, vt adiutrix, vitæque illi consors esset.

M. *Cum in viris simul & foeminis prauitas, nequitia, distortioque adeo
summamunc appareat, num à principio Deus eos eiusmodi fabricauit?*

A. Minimo omnium: Nam Deus perfectissimè bonus, nihil aliud quàm bonum facere potest. Deus igitur ad suam imaginem similitudinemque, hominem initio formauit.

M. *Quanam est illa imago, secundum quam hominem factum esse dicis?*

A. Ea est iustitia omni ex parte perfecta summæque, sanctitas, quæ ad ipsam diuinam naturam propriè pertinet; quæ hominì eum Deo similitudo vsque eò fuit, quoad eam homo peccatorum maculis scedauit.

M. *Quaratione istud factum esse dicis?*

A. Foemina à Diabolo circumuenta, virum, impulit, vt fructum quo illi à Deo interdictum fuerat, comederit; quo illorum facto, imago, secundum quam creati sunt, est oblitterata: & cum ipsi, tum ipsorum posterì, Deo aduersarij, peruersi, imbecillesque ad omne bonum effecti, non in omnes solum vitæ huius miserias, corporis morbos atque mortem, sed & in interitum etiam sempiternum perpetuamque damnationem inciderunt.

M. *Virum tamen existimari non queat, grauiter nimis Deum pomi vnius gustatum vindicasse?*

A. Detestabile illud hominis facinus, quasi leuis culpa fuerit, nemo verbis extenuare, aut ex pomo & immoderata modo edacitate rem æstimare velit. Ipse enim pariter cum vxore sua fallacibus Satanæ

Psal. 75. a 3, &
104. b 8, 9, & c. &
145. c 14, 15, &
147. a 5, 6, & c.
Col. 1. b 16, 17.
Heb. 1. a 2, 3
Gen. 1. d 26, 29
Psal. 8. b 6, 7, &
10. 45, 14, 15
& c.
Prou. 6. a 4
Esa. 43. b 7
Rom. 11. a 23, 9.
Col. 1. c 16.

Gen. 1. 15. & 13.
b. 7. c 8, 10.
d 21, 23.

Gen. 1. d 26.
27. 31.
Col. 3. b 10.

Deut. 23. a 13, 4.
Rom. 9. c 14.
Col. 4. b 10.
1. Io. 1. b 5, c
2. d 29, & 3. a 3.
Sop. 1. c 13, 14.

Gen. 3. a 2, & c.

Sap. 1. c 13, 14.
1. Cor. 1. d 14.
Rom. 8. b 7, 38.
2. Cor. 3. b 15.
Rom. 6. d 23.
Ephes. 5. b 5, 6.

Gen. 6. a 3, 4, 5,
9. b 11, d 2, 3.

blandimentis illectus illaqueatusq; infidelis à Dei veritate ad vanitatem declinavit: falsi serpentis criminationibus, quibus demendacio, inuidentia, & maleuola commodi alicuius subductione Deum accusabat, fidem adiunxit; innumerabilibus beneficijs ornatus, ingrato in Deum, qui ea contulit, animo fuit: homulus ex terra modo lutoque fictus, non satis esse putans, quod similitudo illi cum Deo esset, per intolterandam insolentiam & arrogantiam exaquare se cum diuina Maiestate expetiuit: postremò, creatoris se ditioni subtraxit, iugum etiam eius à suis ceruicibus proteruè repulit. Inaniter igitur Adæ maleficium minuitur.

Gen. 1. d. 26. 1.
Psal. 8. b. 4. 5. 6.
Eccl. 8. c. 10. 4. c. 14. 15.

Gen. 1. d. 26. 27.
Col. 3. b. 10.
Ose. 6. b. 7.

M. Verum cur ob parentum scelera, posteri omnes de tam beato vita statu deiecti, in omnes calamitates inciderunt?

A. Deus Adamum illis honoris insignibus ornauit, vt ea cum sibi, tum suis, id est, toti humano generi, aut seruaret, aut amitteret. Neque aliter fieri potuit, quin sicut ex arbore mala mali fructus eduntur: Ita Adamo peccati corruptela deprauato, omnis eius progenies ingenito illo peccato (quod originale vocant) corrumperetur. Quamquam quid opus est tam grauiter de Parente Adamo conqueri? quando nos etiam ipsi ob plurima nostra maximaque vitia, calamitatibus omnibus, damnatione, morteque dignissime mulctemur: à quibus malis vt liberemur, nihil in nobis, aut in vlla alia creatura opis aut auxilij omnino superest.

Mat. 7. c. 18. 1
& 22. c. 33. 1
Rom. 5. b. 12.
& 14. 17. &c.
Ose. 6. b. 7.
Rom. 6. c. 24.
1. Cor. 11. a. 3.
Ephe. 5. b. 5. 6.

M. Quæ spes est igitur, consolatioque reliqua, & in quosita?

A. Promisit Deus fore, vt semen mulieris, qui est Iesus Christus filius virginis Mariæ, Serpentis, hoc est, Diaboli, qui eos decepit, caput contereret: ipsosque atque eorum posteros, qui promissæ illi fidem haberent, liberaret. Atque hoc illud est, quod in secunda iam Symboli parte sequitur: credo in Iesum Christum.

Gen. 3. c. 14. 15.
Rom. 5. c. 15.
16. &c.
Gal. 3. c. 16. 19.
Heb. 2. d. 14. 15.
16.

M. Nomen Iesus quid significat?

A. Iesus Sermone nostro idem est quod seruator. Iesus enim Christus filius Dei, idemque Virginis filius, nos qui scelere deuincti, & sub antiqui serpentis diaboli serui iugo captiui, sempiternæque mortis vinculis constricti turpissime miserrimèque iacebamus, in libertatem vindicauit, atque ad salutem reduxit.

Mat. 1. d. 21.
Ad 5. 10. f. 54.
Col. 1. c. 13. 14.
Heb. 1. b. 14. 15.
1. Io. 3. b. 8.

M. Quis nomen Iesu illi imposuit?

A. Angelus ex Dei ipsius precepto.

Mat. 1. d. 2.
Luc. 1. c. 3. &
2. c. 21.

M. Explica nunc quid Christi nomen significet.

A. Christus idem est, atque si Vnctum appellares: quo nomine indicatur, eum Spiritus sancti vnctione maximum Regem, Sacerdotem, atque Prophetam creatum esse.

Psal. 1. a. 6.
Esa. 61. a. 1.
Dan. 9. d. 24. 25
Luc. 24. 25.
Luc. 4. c. 18.
Act. 4. c. 27.
Act. 10. c. 38.
Heb. c. 9.

M. Christi regnum estne mundanum?

A. Nequaquam: verum spirituale & sempiternum, cuius regni gubernacula,

Luc. 1. c. 32, 33.
Ioan. 18. f. 6.
Col. 1. c. 13, 14.
2. Tim. 2. a. 1.

Rom. 12. d. 12.
& c. & 16. c. 20.
2. Cor. 10. a. 1, 5.
Eph. 6. b. 10,
11, & c.

Psalm. 110. b. 4, 5.
Heb. 4. d. 14, 15.
& c. & 5. b. 6, 7.
& 7. a. 2, 3, b. 11,
21, & c. & 9. d.
13, 14.

Ioan. 14. d. 27.
Act. 10. f. 6.
Eph. 1. c. 14,
15, & c.
Col. 1. c. 20.
Heb. 2. d. 14, 15.
1. Tim. 9. c. 5.
Rom. 8. c. 15.
& 12. a. 1.
Gal. 4. a. 5, 6.
Eph. 3. b. 12.
Heb. 4. d. 15, 16.

Luc. 7. c. 16.
Act. 7. c. 17.
Heb. 1. a. 1, 2.
Ioan. 8. d. 16, c.
10. & 15. c. 15.
& 17. a. 6, & c.
& 18. g. 37.

Mat. 2. c. 31, 5.
& 3. d. 17.
Ioan. 1. b. 1, 4, c. 3
& 14. b. 10, 11.
Heb. 1. a. 23.
& 5. b. 1.
Rom. 8. c. 14, 15.
Gal. 4. 14, 15.
Eph. 1. a. 5.
1. Ioan. 3. a. 1.
Mat. 9. a. 6, &
10. a. 1, & 21. c.
18. & 28. d. 18.
Luc. 1. d. 32, 33.
Eph. 1. d. 20,
21, & c.
Deut. 10. b. 12
c. 20.

bernacula, sunt Dei verbum, atque Spiritus, quę tum iustitiam, tum vitam secum afferunt.

M. *Quam nobis utilitatem prębet hoc Christi regnum?*

A. Vires nobis armęque spiritalia quibus atroces & truculentos animarum nostrarum hostes, carnem, mundum, peccatum, diabolus, profligemus, adiumentęque ad vitam cum virtute & sanctitate, de-
gendum subministrat.

M. *Cuiusmodi Sacerdos est Christus?*

A. Summus atque æternus; qui solus in conspectum Dei venire, solus sacrificium, quod Deo placeat satisfaciaturq; conficere, solus iratum Deum placatum efficere potest.

M. *Cui nobis utilitati sunt?*

A. Nobis vt pacatus propitięque sit Deus, postulat & deprecatur; nobis offensum Deum lenit, nōsque in gratiam cum Patre reducit. Solus enim Christus pacificator nobis propositus est, qui nobis Dei gratiam reconciliet: Immo verō Sacerdotij etiam sui nos quasi confortes esse voluit, nobis introitum ad Patrem patefaciens; vt illius pręsentia cum spe summa comparere, nōsque & nostra omnia veluti hostias ad sacrificium Deo Patri ipsū prębere non dubitemus.

M. *Qualis Propheta est Christus?*

A. Quum reliquos omnes Prophetas atque doctores Dei seruos despicerent mortales, Christus ipse Dei Filius, & Prophetarum omnium Dominus, Patris interpret & nuntius de cœlo ad homines descendit, vt paternam voluntatem planē explicaret, mortalesque rectā Dei atque omnis veritatis intelligentiā informaret. Arque ita Christi nomine tria illa officia comprehenduntur, quę Dei Filius sibi à Patre debita persoluit, vt omnis eorum fructus nos secum participes faceret. Filius enim Dei non solum nominatur, & est reuerā Iesus Christus, hoc est, Seruator, Rex, Sacerdos, Propheta; sed & nobis ita est, ad nostramq; utilitatem atque salutem.

M. *Qua ratione Christum Filium Dei unicum profiteris quando qui pij sunt, omnes filij Dei vocentur?*

A. Quod solus Christus naturalis Dei Filius, eiusdemq; sit cum Patre substantiæ. Nos verō quum naturā Adami veri filij simus, gratiā tamen beneuolentięque, qua nos per Christum Seruatorem nostrum profequitur, filij Dei adoptamur.

M. *Quam ob causam Christum Filium Dominum nostrum nuncupas?*

A. Propterea quod Angelorum, hominum, rerumq; omnium dominatus sit illi à Patre traditus: quodque suo arbitratu atque potentiā regnum Dei, tum in cœlo, tum in terra, moderaretur.

M. *Num quidnam restat?*

A. Hac cogitatione commonefunt pij omnes, non ad suum sibi arbitrium

arbitrium viuere licere, verum oportere eos corporibus simul & animis, in vita pariter atque in morte, totos sese ad Domini sui nutum accommodare, ipsiq; in rebus omnibus obtemperare, & fideliter inservire.

Mal. b. 6.
Luc. 9. c. 23, 24.
& 14. f. 26, 27.
Heb. 2. d. 5, 6.
&c.

M. *Quid tum inde?*

A. Declaratur quemadmodum naturam humanam suscepit, cunctaque perfecit, quæ salutis nostræ opus erant.

M. *Eratne ergo necessarium Filium Dei hominem esse?*

A. Maxime: nam quod homo in Deum nefarie commisit, id hominis etiam supplicio luendum erat, atque expiandum: quod onus longè grauissimum solus Iesus Christus, idem Deus, & idem homo suscipere poterat: quin nec potuit alius mediator inueniri, qui à Deo pacem atque veniam hominibus impetraret, nisi Deus simul & homo, Iesus Christus.

Mat. 8. c. 17 &
17. d. 22, 23, &
20. d. 18, 19.
Ioan. 1. b. 14. &
11. f. 50, 51.
Rom. 5. c. 15.
1. Cor. 1. 5. c. 11,
22.
Phil. 2. a. 6, 7, &c.
Heb. 2. b. 9.
8. Tim. 2. b. 5.
Heb. 9. b. 14, 15.
& 9. d. 24.
1. Pet. 2. d. 21, 24.

M. *Quid deinde sequitur?*

A. Christum à Spiritu sancto conceptū, ex Maria Virgine natū esse.

M. *Quamobrem vulgari hominum consuetudine, naturaliterque generatus non est?*

A. Propterea quod per quem peccatorum nostrorum maculæ erant delendæ, eum ab omni omnino peccato integrum conseruari par erat. Ob eam igitur ipsam causam castissimus ille Agnus Dei Iesus Christus admirabili Spiritus sancti virtute, ex incorrupta Virgine Maria purus ab omni peccati labe, conceptus atque natus est.

Ioh. 1. c. 16, d. 36.
1. Cor. 7. b. 7, 8.
Heb. 4. d. 15.
& 9. d. 14.
Mat. 1. c. 23.
Luc. 1. c. 3, 35.

M. *Quare Virginis Mariæ nomen commemoratur?*

A. Vt agnoscamus Christum esse verum illud semen Abrahæ atque Davidis, de quo Prophetæ oraculis instinctu diuino editis, prænuntiârunt atque præmonuerunt: ex Abrahami enim, & Davidis stirpe Maria Virgo directo est ordine procreata.

Gen. 22. d. 18.
Esa. 1. a. 1.
Mat. 1. a. 1, &c.
& 22. d. 42.
Rom. 1. a. 2.

M. *Reliqua, ut instituitis, deinceps persequere.*

A. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus est.

M. *Verum cur Symbolum, Christi vitæ silentio præterita, protinus ab eius ortu ad mortem transiit?*

A. Quod in Symbolo summa solum redemptionis nostræ capita memorentur, quæq; illi adeo sunt peculiariora, ut illius vim omnem in se inclusam teneant.

Esa. 53.
Mat. 13. d. 23.
17. &c.

M. *Mortis eius rationem paulo adhuc apertius explicato.*

A. A discipulo suo Iuda, qui corruptus, pretioque conductus ad id fuerat, est perfidiosè proditus, à reliquis discipulis desertus, à Petro denegatus, eiuratusque, à Iudæis, falsis criminibus obiectis, malitiosè accusatus, à Pontio Pilato Romano prælide cõdemnatus est, pugnis lorisque cæsus, contextis spinis coronatus, togâ purpureâ indutus, alijsq; multis modis indignissimè crudelissimèque tractatus est,

Mat. 26. b. 14, 15
&c. & 27. totum.
Mar. 14. c. 45.
& 15. totum.
Luc. 25. d. 45.
&c. & 23. totum.
Ioan. 28. & 16.
totum.

& lu-

& ludificatus : tandemque cruce ceruicibus imposita, extra urbem in locum qui Caluaria appellabatur, ad supplicium tractus est : ubi medium inter duos latrones ignominiosissime cruci suffixerunt : in qua summo cruciatu confectus, crudelissimam probrosissimamque mortem oppetijt : animi interim dolores, quauis morte acerbiores perpeffus.

M. Suane voluntate, an vi coactus, ista sustinuit Christus?

A. Tametsi probrosa hæc scruissimaque mors humanæ suæ naturæ maxime terribilis erat; voluntati tamen patris sui qui isti ipsum morti addixerat, totum se permisit: itaque contumeliosa illa in se probra, tormenta mortemque atrocissimam sponte, & patientissimè pertulit; tum patri obtemperans, tum veniam ijs, à quibus est in crucem actus, à Deo precatus.

M. Quamobrem voluit Deus innocentissimum filium suum tam ignominioso truculentoque genere mortis affici?

A. Christus Deo Patri pro nobis se obligauit, atque spondit: quicquid ergo nos debebamus, aut eramus commeriti, id omne sibi præstandum; soluendum, & dependendum Christus in se recepit. Et proinde ipse tametsi maximè innoxius, pro nobis nocentissimis luit. Deusque pater onus illi nostrum imponens, summa iuris iudicijque seueritate in eum animaduertit, vt nobis ipsius causas, summam misericordiam impartiretur.

M. Summam igitur beneficiorum illorum quæ ex Christi morte capimus, mihi explicato.

A. Christus, quemadmodum ante attingi nostri nomine locoq; Deo Patri satisfecit, se pro nostris peccatis ipsi esse satisfacturum: se ipsius iram in nos ob contumaciam nostram conceptam suauissimo obedientiæ suæ sacrificio placaturum, nosq; in gratiam cum Deo restitutum esse. Atque ita Christus innocentissimus ille Dei agnus vinculis restrictus est, vt nocentes nos, qui Sathanæ, morti & damnatione eramus mancipati, in libertatem vindicaret: Christus qui extra omnem omnino culpam erat, accusatus, condemnatusque fuit iudicis terrestris sententia, vt nos, qui culpa tenebamur maximè, damnationeq; eramus dignissimi, pro cœlesti tribunali absolueret Christus, pretioso sanguine suo pro nobis fuso, peccatorum nostrorum maculas sordesque eluit atque deleuit: Christus postremo, contumeliosis, quibus est immeritissime vexatus, acerbissimamq; atque ignominiosissimam mortem, quæ est affectus, nos à pœna, ignominia, morteque sempiterna, quæ nostris sceleribus eramus maximè commeriti, liberauit: adeoque peccata omnia nostra obliuione sepulta, procul à Dei conspectu per Christum amota sunt. Atque ita miseriarum omnium nostrarum, in quas vel origine per Adam, vel postea propriis nostris peccatis incidimus, Christi perpeffio medicina

Mat. 26. d. 36, 38,
39. 41, 42, 53; &
20. d. 28.
Mar. 10. f. 45.
Ioa. 10. c. 11. 15.
d. 17. 18.
Phil. 2. b. 8.
Luc. 33. c. 34.

Esai. 53. totum.
Rom. 3. a. 23.
1. Cor. 5. d. 21.
Gal. 1. a. 4.
Eph. 1. a. 3, & c.
b. 7, & c.
Col. 1. c. 13, 14.
& 2. c. 13, 14.
1. Pet. 3. d. 18, &
4. a. 1.
Ioa. 3. c. 16.
2. Cor. 15. d. 21.

Rom. 5. b. 8. 10.
11.
2. Cor. 5. d. 18.
19. 20, 21.
Eph. 1. c. 12. 13,
14, 17, & c.
Heb. 7. d. 26. 27.
& 9. d. 12. 14. &
10. c. 12. 14. 17.
Rom. 8. a. 1, 2. c.
33, 34.
Col. 1. c. 13. 14.
& c. d. 20, 21.

Psal. 51. 6, 7.
Heb. 9. d. 14.
1. Ioan. 1. b. 7.
Apoc. 1. b. 5.
1. Pet. 2. d. 21.
22, & c.
Rom. 4. b. 8.
Col. 2. c. 13, 14.
Heb. 10. c. 17.
Rom. 8. a. 1, 2.

medicina est, atque remedium; modò fiduciam omnemq; spem in illo collocemus, amoreq; illum amplectamur.

M. *Morte tamen corporis, quæ poena peccato debita pars aliqua est, nos nihilominus mulctamur.*

A. Corporis mors, quæ sine Christo atrium Inferorum fuerat, iam per Christum omnibus illi fidentibus, ianua aditusque in cælum est effecta: quemadmodum & Christus ipse per mortem suam est regnum ingressus: ita vt mors quæ antea peccati poena erat, iam per Christum in maximo sit lucro ponenda.

M. *Ecquæ alium nobis utilitatis fructum præbet Christi mors?*

A. Christi supplicium & mors non solum ærumnarum nostrarum, vt antè dixi, salutare medicamentum, sed & exemplar etiam est nobis ad imitandum.

M. *Idem istud planius expone.*

A. Debemus & nos ad exemplum Christi, voluntati Dei cœlestis nostri Patris obedire, iniuriasque omnes nobis ab alijs illatas patienter accipere: vitiosos carnis appetitus cruci suffigere, peccatisque omnibus quasi mortuos sepultosque esse, ita vt posthac nihil mali admitamus; idque exemplo Christi, qui propter peccatum in crucem sublatu, mortuus & sepultus est. Et reuera deprauatæ affectiones (quæ alioqui indomitæ sunt) in ijs, qui Christo per fidem adhærent, ita virtute mortis eius quasi cruci suffiguntur, illarumque incendia ipsius sanguine ita restringuntur, vt Spiritu multò obsequentiore reddantur. Atque ita virtute mortis eius ad ea præstanda confirmamur, atque vitæ, mortisq; eius exemplis excitamur.

M. *An non & de nostro etiam in Christum officio commonemur?*

A. Commonemur profectò non in nostra nos esse potestate, vt quæcunque velimus nostro arbitratu faciamus, verum Christi, qui nos tam magnò redemit, nos totos esse, illius voluntati parere, ad illius nos nutum accommodare oportere: Christum, qui nos adhuc hostes amore tanto prior amplexus est vt redamemus, maxime nos esse obligatos: paratissimos etiam esse debere Christo, qui ita se nobis totum dedit, omnia nostra, nosque adeo ipsos totos vicissim reddere: Christi causâ non omnia solum mundana commoda, huiusque vitæ voluptates negligere, sed & vitam adeo ipsam deserere potius quàm Christum amittamus, nostrumq; erga ipsum officium pietatè que non præstemus. Beata est enim censenda mors, quæ mortalis vitæ conditioni debita, Christi maximè gratiâ oppetita est, gratiâ dico Christi, qui suâ sponte vitam profudit, mortemque pro nobis occubuit; quique vitæ auctor, mortuos nos à morte reuocatos & vult & potest immortalitate donare.

M. *Quare adiungis Eum fuisse etiam sepultum?*

H

A. Cor-

Luc. 13. f. 43.
Ioan. 6. 25, 26
1. Cor. 15. c. 18,
21. g. 54, 55, &c.
1. Thel. 4. c. 13,
14.
Phil. 1. c. 21, 23.
Apoc. 14. c. 13.
Ephes. 5. a. 1.
1. Pet. 3. d. 21,
&c. & 4. a. 1,
2, &c.

Ioan. 13. b. 15,
&c.
Ephes. 5. a. 2.
1. Pet. 2. d. 21,
&c.
1. Pet. 3. d. 21,
&c. & 4. a. 1,
2, &c.
1. Ioan. 3. a. 6.
Rom. 6. a. 2, 4, 7
b. 21.
Gal. 2. d. 20, &c.
Col. 2. c. 13, &c.

Rom. 14. b. 7, 8.
1. Cor. 6. d. 20.
& 1. Cor. 5. d. 0.
1. Thel. 5. 8, 10.
Rom. 5. b. 8, 10.
Mat. 10. d. 37,
& 6. d. 25.
Luc. 9. c. 20, 21,
&c. 16. f. 29.

Mat. 16. d. 15. 7
Mar. 8. d. 35, &c.

Mat. 26 d 40 &
27. g 59, 60, &c.
1. Cor. 15. a 4.

A. Corpus exanime sepultura est affectum, ut omnes eius mortem, exploratam magis, penitusque cognitam haberent; nam si rediuius subito extitisset, mors eius in quaestionem à multis dubitationemq; adducta, scrupulusque hominibus aliquis fuisset iniectus.

M. *Eius ad inferos descensus quam habet sententiam?*

1. Pet. 1. d 16.
Ioan 8 d 24.
1. Cor. 15. g 54,
55, &c.
Heb. 2. d 14, 15.

A. Quòd Christus, ut corpore in terræ viscera, ita anima corpore separata ad inferos descendit; pariterque mortis eius vis ad mortuos, inferosque adeo ipsos usque eò permanauit, ut & animæ incredulorum tristissimæ, ipsorumque incredulitati maximè debitæ condemnationis sensum perceperunt, ipseque Satanas inferorum princeps, tyrannidis suæ, & tenebrarum potentiam omnem afflictam, profligatam, & ruina oppressam esse animaduerneret.

M. *Reliqua nunc persequamur.*

A. Tertia die resurrexit à mortuis.

M. *Satisne ergo effectum non erat, quod Christi morte, nobis culpā liberatis, venia data sit?*

Rom. 1. a 4. & 6.
a 4, b 9, 10 &
8 a 1, 2, &c.
1. Cor. 15. d 26.
g 54, &c.
Apoc. 1. d 2.
Phil. 2. b 9.

A. Id non sat fuisse constabit, si vel ipsius, vel nostram conditionem nobiscum reputemus: Nam si in vitam non rediisset, nequaquam Dei filius fuisset habitus; neque nos morti eripere potuisset: At a mortuis ad vitam sempiternam excitatus, & diuinitatis suæ vim ostendit, pariterque peccati, & mortis atque ipsius etiam diaboli domitorem se esse comprobauit.

M. *Quæ adipiscimur commodā ex eo quòd Christus rediuius fuit?*

Gal. 2 d 19, 20.
Rom. 4 d 25. &
5 c 15, & c 6. a 4
5. b 11, 12, &c.
1. Cor. 15. c 20.
&c.

1 Thess. 4 d 14.
&c.
Col. 1. d 8.
2. Tim. 2. b 11.

A. Plurima, maximaque. Etenim illinc desiderium nobis facultasq; atque adiumenta, ad vitam cum virtute pietateque degendam suppeditantur. Illinc nos Christus iustitia, quæ nobis antea defuit, imbuat. Et Christus à mortuis ad vitam exurgens, vitæ nobis auctor existit: illinc enim spes nobis ostenditur, fore aliquandò tempus, cum & mortalia corpora nostra à morte ad vitam reducentur: quòd Christus nos resurrectionis, vitæque suæ fecit participes. Fieri enim omnino non posset, ut Christus caput nostrum reuiuiscens, nos sui corporis membra, morte in nihilum recidere, funditūque interire patiatur.

M. *Perge.*

Rom. 6 a 4. &c.
b 9 10, 11, &c.
Eph. 1. d 2.
Col. 3. a 1, 2, &c.

A. Si uti sacræ literæ declarant, Christum propter iustitiam nostram excitatum fuisse, ita nos etiam docent, ut Christi exemplo de mortiferis peccatorum operibus exurgentes, iustitiæ posthac, atque sanctitati viamur: ad quod præstandum in virtute potentiaque gloriosæ resurrectionis suæ nos Christus corroborat.

M. *Quid in fidei confessione acinde sequitur?*

A. Ascen-

A. Ascendit ad cœlum, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.

M. Hoc, quemadmodum sit accipiendum expone.

A. Planissimè, quod Christus corpore in Cœlum ascendit, in quo antea corpore non aderat: quodq; è terra, in qua prius corpore præsens fuerat, discessit.

M. An non ergo nobiscum amplius in terris adest?

A. Præmonuit ipse Apostolos suos, non semper cum illis præsentem futurum, quod de corporea eius præsentia est intelligendum. Diuina enim natura sua, qua vniuersa complet tum in cœlo semper aderat, tum eadem, & spiritus sui virtute, præsens, Ecclesiæ suæ in terris perpetuò adest, & adfuturus est, vsque eo dum mundana omnia ad exitum perueniant.

M. Minimè ergo desertissimus ab auxilio, defensioneque Christi, tametsi corpore præsentem illum non habeamus.

A. Nequaquam. Christus enim patri ad dextram assidens, potestate, sapientia, prouidentiaque sua mundum regit, & moderatur: mouet, gubernat, temperat vniuersa: sacrum etiam spiritum suum, vt maximum charitatis in nos suæ pignus, de cœlo, vt est pollicitus, in animos nostros dimittit; cuius sui spiritus clarissimo lumine mentes nostras tenebris & cœcisque nubibus circumfusas, illustrat: ab animis etiam nostris ægritudinem repellit, consolationeque nos leuat, atque sustentat; eadem præstiturus, quod hic mundus exitum habebit.

M. Nunc autem dicito, quid præcipuè de Christi ascensu, sessioneque à dextera patris consideres, quod quidem ad Christum ipsum propriè pertineat.

A. Equum fuerat, vt Christus qui ab altissimo decoris, & amplitudinis loco, ad infimum serui gradum, dedecusque condemnationis, & ignominiosæ mortis sese demiserat, ad illustrissimum vicissim honorem, celsissimamque dignitatis sedem ascenderet, & in antiquum statum restitueretur: vt contemptio videlicet illatæque ipsi probra, gloria & maiestate, quasi paria paribus, compensarentur.

M. Nobis vero Christi in cœlum ascensus, sessioque à patris dextera, quam adfert utilitatem?

A. Principio, Christus, vt hominum gratia è cœlo in terram, tanquam ad exulandum, venit: ita & in cœlum patrimonium suum, hominum vice ascendit, viam qua nobis sit ingrediendum in cœlum munens cœliq; portas nobis prius ob peccatum occlusas referans. Porro præsens coram Deo nosque illi commendans, & veniam nobis ab illo petens, causæ nostræ patrocinium suscipit, quo defensore causam nunquam amitteremus.

M. Verum quaratione ascensus Christi in cœlum imitatores esse possumus?

A. Suspiciere in posterum, mentemque & animi aciem in cœlum, vbi Christus patri dexter assidet intendere debemus cogitationes omnes,

Marc. 16 d. 19.
Luc. 24 g. 5.
Act. 1. b. 9, 10.
&c.
Ioan. 12 b. 8 &
16. b. 10 c. 6 d
28, & 20 d. 17.

Ioan. 12 b. 8.
Ioan. 17 a. 5.
Matt. 18 c. 20.
& 18 d. 20.
Ioan. 14 d. 18.
& 16 b. 7.
Rom. 8. b. 9, &c.

Matt. 28 d. 18.
Ioan. 16 b. 7, &c.
17 c. 2, &c.
Ephe. 2 d. 10, &c.
4 b. 8, &c.
Phil. 1. b. 9, 10.
Col. 1. c. 18.
Apoc. 11 d. 15.
Rom. 5. a. 5, &c.
2, 45 b. 2, &c.

Ephe. 1. d. 20, &c.
Phil. 2. b. 8, 9.
&c. c. 1. 3, a. 5.

Ioan. 14 a. 2, 3, &c.

Ioan. 16 i. 6.
Rom. 8 f. 34.
H b. 7 d. 25 &c.
9 e. 24.
1 Ioan. 1 a. 2.

1 Cor. 3 a. 8 &c.
Col. 3 a. 1, 2, &c.

& curas nostras in rebus diuinis, cœlestibus, sempiternis, non in humanis, terrenis, atq; fragilibus defigentes.

M. *Et quid præterea?*

A. Commonemur etiam, vt Christo Domino cœli iam imperium tenenti, non mundano ritu, aut futilibus commentis humanis honorem habeamus: sed vt diuino, planèque spiritali cultu, qui & nobis, qui tribuimus, & illi cui tribuitur, potissimum conueniat, eum pie sancteq; veneremur.

M. *Nunc te volo quæ de supremo iudicio mundi quæ exitu didiceris, mihi breuiter enarrare.*

A. Christus cum illustrissimæ dignitatis splendore, magnificentiaq; præcellentiissimæ amplitudine, in cœli nubibus adueniet, cinctus septusque copijs & coronâ cœlestium stipatorum, & ad terribilis buccinæ signum clangorémque formidolosum mortales vniuersi qui ab ortu mundi ad illud vsque tempus ex hac vita migrarunt, tum animis, tum corporibus integri reuiuiscunt, & pro Christi tribunali iudicandi adducuntur, vnusquisque de factis suis rationem redditurus quæ æquifinus atq; acerrimus Iudex ad summæ reuerentis regulam requirit.

M. *At cum natura mortem omnibus certo imposuerit, quomodo in fidei confessione victuros tum esse aliquos affirmas?*

A. Diuus Paulus declarat, eos qui eo tempore in vita commorantur, repentinâ mutatione renouandos, & omni corruptione corporibus absteris, remotaq; mortalitate immortales eos exorituos esse: & ista ipsis commutatio, mortis est futura loco, quod mortalis vitæ occasus fiet ortus immortalis.

M. *Num igitur pios metu perterritos memoriam illius dici perhorrescere debere, aut eam ipsis pertimescendam, & fugiendam esse putas?*

A. Nequaquam: quin etiam illius expectatio piorum animos ad spem optimam erigit, solatioque maximo permulcet. Is enim sententiam pronuntiabit, qui nostro loco sententiâ iudicis est condemnatus, ne nos in seuerum Dei iudicium vocati conuincamur, sed indemnati iudicio liberemur.

M. *Quando igitur de Deo Patre Creatore, Filiog, eius Iesu Christo liberatore habemus sit dictum, duabus istis Christianæ professionis partibus ad exitum iam perductis: tertiam nunc, quod videlicet de Spiritu sancto credas, est declaranda.*

A. Eum tertiam esse sacrosanctæ Trinitatis personam profiteor, à Patre & Filio ex omni æternitate procedentem, vtriq; parem, atq; eiusdem omnino substantiæ, simulque cum vtroq; venerandû & implorandum.

M. *Sanctus quare vocatur?*

A. Non solum propter suam ipsius sanctimoniam, quæ est omnino maxima; verum etiam, quod electos à Deo, & Christi membra sancti-

tate

Eccl. 1. b 11, &c.
c. 6, 7, &c.
Mat. 5. a 3 &c.
Ioan. 4. c 20,
&c. d 24.

Mat. 21. c. 9,
30, 31, & 25, c
51, 52, &c.
1. Cor. 15. g
52, &c.
2. Thel. 4. d 16,
&c.
2. Pet. 3. c 10,
&c.
Io. 1. b 10, 12.
1. Cor. 4. a 4, 15.
1. Cor. 3. b 10,
&c.

1. Cor. 15. g 53.
1. Thel. 4. d 17.

1. Cor. 15. g
53, &c.

Rom. 8. a 1, c 15.
p 22 g 38, 39.
1. Cor. 1. b 7.
Phil. 3. d 20.
Tit. 2. d 13.
2. Pet. 3. c 12.

Mat. 18 d 19.
1. Ioan. 5. b 7.
Ioan. 14. d 36.
& 15. d 26. &
16. b 7. & 23.
f 23.
Ag. 5. a 3, 4.

tate imbuat : quamobrem sacra Scriptura ipsum sanctificationis spiritum nuncupat.

M. *Quibus in rebus sanctificationem hanc sitam esse putas ?*

A. Principio, eius virtute diuinitus renascimur : hoc enim est quod Christus dixit, necessarium esse, vt ex aqua & spiritu de integro nascamur. Eius etiam numine afflati, Dei Patris filij adoptione instituimur : ex quo fit, vt spiritus adoptionis meritissimè nominetur : qui electionem etiam nostram quasi consignat in animis nostris, nobis confirmans atque persuadens, diuina beneficia vniuersa nostra per Christum fieri.

M. *Prosequere.*

A. Spiritus Sanctus coelestia mysteria animis nostris interpretando explanat, mentiumque nostrarum oculis, vt illorum intelligentiam capere possint, lumina præfert : ad ipsius porro arbitrium peccatis venia vel tribuitur, vel negatur, eius virtute naturæ vitiositas comprimitur & edomatur, peruersique appetitus frænantur atque franguntur, ipsius arbitratu varia beneficia diuinitus in pios conferuntur.

M. *Ecquid habes præterea quod de hac re dicas ?*

A. Inter vitæ huius multiplicia diuersaque malorum, sollicitudinum, & calamitatum genera, piorum dolores & mœrores (quarum in hoc mundo conditio plerumque miserrima, luctusque vix aliqui consolabilis esse solet) Spiritus Sanctus occultè consolando, fiduciamque afferendo minuit, leuat, atque mollit ; & ex eo Paracletus, hoc est consolator, verè proprièque nominatur. Postremò, Spiritus Sancti potentia, mortalia nostra corpora à mortuis excitata ad vitam reuocabuntur. Summa autem quantacunque nobis bona Deus per Christum largitur, ea vniuersa Spiritus Sancti efficientia cognoscimus, percipimus, comprehendimus. Tantorum igitur datori beneficiorum meritissimè confidimus & spem in eo reponimus, ipsumque veneramur, atque opem ab illo petimus.

M. *Reliqua est pars quarta, de sancta Ecclesia Catholica, de qua sententiam tuam iam intelligere cupio.*

A. Summatim dici potest, Ecclesiam esse Corpus Christi.

M. *Verùm magis hoc perspicuè pluribusque verbis dicito.*

A. Ecclesia est corpus Reipublicæ Christianæ, hoc est, vniuersa multitudo consociatioque piorum omnium, quos Deus per Christum ad vitam sempiternam ex omni æternitate designauit.

M. *Quam ob causam hunc Articulum Symbolo additum esse putas ?*

A. Quoniam quidem non solum nequicquam Christus mortem appetiisset, si non existeret Ecclesia : sed etiam, quæ hæcenus dicta sunt vniuersa, superuacanea forent, & ad nihilum recasura.

Rom. 1. a 4. &
15. d 16.
2. The. 3. c 13.
Tit. 3. d 5.
1. Pet. 1. a 2.
Ioan. 3. a 5. 6.
Rom. 8. c 15. d 13.
Gal. 4. a 5. 6.
Rom. 8. c 14. 15. &c.
2. Cor. 1. d 22. & 5 a 5.
Eph. 1. c 14.

10a. 14. b. 7. d
26. & 16. b 13.
& 20. f 22. 23.
1. Cor. 2. c. 10.
11. d 13. 15.
Eph. 5. d 17.
Rom. 8. a 5. b 9. &c.
A. 3. a 4. c 17. &c.
1. Cor. 13. a 17.

Ioan. 14. b. 16.
a 26. & 15. d
26. & 16. a 7.

Rom. 8. b 17.
2. Cor. 13. d 4. 7.
& c. b. 11. 13.

Symboli parti 4.

1. Cor. 12. d 27.
Eph. 1. d 22. 23.
Col. 1. c 18 d 24.
Rom. 12. b 5. &c.
1. Cor. 12. b 12.
13. & c. 10. d 26
Eph. 1. c 4 5. & 3
b 9. 10.
Mat. 5. 34.

M. *Quamobrem?*

Mat. 16. c. 18.
Act. 20. f. 16.
1. Cor. 12. b. 12,
13, &c.
Eph. 1. a. 3, 4, 5,
&c. d. 11, &c. &
3. b. 9, 10. p. 21.
& 5. d. 25.
1. Ti. 3. d. 15, &c.

A. A principio ad hunc usque locum salutis causas recensuimus, radiceque ipsas considerauius; nominatim verò quod Deus nos, propter Christi meritum diligat, & beneuolentia complectatur: præterea, quod huius gratiæ, in quam cum Deo reconciliati sumus, efficacitate, Spiritus Sancti participes reddimur: Verum ista hunc vnicum habent exitum, vt instituat Ecclesia, hoc est consilium fidelium, in quos diuina hæc munera conferantur.

M. *Quare hanc Ecclesiam vocas sanctam?*

Rom. 7. c. 29. 30.
1. Cor. 14. f. 33.
Eph. 1. a. 4. 5.
b. 11. 12.

A. Vt hac nota ab impia incredulorum turba internoscatur. Quotcunq; enim delegit Deus, eosdem pietate morumq; integritate imbuir.

M. *Ista, quam Ecclesia assignas, sanctitas, est iam in omni genere perfecta absoluta?*

Rom. 4. 3. f. 16.
1. Cor. 13. c. 9.
&c.
2. Cor. 12. b. 5. 9.
1. Cor. 13. c. 10.
&c. & 15. g. 12.
53, &c.
Eph. 5. d. 16, 27.
Apoc. 19. b. 8, &
2. 11. c. 10. 11.
&c. g. 27.

A. Nondum. Quam diu enim mortali hic conditione viuatur, ea est humanæ naturæ infirmitas, vt parum validis viribus simus, ad omnem usquequaq; culpam effugiendam. Proinde Ecclesiæ sanctimonia non est adhuc plenè cumulateq; perfecta, veruntamen probè instituta. Sed quando cum Christo, à quo nitorem & splendorem omnem obtinet, penitus copulata fuerit; iam tandem innocentia & sanctitudine omnibus suis numeris planè expleta, vt vestitu quodam candidissimo nitidissimoq; exornabitur.

M. *Ecclesiam cur appellas Catholicam?*

Mat. 28. d. 19.
Act. 1. a. 5. 9.
b. 10, &c.
1. Cor. 12. b. 12,
13, &c.
Eph. 1. d. 23. 23.
& 2. a. 12, &c.
& 4. a. 4, 5, &c.
15. 16.
Col. c. 18.

A. Idem valet, atque si vniuersalem vocarem. Hæc namque multitudo & conuentus piorum non habet definitam aliquam regionem aut tempus, cuius terminis ceptus teneatur: verum piorum, qui à mundi fabricatione, omnibus locis atque temporibus vixerunt, viuunt aut victuri sunt, numerum integrum comprehendit: vt vnum sit Ecclesiæ corpus, sicut vnus est Christus, corporis illius vnicum caput.

M. *Nunc te explicare volo quamobrem sanctæ Ecclesiæ Catholice continuo subiungas, nos credere sanctorum Communionem.*

1. Cor. 12. b. 12,
&c. c. 10. & d.
26.
Eph. 4. c. 25. 10.
Col. 1. c. 18. &
d. 19.
Eph. 4. a. 3. 4.
c. 15.
Col. 3. d. 9.
Mat. 22. c. 39.
Ioan. 13. 4. 15.
Rom. b. 5. &c.
1. Cor. 10. f. 24.
& 13. b. 5. &c.
2. Cor. 2. 8. f. 29.
Gal. 6. 12
Phil. 52. a. 1, 2,
&c.

A. Quum vbique terrarum & gentium, omnibusque temporibus & seculis habeat Deus qui piè ipsum sancteque colant; vniuersi illi, quamuis interuallis locorum & temporum longè distincti, vnus tamen eiusdemque corporis (cuius est Christus caput) partes sunt summa inter se coniunctione deuinctæ: Tanta est sanctis hominibus & cum Deo, & inter se communio. Namque Spiritus, fidei, sacrorum mysteriorum, precationum, condonationis criminum, beatitudinisque sempiternæ, atque adeo vniuersorum diuinorum bonorum (quibus Ecclesia per Christum fruitur) communicatione, sunt inter se quam maximè coniuncti. Charitate præterea amicitiaque non simulatâ, sed concordia sese murò complectuntur. Quoniam verò ista piorum communitas in sensum intelligentiamq; humanam, periade atque aliæ coniunctiones

iunctiones confociationesq; hominum, non cadit, iure hic inter ea, quæ creduntur, locum habet.

M. *Hæc quam memoras Ecclesia conspicuæ?*

A. In hac fidei confessione præcipuè tractatur de cœtu illorum, quos Deus occulto arbitrio sibi per Christum delegit; quæ Ecclesia neque in conspectum cadit, neque eius ostendi indicia semper possunt. Est tamen aspectabilis quædam quæ quæcerni possit Ecclesia Dei, cuius nobis notiones atque insignia palam profert & proponit.

M. *Quanam ea sunt?*

A. Vbicunque gentium Euangelium Christi seruatoris purè declaratur, Deo Christi nomine preces verè adhibentur, sacra mysteria rectè celebrantur, ille Christianorum hominum cœtus ibi congregatus, est aspectabilis Christi Ecclesia.

M. *Suntne igitur vniuersi, qui in hanc spectabilem Ecclesiam conueniunt, numero destinatorum ad vitam sempiternam accensendi?*

A. Hypocritæ nonnulli specie quadam assimilata sanctitatis in hunc sese conuentum insinuant, qui tamen longissimè absunt à veris Ecclesiæ membris. Quanquam, quoniam vbicunque verbum Dei verè explicatur, & sacra mysteria sanctè celebrantur, ibi semper sunt aliqui salutis per Christum destinati, vniuersam illam frequentiam, Ecclesiam Dei esse interpretamur: quum & Christus ipse duobus tribusue, qui ipsius nomine conueniunt, præsentem sese adfuturum spondeat.

M. *Quare Ecclesia remissionem peccatorum subijcis?*

A. Principio quod clauis, quibus cœlum tum clauditur, tum aperitur, hoc est, ius illud obligandi & soluendi, referuandi & condonandi crimina (quod in censurarum Ecclesiasticarum administratione, publica poenitentium, priuata ægotantium absolutione, & verbi diuini prædicatione positum, Christi munere donatum & commissum Ecclesiæ potestati) in ipsa propriè resideat. Deindè, quod nullus condonationem criminum impetrare possit, nisi qui Ecclesiæ, quæ est Corpus Christi, pars verè fuerit: quique communem Ecclesiasticæ societatis coniunctionem diligenter, integrè pieque, continenter etiam, & ad extremum seruat, & defendit.

M. *Ab Ecclesia igitur alienis non superest spes vlla salutis.*

A. Extra Ecclesiæ limen omnia sunt damnationi, morti, atque exitio obnoxia. Membra enim ditracta, diuulsa quæ à capite atque corpore, omni spe vitæ orbatæ sunt.

M. *Vocabulum remissionis quam significationem habet?*

A. Quod videlicet à Deo impetret fidelis, vt peccata sibi ignoscat: Deus enim Christi gratia, qui pro peccatis satisfecit, omnibus ipsi fidentibus gratuitam dat criminum veniam, & ex damnatione, atque iudicio ereptis, commeritam poenam remittit.

M. *Ad promerendam ergo peccatorum impunitatem, nonne beneficiis nostris Deo satisfieri posse putas.*

H 4

A. Vnus

Rom. 8. c. 29.
30. 33.
Eph. 1. a. 4. 5.
& c. b. 1. 12.
Col. 3. b. 3.

Esa. 55. b. 10. 11.
Luc. 24. c. 47.
Ioan. 1. 4. b. 13.
14. & 15. 16. &
16. c. 23.
Rom. 13. b. 8. 9.
1. Cor. 11. d. 20.
2. 13. & c.
Mat. 18. c. 16. 17.
d. 19. 20 & 28.
d. 19.
Mat. 13. c. 19.
& c. d. 25. & c. f.
47. & c.
Esa. 55. b. 10. 11.
Mat. 28. d. 19.
& c. vt supra.

Mat. 18. d. 19. 20.
Mat. 16. c. 18. 19.
& 18. c. 17. 18.
Ioa. 20. f. a. 23.
1. Tim. 3. d. 15.
Mat. 24. b. 13.
Ioan. 15. a. 4. 5.
& c.
Col. 3. p. 19. 19.

Io. 15. a. 4. 5. & c.
Col. 2. d. 18. 19.
2. Tim. 3. d. 15.

Psal. 32. a. 1. 3
Ioa. 3. c. 16. 17.
Ad. 1. f. 38. 39.
& 26. d. 18.
Rom. 3. d. 24.
25. 28.
Eph. 1. b. 7.
Col. 1. c. 13. 14.

Ue supra & Efa.
35. a. 4. 5.
Rom. 5. b. 8. 10.
Gal. 1. c. 16.
Col. 1. c. 20. 21.
2. Ti. 1. c. 9. 10.
Heb. 9. d. 14. 15.

A. Vnus omnino Christus cruciatu & morte sua, quibus est affectus, supplicium nostris maleficijs constitutum luit atque persoluit, simulque Deo, nostro nomine satisfecit. Solus igitur Christus aditum nobis ad diuinam clementiam patefacit. Penes nos, summum hoc munere, sola ipsius bonitate beneficentiaque gratis donatos, nihil est omnino quod ipsi inuicem mercedis remunerationisue loco vel deferamus, vel reteramus.

M. Nihilne ergo prorsus superest à nobis prastandum, ut criminum condonationem consequamur?

Iere. 18. b. 8.
Eze. 18. d. 51.
c. 30. 31. 32. &
33. c. 14. & c.
Mat. 4. c. 17.
Luc. 5. f. 31.
Psal. 32. a. 3. 4. 5.
& 51. a. 3. 4.
Prou. 18. c. 13.
Lu. 15. d. 18. 21.
1. Ioa. 1. d. 8. 9.
Psal. 6. b. 6. 7. &
31. b. 9. 10. &
38. a. 3. 4. & c. b.
8. & c.
c. 17. 18. & c. &
51. c. 17.
1. Cor. 11. g. 31.
2. Cor. 7. c. 9.
20. 11. & c.

A. Deus nocentibus se crimina condonaturum pollicetur, modò poenitendo errorem corrigant, atque deponant; mentesque à vitæ nequitia reuocent ad ipsius obsequium. Quamobrem poenitentia, correctioque vitæ nobis est necessaria, ut peccatorum impunitatem exoremus.

M. Poenitentia quas partes complectitur?

A. Crimina primùm nostra agnoscere, ac confiteri coram Deo; acerbissimo animi dolore angere, pudoreque affici, quòd illius maiestatem offenderimus: peccati odium intimum fuscipere, illudque deestari, sanctam in posterum vitæ nostræ institutionem, iuxta Dei mandata serio ac constanter proponere.

M. An in tantam formidinem, atque in has angustias, adductus homo, se ipse eripere valet?

A. Nequaquam. Solus namque Deus hominem ab omni spe delictum corborat, prostratum & iacentem excitat, & in spem salutis restituit, cuius solius virtute peccator ad eam, quam memorauimus fiduciam, sensumque atque cogitationem reuocatur.

M. Reliqua Symboli iam recense.

A. Credo resurrectionem carnis, & vitam æternam.

M. De istis pauca sciscitabor, quòd quadam de illis, cum de supremo iudicio ageres, suprà dixeris. Quorsum denum hac, aut quamobrem creduntur.

A. Quamuis humanas animas indissolubiles & æternas esse persuasum sit; mentes tamen in nobis omninò conciderint, si existimaremus corpora nostra morte in nihilum interitura: ex alterius enim nostri partis desiderio laborantes, perfecto gaudio atque immortalitate, nullo vnquam tempore plenè potiremur. Proinde nobis certò persuadeamus; non animas tantum nostras, quum hanc vitam deserimus à corporum consociatione solutas, sinceras atque incorruptas fursum continuè

1. Cor. 15. c. 14.
17. 18. 19.
Luc. 16. c. 12.
33. f. 45.

continuò in cœlū ad Christum ferri: sed & corpora etiam nostra omni liberata corruptione, & in feliciorem vitæ conditionem reuocata, cum animis iterum suis socianda, & instar corporis Christi splendida futura: atque ita ad perfectam beatitudinis absolutionem integri peruenimus, immortalī vitæ, sempiternæque felicitate in perpetuum perfruētes.

M. Mortem ergo corporis pijs pertimescendam non esse putas?

A. Certè præceptor. Est enim nobis persuasissimum non esse mortem rerum deletricem, quæ omnia omnino perdit ac perimit, verum ducem nobis in cœlum esse, qui cursum nostrum ad placidam, quietam, felicem, perpetuamque vitam dirigit.

M. Cum verò Symboli, hoc est, summa fidei Christiana declarationem iam absolueris, narra mihi, quem fructum ex ista fide percipimus?

A. Ex ea iustitiam in conspectu Dei consequimur, qua vitæ sempiternæ hæreditatem adimus.

M. Nonne igitur sanctitas, quam diuino numini tribuimus, vitæque inter homines honestas & innocentia nos Deo integros exhibet?

A. Istuc antea sub legis explicationem alijsque item locis, breuiter attigi. Summa autem, si ex legum diuinarum præscripto vitam quis sanctè agere omnino posset, iure ille, bonorum operum ratione, iustus haberetur: sed quia ab illa perfectione, nostra omnium vita longissimè aberrat, scelusque nostrorum conscientia conuicti, animis succumbimus, aliam sequi rationem, viam indagare aliam debemus, qua in gratiam cum Deo reducamur, quam nostris in ipsum promeritis.

M. Quanam ea est?

A. Vnum perfugium reliquum est, diuina per Christum clementia, qua nullum omnino ad nostra opera, meritaue respectum habens, gratuita nos propter Christum charitate amplectitur; non criminum modò nostrorum veniam, sed & iustitiam Christi, per fidem in ipsum, ita nobis tribuens, vt per eam, haud aliter ac si nostra esset, gratiosi apud ipsum simus. Dei igitur in Christo misericordiæ vniuersam nostram iustitiam acceptam referri oportet.

M. Quomodo rem sic se habere cognoscimus?

A. Ex Euangelio, in quo diuina promissa nobis Christi nomine facta continentur, quibus cum fidem tribuimus, hoc est, planè penitusque persuasum habemus de diuina erga nos bonitate, quemadmodum antea in toto Symbolo est explicatum; istius, quam memorauī iustitiæ quasi possessionem occupamus.

M. Non igitur affirmas Fidem præcipnam esse huius iustitiæ causam, id est vt propter illius meritā Dei iudicio iusti censeamur?

A. Nihil minùs: nam illud esset fidem in Christi locum supponere. Verum hæc iustitia primùm à diuina clementia, vt a fonte, fluit, vnde

Rom. 8. b 11.
1. Cor. 15. f 43.
&c. g 53. &c.
Phil. 3. d 21.
2. Cor. 5. a 13.
1. Thess. 4. c 13.
14 &c.

Vt supra &
Luc. 23. f 41.
Ioan. 18. c 25.
&c.
Phil. 1. c 21. 23.
&c.
Apoc. 14. d 13.

Rom. 3. c 21.
22. &c.
Gal. 3. c 16. &c.

Rom. 7. 7. c 14.
15. et 8. a 3. et
10. a 5. 11. a 6.
Gal. 2. c 6. & 3.
b 10. &c.

Luc. 8. c 11. 12.
13. 14.
Rom. 3. d 24.
&c. et 4. a 4. &c.
c 16.
Eph. 2. a 4. 5.
2. Tim. 1. b 9.
Tit. 3. b 4. 5.

Rom. 4. b 9. 11.
c 14. 16. d 20.
21.
Gal. 2. c 16. d
20. et 3. b 11.
Heb. 10. g 38. &c.

Eph. 1. a 4. 5. 6.
&c. et 2. a 4. &c.
Tit. 3. b 4. 5. 6.

Mar. 1. b 14. 15.
Ioan. 1. b 12.
Ro. 3. d 22. &c.
& 4. c 16. d 29.
&c.
1. Cor. 1. d 30.
Heb. 9. d 4. &c.

riui ad nos per Christum deducuntur : per Euangelium verò defertur, nos autem eam fide, tanquam manu apprehendimus. Itaque fides non origo, sed instrumentum est iustitiæ, quia videlicet Christum, qui est iustitia nostra, complectitur, vinculis nos ita æctis cum Christo constringens, vt is omnia sua bona nobiscum per ipsam communice.

M. Verum cui hæc fides adest, illi deesse bona opera possunt ?

A. Minimè. Nam fide Christum complectimur, qui nos non solum a delictis morteque liberos reddit, & cum Deo reconciliat, verum etiam diuino Spiritus Sancti numine, ac potestate, de integro nos generat, & reuocat ad integritatis pietatisque desiderium atque curam, quam nos vitæ nouitatem nominauimus.

M. Iustitiam igitur, Fidemque & bona opera naturalem quandam inter se coniunctionem habere affirmas, ob eamque causam non magis esse disiungenda, quam Christus, eorum in nobis effector, à seipso est separandus.

A. Verissimum est.

M. Ista ergo Fidei explicatio humanos animos ab operibus officij, que pietatis minimè auocat ?

A. Nequaquam : boni enim opera, fidei, vt stirpi suæ inhaerent. Fides igitur mentes nostras in studio vitæ cum virtute colendæ adeo non reddit hebetes, vt illarum potius aciem ad id quàm maximè exacuat : planeque in numero verè fidelium non est habendus, nisi qui, quantum viribus eniti potest, & vitij omnibus repugnat, & ad omnes virtutes aspirat, ita se perpetuo gerens, vt qui vitæ suæ rationem à se esse repentinè intelligat.

M. Aperte igitur dicito, qua ratione actiones nostræ Deo placeant, & quomodo ille eas remuneret ?

A. In officijs pietatis duæ res sunt maximè necessariæ. Prior, vt ea agamus quæ iure diuino præcipiuntur : altera, vt in illis obeundis eum animum fidemque præstemus quam à nobis Deus requirit. Neque enim vlla siue opera, siue consilia Deo grata esse queunt, nisi fide commendentur.

M. Si ergo & eadem illa bona opera, eaque etiam mente ac fide, quam Deus nobis præscriuit, faciamus : quare operum piorum merito in iustorum numero habendi non sumus.

A. Iustitiam, quam Deus approbat, planè cumulatèque perfectam, iuri diuino vsque quaque congruentem esse oportet : at nostra opera etiam absolutissima longè multumque à legis diuinæ præscriptione discrepant, plurimisque de causis tum accusanda sunt, tum condemnanda : Proinde iusti censeri diuino iudicio, factorum nostrorum ratione nequaquam possumus.

M. Verum ista declaratio hominum interim mentes à sanctitatis studijs auertere,

Psa. 1. a 3.
Mat. 7. 17. 18.
& 12. d 33. 35.
Ro. 6. a 1. 2. 3.
&c.
Gal. 5. a 6.
Eph. 3. c 17. &c.
Col. 2. a 6. 7.
Tit. 3. c 8.
Deu. 4. a 1. 2. &
5. d 31. 32. &c.
Mar. 7. b 6. 7. 8.
9 & 10. c 17.
&c. 19.
Ioa 14. b 15. c.
21. 23. & 15. b
10.
Ro 8. f 31. 30.
& 14. d 13.
Heb. 11. b 5.

Luc. 1. 8. c. 11.
12. 14.
Rom. 3. c 20. &
4. a 2.
Io. 4. d 18. 19 &
15 b 14. 15. 16.
& 25 b 4. 5. 6.
Esa. 6. 4 b 6
Plal. 143. a 2.

auertere, aut si non remissiores negligentioresque in obeundis virtutis muneribus, aut minus saltem ad ea hilares atque impigras facere videtur.

A. Nullo modo : edocuerunt enim nos sacræ literæ, quòd quemadmodum vitiosæ nostræ actiones Deum ignominia afficiunt, ita bona opera nostra illius honori inferuiunt : nullius igitur inferiorum damnationisque terror, nulla cœli gaudiorumque omnium expectatio, nos vel à vitij adeo auocare, vel ad rectè faciendum allicere deberet, æque atque formido contumeliam aliquam maiestati diuinæ imponendi, studiumque amplificandæ illius gloriæ, quam supra omnia semper magnificare oportet. Nam sicuti peccati pestis, est ob eam rem maxime horribilis, quòd Deo, & eius sacrosancto verbo sit dedecori ; ita virtutis summa laus decusque in eo consistit, quòd Deo per illam honos habeatur. Præterea, opera bona proximis nostris tum reipsa, tum etiam exemplo prosunt : Diuinique erga nos amoris, nostræque pariter in Deum gratitudinis, dum eius præceptis paremus, clara indicia ostendunt ; fidei item, vt vnâ salutis etiam nostræ signa patefaciunt. Non ergo inania nullique prorsus vsui esse bona opera censebimus, propterea quòd iustitiam ex illis non adipiscamur.

M. *Verum cum opera nostra vel optima, vt ipse asseris, imperfecta sint, quomodo Deo, cuius iustitia est perfectio ipsa, accepta esse possunt ?*

A. Fides est, quæ Deum operibus nostris facit beneuolum, dum persuasum habet, eum legibus nos & iudiciali Iure persequuturum non esse, nec factorum nostrorum rationem strictè à nobis repetiturum, atque acerrima Iustitiæ suæ norma ea examinaturum esse : verum cunctis eorum defectibus condonatis, Christi gratia, vt plenè perfecta esse accepturum.

M. *Quando igitur Deus per fidem, tum vt iusti habeamur, nobis largitur : tum opera etiam nostra per eam sine offensione accipit : narra mihi ingentis nature virtutem, an gratuitum Dei munus esse fidem existimas.*

A. Donum Dei, idque eximium certè atque præcellens, fides est. Nam Deus nos verbo suo instituens, & mentibus nostris sancti spiritus sui lumen clarissimum præferens, aptos nos efficit ad ea discenda credendaque, quæ alioquin obscuræ intelligentiæ nostræ vis nullo modo capere posset. Quod percipientes Apostoli, à Domino precantur, vt fidem ipsis adaugeat.

Gal. 2. 3. c. 16.
Mat. 1. b. 16.
1. Pet. 2. c. 12.

Rom. 8. d. 14.
1. Tim. 6. 2.
1. Tit. 2. a. 5.
2. Pet. 2. 2.

Mat. 5. b. 16
1. Pet. 2. 12.
Mat. 2. d. 23. &c.
10. 14. b. 15. c.
22. 23. & 15.
10.
Phil. 2. b. 12.
2. Pet. 1. c. 9. 10.
&c.

Rom. 9. f. 31. 32.
Gal. 5. a. 6.
Heb. 1. a. 4. 6.
&c totum.
Pla. 130. a. 3. 11.
143. a. 2.

Mat. 16. c. 17.
Mat. 9. c. 23. 24.
Ioa. 9. g. 38. 39.
1. Pet. 1. d. 21.
Lu. 24. c. 24. 27.
g. 45. 46.
Rom. 10. b. 8. c.
14. d. 16. 7.
Col. 1. b. 9.
1. Tim. 2. a. 7.
Luc. 17. a. 5.

CAP. 4. De Inuocatione.

M. *IN tempore ipso in precatōis mentionem incidisti : Postquam enim legis diuine Symbolique, hoc est, professionis Fidei Christianæ declaratio.*

*declaratio est à te iam perfecta : superest ut proximo loco de oratione, gratia-
rūq; actione dicatur. In expositione vero orationis qua est seruanda distributio?*

*A. Hæc, nisi aliter tibi visum fuerit, magister : ut primum, à quo :
deinde, qua fidentia : tertio, quo mentis affectu ; postremo, quid sit pre-
candum, declaretur.*

M. Principio igitur narra mihi, quem putes precibus appellandum esse ?

A. Vnum Deum, præterea neminem.

M. Quamobrem ?

*A. Quoniam Deus, vitam, præsidium, salutem nostram, bonaque
vniuersa solus in potestate ditioneque sua tenet ; par est ut omnia quæ
nobis opus erunt ab illo postulemus, expectemus, & ut in cunctis periculis
in eius tutela perfugium habeamus.*

*M. Quare diuos sine pios homines, qui ex hac vita migrarunt, aut etiam
angelos non precabimur ?*

*A. Quia Deus nostram sui solius implorationem, ut cultum qui ad
ipsius maiestatem propriè & priuatim spectat, requirit, quam non licet
alteri cuiquam attribuere.*

M. Ecquid præterea ?

*A. Si in precatione alium aliquem præter solum Deum appellare-
mus, sine autoritate verbi diuini, & quod consequens est, sine fide,
quæ verbo Dei nititur, id faceremus : quod facere, non esset Dei numini
pietatem tribuere, sed in eius grauem offensionem incurere.*

*M. Perge nunc exponere, qua fidentia mortales miselli, qui multis modis
sumus indignissimi, Deum immortalis gloria præcellentem compellere au-
deamus.*

*A. Precaturi, non in Dei conspectum insolenter nos damus, quasi
promeriti ut exaudiamur : Verum nostram indignitatem agnoscetes,
Christi Mediatoris nomine aditum habemus, quo deprecatore, diuinæ
maiestatis beneuolentiam nobis non esse defuturam confidimus.*

M. Quæ ratione in hanc, quam dicis spem adducis ?

*A. Promissis diuinis nobis in sacris literis per Christum factis fidem
habeo, nihil dubitans, quæcunque certa fide à Deo Patre Christi no-
mine precamur, quin ea, quantum quidem nobis conducent, exoraturi
simus.*

M. Iam quo mentis sensu Deus implorandus sit declara.

*A. Si miseriarum scelerumque nostrorum, quæ nos opprimunt re-
cordatio, acerbissimos, ita uti par est, animorum dolores nobis com-
moueat ; fieri aliter non potest quin omnibus exoptemur votis, vt ex il-
la conscientia sollicitudine, quæ nos ita vexat, eripiamur : atque ita omni
obsecratione, obtestatione, summoque mentis ardore, diuinam mise-
ricordiam & auxilium efflagitabimus.*

M. In precatione igitur verba solum ex ore fundere, satis non erit ?

A. Polli-

Psal. 17. b 7. &c.
28. & 46. & 78.
& 104. & 107.
totus.

Pla. 50. c 15. &
39. b 26.
102. 16. c 23. 24.
Esa. 48. b 11.

Rom. 10. b 8. c
14. d 16. 17. &
14. d 23.
Heb. 11. b 6.

Pla. 79. b 8. 9.
Dan. 9. c 18.
Ioan. 14. h 13.
& 16. c 23. 24.
Eph. 2. d 18.
2. Tim. 2. b 5.
Heb. 4. d 14. 1.
& 10. d 19. 22.
Ma. 21. c 21. 23.
Ma. 11. d 22. 24.
Ioan. 14. b 13. &
19. c 23. 24.
Heb. 10. d 19.
22. 23.
Iac. 1. a 6. 7. &
4. a 3.
Pla. 6. & 38 to-
tus. & 50. c 15.
& 124. totus.
Ro. 7. d 18. &c.
& 8. d 22. 23. c
26. & 12. c 12.
2. Cor. 3. b 4. 5.
Luc. 18. a 1. 5. 7.
Eph. 6. c 18.
Col. 4. a 12.
1. Tim. 3. a 1.

A. Pollicetur Dominus se prope adfuturum, auxiliumq; laturum ijs solum qui verè ipsum, hoc est, memori mente implorant, eorum enim vota sibi pergrata esse: quamobrem necessarium est eam orationem, qua in precatione utimur, nobis esse cognitam, vt lingua atque mens vno consensu iungantur.

Psal. 34. c. 15. &
145. c. 18. 19.
1. Cor. 14. b. 7.
c. 11. 14. 15.

M. *Fasne est, quacunque, quorum desiderio aliquo tenemur, à Deo precari?*

A. Deus prohibeat, vt Christiani homines Christi nomine quicquam à Deo postulent, quod sit contra Dei & Christi voluntatem, atque ita & indignum sit quod largiatur Deus, & nobis etiam accipere perniciosum. Quam ob causam, ne affectione animi impulsus inconsideratè in precatione aberremus, certa nobis formula regulaque est ab ipso Christo expressa, ad quam preces nostras perpetuo debemus accommodare.

Mat. 7. b. 11. &
20. 22.
Ioan. 16. c. 23.
24.
Iac. 4. a. 3.
1. Ioh. 5. c. 14. 15.

M. *Quenam ea est?*

A. Eadem nimirum ipsa, quam diuinus ille præceptor auditoribus suis, nobisque per eos vniuersis præscripsit: in qua cuncta, quæ à Deo postulari licet, quæque nobis impetrare expedit, breuiter comprehensa per paucis sententijs complexus est, quæ precatio de conditoris nomine, Dominica nuncupatur. Si igitur cœlestem magistrum diuina voce præmonentem audiemus, haud vniquam à precationis rectæ præscripto deerrabimus.

Mat. 6. b. 9. 10.
&c.
Luc. 11. c. 13. &c.

M. *Dominicam igitur precationem pronuncia.*

A. Precaturi, inquit Dominus, ita loquimini. Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum. Veniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, sic etiam in terra. Panem nostrum quotidianum dà nobis hodie. Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Quia tuum est regnum & potentia & gloria in sæcula. Amen.

Mat. 6. b. 9 &c.
Luc. 11. a. 2. &c.

M. *An existimas nos ista ad verbum expressa semper debere recitare, ita vt vno verbo aberrare non liceat?*

A. Licitum est sine vlla dubitatione, verbis alijs Deo preces adhibere, si modo à precationis huius sensu non declinemus, eaque fiducia atque mente, quam antè dixi, Deum imploremus.

M. *Quot sunt dominica precationis partes?*

A. Postulata quidem sex, aut vt quidam partiuntur, septem completitur; ex duabus tamen vniuersè partibus constat: ex quibus vna priores tres postulationes continens, ad diuinam gloriam directè & pectat: altera ad nostram peculiariter vtilitatem attinet, & tres aut quatuor posteriores petitiones comprehendit.

Partes Domi-
nica precationis

M. *Cur Deum ita nominatim compellas, dicens, Pater noster?*

A. Quoniam non vt absenti, surdòque verba facio, sed Deum patrem,

Pf. 33. b. 13. 14.
vt

Phil. 3. b 13, 14.
& 34. c 15, 17,
18, & 49. b 9,
10, 11, & 139.
a 1, 2, & c &
145. c 18, 19.

Mar. 1. c 21, 22.
Mar. 11. d 22,
23, 24.
Ios. 1. 6. c 23, 24
Heb. 10. d 10,
22, 23.
Iac. 1. a 6, 7.
Ro. 8. c 15, 16.
Gal. 4. a 6.
Mat. 7. b 7, 11.

Luc. 11. b 9 13.
Mal. 1. b 6.
Mat. 16. d 19, 42.

Plal. 22. a 1, 2.
Rom. 1. a 8.
1. Cor. 1. a 4.
Rom. 2. b 4, 5, c
10 d 16
1. Cor. 10. f 24.
& 13. b 5. & 12.
b 13, & c 21.
& c. d 25, 26, & c.

Mal. 2. b 10.
Ioan. 3. c 41.
Eph. 4. a 5, 6.
Iac. 2. a 1, 2, 3.
Deut. 10. c 7, & c.
Pla 10. c 17, 18.
& 68. a 5, 6, &
46. b 6, 7, 8.

Phil. 1. b 4, 5,
& c. & 20. b 6.
3. b 13, 14. &
13. a 4, 5, 6, &
11 5, 23.

Col. 3. a 1, & c.
Rom. 8. c 17.
Eph. 1. c 14. d 18
H. b. 9. d 15.
1. Pet. 1. a 3, 4.

vt praesentem inuoco, pro certo habens, preces illum meas audire: ne-
quicquam enim alioquin opem ab eo peterem.

M. *Verba sigillatim paulo accuratius excutiamus: Deum quare nuncu-
pas Patris nomine?*

A. Quia recte precandi fundamentum, vt superius diximus, in ex-
orandi spe firma positum est; voluit Deus suauissimo nos Patris voca-
bulo ipsum appellare, vt fidenter ad se, sui que auxilij summa cum ex-
pectatione, haud aliter ac suum filij parentem assolent, accederemus:
immo vt saepe tam multo meliore, quam vlli liberi de naturali patre
habere possunt, ipsum adeamus; quam longe Deus coelestis ille Pater,
potestate, bonitate, propensaque ad iuuantum voluntate, terrestribus
parentibus vniuersis excellit.

M. *Nunquid nos aliud commonefacit paternum hoc nomen?*

A. Vt in precando debitam à liberis Patri coelesti pietatē, honorem,
obsequium praestemus, eoq; animo, qui filijs Dei conuenit, affecti simus.

M. *Quare Deum promiscue nostrum Patrem, potius quam tuum pro-
prie nominas?*

A. Pio cuique licitum esse fateor, Deum appellare suum: is tamen
amoris inter Christianos ardor esse deberet, vt vnusquisque, quod ad
omnium commune commodum attinet, spectaret: quam ob cau-
sam, in vniuersa ista postulatione, nihil à reliquis separatim, verum pub-
lico cunctorum nomine omnia efflagitantur.

M. *Ecquid amplius?*

A. Diuites & optimates commonefiunt, ne pauperes humilioresq;
contemnant, sed vt eos tanquam germanos fratres, beneuolentiā com-
plectantur, quibus Deus filiorum honorem, tribuere, non dedignatur.
Rursum vero tenuissimi quique misellique homines, qui in hac vita
maximè neglecti esse solent, hac interea spe mentes suas possunt recre-
are, quod Patrem in caelo summā praeditum potestate, sibi que beneuo-
lentissimum habeant.

M. *Quare Deum ais in caelo esse?*

A. Propterea quod credam Deum in sempiternā, & foelicissimā be-
atitudinis excellissimo gradu, caelq; quasi arce altissimā imperium ge-
rentem, rerum simul omnium praepotentem esse, & supera, infera, me-
dia, vniuersa, vt in praesentia sua, conspectuque posita, intelligere atque
gubernare.

M. *Ecquid praeerea?*

A. Monemur ne quicquam Deo non dignum postulemus, sed vt
coelestem Patrem alloquentes, mentes à terra rebusq; terrenis exuscite-
mus atque auocemus: supera que & coelestia meditantes, foelicissimam
illam parentis nostri beatitudinem, caelumque, vt paternam per Chri-
stum haereditatem, summā cupiditate expetamus.

M. *Asper-*

*M. Aperto igitur nobis nunc tam feliciter vestibulo hoc primo, ingressione-
que ad precandum, perge ad primam petitionem.*

A. Principio petimus, ut Dei nomen sanctificetur.

M. Hoc quam habet sententiam?

*A. Postulamus primum ut diuinum nomen mortalibus quam maxi-
me cognitum manifestumque reddatur, eiusque honor atque decus v-
bi que terrarum & gentium, ita ut conuenit, illustretur. Vtque fictorum
futurumque deorum nominibus prorsus oblitteratis & abolitis, solius
Dei coelestis Patris diuinum nomen atque maiestas in honore habeatur,
atque ab omnibus omnium aetatum hominibus, ubique locorum
atque gentium, puris integrisque mentibus imploretur.*

M. Quid adhuc superest?

*A. Optamus, ne in sacrosanctum Dei nomen ob aliqua delicta no-
stra maledicta conferantur, illique quasi infamia quaedam inferatur: sed
ut potius per nostram in Deum religionem, beneficentiamque erga ho-
mines diuinum nomen omni laude cumuletur.*

M. Perge porro.

*A. Proximo loco postulamus, ut Dei regnum adueniat, hoc est, ne
diuinam sui verbi, atque Euangelij Christi veritatem, per quam in inno-
centium piorumque hominum cordibus Deus regnat; obscura cali-
gine tectam latere patiat: sed ut eius notitia mortalibus in dies clarius
illucescat, coelesti eos doctrina erudiens: Optamusque, ut Deus se velit
opponere versutis fallacijs, & frangere atque extinguere furentes im-
petus Satanæ, sceleratorumque hominum, qui veritatem, vel com-
mentitijs fabulis obscurare, vel sæuitia oppressam radicibus tollere
moliuntur.*

M. Prosequere.

*A. Optamus ut Deus per sacrum suum spiritum illustrare & mode-
rari velit mentes omnium, qui sunt de ipsius Ecclesia, in qua, ut in reg-
no suo, proprie dominatur; eosque ut suos milites, ope atque virtute sua
roborare velit, quo strenue contra diabolum, mundum, appetitusque
vitiosos arma capere possint, illisque deuictis, Dei in terris imperium
dilatare: & ad extremum, omnibus ipsius pariter atque nostris hosti-
bus conculcatis, atque prostratis, Deus vniuersa sub ditionem dominati-
onemque suam subiungat, gloriosissimeque triumphum agat, & nos
etiam ut suos per Christum liberos atque hæredes, sempiterni tandem
sui regni participes faciat.*

M. Quid est, d. incepti in oratione dominica?

*A. Dei voluntas fiat: par enim est, ut liberi ad parentum arbitri-
um totos se accomodent, non è contrario, ut parentes filiorum arbitra-
tu viuant.*

M. Quare adiungis, ut in terra fiat, isidem ac in celo, Dei voluntas?

A. Quum

Ios. 24. a 14. d
31.
Pl. 89. a 5. 6. &c.
Pl. 96. a 11. 23.
&c. & 97. b 79.
& 113. & 134.
& 135. toto.
Ios. 4. c 23. 24.
Ro. 1. c 23. &
11. c 36. & 16.
d 27.
1. or. 10. g 31.
Eph. 2. d 20. 21.
Eph. 3. d 20. 21.
1. Tim. 1. d 17.
Ela. 52. a 5.
Eze. 36. d 20. 21.
Rom. 2. d 24.
Mat. 5. c 16.
a. Thess. 1. d 11.
12.
Mar. 9. d 38. &
24. b 14. & 28.
d 19. 20.
Luc. 4. c 8. 19.
Ios. 17. c 17. 20.
2. Cor. 3. d 15.
16. & 4. &c.
Eph. 6. c 8. 19.
2. Thess. 3. a 1.
Mat. 13. d 15. c
38. 39. & 15. a 2.
35. 5. &c.
Mar. 7. a 3. 4.
&c. b 7. 8. 9. &c.
Ioan. 16. a 2.
3. &c.
& 17. b 14. 15.
Ioan. 16. c 13.
Eph. 3. b 21.
Lu. 22. d 31. 32.
Rom. 6. b 12.
&c. & 8. a 5. b 2
&c. 16. c 20
Gal. 5. c 25. 26.
&c.
Eph. 6. b 10. &c.
& d 17. 18. 19.
&c.
1. Pet. 5. c 8. 9.
Mat. 25. c 3. 4. d
41. 46.
Rom. 8. c 16.
17. 18.
1. Pet. 1. a 3. 4.
Tit. 3. c 7.
Phil. 40. b 8.
Mat. 26. d 39.
41.
Ioh. 5. d 30. &
6. d 38.
E. he. 6. a 1.
Ro. 8. a 5. 7. &c.

Rom. 8. a 5, 7,
&c.
Rom. 8. a 2. 3, b
9. 1, &c. c 14.
15, &c.
1. Cor. 2. c 12,
&c. & 3. d 16.
Ağ. 21. c 14.
1. Pet. 3. a 7. & 4.
c 12. 13, &c.
Psal. 20. a 1, &c.
91. b 11, &c. &
103. d 20, &c.
101. a 4. 13 5. b
7, &c. & 13 6. b
7, 8, 9.
Heb. 1. b 6, 7. d
34.
Apoc. 1. c 11, &c.
& 19. b 13, &
22. c 9.

Deut. 4. a 1, & 5.
c 32. & 28. b 24.
Mat. 7. c 11, &
12. d 50, & 15.
a 3, &c.
2. Col. 3. b 6. 14.
Gal. 3. c 15, 17.

Psal. 104. c 15. d
27, & 105. b 6.
10. 11, &c. &
144. c 10. 11,
&c. 145. c 14,
15, 16.

Psa. 78. c 18. &c.
d 29, 30, & 106.
c 14, 15.
Mat. 6. d 25, &c.
Luc. 16. 10, &c.
1. Cor. 10. b 6.
1. Tim. 6. b 7, 8, 9
Heb. 13. a 5.

Mat. 7. b 7. 8.
1. Cor. 4. b 7.
1. Tim. 6. d 17.
Iacob. 2. c 17.

A. Quum terrenorum hominum animi varijs ardentes desiderijs, ad ea expetenda perficiendaq; concitentur, quæ Deum gravissimè offendunt: precamur, vt diuino Spiritus sui instinctu nostras omnium mentes ad Maiestatis suæ nutum ita totas conuertere, atque formare velit, vt nihil vnquam, quod sit contra diuinam ipsius voluntatem, appetamus aut exoptemus.

M. *Perge.*

A. Oramus etiam, vt quæcunque nobis de diuina voluntate obuenire animaduertimus, ea non tantum toleranter, sed & libenter etiam feramus & perferamus. Præterea, quia Angeli ipsius, cœlestes illæ mentes, præclarissima item astra, Sol, Luna, cæteraque Sydera ab ipso condita, diuinæ eius voluntati assidue obtemperant; oramus, vt vniuersi in terris mortales exemplar hoc obedientiæ, nobis ante oculos in cœlo propositum, imitantes, Maiestatis suæ nutum intueamur, nosque totos ad illum accommodemus, vt quemadmodum in cœlo, ita & in terra nullus reperiatur qui sacro sanctæ Dei voluntati aduersetur aut reclamet.

M. *Ecquid amplius?*

A. Quando Deus voluntatem suam in sacris literis apertissimè declarauit, quod etiam vocabulo Testamenti, hoc est, supremæ suæ voluntatis eas nuncupans, clarè indicauit, minimè est dubitandum eos, qui de scripturarum sententia discedunt, à Dei etiam sensu omnino aberrare.

M. *Quando ad ea, quæ quesita sunt de priore Dominica precatationis parte, qua tres illæ petitiones ad diuinam gloriam propriè spectantes continentur, satius iam respondisti, ad posteriorem nunc partem quæ ad res nobis utiles respectum habet, commodè transitimus?*

A. Posterioris partis primum postulatam est: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

M. *Panis vocabulum quid significat?*

A. Non ea solum quæ victum nobis vestitumque necessarium subministrant, sed & alia vniuersa quæ ad subsidia conseruationemque vitæ, & ad ætatem quietam ac sine formidine traducendam necessariò pertinent.

M. *Nunquid præterea nobis suggerit nomen panis?*

A. Ne ad delicias epularum lautissima quæque, neue magni vestimenta pretij, aut sumptuosos apparatus voluptatis causa, sollicitè confectemur, ac congeramus: sed vt lautitiam luxuriamque aspernantes, modico, temperato, & salutari victu, cultuque paruo & commodo contenti simus.

M. *Quaratione panem vocas nostrum quum eum à Deo tibi donari flagites?*

A. Dei dono noster efficitur, quum ipse eum, meritis licet nostris non debitum, in singulos dies ad vescendum nobis largiatur.

M. *An ob aliam aliquam causam noster panis nuncupatur?*

A. Com-

A. Commonefacit nos hoc vocabulum, vt victus querendi causa in laboribus nos corporis exerceamus, aut alijs eum bonis modis iuste nobis acquiramus; vtque eo contenti, nunquam alienum quicquam auarè aut dolose aucupemur.

M. Quando vi industria nostra victum comparemus Deus nobis mandauit, quare panem ab illo petis?

A. Quia inutiliter tempus ætatis omne laboriosè sollicitèque contereremus, nisi sedulitas nostra Dei munere prosperos exitus consequatur.

M. Opul:ntosne etiam homines diuitijs copijsq; omnibus affluentes, victum quotidianum à Deo postulare debere putas?

A. Nequiquam rerum omnium, quas natura desiderat, abundantiam comparabimus, nisi diuina virtute salutares nobis vitalesque fiant. Qua etiam de causa, post cœnam quoque, vt cibum quotidianum, quojam vli sumus, Deus nobis largiatur, hoc est, vt eum vitalem nobis, salutaremque faciat. precamur.

M. Quare hæc verba quotidianum & hodiè adiunguntur?

A. Vt à curis & auaritate omni abhorrentes, studiosèq; munera nostra exequentes, a beneficentissimo ea parente quotidie flagiremus, ad que ille quotidie largiendi promptissimus esse solet.

M. Perge ad rel. qua.

A. Quinto postulatu peccatorum nobis veniam à Deo dari petimus.

M. Estne hæc venia omnibus necessario petenda?

A. Omnino: nemo enim omnium hominum reperiri potest, qui non crebrò à debito officio declinet, sæpenumeroque in diuini numinis grauem offer sionem non cadat. Proinde, qui peccata sua non agnoscunt, neque Deum vt illis ignoscat, precantur, sed Pharisaico illo more atque exemplo, quasi integros se atque sanctos, coram Deo, aut vt verè loquar, contra Deum gloriando efferunt; illi de numero piorum, quibus ista precationis norma, ad quam dirigantur, est præscripta, & à spe veniæ peccatis suis tribuendæ, quæ in sola Dei per Christum misericordia atque benignitate fira est, sese omnino eximunt. Isti huc namque est, quod Christus non ad innocentes, sed ad nocentes (vt peccata scilicet poenitendo corrigant) vocandos, se in mundum hunc venisse profiterur.

M. Conditio illa quam obrem addita est?

A. Rationi maximè consentaneum est, vt precemur, à Deo ita nobis veniam dari, sicuti nos eis, qui nos offenderunt, ignoscimus. Nili enim ad alijs ignoscendum propensi reperiamur, & Dei parentis nostri imaginem misericordia exprimentes, ita nos geramus, vt eius esse liberi agnoscatur; apertè testificatur, non esse à se quicquam alius expectandum, nisi grauissimi supplicij acerbicatem. Nam, qui vt clementia in

Gene. 3. d. 19
Eph. 1. 4. d. 28
1. Thet. 3. b. 8
c. 10. 11. 12.

Psal. 137. a. 2
1. Cor. 3. b. 9

Deut. 8. a. 3
Psal. 14. b. 9. 10.
& 78. d. 29. 30.
Luc. 1. a. 53. & 4.
a. 4. & 12. c. 15
1. Tim. 6. d. 17
Apoc. 3. d. 17

March. 6. d. 16
& c. 24.
Luc. 10. g. 4
Phil. 4. b. 6
1. Tim. 6. c. 9. 10
1. Pet. 5. b. 7

Psal. 14. a. 1, 3
& 53. a. 1, 2, 3
Rom. 3. b. 10.
1. 1. & c. d. 23
Ioan. 8. a. 7
Iaco. 2. b. 10. 11
1. Ioan. 1. b. 18.
10.
Luc. 18. b. 9. 11
& c. 13. 14
2. Cor. 5. c. 15
d. 18. & c.
Ioan. 1. c. 7. d. 9
& 2. a. 1, 2. b. 12.
March. 9. b. 13
1. Tim. 1. c. 13.

March. 9. a. & 6.
b. 24. 15. & 7. a.
1. 10. & 8. d.
28. & c. 35.
Luc. 6. c. 36.
27. 18.
Iacob. 2. b. 2.

alios vratur, in animum inducere non potest, eadem summi iuris norma sententia de illo sine vlla venia feretur.

M. *An non ergo, nostra lenitas à Deo promereri vt nobis ignoscat, aut quidam quasi gratia illi relata videri possit?*

A. Nequaquam: gratuito enim tum Deus veniam non daret, neque solus Christus supplicio suo peccata nostra expiallet, pro quibus nemo aliud vlla realia compensare, aut Deo quicquam retribuere potest.

M. *Transcamus iam ad sextum postulatam, quod quidam in duo partuntur?*

A. Eo petimus, Ne nos inducat in tentationem, sed à malo liberet.

M. *Quare ita precamur?*

A. Sicuti antea vt prateritis ignoscat, peccati sumus; ita nunc obsecramus, ne à nobis vnquam posthac peccetur. Nobis verò naturaliter mentes ita sunt ad prospiciendum improvidę, ita infirmis sumus viribus ad propulsandum multiplices insidias, incurSIONES, atque illecebras Satanę, mundi, concupiscentiæ que nostrę proprię, vt fieri aliter non possit, quin succumbamus, nisi Deus suo nos numine corroboret, suęque potentię armis tegat: perfugium ergo vnum salutis est, vt nos optimi, maximi patris tutelę suppliciter commendantes, eum obtestemur, ne nos malitiosis vllis machinationibus superari patiatur, sed vt ex omnibus nos malis eripere & perpetuò conseruare velit.

M. *Reliqua est adhuc dominica precationis clausula.*

A. Quoniam tuum est regnū, & potentia, & gloria in secula. Amen.

M. *Quamobrem precationem suam hoc modo conclusit Christus?*

A. Vt nobis confirmaret, diuinam potentiam atque bonitatem tam infinitè immensam esse, vt nihil omnium rerum sit, quod Deus nobis id ritè postulantibus, dare non possit, aut non velit; quod etiam vocabulum Amen, hoc est, ita fiat, vt opposita ad extremum veritatis nota, in animis nostris quasi consignat.

M. *Quam ob causam gloria diuina postremò memoratur?*

A. Vt preces omnes nostras laudatione diuini numinis concludendas esse intelligamus: hic namque est finis ille quo omnia, quę rogatu nostro à Deo impetrare cupimus, nostraq; consilia, sermones, opera atque vniuersa omninò dirigenda sunt. Huius enim rei causa à Deo conditi, atque in hoc mundo collocati sumus.

M. *Prosequere.*

A. Huc accedit, quod de Dei benignitate, iustitia, sapientia, potentia, magnifice, glorioseque prædicare, illique nostrā, & vniuersi generis humani causā gratias persolvere, pars sit honoris diuini, ad illius maiestatem pariter cum precatione, peculiariter spectans: qua nisi illum piè veneremur, non tantum tam magna eius multiplicique beneficentia nos minimè dignos ob ingratitudinē præbebinus, verum etiam debitas

tantæ

Rom. 3. d 24, 25
& 11. a 5, 6.
Gal. 5. a 4.

Mat. 12. d 42,
44, 45.
Ioan. 5. b 14
& 8. b 11.
2. Pet. 2. d 20,
21, 22.
Matt. 10. b 26,
& c. & 16. d 41.
Luc. 22. d 31, 32.
1. cor. 1. d 27. & c
2. cor. 11. a 13.
Eph. 6. b 10, 11,
12, & c.
Iac. 1. b 14.
& 3. a 1.
1. Pet. 5. c 8, 9.
1. Ioan. 2. c 15, 16.
Rom. 16. d 20.
2. Tim. 4. d 17, 18

Mat. 7. b 10, 11.
& 12. c 22.
Ioan. 16. c 23.
2. Cor. 1. b 9, 10, d
20, & 9. c 8, & c.
Eph. 3. d 20.
1. Tim. 6. c 15, 16
Iacob. 1. a 6.

1. Cor. 10. g 31.
Eph. 3. d 20, 21
Phi. 1. b 11.
1. Tim. 1. d 17.
Iud. 5. f 25.

Psal. 39. a 1, 2. &
34. a 1, 2, 3. & c.
& 50. c 14, 15 d
23. & 92. a 1, 2. &
95, 96, 105. toto
Rom. 15. b 6.
1. The. 1. a 2.
& 5. d 18.
1. The. 1. a 3.
Luc. 17. d 7.
Ioan. 5. d 44.

tantæ in Deum impietatis poenas, meritissimè in perpetuum sufferemus.

M. Quando homines etiam in nos benigni beneficique esse solent, nonne liceat illis quoque gratiam habere?

A. Quotquot ab hominibus apud homines benefacta collocantur, ea Deo accepta referenda sunt, propterea quòd in illis tribuendis homines se re ipsa ministros tantum Deo præbent: atque ita gratus noster in homines animus, in Dei authoris gloriam, ut ad proprium atque ultimum rerum omnium finem, refertur.

Rom. 1. c. 21. d. 25
1. Pet. 4. c. 12.

1. Cor. 1. 2. a. 6.
d. 11.
2. Cor. 9. c. 8. &
11. d. 12.
Mat. 5. a. 6.
1. Pet. 2. 6. 12. &
4. c. 11. 12.

C A P. 5. De Sacramentis.

M. Quando de lege Dei, Symboloque; hoc est professione fidei Christianæ, de precatione etiam atque gratiarum actione, questio omnis ad exitum iam est adducta, an non commodè postremo de sacramentis agamus?

A. Commodissimè præceptor: nam ea precationis secum & gratiarum actionis coniunctionem perpetuò habent.

M. Dic mihi igitur, quot in Ecclesia sua Sacramenta designavit Christus?

A. Duo, baptismum atque cœnam dominicam.

M. Sacramenti nomen quid significat?

A. Sacramentum est externa diuinæ erga nos per Christum benevolentie beneficentiæque testificatio, signo aspectabili arcanam spiritualemque gratiam representans; qua Dei promissiones de remissione peccatorum, & æterna salute per Christum data, consignantur, & earum veritas in cordibus nostris certius confirmatur.

M. Sacramentum quot habet partes?

A. Duas: extraneum elementum, siue rem creatam, quod est signum aspectabile, & arcanam gratiam, que conspicua non est.

M. In Baptismo quod est signum extraneum?

A. Aqua, qua baptizatus tingitur, vel perfunditur, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.

M. Que est occulta & cœlestis gratia?

A. Venia criminum & regeneratio: has ambas per mortem & resurrectionem Christi consequimur, & illarum est hoc sacramentum nobis quasi obligatio quædam atque pignus.

M. Baptismi vim & effectum paulò adhuc apertius explicato?

A. Quum naturaliter filij iræ, hoc est in grauissima apud Deum offensa, & ab eius Ecclesia siue familia alienati simus; per Baptismum in Ecclesiam recipimur, certumque habemus nos iam Dei filios esse, & cum Christi corpore copulatos, in illudque quasi inritos esse, eiusque membra factos, in eodem cum ipso corpore con crescere.

Mat. 28. c. 6. &c.
& 28. d. 9.
Ioan. 3. a. 5.
Act. 2. f. 38. &c.
1. Cor. 11. c. 23.
&c.
Tit. 3. b. 5.
Mat. 3. c. 11. &c.
& 6. c. 26. 27. 28
Mat. 6. d. 16.
Ioan. 3. c. 5.
Act. 2. f. 38.
1. Cor. 10. d. 16
& 11. c. 24. &c.
Gal. 3. d. 26. 27.
Mat. 3. c. 11. &c.
& 26. c. 16. &c.
Ioan. 3. a. 5. 10.
1. Cor. d. 16.
Mat. 3. c. 11. 12.
& 28. d. 19.
Ioan. 3. a. 5.
1. Cor. 10. d. 16.
Act. 8. d. 36. 37.
38.
Mat. 1. a. 4.
Act. 2. f. 38. &c.
& 22. c. 16.
Rom. 6. a. 3. &c.
Gal. 3. d. 26. 27.
1. Pet. 3. d. 21.
Ep. 1. a. 3. d. 19. 20
Tit. 3. c. 3. 4. 5. &c.
Mit. 28. d. 19
Ioan. 3. 15.
Rom. 6. a. 3. &c.
1. Cor. 12. 3.
1. Pet. 3. d. 23.

Mar. 1. a 4. b 15.

& 6. j. 6.

Act. 2. i. 8. & c.

& 8. i. 6. 37.

& c. & 6. u. 31.

33. 34. & 19. a

4. 5. & 12. c. 1. 6.

1. Cor. 2. b 17.

Rom. 6. a 3. & c.

c. 13. d. 12. 3. 14.

Gal. 3. d. 26. 27.

Eph. 4. d. 20. 21.

& c.

Col. 2. b 12.

Gen. 9. b 9. &

17. a 7. 8.

Mar. 1. o. b. 14.

16.

Rom. 3. a 3. & 4.

d. 22. 21. & c. &

6. a 3. & c.

Gal. 3. d. 27.

Eph. 4. d. 20.

21. & c.

Col. 3. b. 11.

Matt. 16. c. 16.

& c.

Mar. 14. c. 22.

& c.

Luc. 22. c. 19.

& c.

1. Cor. 11. c. 23.

24. & c.

Luc. 22. c. 19.

1. Cor. 11. c. 24.

26. & c.

1. Jo. 6. d. 7. 32.

35. b. 48. & c. f.

54. 55. & c.

1. Cor. 10. d. 16.

M. *Quæ ab eis, qui baptismo sunt initiandi, requiruntur?*

A. Pœnitentia & fides.

M. *Hæc paulo copiosius declarato.*

A. Antea tæ primò vitæ nobis est grauiter pœnitendum, certaque est habenda fides, Christum suo sanguine peccatorum nostrorum maculas eluisse, & ita nos Deo acceptos redidisse, eius etiam spiritum in nobis habitare. Deinde secundum hanc fidem, promissumq; in baptismo factum, elaborandum est, vt cupiditates omnes coerceamus, vtque vitæ integritate nos Christo quasi indutos, & eius diuino numine institutos esse perspicuum faciamus.

M. *Quare igitur infantes baptizantur, qui ista propter infirmitatem atati efficere nequeunt?*

A. Quia de Dei Ecclesia sunt, diuinaque benedictio atque promissio Ecclesiæ per Christum (in cuius fide baptizantur) facta, ad eos pertinet. In quarum rerum cognitione, & fide, ipsi ineunte pueritia imbuti sunt, vt agnoscant, quid in Baptismo sponponderint, atque professi sint, illique sponsoni vitæ etiam sanctitate, quantum quidem conueniunt possunt, satisfaciant.

M. *Cœna Domini quis est ordo?*

A. Idem ipse videlicet, qui est à Christo Domino assignatus: qui et dem qua proditus est nocte, accepit panem, & postquam gratias egisset, fregit & dedit discipulis suis, dicens. Accipite, edite, hoc est Corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc facite in mei commemorationem. Ad eundem modum & poculum, peracta cœna, accipit: & quum gratias egisset, dedit eis dicens, bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus noui Testamenti, quod pro vobis & pro multis effunditur in remissionem peccatorum: hoc facite quotiescunque biberitis, in mei commemorationem. Quotiescunque enim comederitis hunc panem, & de poculo biberitis, mortem Domini annuntiabitis donec venerit. Hanc præscriptionem atque hunc ordinem sequi, summâq; fide seruare atque ex præscripto cœnam Domini celebrare oportet, vsque dum ipse redeat.

M. *Quem ad finem?*

A. Vt mortis Domini, beneficijque maximi in nos per eam collati, recordationem grati & memores in perpetuum habeamus, vtque quemadmodum per baptismum de integro nati sumus, ita cœnæ Dominicæ nutrimentis educati, ad spiritualem æternamque vitam assidue conformemur. Atque ob eam ipsam causam vt semel in lucem edi, ita & baptismo semel expiari sat est: sed vt nutrimenti, itidem & cœnæ dominicæ vsus frequenter est iterandus.

M. *Quot sunt partes huius Sacramenti?*

A. Vt in Baptismo sic & in cœna dominica duæ sunt partes; quarum

vna

vna terrestris est, & quæ sensibus percipi potest: altera cœlestis est, & quæ sub externos sensus non cadit

M. *Quæ est terrena atque aspectabilis pars?*

A. Panis & vinum, quæ vtraque expresso iussu Domini sunt ab omnibus accipienda.

M. *Cœlestis pars, & ab omni sensu externo longè disuncta, quanam est?*

A. Corpus & sanguis Christi quæ fidelibus in Cœna Dominica præbentur, ab illisque accipiuntur, comeduntur, & bibuntur, cœlesti tantum & spiritali modo, verè tamen atque re ipsa: adeo quidem, vt veluti panis sustentandi corpora, sic corpus Christi animas nostras spiritaliter per fidem pascendi maximam habeat facultatem: vt veluti vino mentes hominum lætitiâ excitantur, & reficiuntur vires, sic & animæ nostræ Christi sanguine per fidem recreatæ relevantur: hoc enim modo corpus & sanguis Christi in Cœna Dominica recipiuntur. Christus enim omnibus, qui ipsi fidunt, tam certò corpus & sanguinem suum impertit, quàm pro certo habent, panem se atque vinum ore stomachoque accepisse: Cœna etiam Dominica vitæ nobis sempiternæ signa communicans, immortalitatis nobis nostræ pignus, atque resurrectionis obles existit.

M. *An igitur panis & vinum in substantiam corporis & sanguinis Christi conuertuntur?*

A. Nequaquam: nam hoc esset naturam Sacramenti, in quo tum cœlestis, tum terrena materia continetur, delere: veritatemque corporis Christi in dubitationem adducere: illisque etiam, qui Sacramentum sunt accepturi, reformidandi atque refugiendi occasionem offerre.

M. *An fuit instituta à Christo Cœna, vt Deo patri hostia pro peccatis expiandis immolaretur?*

A. Minimè: nam Christus mortem in cruce occumbens, vnicum illud sempiternum sacrificium semel in perpetuum pro nostra salute obtulit, nobis verò vnum hoc tantum reliquum esse voluit, vt maximum vtilitatis fructum, quem sempiternum illud sacrificium nobis præbet, grati ac memores percipiamus: quod quidem in Cœna Dominica præcipuè præstare debemus.

M. *Quomodo officio nostro satisfaciemus vt ritè cœnam Dominicam celebremus?*

A. Si nosmetipsos excutiamus, exquiramusque, nunquid verè Christi membra sumus.

M. *Illud quibus signis cognoscimus?*

A. Initio, nobis ob admittà peccata, vehementer est prænitendum: deinde certa diuinæ per Christum misericordiæ fiducia nixis atque confisis bene sperandum, partaque nobis per illius mortem salus gratissimis est animis prosequenda: præterea, integrè in posterum,

Mat. 26. d. 26, 27

Mar. 14. c. 22, 23

Luc. 22. c. 19.

1. Cor. 12. a. 33,

35.

Ioan. 6. d. 27, 35,

& c. 48. & c. 63.

1. Cor. 10. d. 19.

Psal. 104. c. 15.

Ioan. 6. f. 51.

Mat. 26. d. 26, 27

Mar. 14. c. 22. c. 3

Luc. 22. c. 19. 20.

1. Cor. 11. c. 13

24, 25, 26, 27, 28

Heb. 7. d. 26, & c.

& 9. d. 12 & c. g

25, & c. & 10. c

10. 2, 14. d. 18

Luc. 22. c. 19.

1. Cor. 11. c. 24,

25, 26,

Heb. 13. c. 15, 16.

1. Co. 11. f. 28, 29

Iere. 24. b. 7. &

29. b. 1. 13.

Ioel. 2. b. 12, 13

& c. 15, 16, & c.

Luc. 22. c. 19.

1. Cor. 11. f. 24,

25, 26

Rom. 5. a. 5, 8, 9

& 8. a. 4, 5, & c.

1. Tim. 1. c. 14,

15, 16.

1. Pet. 1. c. 17, 14

& c. d. 21, 22.

& 4. a. 1, 2.

Mat. 12. d. 30.
 Iohn. 13. d. 34.
 35. &c.
 1. Cor. 10. d. 17.
 & 13. toto.
 Deut. 4. a. 13.
 b. 12.
 Plat. 19. b. 67 &
 2 & 1. 29. a. 4.
 &c.
 M. 19. c. 16. 17.
 Luc. 10. c. 25.
 26. 27. 28.
 Ro. 2. b. 12. 13.
 &c. 19. 20 & 4.
 c. 15.
 Gal. 3. b. 10.
 2. Cor. 2. b. 7. &
 7 c. 9. 10. &c.
 Rom. 4. c. 15. 16.
 Act. 13. f. 38. 39.
 Heb. 1. b. 4. 5. &c.
 & 9 c. 9 d. 12.
 15. & 10. a. 2.
 3 &c.
 Mat. 1. d. 20. 21.
 &c. 10. 19. 14. 29.
 Eli. 53. a. 4. 5. 6.
 c. 10. 11.
 Rom. 3. d. 24.
 25. &c.
 Col. 2. c. 20.
 21. 22.
 Rom. 3. d. 23.
 &c. 8. c. 14. 15.
 16. 17. &c. &c.
 10. a. 4. &c.
 Gal. 2. c. 16. &c.
 Rom. 10. b. 8. c.
 24. d. 16. 27.
 1. Cor. 2. a. 3. 6.
 b. 9. &c.
 Mat. 28. d. 19. 20.
 Mar. 15. 14. 6.
 1. Cor. 10. d. 16.
 17.
 Phil. 1. a. 3.
 Mat. 7. c. 17. 18.
 Luc. 18. 74. 75.
 Rom. 6. c. 23.
 &c.
 Gala. 5. a. 8.
 Mar. 3. b. 6.
 2. Pet. 2. c. 13.
 Mar. 10. 22. 24.
 Rom. 1. a. 7. &c.
 & 7 c. 15. &c.
 & 9 d. 6.
 1. Cor. 3. a. 14.
 &c.
 2. Cor. 3. b. 5.
 &c. & 15. 10.
 Phil. 2. b. 13.
 Ep. 1. a. 5. 6. &c.
 2. The. 1. d. 12.

sanctæque viuendi studium nobis & voluntas propensa atq; constans fuscipienda est; deinq; quando cœna Domini hominum inter homines conlocationis atq; amoris clara indicia ostendit; proximis, hoc est, toti humano generi, beneuolentia, remoto procul omni odio atque inuidia, fraternæ est præstanda.

M. *Quum de præcipuis fidei Christiana capitibus satis multa, sicuti existimo, te iam inierogarim: experiri adhuc volo quam breuiter atq; expresse summam omnium, quæ sunt hæcenus tractata, possis exponere.*

A. Principio, lex diuina, decem explicata præceptis, perfectam mihi ante oculos piæ viuendi regulam proponit, ad quam vitam meam dirigere atque formare debeo, constitutam, & si vspiam aberrarem, æternæ in me damnationis pœnam: per legem igitur peccata mea, Deumq; ob ea ira in me incensum, & sempiternam mortem diuina mihi iustitia debitam esse agnosco: quæ cogitatio horribili formidine, timoreque, ex peccatorum conscientia animum meum percellit: vnde quum neque prudentia, neque viribus aut potestate mea, neque vlla humana, angelicæ uero, aut auxilio, neque vlllo alio modo aut ratione posse me omnino liberari intelligam: Euangelium me edocet, Christum Dei filium hominem sine peccato factum, morte sua, meritis debitasque peccatis meis pœnas perfoluisse, Dei patris sui in me iram suo sanguine restrinxisse, & me rursum in gratiam ipsius reconciliasse, suæque iustitiæ fecisse participem, & æternæ secum vitæ hæredem instituisse: quæ omnia Christi beneficia mihi per fidem communicantur: quam fidem spiritus sanctus in animo meo per prædicationem Euangelij iniecit, eamque per sacra mysteria sua, aspectabilia certissimæque indicia & pignora diuinæ erga me per Christum bonitatis confirmauit. Quæ etiam fides, vt viuæ quædam atque ferax arbor, pietatis, iustitiæ, aliorumque bonorum operum fructus in me per omnem vitam procreare deberet ad gloriam Dei, qui tot & tantis me beneficijs affecit, & ad utilitatem etiam atque exemplum salutare proximi. Cuius fidei incrementum, facultatemque placendi Deo, & ista omnia præstandi, me qui ex me ipso maxime sum infirmus, atque imbecillus, continuis atque ardentissimis precibus a Deo patre bonorum omnium authore, in nomine filij Iesu Christi seruatoris nostri efflagitare, gratiasque illi maximas prouinueris ab eo acceptis beneficijs assidue agere oportet.

M. *Intelligo (mi fili) Christianæ pietatis præceptis te bene institutum esse, eiusq; summam memoriæ tenere. Reliquum est, vt ad istam recte intelligentiam normam mores tuos ita formes atq; commodos, ne sine causa videri possis harum rerum conscientiam esse consequutus.*

A. Deo mihi auxilium ferente, omnem adhibebo diligentiam, honorate magister, neque quicquam omittam, quantum quidem à me elaborari queat, quo appellationem titulumq; verè Christiani possim sustinere:

sustinere: quin etiam humili assiduâque prece atque obsecratione a Deo opt. max. suppliciter petam, ne diuinam suorum præceptorum semen-tem, propter animi mei quasi nihil ferentis agri sterilitatem, interire patiatur, sed menti meæ tanquam macro & infœcundo solo, cœlesti suæ gratiæ imbre rigato, eam fertilitatem dare velit, vt vberimas edam sanctitatis fruges, in cœlesti horreo granariôque recondendas atque conseruandas.

M. *Perge. mi fili, tenere istam viam, quam instituisti, nihil bastans, quin scuti hoc consilium atque propositum diuino instinctu motus cœpisti: ita ad exitum optabilem rationis atque instituti istius tui, iam sanctis à te initijs orsi, feliciter sis ipsius ductu peruenturus, ad æternam tuam salutem, & Dei Opt. Max. gloriæ: cui omnis laus, honor, gloria, sempiternis est seculorum ætatibus tribuenda.*

F I N I S.

13. & a. 1. b. 7. Iac. 1. a. 5, 6, & c. Mat. 13. c. 19. 20. & c. Ioh. 15. c. 16. Psal. 1. a. 3. 1. Cor. 3. b. 97. 1. Cor. 9. a. 10. d. 14. & 3. d. 16, 17, 18. Mat. 3. c. 11. & 13. c. 23. Ion. 4. c. 36 & c. Gal. 5. d. 22. 23. & c. 2. Cor. 8. b. 10. 11, & c. Phil. 1. a. 6. 9. & c. 2. b. 1. 5. Rom. 6. d. 22. 23, Mat. 5. b. 16. 2. Cor. 9. c. 10. 11. d. 12. & c. Phil. 1. b. 11. 1. Pet. 2. c. 12.

Ios. 14. b. 13. & 15. b. 16, & 16. c. 23. 1. Cor. 10. g. 31. Eph. 3. d. 20. 21. Iud. 6. 25. Mat. 13. c. 23. Luc. 12. c. 47. Rom. 1. c. 31. & 2. b. 13. Eph. 4. d. 20, 21. & 5. 8, 9. Phil. 1. b. 9, 10, 11. Col. 1. a. 5, 6, b. 9, 10. Tit. 1. d. 16. Iac. 1. d. 22, 23. 25. & c. 4. d. 17. 2. Pet. 2. d. 20. 21. Luc. 11. b. 9. c.

Matutina Precatio.

GRatiam tibi quantam maximam animi nostri capere possunt, haemus, Deus Pater cœlestis, qui nos ab omni præteritæ noctis periculo atque discrimine saluos atque incolumes vsque ad hodiernum diem conseruasti, precamurq; vt hodiè etiam atque perpetuò in posterum salutis nostræ defensionem, atque patrociniûm suscipere velis: & quemadmodum discussa noctis caligine, solis luce mundum omnem compleuisti, & nos è somno excitasti, ita & mentes nostras è tenebris internis ignorantie in lucem vocatas, & è vitiorum sopore suscitatas diuinis radijs sacrosancti spiritus tui, notitiâq; dilecti filij tui Iesu Christi seruatoris nostri, veri illius solis, illustrare digneris: vt ab operibus tenebrarum declinantes, omnemque viuendi cursum ad diuinam verbi tui veritatem dirigentes, nos, vt in clara luce, atque in conspectu tuo honestè, iusteque & sanctè, vt dei filios geramus, tandemque ad beatissimam illam lucem, in qua tu habitas, duce eodem filio tuo Iesu Christo perueniamus. Cui tecum & cum sancto spiritu vni venerandæ maiestatis Deo, laus atque honor omnis in perpetuum debetur. Amen.

Psal. 3. b. 1. & c. 1 & 4. b. 8.

Psal. 9. 1. a. 1, 2, 3 & c. toto. Psal. 74. c. 16. Pla. 4. b. 6. & 3. 6. b. 9. Ios. 14. d. 16. & 16. b. 13. Ad. 2. c. 18. 2. Cor. 1. b. 6. Ios. 1. a. 5. 9. & 8. b. 2. & 12. c. 15. Rom. 13. d. 12. 13. Eph. 5. b. 8. c. 11. Psal. 119. v. 105. Inc. 1. g. 7. 4. 75. 1. Tim. 6. d. 16.

Precatio matutina studiosis accommodata.

MAximâ tibi ex animis gratias agimus, Deus Pater luminum, bonorum omnium largitor, quod parentibus patronisque nostris hanc mentem dedisti, vt nos ea ætate, quæ maxime flexibilis est, & ad

Iac. 1. c. 17.
Ec. 12. a. 2. & c.
Pro. 6. a. 6. & c.
9 & 24. c. 26.
Psal. 127. c. 2.
Ioa. 15. a. 4. 5.
Psal. 4. b. 6. & c.
36. b. 9.
2. Cor. 4. b. 6.
Deut. 4. b. 9. 10.
& 31. b. 12. 13.
Psal. 78. a. 3. 4.
Mat. 19. b. 13. 14.
2. Tim. 3. d. 15.

Ioh. 15. c. 15.

1. Tim. 1. d. 7.

optima quæque discendum opportunissima, in bonarum literarum disciplinam traderent: suppliciter à te petentes, ne illorum bonam de nobis spem, nostræque ætatis optimam partem, propter nostram ingenij tarditatem, negligentiam & inertiam perire sinas. Et quia nostra vigilantia, iudustria, atque studium nihil sine diuino instinctu tuo proficere valent, dignare cœlestibus tuis radijs mentibus ingenijque nostris ita illucere, nosque eo desiderio & amore bonarum literarum, sapientia atque virtute afficere, eaque docilitate ad percipiendum, memoriaque ad præcepta retinendum donare, vt in pueritia atque adolescentia nostra, bonis literis artibusque & virtutis præceptis liberaliter instituti, viri docti & pii, rei que publicæ, atque sanctæ Ecclesiæ tuæ vtilis euadamus, ad sanctissimi nominis tui gloriam amplificandam. Hæc à te Pater cœlestis, nomine vnici tui Filij Iesu Christi seruatoris nostri efflagitamus, obsecrantes vt ea nobis ipsius causâ largiri velis: tibi vero, cum eodem filio tuo, sanctoque spiritu laus omnis & gloria perpetuò tribuatur, Amen.

Matutina Precatio alia [scholis apta.]

Luc. 2. g. 46.

Eccl. 12. a. 2. & c.

Luc. 2. g. 29. 53.

LArgire Domine Deus, Pater cœlestis, vt diuino spiritu tuo afflatus & delectissimi filij beatissimique pueri tui Iesu Christi clarissimum illustrissimumque exemplum nobis ad imitandum ante oculos proponentes, hoc pueritiæ atque adolescentiæ nostræ tempore, nos totos ad bonarum literarum studium & virtutem applicemus, atque ad tuam voluntatem conformemus: & sicuti ætate progredimur, ita in dies magis magisque scientia, sapientia, & virtute proficiamus: tum hominum piorum, tum verò tuam maximè cœlestem gratiam atque amorem (in quo summa sita est fœlicitas) nobis conciliantes atque consequentes: idque per eundem filium tuum Iesum Christum, seruatorem nostrum, cui vnà tecum & cum sancto spiritu honor est atque gloria sempiterna tribuenda, Amen.

Precatio vespertina.

Psal. 91. & 146.

247.

Luc. 8. g. 52.

Ioa. 11. c. 12.

12. & c.

1. The. 4. c. 13. 14.

Eph. 6. b. 22.

2. Cor. 11. b. 13.

Eph. 5. b. 11. 12.

& c.

1. The. 5. a. 5. 6.

b. 10.

Domine Deus in cuius tutela est salus hominum, atque rerum omnium; quando nox mundum oppresserit, & corpora mox nostra somno, quo nihil est morri similis, resoluta languidaque iacebunt: nos totos tibi in tutelam tradimus, suppliciter orantes, vt a potestate malignorum spirituum, caliginis principum, qui ad nos fallendos in angelos felucis transformare valent, & à peccatis, tenebrarum operibus, atque alijs omnibus tum corporis tum animæ periculis nos tueri, & conseruare velis: atque totos nos sopore opprimi, & quasi sepultos iacere, aut mentibus interim nostris caligine ita offundi non patiaris, vt tui nos obliuio capiat; verum vt corporibus sopitis, animi vigilantes assidue noctes diēque tibi intenti excubent. Et cum requies corpora simul atque animos

animos nostros satis quantum natura quæret, refecerit, crastina aurora aptiores nos atque propensiores reddat ad tibi seruiendum in eo vitæ statu, quem nos tenere voluisti, ad animarum nostrarum salutem, nostrorum proximorum commodum, tuique sanctissimi nominis gloriam, per Iesum Christum seruatores nostrum, qui, vnâ tecum, & cum sancto spiritu, omni laude, & gloria, omnibus seculorum ætatibus est ab omnibus afficiendus. Amen.

Precatio vespertina alia.

OMnipotens Deus, cuius beneficio, sicuti dies hominibus ad negotia obeunda illucescit, sic & nox ad corpora atque animos labore & contentione defessos, quiete relaxandos, atque recreandos conceditur; supplici a te precatione petimus, vt quemadmodum nox tenebris omnia obscurat, ita & peccata etiam nostra illi dilecto filio condonans, occultare, & ab oculis tuis remouere, atque illorum memoriam sempiterna obliuione delere velis: vt veluti corpora somno & requiete reficiantur, itidem animi nostri misericordiæ tuæ fiducia, à scelerum conscientia soluti tranquillentur: atque ita toti recreati crastino quum dilucescet, reliquisque vitæ nostræ diebus experrecti ad tibi seruiendum excitentur. Et quando mors ipsa, à qua tam est tibi facile nos atque è somno corporis excitare, imminet, in spem ætatis illius resurrectionis (qua corpora nostra ad sempiternum illum diem nullis vnquam tenebris interruptum expergeficies) requiescamus: quando hæreditatis sanctorum in lumine participes reddemur, in cœlesti Hierusalem, beatissima illa ciuitate, quæ neque Lucernæ, neque Solis, neque Lunæ lumine, quo illustretur, indigebit: tua enim ô Deus gloria illi illucescet, tuusque Filius agnus ille nostrum erit decus ac lumen sempiternum. Ad quam gloriosissimam lucem, & regnum dilecti Filij tui, vt nos velis perducere, te per eundem illum Seruatorem nostrum obtestamur, atque obsecramus, qui vnâ tecum, & cum sancto spiritu, maximis & immortalibus honoribus, summisque & perpetuis laudibus efferendus est atque celebrandus. Amen.

1. Cor. 7. d. 20.
Eph. 4. a. 1. & c.
1. Theſ. 1. d. 12.
13.

Eſa. 45. b. 7. &
50. c. 3.
Eccl. 5. b. 11.

Pſal. 25. a. 5. &
32. a. 1. & c. 51.
a. 3. b. 9.
Eſay. 43. d. 25.
Eze. 18. a. 22.
Aſa. 3. d. 19.
Col. 2. b. 13. 14.
Pſal. 127. a. 2.
Luc. 8. g. 52. 54.
& c.
Ioan. 11. b. 11.
c. 25. f. 43. 44.
Col. 1. b. 12.
Gal. 4. d. 46.
Apoc. 21. g. 33.
& 22. b. 5.
Col. 1. c. 13.

F I N I S.

12 NO 52

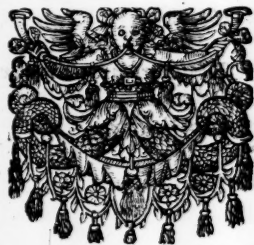
FIM 2

ECCLESIAE AN-
GLICANÆ DOCTRI-
NA, AD CUIVS ANALO-
giam, omnes Diaconi, & Presbyteri ab
Episcopis ordinandi examinantur, diuisa in 39.

*Articulos vnanimi consensu Archiepiscoporum,
Episcoporum, & vniuersi cleri Anglicani,
Anno 1562. approbatos.*

ET REGIA AVCTORITATE
stabilitos, ad Sabelianorum, Manichæo-
rum, Arianorum, Tritheitarum, Macedoniano-
rum, Ebionitarum, Nestorianorum, Eutychia-
norum, Nouatianorum, Donatistarum, Pela-
gianorum, Semipelagianorum, Ponti-
ficiorum, Seruetianorum,
Anabaptistarum,

*Et reliquorum insignium hæreticorum, hæreses &
errores condemnandos, tollendam opinionum
dissensionem, & consensum in vera
religione confirmandum.*

- 1 **D** E fide in sacrosanctam Trinitatem.
- 2 De verbo, siue filio Dei qui uerus homo factus est.
- 3 De descensu Christi ad Inferos.
- 4 De resurrectione Christi.
- 5 De Spiritu sancto.
- 6 De diuinis Scripturis quod sufficiant ad salutem.
- 7 De Veteri Testamento.
- 8 De tribus Symbolis.
- 9 De peccato originali.
- 10 De libero arbitrio.
- 11 De hominis iustificatione.
- 12 De bonis operibus.
- 13 De operibus ante iustificationem.
- 14 De Operibus supererogationis.
- 15 De Christo qui solus est sine peccato.
- 16 De peccato post Baptismum.
- 17 De Prædestinatione, & Electione.
- 18 De speranda æterna salute tantum in nomine Christi.
- 19 De Ecclesia.
- 20 De Ecclesiæ auctoritate.
- 21 De auctoritate Conciliorum generalium.
- 22 De Purgatorio.
- 23 De uocatione Ministrorum.
- 24 De precibus publicis dicendis in lingua vulgari.
- 25 De Sacramento.
- 26 De institutionum diuinarum, quod eam non tollat malitia hominum.
- 27 De Baptismo.
- 28 De Cæna Domini.
- 29 De manducatione corporis Christi, & impios illud non manducare.
- 30 De utraque specie.
- 31 De unica Christi oblatione in cruce perfecta.
- 32 De coniugio Sacerdotum.
- 33 De excommunicatis uitandis.
- 34 De traditionibus Ecclesiasticis.
- 35 De Hemilijs.
- 36 De Episcoporum & Ministrorum consecratione.
- 37 De ciuilibus Magistratibus.
- 38 De illicita bonorum communicatione.
- 39 De Iureiurando.
- 40 Confirmatio Articulorum.

DOCTRINA ECCLESIAE ANGLICANÆ.

De fide in sacrosanctam Trinitatem.

Nus est viuus & verus Deus, æternus, incorporeus, 1.
impartibilis, impassibilis, immensæ potentia, sapientia
ac bonitatis: creator & conseruator omnium tum visi-
bilibium, tum inuilibium. Et in vnitate huius diuinæ
naturæ tres sunt personæ, eiusdem essentia, potentia, ac
æternitatis, Pater, Filius, & Spiritus sanctus.

De verbo, sue Filio Dei, qui verus homo factus est.

Filius qui est Verbum Patris, ab æterno a patre genitus, verus & æter- 2.
nus Deus, ac patri consubstantialis in vtero beatæ Virginis, ex
illius substantia naturam humanam assumpsit: ita vt duæ naturæ, diuina
& humana integrè atque perfectè in vnitate personæ fuerint insepara-
biliter coniunctæ, ex quibus est vnus Christus, verus Deus, & verus
homo, qui verè passus est, crucifixus, mortuus, & sepultus, vt Pa-
trem nobis reconciliaret, essetque hostia non tantum pro culpâ ori-
ginis, verum etiam pro omnibus actualibus hominum peccatis.

De descensu Christi ad inferos.

Quemadmodum Christus pro nobis mortuus est & sepultus, ita est 3.
etiam credendus ad inferos descendisse.

De resurrectione Christi.

Christus verè à mortuis resurrexit, suumque corpus cum carne, 4.
ossibus, omnibusque ad integritatem humanæ naturæ pertinen-
tibus, recepit, cum quibus in cælum ascendit, ibique residet quoad
extremo die ad iudicandos homines reuersurus sit.

De spiritu Sancto.

Spiritus sanctus a patre & filio procedens, eiusdem est cum patre & 5.
filio essentia maiestatis & gloriæ, verus ac æternus Deus.

De

De diuinis Scripturis quòd sufficiant ad salutem.

6. **S**criptura sacra, cum sit ordinarium instrumentum salutis, continet omnia, quæ ad salutem sunt necessaria, ita vt quicquid in ea nec legitur, nec inde probari potest, non sit a quòquam exigendum, vt tanquam articulus fidei credatur, aut ad salutis necessitatem requiri putetur.

Sacræ Scripturæ nomine eos Canonicos libros veteris & noui Testamenti intelligimus, de quorum auctoritate in Ecclesia nunquam dubitatum est.

De nominibus & numero librorum sacræ Canonice Scripturæ veteris Testamenti.

Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteron. Prior liber Paralipomenon, Secundus liber Paralipomenon, Primus liber Esdræ, Secundus liber Esdræ, Liber Esther, Iosue, Iudicum, Ruth, Prior liber Samuëlis, Secundus liber Samuëlis, Prior liber Regum, Secundus liber Regum, liber Job, Psalmi, Prouerbia, Ecclesiastes vel Concionator, Cantica Salomonis, 4. Prophetæ maiores, 12. Prophetæ minores.

Alios autem libros (vt ait Hyeronimus) legit quidem Ecclesia, ad exempla vitæ, & formandos mores, illos tamen ad dogmata confirmanda non adhibet, vt sunt,

Tertius liber Esdræ, Quartus liber Esdræ, Liber Tobie, Liber Iudith, Reliquum libri Esther, Liber Sapientiæ, Liber Iesu filij Sirach, Baruch Propheta, Canticum trium puerorum, Historia Sulannæ, De Bel & Dracone, Oratio Manasses, Prior lib. Machabæorum, Secundus liber Machabæorum.

De veteri Testamento.

7. **T**estamentum vetus nouo contrarium non est, quandoquidem tam in veteri quam in nouo per Christum, qui vnicus est mediator Dei & hominum, Deus & homo, æterna vita humano generi est proposita. Quare male sentiunt, qui veteres tantum in promissiones temporarias sperasse confingunt. Quanquam lex a Deo data per Moysen (quoad ceremonias & ritus) Christianos non astringat, neque ciuilia eius præcepta in aliqua republica necessariò recipi debeant, nihilominus tamen ab obedientia mandatorum (quæ moralia vocantur) nullus quantumuis Christianus est solutus.

De tribus Symbolis.

Symbola tria, Nicenum, Athanasij, & quod vulgò Apostolorum 8.
Sappellatur, omnino recipienda sunt, & credenda: nam firmissimis
Scripturarum testimonijs probari possunt.

De peccato originali.

Peccatum originis non est, (vt fabulantur Pelagiani) in imitatione 9.
Adami situm, sed est vitium, & deprauatio naturæ cuiuslibet ho-
minis ex Adamo naturaliter propagati, qua fit, vt ab originali iustitia
quàm longissimè distet, ad malum suâ naturâ propendeat, & caro
semper aduersus spiritum concupiscat, vnde in vnoquoque nascentium
iram Dei, atque damnationem meretur. Manet etiam in renatis hæc
naturæ deprauatio: qua fit vt affectus carnis (Græci *φύσις σαρκός*, quod
alij sapientiam, alij sensum, alij affectum, alij studium carnis interpre-
tantur) Legi Dei non subijciatur. Et quanquam renatis & credenti-
bus nulla propter Christum est condemnatio, peccati tamen in sese ra-
tionem habere concupiscentiam, fatetur Apostolus.

De libero Arbitrio.

EA est hominis post lapsum Adæ conditio, vt sese naturalibus suis 10.
viribus, & bonis operibus, ad fidem & inuocationem Dei con-
uertere ac præparare non possit. Quare absque gratia Dei, quæ per
Christum est, nos præueniente vt velimus, & cooperante, dum vo-
lumus, ad pietatis opera facienda, quæ Deo grata sunt & accepta ni-
hil valeamus.

De hominis iustificatione.

Tantùm propter meritum Domini ac Seruatoris nostri Iesu Christi 11.
per fidem, non propter opera & merita nostra, iusti coram Deo
reputamur. Quare solâ fide nos iustificari doctrina est saluberrima, ac
consolationis plenissima, vt in Homilia de Iustificatione hominis fu-
sius explicatur.

De bonis operibus.

Bona opera quæ sunt fructus fidei, & iustificatos sequuntur, quan- 12.
quam peccata nostra expiare, & diuini iudicij seueritatem ferre
non possunt, Deo tamen grata sunt, & accepta in Christo, atque ex vera
& viua fide necessario profluunt, vt planè ex illis æquè fides viua cog-
noscipossit, atque arbor ex fructu iudicari.

De ope-

De operibus ante iustificationem.

13. **O**pera quæ sunt ante gratiam Christi, & Spiritus eius afflatum, cum ex fide Iesu Christi non prodeant, minime Deo grata sunt, neque gratiam (vt multi vocant) de congruo merentur. Immo cum non sint facta, vt Deus illa fieri voluit, & præcepit, peccati rationem habere non dubitamus.

De operibus Supererogationis.

14. **O**pera quæ Supererogationis appellant, non possunt sine arrogantia, & impietate prædicari. Nam illis declarant homines, non tantum se Deo reddere quæ tenentur, sed plus in eius gratiam facere quam deberent, cum aperit Christus dicat, Cum feceritis omnia quæcunque præcepta sunt vobis, Dicite, Serui inutiles sumus.

De Christo qui solus est sine peccato.

15. **C**hristus in nostræ naturæ veritate per omnia similis factus est nobis excepto peccato, à quo prorsus erat immunis, tum in carne, tum in spiritu. Venit vt agnus absque macula, qui mundi peccata per immolationem sui semel factam tolleret, & peccatum (vt inquit Iohannes) in eo non erat: sed nos reliqui etiam baptizati, & in Christo regenerati, in multis tamen offendimus omnes. Et si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est.

De peccato post Baptismum.

16. **N**on omne peccatum mortale post Baptismum voluntarie peccatum est, peccatum in Spiritum sanctum, & irremissibile. Proinde lapsis a Baptismo in peccata, locus poenitentiae non est negandus: post acceptum Spiritum sanctum possumus à gratia data recedere, atque peccare: denuoque per gratiam Dei resurgere ac resipiscere: ideoque illi dandi sunt, qui se quandiu hic viuunt, amplius non posse peccare affirmant, aut verè resipiscantibus, veniam locum denegant.

De Prædestinatione & Electione.

17. **P**rædestinatio ad vitam est æternum Dei propositum, quo ante iacta mundi fundamenta suo consilio, nobis quidem occulto, constanter decreuit, eos, quos in Christo elegit, ex hominum genere à male-
- dicto

dicto & exitio liberare, atque (vt vasa in honorem efficta) per Christum ad æternam salutem adducere. Vnde qui tam præclaro Dei beneficio sunt donati, illi Spiritu eius, opportuno tempore operantes, secundum propositum eius vocantur, vocationi per gratiam parent, iustificantur gratis, adoptantur in filios Dei, vniuerſi eius Iesu Christi imagini efficiuntur conformes, in bonis operibus sanctè ambulant, & demum ex Dei misericordia pertingunt ad sempiternam felicitatem. Quemadmodum prædestinationis & electionis nostræ in Christo pia consideratio, dulcis, suavis, & ineffabilis consolationis plena est verè pijs, & ijs qui sentiunt in se vim Spiritus Christi, facta carnis & membra quæ adhuc sunt super terram mortificantem, animùmque ad cœlestia & superna rapientem: tum quia fidem nostram de æternâ salute consequenda per Christum plurimùm stabilit, atque confirmat, tum quia amorem nostrum in Deum vehementer accendit. Ita hominibus curiosis, carnalibus, & spiritu Christi destitutis, ob oculos perpetuò versari prædestinationis Dei sententiam, perniciosissimum est præcipitum, vnde illos Diabolus protrudit, vel in desperationem, vel in æquè perniciosam impurissimæ vitæ securitatem. Deinde promissiones diuinæ sic amplecti oportet, vt nobis in sacris literis generaliter propositæ sunt, & Dei voluntas in nostris actionibus ea sequenda est, quam verbo Dei habemus disertè reuelatam.

De speranda æterna salute tantùm in Nomine Christi.

SVNT & illi anathematizandi, qui dicere audent, vnumquë in 18.
SLege aut secta quam profitetur esse seruandum; modò iuxta illam & lumen naturæ acuratè vixerit, cum sacræ literæ tantùm Iesu Christi Nomen prædicent, in quo saluos fieri homines oporteat.

De Ecclesia.

ECclesia Christi visibilis est cœtus fidelium, in quo verbum Dei pu- 19.
 rum prædicatur, & Sacramenta quoad ea quæ necessariò exiguntur, iuxta Christi institutum rectè administrantur. Sicut errauit Ecclesia Hierosolymitana, Alexandrina & Antiochena: ita & errauit Ecclesia Romana, non solum quoad agenda, & caremoniarum ritus, verùm in ijs etiam quæ credenda sunt.

De Ecclesiæ auctoritate. *See Dr Hoxley, ubi suprà.*

ECclesiæ non licet quicquam instituere, quod verbo Dei aduersetur, 20. *vid. Hist. of*
 neque vnum Scripturæ locum sic exponere potest, vt alteri con- *fronday & Fryal*
 tradicat. *K* *A. Bp. (and p. 209.)*
J. Hays's Life of A. Bp. Parker, p. 319, 320.

tradicat. Quare licet Ecclesia sit diuinorum librorum testis, & conseruatric, attamen vt aduersus eos nihil decernere, ita præter illos, nihil credendum de necessitate salutis debet obtrudere.

De auctoritate Conciliorum generalium.

21. **C**oncilia generalia sine iussu & voluntate Principum congregari non possunt, & ubi conuenerint, quia ex hominibus constant, qui non omnes Spiritu & verbo Dei reguntur, & errare possunt, & interdum errarunt etiam in his quæ ad normam pietatis pertinent: ideoq; quæ ab illis constituuntur, vt ad salutem necessaria, neque robur habent neque auctoritatem, nisi ostendi possint e sacris literis esse desumpta.

De Purgatorio.

22. **D**octrina Romanensium de Purgatorio, de Indulgentijs, de veneratione & adoratione tum imaginum, tum reliquiarum, nec non de inuocatione Sanctorum, res est inutilis, inaniter conficta, & nullis Scripturarum testimonijs innititur, imò verbo Dei contradicit.

De vocatione Ministrorum.

23. **N**on licet cuiquam sumere sibi munus publicè prædicandi, aut administrandi Sacramenta in Ecclesia, nisi prius fuerit ad hæc obteunda legitime vocatus & missus. Atque illos legitime vocatos & missos æstimare debemus, qui per homines, quibus potestas vocandi Ministros, atque mittendi in Vineam Domini publicè concessa est in Ecclesia, coaptati fuerint & asciti in hoc opus.

De precibus publicis dicendis in lingua vulgari.

24. **L**ingua populo non intellecta publicas in Ecclesia preces peragere, aut Sacramenta administrare, verbo Dei, & Primitiæ Ecclesiæ consuetudini planè repugnat.

De Sacramentis.

25. **S**acramenta à Christo instituta, non tantum sunt notæ professionis Christianorum, sed certa quædam potiùs testimonia, & efficacia signa gratiæ atque bonæ in nos voluntatis Dei, per quæ inuisibiliter ipse in nos operatur, nostramq; fidem in se non solum excitat, verum etiam confirmat.

Duo à Christo Domino nostro in Euangelio instituta sunt Sacramenta, scilicet Baptismus & Cœna Domini.

Quinque illa vulgò nominata Sacramenta : scilicet, Confirmatio, Pœnitentia, Ordo, Matrimonium, & Extrema vnctio, pro Sacramentis Euangelicis habenda non sunt, vt quæ partim à praua Apostolorum imitatione proflexerunt, partim vitæ status sunt in Scripturis quidem probati : sed Sacramentorum eandem cum Baptismo & Cœna Domini rationem non habentes, vt quæ signum aliquod visibile, seu cœremoniam à Deo institutam non habeant. Sacramenta non in hoc instituta sunt à Christo vt spectarentur, aut circumferrentur, sed vt ritè illis vteremur, & in ijs duntaxat qui dignè percipiunt, salutarem habent effectum : qui verò indignè percipiunt, damnationem (vt inquit Paulus) sibi ipsis acquirunt.

*De vi Institutionum diuinarum, quòd eam non
tollat malitia hominum.*

Quamuis in Ecclesia visibili, bonis mali semper sunt admixti, atque 26.
interdum ministerio verbi & Sacramentorū administrationi præfint : tamen cum non suo sed Christi nomine agant, eiùsque mandato & auctoritate ministrent, illorum ministerio vt licet, cum in verbo Dei audiendo, tum in Sacramentis percipiendis. Neque per illorum malitiam effectus institutorū Christi tollitur, aut gratiā donorum Dei minuitur, quoad eos qui fide & ritè sibi oblata percipiunt, quæ propter institutionem Christi, & promissionem efficacia sunt, licet per malos administrentur.

Ad Ecclesiæ tamen disciplinam pertinet, vt in malos ministros inquiratur, accusenturq; ab his, qui eorum flagitia nouerint, atque tandem iusto conuicti iudicio deponantur.

De Baptismo.

Baptismus non est tantum professionis signum, & discriminis nota, 27.
quā Christiani à non Christianis discernantur : sed est signum regenerationis, per quod tanquam per instrumentum, rectè Baptismum suscipientes, Ecclesijs inferuntur, promissiones de remissione peccatorum atque adoptione nostrā, in filios Dei per Spiritum sanctum visibiliter obsignantur, fides confirmatur, & vi diuinæ inuocationis gratia augeatur. Baptismus paruulorum omnino in Ecclesia retinendus est, vt qui cum Christi institutione optime congruat.

De Cœna Domini.

- 28 **C**œna Domini non est tantum signum mutæ benevolentiae Christianorum inter se, verum potius est Sacramentum nostræ per mortem Christi redemptionis. Atque adeo rite digne & cum fide sumentibus panis, quem frangimus, est communicatio corporis Christi: similiter poculum benedictionis est communicatio sanguinis Christi. Panis & vini transubstantiatio in Eucharistia ex sacris literis probari non potest, sed apertis Scripturæ verbis aduersatur, Sacramenti naturam euerit, & multarum superstitionum dedit occasionem.

Corpus Christi datur, accipitur, & manducatur in Cœna tantum cœlesti & spirituali ratione. Medium autem quo Corpus Christi accipitur & manducatur in Cœna, fides est. Sacramentum Eucharistiæ ex institutione Christi non seruabatur, circumferebatur, eleuabatur, nec adorabatur.

*De manducatione corporis Christi, & impios
illud non manducare.*

- 29 **I**mpij & fide viua destituti licet carnaliter, & visibiliter (vt August. loquitur) corporis & sanguinis Christi Sacramentum dentibus premant, nullo tamen modo Christi participes efficiuntur; sed potius tantæ rei sacramentum seu symbolum adiudicium sibi manducant & bibunt.

De vtraque specie.

- 30 **C**alix Domini, laicis non est denegandus, vtrâque enim pars dominici sacramenti, ex Christi institutione, & præcepto, omnibus Christianis ex æquo administrari debet.

De vnicâ Christi oblatione in cruce perfecta.

- 31 **O**blatio Christi semel facta perfecta est redemptio, propitiatio & satisfactio pro omnibus peccatis totius mundi, tam originalibus, quam actualibus. Neque præter illam vnicam est vlla alia pro peccatis expiatio: vnde Missarum sacrificia quibus vulgò dicebatur sacerdotem offerre Christum, in remissionem poenæ aut culpæ pro viuus & defunctis, blasphemata figmenta sunt, & perniciosæ imposturæ.

De coniugio Sacerdotum.

- 32 **E**piscopis, Presbyteris, & Diaconis nullo mandato diuino præceptum est, vt aut coelibatum voueant, aut à matrimonio abstineant.

Licet

Licet igitur etiam illis, vt cæteris omnibus Christianis vbi hoc ad pietatem magis facere iudicauerint, pro suo arbitratu matrimonium contrahere.

De excommunicatis vitandis.

Qui per publicam Ecclesiæ denunciationem ritè ab vnitæ Ecclesiæ præcisus est, & excommunicatus, is ab vniuersa fidelium multitudo (donec per pœnitentiam publicè reconciliatus fuerit arbitrio Iudicis competentis) habendus est vt ethnicus & publicanus. 33.

De traditionibus Ecclesiasticis.

Traditiones atque Ceremonias easdem non omninò necessarium est esse vbique aut prorsus consimiles, nam & variæ semper fuerunt, & mutari possunt pro regionum, temporum, & morum diuersitate, modò nihil contra verbum Dei instituat. 34.

Traditiones & ceremonias Ecclesiasticas, quæ cum verbo Dei non pugnant, & sunt auctoritate publica institutæ atque probatæ, quisquis priuato consilio volens, & datâ opera publicè violauerit, is, vt qui peccat in publicum ordinem Ecclesiæ, quiq; lædit auctoritatem magistratus, & qui infirmorum fratrum conscientias vulnerat, publicè, vt teri timeant, arguendus est.

Qualibet Ecclesia particularis, siue nationalis, auctoritatem habet instituendi, mutandi, aut abrogandi Ceremonias, aut ritus Ecclesiasticos, humana tantum auctoritate institutos: modò omnia ad ædificationem fiant.

De Homilijs.

Tomus secundus Homiliarum continet piam & salutarem doctrinam, & his temporibus necessariam, non minus quam prior tomus Homiliarum, quæ editæ sunt tempore Eduardi sexti: itaq; eas in Ecclesijs per ministros diligentèr & clarè vt a populo intelligi possint recitandas esse iudicauimus. 35.

Nomina Homiliarum utriusq; Tomi, & enunciativa didascalica ijs contenta.

Tomi primi, Homiliæ primæ.

De Sacra Scriptura.

1. **E** Nunciat: Sacra Scriptura perfectè tradit quid faciendum, quid vitandum, credendum quid, quid diligendum, quida Deo sperandum, omnemq; veritatem, ac doctrinam, ad nostram iustificationem, & æternam salutem, necessariam.
2. Enunciat: Sacre literæ prouectæ ætatis hominibus cibos, infantibus lac, & omni hominum generi, cuiuscunque ordinis aut ætatis sunt, consentanea, abundè & sufficienter suppeditant.
3. Enunciat: Sacra Scriptura diligenter audita, & animis nostris recondita, cor obduratum emollit minis pœnarum, miserum sustentat, misericordiæ promissis sanctificat, humilibus dat intellectum, conscientiam exhilarat, & consolatur.
4. Enunciat: Nemo sincerè profitetur Christianam religionem, qui in libris, quibus doctrina Christiana continetur, perlegendis, sedulo non nauat operam.
5. Enunciat: Scientia, & lectio sacrarum Scripturarum cum humilitate, zelo, Deum, non vero nosmetipsos, glorificandi, assidua ad Deum precatione, & cum sobrietate coniunctæ; non sunt causa errorum; in quos potius Scripturarum ignoratione incidimus.
6. Enunciat: Sicut Sacre Scripturæ quibusdam in locis sânt difficiles, & obscuræ, sic in alijs claræ, & perspicuæ: nempe, in ijs quæ ad salutem necessaria sunt; ita vt vnusquisque eos legere, perdiscere, memorię mandare, & ad illarum amussim vitam componere teneatur.

Homiliæ secundæ, de humani generis per peccatum miseria.

1. **E** Nunciat: Omnes homines, etsi iusti, & sanctificati, quales fuerunt Iob, Dauid, Ioannes Baptista, Diuus Paulus, miseri, & ærum-nosi sunt peccatores.
2. Enunciat: In prestantissimis nostris bonis operibus, quidam sunt defectus, & imperfectiones, vt nequeant coram Dei iudicio consistere.

*Homilie tertiæ, de salute generis humani
tantum per Christum.*

1. **E** Nunciat: Iustitia cuius ex Dei misericordia, per merita Christi fide apprehensa, sumus participes, a Deo pro plena, & perfecta nostra iustitia acceptatur.

2. Enunciat: Tria concurrunt in nostra coram Deo iustificatione; ex parte Dei, eius misericordia & gratia; ex parte Christi, diuinæ iræ per corporis sui oblationem, & sanguinis effusionem satisfactio, vnà cum perfecta legis impletione; ex parte nostri, vera, & viuà fides in Iesu Christi meritis.

3. Enunciat: Vera & viuà fides, quæ Dei donum est, sola ex parte nostri iustificat, & non bona opera: fides interim, non est sine resipiscencia, spe, charitate, & reliquis pietatis operibus: quia tametsi fides, & bona opera non concurrant simul in actione iustificandi, tamen sunt necessario simul in iustificato.

Homilie quartæ, de verâ & viuâ fide Christianâ.

1. **E** Nunciat: Duplex est fides, mortua, aut viuà. Fides mortua, est otiosa & bonorum operum sterilis, quæ Iacobo Dæmonum fides dicitur, et qua tantum Dei verbum verum esse creditur. Viuà fides, semper est actiuosa, efficax per charitatem, & non solum generalis est assensus fidei Christianæ articulis; sed est vera fiducia, ac firma confidentia in Dei misericordia per Iesum Christum, & per huius merita & passionem, nostra peccata esse remissa, nosque ab eorum inquinamenti esse purgatos.

2. Enunciat: Fides viuà, & pia vita nequeunt seungi, & ideo vni cuique incumbit, se diligenter explorare, vt per bonorum operum fructus sibi constet, an veram habeat fidem.

Homilie quintæ, de bonis operibus.

1. **E** Nunciat: Bona opera sine fide viuifica, & iustificante sunt tantum apparenter bona, & in hominum conspectu, & non verè bona coram Deo, ideoque ei minime placent.

2. Enunciat: Bona opera, à vera fide manantia, sunt illa quæ Deus in verbosuo mandat, & non quæ homines, ex ignara deuotione, cæco zelo, & ex suo cerebro, absque verbi diuini directione, excogitarunt.

*Homilia sexta, de Christiana charitate
enunciata didascalica.*

1. **E**nunciat: Charitas omnia pietatis & iustitiæ opera in se complectitur, & est vel in Deum vel in hominem.

2. Enunciat: Ex Charitate in Deum ei confidimus, in eo delectamur, & illius, plus quam omnium rerum creaturarum obsequio, sumus addicti.

3. Enunciat: Ex Charitate in proximum, tum boni, & amici, tum mali & inimici diligendi sunt: boni, & amici, quia boni, mali & inimici ut ipsi fiant boni, societas civilis nihil detrimenti capiat, & ne Deus offendatur.

*Homilia septima, contra temeraria iuramenta
& periurium.*

1. **E**nunciat: est iuramentum assertorium, est iuramentum promissorium: Iuramentum promissorium, de publicis inter principes pactis, legibus ad civilium societatum incolumitatem conditis, obseruandis; de obedientia Magistratui præstanda, de officio aliquo sincere exequendo, in Matrimonio contrahendo, honestas ob causas susceptum, est licitum: sed in priuatis, nostris emptionis & venditionis contractibus, & quotidianis, de rebus minutis, colloquijs, est temerarium & inaniter usurpatum.

2. Enunciat: Si quis Magistratus Tribunali se sistere mandatur, ad veritatem declarandam, & asserendam, ei licet uti iuramento his cum cautelis. Primò, in veritate: amore, odio, omnique affectu sepositis. Secundò, in iudicio: nempe, maturâ cum deliberatione, & non temere. Terriò, in iustitia: id est, ex iustitiæ amore, & illius promouendæ zelo. Atque iuramento his conditionibus præfinito, Deus honoratur, & glorificatur.

Homilia octaua, de defectione a Deo.

1. **E**nunciat: Homines impij præcipuè a Deo deficiunt per Idolatriam, infidelitatem, nimiam quam ex rebus humanis capiunt, voluptatem, & diuinorum mandatorum contemptum.

2. Enunciat: quando nos Deum, ille quoque nos deserit, omnique poenarum genere seuerissime affligit.

3. Enunciat: Quidam fide destituuntur ex desperatione, alij ex presumptione; hi solam Dei misericordiam, illi solam iustitiam contemplantur. Quare ut rectam habeamus in Deum fidem, oportet nos sapius,

pius, & seriò meditari tum de Dei iustitia, ne præsumamus, tum de misericordia, ne desperemus.

Homiliæ nonæ, contra mortis metum.

1 **E** Nunciat: Tres præcipuæ sunt causæ, quare homines mortem pertimescunt, propter suorum in hoc mundo honorum, diuitiarum, possessionum amissionem: acerbissimos morborum cruciatus, quos in mortis articulo patiuntur: sed præsertim ex æternæ mortis, & damnationis sensu, & horrore.

2 **E** nunciat: Nullo tamen ex istis pij terrentur: quia viua fide, per Charitatem consummatâ, & certâ cœlestis gloriæ spe, se sustentant, & consolantur.

Homiliæ decimæ de Obedientia.

1 **E** Nunciat: Reges, & Principes, à Deo ordinati, eius vice iudicant, & ab illo solo, & immediate totam suam authoritatem accipiunt.

2 **E** nunciat: Omnes subditi tenentur Magistratibus etsi malis & impijs obedire, tanquam Dei ministris, & ab illo vnctis, non solum ex metu, sed propter conscientiam.

3 **E** nunciat: Iuxta obsequium & reuerentiam Dauidis in Saullem, vel in nostri tutelam, impio principi vis non est inferenda; quia eius persona propter sui muneris dignitatem solius Dei punitioni, & iudicio subdita est.

Homiliæ undecimæ contra Adulterium.

1 **E** Nunciat: Sacræ litteræ, vt scortationes, Adulteria vitemus, vitæque puritatem amplectamur, acriter instant.

2 **E** nunciat: Deus fornicationem, adulterium, omnemque impuritatem poenis tum corporalibus tum spiritualibus seuerissimè castigat.

Homiliæ duodecimæ contra contentiones, & dissidia.

1 **E** Nunciat: Cum omnia contentionum genera sint perniciofa, & detestanda, tum vel maxime Religionis causa suscepta.

2 **E** nunciat: Præcipuæ contentiones in causa circa Religionis dogmata, est ab illis ingenijs, quæ in quæstionibus parum aut nihil ad ædificationem facientibus agitandis delectantur. Sed omnibus verè Christianis legendæ sunt Scripturæ, vt inde discant potius pie viuere, quam subtiliter disserere, & dissidia seminare.

3 **E** nunciat:

3 Enunciat: Dissidiorum fomes sunt conuitia, calumniæ, verba contentiosa, à quibus ad vnitatem in vinculo Charitatis conseruandam, est abstinendum; & Christi exemplo, pro maledictionibus benedictiones sunt retribuendæ.

*Tomi Secundi, Homiliæ primæ, de vero vsu
Templorum, siue Ecclesiarum, enunciata didascalica.*

Enunciat: Etiam si immensa, & æterna Dei Maiestas, qui Thronum suum in cœlis habet, & scabellum pedum in terris, nullis Templis, aut ædificijs opéra humana fabricatis includi poterit; materialis tamen Ecclesia, siue Templum partim propter cultus Religiosos glorioso ipsius Numini ibi loci exhibitos, quales sunt verbi eius S. Sancti prædicatio, atque auditio, nominis eius inuocatio, gratiarum actio pro immensis, atque innumeris eius beneficijs, & Sacramentorum legitima administratio: partim propter gratiæ cœlestis efficacem præsentiam, qua per verbi sui & Sacramentorum Ministerium populum ibi congregatum imbuiere solet, rectè in S. Vet. ac Noui Testamenti literis Domus Dei, siue Templum Domini indigitatur.

2 Enunciat: Ad istud Templum, siue Domum Dei singulis diebus auctoritate publica constitutis, omnes verè pij cum summo studio tenentur sese conferre, ibique modeste, sobriè, ac religiose sese gerere, in sanctorum coetu debitum obsequium omnipotenti Deo præstantes: Deus enim non modo temporalis, sed etiam æternas pœnas in domu sua negligenter, & irreuerenter se gerentibus minatur.

*Homilia secundæ, contra superstitionis, &
Idololatriæ pericula.*

Enunciat: Rectus ac sincerus Dei cultus est verissimum, ac genuinum Domus Dei ornamentum, non Imaginum multitudo, quæ auro, argento, gemmisque, atque coloribus varijs oriantur. Talia vtique ornamenta nihil aliud sunt, quam spiritualis fornicationis illecebræ.

2 Enunciat: Imagines Dei Patris, Filij, & Spiritus Sancti separatim, sicut etiam Imagines totius Trinitatis coniunctim, clavis & expressis S. Scripturarum testimonijs prohibentur.

3 Enunciat: Non tantum Simulachra Idolorum Gentilium, sed Imagines

Imagines etiam quorumcunque Sanctorum, & Martyrum (quavis in priuatis Christianorum adibus historicum aut ciuilem vsum habere possunt) in Templis & Ecclesijs, vbi Deus solus adorandus est, permitti non debent. Quoniam Imagines in Templis publicè collocatæ necessariò secum trahunt periculum Idololatricæ adorationis, propter propensam hominis naturam ad spiritualem fornicationem.

Homilie tertiæ de reparandis & ornandis Ecclesijs.

I E Nunciat : Templum, siue Domus Dei omnibus in locis decenter ornari debet sedilibus idoneis, suggestu prædicationis publicæ causâ, Mensâ ad celebrandam S. Cœnam, Baptisterio ad lauacrum Sacrum: Ea demum mundities, nitor, ac pulchritudo ibi appareat, quæ illiciat plebis animos ad libenter illi conueniendum.

Homilie quartæ, de bonis operibus, & spectatim de Ieiunio.

1. E Nunciat: In bonis nostris operibus nullam omnino fiduciam collocare debemus, quasi illorum gratiâ & merito, aut nobismetipsis, aut quibuscumque alijs remissionem peccatorum, & consequenter vitam æternam consequi valeamus. Hoc enim effusioni sanguinis Domini nostri Iesu Christi insignem contumeliam adferret.

2. Enunciat: Bona opera non præcedunt hominem iustificandum, sed sequuntur iustificatum, quæ quidem præstare nos oportet ob varias causas. 1. vt obedientes filios nosmet præbeamus Patri cœlesti, qui nobis ea præparauit in eum finem, vt in eis ambulemus. 2. vt sint testimonia & indicia iustificationis nostræ. 3. vt alij homines nostra bona opera cernentes, ipsi vicissim excitentur ad Deum glorificandum.

3. Enunciat: Duplex Ieiunij genus in sacris literis inuenitur: alterum externum, tantum ad corpus, internum alterum, ad animum & cor spectans. Prius, vti constat per exempla, vtriusque Testamenti, abstinentia est ab usu cibi, potus, & cuiuscunque corporei alimenti; imò quoad fieri poterit, ab omnibus delicijs, mundanisque voluptatibus tam priuatis, quam publicis.

4. Enunciat: Huius autem Ieiunij exercitium si fiat cum hac persuatione, per eius virtutem nos iustificatos, ac cœlum adepturos esse, meritis Christi, mortique eius multum detrahatur.

5. Enunciat: Externa Ieiunij actio res per se quidem est *adiutoria*, & res bona censi debet tantum propter fines, ad quos dirigitur. Hi autem tres præcipuè numerantur. 1. ad carnem castigandam, & perdomandam, vt spiritui subijciatur. 2. ad excitandum Spiritum ad Deum feruen-

feruentiori studio inuocandum. 3 ad perhibendum testimonium coram Diuina Maiestate indubitata humiliatiōis nostræ, ac veræ penitentiæ pro peccatis nostris.

6. Enunciat : Leges & constitutiones, siue Ecclesiasticæ siue Ciuiles de ciborum, alimentorum, aliarumque rerum vsu, quæ sunt *ad id popo* & mediæ naturæ, non obligant conscientias Christianorum ad perpetuam earum obseruantiam; Quin penes potestates superiores ius sit de eisdem statuendi pro arbitrio suo, & prout temporis ac loci ratio postulabit.

7. Enunciat : Positiuæ leges Principum cohibentium subditos suos, statis quibuldam temporibus ab vsu quorundam, ciborum, & potuum (non quòd plus religionis ponant in huius quam illius cibi vsu, sed in Reipublicæ bonum) obligant conscientiam : conscientiam dicimus, non rei ipsius, quæ per se *ad id popo* existit, sed obedientiæ nostræ, quam lege Diuina Magistratui præstare tenemur, tanquam Dei ministro boni publici causâ.

Homilia quinta, contra gulam & ebrietatem.

1. **E**nunciat : Gula atque Ebrietas inter grauissima peccata sunt recensenda, quæ excludunt nos à regno cœlorum, quæ Dei maledictionem inducunt, obsequij nostri erga Deum immemores reddunt, ignominia & opprobrio nos operiunt, abundantiam nostram conuertunt in egestatem ac penuriam, & occasionem præbent nobis in execranda prolabendi scelera; qualia sunt homicidium, adulterium, incestus: morbis deniq; inficiunt contagiosis, fœdis, ac noxijs posteritati; malo denique exemplo lædunt proximos, & vniuersæ Dei Ecclesiæ scandalum præbent.

Homilia sexta, contra luxum in vestitu.

1. **E**nunciat : Vestimentorum vsum nobis concessit Deus Omnipotens non modò necessitatis, sed etiam honesti decoris atque ornatus causâ: quemadmodum videmus herbas atque plantas creatas non solum ob necessarios vsus, sed ad oculos etiam pascendos iucundo aspectu, ad producendos odores naribus gratos, & ad alia id generis oblectamenta. Cauendum autem est in primis, vt vestitu hoc atque ornatu sine luxu, sine vanitate, modeste, ac sobrie vtamur, & cum gratiarum actione. Talis demùm sit noster habitus & vestitus, qui vniuscuiusq; nostrum vocationi, gradui, & conditioni probè conueniat.

Homilia septima de Oratione.

1. **E** Nunciat : Ea est orationis piæ, ac deuotæ necessitas, vt absque huius subsidio nihil boni obtineri liceat à bonitate Diuina. Tantas vires habet, vt in vniuerso mundo nihil potentius, nihil fortius reperiatur homine pijs & ardentibus precibus dedito.

2. Enunciat : Quotiescunq; earum rerum inopiâ premimur, quæ vel animi, vel corporis salutem spectant, recurrendum est ad fontem omnium bonorum ipsum Deum, non ad Sanctum vllum, aut Angelum, quia isti neque cognoscunt cordis arcana, neque preces nostras exaudiunt.

3. Enunciat : Duo in primis spectare quisque pius debet in precibus suis, suam nempe necessitatem, & Dei gloriam. Ita tamen respiciat suam necessitatem, vt primo loco statuatur spiritualia bona, deinde temporalia à Deo petenda.

4. Enunciat : Pro omnibus hominibus, cuiuscunque status, gradus aut ordinis fuerint, preces nuncupandæ sunt : Et si sciamus eos odio mortali nos prosequi : Præsertim verò nobis orandum est pro Magistratibus, & Euangelij Ministris.

5. Enunciat : Nullum extat verbi Diuini mandatum, quo iubemur pro ijs, qui ex hac vita decesserunt, preces effundere : Quia duo tantum loca agnoscunt sacræ Scripturæ post hanc vitam, alterum electis, alterum reprobis destinatum.

Homilia octaua de Orationis loco, ac tempore.

1. **E** Nunciat : Quamuis præceptum de obseruando Sabbatho apud Iudæos non tam præcisè obstringat populum Christianum, quod ad externas cæremonias spectat, quales sunt, abstinere ab omni labore, etiam tempore summæ necessitatis, & obseruatio diei septimi præcisè secundum morem Iudaicum. (Nos enim ab ipsis Apostolorum temporibus eorum praxin secuti, primum diem Septimanæ Sabbathum nostrum statuimus in honorem Christi, qui illo die à mortuis resurrexit) Quicquid tamen in eo præcepto ad Legem moralem spectat, tanquam pium ac salutare ad promouendam Dei gloriam ab omnibus Christianis retineri debet, & obseruari. Oportet igitur ex vi huius mandati de sanctificatione Sabbathi, vnam Hebdomadis diem seligere, in qua à laboribus, atque operibus nostris abstinendum est, sanctisque studiis, ac pijs exercitijs incumbendum.

2. Enunciat : Etiam si tam corpora, quam animæ Electorum præcipua sunt Dei Templum : præcisque nostras vbuis locorum Deus exaudiat : exemplo tamen Christi, & Apostolorum templum materiale tanquam

tanquam domus Dei cum zelo, ac ardenti desiderio nobis frequentandum est; ubi se praesentem fore promisit, & exauditurum eorum preces, qui ipsum verè inuocant.

3. Enunciat: Grauius ijs succenset Deus, qui eius domum intrant sine veste nuptiali, sine recto corde, & alacri mente, eosque seuerè castigat.

Homilia nona de precibus publicis, & Sacramentis administrandis.

1. **E**nunciat: Inter varia Christianae pietatis exercitia, nullum censeri debet cuiuscunque conditionis hominibus magis necessarium ac salutare, quam precum publicarum usus, & Sacramentorum perceptio. Per alterum enim ea petimus ab eius bonitate, quae alioqui nullâ ratione impetrare possemus, per alterum verò ipse sese nobis fruendum, & amplectendum proponit.

2. Enunciat: Cum varia sint precum genera, Publicae, Priuatae, Mentales, Vocales, publicae preces maximam vim habent ad misericordiam à Patre coelesti consequendam, & ad liberandum nos à malis quibuscunque.

3. Enunciat: Sacramentum, est visibile signum inuisibilis gratiae, exhibens aspectui nostro, alijsque sensibus, operationem internam gratuitae Dei misericordiae, & obsignans cordibus nostris gratiosas Dei promissiones.

4. Enunciat: Si vocabulum Sacramenti strictiori significatione accipiatur, hoc est, pro signo visibili in Nouo Test. institutionem habente, cui per expressum Dei verbum promissio gratuita remissionis peccatorum, sanctificatio naturae corruptae, & coniunctio nostri cum Christo adnexa est: Duo tantum sunt Sacramenta, i. Baptismus, & Coena Domini. Idcirco licet absolutio promissionem habeat remissionis peccatorum, item impositio manuum in Ordinatione Ministrorum, & signum visibile, & promissionem: tamen neque Absolutio Sacramentum est, quia non habet visibile signum in Nouo Test. institutum; Neque Ministrorum ordinatio Sacramentum est, quia non habet promissionem de remissione peccatorum, visibili signo per expressum Dei verbum annexam, sicut nec reliqua, quae falso nominantur Sacramenta.

5. Enunciat: Docemur tam ex S. literis, quam exemplis Primae Ecclesiae, atque veterum Doctorum auctoritate, in administratione precum publicarum, & Sacramentorum nullam linguam peregrinam, vel auditoribus incognitam, usurpari oportere.

*Homilia decima, ad eorum instructionem, qui locis
S. Scripturæ offenduntur.*

1. **E**nunciat S. Scripturæ phrasis, siue locutio, etiamsi curiosis quorundam hominum ingenijs incompta interdum, ac rudis videatur, tales tamen locutiones non absque graui causa, & sensu commodo à Sp. Sancto traduntur. Quamobrem loquendi formulæ à S. Scripturibus vsurpatæ cum sancta reuerentia sunt accipiendæ, non ioco aut lusu ad iustam nostram condemnationem tractandæ.
2. Enunciat: Polygamia, siue pluralitas vxorum peculiari quodam priuilegio Patribus vet. Testa. quondam fuit permilla: non ad explendam carnis libidinem, sed ad prolem augendam: quia spem concipiebant de benedicto semine ab eorum progenie nascituro, tum etiam precibus suis petebant, vt illud veniret in mundum ad caput Serpentis conculcandum.
3. Enunciat: Cum legimus in S. literis de Noæ ebrietate, Loti incestu &c. Hæc non traduntur in eum finem, vt nos illorum exemplo similia committamus: hoc potius documentum inde debemus sumere: Quod si tanti ac tales viri timore Dei alioqui imbuti, a tantis flagitijs perpetrandis semet proprijs viribus cohibere non potuerint: sed tam grauiter lapsi fuerint, vt sine misericordiæ Diuinæ interuentu in æternum periissent: quanto magis nobis miseris peccatoribus, qui vix aliquo Dei sensu tangimur, metuendum est iugiter, ne non solum incidamus in peccata, quod ipsis contigit, sed ne peccatis planè subigamur, & obruamur, quod illis non contigit. Ita eorum lapsus contemplantibus dabitur nobis occasio Dei bonitatem assidue inuocandi, vt gratiam suam salutarem nobis impertiri velit, qua corroborari possimus, & ab omni malo conseruari.
4. Enunciat: Etiam si pij per ignorantiam, aut infirmitatem labuntur, non tamen ex animo in peccatis ambulant, non persistunt pertinaciter in peccatis, neque peccant sicut homines omni Dei timore exuti, quem sciunt iustissimè omnia scelera punire: Sed per Dei gratiam & infinitam misericordiam resurgunt a peccatis, & rursus illis bellum animosè indicunt.
5. Enunciat: Præcepta nobis a Christo tradita in Euangelio, Ordini Politico in republica administranda non aduersantur? Quicquid enim Deus tradidit in verbo suo sapientissimè atq; commodissimè præcipitur, vtcunque homines vani, vacui Dei cognitione, & rerum diuinarum ignari aliter sentiant.
6. Enunciat: Qua ratione Iesus Christus reprobus scandalum dicitur, siue lapsus offensionis, cum tamen propria sua culpa pereant: eadem ratione

ratione S. literæ eisdem exitij ipsorum præbent occasionem propter suam incredulitatem. Porro, sicut Christus dicitur Resurrectio, at illis solum, qui per adoptionem adsciscuntur in filios Dei. Ita S. Scriptura est potentia Dei ad salutem, sed credentibus tantum.

7. Enunciat: Nihil traditum inuenitur in vniuerso S. Codice tam parui momenti (ex prauo scilicet humani iudicii sensu) quod non conducatur ad spiritualem intelligentiam, illis nimirum qui in talium locorum sensibus enucleandis, diligentem operam & studium adhibebunt.

8. Enunciat: Quoties Dauid in Psalmis, Dei hostibus precatur ignominiam, opprobrium, confusionem, atque interdum exoptat ut eorum posteritas intereat inopinato aliquo exitio: Huiusmodi imprecationibus nemo offendi debet. Is enim Propheta cum esset, inflatus diuino Spiritu, & incensus zelo ardentissimo gloriæ Dei, talia effatus est, non ex priuato suo erga personas odio, sed errorum, scelerum, & corruptelarum (quæ non sine maximo Ecclesiæ periculo grassari indies cernebat & auferere) internecionem in aduersarijs Dei cupiebat: Vt etiamsi corporali exitio perirent, tamen eorum animæ saluarentur. Quo modo etiam Paulus Apostolus in signem illum fornicatorem Satanæ tradidit. Sed quoniam eiusmodi precandi formæ eadem animi rectitudine, ac sinceritate à nobis concipi nequeunt, propter illam affectuum nostrorum corruptionem, quâ laboramus, ab illis abstinentium esse censemus, præsertim cum nostra res priuata agitur.

Homilia undecima de Eleemosynis.

1. **E**nunciat: Beneficentiam erga pauperes, & opera misericordiæ exigit à nobis Deus in verbo suo. Sunt autem etiam nobismet ipsis vtilia atque frugifera: Quæ si studiose ac diligenter exerceamus paupertatis mala nunquam formidabimus. His quodam modo (nempe declaratiuè) remittuntur peccata nostra, & via nobis ad cælum munitur. Hæc etiam Deo tam grata & accepta sunt, ac si sibi ipsi ea præstarentur, quæ indigentibus elargimur.

Homilia duodecima, de Christi Natiuitate & Incarnatione.

1. **E**nunciat: Cum homines vniuersi peccatores euaserant ex prima Adami peccato, atque hæredes facti essent æternæ damnationis, placuit Deo ex infinita sua misericordia, promissum suum edere de Messia vel Mediatore in hunc mundum mittendo, qui & iram Dei aduersus peccatum placaret, hominemque ex miseræ abyssu, in quam fuerat lapsus, liberaret.

2. Enunciat : Iste autem Messias, siue Mediator Iesus Christus fuit natus ex Maria Virgine. Necessitas enim nostræ salutis talem nobis requirebat Mediatorem exhiberi, qui vtriusque naturæ, humanæ ac diuinæ particeps, sub vna & eadem persona, verè ^{ὁ ἀληθινός} esset, hoc est, Deus & Homo. Hominem oportuit esse, quoniam sicut per hominem transgressio orta est, ita æquum erat, vt per hominem satisfactio fieret. Porro Christus indutus carne in cœlum ascendens exhibet nobis certissimum testimonium, omnes fideles in eum credentes, in eandem mansionem tandem peruenturos. Ingens quoque solatium percipitur ex illius Incarnatione, dum vel preces nostras offerimus, vel rerum angustijs premimur, quando consideramus eum fuisse hominem, eisdem quibus nos, infirmitatibus obnoxium.

3. Enunciat : Quinetiam Deum esse æquè necessarium fuit, quia nulla creatura pura potestatem habet, vel habere potuit Mortem absorbendi, vitamque restituendi, Infernum vincendi, & Cœlum assequendi. Eius autem ^{ὑποστατικῆς} vel assumptionis carnis nostræ finis erat, vt Legem nostrî causâ impleret, & oppressos peccati onere liberaret, Principem huius seculi foras eijceret, nos Deo reconciliaret, ac opera Diaboli destrueret, vt sese denique propitiationem præberet pro peccatis nostris, neque verò nostris tantum, sed pro totius mundi peccatis.

Homiliæ decimæ tertiæ De Passione Christi.

1. **E**nunciat : Christi passio non modò ^{ῥάττον} existit, & compensatio plenissima pro peccatis nostris : sed & insuper præbet nobis perfectissimum omnis charitatis, & patientiæ exemplum.

2. Enunciat : Passionis Christi tum demum memores sumus, & fructum ex eo percipimus, quando firmâ fide ipsius meritis adhæremus, quando operam nostram, facultates ac vires nostras impendimus ad vtilitatem proximi procurandam. Sic enim Christus seipsum exhaustit, & exinanivit, vt nos diuites redderet.

3. Enunciat : Quantum peccati odium in nobis excitare debuit hæc mortis Christi contemplatio : dum cogitamus ad expianda delicta nostra oportuisse vnigenitum Dei Filium indumento carnis nostræ vestiri, mortem acerbissimam obire, imò mortem crucis vilissimam & maximè ignominiosam.

4. Enunciat : Mors Christi, eiusque Passio tanquam salutare remedium vulneribus nostris applicatur per firmam, & viuificam fidem. Hæc autem est fiducia in Dei misericordia, qua sumus persuasi Deum nobis propitium esse, peccatis nostris ignoscere, nosque in gratiam accipere, idque solum pro mortis ac Passionis Christi meritis.

Homilia decima-quarta, de Christi Resurrectione.

1 **E** Nunciat : Constat tanti ponderis esse hunc Articulum de Christi Resurrectione, vt maioris eius confirmationis causa non recusauerit Seruator noster post gloriosam suam Resurrectionem à morte ad vitam, per spacium quadraginta dierum in terris commorari: quo scilicet altiores radices ageret in cordibus discipulorum suorum, atque adeo fidelium omnium, istius Articuli veritas.

2 Enunciat: Non erat nobis satis ad plenam beatitudinem, vt per mortem Christi liberaremur à peccatis, nisi virtute illius Resurrectionis, iustitiâ quoque Christi indueremur. Neque prodesset, nos è mortis faucibus ereptos esse, nisi ipse resurgens aperuisset cœli portas, vt nos etiam ad vitam æternam ingrediremur.

3 Enunciat: Ea est vis & efficacia Resurrectionis Christi, vt si vera, & viuâ fide nobis applicetur, possit nos conformes ipsi Christo facere vitæ nouitate, hoc est, ac Sanctimonia.

Homilia decima-quinta, de digna S. Cœnæ perceptione.

1 **E** Nunciat: Memoria mortis Christi ad Mensam Domini à fidelibus ritè celebrata, non modo illorum gratitudinem excitat, verum etiam internum quoque hominem afficit Spirituali quodam gaudio, animique tranquillitate, cogitque quodammodo fideles Dei seruos Redemptori tam benifico se gratos ostendere per vitæ Sanctitatem, & pietatis studium.

2 Enunciat: Tria censentur ei necessaria, qui cum fructu cupit ad Mensam Dominicam accedere. Primò, vt rectè istud Mysterium intelligat, hoc est, non esse nudum signum rei absentis, sed corporis, & sanguinis Domini participationem, per fidem & Spiritus Sancti operationem. Ex quo fit, vt non solum animæ ad vitam æternam enutrientur, sed etiam ipse certa suo tempore corpora resurgant ad immortalitatem. Deinde ei cauendum, ne Sacrificium commemorationis conuertatur in Sacrificium proprium, siue materiale, vel communem Cœnam mutet in conuiuium priuatum, vel alteram partem cœnæ sumat, alteram omittat, vel illud præposterè applicet defunctis, quod in beneficium viuorum institutum est. Tertiò requiritur, vt ad S. Mensam accedat firma fide munitus, qua Christum sibi proprium efficit, dum ipsius merita sibi ipsi applicat. Postremò, dignum huius cœnæ conuiuium adferre secum oportet vitæ nouitatem, probitatis, & sanctimonie studium.

*Homilia decima-sexta, de descensu Spiritus Sancti, &
eius donis in Festo Pentecostes.*

1 **E** Nunciat : Spiritus Sancti est essentia Diuina & spiritualis, Tertia deitatis in Trinitate persona, à Patre atque Filio distincta, ab utroque tamen promanans.

2 Enunciat : Inter opera mirabilia Spiritus Sancti, quibus palam orbi patefecit diuinam suam potentiam, primum occurrit Patriarcharum & Prophetarum prisca temporis inspiratio & illuminatio, qui Prophetiæ dono præditi, atque futuri Messia quadam cognitione imbuti de rebus, multis post sæculis, euenturis verissimè prædixerunt. Secundo, Spiritus Sancti admirabilis virtus apparuit in Seruatoris nostri conceptione ac incarnatione. Tertio in humani generis interna ^{per uisitationem} siue regeneratione atque sanctificatione. Eius enim solius instinctu piorum corda excitantur ad bona opera facienda, quæ Deo habentur grata, utpote voluntati eius conformia. Quare si quis perspiciat opera sua ad normam uerbi Diuini congruere, potest certò sibi persuadere, se Spiritu Sancto imbutum esse.

3 Enunciat : Cum Christus Seruator pollicitus esset discipulis suis, se missurum illis alium Paracletum, qui in omnem veritatem eos perduceret, non solis Apostolis suis alligauit hanc promissionem, sed eam pertinere uoluit ad uniuersam Ecclesiam, quam per omnes mundi ætates præsentia sua conseruat, & gubernat.

4. Enunciat : Vt cunque uero Spiritus Sancti præsentia Ecclesiæ promissa est, Romana nihilominus Ecclesia eum sibi nullo iure potest vindicare. Quoniam Ecclesia uera, cui facta est ista promissio, fidelium est congregatio, & Electus Dei populus : Domus est superstructa fundamento Prophetarum & Apostolorum, cuius præcipuus & angularis lapis est ipse Christus : & huius Ecclesiæ sunt duæ notæ, quibus præcipuè dignoscitur, Sana nimirum, & incorrupta doctrina, & Sacramentorum iuxta institutionem Christi recta administratio. At ab istiusmodi Ecclesia plurimum abhorret Ecclesia Romana, qualis iam existit, quia neque retinet Christi doctrinam ab humano fermento puram, neque Sacramenta eius administrat eo modo, quo ipse præscripsit Verbo suo.

Homilia 17. pro Rogationis Septimana.

1. **E** Nunciat : Omnes spirituales gratiæ, & dona, & quodcunque bonum siue ad animam spectans, siue ad corpus, siue extra corpus a solo Deo tanquam omnis bonitatis fonte & authore dimanant.

Homilie decime-octauæ, de Matrimonii statu.

1. **E**Nunciatur: Matrimonium a Deo institutum est, ut vir & femina in legitima & amica societate vitarent fornicationem, liberos procrearent ad Christi regnum & Ecclesiam propagandam.
2. **E**nunciatur: Concordia inter coniuges est res adeo cœlestis, & diuina, ut diligenti & deuota ad Deum oratione præcipue sit fouenda.

Homilie contra otium decime-nonæ.

1. **E**Nunciatur: Homo ad otium, & quietem minimè nascitur, sed ut iuxta suam vocationem, aut mente, aut corpore, aut utroque ad huius vitæ compendia honestè paranda, & bonum proximi promouendum, sudet & laboret.

Homilie vicesimæ, de pœnitentia.

1. **E**Nunciatur: Medium pacandi Deum iratum, quando pœnas nobis infligere decreuerit, est toto corde à peccatis nostris ad Deum, per pœnitentiam & fidem in Christum, nosmet conuertere.
2. **E**nunciatur: Qui veritatem agnitam penitus deferendo, Christum eiusque verbum odio prosequendo peccant in Spiritum Sanctum, desperationis barathro immerguntur, & nequeunt resipiscere.
3. **E**nunciatur: Quatuor sunt pœnitentiæ partes. 1. Cordis contritio propter peccata. 2. Syncera & seria peccatorum agnitio, & confessio coram Deo. 3. Viua fides in promissionibus Euangelij. 4. Noua vita, & in edendis fructibus pœnitentia dignis, actiuosa.
4. **E**nunciatur: Vtunque fideles iuxta Dei verbum, sibi inuicem confiteri peccata teneantur, ad fraternam reconciliationem ineundam; tamen auricularis confessio Sacerdoti enunciata nullum habet fundamentum in sacris literis.
5. **E**nunciatur: Quatuor præcipua sunt resipiscentiæ motiua. 1. Dei mandatum. 2. gratiosæ promissiones factæ peccatoribus resipiscentibus. 3. Peccati foeditas & spurcicies. 4. Vitæ nostræ breuitas & fragilitas.

Here wants ye Homily agst Disobedience and wilfull Rebellion.

De

De Episcoporum & Ministrorum consecratione.

Libellus de consecratione Archiepiscoporum, & Episcoporum, & 36.
ordinatione Presbyterorum, & Diaconorum, editus nuper temporibus
Eduardi sexti, & auctoritate Parlamenti illis ipsis temporibus
confirmatus, omnia ad eiusmodi consecrationem & ordinationem ne-
cessaria continet: & nihil habet quod ex se sit aut superstitiosum aut im-
pium: itaque quicumque iuxta ritus illius libri consecrati aut ordinati
sunt, ab anno secundo prædicti Regis Eduardi usque ad hoc tempus,
aut in posterum iuxta eosdem ritus consecrabitur aut ordinabuntur,
rite atque ordine atque legitime statuimus esse & fore conseruatos &
ordinatos.

De civilibus Magistratibus.

Regia maiestas in hoc Angliæ regno, ac cæteris eius dominijs sum- 37.
mam habet potestatem, ad quam omnium statuum huius regni,
siue illi Ecclesiastici sunt, siue Ciuiles in omnibus causis suprema gu-
bernatio pertinet, & nulli externæ iurisdictioni est subiecta, nec
esse debet.

Cum Regiæ Maiestati summam gubernationem tribuimus, quibus
titulis intelligimus animos quorundam calumniatorum offendi, non
damus Regibus nostris, aut verbi Dei, aut Sacramentorum administra-
tionem, quod etiam iniunctiones ab Elizabetha Regina nostra nuper
editæ, apertissime testantur. Sed eam tantum prærogatiuam quam in
sacris Scripturis à Deo ipso, omnibus pijs Principibus videmus semper
fuisse attributam: hoc est, vt omnes status atque ordines fidei suæ à
Deo commissos, siue illi Ecclesiastici sint, siue Ciuiles in officio con-
tineant, & contumaces ac delinquentes gladio ciuili coerceant. Ro-
manus Pontifex nullam habet iurisdictionem in hoc regnum Angliæ.
Leges regni possunt Christianos propter capitalia & grauia crimina
morte punire. Christianis licet ex mandato magistratus arma porta-
re & iusta bella administrare.

De illicita bonorum communicatione.

Facultates & bona Christianorum non sunt communia quoad ius 38.
& possessionem, (vt quidam Anabaptistæ falso iactant) debet tamen
quisq; de his quæ possidet, pro facultatum ratione pauperibus eleemosy-
nas benigne distribuere.

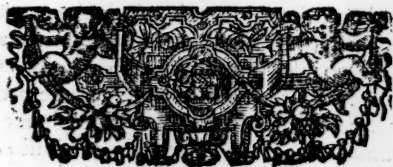
De Iureiurando.

39. **Q**uemadmodum iuramentum vanum & temerarium à Domino nostro Iesu Christo & Apostolo eius Iacobo, Christianis hominibus interdictum esse fatemur : ita Christianorum Religionem minimè prohibere censemus, quin iubente magistratu in causa fidei, & charitatis iurare liceat, modo id fiat iuxta Prophetæ doctrinam, in iustitia, in iudicio, & veritate.

Confirmatio Articulorum.

Hic liber antedictorum articulorum iam denuò approbatus est per Hassensum & consensum serenissimæ Reginæ Elizabethæ Dominæ nostræ, Dei gratia Angliæ, Franciæ, & Hiberniæ Reginæ, defensoris fidei, &c. retinendus, & per totum regnum Angliæ exequendus. Qui articuli & lecti sunt, & denuò confirmati subscriptione D. Archiepiscopi, & Episcoporum superioris domus, & totius cleri inferioris domus in conuocatione, Anno Domini 1571.

LIBER

LIBER
PRECVM
PVBLICARVM,
ADMINISTRATIO-
NIS SACRAMEN-
TORVM:

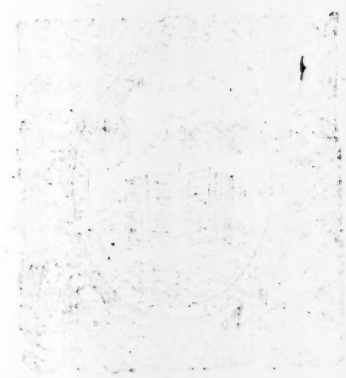
Aliorumq; Rituum,
ET CEREMONIARVM
f N ECCLESIA
ANGLICANA.

LIBRARY
OF THE
BRITISH MUSEUM

ADDITIONAL
VOLUME
OF THE
LIBRARY
OF THE
BRITISH MUSEUM
1854

N I H L unquam fuit humanâ sapientiâ tam bene constitutum, aut constabilitum firmiter, quod p recessu temporis non vergit in deterius, & à prima integritate multum discedit. Et ut alia exempla taceamus, hoc manifestum est in publica divini cultus forma, quam veteres Liturgiam vocare consueverunt. De huius origine si quis consulat authenticos Scriptores, inueniet non alia ratione institutam esse, quam ut fides, pietas,

ac Religio crescerent, & doctrina Christiana latius propagaretur. Nam sancti Patres ita illam ordinârunt, ut tota Sancta Biblia, aut maior horum pars in eâ semel in anno perlegeretur, hoc consilio, ut clerici, & præsertim Ecclesiæ Ministri frequenti sacræ Scripturæ lectione, & meditatione, seipsos excitarent ad pietatem, instructiores redderentur ad Ecclesiam verbo vitæ pascendam, & ad sanæ doctrinæ aduersarios coarguendos. Deinde, ut populus ex quotidiana Sacrorum librorum lectione in Templis adoleceret subinde magis ac magis in vera cognitione Dei, & Domini nostri Iesu Christi, & veræ Religionis stuâio ac amore accenderetur. Sed multis retrò abhinc annis, hæc pia & salutaris Patrum constitutio ita neglecta, & immutata fuit additione inanium repetitionum incertarum historiæ, Responsorium, lectionem ex Patribus, ut Synodalibus constitutionibus, ut semper ferè cum inciperetur liber aliquis sacer legi, priusquam trium aut quatuor capitulum lectiones absoluerentur, pro reliqua libri parte legendâ nihil temporis superesset. Exempli gratia; Visio Esaiæ Propheta incipiebatur prima Dominica Aduentus, similiter liber Genesios, Dominica Septuagesima: sed incipiebatur tantum, quia nunquam finiebatur, & ad hunc modum reliqui sacræ Scripturæ libri mutilatè legebantur. Præterea etiam si Paulus inbeat sacram lectionem fieri linguâ vulgari & notâ, ut inde Ecclesiâ adificetur, tamen aliquot seculis sacri Libri prelegebantur Anglis Latine, ut is qui legeret plerumque daret sine mento sonum, & vox tantum, aërem & aures feriret, cor verò & Spiritus fructu vacarent. Adhuc, etsi Sancti Patres diuiserunt Psalmos in septem partes, quas nocturnas preces vocant, ut Psalterium integrum singulis septimanis absolueretur, rarò tamen his posterioribus seculis huic ordinationi fuit satisfactum, sed singulis diebus idem Psalmi repetebantur, alijs interim omnino omissis. Postremo, tantus fuit numerus, tanta varietas regularum, ut loquebantur Pice, tot mutationes in officio Ecclesiastico, ut reuolutio libri ad inueniendum quid legeretur, plus negotij & difficultatis faceretur, quam lectio eius quod fuerat inuentum. Horum & similium incommodorum consideratione, officium Ecclesiasticum iuxta sanctorum Patrum consilium ad primam institutionem renouauimus. Et ut omnia sint in promptu, præfixum est Calendarium facile intellectum, & in quo quantum fieri potuit, totius Scripturæ continua lectio ordine proponitur, ita ut nulla sit interruptio aut separatio locorum in sacris,

cris Bibly coniuñctorum. Hoc ut commodè fieret, necesse fuit omittere Antiphonas, Responsorias, Imitatoria, & alia quadam similia, quibus perpetuus contextus, & continua Scriptura lectio fuit interrupta. Et quia conducit ad huius ordinis & perpetui contextus sacrarum librorum intellectum, præmittere quosdam Canones, idè aliquos huic operi præfigimus, qui ut numero pauci, ita intellectu sunt facillimi: quamobrem hic sacrarum lectionum ordo, ita dispositus, proprius ad sanctorum Patrum instituta accedit, & multò commodior & utilior est, quàm fuerit ille quo antea usus sumus. Quod autem maiorem habet utilitatem, vel ex eo facile intelligi potest, quod in eo multa incerta, quadam conficta, nonnulla superstitiosa expunguntur, & nihil iam contineat præter purum Dei verbum, & sacras literas, vel quòd evidenti & necessariâ consecutione ex istis deducitur, idque tam perspicuâ methodo, & eo idiomate, ut à lectoribus & auditoribus haud difficile percipi & retineri possit. Est præterea hæc ordinatio commodior propter breuitatem, regularum paucitatem & perspicuitatem. Et quia Ecclesie Ministri hoc tantum libro, & diuinis codicibus viuunt in peragendis sacris, plebs in libris ad publicum Dei cultum necessarijs coemendis minori quàm antea sumptu onerabitur. Est & illud in hac ordinatione laudabile & decorum, quod in omnibus huius regni Ecclesijs, eadem sunt lectiones & cautiones, cum antea singule Diœceses suam habuerint ordinationem, dum alij Salisburiensem, alij Herfordiensem, alij Eboracensem, aut Lincolniensem usum &c. sequerentur.

Si autem quispiam queratur difficilem esse hanc ordinationem, præterea quòd oportet illic iam omnia ex libro recitari, cum antea ex solo auditu propter crebram repetitionem multa addisci potuissent: is si utilitatem & scientiam, quam ex quotidiana sacrarum librorum lectione consequeretur, cum labore conferet, facile hanc molestiam deuorabit. Quia vero nulla ordinatio tam perspicue institui potest, de qua in quotidiano vusu non oriantur interdum dubitationes, constitutum est, ut quoties inter Ministros huiusmodi dubia occurrunt, deferantur ad Diœcesis Episcopum, aut illo ambigente, ad Archiepiscopum, quorum iudicio in hac re acquiescent, modo nihil constituent, quod palam huic ordinationi aduersetur.

Et quamuis hæc Præfatione constitutum est, ut in Ecclesia omnia lingua Anglicanâ psallantur & legantur, eum scilicet in finem, ut tota Congregatio ex eo edificetur, neutiquâ tamen prohibetur, quin qui preces Matutinas & Vespertinas priuatim recitant, easdè in lingua quacumq; sibi in intellectu recitare possint. Omnes item Ministri & Diaconi preces Matutinas & Vespertinas singulis diebus publicè vel priuatim perlegere obstringentur, nisi aut prædicando, aut studio Theologia incumbendo, aut aliâ aliquâ grani causâ impediuntur. Parochi similiter qui in Ecclesijs Parochialibus aut Sacellis ministrant, domi existentes, & nullâ legitimâ causâ impediti, in Ecclesia Parochiali, vel Sacello ubi ministrant, easdem preces perlegent, & aliquantisper antequam incipiunt, campanam pulsabunt, ab alijs necessarijs occupationibus liberi, ad verbum Dei audiendum, & comprecandum conuocentur.

Index & Calendarium quo exprimitur ordo Psalmo-
rum & Lectionum, ad preces Matutinas & Vespertinas
*per totum annum, exceptis quibusdam festis proprijs, quem-
admodum regulae subsequentes planius
explicabunt.*

TOtum Psalterium prælegitur singulis mensibus : & quia non est idem numerus dierum in omnibus, sed aliqui plures, aliqui pauciores dies habent, placuit eos pares facere, quantum ad numerum dierum, hac ratione.

Cuilibet Mensi, quantum ad nostrum institutum attinet, deputantur triginta dies.

Et quia Ianuarius & Martius vnum & triginta habent dies in Calendarijs, & horum medio Februarius viginti octo tantum, ideo is ab vnoquoque illorum vnum mutuabitur diem. Ita vt Psalterium quod legi debet mense Februario, incipiatur vltimo Ianuarij, & finiatur primo Martij.

Cum autem Maius, Iulius, Augustus, October & December, singuli triginta & vnum dies habeant, constitutum est, vt Psalmi qui penultimo die leguntur, sequente etiam die, id est, vltimo, repetantur, vt Psalterium primo die sequentium mensium possit incipi.

Iam ad intelligendum qui Psalmi singulis diebus debeant prælegi, inspicere numerum in Calendario, qui adscriptus est Psalmis, & tunc quare eundem numerum in hac tabula, quo inuento, videbis, qui Psalmi ad preces Matutinas & Vespertinas debeant recitari.

Quia vero Psalmus 119. diuisus est in 22. periodos, & prolixior est, quam vt vno tempore legatur, constitutum est, vt vna vice quatuor aut quinque periodi tantum legantur, vt in tabula signatum deprehendes.

Hoc autem considerandum est, quod in hac tabula, & in tota ordinatione, vbi mentio fit de numero Psalmorum, sequuti sumus supputationem Hebræorum,

*Sequitur tabula monstrans ordinem Psalmorum, ad
Matutinas & Vespertinas preces.*

P S A L M I.

Dies.	Matutina.	Vespertina.
1	1.2.3.4.5.	6.7.8.
2	9.10.11.	12.13.14.
3	15.16.17.	18.
4	19.20.21.	22.23.
5	24.25.26.	27.28.29.
6	30.31.	32.33.34.
7	35.36.	37.
8	38.39.40.	41.42.43.
9	44.45.46.	47.48.49.
10	50.51.52.	53.54.55.
11	56.57.58.	59.60.61.
12	62.63.64.	65.66.67.
13	68.	69.70.
14	71.72.	73.74.
15	75.76.77.	78.
16	79.80.81.	82.83.84.85.
17	86.87.88.	89.
18	90.91.92.	93.94.
19	95.96.97.	98.99.100.101.
20	102.103.	104.
21	105.	106.
22	107.	108.109.
23	110.111.112.113.	114.115.
24	116.117.118.	119. Inde.4. periodi.
25	Inde 5. periodi eiusdem.	Inde 4. periodi eiusdem.
26	Inde 5. periodi eiusdem.	Inde 4. vltimi eiusdem.
27	120.121.122.123.124.125.	126.127.128.129.130.131.
28	132.133.134.135.	136.137.138.
29	139.140.141.	142.143.
30	144.145.146.	147.148.149.150.

*Ordo quo reliqua Scriptura præter
Psalterium perlegatur.*

VETUS Testamentum, tam in Matutinis quàm in Vesperis primis lectionibus destinatur, & singulis annis totum absolui debet, quibusdam tantum libris & capitibus exceptis, quæ omittuntur, propterea quod ad ædificationem minùs ac reliqua conferre videntur.

Nouum Testamentum, alteri lectioni inseruit in Matutinis & Vesperis: & singulis annis ter perlegetur, vnà cum Epistolis & Euangelijs, excepta Apocalypsi, ex qua lectiones aliquot depromptæ Festis quibusdam proprijs delignantur.

Vt autem scias quæ lectiones quolibet die legi debeant, quære diem Mensis in sequenti Calendario. Isthic enim libros & capita inuenies lectionum, quæ ad Matutinas & Vesperas recitabuntur.

In Festis mobilibus, immobilibus, & Dominicis quæ proprios habent Psalmos & Lectiones, omittentur Psalmi & Lectiones nominatæ in Calendario.

Sciendum est etiam, Collectam, Epistolam, & Euangelium Dominicæ diei, repeti per totam septimanam, nisi inciderit Festum quod proprium habet officium.

In Bolifino vel Bissextili, quo vicesimus tertius dies Februarij in duos diuiditur, vtriusque diei idem est officium.

Vbicunque principium Lectionis, Epistolæ vel Euangelij non exprimitur, incipiendum est a principio capitis.

Et vbicunque non exprimitur finis Lectionis, legendum est ad finem capitis.

Quoties primum caput diui Matthæi legitur, vel pro Lectione, vel pro Euangelio, incipies ab his verbis: *Iesu vero Christi Natiuitas sic habet, &c.* Et tertium caput Euangelij secundum diuum Lucam: legitur ad hæc verba: *Vt putabatur filius Ioseph.*

Lectiones

Lectiões propriæ quæ pro primis Lecti- onibus recitabuntur, per totum annum, diebus

Dominicis, ad Preces Matutinas, & Vespertinas. Et
pro quibusdam etiam diebus solennioribus

Lectiões Secunda.

<i>¶ Dominica de Aduent.</i>	<i>¶ Matu- tine.</i>	<i>Vesper- tine.</i>	<i>¶ Dominica post Pascha.</i>	<i>¶ Ma- tutine.</i>	<i>¶ Ve- spertine.</i>
1	Esa. 1.	Esa. 2.	1	Num. 16.	Num. 22.
2	5	24	2	23	25
3	25	26	3	Deut. 4.	Deut. 5.
4	30	32	4	6	7
<i>¶ Dominica post Natalē Domini.</i>			5	8	9
1	37	38	<i>¶ Dominica post Ascensionem.</i>	Deu. 12	Deu. 13.
2	41	43	<i>¶ Die Pente- costes.</i>		
<i>¶ Dominica post Epiphaniam.</i>			1. Lectio.	Deut. 16	Sap. 1.
1	44	46	2. Lectio.	Act. 10.	Act. 19.
2	51	53		Aperies au- tem Petrus	Factū est au- tē cū Apollo esset cor &c. vsq; ad his autē expletis
3	55	56	<i>¶ Dominica Trinitatis.</i>	Gen. 18.	Iosue. 1.
4	57	58	1. Lectio.	Matt. 3.	
5	59	64	2. Lectio.		
<i>¶ Septuagesima.</i>	Gen. 1.	Gen. 2.	<i>¶ Dominica post Trinitatem.</i>		
<i>¶ Sexagesima.</i>	3	6	1	Iosu. 10.	Iosu. 13.
<i>¶ Quinquage- sima.</i>	9	12	2	Iudic. 4.	Iudic. 5.
<i>¶ Quadrage- sima.</i>			3	1. Reg. 2.	1. Reg. 3.
1	19	22	4	12	12
2	27	34	5	15	16
3	39	42	6	2. Reg. 22	2. Reg. 21
4	43	45	7	22	24
5	Exo. 3.	Exo. 5.	8	3. Reg. 13.	3. Reg. 17
6	9	10	9	18	19
<i>¶ Pascha.</i>					
1. Lectio.	Exo. 12.	Exo. 14			
2. Lectio.	Rom. 6.	Act. 2.			

<i>Dominica post Trinitatem.</i>	<i>Matu- tina.</i>	<i>Vesper- tina.</i>	<i>Dies.</i>	<i>Matutine.</i>	<i>Vesperine.</i>
10	3.Reg.21.	3.Reg.22.	<i>Innocentum.</i>	Iere. 31. ad ver.18	Sap. 1.
11	4.Reg.5	4.Reg.9.	<i>Circumcisio.</i>		
12	10	18	1.Lectio.	Gen.17.	Deu.10. v.12.ad fin.
13	19	23	2.Lectio.	Rom.2.	Col. 3.
14	Iere.5.	Iere. 22.	<i>¶ Epiphania.</i>		
15	35	36	1.Lectio.	Esa. 40.	Esa. 49.
16	Ezec. 2.	Ezec. 14	2.Lectio.	Luc.3. ad v.23	Ioan.2. ad ver.12.
17	16	18	<i>Conuers. Pauli.</i>		
18	20	24	1.Lectio.	Sap.5.	Sap. 6.
19	Dan.3.	Dan.6.	2.Lectio.	Act. 22. ad ver. 22	Act. 26.
20	Ioel 2.	Mich.6.	<i>¶ Purificationis Mariæ Virg.</i>	Sap.9.	Sap. 12.
21	Abac.2.	Pro. 1.	<i>Matthia Apost.</i>	Sap.19.	Eccles.1
22	Pro. 2.	3	<i>Annun. Mar.</i>	Eccles. 2.	Eccles 3
23	11	12	<i>Fer.4. ante Pa.</i>	Osee 13.	Osee.14
24	13	14	<i>Cœna Dom.</i>	Dan.9.	Iere.31.
25	15	16	<i>Parascenes.</i>	Gen.22.	Esa. 53.
26	17	19	<i>Vigilia Pasch.</i>	Zach.9.	Exo. 13.
			<i>Feria 2. post Pas- cha.</i>	1.Lectio.	Exo.16.
				2.Lectio.	Exo.17.
			<i>Feria 3. post Pascha.</i>	Matt.28	Act.3.
			1.Lectio.	Exo.20.	Exo.32.
			2.Lectio.	Luc.24	1.Cor.15.
			<i>¶ Marci Euang.</i>	Eccle.3.	Eccles.5
			<i>Phil.& Iacob.</i>	7	9
			<i>Ascensionis Domini.</i>	Deu.10	4.Reg.2

*Propriae Lectiones Festo-
rum dierum.*

<i>Dies.</i>	<i>Matutine.</i>	<i>Vesperine.</i>	<i>Dies.</i>	<i>Matutine.</i>	<i>Vesperine.</i>
<i>Andr. Apost.</i>	Pro.20.	Pro. 21.	<i>Cœna Dom.</i>	Dan.9.	Iere.31.
<i>Tho. Apost.</i>	23	24	<i>Parascenes.</i>	Gen.22.	Esa. 53.
<i>¶ Natalis Domini.</i>			<i>Vigilia Pasch.</i>	Zach.9.	Exo. 13.
1.Lectio.	Esa.9.	Esa. 7. ver. 10.ad finem.	<i>Feria 2. post Pas- cha.</i>	1.Lectio.	Exo.16.
2.Lectio.	Luc. 2. v1q; ad ho- minibus bo- næ volunta- tis.	Tit.3. v.4.ad fin.		2.Lectio.	Exo.17.
<i>Stephani proto- martyri.</i>			<i>Feria 3. post Pascha.</i>	Matt.28	Act.3.
1.Lectio.	Pro. 28.	Eccle. 4	1.Lectio.	Exo.20.	Exo.32.
2.Lectio.	Act.6.&7 Stepha. ple- nus v1q; ad Etpost.40.	Act.7. ver.30.ad ver.55.	2.Lectio.	Luc.24	1.Cor.15.
<i>Iohannis Euan- gelist.</i>			<i>¶ Marci Euang.</i>	Eccle.3.	Eccles.5
1.Lectio.	Eccle.5	Eccles.6	<i>Phil.& Iacob.</i>	7	9
2.Lectio.	Apo.1.	Apo.22	<i>Ascensionis Domini.</i>	Deu.10	4.Reg.2

Dies.	Matutina.	Vespertina.	Dies.		
<i>Feria 2. post Pentecostes.</i>			<i>Petri Apostoli.</i>		
1. Lectio.	Gen. 11. ad ver. 10.	Nom. 11. verf. 16. ad verf. 30.	1. Lectio.	Eccl. 15 Act. 3.	Eccl. 19 Act. 4.
2. Lectio.	1. Cor. 12.		<i>Iacobi Apostoli.</i>	Eccl. 21	Eccl. 23
<i>Feria tertia.</i>	1. Reg. 19. verf. 18. ad fin.	Deu. 30.	<i>Bartholom.</i>	25	29
<i>Barnabae Apo- stoli.</i>			<i>Matthaei Apost.</i>	35	38
1. Lectio.	Eccl. 10.	Eccl. 12	<i>Michaelis Arch- angeli.</i>	Eccl. 39	Eccl. 44
2. Lectio.	Act. 14.	Act. 15. ad ver. 36.	<i>Lucae Euang.</i>	51	Iob. 1.
<i>Iohannis Bap- tistae.</i>			<i>Sim. & Iuda.</i>	Iob 24. 25	Iob. 42.
1. Lectio.	Mal. 3.	Mal. 4.	<i>Omnium Sancto- rum.</i>	Sap. 3. ad ver. 13	Sap. 5. ad ver. 17
2. Lectio.	Mat. 13.	Mat. 14. ad ver. 13.	1. Lectio.	Heb. 11. verf. 34 cha. 12 verf. 7.	Apo. 19 ad verf. 7.
			2. Lectio.		

Psalmi proprii Festorum.

	Matutina.	Vespertina.
Die Natalis Domini.	Pfal. 19. 45. 85.	88. 110. 132.
Die Pascha.	Pfal. 2. 57. 111.	113. 114. 118.
Die Ascensionis Do- mini.	Pfal. 8. 15. 21.	24. 68. 108.
Die Pentecostes.	Pfal. 46. 67.	104. 145.

DE

De Anno & partibus eius.

Annus propriè est illud spatium temporis, quo Sol totum suum Zodiacum siue signiferum peragrat: quod tempus comprehendit dies 365. & sex horas fermè: Qui dies efficiunt hebdomadas 52. & diem præterea vnum.

Sex illæ horæ quater collectæ, integrum diem, quarto quoque anno efficiunt intercalandum. Qui dies ita inferendus videbatur, vt temporum ratio Solis itinèri perpetuò congrueret, vtque Solstitia & Equinoctia, cæteraque anni tempora, eisdem mensibus tanquam sedes obtinerent: quòdque dies reliqui omnes, adeoque festa Immobilia, quæ vocant, easdem literas retineant, nec suis sedibus pellantur.

Quare in anno quarto, legendum est in fine mensis Februarij, videlicet 25. die, in sede litera F, bis Mat. Mat. vt sextus dies Kalendarum (inde anno nomen Bissexti vel Bissextili) bis nominetur, propter diem illum quarto quoque anno ibidem inferendum. Vnde prima ex duabus illius anni literis Dominicalibus seruit vsque ad diem 24. Februarij, secunda verò inde vsque ad anni finem.

Hebdomada siue Septimana.

Annus Solaris siue Communis habet Hebdomadas 52. & vnum diem. Præterea Hebdomada habet dies septem. Horum appellationes partim à recepto vsu Ecclesiæ, partim à Iudæis & Astrologis ad nos transmissæ sunt, quorum diuersitatem hæc tabella ostendit:

<i>Iudæi</i>		<i>Astrologi</i>	<i>Christiani</i>
Prima vel vna Sabbatorum	} Sab- bat. {	} Solis Lunæ Martis Mercurij Iouis Veneris Saturni {	Dominicus dies.
Secunda			Secunda
Tertia			Tertia
Quarta			Quarta
Quinta			Quinta
Sexta			Sexta
Sabbatum			Septima
<i>Cyclus Solaris.</i>			

Mutatio literæ Dominicalis partim contingit ob reliquum diem super integras hebdomadas, partim ob quaternis annis recurrentem, non potest ipsa in sua principia reuolui citius, quam viginti octo annorum perpetuo interuallo. Quater enim 7. efficiunt 28. Proinde hic Cyclus literarum Dominicalium complectitur 28. annos, & vocatur Solaris, quia ab ipsius ambitu per signiferum pender. Cuius initium a Bissextili anno, in quo prior litera Dominicalis G esset, posterior F, non inconcinne factum est, nempe vt anticipatio illa à postrema litera in primam recurreret.

Ipsū Cyclum hic in tabella subiicimus.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	Cyc. Solar.
G	E	D	C	B	G	F	E	D	B	A	G	F	D	Lit. Dom.
F			A				C				E			Bissextil.
15	16	17	18	19	20	21	22	23	24					Cyc. Solar.
C	B	A	F	E	D	C	A	G	F					Lit. Dom.
		G				B								Bissextil.
25	26	27	28											Cyc. Solar.
E	C	B	A											Lit. Dom.
D														Bissextil.

Iam ut huius tabellæ vsus sit, tribue anno Domini 1560. vnitatem, proximo binarium, tertio inde ternarium, donec ad finem peruenias. Itaque annus hic præfens 1560. currentis Cycli Solaris est, 1, qui pariter cum 1587. anno terminabitur, ita ut anno 88. supra 1500, ordo iterum redeat ad vnitatem, atq; ita deinceps, quam diu hic mundus duraverit.

Litera Dominicalis ea est, quæ sub ipso aureo numero posita, inuenitur. Si duæ occurrerint, est annus Bissextilis. Et litera quæ superiorem locum occupat, est Dominicalis, vsque ad ferias Matthiæ, quæ inferiorem, vsque ad finem anni.

Eadem ratione indagatur Aureus numerus & Epacta, de quibus vide subiectam tabellam.

Aureus nu.	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Epacta.	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23
Aureus nu.	14	15	16	17	18	19	1	2			
Epacta	4	15	26	7	18	29	11	22			

De inuentione Paschat̃is, in perpetuum.

Litera Dominicalis.

<i>Aureus num̃er.</i>	A	B	C	D	E	F	G
1	April. 9.	10	11	12	6	7	8
2	Mar. 26.	27	28	29	30	31	April. 1.
3	April. 16.	17	18	19	20	14	15
4	April. 9.	3	4	5	6	7	8
5	Mar. 26.	27	28	29	23	24	25
6	April. 16.	17	11	12	13	14	15
7	April. 2	3	4	5	6	M. 31	April. 1.
8	April. 23.	24	25	19	20	21	22
9	April. 9.	10	11	12	13	14	8
10	April. 2.	3	M. 28	29	30	31	April. 1.
11	April. 16.	17	18	19	20	21	22
12	April. 9.	10	11	5	6	7	8
13	Mar. 26	27	28	29	30	31	25
14	Apr. 16.	17	18	19	13	14	15
15	Apr. 2	3	4	5	6	7	8
16	Mar. 26	27	28	22	23	24	25
17	Apr. 16.	10	11	12	13	14	15
18	Apr. 2.	3	4	5	M. 30	31	April. 1.
19	Apr. 23.	24	28	19	20	21	22

In loco corrépondente numero aureo & litera Dominicali, inuenies quota die Martij vel Aprilis erit Paschat̃is dies. Martius notatur hoc modo Mar. vel M. Aprilis vero hac nota, Apr. vel Ap.

De festis Mobilibus.

Inuento tempore Paschatis, reliquorum Festorum, quæ mobilia nuncupantur, tempora, sine vilo negotio præfiniri possunt, quoniam eodem semper interuallo aut præcedunt Pascha, aut sequuntur, vtes hac tabella patet:

Septuagesima	{ antecedit festum Pascha- tis	{ 2 8 7 6	{ Hebdoma- dibus.
Sexagesima			
Quinquagesima			
Quadragesima			
Rogationes	{ sequun- tur Pas- cha	{ 5 7 8	{ Hebdomadis.
Pentecoste			
Trinitatis			

Festum Ascensionis Domini sequitur Dominicam Rogationum proximo die Iouis, seu feria quinta.

Interuallum vocant vulgo spatium inter festum Natiuitat. Domini & Dominicam Quinquagesimæ comprehensum, quod plerumque præter integras hebdomadas dies aliquot continet, quos appellant concurrentes.

Don inica prima Aduentus, semper ea est, quæ Barbaræ festum, proximè antecedit.

Immobilia Festa.

Reliqua festa dicuntur Immobilia, quia singula eisdem tum diebus mensium, tum literis septenariis, velut perpetuis sedibus adfixa sunt. De quibus in genere hiversus, quamuis inconditi, non tamen inutiles vulgo circumferuntur.

Sex sunt ad Purum, bis sex sunt vsque Philippi,
Ad Iacobum totidem, nouem sunt ad Michaellem,
Sex ad Martini, sex ad Natalia Christi,
Adde dies octo, totus complebitur annus.

Januarius habet 31. dies.

Matu-
tinæ.

Vesper-
tinæ.

Pf. Lect. 1. 2. Lect. 1. 2.

3	A	Kalena.	Circ. Dom.	1	Gen. 17.	Rom. 2.	Deut. 10.	Col. 1.
	b	4	No.	2	Gen. 1.	Mat. 1.	Gen. 2.	Rom. 1.
11	c	3	No.	3	3	2	4	2
	d	P. id. No.		4	5	3	6	3
19	e	Nonas.		5	7	4	8	4
8	f	8	Id. Epiph. Dom.	6	Esa. 60.	Luc. 3.	Esa. 49.	Ioan. 2.
	g	7	Id.	7	Gen. 9.	Mat. 5.	Gen. 12.	Rom. 5.
16	A	6	Id.	8	13	6	14	6
5	b	5	Id.	9	15	7	16	7
	c	4	Id.	10	17	8	18	8
13	d	3	Id.	11	19	9	20	9
2	e	Prid. Id.	Sol'm Aqua.	12	21	10	22	10
	f	Idus.		13	23	11	24	11
10	g	19	kl. Februarij.	14	25	12	26	12
	A	18	kl.	15	27	13	28	13
18	b	17	kl.	16	29	14	30	14
7	c	16	kl.	17	31	15	32	15
	d	15	kl.	18	33	16	34	16
15	e	14	kl.	19	35	17	37	1. Cor. 1.
4	f	13	kl.	20	38	18	39	2
	g	12	kl.	21	40	19	41	3
12	A	11	kl.	22	42	20	43	4
1	b	10	kl.	23	44	21	45	5
	c	9	kl.	24	46	22	47	6
9	d	8	kl. Con. Pauli	25	Sap. 5.	Act. 22.	Sap. 6.	Act. 26.
	e	7		26	Gen. 48.	Mat. 23.	Gen. 49.	1. Cor. 7.
17	f	6		27	50	24	Exo. 1.	8
6	g	5	kl.	28	Exod. 2.	25	3	9
	A	4	kl.	29	4	26	5	10
14	b	3	kl.	30	7	27	8	11
3	c	Prid. kl.		31	9	28	10	12

Februarius habet 28. dies.

Matu-
tinæ.

Vesper-
tinæ.

			Pf.	Lect. 1	2.	Lect. 1.	2.
	d	Kalend. Hic ieiunan.	2	Exod. 11.	Marc. 1.	Exo. 12.	1. Cor. 13
11	e	4. No. <i>Puri. Mar.</i>	3	Sap. 9.	2	Sap. 12.	14
19	f	3. No.	4	Exo. 13.	3	Exo. 14.	15
8	g	Prid. No.	5	15	4	16	16
	A	<i>Nonas.</i>	6	17	5	18	2. Cor. 1.
16	b	8. Id.	7	19	6	20	2
5	c	7. Id.	8	21	7	22	3
	d	6. Id.	9	23	8	24	4
13	e	5. Id.	10	32	9	33	5
2	f	4. Id.	11	34	10	Leui. 18.	6
	g	3. Id. <i>Sol. in Piscib.</i>	12	Leuit. 19.	11	20	7
10	A	Prid. Id.	13	26	12	Num. 11.	8
	b	<i>Idus.</i>	14	Nu. 12.	13	13	9
18	c	16. kl. Martij.	15	14	14	16	10
7	d	15. kl.	16	17	15	20	11
	e	14. kl.	17	21	16	22	12
15	f	13. kl.	18	23	Luc. di. 1.	24	13
4	g	12. kl.	19	25	di. 1.	27	Galat. 1.
	A	11. kl.	20	30	2	31	2
12	b	10. kl.	21	32	3	35	3
1	c	9. kl.	22	36	4	Deut. 1.	4
	d	8. kl.	23	Deut. 2.	5	3	5
9	e	7. kl. Hic ieiunan.	24	4	6	5	6
	f	6. kl. <i>Matthia Ap.</i>	25	Sap. 12.	7	Eccle. 1.	Ephes. 1.
17	g	5. kl.	26	Deut. 6.	8	Deut. 7	2
5	A	4. kl.	27	8	9	9	3
	b	3. kl.	28	10	10	11	4
14	c	Prid. kl.	29	12	11	15	5

Martius habet 31. dies.

			¶ Matu- tinæ.		¶ Vesper- tinæ.		
			Pj.	Lect. 1.	2.	Lect. 1.	2.
3	d	Kalend.	30	Deu. 16.	Luc. 12.	Deu. 17	Ephes. 6.
	e	6 No.	1	18	13	19	Phil. 1.
11	f	5 No.	2	20	14	21	2
	g	4 No.	3	22	15	24	3
19	A	3 No.	4	25	16	26	4
8	b	Prid.No.	5	27	17	28	Col. 1.
	c	Nonas.	6	29	18	30	2
16	d	8 Id.	7	31	19	32	3
5	e	7 Id.	8	33	20	34	4
	f	6 Id. Equi. vern.	9	Iosue 1.	21	Iosue. 2.	1.The.1.
13	g	5 Id. Sol. in Ariet.	10	3	22	4	2
2	A	4 Id.	11	5	23	6	3
	b	3 Id.	12	7	24	8	4
10	c	Prid. Id.	13	9	Ioan. 1.	10	5
	d	Idus.	14	23	2	24	2.The.1.
18	e	17 kl.	15	Iudic.1.	3	Iudic.1.	2
7	f	16 kl. Aprilis.	16	3	4	4	3
	g	15 kl.	17	5	5	6	1.Tim.1
15	A	14 kl.	18	7	6	8	2.3
4	b	13 kl.	19	9	7	10	4
	c	12 kl.	20	11	8	12	5
12	d	11 kl.	21	13	9	14	6
1	e	10 kl.	22	15	10	16	2.Tim.1
	f	9 kl. Hic ieiunan.	23	17	11	18	2
9	g	8 kl. An.Mar.Vi.	24	Eccle. 2.	12	Eccle.3.	3
	A	7 kl. Init.reg.sac.	25	Iud.19.	13	Iudi.20.	4
17	b	6 kl.	26	21	14	Ruth.1.	Titus 1.
6	c	5 kl.	27	Ruth.2.	15	3	2.3
	d	4 kl.	28	4	16	1.Reg.1.	Phil. 1.
14	e	3 kl.	29	1.Reg. 2.	17	3	Heb. 1
3	f	Prid. kl.	30	4	18	5	2

M 4

♂ Aprilis habet 30. dies.

				¶ Matu- tinæ.		¶ Vesper- tinæ.		
				Pj.	Let. 1	2.	Let. 1.	2.
	g	<i>Kalend.</i>		1	1. Reg. 6.	Ioan. 19.	1. Reg. 7.	Heb. 3.
11	A	4. No.		2	8	20	9	4
	b	3. No.		3	10	21	11	5
19	c	Prid. No.		4	12	Act. 1.	13	6
8	d	<i>Nonas.</i>		5	14	2	15	7
16	e	8. Id.		6	16	3	17	8
5	f	7. Id.		7	18	4	19	9
	g	6. Id.		8	20	5	21	10
13	A	5. Id.		9	22	6	23	11
2	b	4. Id.		10	24	7	25	12
	c	3. Id.		11	26	8	27	13
10	d	Prid. Id.	<i>Sol. in Tauro.</i>	12	28	9	29	Iacob. 1.
	e	<i>Idus.</i>		13	30	10	31	2
18	f	18. kl.		14	2. Reg. 1.	11	2. Reg. 2.	3
7	g	17. kl.		15	3	12	4	4
	A	16. kl.		16	5	13	6	5
15	b	15. kl.		17	7	14	8	1. Pet. 1.
4	c	14. kl.	<i>Maius.</i>	18	9	15	10	2
	d	13. kl.		19	11	16	12	3
12	e	12. kl.		20	13	17	14	4
1	f	11. kl.		21	15	18	16	5
	g	10. kl.		22	17	19	18	2. Pet. 1.
9	A	9. kl.		23	19	20	20	2
	b	8. kl.		24	21	21	22	3
17	c	7. kl.	<i>Marci Eua.</i>	25	Eccle. 4.	22	Eccle. 5.	1. Ioa. 1.
6	d	6. kl.		26	2. Re. 23.	23	2. Re. 24.	2
	e	5. kl.		27	3. Reg. 1.	24	3. Reg. 2.	3
14	f	4. kl.		28	3	25	4	4
3	g	3. kl.		29	5	26	6	5
	A	Prid. kl.		30	7	27	8	2. 3. Ioa.

¶ Maius habet 31. dies.

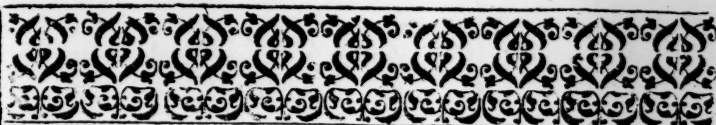
			¶ Matu- tinæ.		¶ Vesper- tinæ.		
			Pf.	Leſt. 1.	2.	Leſt. 1.	2.
11	b	Kalend. Phil. & Iac.	1	Eccle. 7. Act. 8.		Eccle. 9.	Judas. 1.
	c	6 No.	2	3. Reg. 9.	28	3. Re. 10.	Rom. 1.
19	d	5 No.	3	11	Mat. 1.	12	2
8	e	4 No.	4	13	2	14	3
	f	3 No.	5	15	3	16	4
16	g	Prid. No.	6	17	4	18	5
	A	Nonas.	7	19	5	20	6
	b	8 Id.	8	21	6	22	7
13	c	7 Id.	9	4. Reg. 1.	7	4. Reg. 2.	8
2	d	6 Id.	10	3	8	4	9
	e	5 Id.	11	5	9	6	10
10	f	4 Id. Sol in Gemi.	12	7	10	8	11
	g	3 Id.	13	9	11	10	12
18	A	Prid. Id.	14	11	12	12	13
7	b	Idus.	15	13	13	14	14
	c	17 kl. Iunius.	16	15	14	16	15
5	d	16 kl.	17	17	15	18	16
	e	15 kl.	18	19	16	20	1. Cor. 1.
	f	14 kl.	19	21	17	22	2
12	g	13 kl.	20	23	18	24	3
	A	12 kl.	21	25	19	1. Eſdr. 1.	4
	b	11 kl.	22	1. Eſdr. 1.	20	4	5
	c	10 kl.	23	5	21	6	6
	d	9 kl.	24	7	22	9	7
17	e	8 kl.	25	2. Eſdr. 1.	23	2. Eſdr. 2.	8
5	f	7 kl.	26	4	24	5	9
	g	6 kl.	27	6	25	8	10
14	A	5 kl.	28	9	26	10	11
3	b	4 kl.	29	13	27	Heſt. 1.	12
	c	3 kl.	30	Heſt. 2.	28	3	13
11	d	Prid. kl.	30	4	Mar. 1.	5	14

¶ *Funius habet 30. dies.*

		¶ Matu- tinæ.		¶ Vesper- tinæ.		
		[Pf.]	Leet. 1.	2.	Leet. 1.	2.
	e <i>Kalend.</i>	1	Hest. 6.	Mar. 2.	Hest. 7.	1. Cor. 15
19	f 4 No.	2	8	3	9	16
8	g 3 No.	3	Iob. 1.	4	Iob. 2.	2. Cor. 1.
16	A Prid. No.	4	3	5	4	2
5	b <i>Nonas.</i>	5	5	6	6	3
	c 8 Id.	6	7	7	8	4
13	d 7 Id.	7	9	8	10	5
2	e 6 Id.	8	11	9	12	6
	f 5 Id.	9	13	10	14	7
10	g 4 Id.	10	15	11	16	8
	A 3 Id. Barna. Apo.	11	Eccle. 10.	Act. 14.	Eccle. 12.	Act. 15.
18	b Prid. Id. <i>Sol. in Canc.</i>	12	Iob. 17. 18	Mar. 12.	Iob. 19.	2. Cor. 9.
7	c <i>Idus.</i> Solsti. æstiu.	13	20	13	21	10
	d 18 kl. Iulius.	14	22	14	23	11
15	e 17 kl.	15	24. 25.	15	26. 27.	12
4	f 16 kl.	16	28	16	29	13
	g 15 kl.	17	30	Luke 1.	31	Galat. 1.
12	A 14 kl.	18	32	2	33	2
1	b 13 kl.	19	34	3	35	3
	c 12 kl.	20	36	4	37	4
9	d 11 kl.	21	38	5	39	5
	e 10 kl.	22	40	6	41	6
18	f 9 kl. Hicieiuun.	23	42	7	Prou. 1.	Ephes. 1.
6	g 8 kl. <i>Nat. Io. Bap.</i>	24	Mala. 7.	Mat. 3.	Mala. 4.	Mat. 14.
	A 7 kl.	25	Prou. 2.	Luke. 8.	Prou. 3.	Ephes. 2.
14	b 6 kl.	26	4	9	5	3
3	c 5 kl.	27	6	10	7	4
	d 4 kl. Hicieiuun.	28	8	11	9	5
11	e 3 kl. <i>Petri Apost.</i>	29	Eccle. 15.	Act. 3.	Eccle. 19.	Act. 4.
	f Prid. kl.	30	Prou. 10.	Luke 12.	Prou. 11.	Ephes. 6.

 Julius habet 31. dies.

			¶ Matu- tinæ.		¶ Vesper- tinæ.		
			[Pf.]	Leet. 1.	2.	Leet. 1.	2.
19	g	<i>Kalend.</i>	1	<i>Prou. 12.</i>	<i>Luc. 13.</i>	<i>Prou. 13.</i>	<i>Philip. 1.</i>
8	A	6 No. Vifi. Ma. Vi.	2	14	14	15	2
	b	5 No.	3	16	15	17	3
6	c	4 No	4	18	16	19	4
15	d	3 No.	5	20	17	21	<i>Col. 1.</i>
	e	<i>Prid. No. Di. Can. inc.</i>	6	22	8	23	2
13	f	<i>Nonas.</i>	7	24	19	25	3
2	g	8 Id.	8	26	20	27	4
	A	7 Id.	9	28	21	29	<i>1. The. 1.</i>
10	b	6 Id.	10	31	22	<i>Eccle. 1.</i>	2
	c	5 Id.	11	<i>Eccle. 2.</i>	23	3	3
18	d	4 Id.	12	4	24	5	4
7	e	3 Id.	13	6	<i>Ioan. 1.</i>	7	5
	f	<i>Prid. Id. Sol in Leone.</i>	14	8	2	9	<i>2. The. 1.</i>
15	g	<i>Idus.</i>	15	10	3	11	2
4	A	17 kl.	16	12	4	<i>Ierem. 1.</i>	3
	b	16 kl.	17	<i>Ierem. 2.</i>	5	3	<i>1. Tim. 1.</i>
12	c	15 kl.	18	4	6	5	2. 3
1	d	14 kl.	19	6	7	7	4
	e	13 kl.	20	8	8	9	5
9	f	12 kl.	21	10	9	11	6
	g	11 kl. Mar. Magd.	22	12	10	13	<i>2. Tim. 1.</i>
17	A	10 kl.	23	14	11	15	2
6	b	9 kl. Hic ieiunan.	24	16	12	17	3
	c	8 kl. <i>Iacob. Apo.</i>	25	<i>Eccl. 21.</i>	13	<i>Eccle. 23.</i>	4
14	d	7 kl. An. ma. Mar.	26	<i>Ierem. 18</i>	14	<i>Ierem. 19</i>	<i>Titus 1.</i>
3	e	6 kl.	27	20	15	21	2. 3
	f	5 kl.	28	22	16	23	<i>Philip. 1.</i>
11	g	4 kl.	29	24	17	25	<i>Hebr. 1.</i>
	A	3 kl.	30	26	18	27	2
19	b	<i>Prid. kl.</i>	31	28	19	29	3

☾ September habet 30. dies.

☿ Matu-
tinæ.

☿ Vesper-
tinæ.

			Pf.	Lect. 1	2.	Lect. 1.	2.
6 f	Kalend.		1	Ose. 13.	Matth. 2.	Ose. 14.	Rom. 2.
5 g	4. No.		2	Ioel. 1.	3	Ioel. 2.	3
A	3. No.		3	3	4	Amos. 1.	4
13 b	Prid. No.		4	Amos. 2.	5	3	5
2 c	Nonas.	Di. Can. fin.	5	4	6	5	6
d	8. Id.		6	6	7	7	7
10 e	7. Id.	Nat. reg. Eli.	7	8	8	8	8
f	6. Id.	Nat. Mar. V.	8	Abdi. 1	9	Ionas. 1	9
18 g	5. Id.		9	Ion. 2. 3.	10	4	10
7 A	4. Id.		10	Mich. 1.	11	Mich. 2.	11
b	3. Id.		11	3	12	4	12
15 c	Prid. Id.		12	5	13	6	13
4 d	Idus	Sol in Libra.	13	7	14	Naum. 1.	14
e	18 kl.	Exal. cru. oc.	14	Naum. 2.	15	3	15
12 f	17 kl.	Æq. autum.	15	Abac. 1.	16	Abac. 2.	16
1 g	16. kl.		16	3	17	Soph. 1.	1. Cor. 1.
A	15. kl.		17	Soph. 2.	18	3	2
9 b	14. kl.		18	Agge. 1.	19	Agge. 2.	3
c	13. kl.		19	Zach. 1.	20	Zach. 2.	4
17 d	12. kl.	Hicie iuniar.	20	4 5.	21	6	5
6 e	11. kl.	Matt. Apost.	21	Eccl. 35.	22	Eccl. 38.	6
f	10. kl.		22	Zach. 7.	23	Zach. 8.	7
14 g	9. kl.		23	9	24	10	8
3 A	8. kl.		24	11	25	12	9
b	7. kl.		25	13	26	14	10
11 c	6. kl.		26	Mala. 1.	27	Mala. 2.	11
d	5. kl.		27	3	28	4	12
19 e	4. kl.		28	Tob. 1.	Marc. 1.	Tob. 2.	13
8 f	3. kl.	Mich. Arch.	29	Eccl. 39.	2	Eccl. 44.	14
g	Prid. kl.		30	Tob. 3.	3	Tob. 4.	15

¶ *October habet 31. dies.*

				¶ Matu- tinæ.		¶ Vesper- tinæ.		
				Pf.	Leet. 1.	2.	Leet. 1.	2.
16	A	Kalend.		1	*	Mar. 4.	Iosu. 20.	1. Co. 16
5	b	6 No.		2	Tob. 7.	5	22	2. Cor. 1.
13	c	5 No.		3	9	6		2
2	d	4 No.		4	11	7		3
	e	3 No.		5	13	8		4
10	f	Prid. No.		6	Iudi. 1.	9	Iudic. 2.	5
	g	Nonas.		7	3	10	4	6
18	A	8 Id.		8	5	11	6	7
7	b	7 Id.		9	7	12	8	8
	c	6 Id.		10	9	13	10	9
15	d	5 Id.		11	11	14	12	10
4	e	4 Id.		12	13	15	14	11
	f	3 Id.		13	15	16	16	12
12	g	Prid. Id.	<i>Sol in Scorp.</i>	14	Sap. 1.	Lu. di. 1.	Sap. 2.	13
1	A	Idus.		15	3	di. 1.	4	Gala. 1.
	b	17 kl.	Nouember.	16	5	2	6	2
9	c	16 kl.		17	7	3	8	3
	d	15 kl.	<i>Luca Euang.</i>	18	Eccle. 5.	4	Iob. 1.	4
17	e	14 kl.		19	Sap. 9.	5	Sap. 10.	5
6	f	13 kl.		20	11	6	12	6
	g	12 kl.		21	13	7	14	Ephes. 1.
14	A	11 kl.		22	15	8	16	2
3	b	10 kl.		23	17	9	18	3
	c	9 kl.		24	19	10	Eccl. 1.	4
11	d	8 kl.		25	Eccle. 2.	11	3	5
	e	7 kl.		26	4	12	5	6
19	f	6 kl.	Hicieianan.	27	6	13	7	Phil. 1.
8	g	5 kl.	<i>Sim. & Iuda.</i>	28	Io. 24. 25	14	Iob. 42.	2
	A	4 kl.		29	Eccle. 8.	15	Eccl. 9.	3
16	b	3 kl.		30	10	16	11	4
5	c	Prid. kl.	Hicieianan.	31	12	17	13	Coloss. 1.

Sextum Exodi caput primo die Octobris sit prima lectio in precibus matutinis ad ea verba vers. 14. *Ista sunt capita.*

November habet 30. dies.

			¶ Matu- tinæ.		¶ Vesper- tinæ,			
			Pf.	Leet. 1.	2.	Leet. 1.	2.	
	d	Kalend.	Fest. om. San.	1	Sap. 3.	He. 11. 12	Sap. 5.	Apo. 19.
13	e 4	No.		2	Eccle. 14	Luc. 18.	Eccle. 15	Col. 2.
2	f 3	No.		3	16	19	17	3
	g	Prid. No.		4	18	20	19	4
10	A	Nonas.		5	20	21	21	1. Thes. 1
	b 8	Id.		6	22	22	23	2
18	c 7	Id.		7	24	23	* 25	3
7	d 6	Id.	Sol in Sagit.	8	27	24	28	4
	e 5	Id.		9	29	Ioan. 1.	30	5
15	f 4	Id.		10	31	2	32	2. Thes. 1
4	g 3	Id.		11	33	3	34	2
	A	Prid. Id.		12	35	4	36	3
12	b	Idus.		13	37	5	38	1. Tim. 1
1	c 18	kl.	December.	14	39	6	40	2. 3.
	d 17	kl.		15	41	7	42	4
9	e 16	kl.		16	43	8	44	5
	f 15	kl.	Init. reg. Eli.	17	45	9	* 46	6
17	g 14	kl.		18	47	10	48	2. Tim. 1
6	A 13	kl.		19	49	11	50	2
	b 12	kl.		20	51	12	Baruc. 1.	3
14	c 11	kl.		21	Baruc. 2.	13	3	4
3	d 10	kl.		22	4	14	5	Titus. 1.
	e 9	kl.		23	6	15	Esaï. 1.	2. 3.
11	f 8	kl.		24	Esaï. 2.	16	3	Phil. 1.
	g 7	kl.		25	4	17	5	Heb. 1.
19	A 6	kl.		26	6	18	7	2
8	b 5	kl.		27	8	19	9	3
	c 4	kl.		28	10	20	11	4
16	d 3	kl.	Hic ieiunan.	29	12	21	13	5
5	e	Prid. kl.	Andr. Apost.	30	Prou. 20.	Act. 1.	Prou. 21.	6

* Septimo die Nouembris precibus vespertinis, principium capitis vicesimi sexti Ecclesiastici legatur cum cap. vicesimo quinto. * Decimo septimo die Nouembris precibus vespertinis quadragessimum sextum Ecclesiastici legatur ad ultimum versum exclusiue.

December habet 31. dies.

		¶ Matu- tinæ.		¶ Vesper- tinæ.		
		Pf.	Leet. 1.	2.	Leet. 1.	2.
	f <i>Kalend.</i>	1	Elai. 14.	Act. 2.	Efai. 15.	Heb. 7.
13	g 4 No.	2	15	3	17	8
	A 3 No.	3	18	4	19	9
10	b Prid. No.	4	20. 21.	5	22	10
	c <i>Nonus.</i>	5	23	6	24	11
	d 8 Id.	6	25	di. 7.	26	12
7	e 7 Id. <i>Solis Capri.</i>	7	27	di. 7.	8	13
	f 6 Id. <i>Con. Ma. Vi.</i>	8	29	8	30	Iacob. 1.
15	g 5 Id. <i>Solit. hyber.</i>	9	31	9	32	2
4	A 4 Id.	10	33	10	34	3
	b 3 Id.	11	35	11	36	4
12	c Prid. Id.	12	37	12	38	5
1	d <i>Idus.</i>	13	39	13	40	1. Pet. 1.
	e 19 kl. <i>Ianuarus.</i>	14	41	14	42	2
9	f 18 kl.	15	43	15	44	3
	g 17 kl.	16	45	16	46	4
17	A 16 kl.	17	47	17	48	5
6	b 15 kl.	18	49	18	50	2. Pet. 1.
	c 14 kl.	19	51	19	52	2
14	d 13 kl. <i>Hicieiunan.</i>	20	53	20	54	3
3	e 12 kl. <i>Thom. Apost.</i>	21	Pro. 23.	21	Prou. 24	1. Ioan. 1
	f 11 kl.	22	Efai. 55.	22	Efai. 56.	2
11	g 10 kl.	23	57	23	8	3
	A 9 kl. <i>Hicieiunan.</i>	24	59	24	60	4
16	b 8 kl. <i>Natin. Dom.</i>	25	Efai. 9.	Luc. 2.	Efai. 7.	Tit. 3.
8	c 7 kl. <i>Steph. Proth.</i>	26	Prou. 28	Act. 6. 7.	Eccle. 4.	Act. 7.
	d 6 kl. <i>Ioan. Euang.</i>	27	Eccle. 5.	Apoc. 1.	Eccle. 6.	Apo. 22.
16	e 5 kl. <i>S. Innocent.</i>	28	Iere. 31.	Act. 25.	Sap. 1.	1 Ioan. 5
5	f 4 kl.	29	Efai. 61.	26	Efai. 62.	2. Ioan. 1
	g 3 kl.	30	63	27	64	3. Ioan. 1
13	A Prid. kl.	31	65	28	66	Iul. 1.

LIBER PRECVM PVBLICARVM IN ECCLESIA ANGLICANA.

Ordo in Matutinis & vespertinis pre- cibus seruandus.

Matutina preces & Vespertine, celebrabuntur in locis Ecclesiarum, Capellarum, & Chorum, consuetis, nisi aliter loci istius Ordinario visum fuerit. Chorus etiam manebit eadem forma, qua superiorum temporum fuit.

In principio Matutinarum & Vespertinarum precum, Administrator Sacrorum, clara & aperta voce pronuntiabit unam aliquam ex sacre Scripturæ sententijs, qua consequuntur. Post quam subijciet orationem, qua sententijs est appositæ.

SENTENTIÆ.

Si impie egerit pœnitentiam pro omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam, vita viuet, & non morietur: omnium iniquitatem eius quas operatus est, non recordabor: dicit Dominus. Ezech. 18.

Iniquitatem meam agnosco, & peccatum meum contra me est semper. Psal. 51.

Auerte faciem tuam à peccatis nostris: & omnes iniquitates nostras dele. Psal. 51.

Sacrificium Deo, spiritus contribulatus: cor contritum & humilatum, ô Deus, ne contemnas. Psal. 52.

Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & conuertimini ad Dominum Deum vestrum, quia benignus & misericors est, patiens & multæ clementiæ, & pœnitens super malum. Ioel. 2.

Tui Domini Dei nostri est misericordia & propitiatio, quia recessimus à te, & non audiuius vocem Domini Dei nostri, vt ambularemus in legibus eius, quas posuit coram nobis, Daniel. 9.

Iere. 3.

Psal. 6.

Matt. 3.

Luc. 15.

Psal. 42.

1. Ioan. 1.

Corripe nos Domine, veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas nos.

Pœnitentiam agite, appropinquat enim regnum cœlorum.

Surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater peccaui in cœlum, & coram te. Iam non sum dignus vocari filius tuus.

Non intres in iudicium cum seruis tuis Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

Si nos peccati expertes esse dicimus, fallimus nos ipsos, nec est in nobis veritas.

Charissimi fratres: sacra Scriptura multis in locis nos commonecit, vt multiplices nostras offensiones, & infinita peccata confiteamur & agnoscamus, nec vllam in conspectu Dei dissimulationem adhibeamus, sed errata, quocunque ex genere sint, vniuersa coram Deo denudemus, animo demisso sinceroq; contestemur, vt culpæ tam salutaris agnitio, veniam ex summa Dei clementia consequatur. Et quantum promptos & paratos nos esse semper oportet, ad peccata nostra Deo confitenda, hoc tamen muneris nobis tunc temporis potissimum incumbit, cum conuenimus ad agendas Deo gratias pro suis in nos maximis collatis beneficijs, ad debitas ipsius laudes deprædicandas, ad auscultandum verbo suo sacratissimo, & ea efflagitanda, quæ tum ad corporis statum, tum ad salutem animæ censentur necessaria. Quapropter quotquot adestis vos obnixè rogo, vt puro ac sincero corde ad cœlestis clementiæ thronum mecum conuoletis, post me dicentes.

*Generalis confessio, ab vniuersa congregatione dicenda
genibus flexis.*

OMnipotens & clementissime Pater, tanquam oues perditæ peregrinati sumus, & à vijs tuis aberrauimus. Inuentis & concupiscentijs cordis nostri nimium indulimus: Sacrosanctas leges tuas violauimus. Quæ à nobis facienda fuerant omisimus, & quæ facienda non fuerant, admissimus. In nobis nulla est salus: quapropter, ô Domine, propitius esto nobis miserrimis peccatoribus. Parce, ô Deus, peccata sua confitentibus: misericordiam concede respicientibus, iuxta promissiones tuas humano generi in Christo Iesu Domino nostro benignissimè reuelatas. Amplius etiam concede nobis, ô clementissime Pater, propter filium tuum & seruatorem nostrum Iesum Christum, vt posthac piè, iustè, sobrièq; vitam nostram instituamus, ad sanctissimi tui nominis gloriam. Amen.

Absolutio per Ministrum solum pronuncianda.

OMnipotens Deus, pater Domini nostri Iesu Christi, qui non vult mortem peccatoris, sed potius vt recedat à malis suis moribus & viuat:

viuat: deditque potestatem suis Ministris, imò præcipit, vt populo suo pœniten- ti, ab- solutionem, remissionemque peccatorum suorum planè annunciant; ipse singulis verè pœnitentibus, & sacrosancto Euange- lio haud fictè credentibus, condonat, eosque certissimè absoluit. Ro- gamus ergo, vt ille nobis veram pœnitentiam largiatur, sanctumque suum spiritum imparti- at, vt quod hoc tempore agimus, id illi totum placeat: & reliqua etiam nostra vita adeò pura sit in hoc mundo, & sancta, vt in futuro gaudium consequamur æternum, per Christum Dominum nostrum.

Populus respondebit. Amen.

Tum Minister ordietur alta voce Orationem Dominicam.

Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum. Adueniat Matt. 6.
Luc. 11. regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra. Pànem nostrum quotidianum da nobis hodiè. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tenta- tionem, sed libera nos à malo. Amen.

Deinde Minister dicit.

Domine, labia nostra aperies.

Responsio.

Et os nostrum annuntiabit laudem tuam.

Minister.

Deus in adiutorium nostrum intende.

Responsio.

Domine ad adiuuandum nos festina.

Gloria Patri, & filio, & Spiritui Sancto.

Sicut erat in principio, & nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

Alleluia.

Tunc canatur Psalmus sequens.

Venite, exultemus Domino, iubilemus Deo salutaris nostro.

Præoccupemus faciem eius in confessione: & in Psalmis iubi- Psal. 95. lemus ei.

Quoniam Deus magnus Dominus, & Rex magnus super omnes deos.

Quia in manu eius sunt fines terræ: & altitudines montium ipsi- us sunt.

Quoniam ipse est mare, & ipse fecit illud: & siccam manus eius formauerunt.

Venite, adoremus, & procidamus, & ploremus ante Dominum qui fe- cit nos: quia ipse est Dominus Deus noster, & nos populus pascuæ e- ius, & oues manus eius.

Hodiè si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in irritatione secundum diem tentationis in deserto.

Vbi tentauerūt me patres vestri: probauerunt, & viderunt opera mea. Quadraginta annis offensus fui generationi illi: & dixi, semper hi errant corde.

Et isti non cognouerunt vias meas: vt iuravi in ira mea, si introibunt in requiem meam.

Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto:

Sicut erat in principio & nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

Tunc sequuntur Psalmi, ordine premonstrato in tabula, nisi dici assignentur proprii Psalmi. Et ad finem vni(cuiusque) Psalmi, per totum annum, nec non in fine hymnorum, Benedictus, Benedicite, Magnificat, & Nunc dimittis, subsequetur, Gloria Patri & Filio.

Post Psalmos, duæ Lectiones distincte & clara voce pronuncientur, vt à populo audiantur, prior ex veteri, posterior ex nouo Testamento, vt in Calendario proponuntur, nisi diei assignate fuerint propriæ Lectiones.

Minister Lecti mem pronuncians, eo modo versa facie stabit, quo commodius audiri possit.

Et initio cuiuslibet Lectionis, librum & Caput noui & veteris Testamenti, vnde Lectio sumitur, indicabit hoc modo: Primum, secundum, tertium vel quartum, &c. Caput Geneseos, Exodi, &c. Mathæi, Marci, &c. vt in Calendario premonetur.

Et ad finem cuiuslibet Capituli, sic: Finitur hoc vel illud Caput talis Libri vel Euangelij, &c.

Et vt facilius intelligatur, in his locis vbi Musica figuralis canit solet, Lectiones, Epistolæ & Euangelia, simpliciter & naturali tono, in modum perpetuæ dictionis distinctè legantur.

Post primam Lectionem sequetur, per totum annum.

*Canticum
D. Ambrosij
& Augustini.*

TE Deum laudamus: te Dominum confitemur.

Te æternum Patrem: omnis terra veneratur:

Tibi omnes Angeli, tibi cœli & vniuersæ potestates:

Tibi Cherubin & Seraphin, incessabili voce proclamant,

Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth.

Pleni sunt cœli & terra Maiestatis gloriæ tuæ.

Te gloriosus Apostolorum chorus.

Te Prophetarum laudabilis numerus.

Te Martyrum candidatus laudat exercitus.

Te per orbem terrarum, sancta confitetur Ecclesia,

Patrem immensæ maiestatis.

Venerandum tuum verum, & vnicum Filium.

Sanctum

Sanctum quoque paraclitum Spiritum.

Tu Rex gloriæ Christe.

Tu Patris sempiternus es Filius.

Tu ad liberandum suscepturus hominem, non horruisti Virginis
uterum.

Tu diuicto mortis aculeo, aperuisti credentibus regna cœlorum.

Tu ad dextram Dei sedes, in gloria Patris.

Iudex crederis esse venturus.

Te ergo quæsumus, tuis famulis subueni, quos pretioso sanguine re-
demisti.

Æterna fac cum Sanctis tuis in gloria numerari.

Saluum fac populum tuum Domine: & benedic hæreditati tuæ.

Et rege eos, & extolle illos vsq; in æternum.

Per singulos dies benedicimus te.

Et laudamus Nomen tuum in seculum, & in seculum seculi.

Dignare Domine, die isto sine peccato nos custodire.

Miserere nostri Domine, miserere nostri.

Fiat misericordia tua Domine super nos, quemadmodum nos spera-
uimus in te.

In te Domine speraui, non confundar in æternum.

Ant Hymnus.

Benedicite omnia opera Domini Domino, laudate & superexaltate Dan. 3.
eum in secula.

Benedicite Angeli Domini Domino, laudate & superexaltate eum in
secula.

Benedicite cœli Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite aquæ omnes quæ super cœlos sunt Domino, laudate &
superexaltate eum in secula.

Benedicite omnes virtutes Domini Domino, laudate & superexal-
tate eum in secula.

Benedicite Sol & Luna Domino, laudate & superexaltate eum in
secula.

Benedicite stellæ cœli Domino, laudate & superexaltate eum in se-
cula.

Benedicite omnis imber & ros Domino, laudate & superexaltate eum
in secula.

Benedicite omnes spiritus Dei Domino, laudate & superexaltate eum
in secula.

Benedicite ignis & æstus Domino, laudate & superexaltate eum in
secula.

Benedicite Frigus & Æstas Domino, laudate & superexaltate eum in
secula.

Benedicite rores & pruina Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite gelu & frigus Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite glacies & niues Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite noctes & dies Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite lux & tenebræ Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite fulgura & nubes Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicat terra Dominum, laudet & superexaltet eum in secula.

Benedicite montes & colles Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite vniuersa germinantia in terra Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite fontes Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.

Benedicite maria & flumina Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite cete & omnia quæ mouentur in aquis Domino: laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite omnes volucres cœli Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite omnes bestię & pecora Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite filij hominum Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicat Israel Dominum, laudet & superexaltet eum in secula.

Benedicite Sacerdotes Domini Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite serui Domini Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite spiritus & animæ iustorum Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite sancti & humiles corde Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Benedicite Anania, Azaria, Misael Domino, laudate & superexaltate eum in secula.

Gloria Patri & Filio: & Spiritui sancto.

Sicut erat in principio, & nunc & semper: & in secula seculorum. Amen.

Deinde

Deinde sequatur Lectio secunda, quâ finita, canatur Hymnus Zacharie.

Benedictus Dominus Deus Israel: quia visitauit & fecit redemptionem plebi suæ. Luc. 1.

Et erexit cornu salutis nobis: in domo Dauid pueri sui.

Sicut loquutus est per os Sanctorum: qui a seculo sunt Prophetarum eius.

Salutem ex inimicis nostris: & de manu omnium qui oderunt nos.

Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris: & memorari testamenti sui sancti.

Iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum: daturum se nobis.

Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati: seruamus illi,

In sanctitate & iustitia coram ipso: omnibus diebus nostris.

Et tu puer Propheta Altissimi vocaberis: præbis enim ante faciem Domini, parare vias eius.

Ad dandam scientiam salutis plebi eius: in remissionem peccatorum eorum.

Per viscera misericordiæ Dei nostri: in quibus visitauit nos Oriens ex alto.

Illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis sedent: ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

Gloria Patri & Filio: & Spiritui sancto.

Sicut erat in principio, & nunc & semper: & in secula seculorum. Amen.

Aut Psalmus.

Iubilate Deo omnis terra: seruite Domino in lætitia.

Psal. 100.

Introite in conspectu eius: in exultatione.

Scitote quoniam Dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, & non ipsi nos.

Populus eius & oves pascuæ eius, introite portas eius in confessione, atria eius in hymnis: confitemini illi.

Laudate nomen eius quoniam suauis est Dominus, in æternum misericordia eius: & usque in generatione & generationem veritas eius.

Gloria Patri, &c. Sicut erat, &c.

Deinde dicatur, Ministro & populo stantibus

Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ.

Et in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum.

Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria virgine. Passus

sub Pontio Pilato: crucifixus, mortuus & sepultus, descendit ad inferna.

Tertia die resurrexit a mortuis, ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram

Dei Patris omnipotentis. Inde venturus est iudicare viuos & mortuos.
Credo in Spiritum sanctum. Sanctam Ecclesiam Catholicam. San-
ctorum communionem. Remissionem peccatorum. Carnis resurre-
ctionem. Et vitam æternam. Amen.

*Post hæc sequuntur per totum annum, ad Matutinas & Vespertinas,
hæ preces, omnium genibus religiose flexis.*

Minister.

Dominus vobiscum.

Responsio.

Et cum spiritu tuo.

Minister.

Oremus. Kyrie eleyson, Christe eleyson, Kyrie eleyson.

Deinde à Ministro & tota Ecclesia dicatur alta voce.

Pater noster qui es in cælis, &c.

Minister erigens se dicet.

Ostende nobis Domine misericordiam tuam.

Responsio.

Et salutare tuum da nobis.

Minister.

Domine saluum fac Regem.

Responsio.

Et exaudi nos cum inuocamus te.

Minister.

Sacerdotes tui induantur iustitia.

Responsio.

Et sancti tui exultent.

Minister.

Saluum fac populum tuum Domine.

Responsio.

Et benedic hæreditati tuæ.

Minister.

Da pacem Domine in diebus nostris.

Responsio.

Quia non est alius qui pugnet pro nobis, nisi tu Deus noster.

Minister.

Cum mundum crea in nobis ô Deus.

Responsio.

Et Spiritum sanctum tuum ne auferas à nobis.

*Hæ preces sequuntur quotidie tres Collectæ. Prima de die, ea scilicet, quæ af-
signatur*

signatur dicenda ad Communionem eodie. Altera pro Pace. Tertia pro gratia Dei, perseverantia in fide, & vera doctrina. Posteriores autem, due nunquam mutantur, sed per integrum annum dicuntur ad Matutinas & Vesperas.

Collecta pro pace.

Minister.

¶ Oremus.

Deus author pacis & amator, quem nosse, vivere: cui servire regnare est: protege ab omni oppugnatione supplices tuos, vt qui in tua protectione confidimus, nullius hostilitatis arma timeamus. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Collecta pro gratia.

Domine sancte Pater omnipotens æterne Deus, qui nos ad principium huius diei peruenire fecisti, tua nos hodie serua virtute, vt in hac die ad nullum declinemus peccatum, nec vllum incurramus periculum, sed semper ad tuam Iustitiam faciendam, omnis nostra actio, tuo moderamine dirigatur. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

In festis Natalis Domini, Epiphania, Matthie, Paschatis, Ascensionis, Pentecostes, Trinitatis, Ioannis Baptiste, S. Iacobi, S. Bartholomæi, S. Matthæi, Simonis & Iudæ, & S. Andrea, ad Matutinas statim post Benedictus, canetur Symbolum Athanasij.

Quicumque vult saluus esse: ante omnia opus est vt teneat Catholicam fidem.

Quam nisi quisq; integram inuiolatamq; seruauerit: absque dubio in æternum peribit.

Fides autem Catholica hæc est, vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitatem veneremur.

Neque confundentes personas: neque substantiam separantes.

Alia est enim persona patris: alia filij, alia Spiritus sancti.

Sed patris & filij & Spiritus sancti vna est Diuinitas: æqualis gloria, coæterna Maiestas.

Qualis Pater, talis Filius: talis Spiritus Sanctus.

Increatus Pater, increatus Filius: increatus Spiritus sanctus.

Immensus Pater, immensus Filius: immensus Spiritus sanctus.

Æternus Pater, æternus Filius: æternus Spiritus sanctus.

Et tamen non tres æterni: sed vnus Æternus.

Sicut non tres increati, nec tres immensi: sed vnus increatus, & vnus immensus.

Similiter

Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius : omnipotens Spiritus Sanctus.

Et tamen non tres omnipotentes : sed vnus omnipotens.

Ita Deus Pater, Deus Filius : Deus Spiritus sanctus.

Et tamen non tres Dij : sed vnus est Deus.

Ita Dominus Pater, Dominus Filius : Dominus Spiritus sanctus.

Et tamen non tres Domini : sed vnus est Dominus.

Quia sicut singulatim vnamquamq; personam Deum ac Dominum confiteri Christiana veritate compellimur : ita tres Deos aut Dominos dicere, catholica religione prohibemur.

Pater à nullo est factus : nec creatus nec genitus.

Filius à patre solo est : non factus, nec creatus, sed genitus.

Spiritus sanctus à patre & filio est : non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.

Vnus ergo pater, non tres patres, vnus filius, non tres filij : vnus Spiritus sanctus, non tres Spiritus sancti.

Et in hac Trinitate nihil prius aut posterius : nihil maius, aut minus, sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt & coæquales.

Ita vt per omnia, sicut iam supradictum est : & vnitas in trinitate, & trinitas in vnitate veneranda sit.

Qui vult ergo saluus esse : ita de Trinitate sentiat.

Sed necessarium est ad æternam salutem : vt incarnationem quoque Domini nostri Iesu Christi fideliter credat.

Est ergo fides recta, vt credamus & confiteamur : quod Dominus noster Iesus Christus Dei filius, Deus & homo est.

Deus est ex substantia patris ante secula genitus : & homo ex substantia matris in seculo natus.

Perfectus Deus, perfectus homo : ex anima rationali & humana carne subsistens.

Aequalis patri secundum diuinitatem : minor patre secundum humanitatem.

Quilicet Deus sit & homo : non duo tamen, sed vnus est Christus.

Vnus autem non conuersione diuinitatis in carnem : sed assumptione humanitatis in Deum.

Vnus omnino non confusione substantiæ : sed vnitate personæ.

Nam sicut anima rationalis & caro vnus est homo : ita Deus & homo vnus est Christus.

Qui passus est pro salute nostra : descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis.

Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis : Inde venturus est iudicare viuos & mortuos.

Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus

bus suis : & reddituri sunt de factis proprijs rationem.

Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui vero mala, in ignem æternum.

Hæc est fides Catholica, quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit : saluus esse non poterit.

Gloria Patri & filio : & Spiritui sancto. Sicut erat in principio, & nunc & semper : & in secula seculorum. Amen.

Ordo Vesperarum, per totum annum.

Sacerdos sive Minister dicet.

D Ater noster quies in cœlis, &c.

Deinde.

D Domine labia nostra aperies.

Responsio,

Et os nostrum annuntiabit laudem tuam.

Minister.

Deus in adiutorium nostrum intende.

Responsio.

Domine ad adiuuandum nos festina.

Gloria, &c. Sicut, &c.

Alleluia.

Postea canuntur Psalmi præmonstrati in tabula, nisi festum fuerit quod proprios habeat Psalmos. Hos sequitur prima Lectio ex veteri Testamento, nisi fuerint propriae Lectiones festi.

Deinde canitur.

M Agnificat anima mea Dominum.

Et exultauit Spiritus meus : in Deo salutari meo.

Luc. i.

Quia respexit humilitatem ancillæ suæ : ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Quia fecit mihi magna qui potens est : Et sanctum nomen eius.

Et Misericordia eius à progenie in progenies : timentibus eum.

Fecit potentiam in brachio suo : dispersit superbos mente cordis sui.

Deposuit potentes de sede : Et exaltauit humiles.

Esurientes impleuit bonis : Et diuites dimisit inanes.

Suscepit Israel puerum suum : recordatus misericordiæ suæ.

Sicut locutus est ad Patres nostros : Abraham & semini eius in secula.

Gloria Patri & Filio, &c. Sicut erat, &c.

Vel

Vel Psalmus.

Psal. 93.

C Antate Domino canticum nouum : quia mirabilia fecit.
 Saluauit sibi dextera eius : Et brachium sanctum eius.
 Notum fecit Dominus salutare suum : in conspectu gentium reuelauit
 iustitiam suam.
 Recordatus est misericordiae suae : Et veritatis suae domui Israel.
 Viderunt omnes termini terrae : salutare Dei nostri.
 Iubilare Domino omnis terra : cantate, & exultate & psallite.
 Psallite Domino in cithara, in cithera, & voce Psalmi : in tubis du-
 ctilibus, & voce tubae corneae.
 Iubilare in conspectu regis Domini : moueatur mare & plenitudo
 eius : orbis terrarum, & qui habitant in eo.
 Flumina plaudent manu, simul montes exultabunt à conspectu Do-
 mini : quoniam venit iudicare terram.
 Iudicabit orbem terrarum in iustitia : Et populos in æquitate.
 Gloria Patri, &c. Sicut erat, &c.

*Lectio Secunda ex nouo Testamento : post quam finitam, canatur
 Canticum Simeonis.*

Luc. 2.

Nunc dimittis seruum tuum Domine : secundum verbum tuum in
 pace.
 Quia viderunt oculi mei : salutare tuum.
 Quod parasti : ante faciem omnium populorum.
 Lumen ad reuelationem gentium : & gloriam plebis tuae Israel.
 Gloria Patri, &c. Sicut erat, &c.

Vel.

Psal. 67.

Deus misereatur nostri, & benedicat nobis : illuminet vultum
 suum super nos, & misereatur nostri.
 Vt cognoscamus in terra viam tuam : in omnibus gentibus salutare
 tuum.
 Confiteantur tibi populi Deus : confiteantur tibi populi omnes.
 Latentur & exultent gentes, quoniam iudicas populos in æquitate :
 & gentes in terra dirigis.
 Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes :
 terra dedit fructum suum.
 Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus : & metuant e-
 um omnes fines terrae.
 Gloria Patri, &c. Sicut erat, &c.

*His finitis, adduntur Symbolum cum alijs suffragis supra ad Matutinas
 prescripta, cum tribus Collectis, quarum Prima sit de die : Secunda pro
 pace : Tertia pro Dei adiutorio aduersus omnia pericula.*

Coll. Et

Collecta secunda ad vesperas, pro pace.

DEUS a quo sancta desideria, recta consilia, & iusta sunt opera, da seruis tuis pacem illam quam mundus dare non potest, vt corda nostra ad preceptorum tuorum obseruantiam applicemus, & nos ab inimicorum nostroru metu liberati, vitam tranquillam, & quietam transigamus, per merita Iesu Christi saluatoris nostri. Amen.

Collecta tertia pro Dei adiutorio aduersus omnia pericula.

ILLUMINA quæsimus Domine Deus, tenebras nostras, & per immensam tuam misericordiam, ab omnibus huius noctis periculis, & insidijs nos protege, propter amorem vnigeniti tui Filij, Saluatoris nostri, Iesu Christi. Amen.

Hæ duæ superscriptæ Collectæ, dicuntur ad Vesperas per totum annum, absque variatione.

Finis Vespertinarum precum.

Sequitur Letania & Supplicationes, cantandæ diebus Dominicis, ferijs quartis & sextis, atque alijs temporibus, cum per Ordinarium ordinatum, fuerit.

PATER de cælis Deus, miserere nobis miseris peccatoribus.

Pater de cælis Deus, miserere nobis miseris peccatoribus.

FILI Redemptor mundi Deus, miserere nobis miseris peccatoribus.

Fili Redemptor mundi Deus, miserere nobis miseris peccatoribus.

SPIRITUS Sancte Deus, à Patre & Filio procedens, miserere nobis miseris peccatoribus.

Spiritus Sancte Deus, à Patre & Filio procedens, miserere nobis miseris peccatoribus.

SANCTA, beata, & gloriosa Trinitas, tres personæ, & vnus Deus, miserere nobis miseris peccatoribus.

Sancta, beata, & gloriosa Trinitas, tres personæ, & vnus Deus, miserere nobis miseris peccatoribus.

Ne memineris Domine iniquitatum nostrarum vel parentum nostrorum, neque vindictam sumas de peccatis nostris, parce Domine, parce populo tuo, quem redemisti pretioso sanguine tuo, & ne in perpetuum irascaris nobis.

Parce nobis Domine.

Ab omni peccato malo & infortunio, ab insidijs diaboli, ab ira tua & æterna damnatione.

Libera

Libera nos Domine.

A cæcitate cordis, Superbia, Ambitione, Hypocrisi, Ira, Odio, Malitia & Discordia.

Libera nos Domine.

A fornicatione & alijs omnibus peccatis mortalibus, & à tentationibus carnis, mundi, & diaboli.

Libera nos Domine.

A fulgure & tempestate, à plaga & pestilentia, fama, bello, latrocinio, & morte subitanea.

Libera nos Domine.

Ab omni seditione & conspiratione, à falsis & hæreticis dogmatibus, à duritia cordis & contemptu verbi & mandati tui:

Libera nos Domine.

Per mysterium sanctæ incarnationis, natiuitatis, circumcisionis, baptismi, ieiunij, & tentationis tuæ:

Libera nos Domine.

Per agônem & sanguineum sudorem, per crucem & passionem, per pretiosam mortem & sepulturam, per gloriosam resurrectionem, & ascensionem tuam in cœlos, & aduentum Spiritus sancti:

Libera nos Domine.

In tempore tribulationis & prosperitatis nostræ, in hora mortis, & in die iudicij:

Libera nos Domine.

Te rogamus, ô Deus, nos peccatores exaudias, vt Ecclesiam tuam sanctam Catholicam regere & gubernare digneris:

Te rogamus audi nos.

Vt famulum tuum *Iacobum* Regem & gubernatorem nostrum clementissimum, in vera tui adoratione, in iustitia & sanctitate vitæ confirmare & custodire digneris:

Te rogamus audi nos.

Vt eius mentem in tua fide, tui amore & timore, vt semper in te confidat, & vt in omnibus honorem & gloriam tuam quærat & promoveat, dirigere digneris:

Te rogamus audi nos.

Vt eum seruare & defendere, & ei victoriam contra omnes hostes suos largiri digneris:

Te rogamus audi nos.

Vt benedicas & conserues serenissimam nostram Reginam *Annam*, *Carolus* Principem, *Fredericum* Principem Palatinum, & *Elizabetham* eius coniugem:

Te rogamus audi nos.

Vt Episcopos, pastores & ministros Ecclesiæ, vera cognitione & recto

recto intellectu verbi tui illuminare, & vt tam doctrina quam vita illud promoueant:

Te rogamus audi nos.

Vt consiliarios regios, & totam nobilitatem Regni, gratia, sapientia & intellectu imbueri digneris:

Te rogamus audi nos.

Vt Magistratui nostro benedicere, & in eum gratiam conferre vt exequatur iustitiam & custodiat veritatem:

Te rogamus audi nos.

Vt populo tuo vniuerso benedicere, eumque seruire digneris:

Te rogamus audi nos.

Vt omnibus gentibus vnitatem, pacem, & concordiam donare digneris:

Te rogamus audi nos.

Vt mentes nostras ad verum amorem & timorem tui inflammare, & ad mandatorum tuorum obseruantiam inclinare velis:

Te rogamus audi nos.

Vt populo incrementum gratiæ, vt verbum tuum humiliter audiat, & puro corde amplectatur, & fructus spiritus proferat, donare digneris:

Te rogamus audi nos.

Vt errantes & deceptos in viam veritatis reuocare digneris:

Te rogamus audi nos.

Vt stantes confirmare, imbecilles sustentare, & cadentes erigere, ac Sathanam sub pedibus nostris conculcare velis:

Te rogamus audi nos.

Vt defendas, iuues, consoles omnes in periculis, necessitatibus & molestiis constitutos:

Te rogamus audi nos.

Vt peregrinantibus terra mariq; parturientibus, ægrotantibus, & infantibus, captiuis & incarceratis succurrere velis:

Te rogamus audi nos.

Vt pupillis & orphanis, viduis, desolatis & oppressis, prospicere digneris:

Te rogamus audi nos.

Vt omnibus hominibus miserearis:

Te rogamus audi nos.

Vt inimicis & persecutoribus nostris ignoscas, & eorum corda ad pœnitentiam conuertere velis:

Te rogamus audi nos.

Vt fructus terræ dare & conseruare digneris, vt suo tempore eis fruamur:

Te rogamus audi nos.

Vt veram pœnitentiam & remissionem peccatorum nobis largiri, negligentias

negligentias & ignorantias nobis condonare, gratiam sancti spiritus,
& emendationem vitæ nobis donare digneris:

Te rogamus audi nos.

Fili Dei te rogamus audi nos.

Fili Dei te rogamus audi nos.

Agnus Dei qui tollis peccata mundi.

Da nobis pacem.

Agnus Dei qui tollis peccata mundi :

Miserere nobis.

Christe audi nos.

Christe audi nos.

Kyrie eleyson.

Kyrie eleyson.

Christe eleyson.

Christe eleyson.

Kyrie eleyson.

Kyrie eleyson.

Pater noster qui es in Cœlis, sanctificetur &c.

Et ne nos inducas in tentationem.

Sed libera nos à malo.

Domine non secundum peccata nostra facias nobis.

Neg. secundum iniquitates nostras retribue nobis.

Oremus.

Deus misericors Pater, qui contritorum non despicias gemitum, & inærentium non spernis affectum, adesto precibus nostris, quas tibi in angoribus nostris effundimus, easque clementer suscipere dignare, ut quicquid contra nos diabolicæ atque humanæ moliuntur aduersationes, ad nihilum redigatur, & consilio tuæ pietatis elidatur, ut nos tui serui nullis infestationibus læsi, in Ecclesia tua sancta tibi gratias referamus, per Iesum Christum Dominum nostrum.

Exurge Domine, adiua nos, & libera nos propter nomen tuum.

Deus, auribus nostris adiuuimus, & patres nostri annuntiauerunt nobis opera admiranda, quæ operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.

Exurge Deus, adiua nos, & libera nos propter honorem tuum.

Gloria Patri, &c. Sicut erat, &c. Amen.

Ab inimicis nostris libera nos Christe.

Respice clementer afflictiones nostras.

Aspice dolorem cordis nostri.

Propitius esto peccatis populi tui.

Benigne audi orationes nostras.

O Fili David, miserere nobis.

Et

Et nunc & semper dignare exaudire nos ô Christe.

Christe exaudi nos: Exaudi nos clementer Domine Iesu Christe.

Ostende nobis Domine misericordiam tuam.

Sicut speramus in te.

Oremus.

Infirmittates nostras quæsumus Domine, benignè respice, & propter gloriam Nominis tui, mala omnia quæ iuste pro peccatis nostris meremur, à nobis clementer auerte: & præsta, vt in cunctis aduersitatibus, omnem nostram fiduciam collocemus in misericordia tua, & tibi semper in puritate vitæ seruiamus, ad gloriam tui Nominis: per vnicum Mediatorem nostrum, & Aduocatum Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Pro Rege.

O Domine Pater noster cœlestis, qui maximus potētissimûsq; es Rex regum, & Dominus dominantium, omnium principum solus & vnicus moderator & gubernator, qui ab excelso & summo throno tuo, omnes mundi incolas intuëris, suppliciter te rogamus, vt Regem nostrum Iacobum, clementer & benigno vultu respicere digneris, & eum tui Spiritus sancti gratiâ ita adimplere, vt semper ad tuam voluntatem perficiendam deditus, in vijs tuis ambulet. Accumula in eum cœlestia tua dona: vitam illi fœlicem & diurnam largire, vt diu fœliciterque regnet, hostes omnes superet suos, & post hanc vitam gloria perfruatur æterna, per Christum Dominum nostrum. Amen.

Pro Regina & Regia prole.

O Mnipotens Deus, qui pollicitus es Patrem te fore tuis electis, adeoque semini illorum, humillimis precibus imploramus bonitatem tuam, vt benedictionem tuam supernam largiri digneris serenissimæ Annæ Reginae nostræ, Carolo Principi, Elizabethæ, eiûsq; coniugi Frederico Principi Palatino. Imbue illos sancto tuo Spiritu, adorna cœlesti gratiâ, omnia illis prospera concedas, tandemq; ad æternum tuum regnum perducas eos, propter meritum Iesu Christi Domini nostri. Amen.

O Mnipotens sempiterne Deus, qui facis mirabilia magna solus, effunde in Episcopos & Ministros, & in cunctas Congregationes illorum fidei commissas, Spiritum gratiæ salutaris, & vt in veritate tibi complacent, perpetuo eos rore tuæ benedictionis asperge, per Aduocatum & Mediatorem nostrum Iesum Christum. Amen.

Precatio Dni Chrysostomi.

O Mnipotens sempiterne Deus, qui nobis gratiam dedisti, vt hoc tempore vnanimiter congregati, preces nostras ad te offerremus, quique polliceris, vt vbi duo vel tres congregati fuerint in tuo Nomine, te eorum supplicationes clementer exauditorum, petimus vt vota &

O

preces

preces tuorum famulorum, prout tibi videbitur eorum saluti maxime expedire, perficias; & præsta nobis in hac vita tuæ veritatis cognitionem; & in futura vitam æternam. Amen.

ij. Corinth. xij.

Gratia Domini nostri Iesu Christi, charitas Dei, & communicatio Sancti Spiritus sit semper cum omnibus nobis. Amen.

Pro pluuia petenda tempore necessitatis.

Deus Pater cœlestis, qui per Filium tuum vnigenitum promissisti vniuersis tuum regnum & eius iustitiam quærentibus, omnia huic vitæ necessaria, da nobis quæsumus in hac nostra necessitate, pluuiam & imbres tempestiuos, vt terræ fructus ad corporis nostri consolationem & tui Nominis honorem, recipere possimus: per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Pro Aeris serenitate.

Domine Deus, qui propter peccata hominis semel submersisti mundum vniuersum, octo hominibus solum exceptis, & postea singulari ductus misericordiâ, promissisti te nunquam denuo illum penitus submersurum, supplices te rogamus, etsi ob iniquitates nostras has pluuiæ & aquarum inundationes sumus commeriti, digneis tamen nos ad veram pœnitentiam conuertere, & talem nobis tribuere cœli serenitatem, vt terræ fructus tempore opportuno recipiamus, tuoque hoc supplicio admoniti, vitam nostram emendare discamus, atque ob tuam in nos clementiam, tuas laudes & honores perpetuo celebrare valeamus, per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Tempore caritatis & famis.

Deus Pater cœlestis, cuius beneficio pluuiæ decidunt, terra fit frugifera, animantia crescunt, & pisces multiplicantur: intueere quatuor afflicciones populi tui, & largire, vt hæc penuria caritatisque anno-ræ, quam nunc iustissime propter peccata nostra patimur, bonitate misericordiæ tuæ vertatur in copiam & abundantiam. Hæc nobis clementissime Pater concede, propter amorem Iesu Christi Domini nostri, cui tecum & sancto Spiritui, laus, honor, & gloria in omnem æternitatem. Amen.

Tempore belli.

Omnipotens Deus, Rex regum, & omnium gubernator, cuius potentie nulla creatura resistere potest, cui proprium est peccatores punire, & eorum misereri, qui vere agunt pœnitentiam, serua & libera nos, suppliciter te petimus, a manu inimicorum: reprime eorum superbiam, minue malitiam, dissipa illorum machinationes & astutias, vt nos tuis armis muniti, semper seruemur ab omnibus periculis, ad
glo-

glorificandum te, qui es vnicus victoriæ largitor: propter merita vni-
geniti Filij tui Domini nostri Iesu Christi. Amen.

Tempore pestis, mortalitatis, siue morbi.

Omnipotens Deus, qui in tempore Regis Dauid, in ira tua, sep-
tuaginta millia hominum peste interecisti, & tamen tuæ mi-
sericordiæ memor, conseruasti reliquos, miserere nostri miserorum, qui
nunc varijs morbis & graui mortalitate affligimur, vt quemadmodum
Angelum tuum à supplicio inferendo cessare iussisti, ita quoque nunc
& hanc pestem à nobis amouere digneris: per Iesum Christum Domi-
num nostrum. Amen.

Deus, cui proprium est misereri semper & parcere, suscipe has pre-
cationes nostras, vt quos delictorum catena miserè constringit,
clementia tuæ misericordiæ liberè absoluat, propter merita Iesu Christi
nostri Mediatoris vnici. Amen.

Gratiarum actio pro pluuiâ.

Deus omnipotens, Pater cœlestis, qui per gratiosam tuam provi-
dentiam efficis, vt pluuiâ temporanea atque serotina super tellu-
rem descendens frugiferam illam reddat, & humanis vlibus accommo-
dam; agimus tibi gratias quàm possumus maximas, quod in hac no-
stra indigentia summa, dignatus tandem fueris tam copiosa pluuiâ
hæreditatem tuam exhilarare, eamq; iam arescentem reticere, ad insig-
ne solatium nostrum, qui indigni planè sumus tanto beneficio, & ad
maximam gloriam sanctissimi nominis tui per misericordias tuas in
Christo Iesu Domino nostro. Amen.

Pro serenitate gratiarum actio.

Domine Deus, qui nuper iustissimo tuo iudicio per immoderatam
pluuiarum & aquarum copiam nos humiliare voluisti, nunc ve-
ro è contrâ misericordia commotus lætitiâ animis nostris infundere
per hanc tam salubrem & iucundam serenitatem, nos propter hanc tu-
am insignem bonitatem sanctum tuum Nomen glorificamus, atque
celebramus, neque vnquam cessabimus tuam clementiam & benig-
nitatem prædicare à generatione in generationem, per Iesum Christum
Dominum nostrum. Amen.

Pro annona copia gratiarum actio.

Clementissime Pater, qui ex gratiosa tua bonitate supplices eccle-
siæ tuæ preces exaudiuisti, nostramq; penuriam in copiam & a-
bundantiam conuertisti, humillimè tibi gratias agimus pro ista singu-
lari erga nos beneficentia tua, precantes Maiestatem tuam, vt eandem
nobis stabilem & continuam esse velis, terrâq; nostra copiose reddat
fructum

fructum suum, ad nominis tui gloriam, nostramque sustentationem, per Dominum nostrum Iesum Christum. Amen.

Pro pace ac victoria gratiarum actio.

DEus omnipotens qui seruis tuis contra faciem hostium suorum, & inimicorum omnium teipsum prebere soles munimentum & propugnaculum fortissimum: amplissimas tibi gratias, summasque laudes referendas agnoscimus, quod non ita pridem liberare nos non sis dedignatus a periculis tam manifestis, tam propinquis, quibus modo tenebamur circumsepti. Tuæ solius bonitati acceptum ferimus, quod non fuerimus traditi tanquam præda dentibus illorum, quam tuam insignem erga nos clementiam, atque misericordiam, precamur perpetuam esse velis, ut vniuersus cognoscat mundus, te nostrum esse vindicem & liberatorem: per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Pro peste cessante gratiarum actio.

Domine Deus, qui propter peccata nostra vulnus nobis inflixisti, & propter iniquitates nostras, emisisti contra nos iræ tuæ sagittis, per pestilentiam nuper grassantem consumpsisti, nunc autem in medio iudiciorum tuorum haud oblitus misericordiæ tuæ animas nostras periclitantes è faucibus mortis redemisti: offerimus nos totos paternæ tuæ bonitati tanquam hostiam viuam, ut & animi & corpora nostra tua solius dextra à periculo liberata nunquam cessent celebrare tuas laudes, tuasque misericordias prædicare in medio piorum cætu, per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Alia precatio eiusdem argumenti.

Agnoscimus humiliter coram Maiestæte tua, Pater clementissime, dum immensa nostra peccata, atque duritiem cordium nostrorum respicimus, meritò infligi nobis poruisse omnia supplicia, omnesque diras in lege tua comprehensas: Sed quandoquidem tibi placuerit ad hanc nostram humiliationem indignam licet & imperfectam, suorem petis tam sæuæ, quàm fuimus grauiter afflicti, pro solita tua misericordia mitigare, vocemque gaudij atque solatij in tabernaculis nostris renouare, offerimus diuinæ tuæ Maiestati sacrificiū laudis & gratiarum actiones, neque vnquam desinemus nomen tuum gloriosum ob hanc tam propitiam bonitatem, & prouidentiam tuam prædicare: per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

COL-

COLLECTÆ, EPISTOLÆ, AC EVANGELIA, AD SACRAM

Communione, siue in Cœna Domini
dicenda per totum Annum.

Dominica j. Aduentus.

Collecta.

A nobis quæsumus omnipotens Deus, vt abiectis operibus tenebrarum, induamur armatura lucis in hac mortali vita, in qua Iesus Christus Filius tuus cum magna humilitate ad nos visitandos aduenit, vt in extremo die quorediturus est cum gloria Maiestatis suæ ad iudicandos viuos & mortuos, resurgamus ad vitam immortalem, per Christum Dominum nostrum, qui tecum viuít & regnat in vnitate sancti Spiritus, per secula seculorum. Amen.

Epistola ad Rom. cap. xij. a ver. 8. inclusiue ad finem capituli.

Euangelium Matthæi xxj. a principio cap. vlq; ad ver. 14. exclusiue.

Dominica ij. Aduentus.

Collecta.

Benedicte Deus, qui effecisti, vt quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scriberentur, concede nobis vt ita Scripturam attentè audiamus, legamus, discamus, & intelligamus, sincereque obseruemus, vt per patientiam & consolationem Scripturarum amplectamur, & retineamus spem æternæ vitæ, quam dedisti nobis in Seruatore nostro Iesu Christo, cui tecum & Sancto Spiritui, sit honor & gloria, per omnia secula seculorum. Amen.

Epistola ad Rom. cap. xv. a ver. 4. inclusiue ad ver. 13. inclusiue.

Euangelium Lucæ xxj. a ver. 23. inclusiue ad ver. 33. inclusiue.

Dominica iij. Aduentus.

Collecta.

A Vrem tuam quæsumus Domine. precibus nostris accommoda, & mentis nostræ tenebras, gratia tuæ visitationis illustra. Per Dominum nostrum Iesum Christum, & c.

Epistola 1. Cor. 4. a vers. 1. inclusiue, ad vers. 6. exclusiue.

Euangelium Matthæi cap. 11. a vers. 1. exclusiue ad v. 10. inclusiue.

Dominica iiij. Aduentus.

Collecta.

EXcita quæsumus Domine potentiam tuam & veni, & magna nobis virtute succurre, vt per auxilium gratiæ tuæ, quod nostra peccata præpediunt, indulgentia tuæ miserationis acceleret. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Epistola Philip. iiij. a ver. 4. inclusiue, ad ver. 7. exclusiue.

Euangelium Ioannis 1. a ver. 19. inclusiue, ad ver. 29. exclusiue.

In die Natalis Domini.

Collecta.

OMnipotens Deus, qui vnigenitum filium tuum nobis dedisti, vt nostram naturam assumeret, hodiernaque die de pura virgine nasceretur, præsta quæsumus, vt nos regenerati, filijque tui per adoptionem & gratiam facti, tuo Sancto Spiritu quotidie renouemur, per eundem Dominum nostrum, &c.

Epistola ad Hebræos, cap. 1. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 11. inclusiue.

Euangelium Ioan. 1. a ver. 1. inclusiue ad ver. 14. inclusiue.

Die Sancti Stephani.

Collecta.

DA nobis Domine quæsumus, vt exemplo Sancti Stephani discamus inimicos diligere, qui pro persecutoribus suis precatus est Dominum, nostrum filium tuum, qui tecum viuit & regnat, &c. Amen.

Tunc sequetur Collecta de Natiuitate Domini qua quotidie dicitur vsque ad Circumcisionem.

Epistola Act. vij. a ver. 34. exclusiue ad finem capitis.

Euangelium Matth. xxij. a ver. 34. inclusiue ad finem capitis.

*Die Ioannis Euangelistæ.**Collecta.*

Ecclēsiā tuā quæsumus Domine benigne illustra, vt beati Ioannis Apostoli tui & Euangelistæ illuminata doctrinis, ad dona perueniat sempiterna. Per Dominum nostrum Iesum Christum. Amen.

Epistola 1. Ioan. 1. a ver. 1. inclusiue ad finem capitis.

Euangelium Ioan. xxj. a parte ver. 19. inclusiue ad finem capitis.

*Die Innocentium.**Collecta.*

Deus, cuius hodierna die præconium Innocentes Martyres non loquendo sed moriendo confelsi sunt, omnia in nobis vitiorum mala morti dede, vt fidem tuam quam lingua nostra loquitur, etiam vita moribus fateatur. Per Dominum nostrum Iesum Christum, &c. Amen.

Epistola Apocal. xiiij. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 6. exclusiue.

Euangelium Mat. ij. a ver. 13. inclusiue ad ver. 19. exclusiue.

*Domin. post Festum Natiuitatis.**Collecta.*

Omnipotens Deus qui vnigenitum filium tuum nobis dedisti, &c.
Vt supra in festo Natiuitatis.

Epistola Galat. iij. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 8. exclusiue.

Euangelium Matthæi 1. ab initio capitis ad finem.

*Die Circumcisionis.**Collecta.*

Omnipotens Deus qui vnigenitum filium tuum carnis circumcisionem pati, & legi subditum esse voluisti, propter hominem, da corda nostra, vera & spiritali circumcisione ita discindi, vt mactatis mundanis & carnalibus concupiscentijs, obediamus per omnia diuinæ voluntati tuæ. Per eundem Dominum nostrum. Amen.

Epistola Roman. iij. a ver. 7. inclusiue, ad ver. 15. exclusiue.

Euangelium Lucæ ij. a ver. 15. inclusiue, ad ver. 22. exclusiue.

*Si fueris Dominica inter festum Epiphania & Circumcisiōnis, tum
recitabitur ipsa Collecta, Epistola & Euangelium
quæ dicebantur in die Circum-
cisiōis.*

*Die Epiphania.**Collecta.*

Deus, qui vnigenitum tuum gentibus stella duce reuelasti, concede propitius, vt qui te iam ex fide cognouimus, tua gloriosa deitate post hanc vitam perfruamur. Per Iesum Christum Dominum nostrum, Amen.

Epistola Ephes. iij. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 13. exclusiue.

Euangelium Mat. ij. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 13. exclusiue.

*Dominica 1. post Epiphaniam.**Collecta.*

Vota quæsumus, Domine supplicantis populi, cœlesti pietate prosequere, vt ea quæ agenda sunt, videant & ad implenda quæ viderint, tuâ gratiâ ac virtute commoueantur. Per Iesum Christum, &c.

Epistola Rom. xij. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 6. exclusiue.

Euangelium Lucæ ij. a ver. 41. inclusiue, ad finem capitis.

*Dominica ij. post Epiphan.**Collecta.*

Omnipotens sempiterne Deus, qui cœlestia simul & terrestria moderaris, supplicationes nostras clementer exaudi, & pacem tuam nostris concede temporibus. Per Christum Dominum nostrum, Amen.

Epistola ad Rom. 12. a ver. 6. inclusiue, ad ver. 17. exclusiue.

Euangelium Ioan. ij. a principio capitis ad ver. 11. exclusiue.

*Dominica iij. post Epiphan.**Collecta.*

Omnipotens æterne Deus, infirmitatem nostram propitius respice, atque in omni necessitate ad protegendum nos, dexteram tuâ maiestatis extende. Per Dominum nostrum Iesum Christum. Amen.

Epistola.

Epistola Rom. xij. a ver. 17. inclusiue ad finem capitis.

Euangelium Mat. viij. a ver. 2. inclusiue, ad ver. 14. exclusiue.

Dominica iij. post Epiphan.

Collecta.

DEus, qui nos in tantis periculis constitutos propter humanam fragilitatem scis non posse subsistere. Da nobis salutem mentis & corporis, vt ea quæ pro peccatis nostris patimur, te adiuuante, vincamus. Per Dominum nostrum Iesum. &c.

Epistola Rom. xij. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 8. exclusiue.

Euangelium Mat. viij. a ver. 23. inclusiue, ad ver. vltimum inclusiue.

Dominica v. post Epiphan.

Collecta.

Familiam tuam quæsumus Domine continua pietate custodi, vt quæ sola fiducia gratiæ cœlestis innititur, tua semper protectione muniatur. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Epistola Coloss. iij. a ver. 11. inclusiue, ad ver. 18. exclusiue.

Euangelium Mat. xij. a ver. 24. inclusiue, ad ver. 30. inclusiue.

Dominica sexta post Epiphaniam quando fit, legentur

Collecta, Epistola & Euangelium quæ in

Dominica precedenti.

Dominica Septuagesimæ.

Collecta.

Preces populi tui quæsumus Domine, clementer exaudi, vt qui iuste pro peccatis nostris affligimur, pro tui nominis gloria, per misericordiâ tuâ liberemur. Per Dominum nostrum Iesum Christum. Amē.

Epistola 1. Cor. ix. a ver. 24. inclusiue ad finem capitis.

Euangelium Matt. xx. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 17. exclusiue.

Do-

*Dominica Sexagesima.**Collecta.*

DEus, qui conspicias quod in nostris operibus minimè confidimus, concede propitius vt contra aduersa omnia, protectionis tuæ benignitate muniamur. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Epistola ii. Cor. xj. a ver. 19. inclusiue, ad ver. 31. inclusiue.

Euangelium Luc. viij. a ver. 4. inclusiue, ad ver. 16. exclusiue.

*Dominica Quinquagesima.**Collecta.*

DEus, qui nos per Apostolum tuum docuisti, quod omnia opera nostra sine charitate nihil sint, da nobis Spiritum tuum sanctum, qui diffundat in cordibus nostris excellens donum charitatis, verum vinculum pacis & omnium virtutum, & sine qua omnis viuens coram te est mortuus, hoc largire: per Dominum nostrum Iesum Christum. Amen.

Epistola i. Cor. xij. a principio capitis ad finem.

Euangelium Luc. xvij. a. ver. 31. inclusiue, ad finem capitis.

*Feria quarta post Quinqua.**Collecta.*

OMnipotens æternus Deus, qui nihil odisti eorum quæ fecisti, & remittis peccata omnibus pœnitentibus: crea in nobis cor contritum, vt dignè peccata nostra defleamus, & agnoscamus iniquitates nostras, & à te Deo omnis misericordiæ, perfectam peccatorum remissionem consequamur. Per Dominum nostrum Iesum Christum. Amen.

Lectio Ioelis, ji. a ver. 11. inclusiue ad ver. 18. exclusiue.

Euangelium Matt. vj. a ver. 16. inclusiue, ad ver. 22. exclusiue.

*Dominica j. Quadragesima.**Collecta.*

Domine Iesu Christe, qui nostrâ causâ quadraginta diebus & quadraginta noctibus ieiunasti, Da nobis huiusmodi vti abstinentia, vt caro nostra spiritui sit subiecta, & mandatis tuis semper obsequamur
in

in vera iustitia & sanctitate, ad gloriam & honorem nominis tui, qui viuis & regnas in secula, &c.

Epistola 2. Cor. 6. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 11. exclusiue

Euangelium Mat. iij. a ver. 1. inclusiue ad ver. 12. exclusiue.

Dominica ij. Quadragesimæ.

Collecta.

DEus, qui conspicias omni nos virtute destitui, interius exteriusque custodi, vt ab omnibus aduersitatibus muniamur in corpore, & à prauis cogitationibus mundemur in mente. Per Dominum nostrum. &c.

Epistola j. Thess. iij. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 9. exclusiue.

Euang. Mat. xv. a ver. 21. inclusiue, ad ver. 29. exclusiue.

Dominica iij. Quadragesimæ.

Collecta.

QUÆSUMUS omnipotens Deus, vota humilium respice, atque ad defensionem nostram aduersus omnes inimicos nostros dexteram tuam Maiestatis extende. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Epist. Ephes. v. a ver. 1. inclusiue ad ver. 15. exclusiue.

Euangelium Luc. xj. a ver. 14. inclusiue ad ver. 29. exclusiue.

Dominica iiij. Quadragesimæ.

Collecta.

CONcede quæsumus omnipotens Deus, vt qui ex merito nostræ prauitatis affligimur, tuæ gratiæ consolatione respiremus. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Epist. Galat. iij. a ver. 21. inclusiue, ad finem capituli.

Euangelium Ioan. vi. a ver. 1. inclusiue ad ver. 15. exclusiue.

Dominica v. Quadragesimæ.

Collecta.

POPULUM tuum quæsumus Domine benigne respice, vt tua magna bonitate dirigatur, & corpore ac animo conseruetur. Per Dominum nostrum Iesum Christum. Amen.

Epist.

Epistola Heb. ix. ver. 11. inclusiue, ad ver. 16. exclusiue.

Euangelium Ioan. viij. a ver. 46. inclusiue ad finem capitis.

Dominica proxima Pascha.

Collecta.

Omnipotens sempiterne Deus, qui humano generi ad imitandum humilitatis exemplum, Saluatorem nostrum carnem assumere, & crucem subire fecisti, concede propitius, vt & patientiæ ipsius habere documenta, & resurrectionis confortia mereamur. Per eundem Christum Dominum nostrum.

Epistola Philip. ij. a ver. 5. inclusiue, ad ver. 12. exclusiue.

Euang. Mat. xxvi. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 57. cap. 27. exclusiue.

Feria ij. ante Pascha.

Lectio Esaïæ Prophetæ, cap. lxij. a ver. 1. inclusiue ad finem capitis.

Euangelium Mat. xiiij. a ver. 1. inclusiue ad finem capitis.

Feria tertia ante Pascha.

Lectio Esaïæ Prophetæ, cap. 1. a ver. 5. inclusiue, ad finem capitis.

Euangelium Mar. xv. a ver. 1. inclusiue ad finem capitis.

Feria quarta ante Pascha.

Epistola Heb. ix. a ver. 16. inclusiue ad finem capitis.

Euangelium Luc. xxij. a ver. 1. inclusiue ad finem capitis.

Feria quinta ante Pascha.

Epist. 1. Cor. xi. a ver. 17. inclusiue ad finem capitis.

Euan. Luc. xxij. a ver. 1. inclusiue ad finem capitis.

Die Parasceues.

Collecta.

Omnipotens Deus familiam tuam qua sumus benigne respice, pro qua Dominus noster Iesus Christus non dubitauit tradi manibus nocentum,

nocentum, & crucis subire tormentum. Qui tecum viuit & regnat cum Sancto Spiritu, in secula seculorum. Amen.

Alia Collecta.

OMnipotens æterne Deus, cuius spiritu vniuersum corpus Ecclesiæ sanctificatur & regitur, exaudi nos pro vniuersis ordinibus supplicantes, & præsta, vt ab omnibus tibi dignè & laudabiliter seruiatur. Per Dominum nostrum Iesum, &c.

Misericors Deus, creator omnium hominum, qui nihil odisti eorum quæ condidisti, neque vis mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur & viuat, miserere Iudæorum, Turcarum, Infidelium & Hæreticorum: aufer ab eis ignorantiam & duritiem cordis, & contemptum verbi tui, & reduc eos, misericors Domine, ad gregem tuum, vt seruentur inter reliquias veri Israelis, vt fiat vnum ouile & vnus pastor Iesus Christus Dominus noster, qui viuit & regnat, &c.

Epistola Heb. 10. a ver. 1. inclusiue ad ver. 16. exclusiue.

Euan. Ioan. xvij. a ver. 1. inclusiue ad finem capitis proximi.

Vigilia Pasche.

Epistola 1. Pet. iij. a ver. 17. inclusiue ad finem capitis.

Euangelium Mat. xxvij. a ver. 57. inclusiue ad finem capitis.

Die Pasche.

Ad Matutinas, loco Psal. Venite exultemus Domino,

*Antiphona sequentes cantabuntur, ant.
dicentur.*

CHristus resurgens à morte iam non amplius moritur, mors illi vltra non dominabitur. Quod enim mortuus est, semel mortuus propter abolitionem peccati, quod autem viuit, viuit Deo. Ita existimate vos ipsos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo, per Iesum Christum Dominum nostrum.

Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitiæ eorum qui dormierunt. Postquam enim per hominem mors, etiam per hominem resurrectio mortuorum. Quemadmodum enim omnes per Adam moriuntur, ita per Christum omnes viuificabuntur.

Collecta,

Collecta.

Deus, qui per vnigenitum æternitatis nobis aditum, deuicta morte, referalti: vota nostra quæ præueniendo aspiras, etiam adiuuando protequere. Per eundem Iesum Christum Dominum nostrum, qui, &c.

Epist. Coloss. iij. a ver. 1. inclusiue ad ver. octauum exclusiue.

Euang. Ioan. xx. a ver. 1. inclusiue ad ver. 11. exclusiue.

Feria ij. post Pascha.

Collecta.

Deus qui per vnigenitum, &c. *Vt supra in die Pascha.*

Epist. Act. x. a ver. 34. inclusiue ad ver. 44. exclusiue.

Euang. Luc. xxiiij. a ver. 13. inclusiue ad ver. 36. exclusiue.

Feria tertia post Pascha.

Collecta.

OMnipotens pater qui dedisti filium tuum, vt pro peccatis nostris moreretur, & pro iustitia nostra resurgeret, præsta, vt abiecto fermento malitiæ & nequitie, in puritate fidei & vitæ, tibi perpetuo seruiamus. Per Dominum nostrum, &c.

Epistola Act. xij. a ver. 26. inclusiue ad ver. 47. exclusiue.

Euang. Luc. xxiiij. a ver. 26. inclusiue ad ver. 49. exclusiue.

Dominica prima post Pascha.

Collecta.

Deus qui per vnigenitum, &c. *Vt supra in die Pascha.*

Epistola 1. Ioan. v. a ver. 4. inclusiue ad ver. 13. exclusiue.

Euang. Ioan. xx. a ver. 19. inclusiue ad ver. 24. exclusiue.

Dominica ij. post Pascha.

Collecta.

OMnipotens Deus qui dedisti nobis filium tuum vt esset sacrificium pro peccato, & exemplum nouæ & æternæ vitæ, da vt gratis mentibus hoc inestimabile beneficium agnoscamus, & exempla vitæ ipsius sanctissimæ, perpetuo imitari studeamus. Per eundem Christum, &c.

Epist.

Epist. 1. Pet. ij. a ver. 19. inclusiue ad finem capitis.

Euang. Ioan. x. a ver. 11. inclusiue ad ver. 17. exclusiue.

*Dominica ij. post Pascha.**Collecta.*

DEus, qui errantibus vt in viam possint redire, iustitiæ veritatis tuæ lumen ostendis, da cunctis qui Christiana professione censentur, & illa respuere quæ huic inimica sunt nomini, & ea quæ sunt apta sectari. Per Iesum Christum Dominum &c.

Epist. 1. Pet. ij. a ver. 11. inclusiue ad ver. 18. exclusiue.

Euang. Ioan. xvi. a ver. 16. inclusiue ad ver. 23. exclusiue.

*Dominica iij. post Pascha.**Collecta.*

DEus, qui fidelium mentes vnus efficis voluntatis, da populo tuo id amare quod præcipis, id desiderare quod promittis, vt inter mundanas varietates, ibi nostra fixa sint corda, vbi vera sunt gaudia. Per Christum Dominum nostrum.

Epistola Iacobi j. a ver. 17. inclusiue ad ver. 22. exclusiue.

Euan. Ioan. xvi. a ver. 1 inclusiue ad ver. 16. exclusiue.

*Dominica v. post Pascha.**Collecta.*

DEus, à quo bona cuncta procedunt, largire supplicibus tuis, vt cogitemus te inspirante, quæ vera sunt, & te gubernante faciamus. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Epistola Iacobi j. a ver. 22 inclusiue ad finem capitis.

Euang. Ioan. xvi. a ver. 23. partim inclusiue ad finem capitis.

*Die Ascensionis Domini.**Collecta.*

CONcede quæsumus omnipotens Deus, vt qui vnigenitum tuum, redemptorem nostrum, ad cælos ascendisse credimus, ipsi quoque mente illuc ascendamus, & cum illo in cœlestibus perpetuò habitemus. Per eundem Dominum nostrum, &c.

Epist.

Epistola Act. j. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 12. exclusiue.

Euangelium Mar. xvj. a ver. 14. inclusiue, ad finem capitis.

Dominica post Ascension.

Collecta.

Deus Rex gloriæ, qui filium tuum vnigenitum Iesum Christum cum ingenti triumpho in cœleste tuum regnum exaltasti: petimus ne relinquo nos orphanos, sed mitte nobis Spiritum Sanctum paracletum, qui nos consoletur, & vt nos euehat ad illam gloriam, ad quam Dominus & Seruator noster Iesus Christus prior ascendit. Qui tecum viuit, &c.

Epistola 1. Pet. iij. a ver. 7. inclusiue, ad ver. 12. exclusiue.

Euang. Ioan. xv. xvj. a ver. 26. inclusiue ad ver. 5. exclusiue. ca. proximi.

Die Pentecostes.

Collecta.

Deus, qui corda fidelium Sancti Spiritus illustratione docuisti, da nobis eodem spiritu recta sapere, & de eius semper sancta consolatione gaudere. Per merita Seruatoris nostri Iesu Christi, qui tecum viuit & regnat in vnitatem eiusdem Spiritus Sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Epistola Act. ij. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 12. exclusiue.

Euang. Ioan. xiiij. a ver. 15. inclusiue, ad ver. ult. inclusiue partim.

Feria ij. post Pentecost.

Collecta.

Deus qui corda fidelium, &c. *Vt supra in die Pentecostes.*

Epistola Act. x. a ver. 34. inclusiue ad finem capitis.

Euangelium Ioan. iij. a ver. 16. inclusiue ad ver. 22. exclusiue.

Feria iij. post Pentecost.

Collecta.

Deus qui corda fidelium, &c. *Vt supra in die Pent.*

Epistola Act. viij. a ver. 14. inclusiue ad ver. 18. exclusiue.

Euang

Euangelium Ioan. x. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 11. exclusiue.

Dominica Trinitatis.

Collecta.

Omnipotens sempiterne Deus, qui dedisti nobis famulis tuis gratiam in confessione veræ fidei, æternæ Trinitatis gloriam agnoscere, & in potentia Maiestatis vnitatem adorare, quæsumus, vt eiusdem fidei firmitate, ab omnibus semper muniamur aduersis. Qui viuus & regnas Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Epistola Apoc. iiii. ab initio cap. ad finem.

Euang. Ioan. iiii. a ver. 1. inclusiue ad ver. 16. exclusiue.

Dominica j. post Trinit.

Collecta.

Deus, in te sperantium fortitudo, adesto propitius inuocationibus nostris, & quia nihil sine te potest mortalis infirmitas, presta auxilium gratiæ tuæ, vt in exequendis mandatis tuis, & voluntate tibi & actione placeamus. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Epistola 1. Ioan. iiii. a ver. 7. inclusiue ad finem cap.

Euang. Luc. xvj. a ver. 19. inclusiue ad finem cap.

Dominica ij. post Trinit.

Collecta.

Sancti nominis tui Domine, timorem pariter & amorem, fac nos habere perpetuum, quia nunquam tua gubernatione destituis, quos semel in soliditate tuæ dilectionis instituis. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Epist. 1. Ioan. iiii. a ver. 13. inclusiue ad ver. 24. inclusiue.

Euang. Luc. xiiij. a ver. 16. inclusiue ad ver. 25. exclusiue.

Dominica iij. post Trinit.

Collecta.

Quæsumus nos Domine, clementer exaudi, & quibus supplicandi præstas affectum, tribue defensionis auxilium. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

P

Epist.

Epist. 1. Pet. v. a ver. 5. partim inclusiue ad finem cap.

Euang. Luc. xv. a ver. 1. inclusiue ad ver. 10. exclusiue.

Dominica iij. post Trinit.

Collecta.

Protector omnium in te sperantium Deus, sine quo nihil est sanctum nihil validum, multiplica super nos misericordiam tuam, vt te rectore, te duce, sic transeamus per bona temporalia, vt non amittamus æterna. Per Iesum Christum Dominum. &c.

Epistola Rom. viij. a ver. 18. inclusiue ad ver. 24. exclusiue.

Euang. Luc. vi. a ver. 36. inclusiue ad ver. 43. exclusiue.

Dominica v. post Trinit.

Collecta.

DA nobis quæsumus vt & mundi cursus pacifice nobis tuo ordine dirigatur, & ecclesia tua tranquilla deuotione lætetur. Per Iesum Christum Dominum nostrum.

Epistola 1. Pet. iij. a ver. 8. inclusiue ad ver. 15. partim inclusiue.

Euang. Luc. v. a ver. 1. inclusiue ad ver. 11. exclusiue.

Dominica vj. post Trinit.

Collecta.

DEus, qui diligentibus te bona inuisibilia præparasti, infunde cordibus nostris tui amoris affectum, vt te in omnibus & super omnia diligentes, promissiones tuas, quæ omnium desiderium superant, consequamur. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Epist. Rom. vj. a ver. 3. inclusiue ad ver. 12. exclusiue.

Euang. Mat. v. a ver. 20. inclusiue ad ver. 27. exclusiue.

Dominica vij. post Trinit.

Collecta.

DEus virtutum, cuius est omne quod est optimum, in se repectoribus nostris amorem tui nominis, & præsta nobis religionis incrementum, vt quæ bona sunt nutrias, & quæ sunt nutrita custodias. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Epist.

Epist. Rom. vj. a ver. 19. inclusiue ad finem capitis.

Euangelium Mar. viij. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 10. exclusiue.

Dominica viij. post Trinit.

Collecta.

DEus, cuius prouidentia in sua dispositione non fallitur, te supplices exoramus, vt noxia cuncta submoueas, & omnia nobis profutura concedas. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Epistola Rom. viij. a ver. 11. inclusiue ad ver. 18. exclusiue.

Euangelium Mat. vij. a ver. 15. inclusiue, ad ver. 22. exclusiue.

Dominica ix. post Trinit.

Collecta.

LArgire nobis, quæsumus Domine, semper spiritum cogitandi quæ recta sunt, pariter & agendi, vt qui sine te esse non possumus, secundum te viuere valeamus. Per Iesum Christum Dominum nostrum.

Epistola 1. Cor. x a ver. 1. inclusiue, ad ver. 14. exclusiue.

Euangelium Luc. xvj. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 10. exclusiue.

Dominica x. post Trinit.

Collecta.

PAteant aures misericordiæ tuæ Domine precibus supplicantium, & vt petentibus desiderata concedas, fac eos quæ tibi placita sunt, potulare. Per Christum Dominum, &c.

Epist. 1. Cor. xij. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 12. exclusiue

Euangelium Luc. xix. a ver. 41. inclusiue ad ver. 47. inclusiue.

Dominica xj. post Trinit.

Collecta.

DEus, qui omnipotentiam tuam parcendo maximè & miserendo manifestas, multiplica super nos misericordiam tuam, vt ad tua promissa currentes, cœlestium bonorum facias esse participes. Per Iesum Christum Dominum nostrum.

Epist. 1. Cor. xv. a ver. 1. inclusiue ad ver. 12. exclusiue.

Euangelium Luc. xviij. a ver. 9. inclusiue ad ver. 15. exclusiue.

Dominica xij. post Trinit.

Collecta.

Omnipotens sempiterne Deus, qui abundantia pietatis tuæ & merita supplicum excedis & vota, effunde super nos misericordiam tuam, vt dimittas quæ conscientia metuit, & adijcias quæ oratio postulare non audet. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Epistola 1. Cor. iij. a ver. 4. inclusiue, ad ver. 10. exclusiue.

Euang. Mar. vij. a ver. 31. inclusiue, ad finem capitis.

Dominica xiiij. post Trinit.

Collecta.

Omnipotens & misericors Deus, a cuius beneficentia proficiscitur, vt tibi à fidelibus tuis dignè & laudabiliter seruiatur, tribue quæsumus nos, vt ad promissiones tuas sine offensione curramus. Per Iesum Christum Dominum nostrum.

Epistola Gal. iij. a ver. 16. inclusiue, ad ver. 23. exclusiue.

Euangelium Luc. x. a ver. 23. inclusiue ad ver. 38. exclusiue.

Dominica xiiij. post Trinit.

Collecta.

Omnipotens sempiterne Deus, da nobis fidei, spei & charitatis incrementum: & vt mereamur assequi quod promittis, fac nos amare quod præcipis: per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Epist. Galat. v. a ver. 16. inclusiue ad ver. 25. exclusiue.

Euang. Luc. xvij. a ver. 11. inclusiue ad ver. 20. exclusiue.

Dominica xv. post Trinit.

Collecta.

Custodi quæsumus Domine Ecclesiam tuam, miseratione perpetua: & quia sine te labitur humana fragilitas, præsta auxilium gratiæ tuæ, vt ab omnibus abstrahatur noxiis, & ad salutaria cuncta dirigatur. Per Iesum Christum, &c.

Epist.

Epistola Gal. vj. a ver. 11. inclusiue ad finem capitis.

Euangelium Matth. vj. a ver. 24. inclusiue ad finem capitis.

Dominica xvj. post Trinit.

Collecta.

Ecclēsiā tuā Domine, miseratio continuata munda & muniat, & quia sine te non potest salua consistere, tuo semper munere gubernetur. Per Iesum Christum Dom. &c.

Epistola Ephes. iij. a ver. 13. inclusiue, ad finem capitis.

Euangelium Luc. 7. a ver. 11. inclusiue ad ver. 18. exclusiue.

Domin. xvij. post Trinit.

Collecta.

Tua nos Domine, quæsumus gratia semper præueniat & sequatur, ac bonis operibus præstet esse intentos. Per Iesum Christum, &c.

Epistola Ephes. iij. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 7. exclusiue.

Euangelium Luc. xiiij. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 12. exclusiue.

Domin. xviii. post Trinit.

Collecta.

DA quæsumus Domine populo tuo, diabolica vitare contagia, & te solum verum Deum pura mente sectari. Per Iesum Christum, &c.

Epistola 1. Cor. 1. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 9. exclusiue.

Euangelium Matthæi xxiij. a ver. 34. inclusiue ad finem capitis.

Domin. xix. post Trinit.

Collecta.

Dirigat corda nostra quæsumus Domine tuæ miserationis operatio: quia tibi sine te placere non possumus. Per Iesum Christum Dominum nostrum.

Epistola Ephes. iij. a ver. 17. inclusiue, ad finem capitis.

Euangelium Mat. ix. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 9. exclusiue.

*Dominica xx. post Trinit.**Collecta.*

OMnipotens & misericors Deus, vniuersa nobis aduersantia misericors exclude, vt mente & corpore pariter expediti, quæ tua sunt liberis mentibus exequamur. Per Christum Dominum nostrum.

Epistola Ephes. v. a ver. 15. inclusiue, ad ver. 22. exclusiue.

Euangelium Matthæi xxij. a ver. 1. inclusiue ad ver. 15. exclusiue.

*Domin. xxj. post Trinit.**Collecta.*

LArgire quæsumus Domine, fidelibus tuis veniam placatus & pacem, vt pariter ab omnibus mudentur offensis, & secura tibi mente deseruiant. Per Iesum Christum Dominum nostrum.

Epistola Ephes. vj. a ver. 10. inclusiue, ad ver. 20. exclusiue.

Euangelium Ioan. iijj. a ver. 46. partim inclusiue ad finem capitis.

*Domin. xxij. post Trinit.**Collecta.*

Familiam tuam quæsumus Domine, continua pietate custodi, vt à cunctis aduersitatibus, te protegente sit libera, & in omnibus actionibus tuo nomini sit deuota. Per Dominum nostrum Iesum Christum, &c.

Epistola Phil. i. a ver. 3. inclusiue ad ver. 12. exclusiue.

Euangelium Mat. xvij. a ver. 21. inclusiue ad finem capitis.

*Domin. xxiii. post Trinit.**Collecta.*

Deus nostrum refugium & virtus, adesto pijs Ecclesiæ tuæ precibus, autor ipse pietatis, & præsta, quod fideliter petimus, efficaciter consequamur. Per Iesum Christum Dominum nostrum.

Epist. Phil. iij. a ver. 17. inclusiue ad finem capitis.

Euang. Mat. xxij. a ver. xv. inclusiue ad ver. 23. exclusiue.

Domin. xxiiii. post Trinit.

Collecta.

Absolve quæsumus Domine, tuorum delicta populorum, vt à peccatorum nostrorum nexibus, quæ pro nostra fragilitate contraximus, tua benignitate liberemur. Per Christum Dominum nostrum.

Epistola Coloss. j. a ver. 3. inclusiue ad ver. 13. inclusiue.

Euangelium Mat. ix. a ver. 18. inclusiue ad ver. 27. exclusiue.

Domin. xxv. post Trinit.

Collecta.

Excita quæsumus Domine tuorum fidelium voluntates, vt diuini operis fructum propensius exequentes, pietatis tuæ præmia maiora percipiant. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Lectio Iere. xxij. a ver. 5. inclusiue, ad ver. 9. exclusiue.

Euang. Ioan. vj. a ver. 5. inclusiue, ad ver. 15. exclusiue.

Si ante Dominicam aduentus Domini plures istis xxv. acciderint Dominicæ, Collecta, Epistola & Euangelium dicantur, quæ Dominicis inter Epiphaniam & Septuagesimam assignata sunt, & erant omiſſa.

Die S. Andrea Apostoli.

Collecta.

Omnipotens Deus, qui dedisti beato Andreæ Apostolo tuo, vt acerbam & ignominiosam crucis mortem duceret sibi pro magna gloria, tribue vt omnia nobis aduersa pro nomine tuo, ducamus profutura ad æternam vitam conducibilia. Per Christum Dominum, &c.

Epistola Rom. x. a ver. 9. inclusiue, ad finem capitis.

Euang. Mat. iij. a ver. 18. inclusiue ad ver. 23. exclusiue.

Die S. Thomæ Apostoli.

Collecta.

Omnipotens æterne Deus, qui pro confirmatione fidei nostræ beatum Thomam Apostolum de resurrectione filij tui dubitantem

confirmâsti, concede nobis vt verè & sine vlla dubitatione credamus in filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum, & vt fides nostra coram te, nunquam mereatur reprehensionem. Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum viuit & regnat in vnitâte Spiritûs Sancti Deus, per omnia secula seculorum.

Epist. Ephes. ij. a ver. 19. inclusiue, ad finem cap.

Euangelium Ioan. xx. a ver. 24. inclusiue ad finem cap.

Die Conuersionis S. Pauli.

Collecta.

DEus qui vniuersum mundum beati Pauli Apostoli prædicatione docuisti, da nobis quæsumus, vt cuius conuersionem recolimus, doctrinam, quam proposuit, sequamur, & factis exprimamus. Per Iesum Christum Dominum, &c.

Epistola Act. ix. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 21. exclusiue.

Euang. Mat. xix. a ver. 27. inclusiue, ad finem cap.

Die purificat. Mariæ Virgin.

Collecta.

OMnipotens Deus, maiestatem tuam supplices exoramus, vt sicut vnigenitus filius tuus cum carnis nostræ substantia hodiè tibi in templo est præsentatus, ita nos facias purgatis mentibus tibi præsentari, & vitam obtinere æternam. Per eundem Iesum Christum Dominum, &c.

Epist. Eadem cum illa, quæ assignatur diei Dominico.

Euang. Luc. ij. a ver. 22. inclusiue, ad ver. 27. partim exclusiue.

Die Matthiæ Apostoli.

Collecta.

OMnipotens Deus, qui in locum Iudæ traditoris elegisti fidelem seruum tuum Matthiam, vt esset vnus ex numero duodecim Apostolorum, defende ecclesiam tuam a doctrina pseudoapostolorum, & tribue vt à veris pastoribus gubernetur. Per Iesum Christum Dominum nostrum, &c.

Epist.

Epist. Act. j. a ver. 15. inclusiue ad finem capitis.

Euang. Mat. xj. a ver. 25. inclusiue, ad finem cap.

*Annunt. beatæ Mariæ.**Collecta.*

Mentibus nostris, quæsumus Domine, gratiam tuam benignus infunde, vt qui Angelo annuntiante filij tui incarnationem cognouimus, per passionem eius & crucem, ad resurrectionis gloriam perducamur: Per eundem Christum Dominum nostrum.

Lectio. Esai. vij. a ver. 10. inclusiue ad ver. 16. exclusiue.

Euangelium Luc. j. a ver. 26. inclusiue ad ver. 39. exclusiue.

*Die S. Marci Euangelist.**Collecta.*

Deus, qui beatum Marcum Euangelistam tuum, ad Euangelicæ prædicationis gratiam eexisti, tribue quæsumus, nos semper sancto tuo Euangelio proficere, & fidei constantia stabiliri, vt non simus semper pueri, fluctuantes omni vento doctrinæ. Per Iesum Christum Dom. &c.

Epistola Ephes. iij. a ver. 7. inclusiue ad ver. 17. exclusiue.

Euan. Ioan. xv. a ver. 1. inclusiue ad ver. 12. exclusiue.

*Die Phil. & Iac. Apost.**Collecta.*

Omnipotens Deus, cuius vera cognitio vita æterna est, fac nos credere filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum, esse viam & veritatem & vitam, id quod sancti Apostoli tui Philippus & Iacobus crediderunt & docuerunt. Per eundem Dominum nostrum Iesum, &c.

Epistola Iac. j. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 12. exclusiue.

Euangelium Ioan. xij. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 15. exclusiue.

*Die Barnabæ Apostoli.**Collecta.*

OMnipotens Domine, qui Sanctum Apostolum tuum Barnabam singularibus donis sancti Spiritus ornâsti, quæsumus, ne sinas nos destitui multiplicibus donis tuis aut gratia tua, ut illis rectè utamur ad laudem & gloriam sanctissimi nominis tui. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Epist. Act. xj. a ver. 22. inclusiue ad finem cap.

Euangelium Ioan. xv. a ver. 12. inclusiue ad ver. 17. exclusiue.

*Die Ioannis Baptiste.**Collecta.*

OMnipotens Deus, cuius prouidentia præcurfor Ioannis Baptista miraculosè natus est, & missus ut præpararet viam filio tuo prædicatione pœnitentiæ: fac nos eius doctrinam & sanctam vitam ita imitari, ut agamus veram pœnitentiam iuxta ipsius doctrinam, & exemplo eius constanter fateamur veritatem, & liberè crimina reprehendamus, ac patienter pro confessione veritatis mortem perferamus acerbam. Per eundem Iesum Christum Dominum, &c.

Lectio Esai. xli. a ver. 1. inclusiue, ad ver. 12. exclusiue.

Euangelium Luc. 1. a ver. 57. inclusiue ad finem cap.

*Die S. Petri Apostoli.**Collecta.*

OMnipotens Deus qui per filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum beato Petro Apostolo excellentia dona contulisti, & ut gregem tuum diligenter pasceret tertio præcipisti, præsta quæsumus, ut omnes Episcopi & pastores diligenter doceant Euangelium & ut populus doctrinæ sit obsequens, quatenus vitam consequatur æternam. Per Iesum Christum Dominum nostrum.

Epist. Act. xij. a ver. 1. inclusiue ad ver. 12. exclusiue.

Euang. Mat. xvj. a ver. 13. inclusiue ad ver. 20. exclusiue.

Die S. Iacobi Apost.

Collecta.

Misericors Deus, concede, vt sicut sanctus Iacobus Apostolus tuus, relicto patre & omnibus quæ habebat, continuo obediens fuit vocationi filij tui, & eum est secutus: Ita nos relictis omnibus mundanis & carnalibus affectibus, semper pareamus mandatis tuis. Per Dominum nostrum Iesum Christum. Amen.

Epist. Act. xj. & xij. a ver. 27. inclusiue ad ver. 4. cap seq. exclusiue.

Euang. Mat. xx. a ver. 20. inclusiue ad ver. 28. exclusiue.

Die S. Barthol. Apost.

Collecta.

Omnipotens sempiterne Deus qui dedisti Apostolo tuo Bartholomæo, vt crederet Euangelio, illudque doceret, da quæsumus Ecclesiæ tuæ & amare quod credidit, & prædicare quod docuit. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Epistola Act. v. a ver. 12. inclusiue ad ver. 17. exclusiue.

Euang. Luc. xxij. a ver. 24. inclusiue ad ver. 30. inclusiue.

Die S. Matthæi Apost.

Collecta.

Omnipotens Deus, qui per filium tuum vocasti beatum Matthæum, vt ex publicano Apostolus fieret & Euangelista, da nobis gratiam, vt studium pecuniæ & opum amorem inordinatum, relinquamus, & sequamur filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum, qui tecum viuit & regnat in vnitæte Spiritus Sancti Deus, per omnia secula seculorum.

Epistola 2. Cor 4. a ver. 1. inclusiue ad ver. 7. exclusiue.

Euang. Mat. ix. a ver. 9. inclusiue ad ver. 14. exclusiue.

Die Michaelis & omnium Angelorum.

Collecta.

Deus, qui miro ordine Angelorum ministeria hominumque dispensas, concede propitius, vt à quibus tibi ministrantibus in cælo

Io semper assistitur, ab his in terra vita nostra muniatur. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Epist. Apoc. xij. a ver. 7. inclusiue ad ver. 17. exclusiue.

Euang. Mat. viij. a ver. 1. inclusiue ad ver. 11. exclusiue.

Die S. Lucae Euangelista.

Collecta.

Omnipotens Deus, qui Lucam medicum, cuius laus est in Euangelio, vt animarum quoque curam susciperet, ad te vocasti, præsta quæsumus, vt salubribus eius doctrinæ medicinis, omnes animarum nostrarum morbis anentur. Per Iesum Christum Dominum nostrum.

Epistola 2. Timoth. iij. a ver. 5. inclusiue ad ver. 16. exclusiue.

Euan. Luc. x. a ver. 1. inclusiue ad ver. 8. exclusiue.

Die Simonis & Iudæ Apost.

Collecta.

Omnipotens Deus qui Ecclesiam super fundamento prophetarum & Apostolorum in ipso summo angulari lapide Christo Iesu ædificasti, da nobis vt per eorum doctrinam in vnitatem spiritus coniungamur, vt simus tibi semper templum acceptabile. Per eundem Iesum Christum Dominum nostrum.

Epistola Iud. j. a ver. 1. inclusiue ad ver. 9. exclusiue.

Euang. Ioan. xv. a ver. 17. inclusiue ad finem cap.

Die omnium Sanctorum.

Collecta.

Omnipotens Deus, qui coniunxisti electos tuos in vna communione & societate mystici corporis filij tui Domini nostri Iesu Christi, da vt sanctos tuos in omnibus virtutibus & bonis operibus imitemur, vt ad ineffabile gaudium quod præparasti iis, qui verè te diligunt, perueniamus. Per Iesum Christum Dominum nostrum.

Epist. Apoc. vij. a ver. 2. inclusiue ad ver. 12. inclusiue.

Euang. Mat. v. a ver. 1. inclusiue ad ver. 13. exclusiue.

*Finis Collectarum, Epistolarum, & Euangeliorum
totius anni.*

Ordo administrandi Cœnam Domini siue Sacram Communionem.

Qui quot cupiunt fieri participes sacra Communionis, indicabunt nomina (sua Pastori, pridie aut manè, priusquam inchoetur Matutina, vel immediate post principium Matutinarum precum.

Si quis autem eorum fuerit manifeste criminofus, ita ut Ecclesia per eum sit offensa, vel afficit proximum iniuriâ, verbis aut factis, Si pastor hoc intellexerit vocabit eum, & commonefaciet, ne ullo modo audeat accedere ad mensam Domini, donec prænerit clara indicia (sua recipiscens), & satisfecerit Ecclesie, ac illis quos affecit iniuria: vel ad minimum, promittat se illis satisfaturum, quàm primum commodè fieri potest.

Eodem ordine, admonet pastor eos, inter quos intelligit esse simultates, ac odia, nec permittit eos communicare mensæ Domini, donec certior redditus fuerit de eorum reconciliatione. Quod si altera pars litigantium dixerit se vellet ex animo alteri ignoscere, & ei etiam satisfacere, & altera noluerit accipere satisfactionem, aut deponere iram & odium, Pastor admittet penitentem at non pertinacem.

Cum Cœna Dominica celebrabitur, mensa mundo panno lineo operta stabiliet in medio vel Templi vel Chori, ubi Matutina & Vespertina preces dicenda sunt: ad cuius mensæ septentrional. m. partem Minister stans orabit preces iohannis Dominicam.

Pater noster qui es in cœlis, &c.
Cum Collecta sequente.

Omnipotens Deus, cui omne cor patet, & cui omnes affectus animorum cogniti sunt, & quem nihil latet, purifica cogitationes cordium nostrorum, per inspirationem Sancti Spiritus, ut te ex animo amemus, & debita veneratione celebremus nomen tuum Sanctum. Per Iesum Christum Dominum nostrum.

Tunc recitabit Sacerdos clarè Decem Præcepta: & universus populus post singula mandata, genibus flexis misericordiam Dei implorabit, pro violatione illorum, in hunc qui sequitur modum.

Minister.

Loquutus est Deus verba ista dicendo: Ego sum Dominus Deus tuus. Deos nullos alios habebis præter me.

Exod. 20.
Deut. 5.

Populus.

Domine, miserere nostri, & dirige corda nostra ad seruandam hanc legem.

Minister.

Minister.

Non facies tibi sculptile, neque ullam similitudinem ullius rei quæ est supra in cælo, aut infra in terra, aut in aquis sub terra: non adorabis ea nec coles. Ego enim Dominus Deus tuus, Deus zelotes sum, visitans iniquitates patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me, & faciens misericordiam in millia, ijs qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.

Populus.

Domine, miserere nostri, &c.

Minister.

Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum: non enim habebit infontem Dominus eum, qui assumpserit nomen eius in vanum.

Populus.

Domine miserere nostri, &c.

Minister.

Memento vt diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis & facies omnia opera tua, septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est, nullum in eo facies opus, tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, & requieuit die septimo. Idcirco benedixit Dominus diei Sabbati, & sanctificauit eum.

Populus.

Domine, miserere nostri, &c.

Minister.

Honora patrem tuum & matrem tuam, vt prolongentur dies tui super terram, quam Dominus Deus tuus dat tibi.

Populus.

Domine, miserere nostri, &c.

Minister.

Non occides.

Populus.

Domine, miserere nostri, &c.

Minister.

Non committes adulterium.

Populus.

Domine, miserere nostri, &c.

Minister.

Non furtum facies.

Populus.

Domine, miserere nostri, &c.

Minister.

Minister.

Non loquêris contra proximum tuum falsum testimonium.

Populus.

Domine, miserere nostri, &c.

Minister.

Non concupisces domum proximi tui, nec concupisces vxorem eius, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec quicquam eorum quæ illius sunt.

Populus.

Domine, miserere nostri, & quæsumus hæc omnes leges tuas cordibus nostris inscribas.

Tunc per Ministrum stantem ad sacram mensam, legetur Collecta siue oratio dici assignata, una cum altera duarum Collectarum sequentium, pro felici statu Regis.

Oremus.

OMnipotens Deus, cuius regnum est æternum, & potentia infinita, miserere vniuersæ Ecclesiæ, & sic dirige cor electi famuli tui Iacobi Regis ac gubernatoris nostri, vt ipse (cuius minister sit sciens) ante omnia quærat gloriam & honorem tuum: & nos ei subiecti, agnoscen-
tes vt decet, eum à te habere imperium, fideliter ei seruiamus, eum honoremus, & obsequamur ipsi cum omni submissione, in te, & propter te, iuxta præceptum & ordinationem tuam. Per Iesum Christum filium tuum, Dominum nostrum, qui tecum vnà cum Spiritu Sancto viu-
it & regnat semper vnus Deus in secula seculorum. Amen.

Alia Collecta.

OMnipotens & æterne Deus, docemur ex sacrosancto verbo tuo corda Regum in manu tua esse, teque ea dirigere & inclinare, pro-
ut sapientiæ tuæ diuinæ optimè videbitur, suppliciter petimus cor Iacobi famuli tui, Regis & gubernatoris nostri ita inclinas atque dirigas, vt in omni sua cogitatione, verbo & opere, super omnia tuum quærat honorem & gloriam, & seruare studeat populo tuo sibi commisso prosperitatem & pacem cum pietate, hæc concede misericors pater, propter filium tuum dilectum Iesum Christum Dominum nostrum, Amen.

*Post hæc Collectas, Sacerdos, seu quis alius Minister ad id deputatus, le-
gat Epistolam, in loco ad id assignato, & sic incipiat.*

Epistola sancti N. Apostoli, scripta ad N. capite, &c.

Epistola finita legatur Euangelium.

Euangelium N. scriptum cap. N. &c.

Post Euangelium sequetur Symbolum.

Credo in vnum Deum patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, atque visibilibus omnium & invisibilibus. Et in vnum Dominum Iesum Christum filium Dei vnigenitum, ex patre natum ante omnia secula Deum de Deo, Lumen de Lumine, Deum verum de Deo vero genitum non factum: consubstantialē Patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit de cœlis. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria virgine, & homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est. Et resurrexit tertia die secundum Scripturas, & ascendit in cœlum, sedet ad dexteram Patris, Et iterum venturus est cum gloria, iudicare viuos & mortuos: cuius regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum Dominum viuificantem, qui ex patre filioque procedit. Qui cum patre & filio simul adoratur & conglorificatur, qui loquutus est per Prophetas, Et vnā sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam, Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi seculi. Amen.

Post Symbolum sequatur Concio, siue legatur vna Homiliarum iam editarum aut in postero publica auctoritate edendarum.

Finita Homilia aut sermone ad populum Pastor indicabit Festos ac ieiunios dies, si qui fuerint, sequenti septimana.

Imprimisq; hortabitur, vt pauperum meminerint, & eorum inopiam subleuent. Deinde cantentur vel recitentur vna vel plures ex sententijs sequentibus prout ipse videbitur.

Mat. 5.

Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant vestra opera bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est.

Mat. 6.

Ne reponatis vobis thesauros in terra, vbi erugo & tinea corrumpit, & vbi fures perfodiunt & furantur, sed recondite vobis thesauros in cœlo, vbi neque erugo neque tinea corrumpit, & vbi fures non perfodiunt, neque furantur.

Mat. 7.

Quæcunque volueritis vt faciant vobis homines, sic & vos facite illis. Hæc enim est Lex & Prophetæ.

Mat. 7.

Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui fecerit voluntatem Patris mei qui in cœlis est.

Luc. 19.

Zachæus stans dicebat ad Dominum, Ecce dimidium bonorum meorum Domine, do pauperibus, & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum.

Quis

Quis militat suis stipendijs vnquam? Quis plantat vineam, & de fru- 1. Cor. 9.
ctu eius non edit? Aut quis pascit gregem, & de lacte gregis non edit.

Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos veltra car- 1. Cor. 9.
nalia messuerimus?

An nescitis quod ij qui in sacris operantur, ex sacrificijs viuant? Qui 1. Cor. 9.
sacrario assunt, vna cum sacrario partem accipiunt. Sic & Dominus
ordinauit, vt qui Euangelium annuntiant, ex Euangelio viuant.

Qui sementem facit parçe, is parçe messurus est. Et quisementem 2. Cor. 9.
facit libenter & benignè largiendo, copiose messurus est; vnusquisque
secundum propositum cordis, non ex molestia aut necessitate: nam hi-
larem datorem diligit Deus.

Communicet qui catechizatur sermone, ei qui se catechizat, omni- Gal. 6.
bus bonis. Ne erretis, Deus non irridetur. Quicquid enim semina-
uerit homo, hoc & metet.

Cum tempus habemus, operemur bonum erga omnes; maximè au- 1. Tim. 6.
tem ad domesticos fidei.

Est autem quæstus magnus, pietas cum animo sua sorte contento. 1. Tim. 6.
Nihil enim intulimus in mundum, videlicet nec efferre quicquam pos-
sumus.

Præcipe ijs qui diuites sunt, vt prompti sint ad largiendum & distri- 1. Tim. 6.
buendum, thesaurizantes sibi ipsis thesaurum, fundamentum bonum
in posterum, vt apprehendant æternam vitam.

Non est Deus iniustus, vt obliuiscatur operis vestri, & laboris ex cha- Heb. 6.
ritate suscepti, quam exhibuistis erga nomen illius, qui ministrastis sa-
cris, & ministratis.

Beneficentiæ autem & Communionis nolite obliuisci: talibus enim Heb. 13.
victimis placetur Deo.

Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum ege- 1. Ioan. 3.
re, & clauerit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo.

Fac eleemosynam ex substantia tua, & noli auertere faciem tuam ab Tob. 4.
vilo paupere: ita enim fiet, vt nec à te auertatur facies Domini.

Quo modo potueris ita esto misericors.

Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, eti- Tob. 4.
am exiguum libenter impartiri stude. Præmium enim bonum tibi the-
saurizas in die necessitatis.

Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis, & vicissitudinem suam Pro. 13.
reddat ei.

Beatus vir qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala libe- Psal. 41.
rabit eum Dominus.

*Intercæ adules seu aly, quibus illud munus assignabitur, colligent oblatam
à populo eleemosynam, & in cistam ad pauperum usum reponent. Singulis item
consecutas oblationes & decimas, suo tempore Pastori persoluent.*

Post hæc Minister dicet.

Oremus pro statu vniuersalis Ecclesiæ, hic in terra militantis.

1. Tim 2.

*Si nulla largia-
tur elemosyna;
omittitur (hæc
munera atq;)*

OMnipotens æterne Deus, qui per Apostolum tuum iubes facere orationes, obsecrationes, deprecationes, & gratiarum actiones pro omnibus hominibus, humiliter te petimus, vt clementer accipias (hæc munera, atque) has preces nostras, quas offerimus diuinæ maiestati tuæ, supplicantes vt vniuersam Ecclesiam tuam spiritu veritatis & concordia perpetuo inspires & conserues: præsta etiam vt omnes qui nomen tuum sanctum confitentur, consentiant in fide, & vera doctrina Euangelij, & viuant inter se concordēs in charitate. Precamur te pro omnibus Regibus, Principibus ac gubernatoribus Christum profitentibus. Inprimis autem te oramus, vt serues & defendas famulum tuum Iacobum Regem nostrum, vt sub ipsō quietam vitam degamus cum omni pietate & honestate. Da suis consiliarijs & vniuersis qui magistratum gerunt, vt veram sine personarum acceptione administrent iustitiam, qua vitia & nequitia puniantur & corrigantur: pietas, religio, & virtus crescant, & afficiantur dignis præmijs. Da gratiam, cœlestis pater, omnibus Episcopis, pastoribus, & his qui curam gerunt animarum, vt tam vitā quam doctrinā ornent ministerium Euangelij, & administrent Sacramenta, iuxta institutionem filij tui. Tribue vniuerso populo tuo gratiam tuam, præsertim huic congregationi istic præsentī, vt humili animo & qua decet reuerentia, audiant & percipiant sanctum verbum tuum, & tibi seruiant in sanctitate & iustitia, omnibus diebus vitæ suæ. Submisse etiam te petimus, propter bonitatem tuam Domine, vt consolēris & succurras omnibus, qui sunt in angustijs, doloribus, infirmitatibus vel alijs aduersitatibus constituti. Hæc nobis largire ô Pater, propter Iesum Christum Mediatorem nostrum vnicum & Aduocatū. Amen.

*Tunc sequetur hæc exhortatio, certis temporibus quando presbyter
videbit populum negligenter accedere ad sacram
Communionem.*

Ela fratres dilectissimi, iam Dominica cœna est agitanda, ad quam Dei nomine vos omnes, quorquot adestis inuito, vosque obsecro per Iesum Christum Dominum nostrum, per beatam spem aduentus eius & sclicitatē æternam, quam expectamus, vt sic benigne atque humaniter vocati & inuitati à Deo, non detrectetis accedere. Nōstis quam graue sit atque molestum, iam parasse splendidum conuiuium, mensam apparatus

apparatu magnifico instruxisse, atque dum nil aliud superest, quam vt accumbatur, conuiuas nullâ iustâ legitimaque causâ renuntiare se non esse accessuros. Quis vestrum ibi non commoueretur? Quis non arbitraretur grauissimam iniuriam sibi esse factam? Quam obrem vos quoque in Christo charissimi, caute, ne hanc sacram cœnam detrectando prouocetis contra vos indignationem Dei, & acerbissimam eius iram incurratis. Facile est dicere hominibus, Non communico, quia non possum: At est difficillimum, imò impossibile, vt huiusmodi excusatio coram Deo approbetur. Fac Deum interrogare, cur non potes? Quid obsecro respondebis? Peccatis sum contaminatus. Cur non te pœnitet? Ad respiscendum non exiguntur longa temporum spatia. Potes noua spe lucri aut commodi statim mutare propositum, potes consilium inuertere, potes contra quæ institueras, agere. At quum a peccato est recedendum, ais; non possum: quum ad Deum est redeundum, excusas; non valeo. Cogitate etiam atque etiam, tales excusationes non profuturas. Qui conuiuium patris familias recusarunt, quod villam emissent, quod essent probaturi iuga bouum, aut duxissent vxores: minime fuerunt excusati, sed cœlesti vocatione atque inuitatione habiti sunt indigni. Equidem hic adsum, & pro officio legationis meæ, Dei nomine vos inuito, per Christum voco, per vestram salutem vos adhortor, vt communicetis. Et quemadmodum filius Dei est dignatus ob vestram salutem in cruce animam ponere; ita vos dignemini memoriam eius mortis hic vna cum cæteris fratribus, prout ipse iussit, agitare. Quod si non vultis omnino facere, atque ab obfirmato & obdurato proposito vos non patimini abduci, vobiscum bene reputate, quantam Deo iniuriam faciat, & quanta propterea ultio vos maneat. Atque cum istud sacrum conuiuium detrectando, satis superque Deum offendatis; vos moneo & hortor atque obsecro, ne peccato huic aliud præterea coniungatis: quod esset, si non communicaturi astaretis, ceu spectatores communicantium. Quid hoc aliud erit, quam Deo maiorem iniuriam facere? Est quidem contumelia repulsam dare inuitanti, sed ea longè fit maior dum altatur, & interim cum aliis non discumbitur, nec editur neque bibitur. Hoc porro est ludibria haberi Christi misteria. Dicitur cunctis; Accipite, & edite: Accipite & bibite ex hoc omnes: Hoc facite in memoriam mei. Quo ore? qua fronte? quo animo hæc audieris? Quid erit aliud negligere, contemnere ac irridere Testamentum Christi, nisi hoc fuerit? Quare potius abite, atque sanctis date locum. Sed abeundo, quæso vobiscum reputate maturè ac grauitè, vnde nam discedatis: nempe à Deo, à Christo, à fratribus & epulo summæ charitatis. Hæc si fideliter cogitaueritis, & ad cor & in viam fortasse redibitis. Quod vt nobis diuina misericordia concedatur, nos hic precabimur dum vnâ communicabimus.

Aliquando etiam dicitur hoc, pro arbitratu presbyteri.

Dilectissimi, quandoquidem nostrum est ex animo reddere omnipotenti Deo, cœlesti Patri nostro, gratias, quia dedit filium suum Seruatorem nostrum Iesum Christum, non solum vt moreretur pro nobis, verum etiam vt esset nostrum spirituale pabulum & alimentum, quemadmodum proditum est nobis, verbo Diuino, tum sacramentis sanctissimi corporis & sanguinis sui, tam salutaribus ijs qui dignè recipiunt, & tam tremendis, e contrâ ijs, qui recipiunt indignè: meum est exhortari vos, vt diligenter trutinatis amplitudinem & dignitatem huius sancti mysterij, & ingens periculû indignæ receptionis eius, & non secus descendere in vos, & explorare conscientias vestras, quam si deberetis, sancti ac impolluti adire diuinissimum & cœlestè epulum, sic vt nullo modo adire liceat vobis, destitutis veste illa nuptiali, quam Dominus poscit in sacra scriptura, dummodo recipi velitis vt digni conuiuæ huiusmodi cœlestis mensæ: Ratio autem et via ad hanc rem, hæc est quam subdo.

Primum oportet explorare vitam & mores vestros ad normam mandatorum Dei, & quicumque intelligetis vos neutriquam satisfecisse, voluntate, dicto, vel opere, in eo gemere & deplorare impiam vestram vitam, confitentes vos omnipotenti Deo, cum firmo & constanti proposito resipiscendi.

Quod si deprehenderitis vestra iniquè facta eius farinæ esse, vt non solum in Deum, sed in proximos etiam commissa sint, tum illis quidem conciliabitis vos ipsi, parati ad satisfaciendum pro vitili, in omnes iniurias & iniustitias, illis per vos illatas: nec minus parati ad condonandum omnibus in vos iniquè patratiss, similiter ac veniam errorû consequi velletis ipsi a Domino. Nam absque hoc, receptio huius sacre Communionis non solum non conducit, sed adauget potius vestram cōdemnationem. Et propterea quod nō est fas quenquā accedere hæc mysteria, nisi solidâ fiduciâ misericordiæ diuinæ, & sedata & tranquilla conscientia eò incitatum: Idcirco si quisquam è vobis sit, qui superioribus rationibus non possit pacare suam conscientiam, verum eger ampliore consolatione, tum impetret, aut aliquem alium consultum & eruditum ministrum verbi diuini, & nudet vulnus, vt possit recipere spirituale consilium, admonitionem & solatium, vt conscientia leuetur onus, & vt ministerio verbi diuini consequatur fomentum & beneficium absolutionis, ad pacificationem conscientia, & amotionem omnis scrupuli ac hæsitacionis.

Tunc Minister recitabit hanc exhortationem.

Dilecti in Domino, qui constituitis communicare corpori & sanguini Domini nostri Iesu Christi, necesse est vt ad memoriâ reuocetis,

reuocetis, quid scripserit Sanctus Paulus Corinthijs, & quomodo exhortetur eos vt quilibet seipsum probet, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Nam sicut magnum beneficium est spiritualiter manducare corpus, & bibere sanguinem Christi, manere in Christo, & habere Christum in se habitantem, ac vnum effici cum ipso, quod contigit illis qui dignè accedunt, id est, corde contrito & humiliato, cum vera fide ac fiducia certa misericordiæ promissæ per Christum. Ita præsens periculum est, si indignè accedamus, quia efficiamur rei corporis & sanguinis Christi Seruatoris nostri, & ad iudicium & condemnationem manducamus, propterea quod non discernimus corpus Domini, sed ipsius iram & indignationem nobis accersimus, ac prouocamus eum, vt nos puniat diuersis plagis, morbis, & morte. Quare si quis blasphemus verbi Dei, hostis, adulter, flagrans ira, odio, aut reus alterius criminis sit, is non audeat accedere ad mensam Domini. Sed ante defleat peccata sua, quàm accedat, ne post acceptum illud salutare Sacramentum, si mul intret in eum Satanas, sicut in Iudam, & eum repleat omni iniquitate, & perducatur ad exitium corporis & animæ. Quare fratres vos ipsos iudicate, ne à Domino iudicemini: poeniteat vos serio prætorum peccatorum, toto pectore confidite Seruatori nostro Christo. Emendate vitam, & diligite omnes homines ex animo, ita enim efficiemini verè participes horum mysteriorum. Sed ante omnia necesse est, vt maxima cum humilitate, & ex corde agamus gratias Deo Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, quod redemit mundum per passionem & mortem Seruatoris nostri Iesu Christi, veri Dei, & veri hominis, qui se humiliavit vsque ad mortem, mortem autem crucis, pro nobis miseris peccatoribus, habitantibus in tenebris & vmbra mortis, vt nos efficeret filios Dei, & hæredes vitæ æternæ. Ad hunc enim finem institutum est Sacramentum, vt semper memores essemus infiniti amoris, magistri & vnice mediatoris nostri Iesu Christi hoc pacto pro nobis morientis, & innumerabilium beneficiorum, quæ per effusionem pretiosi sui sanguinis nobis obtinuit, & instituit & ordinauit sacra mysteria, quasi pignus amoris & perpetuum monumentum mortis suæ, ac magnam & æternam consolationem nostri. Ei autem vnà cum Patre & Spiritu sancto agamus gratias, vt merito debemus, & humiliemus nosmetipsos, ac subiiciamus eius sanctissimæ voluntati, & studeamus ei obsequi in vera sanctitate & iustitia omnibus diebus vitæ nostræ.

Deinde Minister alloquetur Communicaturos his verbis.

VOs quos verè & serio poenitet de peccatis vestris coram Deo, & reconciliati estis proximis, ac diligitis omnes homines ex animo, & constitulistis

stituitis posthac ducere vitam nouam iuxta præcepta Dei, & deinceps solliciti estis ambulare in viis eius sanctis: accedite propius, vt percipiatis hoc salutare Sacramentum ad vestram consolationem, confitemini humiliter peccata vestra Deo & Ecclesiæ hîc congregatæ in nomine ipsius, suppliciter flectentes genua.

Tunc fiat hac generalis confessio, nomine eorum qui communicaturi sunt, vel per eorum aliquem, vel per vnum ex Ministris, aut per ipsum Sacerdotem, omnibus submissis genua flectentibus.

Omnipotens Deus pater Domini nostri Iesu Christi, conditor omnium rerum, iudex vniuersorum mortalium, nos confitemur & deploramus nostra multiplicia peccata, & iniquitates, quas subinde per omnem vitam contumaciter designauimus, cogitatione, verbis, facto, contra diuinam maiestatem tuam, prouocantes iustissimam iram & indignationem tuam aduersus nos: verè enim ex animo dolemus, & seriò nos poenitet de peccatis nostris: eorum commemoratio est nobis acerbissima, illorum gravitatem ferre non possumus. Miserere nostri, miserere nostri, misericordissime Pater, propter filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum. Condona nobis peccata præterita, & concede, vt semper posthac seruiamus & placeamus tibi in nouitate vitæ, ad laudem & gloriam nominis tui. Per Iesum Christum Dominum nostrum.

Deinde eriget se Sacerdos, (aut Episcopus si adsit) & conuersus ad populum sic loquetur.

Omnipotens Deus Pater noster cœlestis, qui pro immensa sua misericordia pollicitus est omnibus seriò poenitentibus, & vera fide ad illum conuersis, peccatorum suorum remissionem, misereatur vestri, remittat & condonet vobis omnia peccata vestra, confirmet & corroboret vos in omni opere bono, & perducatur vos ad vitam æternam. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Sic Minister etiam dicet.

Avdite quomodo Christus ad se inuitat peccatores, & eos consoletur verbis omni consolatione plenissimis.
Venite (inquit) ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam.

Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat sed habeat vitam æternam.

Audite etiam quid S. Paulus dicat.

Fidelis sermo, & omni obseruatione dignissimus, Christus Iesus venit in hunc mundum vt saluos faceret peccatores.

Audite etiam quid Diuus Ioannes dicat.

Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.

Quo finito, Minister procedendo dicet.

Sursum corda.

Responsio.

Habemus ad Dominum.

Minister.

Gratias agamus Domino Deo nostro.

Responsio.

Dignum & iustum est.

Minister.

Verè dignum & iustum est, quodque iure debemus, nos tibi semper & vbique gratias agere, Domine, Sancte Pater, omnipotens, æterne Deus.

Sequitur propria præfatio, si qua sit assignata, aliqui statim subiungetur.

Ideò cum Angelis, &c.

Propriæ Præfationes.

Die Natiuitatis & septem diebus sequentibus.

Quia dedisti nobis vnicum filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum, quem hodierna die pro nobis nasci voluisti. Et per operationem Sancti Spiritus fieri verum hominem ex virgine Maria matre sua, sine labe peccati, vt nos ab omni peccato mundaret. Ideò cum Angelis & Archangelis, &c.

Die Pascha & septem diebus sequentibus.

IN primis autem, laudamus te propter gloriosam filij tui Iesu Christi Domini nostri resurrectionem. Ipse enim verè paschalis est agnus, pro nobis oblati, qui abstulit peccatum mundi : qui mortem morien-

do destruxit, & resurgendo nobis vitam æternam reparauit. Ideoque cum Angelis, &c.

Die Ascensionis, & septem diebus sequentibus.

PEr dilectissimum filium tuum Iesum Christum Dominum nostrum, qui post gloriosam resurrectionem suam omnibus discipulis suis manifestus apparuit, & ipsis cernentibus eleuatus est in cœlum, vt nobis præparet locum: & vbi ipse esset, istuc nos ascendamus, & cum eo regnemus in gloria. Ideo cum Angelis, &c.

Die Pentecostes, & sex diebus sequentibus.

PEr Iesum Christum Dominum nostrum, iuxta cuius certissimam promissionem Spiritus Sanctus hodierna die cum subito & vehementi sonitu de cœlo descendit, & super Apostolos in figura linguarum ardentium refedit, vt eos doceret, atque induceret in omnem veritatem: contulitque eis donum linguarum, & fortitudinem confitendi & prædicandi Euangelium omni nationi, vt ex tenebris erroris ad ueram lucem, & ad cognoscendum te Iesumque Christum filium tuum ritè perueniremus. Ideo cum Angelis, &c.

In festo Trinitatis tantum.

VErè dignum & iustum (vt supra) qui vnus es Deus, vnus es Dominus, non in vnus singularitate personæ, sed cum Trinitate personarum, in vnitæ substantiæ. Quod enim de gloria patris credimus, hoc de filio tuo, hoc de Spiritu Sancto, sine differentia discretionis sentimus. Ideo cum Angelis, &c.

Post quas præfationes sequetur immediatè.

IDeo cum Angelis & Archangelis, cumque omni militia cœlestis exercitus, hymnum glorioso tuo nomini canimus, te sine fine laudantes ac dicentes: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth. Pleni sunt cœli & terra gloria tua, Osanna in excelsis.

Tum Sacerdos apud Dominicam mensam nomine eorum, qui communicare volunt, sic orabit genibus flexis.

Non accedimus ad hanc mensam, ô misericors Domine, fiducia iustitiæ nostræ, sed in multitudine miserationum tuarum. Neque enim sumus digni, vt colligamus micas de mensa tua. Sed tu es idem Dominus, cuius semper proprium est misereri. Concede igitur misericors Domine, vt sic edamus carnem dilecti filij tui Iesu Christi, & bibamus

hamus eius sanguinem, vt nostra corpora peccatis inquinata, munda fiant, perceptione sacratissimi corporis sui, & nostræ animæ lauentur in pretioso sanguine suo: vt perpetuo habitemus in eo, & ipse in nobis. Amen.

Postea Sacerdos erigens se, dicit.

O Deus omnipotens pater noster cœlestis, qui ex immensa tua misericordia, dedisti nobis vnicum filium tuum Iesum Christum, pro nostra redemptione mortem in cruce pati, ibique vnica illa oblatione qua sese semel obrulit, perfectum, plenum, & sufficiens sacrificium, hostiam & satisfactionem integram faceret pro peccatis totius mundi: quique instituit, ac in suo sacrosancto Euangelio præcepit, perpetuam memoriam pretiosæ suæ mortis celebrare, vsquedum rediret. Exaudi nos quæsumus misericors pater, & concede vt nos sumentes has tuas creaturas panis & vini, iuxta sacrosanctam institutionem filij tui, Seruatoris nostri Iesu Christi, in memoriam eius mortis & passionis, participes simus sanctissimi corporis & sanguinis eius. Qui eadem nocte qua tradebatur, accepit panem & gratias agens, fregit, ac dedit discipulis suis, dicens: Accipite, comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, hoc facite in meam commemorationem. Simili modo postquam cœnatum est accepit calicem, & gratias agens, dedit illis, dicens: Bibite ex eo omnes: hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro vobis & pro multis effunditur, in remissionem peccatorum. Hoc facite quotiescunque biberitis, in mei commemorationem.

Tunc Minister ipse primò recipiet Eucharistiam sub utraque specie, proximo loco tradet idem reliquis Ministris, si qui adsint, vt præcipuum Ministrum adiuvant.

Deinde Minister tradet Eucharistiam populo in manu, genibus flexis, & cum exhibet panem, dicit.

Corpus Domini nostri Iesu Christi, quod pro te traditum est, conseruet corpus tuum & animam tuam in vitam æternam.

Et Accipe & ede hoc, in memoriam quod Christus mortuus sit pro te: fide illum ede, in corde tuo, cum gratiarum actione.

Minister cum exhibet poculum, dicit.

Sanguis Domini nostri Iesu Christi, qui pro te effusus est, conseruet corpus tuum, & animam tuam in vitam æternam.

Et

Et Bibe hoc in memoriam Christi sanguinem pro te effusum esse, & gratias age.

Tunc Minister dicet orationem Dominicam, Et populus recitabit post illum singulas petitiones.

Deinde dicetur oratio sequens.

O Domine cœlestis Pater, nos humiles serui tui supplices rogamus paternam tuam bonitatem, vt hoc nostrum sacrificium laudis & gratiarum actionis, benigne accipias: humiliter supplicantes, vt propter merita & mortem filij tui Iesu Christi, & per fidem in illius sanguinem, concedas, vt nos cum vniuersa Ecclesia, remissionem peccatorum, cœteraque beneficia passionis illius consequamur. Atque hic etiam offerimus, & præsentamus tibi Domine, nos ipsos, animas nostras, & corpora nostra; hostiam rationalem sanctam & viuam: te humiliter obsecrantes, vt quotquot participes sumus huius sacrosanctæ Communionis, tua gratia & cœlesti benedictione repleamur. Et quanquam indigni sumus, propter multitudinem peccatorum nostrorum, qui tibi vltimum sacrificium offeramus; tamen supplicamus vt acceptum habeas hanc nostram seruitutem & debitum obsequium, non intuendo nostra merita, sed condonando nostra peccata. Per Iesum Christum Dominum nostrum, per quem, & cum quo, in vnitæ Sancti Spiritus, sit tibi omnipotens pater, omnis honor & gloria, in omnem æternitatem, Amen.

Vel ista Oratio.

O Mnipotens æterne Deus, immortales tibi ex animo gratias agimus, quod nos qui hæc sacrosancta mysteria ritè percepimus, pascere digneris spiritali cibo pretiosissimi corporis & sanguinis Filij Seruatoris nostri Iesu Christi, nosque certos reddis, horum participatione de tuo fauore & gratia erga nos, & quod sumus vera membra in corpore tuo mystico incorporata, quod est sancta communio omnium fidelium, quodque hæredes sumus secundum spem vitæ æternæ, per meritum pretiosissimæ mortis & passionis dilectissimi filij tui. Nos ergo supplices rogamus, ô pater cœlestis, ita nos tuâ gratiâ semper adsis, vt in hac sanctissima communionem perseueremus, & omnia huiusmodi opera bona faciamus, quæ tu præparasti vt in eis ambulemus, per Iesum Christum Dominum nostrum, cui cum Spiritu Sancto, tibi lit omnis honor & gloria in omnem æternitatem. Amen.

Deinde

Deinde dicatur aut canatur.

GLORIA in excelsis Deo. Et in terra pax, hominibus bonæ voluntatis. Laudamus te, Benedicimus te, Adoramus te, glorificamus te, gratias agimus tibi, propter magnam gloriam tuam. Domine Deus rex cœlestis, Deus Pater omnipotens, Domine Fili vnigenite, Iesu Christe, Domine Deus agnus Dei, filius patris, qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Qui tollis peccata mundi, suscipe deprecationem nostram. Qui sedes ad dextram Dei patris, miserere nobis. Quoniam tu solus sanctus, tu solus Dominus, tu solus altissimus, Iesu Christe. Cum Sancto Spiritu, in gloria Dei patris. Amen.

Postremo Sacerdos vel Episcopus si adsit, dimittet eos hac benedictione.

PAX Dei, quæ superat omnem intellectum, conseruet corda vestra, & mentes vestras, in cognitione & amore Dei, & filij eius Iesu Christi Domini nostri: & fauor omnipotentis Dei, Patris, Filij, & Spiritus Sancti, vobis adsit, semperque vobiscum maneat.

Sequuntur Collectæ dicenda post offeritorium, quando non adsunt Communicantes, quolibet tali die vna, quoties occasio datur, post Collectas Matutinarum & Vespertinarum precum, vel Letania, quæ etiam dici possunt pro arbitrio Ministri.

Adesto supplicationibus nostris misericors Deus, & viam famulorum tuorum in salutis tuæ prosperitate dispone, vt inter omnes huius vitæ varietates & casus, tuo semper protegantur beneficentissimo & prompto auxilio. Per Dominum nostrum Iesum Christum, &c.

Dirigere & sanctificare & regere dignare, Domine Sancte Pater omnipotens æterne Deus, corda & corpora nostra in lege tua, & operibus mandatorum tuorum, vt hic & in æternum, te auxiliante, semper sani corpore, salui animo simus. Per Iesum Christum Dominum nostrum.

Largire quæsumus omnipotens Deus, vt verba quæ exterius auribus hodie percepimus, ita cordibus nostris per tuam gratiam intus inferantur, vt fructum bonæ vitæ semper in nobis proferant, ad laudem & gloriam tui nominis. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Actiones

Actiones nostras quæsumus Domine, aspirando præueni, & adiuuando prosequere, vt in omnibus nostris actionibus inceptis, continuatis & in te finitis sacrosanctum nomen tuum glorificemus, & tandem tua benignitate gaudiis perfruamur æternis. Per Iesum Christum, Dominum nostrum.

Omnipotens Deus fons omnis sapientiæ, qui non solum quibus rebus opus nobis sit, antequam quicquam petimus noueris, sed etiam nostram in petendo ignorantiam vides: rogamus tuam clementiam, misereatur te nostrarum infirmitatum, & quæ vel propter indignitatem nostram non audemus, vel propter cæcitatem nostram petere non possumus, tu ea nobis largiri digneris, per merita Filij tui Domini nostri Iesu Christi, qui tecum viuit & regnat Deus, in omnem æternitatem. Amen.

Omnipotens Deus, qui promissisti te auditurum preces eorum, qui in nomine filij tui postulant: aures tuas clementer precibus nostris accomoda & præsta, vt quæ pro voluntate tua fideliter à te petimus, efficaciter consequamur, ad nostram necessitatem subleuandam, & gloriam tuam promouendam. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Diebus festis, si non adsint Communicantes, dicentur tamen omnia quæ præscripta sunt, vsq; ad finem homilie, addendo orationem illam generalem pro vniuersali statu totius militantis Ecclesiæ, atque vnā aut alterā de Collectis præcedentibus, vt occasio erit.

Ac ipsa quidem cœna Domini nunquam celebrabitur, nisi iustus sit hominum numerus, qui cum Ministro communicent, prout ipsi videbitur.

Quod si non sint plures in Parœcia, quàm viginti maturæ ad communicandum discretionis, nulla tamen Communio erit, nisi quatuor, vel minimùm tres cum Ministro communicent.

In Ecclesijs verò Cathedralibus & Collegiatis, in quibus plures existant Ministri ac Diaconi, omnes singulo die Dominico, ad minimum, cœnam vnā cum Ministro, nisi legitima excusatio intercedat, participabunt.

Ad tollendam autem superstitionem, quam quibus in pane vel vino collocare poterit sufficiet eiusmodi esse panem, qui ad mensam cum reliquis cibis sumi solet, sed tamen optimus ac purissimus, qui è tritico confectus commodè parari possit. Si vero quicquam panis vel vini superfuert, Minister sibi ad suos vsus capiet. Panis autem ac vinum in communionem preparatum, per Ministrum atq; edituos Parœcia sumptibus parabuntur, ipsaq; Parœcia eiusmodi pecuniarum summis, reliquisq; impensis quas donatim hætenus singulis diebus

bus Dominicis pro eisdem erogant, liberabitur.

Atque hic observa unumquemque è Parœcia ter ad minimum singulis annis communicare oportere, nominatim verò ac Pascha, ac Sacramenta ceterosque ritus, iuxta huius libri formam percipere. Unusquisque porro ad Pascha computum cum suo Rectore, vicario, vel Ministro, eiusque vel eorum deputatis annualim instituet, eisdemque omnia Ecclesiastica debita, eo tempore solita numerari, persoluet.

Hic sequatur Ordo Baptismi Publici.

Ordo Baptismi tenendus in Ecclesia.

EX vetustis scriptoribus apparet Sacramentum Baptismi apud veteres, duobus tantum anni temporibus, Paschatis scilicet, & Pentecostes, vulgo ministrari solitum. Quibus quidem temporibus publicè celebrabatur in præsentia totius Ecclesiæ, hanc consuetudinem iam quidem exoletam, quamvis propter multas causas non possit commodè restitui, visum est tamen quàm proximè poterimus sequi. Quamobrem admonendus est populus commodissimum esse, ut Baptismus Dominicis tantum & reliquis Festis diebus administraretur, cum maxima populi frequentia conflueret: tum ut congregatio præsens recens Baptisatos testetur, recipi in numerum Ecclesiæ Christi: tum ut omnes qui aduerint ex infantium inlectione propria professionem in Baptismo factæ admoneantur. Quibus etiam de causis aptissimum videtur, ut Baptismus Anglicano Idiomate administraretur. Quod si tamen necessitas urgere videbitur, nihil prohibet quominus domi infantes baptizentur. Cum die Dominico aut aliquo Festo infantes fuerint baptizandi, Parentes eorum vel precedenti vesperti vel Mane, ante initium matutinarum precum Ministrum eius rei admonebunt, & deinde susceptores unà cum Populo, ut infantibus ad baptisterium parati sint statim à finita posteriori lectione vel Matutinarum, vel si commodius Ministro videbitur, vespertinarum precum. Quo in loco cum aduerint Minister interrogabit utrum infantes Baptisati sint, necne. Quod si respondeant non esse baptisatos: Addet:

Quoniam, dilectissimi fratres, omnes homines in peccatis concepti sint & nati, & seruator noster Christus dicat, neminem ingredi posse in regnum Dei, nisi renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto: obsecro vos ut Deum Patrem per Dominum nostrum Iesum Christum inuocetis ut pro benigna sua misericordia dignetur istis infantibus concedere, quod à sua natura habere non possint, hoc est, ut baptizati aqua & Spiritu sancto, recipiantur in sanctam Christi Ecclesiam, & eiusdem viuæ & vera membra efficiantur.

Tunc

Tunc dicet Minister. Oremus.

OMnipotens æterne Deus qui pro ingenti misericordia tua ex aquarum periculo Nohe & familiam eius Arca liberaſti, & Iſraelem populum tuum per mare rubrum traduxiſti incolumem, effigiem ea re præbens ſacri Baptiſmatis, & per Baptiſmum dilecti filij tui Ieſu Chriſti, ad miſticam ablutionem peccatorum Iordanis fluuium & reliquas omnes aquas ſanctificãſti, te ſuppliciter quaſumus, pro infinita miſericordia tua, vt benigniter hos infantes reſpicias, ſanctifices, abluas tuo ſancto Spiritu, vt hoc pacto ab ira tua liberati, in arcã Eccleſiæ Chriſti recipiantur: & fide firmi, ſpelati, charitate radicati, ita fluctus huius turbulentiffimi ſeculi tranſeant, vt tandem veniant, ad terram vitæ perennis, ibi tecum perpetuo regnaturi, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Amen.

OMnipotens immortalis Deus, auxilium indigentium, patrociniū ad te confugientium, vita credentium, reſurrectio mortuorum, te oramus pro his infantibus, vt accedentes ad ſacrum Baptiſma tuum, per ſpiritualem regenerationem, peccatorum remiſſionem conſequantur. Recipe eos (Domine) prout promiſiſti per dilectum Filiū tuum, dicentem: Petite, & accipietis, quærite, & inuenietis, pulſate & aperietur vobis. Da igitur nobis nunc petentibus, inueniamus quærentes, apperiat pulſantibus, vt iſti infantes benedictionem cœleſtis ablutionis conſequantur, & ad æternum regnum tuum perueniant, quod promiſiſti. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Tunc dicet Minister.

*Audite verba Euangelij ſcripti per diuum Marcum,
capite decimo.*

Quodam tempore attulerunt ad illum pueros, vt tangeret illos: diſcipuli vero increpabant eos qui adducebant. Cum vidiffet autem Ieſus indignatus eſt, & dixit illis: Sinite pueros venire ad me: ne prohibete illos, talium enim eſt regnum Dei. Amen dico vobis, quicumque non acceperit regnum Dei tanquam puer, haud quaquam ingreditur in illud. Et cum cepiſſet eos in vlnas ſuas, impoſitis manibus ſuper illos, benedixit eis.

Perleſto Euangelio, hac breui exhortatione vtetur Miniſter ſuper verbis Euangelij.

Avditis (chariſſimi) in hoc Euangelio verba ſeruatoris Chriſti, quòd præceperit pueros ad ſe adduci, quomodò Diſcipulos reprehenderit,

prehenderit, qui voluissent eos à se prohibere, quemadmodum omnes exhortatus sit, vt eorum imitarentur innocentiam. Intelligitis, vt externo gestu, & facto suo benignam animi propensionem in ipsos declarauit, vlnis complexus est, Manus super eos imposuit & benedixit. Nolite igitur dubitare, sed confidite potius illum pari benignitate, & hos infantes comprehensurum, vlnis misericordiæ suæ complexurum, benedictione vitæ cœlestis donaturum, & immortalis regni participes redditurum. Quamobrem nos hunc in modum persuali de benigna voluntate cœlestis patris erga hos infantes, per filium suum Christum Iesum, nec quicquam dubitantes hoc pietatis nostræ officium illi gratum fore, summa cum fide & pietate gratias agamus, dicentes.

OMnipotens æterne Deus cœlestis pater, suppliciter tibi gratias agimus, quod nos dignatus sis ad fidem in te, & cognitionem gratiæ tuæ vocare, auge quæsumus & hanc in nobis fidem & cognitionem in perpetuo confirma. Spiritum sanctum tuum his infantibus concede, vt renati æternæ salutis hæredes fiant, per Iesum Christum Dominum nostrum, qui tecum viuit & regnat vna cum sancto Spiritu, nunc & in æternum. Amen.

Tunc Minister hac oratione ad susceptores utetur.

HOs infantes (dilectissimi) baptizandos adduxistis, orastis, vt Dominus noster Iesus Christus dignaretur eos accipere, manus super eos imponere, regnum cœleste & vitam æternam condonare. Audistis præterea Dominum Iesum Christum in Euangelio promississe hæc omnia pro quibus orastis se concessurum. Quod ille quidem pro se procul dubio præstabit. Itaque cum hac promissione Christus se obstrinxerit, infantes etiam istos oportet per vos vades, & fideiussores suos polliceri renuntiaturos se Diabolo & omnibus operibus eius, constanter fidem habituros in sancto Dei verbo, obedienterque eius mandata obseruatueros.

Tunc Minister, vt sequitur, susceptores interrogabit.

Renuntiāsne Diabolo, & omnibus operibus eius, inani pompæ & gloriæ huius seculi, cum omnibus eiusdem avaris desiderijs & carnis concupiscentijs, vt nec sequi eas volueris, nec te ab illis abduci sineris.

Responsum.

Illis ego omnibus renuntio.

Minister.

Credis ne in Deum patrem omnipotentem creatorem cœli & terræ, & in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum, conceptum

conceptum ex Spiritu sancto, natum ex Maria virgine? Credis eundem passum fuisse sub Pontio Pilato, crucifixum, mortuum, sepultum: ac descendisse ad inferos, & tertia die resurrexisse a mortuis? Credis eum ascendisse in cœlum, & sedisse ad dextram Dei Patris omnipotentis, & illinc venturum esse in fine seculi, ad iudicandum viuos & mortuos? Credis item in Spiritum sanctum? Credis sanctam Catholicam Ecclesiam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & æternam vitam post mortem.

Responsum.

Omnia hæc firmiter credo.

Minister.

Cupisne in hanc fidem baptizari?

Responsum.

Cupio.

Tunc Minister dicet.

COncede quæsumus misericors Deus, vt vetus Adam ita in istis infantibus sepeliatur, & nouus homo in eisdem excitetur. Amen.

Concede vt omnes carnales affectiones in ipsis moriantur, & omnia spiritualia viuant & crescant. Amen.

Concede illis vim & potestatem vincendi & triumphandi de Sana, Mundo, & Carne. Amen.

Concede vt quicumque hic per nostrum officium & ministerium tibi dicatus sit, donetur etiam cœlestibus virtutibus & æterno premio, per tuam misericordiam benignissime Deus, qui viuis & regnas in omne æuum. Amen.

Omnipotens immortalis Deus, cuius charissimus Filius Iesus Christus, ex pretioso latere aquam simul & sanguinem profudit, in remissionem peccatorum nostrorum, & discipulis præcepit, vt euntes docerent omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: respice quæsumus preces Ecclesiæ tuæ & concede vt omnes serui tui, in hac aqua baptizandi, accipiant plenitudinem gratiæ tuæ, & semper maneant in numero fidelium & electorum filiorum tuorum. Per Dominum nostrum Iesum Christum. Amen.

Tunc Minister infantem in manus accipiens, nomen interrogabit, & ipsum nomine compellans, in aquam cautè & circumspectè immerget, dicens.

N. Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Amen.

Quid

Quòd si infans infirmus sit, (atis fuerit aquam illi leniter infudisse, dicens, ut supra.

N. Ego baptizo te in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti.
Amen.

Deinde Minister facto crucis signo in fronte infantis, dicet:

Nos recepimus hunc infantem in coetum gregis Christi, & illum notamus signo crucis, in testimonium quòd ipsum post hac non pudebit confiteri fidem in Christum crucifixum, & sub eius signo contra peccatum, mundum, & Satanam viriliter pugnare, fidelemque eius ministrum & militem ad vitæ finem usque permanere. Amen.

Tunc Minister dicet.

Cum iam (Charissimi) isti infantes renati sint & insiti in corpus Ecclesiæ Christi, gratias agamus Deo pro istis beneficijs, & vnanimi consensu Deum omnipotentem comprecemur, vt secundum hoc initium, in vniuersa reliqua vita dirigantur.

Tunc dicetur.

Pater noster qui es, &c.

Minister autem addet.

Ingentes tibi gratias agimus (misericors Pater) quòd dignatus sis in tuo sancto Spiritu hunc infantem regnare, in Filium tuum adoptiuum admittere, & ad Ecclesiam tuam aggregare, suppliciter rogantes, concedas vt ipse peccato mortuus, viuens iustitiæ, & cum Christo sepultus in mortem, crucifigat veterem hominem, & penitus aboleat corpus peccati, vt quemadmodum mortis Filij tui, ita etiam & resurrectionis fiat particeps, vt tandem cum reliqua Ecclesia æterni regni tui hæreditatem consequatur: Per Christum Dominum nostrum, Amen.

Denique susceptoribus conuocatis, Minister hanc admonitionem addet.

Quoniam infantes isti per vos promiserint, renuntiatuos se Diabolo & omnibus eius operibus, in Deum autem credituros, & illi soluerituros, meminisse vos oportet vestri muneris esse & officij diligenter videre, vt quàm primum per ætatem poterint, instituantur quàm solenne votum quàm sanctam professionem per vos fecerint, quoque ista melius cognoscant, sæpe commonebitis, vt Sacras conationes audiant. Imprimis vero curabitis, vt Anglico sermone discant

articulos fidei, orationem Dominicam, & decem præcepta Decalogi, cæteraque omnia quæ ad animæ salutem Christianum decet cognoscere. Prospicietis denique vt ad piam & Christianam vitam studiose educantur, semper memores Baptismum effigiem nobis ob oculos proponere professionis nostræ, vt scilicet Christi seruatoris exemplum imitemur, & ad eius similitudinem conformemur, vt quemadmodum ille pro nobis mortuus est, & resurrexit, ita nos etiam, qui baptizamur, peccato quidem moriamur, resurgamus. autem ad vitæ nouitatem & rectitudinem, semper mortificantes prauas & corruptas carnis concupiscentias, eximiosque progressus facientes in omni virtute & pietate.

Mandabit etiam Minister, vt pueri ad Episcopum adducantur confirmandi quam primum edidicerint Articulos fidei, orationem Dominicam & præcepta Decalogi, & in Catechismo cum in finem promulgato, plenius aliquantum instituuntur: prout in eodem præscriptum est.

Priuatus Baptismus.

De his, qui necessitate urgente in priuatis adibus baptizantur per Ministrum Parochia, vel per alium legitimum Ministrum, cuius operæ ratione temporis vti licebit.

Ecclesiarum Pastores & Ministri subinde populum admonebunt, ne Baptismum Infantium longius differant, quam in diem Dominicam, aut festam diem proximè sequentem natales infantium, nisi grauis admodum causa per Ministrum approbata coegerit.

Commonefaciant etiam, vt sine graui & necessaria causa domi intra priuatos parietes Infantes non baptizent. Cum autem magna illos & dura necessitas urgebit hunc in modum facient.

Primum legitimus Minister & qui presentes fuerint, Dei gratiam & auxilium inuocabunt, dicentes orationem Dominicam, si temporis angustia permiserit. Deinde verò vnus nomine ipsum compellans, vel in aquam immerget, vel aqua perfundet, dicens.

N. Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.
Amen.

Ne dubitent autem, quin puer hunc in modum legitime & plenè baptizatus sit: nec debet postea in Ecclesia baptismus repeti, quod si tamen infans ad hanc rationem baptizatus vixerit, vehementer expedit, vt in Ecclesia adducatur, quo Minister experiatur & probet, num legitime domi baptizatus sit.

Quod

Quod si illi qui infantem sistunt, respondebunt iam baptizatum esse, ulterius interrogabit,

Per quem sit baptizatus?

Qui præsentes fuerint cum baptizaretur?

Vtrum Dei gratiam & auxilium in illa angustia inuocauerint?

Quo liquore illum baptizârint?

Quibus verbis baptizatus sit?

Vtrum credant infantem legitime & plenè baptizatum?

Quod si Minister ex responsionibus adferentium Infantem intelligit omnia rite & legitime facta, baptismum non repetet, sed assumet illum in gregem & populum Christianum: dicens.

EGo vos certiores facio, quòd rectè præstitistis vestrum officium hac in re, iustumque ordinem retinuistis in baptismo huius infantis qui natus in originali peccato, & sub ira diuina, nunc est per Lauaerum regenerationis in Baptismo, in numerum filiorum Dei relatus, & hæres factus æternæ vitæ. Dominus enim noster Iesus Christus gratiam suam huiusmodi infantibus adeò non denegat, vt eos amanter & benigniter inuitet, quemadmodum in Sacrosancto Euangelio, cum ingenti nostra consolatione habetur.

Euangelium. Marc. x.

Quodam tempore attulerunt ad illum pueros vt tangeret illos, &c.

Vt supra in Publico baptismo

Sequitur etiam hortatiuncula superius præscripta, donec peruenit ad postremam sententiam, que sic se habebit.

Quamobrem nos minimè nescij fauoris, quem cœlestis noster Pater gerit in hos Infantes, illustrati & patefacti per Filium eius Iesum Christum, agamus illi gratias per fidem & pium affectum, & dicamus orationem quam dominus ipse docuit, & ad testificationem Fidei nostræ, recitemus articulos comprehensos in Symbolo.

Hic Minister cum susceptoribus dicet.

Pater noster qui es in cœlis. &c.

Deinde Minister quod sit nomen Infantis interrogabit, quod cum susceptores pronuntiauerint, Minister addet.

Tunc istius Infantis nomine, renuntias Diabolo, & omnibus eius operibus, inani pompæ & gloriæ huius seculi, cum omnibus auaritis eiusdem cupiditatibus & carnis concupiscentijs, vt nec sequi illa, nec ab eis abduci volueris?

Responsum.

Istis omnibus renuntio.

Minister.

Tunc istius infantis nomine, hanc fidem profiteris? nempe te credere in Deum Patrem omnipotentem, &c.

Responsum.

Hæc omnia ego constanter credo.

Tunc dicet Minister.

Oremus.

OMnipotens sempiterne Deus cœlestis pater, supplices tibi gratias agimus quòd dignatus sis nos ad fidem in te & cognitionem gratiæ tuæ vocare: Auge quæsumus & hanc in nobis fidem & cognitionem in perpetuum confirma. Spiritum sanctum tuum huic infanti concede, ut is renatus, & hæres salutis æternæ factus, per Dominum nostrum Iesum Christum, tuus usque famulus perseueret, tuamque promissionem consequatur. Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum uiuit & regnat in unitate eiusdem Spiritus sancti in omnem æternitatem. Amen.

Additur etiam admonitio ad Susceptores, ut supra.

Quoniam infans ille, per vos promiserit renūtiaturum se Diabolo, &c.

Ut supra in Publico Baptismo.

Quod si ut aliquando contingit, infantem adferentes incertas responsiones fecerint: affirmauerintque se nescire quid in tanta mentis consternatione cogitarent, fecerint, dixerint, tum Minister ad rationem Publici Baptismi superius præscriptam omnia peraget, nisi quod in immergendo infante sic inquiet.

Quod si antea non sis baptizatus. N. Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen.

Confirmatio, in qua Catechismus ad pueros

instituiendos continetur.

VT confirmatio maiore cum puerorum adificatione administretur, iuxta Pauli doctrinam, præipientis ut omnia ad adificationem in Ecclesia fiant, visum est, neminem ad confirmationem admiittendum, nisi qui materna lingua Fidei Articulos, Orationem Dominicam, Decalogi præcepta expedite poterit, & memoriter pronuntiare, & ad reliquas uem quæstiones breuiter illius Catechismi respondere, quas Episcopus, vel pro illius arbitrio, alius quicumque proposuerit, hæc autem ratio plurimis de causis obseruati commodissima videtur.

Primum, quia cum pueri ad maturiorem ætatem peruenierint & didicerint, quæ

que & quanta susceptores ipsorum nomine in Baptismo promiserint, ipsi proprio ore, proprio consensu, publicè in conspectu Ecclesie eadem agnoscant & confirmant, profiteanturque se divina gratia adiuvante conaturos ea omnia fideliter observare, quibus iam suis verbis, sua confessione assenserint.

Secundò quoniam confirmatio illis adhibetur qui iam Baptisati sunt, ut per impositionem manuum & orationem, vires & defensionem accipiant contra omnes insulsi peccati, mundi, & Diaboli, commodissimè administratur cum pueri eam etatem attigerint, quatum per suam carnis infirmitatem, tum per varios huius mundi & Diaboli insulsi, in maximo periculo constituuntur, ne in gravissima peccata prolabantur.

Tertio quòd non alienum sit a consuetudine Primitivæ Ecclesie, qua susceptum erat, ut confirmatio adhiberetur illis, qui ad etatem maturiorem pervenissent, ut ipsi iam in religione Christiana instituti suam ipsorum fidem publicè profiterentur, & promitterent se divina voluntati, & mandatis eius obtemperaturos.

Ne quisquam verò putet ex dilatione confirmationis quicquam detrimenti Filijs suis accessurum, sed apud animum constituat ex Dei verbo clarum & perspicuum esse infantes Baptisatos omnia habere ad salutem necessaria, certoque certius salutem consequi.

Catechismus memoriter à pueris ediscendus.

antequam ad confirmationem adducantur quem reperimus initio huius voluminis tanquam lumen ad Ecclesie Anglicanæ doctrinam, & ideo hic non inseritur.

Quamprimum pueri maternâ linguâ memoriter teneant Articulos fidei, orationem Dominicam, & præcepta Decalogi, poteruntque respondere ad questiones istius Catechismi, vel ab Episcopo vel ab alio quocumque pro illius arbitrio proposita, tum ut testem habeant, confirmationis sue per aliquem susceptorem ad Episcopum confirmandi adducentur.

Episcopus autem hoc modo pueros confirmabit.

Confirmationis ratio.

Episcopus.

Auxilium nostrum in nomine Domini.

Responsum.

Qui fecit cælum & terram.

Episcopus.

Sit nomen Domini benedictus.

Responsum.

Ab hoc præsentis tempore in omne usque ævum.

R 3

Episcopus.

Episcopus.

Domine exaudi quæsumus orationem nostram.

Responsum.

Et clamor noster ad te perueniat.

Episcopus. Oremus.

OMnipotens æterne Deus, qui hos seruos tuos per aquam & Spiritum sanctum regenerare dignatus es, omniaque iis peccata condonare, confirma eos quæsumus Domine, Spiritu paracleto, munerisque Diuinæ gratiæ tuæ in illis auge, Spiritum sapientiæ & intellectus, Spiritum consilij & fortitudinis, Spiritum scientiæ, & veræ pietatis; Denique Spiritu sancti timoris tui animos eorum semper reple, Per Dominum nostrum Iesum Christum. Amen.

Tunc Episcopus manum in singulorum capita imponens, sic dicit,

Defende, Domine, hunc puerum cœlesti gratia, tuus vt semper maneât, quotidieque magis tuo sancto Spiritu augeatur, donec ad æternum regnum perueniat. Amen.

Episcopus addet.

Oremus.

OMnipotens æterne Deus, qui & voluntatē nobis & facultatē ad-dis ad ea faciendā, quæ bona sunt, & tuæ maiestati grata, supplices tibi preces fundimus pro his pueris, super quos ad exemplum sanctorū Apostolorum tuorum manus imposuimus, vt certiores eos hoc signo redderemus tuæ in ipsos benignæ voluntatis, Paterna tua manus quæsumus semper eos protegat, & defendat Spiritus sanctus eos perpetuò, & sic in scientiam & obedientiam verbi tui inducat, vt tandem vitam æternam consequantur. Per Dominum nostrum Iesum Christum, qui tecum viuît & regnat verus Deus in omne æuum. Amen.

Episcopus tandem benedicet pueris, inquit.

Gratia Dei omnipotentis Patris, Filij, & Spiritus sancti sit super vos, maneatque semper vobiscum. Amen.

Cuiusque parochia Minister, vel alius quisquam ab eo designatus, Dominicis & Festis diebus paulo ante vespertinas preces publicè in templo pueros eò missos, pro temporis ratione diligenter instituit & examinabit in aliqua parte istius Catechismi, prout ipsi commodum & oportunitatem videbitur.

Parentes simul & Domini curabunt vt filij & serui nondum in Catechismo instituti, tempore constituto ad Templum veniant obediēter audiri, & etiam Ministris obtemperaturi, donec in hoc libro præscripta memoriter didicerint.

Quoties Episcopus indicauerit pueros aliquo opportuno in loco ad confirmationem coram se esse adducendos, tum cuiusque Parochia administrator, omnium puerorum in sua Parochia nomina, qui articulos fidei, orationē Dominicam, ac

Decalogi

Decalogi præcepta recitare possunt, aut ipse afferet, aut per scripta ad Episcopum mittet: tum etiam significabit, quot eorum sint, qui cæteris quæstionibus hoc Catechismo descriptis accommodatè possunt respondere.

Nemo autem ad sacrosanctam Communionem prius admittatur, quàm & Catechismum didicerit, & confirmatus fuerit.

Forma solemnizandi Matrimonium.

Primum Banna edenda siue promulganda sunt tribus diebus Dominicis vel Festiuis diuinorum officiorum tem, ore, populo præsentè iuxta antiquum morem. Quod si persona Matrimonio coniuganda indixeris degant Parochijs, Banna promulgari in singulis debent: Nec præsumat Minister vnus Parochia sacram Matrimonij ceremoniam, seu solemnizationem peragere, nisi ab alterius Parochie Ministro, certior factus fuerit in scriptis, de Bannis tribus vicibus promulgatis. Constituto nuptiarum die, in nauem Ecclesie, siue frequentiore cætum venient qui sunt connubio copulandi, vna cum amicis & vicinis; Ac ibidem tum Minister incipiet sic.

Conuenimus in hunc locum (dilectissimi) coram Deo atque in conspectu Ecclesiæ eius, vt hunc virum mulieremque hanc sacro sociemus coniugio: quod viuendi genus honorabile, primum ab ipso Deo in Paradiso (dum adhuc homo in innocentia perliisteret) institutum est, mysticam illam inter Christum & eius Ecclesiam nobis præfigurans vñionem: Qui deinde sacer status a Christo etiam sua præsentia signoque illo primo, quod in Cana Galilææ fecerat adornatus atque condecoratus: est postremo a Diuo Paulo hac nota commendatus, quod honorabilis sit inter omnes homines. Quapropter nec aggrediendum, nec suscipiendum est in consulto, temere, petulanter, ad latifaciendum carnalibus hominum concupiscentijs & affectibus, (quod est animantium ratione ac intelligentia carentium) verum reuerenter, modestè, consultè, sobriè, inque Dei timore, iplis causis prius iustè multumque versatis, propter quas coniugium fuerat ab initio decretum. Quarum prima liberorum propagatio est, in timore disciplinaque Domini, & ad Dei laudem educandorum. Secundo Matrimonium institutum fuit, vt esset contra peccatum, & ad vitandam fornicationem remedium, vt qui continentia donum non acceperant, nuberent, atque sese corporis Christi membra incontaminata conseruarent. Tertio constitutum fuit, ad mutuam vitæ societatem auxilium ac cõsolatione. Et vtriusque erga se in rebus tum prosperis, tum aduersis. Atque in hunc sacrû coniugij statum vt consocientur, accesserunt huc isti duo, quos præsentès videtis. Quare si quisquam sit, qui iustam causam proferre poterit, cur legitime isti coniungi nequeant, aut iam palam denuntiat, aut in futurum reticeat perpetuo.

*Atque personas coniungendas Matrimonio alloquens
Minister dicit.*

M Ando præcipioq; vobis, sicut tremendo illo iudicii die (cum arcana omnium cordium referentur) rationem estis reddituri, ut si quis vtriusque vestrum impedimentum aliquod sciat, quo minus matrimonio legitime copulari queatis, ut illud modo confiteatur. Nam hoc vobis persuasissimum sit, quotquot aliter coniunguntur quam Dei verbum approbat, nec a Deo illos copulari, nec eorum esse matrimonium legitimum.

Quo nuptiarum die, si quisquam allegabit & denuntiabit impedimentum quodcumq; quo minus isti nequeant ex Dei lege aut huius regni Statutis matrimonio coniungi, & seipsum una cum fidei iussoribus idoneis obligare velit personis sic copulandis, vel sufficientem cautionem deponat, ad satisfaciendum plenè pro omnibus sumptibus, quos persona copulanda sint facturæ se causam probaturum, tum solemni iuramento proroganda est in illud tempus, dum rei veritas planè constet. Si nullum impedimentum denunciatur, tum Minister virum alloquetur.

N Vis habere hanc mulierem in sponsam, ut cum illo in sacro coniugij statu iuxta Dei ordinationem simul viuas? vis eam diligere, consolari, honorare & tam infirmam quam sanam conseruare, atque repudiatis alijs omnibus illi soli adhærere, quam diu vita vtriusque vestrum durauerit?

Respondet vir.

Volo.

Tum Minister mulierem alloquetur.

N Vis habere hunc virum in sponsum, ut in sacro coniugij statu iuxta Dei ordinationem simul viuas? vis ei obedire, & seruire, eum diligere honorare & tam infirmum quam sanum custodire, atque repudiatis alijs omnibus illi soli adhærere, quam diu vita vtriusque vestrum durauerit?

Respondet mulier.

Volo.

Tunc dicit Minister.

Quis hanc mulierem tradit, ut huic viro nubat?

Tum Minister mulierem de manu parentis vel amicorum acceptans, admonet virum ut dexteram mulieris prehendam; & sic uterque alteri mutuum fidelem præstabit, viro sic dicente.

Ego

Ego N. accipio te N. in vxorem mihi, vt te ab hoc tempore in futurum præ aliis melioribus siue deterioribus, ditioribus siue pauperioribus habeam, teneam, diligam & foueam tam sanam quam infirmam, donec mors nos disiunxerit iuxta Dei decretum, atque in huius rei confirmationem fidem meam tibi astringo.

Tunc manus dissoluent, & mulier rursus viri dexteram apprehendens, dicet.

Ego N. accipio te N. mihi in maritum, vt ab hoc tempore in futurum te tam sanum quam infirmum præ aliis melioribus siue deterioribus, ditioribus siue pauperioribus habeam, teneam, diligam, colam atque obediam donec mors nos disiunxerit, iuxta Dei decretum, atque in huius rei confirmationem, fidem meam tibi astringo.

His rebus sic gestis, coniunctas manus relaxant. & maritus anulum uxori dandum libro imponet una cum pecunijs Ministro ac sibi seruienti debitis: & Minister acceptum anulum tradet marito vt eo digitum annulare sinistram manus uxoris exornet, & vir a Ministro instructus dicet.

Ego te hoc annulo mihi spondeo, te corpore meo honoro, & bonorum meorum omnium participem facio. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Amen.

Postquam annulum vir reliquerit in annulari digito, videlicet: quarto sinistra manus mulieris, dicet
Minister;

Oremus.

A Eterne Deus creator conseruatorque totius generis humani, omnisque gratiæ spiritalis largitor, & auctor vitæ æternæ, mitte desuper benedictionem tuam super hos famulos tuos, hunc virum atque hanc mulierem, quos in tuo nomine benedicimus, vt sicut Isaac & Rebecca summa fide inter se viuebant, sic isti duo firmius persoluant, custodiantque votum ac foedus inter se initum (cuius est annuli hæc datio acceptioque argumentum & arrha) & vt in mutuo amore & pacis vinculo perseuerent, atque reliquam vitam vniuersam ad legum tuarum normam dirigant. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

His dictis, Minister eorum dexteram iungit dicendo.

Quos Deus coniunxit homo ne separet.

Ad

Ad populum vero Minister loquetur sic :

Q Vandoquidem N. & N. in sacrum consenserint coniugium, idque coram Deo atque hac Ecclesia sint contestati, cùmque ad eius rei confirmationem mutuò sibi fidem sponponderint, datoque & accepto annulo, atque dexteris coniungendis idem palàm declararint : idcirco eos maritum vxoremque inter se esse pronuntio. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Amen.

Insuper addet & hanc Benedictionem,

Minister.

D Eus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus vos benedicat, tueatur & protegat : misericors Dominus suo vos favore benignè respiciat atque omni vos benedictione spiritali & gratia repleat, vt in hac præfenti vita, sic mutuò diligatis, quo in futuro seculo, vita fruamini æterna.

Hic ad hunc modum finitis, Ministri vel Clerici Dominicam mensam versus procedentes, sequentem Psalmum vel dicent vel cantabunt. Psal. 128.

B Eati omnes qui timent Dominum qui ambulant in viis eius. Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit.

Vxor tua sicut vitis abundans, in lateribus domus tuæ.

Filij tui sicut nouellæ Oliuarum, in circuitu mensæ tuæ.

Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum.

Benedicat tibi Dominus ex Sion, & videas bona Hierusalem omnibus diebus vitæ tuæ.

Et videas filios filiorum tuorum, pacem super Israel.

Gloria Patri, & Filio, & Spiritui, &c.

Vel hunc Psalmum. Psal. 67.

D Eus misereatur nostri & benedicat nobis : illuminet vultum suum super nos, & mereatur nostri.

Vt cognoscamus in terra viam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum.

Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes.

Lætentur & exultent gentes, quoniam iudicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis.

Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes : terra dedit fructum suum.

Bene-

Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus : & metuant
eum omnes fines terræ.

Gloria Patri, & Filio, & Spiritui, &c.

*Finito Psalmo, & genu flectentibus viro ac muliere ante mensam
Dominicam, Minister etiam ad eandem stans & in
eos respiciens, dicet.*

Kyrie eleyson.

Responsum.

Christe eleyson.

Minister.

Kyrie eleyson.

Pater noster qui es in cœlis, &c.

Et ne nos inducas in tentationem.

Responsum.

Sed libera nos à malo. Amen.

Minister.

Domine, saluum fac seruum tuum, & ancillam tuam.

Responsum.

Qui sperant in te.

Minister.

Mitte eis Domine, auxilium de sancto.

Responsum.

Et eos semper protege.

Minister.

Esto eis turris fortitudinis.

Responsum.

A facie inimici.

Minister.

Domine exaudi preces nostras.

Responsum.

Et clamor noster ad te perueniat.

Minister.

Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, benedic hos famulos tuos, & semina semen vitæ æternæ in mentibus eorum, vt quicquid à sacrosancto verbo tuo vtiliter didicerint, hoc ipsum opere compleant. Respice Domine, propitius super eos de cœlesti habitaculo tuo, & eos benedic : & sicut super Abraham & Saram ad eos mirificè consolandos miseris benedictionem tuam : ita mittere digneris tuam benedictionem super hos famulos tuos voluntati tuæ subiecti, atque de protectione tua securi, in tui amoris dilectione (dum viuant) firmiter constant. Per Iesum Christum Dominum nostrum.

Sequens precatio omittetur, si mulier parere deserit.

Misericors Domine, ac cœlestis Pater, cuius munere gratiofo genus humanum propagatur, prosequere quæsumus hos famulos tuos benedictione tua, vt & liberorum procreatione sint fecundi, & sancta dilectione & honestate vitam prorogent, donec filios filiorum videant in tertiam & quartam generationem, ad laudem & gloriam tuam. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Deus, qui potestate virtutis tue de nihilo cuncta fecisti, quiue etiam dispositis vniuersitatis exordiis, decreuisti, vt de viro ad imaginem & similitudinem tuam creato, mulier sumeret viuendi principium, atque eos copulando statuisti, nunquam licere separare, quos tu matrimonij lege vnum fecisti: Deus qui tam excellenti mysterio conjugalem copulam consecrasti, vt in ea spirituale coniugium, & vnionem Christi & Ecclesiæ significares & repræsentares, respice propitius super hos famulos tuos, vt non solum hic vir iuxta verbum tuum vxorem diligat, sicut Christus Ecclesiam suam, qui seipsum pro ea tradidit amando atque fouendo vt suam ipsius carnem: verum etiam hæc mulier viro suo sit amans vt Rachel, sapiens vt Rebecca, fidelis & obediens vt Sara, atque in quietis, sobrietatis, ac pacis studio, sanctarum piarumq; matronarum imitatrix permaneat. Benedic ambos Domine, & vitæ æternæ hæreditatem illis tandem concede, per Christum Dominum nostrum. Amen.

Tum dicit Minister,

Omnipotens Deus qui in principio primos nostros parentes Adam & Eua in sua virtute creauit, eos sanctificauit, & matrimonio inter se copulauit, effundat super vos diuitias gratiæ suæ, sanctificet & benedicat, vt ei corpore pariter ac mente complacere, & in veræ dilectionis amore ad vitæ vsque finem perseuerare valeatis. Amen.

Incipiet postea Communio, & post lectum Euangelium concio sequetur, in qua de more quoties nuptie erunt celebranda, mariti & vxoris officia debita explicabuntur, iuxta sacras Scripturas. Quod si non sit qui concionetur, ipse Minister populum alloquetur verbis sequentibus.

Quicunque iam matrimonio iuncti estis, vel qui sacram coniugij statum vobis suscipiendum proponitis, attendite quid de maritorum in vxores, & vxorum in maritos officiis debitis (vel obseruantia) facta sancta edoceat Scriptura. Diuus Paulus in eius ad Ephesios epist. cap. quinto in hunc modum maritis omnibus præcipit: Viri diligete vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum expo-

suit pro ea, vt illam sanctificaret, mundatam lauacro aquæ per verbum, vt adhereret eam sibi ipsi gloriolam, Ecclesiam non habentem maculam aut rugam, aut quicquam eiusmodi : sed vt esset sancta & irreprehensibilis. Sic debent viri diligere suas vxores vt sua ipsorum corpora. Qui diligit suam vxorem, seipsum diligit. Nullus enim vnquam suam ipsius carnem odio habuit, imo nutrit, ac fouet eam, sicut & Dominus Ecclesiam. Quoniam membra sumus corporis eiusdem, ex carne eius & ex ossibus eius. Huius rei gratia relinquet homo patrem ac matrem, & adiungetur vxori suæ, atque è duobus fiet vna caro. Mysterium hoc magnum est, verum ego loquor de Christo & de Ecclesia. Quanquam & vos singulatim hoc præstare, vt suam quisque vxorem diligit tanquam seipsum.

Similiter Diuus Paulus ad Colossenses, scribens, maritos omnes sic alloquitur. Viri, diligite vxores, & ne sitis amarulenti aduersus illas. Coloss. 3.

Audite etiam, quid Diuus Petrus Christi Apostolus, qui & ipse maritus fuerat, ad omnes maritos dixerit.

Viri similiter cohabitent secundum scientiam, velut infirmiori vasi muliebri, impartientes honorem, tanquam etiam coheredes gratiæ vitæ, ne interrompantur preces vestræ. 1. Pet. 3.

Hucusque maritorum in vxores officia accepistis, iam vicissim vxores attendite & discite officia vestra erga maritos vestros quemadmodum in Scripturis sacris planissime exponitur.

Diuus Paulus, in prædicta epistola ad Ephesios docet sic: Vxores propriis viris subditæ sitis, veluti Domino quoniam vir est caput vxoris, Quemadmodum Christus est caput Ecclesiæ; & idem est qui salutem dat corpori: Itaque quemadmodum Ecclesiæ subdita est Christo, sic & vxores suis viris subditæ sint in omnibus. Et iterum dicit, Vxor autem vt reuereatur virum. Diuus etiam Paulus in epistola ad Colossenses, sic vos breuiter exhortatur. Vxores subditæ estote propriis viris, sicuti conuenit in Domino. Ephes. 3.

Diuus etiam Petrus, vos admodum pie instruit, dicendo: Similiter vxores subditæ sitis vestris viris, vt etiam qui non obtemperant sermoni, per vxorum conuersationem absque sermone lucrifiant, dum considerant cum reuerentia coniunctam castam conuersationem vestram: quarum ornatus sit, non externus, qui situs est in plicatura capillorum & additione auri, aut in palliorum amictu, verum occultus, qui est in corde homo, si is careat omni corruptela: ita ut spiritus placidus sit & quietus, qui spiritus in oculis Dei, magnifica & sumptuosa res est. Nam ad eum modum olim & sanctæ illæ mulieres sperantes in Deo comebant sese, & subditæ erant suis viris, quemadmodum Sara obediuit Abraham, Dominum

Coloss. 3.

1. Pet. 3.

Dominum illum appellans : cuius factæ estis filiæ, dum benefacitis, & & non terreamini villo pauore.

*Qui sacro coniugio copulantur, eodem nuptiarum die, debent
sacram Synaxim recipere.*

Ordo visitationis Infirmorum.

Ingrediens Sacerdos domum infirmi, dicat.

Pax huic domui & omnibus habitantibus in ea.

Tunc accedens ad egrotum, flexis genibus, dicat.

NE reminiscaris Domine, iniquitates nostras, vel peccata parentum nostrorum. Parce nobis Domino, parce populo tuo, quem redemisti pretiosissimo sanguine tuo, ne in æternum irascaris nobis.

Kyrie eleyson.

Christe eleyson.

Kyrie eleyson.

Pater noster qui es in cœlis, &c.

Minister.

Et ne nos inducas in tentationem.

Responsum.

Sed libera nos à malo.

Minister.

Domine saluum fac seruum tuum.

Responsum.

Qui suam fiduciam in te collocat.

Minister.

Mitte ei auxilium de Sanctuario tuo.

Responsum.

Et eum perpetuò potenter defende.

Minister.

Nihil præualeat inimicus in eum.

Responsum.

Et filius iniquitatis non noceat ei.

Minister.

Esto ei Dominus turris fortitudinis.

Responsum.

A facie inimici eius.

Minister.

Domine exaudi orationem nostram.

Re-

Responsum.

Et clamor noster ad te perueniat.

Oremus.

Respice Domine de cælo, visita & succurre seruo tuo, respice eum oculis misericordiæ tuæ, consolare eum vt in te certò confidat: defende eum ab insidijs inimici, & serua eum in pace perpetua & quiete. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Exaudi nos omnipotens & misericors Deus ac Seruator, extende consuetam misericordiam tuam, ad hunc seruum tuum ægrotantem: visita illum Domine, vt inuisi si socrum Petri, & seruum Centurionis: sic visita & restitue hunc ægrum pristinæ sanitati, si ita tibi visum fuerit: vel fac eum ita perferre hanc afflictionem, vt post hanc æruminosam vitam tecum viuat in æternum. Amen.

*Utatur autem Minister ista ad ægrotum exhortatione,
vel consimili.*

Hoc scias (charissime frater) omnipotentem Deum esse Dominum vitæ & mortis, eorumque omnium quæ ad eas pertinent, nempe iuuentutis, fortitudinis, sanitatis, senectutis, debilitatis & infirmitatis. Quare persuasum tibi sit, quod quicumque tuus fuerit morbus, is, Deo volente & sciente, tibi contingat, & quacunque tandem de causa, siue vt probeat tuam patientiam, siue ad exemplum aliorum, vt fides tua in die Domini inueniatur, ad laudem, gloriam, & honorem Dei, & augmentum felicitatis vitæ æternæ; siue etiam ad correctionem & castigationem de aliquo, quod offendit oculos cælestis patris. Noueris certò, quòd si verè te poeniteat peccati, & æquo animo feras hanc afflictionem, confusus in misericordia Dei, promissa propter filium suum Dominum nostrum Iesum Christum, gratias agens pro hac paterna visitatione, & te humiliter subijcias diuinæ eius voluntati, tibi proderit ad salutem, & promouebit te in recta via, quæ ducit ad vitam æternam.

Si ægrotus fuerit admodum debilis, poterit Minister hic facere sine exhortationis.

Quare in optimam partem accipias hanc correctionem Domini; Quem enim diligit Dominus, hunc castigat. Imò vt D. Paulus inquit, Flagellat omnem filium quem recipit. Item, si fertis castigationem, offert semetipsum vobis vt proprijs filijs. Quis enim est filius, quem pater non castigat? Si non estis subiecti correctione, cuius omnes germani

mani filij sunt participes, nothi estis & spurij, non legitimi filij. Quare cum patres nostri carnales nos castigant, & nihilominus obsequimur illis cum omni reuerentia, nunquid multò magis debemus obedire spirituali patri, ut viuamus? Et illi quidem paucis diebus nos correxerunt pro ipsorum voluntate: Ipse verò nos castigat propter nostram utilitatem, ut participes simus suæ sanctitatis. Hæc verba charissime frater, Dei verba sunt, propter nostram consolationem & instructionem, scripta: ut patienter & cum gratiarum actione, feramus cœlestis Patris correctionem quancunque & per quæcunque aduersa placuerit illi nos visitare. Neque enim maior consolatio Christiano esse debet, quam ut similis fiat imaginis Filij Dei, in perferendis ærunanis & aduersis ac infirmitatibus. Quemadmodum igitur Christus ipse, non ante ingressus est in gloriam quam pateretur, sed ante crucifixus est quam glorificaretur: Ita profecto via ad gloriam, est patientia tribulationum: & transitus ad vitam est libenter cum Christo mori, ut vnà cum ipso resurgamus a morte, & perfruamur vita æterna. Feras igitur tuam infirmitatem hoc modo tibi salutare, æquo animo: adhortorque in Domino, ut memineris professionis tuæ in Baptismo. Cum autem post hanc vitam reddenda sit ratio iusto Iudici, a quo omnes siue respectu personarum oportet iudicari, exhortor te, ut examines teipsum, & quemodò cum Deo & cum omnibus hominibus tecum conuenit, ut dum teipsum accusas & iudicas, pro peccatis tuis inuenias misericordiam apud cœlestem patrem, propter Christum, & non accuseris nec damneris in tremendo iudicio. Recitabo igitur articulos fidei, ut nôris vtrum verè credas illa quæ Christianum credere oportet.

*Hic Sacerdos recitabit articulos Symboli, dicens
in hunc modum.*

Credis in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ? &c.

Quemadmodum sit in Baptismo.

Tunc examinabit illum Sacerdos, num sit in charitate cum omnibus hominibus, exhortans illum ut ex toto corde cōdonet illis à quibus iniuria affectus fuerit. Et si aliquos ipse offenderit aut iniuriā affecerit, precetur ut sibi condonent, & pro sua facultate illis satisfaciat.

Et si ante non condiderit testamentum, tunc condat, & dicat quæ ei debentur, & vicissim quæ debeat, propter quietem posteritatis & amicorum. Sæpe autem in concionibus diuites & potentes moneat, de condendo testamento dum valent. Hæc verba superius repetita, ante enunciari possunt quam Minister precationem ordiatur, prout sibi visum fuerit.

Hic ne omitatur, quin Minister agat cum infirmo de elemosyna danda pauperibus.

Si ægrotus sentit suam conscientiam grauata esse aliqua in re, de illa Sacerdoti priuatim confiteatur : & finita confessione, Minister utetur hac forma absolutionis.

Dominus noster Iesus Christus qui dedit potestatem Ecclesiæ, absolueandi à peccatis verè pœnitentes, & credentes in eum, ipse ex infinita misericordia indulgeat tibi peccata tua : ego verò autoritate ipsius mihi commissæ, absoluo te ab omnibus peccatis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen.

Deinde Minister recitabit subsequentem Collectam, dicens.

Oremus.

O Misericordissime Domine, qui iuxta multitudinem misericordiæ tuæ deles peccata pœnitentium, ita vt eorum amplius non memineris, aperi oculos misericordiæ tuæ, super hunc famulum tuum, qui petit misericordiam & remissionem peccatorum ex toto pectore. Renoua, amantissime Pater, quicquid in eo subuersum est, fraude & malitia Satanz, vel carnali concupiscentia, & fragilitate humana : conserua & custodi hoc ægrotum membrum in vnitate Ecclesiæ : vide contritionem eius, respice lachrymas, pœnasque mitiga aut amoue, vt placeat diuinæ voluntati tuæ. Et quia in tua misericordia tantum confidit, noli imputare ei priora peccata, sed cum eo in gratiam redi, propter merita dilectissimi Filij tui Domini nostri Iesu Christi.

Tunc oret Minister hunc Psalmum. xxj.

In te Domine speraui non confundar in æternum : in iustitia tua libera me, & eripe me.

Inclina ad me aurem tuam : & salua me.

Esto mihi in Deum protectorem : & in locum munitum & saluum me facias.

Quoniam firmamentum meum : & refugium meum es tu.

Deus meus eripe me de manu peccatoris : & de manu contra legem agentis & iniqui.

Quoniam tu es patientia mea Domine : Domine, spes mea à iuuentute mea.

In te confirmatus sum ex vtero : de ver tre matris meæ, tu es protector meus.

In te cantatio mea semper : tanquam prodigium factus sum multis, & tu adiutor fortis.

Repleatur os meum laude : vt cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam.

Ne proijcias me in tempore senectutis : cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.

Quia dixerunt inimici mei mihi: & qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in vnum.

Dicentes Deus dereliquit eum, persequimini & comprehendite eum: quia non est qui eripiat.

Deus, ne elongeris à me: Deus meus in auxilium meum respice.

Confundantur & deficiant detrahentes animæ meæ: operiantur confusione & pudore qui quærunt mala mihi.

Ego autem semper sperabo: & adijciam super omnem laudem tuam.

Os meum annuntiabit iustitiam tuam: tota die salutare tuum.

Quoniam non cognoui literaturam, introibo in potentias Domini: Domine, memorabor iustitiæ tuæ solius.

Deus docuisti me à iuuentute mea: & usque nunc pronuntiabo mirabilia tua.

Et usque in senectam & senium: Deus ne derelinquas me.

Donec annuntiem brachium tuum: generationi omni quæ ventura est.

Potentiam tuam & iustitiam tuam Deus, usque in altissima quæ fecisti magnalia: Deus quis similis tibi?

Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas, & conuersus viuificasti me: & de abyssis terræ iterum reduxisti me.

Multiplicasti magnificentiam tuam: & conuersus, consolatus es me.

Nam & ego confitebor tibi in vasis Psalmi veritatem tuam Deus: psallam tibi cythara, sanctus Israel.

Exultabunt labia mea, cum cantauero tibi: & anima mea, quam redemisti.

Sed & lingua mea tota die meditabitur iustitiam tuam: cum confusi & reueriti fuerint qui quærunt mala mihi.

Gloria Patri, & filio. &c.

Antiphona.

Saluator mundi, salua nos. Qui per crucem & pretiosum sanguinem redemisti nos, adiua nos, rogamus ô Deus.

Glossa.

Omnipotens Deus, qui est fortitudo omnium in se sperantium, cui omnia in cœlo & in terra, & subter terram obediunt, nunc & semper sit tibi protector, & faciat cognoscere & sentire, quod non sit aliud nomen datum sub cœlo hominibus, in quo & per quod tu recipias salutem & sanitatem, præter nomen Domini nostri Iesu Christi. Amen.

Communio

Communio infirmorum.

Cum omnes mortales subiecti sint infinitis periculis, infirmitatibus & arumnis, & semper incerti sint quando ex hac vita erit emigrandum: ideo ut semper sint parati, & in expectatione mortis, quodcumque Deus voluerit. Pastor subinde sed præsertim pestis tempore, admoneat parochianos; ut si quæter communicent sacramento corporis & sanguinis Domini. Sic enim cauebitur, ne cum subito fuerint correpti morbo, solliciti sint pro sacra communione.

Verum si infirmus non poterit venire in Ecclesiam, & petii sibi dari Sacramentum in domo sua, significabit tum demum postmodum, aut primo mane parochæ, quot cum ipso unâ velint communicare.

Nactusque idoneum in agrotantis domo locum, in quo reuerenter administrare queat, ac presenti sufficienti hominum numero, qui cum agro sacram Communionem (omnibus ad hæc necessariis) participare possint, ibidem administrer sacrosanctam Communionem celebrabit.

Oremus.

OMnipotens æterne Deus, conditor humani generis, qui quos diligis corrigis, & castigas omnem filium quem recipis, quæsumus, ut miserearis huic seruo tuo infirmo, & præsta, ut patienter hanc infirmitatem ferat, & recuperet sanitatem, si ita tibi videbitur, & quodcumque anima eius è corpore migraverit, possit coram te sine labe repræsentari. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Epistola. Heb. xij.

Filli mi, ne neglexeris correptionem Domini, neque deficias cum ab eo argueris. Quem enim diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit.

Euangelium. Ioan. 5:

Amen, amen dico vobis, qui sermonem meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in condemnationem non venit, sed transiit à morte in vitam.

Minister.

Dominus vobiscum.

Responsum.

Et cum Spiritu sancto.

Minister.

Sursum Corda: &c.

Usque ad finem, ut supra dictum est.

Cum venitur ad distributionem Sacramenti corporis & sanguinis Christi, Sacerdos primo communicet, deinde alij cum egrotis, qui sese ad hoc preparaverunt. Verum si quis, quod periculosissimum: egrotet, vel quod ministrum suo tempore non admonuerit, vel quod iusto communicantium numero egeat, vel propter aliud quodcunque legitimum impedimentum, Sacramentum corporis & sanguinis Christi non percipiat tum cum Minister ita instituit, ut si verè de peccatis resipiscat, & Iesum Christum in cruce mortem pro eo pertulisse, & propter eius redemptionem suum sanguinem fuisse firmiter credat, beneficiorum ex eo acceptorum diligenter recolens, immortalisq; gratia agens: cum corpus & sanguinem servatoris Christi (quantumvis ore Sacramentum non percipiat) ad sue anime salutem utilissimè manducare & bibere.

Si eodem tempore visitatur & recepturus sit sacram Communionem egrotus, licebit sacerdoti (quò citius officium utrumque absolvat) visitationis finem facere, cum ventum fuerit ad Psalmum, In te Domine speravi. Atque mox inchoare officium Sacrae Communionis.

Pestis, sudoris, vel similibus valetudinis & morborum infestis temporibus, cum nemo parochianorum, aut vicinorum propter contagionis metum ad communicandum unà in aedibus egroti adduci possint, minister (si eger id enixè petat) cum eo solo communicare poterit.

Sepultura.

Sacerdos procedet obuiam feretro, ad ingressum Cæmeterij & dicat, aut ministri & clerici qui cum eo sunt, canant, euntes vel ad Templum, vel ad sepulchrum, has Antiphonas.

Ioannis. xj.

Ego sum resurrectio & vita, dicit Dominus. Qui credit in me etiam si mortuus fuerit, vivet, & omnis qui vivit & credit in me, non morietur in æternum.

Iob. xix.

Scio quod redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum. Et rursus circumdabor pelle mea & in carne mea videbo Deum. Quem visurus sum ego ipse: & oculi mei conspecturi sunt & non alius.

i. Timoth. vi.

Nihil intulimus in Mundum, videlicet nec efferre quicquam possumus. Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.

Iob. i.

Cum

Cum ventum est ad sepulchrum, dum cadaver paratur imponendum, dicatur aut canatur.

Iob. xiiij.

Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs. Qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet.

Antiphona.

Media vita in morte sumus, quem quærimus adiutorem, nisi te Domine? qui pro peccatis nostris iuste irasceris. Sancte Deus, Sancte fortis, Sancte & misericors Saluator, amaræ morti ne tradas nos. Tu Domine qui cognoscis occulta cordium nostrorum, precibus nostris misericordiæ tuæ aures ne obstruas; sed parce nobis Domine sanctissime, Deus fortis, misericors Saluator, & iudex æquissime ne patiaris nos in extrema hora vllis mortis doloribus à te excidere.

*Dum cadaver terra iniecta operitur
Sacerdos dicat.*

Cum Deo visum sit ex immensa sua misericordia animam charissimi fratris nostri nunc defuncti, ad se suscipere, corpus suum sepulchro commitendum curamus, terram terræ, cinerem cineribus, puluerem pulueribus, cum certa & constanti spe resurrectionis ad vitam æternam. Per Dominum nostrum Iesum Christum, qui transformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, iuxta potentiam operationis suæ, qua potest sibi subijcere omnia.

Tum recitatur Antiphona.

Avdiui vocem de cælo, dicentem mihi, Scribe : Beati mortui, qui in Domino moriuntur amodò. Etiam dicit spiritus, vt Apoc: 14. requiescant à laboribus suis.

Deinde legatur Lectio. i. Cor. xv.

Christus surrexit ex mortuis: primitiæ eorum qui dormierant, Coloss. 1. fuit. Postquam enim per hominem mors, etiam per hominem 2. Thess. 4. resurrectio mortuorum. Quemadmodum enim per Adam omnes moriuntur, ita per Christum omnes viuificabuntur, unusquisque autem in proprio ordine, primitiæ Christus: deinde ij qui sunt Christi in aduentu ipsius: mox finis, cum tradiderit regnum Deo & Patri: cum aboleuerit omnem principatum, & omnem potestatem ac virtutem. Nam oportet eum regnare, donec posuerit om-

Pfal 109.
Heb. 1.

1. Cor. 16.
Menander.
Esa 22.
Sap. 2.

Ioan. 12.

nes inimicos sub pedes suos. Nouissimus hostis aboletur mors. Nam omnia subiecit sub pedes illius. Atqui cum dicat, quod omnia subiecta sint, palam est, excipiendum eum, qui subiecit illi omnia. Cum autem subiecta fuerint illi omnia, tunc & ipse filius subijciatur ei, qui illi subiecit omnia, ut sit Deus omnia in omnibus. Alioqui quid facient ij, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Cur & baptizantur pro mortuis? Quid & nos periclitamur omni tempore? Indies morior, per nostram gloriationem, quam habeo in Christo Iesu Domino nostro. Si secundum hominem cum bestiis depugnavi Ephesi, quæ mihi utilitas, si mortui non resurgunt? Edamus & bibamus, cras enim morimur. Ne decipiamini. Mores bonos colloquia corrumpunt mala. Expergiscimini iuste, & ne peccetis. Nam ignorationem Dei nonnulli habent. Ad pudorem vobis loquor. At dicit aliquis: quomodo resurgunt mortui? Quali autem corpore venient? Stulte, Tu quod seminas, non viuificatur, nisi mortuum fuerit. Et hoc quod seminas, non corpus quod nascetur seminas, sed nudum granum: exempli causa tritici, aut alicuius ex cæteris. Sed Deus illi dat corpus ut voluit, & unicuique seminum suum corpus. Non omnis caro eadem caro: sed alia quidem caro hominum, alia verò caro pecorum, alia verò piscium, alia verò volucrum. Et sunt corpora cælestia, & sunt corpora terrestria. Verum alia quidem cælestium gloria, alia verò terrestrium: alia gloria Solis, & alia gloria Lunæ, & alia gloria stellarum. Stella siquidem à stella differt in gloria. Sic & resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, resurgit in incorruptibilitate: seminatur in ignominia, resurgit in gloria: seminatur in infirmitate, resurgit in potentia. Seminatur corpus animale, resurgit corpus spirituale. Est corpus animale, & est corpus spirituale; quemadmodum & scriptum est. Factus est primus homo Adam in animam viventem, extremus Adam in spiritum viuificantem. At non primum quod spirituale, sed quod animale, deinde quod spirituale. Primus homo de terra, terrenus: secundus homo ipse Dominus de cælo. Qualis terrenus ille, tales & hi qui terreni sunt: & qualis ille cælestis, tales & hi qui cælestes sunt. Et quemadmodum gestauimus imaginem terreni, gestabimus & imaginem cælestis. Hoc autem dico fratres, quod caro & sanguis regni Dei hæreditatem consequi non possunt. Neque corruptio, incorruptibilitatis hæreditatem accipit. Ecce mysterium vobis dico. Non omnes quidem dormiemus, omnes tamen immutabimur, in puncto temporis, in momento oculi, per extremam tubam. Canet enim & mortui resurgent incorruptibiles, & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptibilitatem, & mortale hoc induere immortalitatem.

Cum

Cum autem corruptibile hoc induerit incorruptibilitatem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoriam. Vbi tuus mors aculeus? vbi tua inferne victoria? Aculeus autem mortis, peccatum: potentia verò peccati, lex. Sed Deo gratia qui dedit nobis victoriam, per Dominum nostrum Iesum Christum. Itaque fratres mei dilecti, stabiles sitis, immobiles, abundantes in opere Domini semper, cum sciatis quòd labor vester non est inanis in Domino.

Esa. 25.
Osc. 13.
Heb. 2.

1. Ioh. 5.

Finis Epistola Minister dicit.

Kyrie eleyson.

Christe eleyson.

Kyrie eleyson.

Pater noster qui es in cœlis, &c.

Minister.

Et ne nos inducas in tentationem.

Responsum.

Sed libera nos à malo. Amen.

Minister.

Oremus.

OMnipotens Deus, apud quem viuunt spiritus illorum, qui hinc decesserunt in Domino, & quo cum animæ electorum postquam exuerunt onus huius carnis, lætitia & felicitate fruuntur: gratias agimus tibi immensas, propterea quòd expedire voluisti. Nos fratrem nostrum, ex ærumnis huius mundi impij, precantes vt placeat infinitæ tuæ bonitati, breui explere numerum electorum tuorum, & maturare gloriam regni tui, vt nos vnà cum fratre nostro, & omnibus alijs vitæ defunctis, in vera fide & confessione nominis tui, consequamur perfectam absolutionem & beatitudinem tum corporis tum animæ, in tua perpetua & sempiterna gloria. Amen.

Collecta.

Misericors Deus Pater Domini nostri Iesu Christi, qui est resurrectio & vita, in quem quicunque crediderit, viuitt, etiam si moriatur; & quicunque viuitt & credit in ipsum, in omnem æternitatem, non morietur. Qui nos docuit etiam per sanctum Apostolum suum Paulum, vt non tristaremur, tanquam ij, qui spem non habent, illorum causâ qui dormiunt in ipso: supplices te petimus, ô Pater, vt nos fuscites à morte peccati ad vitam iustitiæ, vt

cum discedimus ab hac vita, quiescamus in ipso, prout spes est nostrum fratrem quiescere, & vt in communi illa resurrectione extremi diei reperiamur accepti coram te, & recipiamus illam benedictionem, quam dilectus filius tuus enuntiabit, omnibus ijs qui diligunt ac verentur te, dicens: Venite benedicti filij patris mei, recipite regnum illud, quod vobis paratum fuit ab origine mundi. Largire hoc, quæsumus te miseris, corpus pater, per Iesum Christum mediatorem ac seruatores nostrum, Amen.

Gratiarum actio pro mulieribus post partum.

Accedet mulier in Ecclesiam, ibique, in loco conuenienti genua flectet iuxta eum locum, in quo mensa Domini collocata est, & Minister mulieri prope stans, hac verba dicet, vel similia, sicuti ipsa occasio postulabit.

Quandoquidem omnipotenti Deo ex sua bonitate visum sit, tibi salutem liberationem dedisse, in quem magno partus periculo præseruasse, maximas propterea gratias Deo ages & orabis.

Deinde hunc Psalmum dicet Minister.

Psalm. 121.

L Euauia oculos meos in montes: vnde veniat auxilium meum.
Auxilium meum venit à Domino: qui fecit cælum & terram.
Non sinet pedem tuum vacillare: neque dormitet qui custodit te.
Ecce non dormitabit: neque dormiet, qui custodit Israel.
Dominus custodit te, Dominus protectio tua super manum dexteram tuam.

Per diem Sol non vret te: neque Luna per noctem.

Dominus custodit te ab omni malo: custodiat animam tuam Dominus.

Dominus custodiet introitum tuum, & exitum tuum, ex hoc nunc & vsque in seculum.

Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto.

Sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in secula seculorum. Amen.

Kyrieleyson.

Christeleyson.

Kyrieleyson.

Pater noster qui es in cælis, &c.

Et ne nos inducas in tentationem

Responsum.

Sed libera nos à malo. Amen.

Minister.

Saluam fac Domine, hanc mulierem famulam tuam.

Psal. 85. v. 2.

Responsum.

Quæ sperat in te.

Minister.

Esto illi turris fortitudinis.

Psal. 60. v. 3.

Responsum.

A facie inimici eius.

Minister.

Domine exaudi preces nostras.

Psal. 101. 1.

Responsum.

Et clamor noster ad te perueniat.

Minister.

Oremus.

OMnipotens Deus, qui liberasti mulierem hanc famulam tuam à magna pœna & in partus periculo, Concede quæsumus, misericordissime Pater, ut ipsa tuo auxilio & fideliter viuat, & ambulet in sua vocatione, secundum voluntatem tuam in hac præsentia vita: ac etiam particeps fiat æternæ gloriæ in vita futura. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Mulier que venit ad gratias agendas, solitas oblationes offerre debet: & si celebrata fuerit Communio, conuenit, ut ipsa sanctam quoque Communionem recipiat.

Comminatio in Peccatores, cum precibus quibusdam, utendis diuersis anni temporibus.

Post Matutinas preces, populo conuocato per Campanæ pulsationem, & in Ecclesiam conueniente, Litania Anglica iuxta morem assuetum dicenda erit: qua finita Minister suggestum ascendet, ac sic dicet.

FRatres, in primitiua Ecclesia, pia erat disciplina, vt in initio Quadragesimæ, tales personæ, qui peccatores erant manifesti ad publicam pœnitentiam essent coacti, & in mundo hoc correpti, quo eorum animæ fierent saluæ in die Domini: & vt eorum exemplo alij admoniti, magis extimescerent peccare. In cuius loco (donec eadem disciplina iterum restitui possit quod maximè est optandum) visum est, vt hoc tempore

pore coram vobis legerentur generales maledictiones Dei sententiæ, aduersus impœniten-tes peccatores, collectæ ex vicesimo septimo capite Deuteronomij, aliisque Scripturæ locis: & vt vos ad singulam quamque sententiam respondeatis Amen: in hunc finem, vt vos admoniti magnæ Dei indignationis in peccatores, citius vocemini ad seriam atque veram pœnitentiam, & cautiùs ambuletis in hisce periculosis diebus, fugientes ab huiusmodi vitis, quibus Dei maledictionem esse debitam ore vestro affirmatis.

Maledictus homo, qui aliquam facit sculptilem & conflatilem imaginem, abominationem Domino, opus manuum artificum, ponetque illum in abscondito, vt eam adoret.

Et respondebit Populus ac dicet.

Amen.

Minister.

Maledictus is est, qui patri suo & matri maledicit.

Responsum.

Amen.

Minister.

Maledictus qui transfert terminos proximi sui.

Responsum.

Amen.

Minister.

Maledictus qui errare facit cæcum in itinere.

Responsum.

Amen.

Minister.

Maledictus qui peruertit iudicium aduerti, pupilli & viduæ.

Responsum.

Amen.

Minister.

Maledictus qui clam percusserit proximum suum.

Responsum.

Amen.

Minister.

Maledictus qui dormit cum vxore proximi sui.

Responsum.

Amen.

Minister.

Maledictus, qui accipit munera, vt percutiat animam sanguinis innocentis.

Responsum.

Responsum.

Amen.

Minister.

Maledictus qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, cuius cor à Domino recedit.

Responsum.

Amen.

Minister.

Maledicti qui sunt immisericordes, scortatores, adulteri, & auari homines, simulachrorum cultores, maledici, ebriosi, & rapaces.

Responsum.

Amen.

Minister.

I Am cum illi omnes maledicti sint, (sicut testimonium perhibet Propheta David) qui errant & declinant à mandatis Dei, nos (memores terribilis iudicii quod nostris capitibus imminet, quodque semper instat) reuertamur ad Dominum Deum, cum omni contritione & humilitate cordis, plangentes & lugentes vitam nostram peccatricem : delicta nostra agnoscantes & confitentes, dignosque poenitentiae fructus facere quaerentes. Iam enim securis ad radicem arborum posita est, sic ut omnis arbor quæ non facit fructum bonum exciditur & in ignem mittitur. Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Ipse pluet super peccatores laqueos, ignem, sulphur, & spiritus procellarum erit pars calicis eorum. Ecce enim Dominus egredietur de loco suo, ut visitet iniquitatem habitatoris terræ. Sed quis diem aduentus eius sustinere poterit? Quis, cum se conspiciendum præbet, consistet? Cuius ventilabrum in manu sua est, & ipse repurgabit aream suam, & congregabit triticum suum in horreum : paleam autem exuret igni inextinguibili. Dies Domini venit ut fur in nocte : Et cum dixerint homines, pax & tuta omnia, tunc repentinus eis imminet interitus, sicuti dolor partus mulieri prægnanti, nec effugient. Tunc apparebit ira Dei, in die vindictæ, quam oblinati peccatores iuxta duritiam cordis eorum sibi ipsis collegerunt, qui bonitatem, tolerantiam, lenitatemque Dei, quum eos assidue ad poenitentiam inuitauerat, contempserunt. Tunc inuocabunt me (dicit Dominus) sed non exaudiam, mané quaerent me & non inuenient me, eo quod exeam habuerint disciplinam, & timorem Domini non susceperint, neque acquieuerint consilio meo, castigationem meam fuerint aspernati. Tunc serum nimis erit pullare, cum clausa sit ianua : & serum misericordiam petere, cum iustitiæ tempus adsit. O terribilis vox iustissimi iudicii, quod super eos denunciandum erit, cum illis dicetur. Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius. Proinde fratres, dum tempus est caueamus, dum dies

dies salutis remaneat : quia venit nox, quando nemo potest operari : Sed cum lucem habeamus credamus in lucem, & vt filij lucis ambulemus, ne mittamur in tenebras exteriores, vbi fletus est & stridor dentium. Ne Dei bonitate abutamur, qui clementer ad vitæ emendationem nos inuitat, & ex infinita sua misericordia pollicetur nobis præteriti peccati remissionem, si ex toto animo, & vero corde reuertamur ad eum. Nam etsi peccata nostra fuerint vt coccinum, quasi nix dealbabitur : Si rubent instar purpuræ, velut lana alba erunt. Conuertimini sincere (ait Dominus) ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruina iniquitas vestra. Projicite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis corda noua, & spiritum nouum, & quare moriemini domus Israel? quandoquidem non delector morte morientis, dicit Dominus Deus : reuertimini ergo & viuetis. Etsi peccauerimus tamen aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum Iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Ipse enim vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. Reuertamur igitur ad eum qui susceptor misericors est omnium peccatorum verè resipiscendum, pro certo nobis ipsis persuasum habentes, quòd ille sit paratus ad recipiendum nos, & benignissimus erit ad condonandum nobis, si cum fideli poenitudine ad eum accesserimus, si nosmet ipsos ei subiecerimus, & posthæc in viis eius ambulauerimus. Si iugum eius commodum, & onus leue sustulerimus ad sequendum eum in humilitate, patientia & charitate, & vt eius sancti spiritus gubernatione dirigamur, eius gloriam semper quærentes, eique debite seruientes in nostra vocatione, cum gratiarum actione. Hoc si fecerimus, Christus nos liberabit ab execratione legis, & ab externa maledictione, quæ in eos cadet, qui à sinistris statuentur, & nos statuet à dextris suis, nobisque dabit beatam patris benedictionem, iubens vt gloriosi regni eius possessionem capiamus, ad quod ipse dignetur nos omnes perducere, propter infinitam suam misericordiam. Amen.

Et tunc omnes genua flectent, & Minister ac clerici genibus flexis, vbi assueverunt Litaniam dicere, hunc Psalmum dicent.

Psal. 50.

Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam : & secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam.

Amplius laua me ab iniquitate mea : & à peccato meo munda me.

Quoniam iniquitatem meam ego cognosco : & peccatum meum contra me est semper.

Tibi soli peccaui, & malum coram te feci : vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.

Ecce

Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum : & in peccatis concepit me mater mea.

Ecce enim veritatem dilexisti : incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

Asperges me Domine hyfopo, & mundabor : lauabis me, & super niuem dealbabor.

Auditui meo dabis gaudium & lætitiā : & exaltabunt ossa humiliata.

Auerte faciem tuam a peccatis meis : & omnes iniquitates meas dele.

Cor mundum crea in me Deus : & spiritum rectum innoua in visceribus meis.

Ne proicias me à facie tua : & Spiritum sanctum tuum ne auferas à me.

Redde mihi lætitiā salutaris tui : & spiritu principali confirma me.

Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur.

Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ : & exaltabit lingua mea iustitiā tuam.

Domine, labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.

Quoniam si voluisses, sacrificium dedissem : vtique holocaustis non delectaberis.

Sacrificium Deo spiritus contribulatus : cor contritum & humiliatum Deus, non despicies.

Benignè fac Domine, in bona voluntate tua Sion : vt ædificentur muri Hierusalem.

Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes & holocausta : tunc imponent super altare tuum vitulos.

Gloria Patri, & Filio, &c.

Sicut erat in principio, &c.

Kyrie eleyson.

Christe eleyson.

Kyrie eleyson.

Pater noster quies in cœlis, &c.

Et ne nos inducas in tentationem.

Responsio.

Sed libera nos à malo.

Minister.

Saluos fac Domine, famulos tuos.

Responsio.

Quis perant in te.

Mi.

Minister.

Mitte illis auxilium de alto.

Responsio.

Et omni tempore potenter eos defende.

Minister.

Adiuua nos Deus salutaris noster.

Responsio.

Et propter gloriam nominis tui libera nos: propitius esto nobis peccatoribus, propter nomen tuum.

Minister.

Domine exaudi preces nostras.

Responsio.

Et clamor noster ad te veniat.

Oremus.

O Domine, misericorditer vt preces nostras audias, te rogamus, & parce omnibus illis, qui tibi peccata sua confiteantur, vt illi (quorum conscientia de peccato acculantur) per clementem tuam condonationem absoluantur. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

O Mnipotentissime Deus, & misericors Pater, qui omnium miseraris, & nihil eorum quæ fecisti odio habeas, qui non vis mortem peccatoris, sed vt potius à peccato se conuertat, & vt saluus fiat: clementer remitte nobis delicta nostra, recipe & consolare nos, qui peccati onere laboramus & onerati sumus; tuum est misereri, tibi soli conuenit peccata condonare: parce igitur nobis bone Domine, parce populo, quem redemisti; ne introeas in iudicium cum seruis tuis, qui vilis pulvis sumus, & miseri peccatores, sed ita iram tuam à nobis auerte, qui humiliter agnoscimus nostram corruptionem, & verè poenitentiam agimus delictorum nostrorum, sic festina ad adiuuandum nos in hoc seculo, vt in æternum tecum viuamus in seculo futuro. Per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

Tunc populus dicet hoc quod sequitur, post Ministerium.

C Onuertere nos, ó bone Domine, & sic conuertemur: propitius esto Domine, propitius esto populo tuo, qui conuertuntur ad te in luctu, ieiunio & oratione: quia tu misericors Deus, plenus clementia, patiens & multæ misericordia. Parcis tu cum nos poenam mereamur, & in ira tua de misericordia cogitas. Parce populo tuo bone Domine, parce:

parce : & ne des hæreditatem tuam in opprobrium. Audi nos Domine, propter magnam misericordiam tuam, & propter multitudinem miserationum nos respice.

Hic ex Ecclesia Anglicana consuetudine, liber Psalmorum tanquam pars Liturgia sacra adijciendus esset, quia ad Matutinas & Vesperinas Preces totus praelegitur singulis mensibus iuxta ordinem praescriptum initio Calendarij quod huic formae publicarum precum, & administrationis Sacramentorum praefigitur. Sed hunc librum non adiecimus in hac Latina Liturgia nostrae editione, quia omnibus pijs Latine callentibus liber Psalmorum sit aliàs ad manum, & nulla Latina Psalmorum versio praeter alijs publica auctoritate in Ecclesia Anglicana, recipiatur.

1870
The following is a list of the names of the persons who have been
admitted to the office of the Secretary of the Board of Education
since the last meeting of the Board.

FORMA
CONSECRANDI
ARCHIEPISCOPOS
ET EPISCOPOS, ET
ORDINANDI

Presbyteros & Diaconos in Ecclesia

Anglicana

T

Qui-

Vicunque in S. Scripturæ lectione, scriptisque veterum Theologorum euoluendis paulò diligentius versantur, non ignorant in Ecclesiâ Christiana istos Ministrorum Ordines ab initio extitisse: Episcopos, Presbyteros, Diaconos: porro eum illis honorem ac reuerentiam semper fuisse habitam, ut nemini fas esset suapte autoritate, vel priuato consilio in quamcunque illarum functionum administrationem temerè sese ingerere: quin prius vocatus, examinatus, ac probatus fuisset, ac denique repperitus talibus ornatus dotibus, quales illius vocationis dignitas necessariò postularet. Hac ratione probatus tandem cum publica diuini Numinis inuocatione, & manuum impositione solebat ad muneri sui administrationem admitti. Quapropter ut in hac nostra Anglicana Ecclesiâ perpetuus harum functionum, & religiosus vigeret cultus, consentaneum visum est, ne quisquam, qui nondum Episcopus, Presbyter, vel Diaconus fuerit factus, vitam ex istis functionibus audeat exercere, priusquam vocatus, probatus, & admissus fuerit secundum Ritus ordinationis publicæ, qui mox sequetur. Diaconatum vero suscipiat nemo ante vicesimum primum ætatis annum, Presbyteratum ante vicesimum quartum, Episcopatum ante tricesimum plenè exactum. Quod si quis Episcopus vel per se, vel per idonea testimonia cognouerit, quempiam moribus probatis præditum, vitamque absque scandalo degentem, adhuc Latinas literas callentem, & S. Scripturæ scientiâ sufficèter instructum; potestatem habeat huiusmodi personam in Die Dominica, vel in festo aliquo Diaconum ordinandi, iuxta modum ac formam sequentem.

O R D I N A T I O

D I A C O N O R V M.

Primum, die statuto per Episcopum iam aduentante, fiat exhortatio pia, munus & officium exponens eorum, qui ministerium quoduis Ecclesiasticum suscepturi sunt, quamque necessaria sunt in Ecclesia Christiana huiusmodi Ministeria, luculenter ostendatur, nec non quo in pretio haberi debeat eorum vocatio apud populum Christianum. Exhortatione peractâ, Archidiaconus vel qui vicem ipsius gerit, eos, qui ad Episcopum veniunt admittendi, præsentabit, huiusmodi verba præfatus.

Reuertente Pater in Christo, præsentato tibi personas hic adstantes, vt admittantur ad munus Diaconatus.

Episcopus excipiens ait.

Vos verò summopere caueatis personas istas iam nobis præsentatas tam doctrinâ, quam probitate morum dignas esse & habiles, qui munus suum exerceant ad gloriam Dei, & ædificationem Ecclesiæ.

Archidiaconus respondet.

Ego quidem tales eos comperio tum ex aliorum de illis iudicio, tum ex meo ipsius examine.

Tum Episcopus ita populum alloquitur.

Fratres si quis vestrum sciat impedimentum aliquod, vel quoduis crimen enormius in istis personis, quæ nunc ad officium Diaconatus præsentantur, quo minus ad ipsum admitti debeant, iam prodeat in Dei nomine, & impedimentum illud siue crimen, quodcunque tandem fuerit, ostendat.

Quod si crimen aliquod, vel impedimentum fuerit obiectum eorum alicui, abstinebit Episcopus ab eius ordinatione, donec reus a tali criminatione se liberum esse probauerit.

*Posthac Episcopus eos, qui digni fuerint reperti, commendans precibus vniuersi cætus, una cum Clericis, & plebe præsentè, Litaniam * cum precationibus sequentibus recitabit.*

Precatio.

Omnipotens Deus, qui diuina tua prouidentia diuersos Ministrorum ordines in Ecclesia tua constituisti, & sanctos Apostolos tuos

* Litania pe-
tenda est è li-
bro precum
publicarum
Ecclesiæ An-
glicanæ,
pag. 189.

tuos inspirasti diuinitus quo tempore illi, S. *Stephanum* Protomartyrem, vna cum alijs ad istud Diaconatus munus eligerant, dignere, quæsumus, vicissim istos famulos tuos, qui nunc ad similem administrationem vocantur, misericordix tuæ vultu clementer intueri: ita instrue illos sacrosanctæ veritatis tuæ doctrina, ita morum innocentia, & vitæ integritate adorna, vt & verbo, & exemplo in hoc suo munere fidelem tibi præstare possint operam, ad nominis tui gloriam & incrementum Ecclesiæ, propter meritum Iesu Christi Saluatoris nostri, qui viuit, & regnat tecum vna cum Spiritu Sancto, & nunc & in æterna secula. Amen.

Hic sequantur preces, quæ propria sunt eius diei in celebratione.

S. Cane. Epistola verò legatur ex priore ad *Timoth.* cap. 3.

a versu octauo ad finem Capitis. vel ex *Act.* cap.

6. a ver. 2. ad 8.

Ante lecturam autem Evangelij, Episcopus in cathedra sedens curabit Iuramentum de suprema Regis potestate contra inuidiam, & auctoritatem quarumcunque Potestatum & Principum externorum singulis, qui ordinandi sunt ad ministrari, atque suscipi sub hac verborum formula.

EGO *A. B.* palam testor, & ex conscientia mea declaro, quod Maiestas Regia, vnicus est supremus gubernator huius Regni, omniumque aliorum suæ Maiestatis Dominiorum ac territoriorum, tam in omnibus Spiritualibus siue Ecclesiasticis rebus aut causis, quam in Temporalibus: & quod nullus extraneus Princeps, Persona, Prælati, Status, aut Potentatus, habet aut habere debet vllam Iurisdictionem, potestatem, superioritatem, præminentiam, vel auctoritatem Ecclesiasticam siue Spirituale infra hoc Regnum; & proinde renuntio penitus & rejicio omnes extraneas Iurisdictiones, potestates, superioritates, & auctoritates: Et promitto, me deinceps fidem, & veram obedientiam, Regiæ Maiestati, eiusque Hæredibus, ac legitimis Successoribus præstiturum: & pro virili meâ adiuturum ac propugnaturum omnes Iurisdictiones, priuilegia, præminentias, & auctoritates Regiæ Maiestati, Hæredibus suis, ac successoribus concessas, vel debitas, siue Imperiali huius Regni Coronæ vnitas & annexas. Ita me Deus adiuuet, & per huius libri contenta.

Iuramentum Fidelitatis.

EGO *A. B.* verè & sincère agnosco, profiteor, testificor & declaro in conscientia mea coram Deo & mundo, quod supremus Dominus noster Rex *Jacobus*, est legitimus & verus Rex huius regni, & omnium aliorum Maiestatis suæ Dominiorum & terrarum: Et quod Papa nec per se ipsum, nec per vllam aliam auctori-

auctoritatem Ecclesiæ, vel sedis Romanæ, vel per vlla media cum quibuscunque alijs aliquam potestatem, nec auctoritatem habeat Regem deponendi, vel aliquorum Maiestatis suæ Dominiorum vel Regnorum disponendi, vel alicui Principi extraneo ipsum damnificare, aut terras suas inuadere auctoritatem concedendi, vel villos subditorum suorum ab eorum suæ Maiestatis obedientiâ & subiectione exonerandi, aut vllis eorum licentiam dare arma contra ipsum gerendi, tumultus seminandi, aut aliquam violentiam aut damnum Maiestatis suæ Personæ, Statui, vel Regimini, vel aliquibus suis subditis infra sua Dominia offerendi. Item, iuro ex corde, quod non obstante aliquâ declaratione, vel sententiâ Excommunicationis, aut deprivationis factâ vel concessâ, aut fiendâ vel concedendâ, per Papam vel successores suos, vel per quancunque auctoritatem deriuatam vel deriuari prætentam ab illo, seu à suâ sede contra dictum Regem, hæredes aut successores suos, vel quacunque absolutione dictorum subditorum ad eorum obedientiâ; fidelitatem tamen & veram obedientiam suæ Maiestati, hæredibus, & successoribus suis præstabo; Ipsumque & ipsos totis meis viribus contra omnes conspirationes & attentata quæcunque, quæ contra Personâ illius, vel illorum, eorumque Coronam & dignitatem, ratione vel colore alicuius sententiæ vel declarationis, aut aliâs facta fuerint, defendam: omnemque operam impendâ reuelare, & manifestum facere suæ Maiestati, hæredibus & successoribus suis omnes prodiones, & proditorias conspirationes, quæ contra illum aut aliquos illorû ad notitiam, vel auditum meum peruenerint. Præterea iuro, quod ex corde abhorreo, detestor, & abiuro tanquam impiam & hæreticam, hanc damnabilem doctrinam & propositionem, Quod principes per Papam excommunicati vel depriuati, possint per suos subditos, vel aliquos alios quoscunque deponi, aut occidi. Et vltèrius credo, & in conscientiâ meâ resoluo, quod nec Papa, nec alius quicunque potestatem habet, me ab hoc Iuramento, aut aliquâ eius parte absoluedi: quod Iuramentum iuramus rectâ ac plenâ auctoritate esse mihi legitimè ministratum, omnibusque indulgentijs ac dispensationibus in contrarium renuncio. Hæcque omnia planè ac syncerè agnosco & iuro iuxta expressa verba per me hic prolata, & iuxta planum ac communem sensum & intellectum eorundem verborum, absque vllâ æquiocatione, aut mentali euasione, vel secreta reseruatione quacunque. Hancque recognitionem & agnitionem facio cordialiter, voluntariè & verè, in vera fide Christiani viri: Sic me Deus adiuuet.

His peractis, eorum singulos ordine suo in presentia plebis hoc modo percontabitur Episcopus.

T Vne credis te interno S. Spiritus instinctu vocatum esse ad istud munus suscipiendum, in quo Deo servias ad promovendam eius gloriam, & gregem eius ædificandum?

Resp. Ita credo.

Episc. Nunquid persuasum habes te iuxta voluntatem Domini nostri Iesu Christi, & legitimam huius regni constitutionem vocatum esse ad Ecclesiasticum ministerium?

Resp. Ita mihi persuasum est.

Episc. An omnes S. Scripturæ libros Canonicos tam Veteris:quàm Novi testamenti firma fide amplecteris?

Resp. Amplector.

Episc. Num statuis in ea, quæ tibi mandata fuerit Ecclesia, diligenter illas ad populum ibi congregatum perlegere?

Resp. Statuo.

Episc. Diaconi munus in eo præsertim consistet, ut præstò sit Presbytero dum sacris administrandis incumbit in Ecclesia sibi assignata, suamque præster operam in celebratione S. Ccenæ, ad distributionem Sacramenti. Item S. Scripturas, atque Homilias populo perlegere, luniores in Articulis fidei erudire, Infantes baptizare, nec non verbum Dei prædicare, dummodo ab Episcopo censeatur idoneus, qui ad id muneris admittatur: spectat insuper ad eius officium siquidem talis etiam cura erit necessaria, inquirere de conditione ægrotantium, pauperum, & infirmorum in sua parochia degentium, ut eorum cognomina, domicilia, inopiamque innotescat pastori, qui sua ad gregem religiosa cohortatione curabit piorum animos excitare ad necessaria vitæ subsidia, aliasque eleemosynas in illorum sustentationem subministrandas. Hæcne tui libenter & alacriter præstabis?

Resp. Præstabo, Deo auxiliante.

Episc. Anne omni studio & diligentia curabis sic tuam ipsius, & familiæ tuæ vitam ad normam doctrinæ Christianæ dirigere, ut quantum in vobis fuerit, salutaria ouibus Christi exempla vosmetipsos præbeatis?

Resp. Ita faciam, Domino iuvante.

Episc. Nunquid Ordinario tuo, alijsq; præcipuis Ecclesiæ Ministris obedientiam cum reuerentia præstabis, pijs eorum monitis libenti animo obtemperans?

Episc. Conabor hoc facere, adiuuante Domino.

*Tunc Episcopus, manibus singulorum capitibus separatim impositis,
hæc verba pronunciet.*

Potestatem habeto Diaconatus officium administrandi in illa Ecclesia, quæ tibi fuerit commendata: In nomine Patris, Filij, & Spiritus sancti Amen.

*Hoc facto, tradet Episcopus singulis in manus N. Testamenti
codicem, huiusmodi utens verbis.*

Habeto quoque potestatem Euangelium in Ecclesia Dei legendi, nec non prædicandi, si quando more legitimo ad id muneris admittaris.

Sequatur statim Euangelij, quod eius dici proprium fuerit, Lectio per eum præstanda, quem Episcopus designauerit. Mox ad Sacram Cenam se accingat Episcopus, omnibus, qui ordinantur, manentibus, Cenamque S. unâ cum eoperipientibus.

S. Cænâ peractâ, post Collectam ultimam, & immediatè ante benedictionem, ista quæ sequitur precatio adhibeatur.

Omnipotens Deus, largitor bonorum omnium, qui per immensam tuam bonitatem dignatus fueris tuos hosce seruos ad munus Diaconorum gerendû in Ecclesia suscipere, instrue illos, te quæsumus, Domine, ea animi modestia, humilitate, atque constantia in obeundo suo munere, ut ad omnis disciplinæ spiritualis obseruantiam parati, ac synceræ conscientiæ testimonio muniti, in Christo filio tuo perpetuò stabiles, ac firmi permaneant: eaque fide, atque integritate in hoc inferiori munere sese gerant, ut digni aliquando reperiantur, qui ad grauiora in Ecclesia tua Ministeria suscipienda vocentur. Hoc nobis concedas propter eundem filium tuum Iesum Christum Seruatorem nostrum, cui honor, laus, & gloria debetur in omnem æternitatem. Amen.

Hic demum oportet Diaconum intelligere, permanendum ei esse in suo munere suscepto munere, ad minimum per integrum anni spatium, nisi forte ob causas non leues aliter visum fuerit Ordinario suo. Ita enim in rebus ad Ecclesiasticam disciplinam spectantibus promptior & peritior enadet: Si verò fidelis reperiens fuerit in munere suo fungendo, poterit post modum in Ordinem Presbyterij cooptari a sua Diocesis Episcopo.

Forma siue Ritus ordinandi Presbyteros.

Post exhortationem, qualis describitur in Ordinatione Diaconorum, sequatur statim S. Cænæ administratio. Epistola verò prælegatur ex Act. cap.

viceſimo a verſu decimoſextimo ad triceſimum ſextum, vel ſi forte contingat eodem die, & Diaconos, & Presbyteros ordinari totum cap. 3. 1. ad Timoth. Poſtea legatur etiam pars Euangelij extrema ſecundum Matth: a verſu decimo octauo ad ſinem: vel illud Ioan: 10. a verſ: primo ad decimum ſeptimum, vel Ioan. 20. a verſu 19. ad 24.

Euangelio lecto, recitetur vel decantetur ſequens hymnus.

<p>VENI Creator Spiritus, Mentes tuorum viſita, Imple ſupernâ gratiâ, Quæ tu creâſti pectora: Qui paracletus diceris, Donum Dei altiffimi, Fons viuus, ignis, charitas, Et ſpiritualis vnctio: Tu ſeptiformis munere, Dextræ Dei tu digitus, Tu ritè promiſſo Patris, Sermone ditans guttura: Accende lumen ſenſibus, Infunde amorem cordibus,</p>	<p>Infirma noſtri corporis, Virtute firmans perpeti: Hoſtem repellas longius, Pacemque dones protinus, Ductore ſic te præuio, Vitemus omne noxium. Per te ſciamus, da, Patrem, Noſcamus atque Filium, Te vtriuſque Spiritum, Credamus omni tempore. Sit laus Patri cum Filio, Sancto ſimul Paracleto, Noſiſque mittat Filius Chariffima Sancti Spiritus.</p>
---	--

Hymno finito, Archidiaconus eos omnes qui Presbyteratum illo die ſunt ſuſcepturi, præſentabit Epifcopo, hiſce verbis uſus:

Reuertente Pater in Chriſto, præſento tibi Perſonas hîc adſtantes, vt ad Ordinem Presbyterij admittantur.

Hic vero adhibeantur interrogationes & reſponſiones quæ ſupra præmittuntur in Ordinatione Diaconorum.

Tumque Epifcopus ad populum conuerſus dicet.

Dilecti fratres, hi ſunt illi, quos annuente Deo, ſtatuiſmus hodie in Sacrum Presbyterij miniſterium cooptare; Nihil enim inuenimus poſt examinationem debitam obſtare, quo minus cenſeamus eos aptos & idoneos ad illud munus obeundum, adeoque legitime ad idem vocatos eſſe. Si quis autem veſtrûm in eorum quouis, grauius vllum crimen, vel impedimentum cognoſcat, cuius cauſa ad ſacrum iſtud miniſterium non debeat recipi, ne grauetur id extemplo in Dei nomine patefacere.

Quod

Quod si grauius aliquod crimen, vel impedimentum obiectum fuerit. &c. Sicut supra in Ordinatione Diaconi, usque ad finem Litanie, cum hac precatione.

Omnipotens Deus, largitor bonorum omnium, qui per Sanctum tutum Spiritum diuerlos ministrorum ordines in Ecclesia tua constituisti, dignere quæsumus, benigno misericordiæ tuæ aspectu hos famulos tuos intueri, qui hodierno die ad Presbyterij functionem vocantur. Ita illos veritate tuæ doctrinæ instruas, ita vitæ innocentia communias, vt in hoc suo munere præstando fidelem tibi operam præstare possint tam verbo quàm exemplo ad nominis tui gloriam, & emolumentum Ecclesiæ, propter merita saluatoris nostri Iesu Christi, qui viuit & regnat tecum, & cum Spiritu S. in secula seculorum Amen.

Hic singulis ordinandis Iuramentum de suprema Regis potestate sicut præscribitur in Ordinatione Diaconorum, proponet Episcopus. Quo facto, huiusmodi eos oratione alloquetur.

Avdiaistis, fratres, tam in priuata vniuscuiusque vestrum examinatione, & exhortatione ad vos factâ, quàm ex sacris etiam lectionibus ex Euangelio, scriptisque Apostolicis desumptis, quæ sit amplitudo & dignitas eius functionis, ad quâ hodierno die vocati estis. Vos igitur in nomine Domini nostri Iesu Christi obtestamur, vt serio apud animos vestros cogitetis de onere, magnitudineq; officij vestri: vtpote qui appellamini in S. literis Legati, Excubitores, Pastores, ac Dispensatores Domini, ad docendum, præmonendum, pascendum, & curandum familiam Domini: vt Oues Christi disperlas & palantes perquiratis, eiusque filios per mundum hunc malignum vagantes in viam reducat, quo tandem æternam salutem per Christum consequantur. Ex animis vestris nunquam excidat quàm immensus thesaurus commissus sit vestræ fidei: ipsius scilicet Christi oves, quarum gratiâ sanguinem suum effundere non recusauit, vt eas redimeret mortis suæ pretio. Imò Ecclesia, hoc est, ouile Christi, cui vos debetis ministerium vestrum impendere, ipsius sponsa, ipsius corpus existit. Quod si hæc Ecclesia, vel quod uiseius membrum ex vestra negligentia, vel incuria, detrimenti quid capiat, tanti criminis magnitudinem, & emergentis inde supplicij gravitatem haudquaquam ignorare poteritis. Finem igitur atque scopum Ministerij vestri summa cum animi attentione perpendite, labore, cura, & industria vestra nunquam cessantes quotquot fidei vestræ committuntur oves, vel in posterum committentur, ad veram Dei cognitionem perducere, & in vnitatem fidei coniungere,

iungere, ac fouere: vt erroribus explosis, sana doctrina enutriantur, donec tandem ad plenam, & perfectam ætatem in Christo excrecant, excellentes ea morum sanctitate, quæ Christi corpus & sponfam decet. Hæc cum ita sint, videtis quanta vobis necessitas incumbit, gratitudinem vestram erga Dominum declarandi, qui vos ad tam sublime honoris gradum euexit. Vobis idcirco cauendum est omni studio ac diligentia, ne vel ipsi scandalum vllum, vel occasionem, scandali alijs præbeatis. Hæc autem cum proprijs viribus præstare non possitis, quoniam & posse & velle à solius Dei potestate promanat, vestrum erit assiduus, & enixis precibus ab ipsius bonitate contendere, vt ad ea præstanda mentes vestras & vires excitare velit. Cum verò tantum istud opus de saluandis hominibus, non alia ratione peragitur, quam sanæ doctrinæ beneficio, & exhortationum stimulis, quæ in S. Scripturis abunde suppeditantur, adhibita insuper vitæ morumque integritate; satis intelligitis quanto studio tum in S. Literis perlegendis & perdiscendis versari vos oporteat, tum in formandis ad earum normam vestris atque vestrorum moribus: abiectis interea nimis fallacis mundi curis, & vanis illecebris, quibus abduci, & retardari possitis ab officio vestro. Nos quidem spem bonam concipimus, ista vos iam diu ante hac apud animos vestros euoluissè, atque per Dei gratiam statuisse apud vos ad hanc vocationem vestram, omni studio atque industria vosmetipsos accingere, huic vni curæ, quantum in vobis fuerit, incumbentes. Speramus etiam vos nunquam desituros auxilium supernum S. Spiritus implorare a Deo Patre per intercessionem Seruatoris nostri Iesu Christi, vnici Meditatoris Dei & hominum, vt per assiduam S. Scripturæ lectionem ac meditationem indies maturiores euadatis, & peritiores; eamque innocentiam, & sanctimoniam per totum vitæ cursum vosmet, & familia vestra declaretis, quæ reliquo gregi tanquam salutare exemplum ad imitandum proponatur. Verum vt de mente ac voluntate vestra melius istis de rebus constare possit, huic vniuerso cœtui Christiano, adeoque agnoscatis vosmetipsos arctiori vinculo obstringi ad fidem præstandam promissi vestri, agite, respondeatis iam clare ac dilucidè ad ea, quæ de hoc negotio vice ac nomine cœtus istius ex vobis percontabimur.

Episc. Nunquid tibi plenissimè persuasum est te iuxta voluntatem Dei, ac Domini nostri Iesu Christi, & legitimam huius regni constitutionem vocatum esse ad Presbyterij Ministerium?

Resp. Ita mihi persuasum est.

Episc. Num credis vniuersam doctrinam Christianam, quæ ad salutem æternam per fidem in Iesum Christum necessariò requiritur, in S. Literis sufficienter contineri? Anne populum quoque fidei tuæ commis-

commisſum eiſdem erudiendum, atque inſtruendum curabis, nihil docens tanquam ad æternam ſalutem neceſſarium, quod tibi non liquido conſter S. Literarum teſtimonio concludi, & confirmari poſſe?

Reſp. Illud credo, atque ita facere per Dei gratiam decreui.

Ep/c. Nunquid fidelem & aſſiduam nauabis operam in doctrinæ, Sacramentorum, atque diſciplinæ Chriſtianæ diſpenſatione, iuxta præceptum Domini, & receptum morem huius regni, gregemque tuæ fidei commendatum docebis eadem omni ſtudio obſeruare?

Reſp. Hoc faciam Deo auxiliante.

Ep/c. Num omnem adhibebis diligentiam in exterminandis quibuſcunque erroribus, & doctrinis verbo Dei contrari ſ? Item tam priuatis quam publicis admonitionibus, & ſalutaribus vteris exhortationibus apud infirmos & ſanos intra limites tuæ Parochiæ, quoties neceſſitas poſtulabit?

Reſp. Ita faciam, Domino auxiliante.

Ep/c. Num aſtduus eris in precibus, in S. Literarum lectione ſedulus, illiſque te ſtudijs addices, quæ conducere poterunt ad genuinum earum ſenſum percipiendum, abdicatis carnis & mundi cupiditatibus?

Reſp. Studebo per Dei gratiam hoc facere.

Ep/c. Anne diligenter laborabis tum tuam ipſius, tum familiæ tuæ vitam, quantum in vobis fuerit, ad normam Chriſtianæ doctrinæ ita componere, vt ſalutare ouibus Chriſti reiſum præbeas exemplum?

Reſp. Conabor, Domino dante, hoc efficere.

Ep/c. An omni ſtudio, quantum in tua poteſtate fuerit ſitum, pacem, tranquillitatem, charitatemque inter Chriſtianos omnes procurabis atque fouebis, imprimis inter eos, qui fidei tuæ vel nunc ſunt, vel in poſterum erunt commendati?

Reſp. Ita faciam, adiuuante Domino.

Ep/c. Nunquid Ordinario tuo, aliſque præcipuis Eccleſiæ Miniſtris, quorum iuriſdictioni te ſubelle contigerit, obedientiam cum debita reuerentia præſtabis, libenti animo ſalutaribus eorum monitis obtemperans, piſque cenſuris acquieſcens?

Reſp. Hoc quoque faciam, Domino auxiliante.

Tunc Epiſcopus dicat hoc modo.

Omnipotens Deus, qui voluntatem hanc mentibus veſtris inſtellare dignatus eſt, vires vitæ ſimæ facultatē concedat vobis ad hæc omnia præſtanda, atque implenda, vt bonum illud opus ſuum, quod incepit in vobis, foeliciter perficiat uſque, ad ſupremum illum diem, quo venturus eſt ad iudicandum viuos & mortuos.

Poſt hæc rogatur vniuerſa congregatio, vt velint tacitis ſuis precibus

& votis ardentibus istud negotium, eiusque successum Deo commendare. Cuius rei gratiâ paucillum temporis spatium, prout visum erit expedire, silentio transigatur.

Quo facto precabitur Episcopus hoc modo.

Deus Omnipotens, ac Pater cœlestis, qui ex infinita tua erga nos charitate filiū tuū vnigenitū Iesum Christū, in quo solo tibi com-lacitū est, dignatus es exhibere, vt nobis esset propitiator, & vitæ æternæ auctor: qui immenso illo pretio redemptionis nostræ persoluto, in cœ-lum ascendens, Apostolos, Prophetas, Euangelistas, Doctores, & Pastores in hunc modum emisit, quorum labore ac ministerio ex singulis orbis terrarum partibus ingentem fidelium gregem collegit, ad immortalē nominis sui gloriam declarandam: gratias tibi agimus, quas possumus maximas pro hac tanta erga maiores nostros benignitate, atque beneficentia tua. Inprimis vero ex toto cordis affectu ineffabilem tuam erga nosmetipsos misericordiam agnoscimus, & prædicamus, quod hosce seruos tuos coram hîc adstantes vocare dignatus sis ad id munus ac ministerium, quod in æterna salute comparanda versatur. Concedas quæsumus, per & propter eundem filium tuum & nobis ipsis, & alijs vbiuis gentium sanctum tuum nomen inuocantibus, vt animorum nostrorum gratitudinem pro hoc tanto beneficio studiose declaremus per obedientiam nostram: vtque maiorem indies in vera fide & agnitione filij tui profectum faciamus per salutarem S. tui Spiritus assistentiam. Ita tandem fiet, vt non solum per hos tuos ministros, sed per eos etiam in quorum gratiam ministerio suo funguntur, sanctum tuum nomen perpetuo glorificetur, sineque regni tui benedicti longius a clatius propagentur, per eundem filium tuum Iesum Christum Dominum nostrum, qui viuunt & regnat tecum in vnitatem eiusdem S. Spiritus in secula seculorum. Amen.

Hac finita precatōne, Episcopus & Presbyteri præsentēs manus suas imponant singulorum, qui ordinantur, capitibus separatim. Quibus in genua submisisse procumbentibus, Episcopus hac verba pronuntiabit.

Accepito Spiritum Sanctum: cuius remisisti peccata, erunt ei remissa, & cuius ligaueris peccata, erunt ei ligata. Tu verò fidelem age dispensatorem verbi Dei, & sacramentorum, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.

Episcopus

*Episcopus ite[m] singulis eorum in manus tradens S. Scriptura
codicem, sic dicit;*

Habeto tu auctoritatem prædicandi verbum Dei, & administrandi
Sacramenta in illa Ecclesia; quæ tibi fuerit commendata.

*Hoc peracto, Symbolum fidei decantetur per cœtum: statimque, e ad S.
Communione accingant, quam omnes, qui Ordines suscepturi sunt, pariter
percipiant, in eodem permanentes loco, ubi manuum impositionem acceperunt,
donec S. Cœna fuerit peracta.*

*Tunc autem post ultimam Collectam, immediate ante benedictionem sequa-
tur ista precatio.*

Misericors Pater, obsecramus humillimè clementiam tuam, vt è
sancta tua sede cœlestem benedictionis tuæ rorem super hosce
seruos tuos facias descendere: vt omni vitæ sanctimonia, iustitiæque
tanquam veste decora induantur; Quo verbum tuum illorum voce præ-
dicatum semper vim suam & efficaciam obtineat, nec vilo tempore in-
utile auditoribus, vel infructuosum reperiatur. Nobis quin etiam gratiam
concedas audiendi verbum tuum studio propenso, illudque fideliter
amplectendi tanquam instrumentum æternæ nostræ salutis, & anima-
rum nostrarum pabulum. Vt in omnibus dictis, factisque nostris glo-
riam tuam vnice quæramus, & incrementum regni tui per Iesum Chri-
stum Dominum nostrum. Amen.

*Si Diaconatus & Presbyterij Ordines eodem die conferantur, tum omnia
in S. Cœnæ celebratione eodem modo peragantur, quo prescribitur in Ordina-
tione Presbyterorum, nisi quòd loco Epistolæ legatur cap. tertium 1. ad Timoth.
Post Epistolam vero statim ordinentur Diaconi, & Litaniam semel decantare
vel recitare sufficiat.*

Modus consecrandi Archiepiscopum vel Episcopum.

Legatur Epistola ex 1. ad Timoth. cap. 3. a versu 1. ad 8.

*Euangelium sit Christi verba ad Petrum de pascendendis Ovis. Ioan. 21.
vers. 15. & 16. vel illud Ioan. 10. vt habetur supra in Ordinatione Presby-
terorum. Euangelio & Symbolo finitis, primùm electus Episcopus per duos
alios Episcopos presentatur illius Proninciæ Archiepiscopo, vel alicui Epif-
copo ex ipsius consensu vices suas gerenti, sub hac verborum forma.*

Reueren-

Reuereudissime in Christo Pater, præsentamus tibi hunc pium, & doctum virum, vt in Episcopum consecretur.

Tunc Archiepiscopus mandatum Regum de illius consecratione produci, & publicè recitari curabit. Deinde Inramentum de suprema Regis potestate agnoscenda Electis ministrabitur, sicut in Ordinatione Diacon. Postrèmo iuramentum suscipiat de obedientia debita Archiepiscopo præstanda, eo modo quo sequitur.

IN Dei nomine, Amen. Ego I. N. Ecclesiæ, atque Sedis N. electus Episcopus profiteor, atque polliceor omnem reuerentiam, atque obedientiam debitam Archiepiscopo, & Ecclesiæ Metropolitica N. & Successoribus suis, sicut me Deus adiuuet per Iesum Christum.

Hoc Inramentum non suscipitur in consecratione Archiep. Mox Archiepiscopus ceterum presentem ad auxilium diuinum implorandum hortatus, sic eos alloquitur.

Scriptum est, fratres, in Euangelio S. Lucæ, Christum Seruatorem nostrum totam noctem precatione consumpsisse, antequam Apostolos sibi elegerat, atque in mundum miserat. Scriptum est etiam in Actis Apostolicis, discipulos, qui Antiochiæ fuerunt, ieiunio & oratione vfos esse, priusquam Paulo & Barnabæ manus impoluerant, & ad munus suum eos ablegauerant. Nos igitur secundum Saluatoris Christi exemplum, & Apostolorum suorum, ad preces nuncupandas nos conferamus, antequam personam hanc nobis præsentatam admittamus, vel opus ei demandemus, ad quod eum confidimus à S. Spiritu vocatum esse.

Hic, sicut in ordinatione Diaconi decantetur Litania; in qua post ea verba [vt Episcopos, Pastores, & Ministros Ecclesiæ, &c.] addatur & hac Petitio.

TE rogamus, vt huic fratri nostro electo Episcopo, benedictionem, & gratiâ tuam largiri digneris, quo munus istud, ad quod vocatus est, diligenter exequi possit ad ædificationem Ecclesiæ, & ad honorem, laudem & gloriam nominis tui.

Resp. Exaudinos, obsecramus te, Domine.

Hac verò oratione Litania concludatur.

OMnipotens Deus, largitor bonorum omnium, qui per S. tuum Spiritum diuersos Ministrorum ordines in Ecclesia tua constituisti, dignere quæsumus hunc seruum tuum ad Ministerium Episcopatus

tus iam vocatum clementer intueri. Ita illum instruas doctrinæ tuæ veritate, ita vitæ innocentia adornes, vt in hoc suo munere obeundo fidelem operam præstare possit & verbo & exemplo, ad nominis tui gloriam, atque emolumentum Ecclesiæ tuæ per merita Saluatoris nostri Iesu Christi, qui regnat tecum, & cum Spiritu Sancto in secula seculorum. Amen.

Tunc Archiepiscopus in cathedra sedens, hunc in modum alloquetur eum, qui consecrandus adstat.

FRater, quandoquidem tam veteres Canones, quam S. Scriptura nos admonent, haud temere manus cuiquam imponendas esse, vel quenquam subito admittendum ad gubernandam Christi Ecclesiam, quam is non minore sancti pretio, quam proprii sanguinis effusione sibi acquisiuit: idcirco priusquam te ad hanc administrationem, ad quam vocaris, admittam, æquum fuerit quædam abs te sciscitari in eum finem, vt presens iste cœtus intelligat, & testimonium etiam ferat mentis ac propositi tui, quo modo statueris te gerere in Ecclesia Dei.

Archiep. Anne tibi persuasum habes te ad hanc administrationem verè vocatum esse, iuxta voluntatem Domini nostri Iesu Christi, & constitutionem huius regni?

Resp. Ita mihi persuasum habeo.

Archiep. Nunquid tibi persuasum habes S. Scripturas sufficienter continere omnem doctrinam, quæ necessariò ad salutem requiritur? Itemque statuis per easdem S. Scripturas populum fidei tuæ commissum instruere, nihil præterea docendo vel astruendo tanquam ad salutem necessarium, quod per easdem credas confirmari, vel demonstrari non posse?

Resp. Ita mihi persuasum habeo, atque ita mecum statui facere per Dei gratiam.

Archiep. Ergone in eisdem S. literis studiosè teipsum exercebis, Deum inuocando, vt aperiat tibi verum ac genuinum earum intellectum, quo poteris alios per easdem sana doctrina erudire, atque exhortari, nec non conuincere ac refellere veritati contradicentes?

Resp. Sic faciam ope diuina.

Archiep. Nunquid paratus es fidelem ac diligentem operam impendere ad exterminandam, & extirpandam quamcunque peregrinam, erroneam, verboque diuino contrariam doctrinam: aliosque tam priuatum, quam publicè ad idem faciendum prouocabis atque excitabis?

Resp. Etiam ad hoc præstandum paratus sum, diuino confusus auxilio.

Archiep. Num omni impietati, mundanisque concupiscentiis renunciabis, pie, iustè, ac sobriè vitam in hoc mundo instituens, vt in rebus

bus omnibus bonorum operum te præbens exemplum aliis, aduersarium pudefacias, cum nihil habeat, quod tibi merito obijciat?

Resp. Ita faciam per Dei auxilium.

Archiep. An in te quantum fuerit, pacem, concordiam, & charitatem inter omnes homines procurabis & promouebis. Si quos autem turbulentos, effrænos, vel criminosos intra fines Dioceseos tuæ offenderis, castigabis eos ac punies iuxta auctoritatem tibi ex Dei verbo, Regnique huius sanctionibus concessam?

Resp. Sic faciam, fauente Dei gratia.

Archiep. An pauperibus, egenis, & aduenis, auxilioque indigentibus, propter Christi meritum misericordem te ipsum, atque beneficium præbebis?

Resp. Me talem præbebo, Deo dante.

Archiep. Deus omnipotens, Pater noster cælestis, qui hanc tibi voluntatem concessit, concedat insuper vires ac facultatem ad hæc omnia efficaciter præstanda, ut opus illud suum, quod incepit in te absoluat, reque integrum, & inculpabilem inueniat in illo supremo die, per Iesum Christum Dom. nostrum. Amen.

*Hic psallatur vel recitetur, Veni Creator &c. sicut supra in
Ordinat. Presbyterorum.*

Hoc peracto dicet Archiepiscopus.

Exaudi Domine precationem nostram.

Resp. Et clamor noster ad te perueniat.

Prece mur.

Omnipotens Deus, & misericors Pater, qui ex infinita bonitate Iesum Christum unicum, ac dilectissimum filium tuum nobis donasti Redemptorem, & æternæ salutis authorem: qui postquam sua morte perfecisset opus Reconciliationis nostræ, atque in cælum ascendisset, dona sua abundè largitus est hominibus, constituens alios Apostolos, alios Prophetas, alios Evangelistas, alios Pastores, & Doctores ad ædificationem, & consummationem Ecclesiæ: concedas, quæsumus, huic seruo tuo eam gratiam, ut semper sit paratus ad Euangelium, lætumque nostræ tecum Reconciliationis nuncium promulgandum. Præterea, ut auctoritate sibi concessa non ad destructionem, sed ad ædificationem, non ad detrimentum, sed ad emolumentum Ecclesiæ utatur: Itaque familiæ tuæ, sicut fidum ac prudentem decet, æconomum, pabulum suo tempore distribuens, recipiatur tandem in cæleste gaudium
per

per Iesum Christum Dominum nostrum, qui tecum, & cum Sp.S. uiuit
& regnat vnus Deus in omnem æternitatem. Amen.

*Archiepiscopus & Episcopi præsentés, manus suas imponant super
caput Episcopi electi, sic dicente Archiepiscopo.*

Accipe Spiritum Sanctum, & excitare memineris gratiam Dei, quæ
in te est per manuum impositionem. Dedit enim nobis Deus Spiritum
non timoris, sed potestatis, charitatis & sobrietatis.

*Porro Archiepiscopus S. Codicem accipiens, eique tradens,
hæc dicat verba.*

Attendas lectioni, exhortationi, atque doctrinæ. Quæ in hoc libro
continentur serio meditare. Ea utaris diligentia, ut profectus tuus in
istis rebus omnibus fiat manifestus. Attendas, inquam, tibi, & doctri-
næ tuæ. Hoc enim fideliter præstando & te ipsum seruabis, & eos qui
te audiunt. Erga oues Christi non te lupum geras, sed Pastorem, gre-
gem non deuorans, sed pascens. Infirmos sustentens, ægrotos sanes, con-
tritos vincias, extorres reducas, perditos quæras. Ita sis misericors, ne
fias remissus; ita disciplinam exerceas, ne sis crudelis. Ut cum summus
ille animarum Pastor apparuerit, immarcescibilem gloriæ coronam
accipias per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

*Archiepiscopus hic se accingat ad S. Cœnam, quæ cum recens consecratus
Episcopus, alijs, communicabunt. Instar vltimæ verò Collectæ, immediatè
ante benedictionem concludat cum hac precatione.*

Clementissime Pater, oramus te supplices, ut super istum seruum
tuum benedictionem tuam superne facias descendere; itaq; illum
Sancto tuo Spiritu imbui digneris, ut prædicando verbum tuum se-
culum operam præstare possit doctrinæ, reprehensioni, castigationi, ob-
testationi cum omni tolerantia, fiatque salubre fidelibus exemplum
tam in sermone, quam in moribus suis; amore, fide, castitate, vitæque
integritate excellens. Ut post hunc suum cursum exactum in illo supre-
mo die coronam iustitiæ consequatur, quam suis Dominus iustus ille
Iudex reposuit, qui uiuit & regnat vnus Deus tecum, & cum Sp. Sancto
in omnem æternitatem. Amen.

ECCLESIAE
ANGLICANAE
DISCIPLINA ET
POLITIA.

V 2

An-

1. *Anglia diuiso in suas partes & membra ratione Ecclesiastica iurisdictionis.*
2. *Quanam sunt in genere Ecclesia Anglicanae leges Ecclesiasticae.*
3. *Quam Regis auctoritatem in personas & causas Ecclesiasticas agnoscit Ecclesia Anglicana.*
4. *Archiepiscoporum in Anglia Dignitas & Potestas.*
5. *Episcoporum in Anglia Potestas & munera.*
6. *Episcoporum Voluntaria iurisdictione in Diocesis suis visitandis.*
7. *Contentiosa iurisdictione Episcoporum.*
8. *De Cathedralibus Ecclesijs.*
9. *De Episcoporum in Ecclesia Anglicana Cancellarijs, Archidiaconis, Decanis ruralibus.*
10. *De Presbyteris, Diaconis, Oeconomis, Testibus Synodalibus, Edituis.*
11. *De Anglicanae Ecclesiae Synodis Nationalibus & Prouincialibus.*

ANGLIÆ
DIVISIO IN SVAS
PARTES ET MEMBRA
RATIONE ECCLESIASTICÆ
IVRISDICTIONIS.

CAP. I.

Vamprimum Romani yltra Italię oram Imperij sui fines propagauerant, illud regiminis causâ in varias Prouincias partiti sunt, & postea Ciceronis seculo, vt constat ex eius epistola ad L. Seruiliū de Proconsule ita scribentis; *ex Prouincia mea Ciliciensi, cui scilicet tres Diœceses Asiaticas attributas fuisse*, singulas Prouincias in suas Diœceses, seu administrationes diuiserunt. Hę vero Prouin-

cię Romano Imperio crescente ita fuere auctę, vt (teste Onuphrio) sub Traiano quadraginta extiterint: Et hinc Traiani successor Hadrianus, quò tot ac tam dissita membra firmiori ligamine deuincirentur, totum Imperium in aliquot Diœceses distribuit, & contra quam Ciceronis seculo, quando Prouincię singulę diuise sunt in Diœceses, vnamquamque Diœcesin in plures prouincias dispescuit.

Ethęc Romani Imperij in Diœceses, & Diœceseon in Prouincias partitio mansit sub Constantino Magno, qui tamen ita vtrarumque numerum auxit, vt *Notitia Prouinciarum* 13. Diœceses, & 120. Prouincias recensuerit. Hęc autem orbis Romani diuissio politica, in Ecclesiam imitatione quadã deriuata est: *Siqua* (inquit Concil. Chalced can. 25) *ciuitas* (multò magis si aliquę Regiones ample) *poteſtate Imperiali innouata ſit, v. l. deinceps innouata fuerit, civiles & publicas formas Ecclesiasticarũ quoq; Paræciarũ ordo consequatur.* Et hinc passim in sacris antiquo-

a Vide Aët.
Concil. Con-
stant. pri. Can.
2. Aët. Concil.
Ephes. Can. 8.
Et Chalce-
don. can. 9. 17.

rum Conciliorum^a canonibus frequens fit mentio *Dioeceseôn*, & *Prouinciarum* quibus *Primates*, *Exarchi*, *Metropolitani* præesse, & e quibus ad *Synodos* congregari perhibentur. Neque hic acquieuit Ecclesia, sed vltèrius distribuit *Prouincias* in suas *Episcopales Paræcias*, quarum nomine *Ciuitates* significabat, non tantum vrbium mœnibus cinctas, sed *Regiones*, seu *territoria* *Ciuitatibus* adscripta: *Vnusquisque* (ait *Canon 9. Concilij Antiocheni*) *Episcopus potestatem habeat sue Paræcie, eamque administret pro suo quisque studio, ac Religione, & curam gerat Regionis, quæ sue Vrbi subest.*

Verum sæculis subsequentiis, tametsi Ecclesia *Dioeceseôn*, *Prouinciarum*, *Paræciarum* nomina retinuerit, tamen (quod *Gratiani* rhapsodiæ clarè indicant) earum vsus immutauit, *Prouinciam* partiens in *Dioeceses*, & *Paræcias* arctissimis *Pagorum* limitibus circumscribens. Quæ diuisio in Ecclesia Anglicana, in hunc vsque diem obtinuit. Etenim totum Angliæ Regnum ratione Ecclesiasticæ in eo iurisdictionis diuiditur in duas *Archiepiscopales Prouincias*, *Canuariensem*, & *Eboracensem*; & vtraque *Prouincia* in suas *Episcopales Dioeceses*; singulæ propemodum *Dioeceses*, præsertim quæ *maiores, in *Archidiaconatus*, quibus, (*Episcoporum oculi*) inuigilant *Archidiaconi*, quandoque quartam, sæpe quarta minus aut magis amplam *Dioecesis* partem complectentes: *Decanatus*, quibus præficiuntur *rurales Decani* antiquis *Archipresbyteris* non multum dissimiles, & comprehendentes aliquando decem *Paræcias*, quas Concilium *Chalcedonense* *Rurales & Regionales* vocat, sæpius plures, raro pauciores: Denique in *Cathedrales*, *Collegiatas Ecclesias*, & *Hospitalia*; quæ *Archidiaconatum* & *Decanatum* cancellis eximuntur, & tamen concluduntur *Episcopalibus Dioecesibus*, cum *Episcoporum* visitationibus, modò non sint ex *Regia* fundatione, nec certus alius statuatur *visitator*, subijciantur.

Præterea, in singulis ferè *Dioecesibus* *Episcopalibus*, sunt *Ecclesiasticæ iurisdictiones exemptæ*, aut ab *Archidiaconatibus*, & *Diocesi* *Episcopali*; aut a *Diocesi* *Episcopali*, & *Prouinciæ Archiepiscopali*; vel denique a *Prouincia Archiepiscopali*, & *Regiæ Maiestati*, ratione *Appellationum*, immediatè subditæ. Cæterum quò *Ecclesiastica* hæc *Regni Anglicani* diuisio exteris hominibus melius adhuc innotescat, eius *politica* in suas partes, & membra diuisio, paucis repetenda est.

Vniuersum Angliæ Regnum (quo *Wallia* principatum includimus) diuiditur in *quinquaginta duos Comitatus*, quorum minimus in circuitu habet *milliaria* plus minus *quinquaginta*, maximus *milliaria* plus quam ducenta: horumque *Comitatum*, hæc vnà cum numero *Paræciarum* ijs contentarum sunt nomina: *Cantium* habens 398. *paræcias*, *Southsexia* 312. *Surria* 140. *Midlesexia* extra *Vrbem Londinensem*, 73. Ipsa vero vrbs, 101. *Southamptonia* 248. *Dorcestria* 248. *Wilche-*

* Minores enim aliquot, vnum tantum habent *Archidiaconatum*, vt *Canuariensis*, *Rossensis*, *Wigorniensis*, *Gloucestersensis*, *Bristolienensis*, & alie.

Carlio-
lenfis.

ria 304. *Somersetum* 385. *Deuonia* 394. *Cornubia* 161. *Essexia* 415. *Hertfordia* 110. *Oxfordia* 208. *Buckinghamia* 185. *Bercheria* 140. *Glocestria* 280. *Norfolcia* 625. *Rutlandia* 47. *Northamptonia* 326. *Huntingtonia* 78. *Bedfordia* 110. *Cantabrigia* 163. *Warwicum* 158. *Leicestria* 200. *Staffordia* 130. *Worcestria* 152. *Salopia* 170. *Hertfordia* 176. *Lincolnia* 630. *Notinghamia* 168. *Derbia* 160. *Cestria* 97. *Eboracum* 452. *Richmondia* 104. *Lancastria* 36. *Dunelmensis* ager 62. *Westmoriam* 26. *Cumbria* 58. *Northumbria* 40. *Mounmethemia* 142. *Glamorgania* 151. *Radnoriam* 43. *Brechinia* 70. *Cardigania* 77. *Carmaridunum* 81. *Pembrochia* 142. *Montgomeria* 42. *Merionethia* 34. *Denbighia* 53. *Flintensis* comitatus 24. *Carnarunum* 73. *Denique Angliſey Inſula* 83. *Parœcias* complectens: ita vt omnes parœciæ per hos Comitatus sparsæ ſint 9725.

Iam verò Episcopales Diœceſes viginti ſex ſunt, quarum aliquæ per vnum, aliæ per duos, nonnullæ per plures iſtorum comitatum extenduntur. Diœceſis *Cantuarienſis* (eſt enim *Cantuarienſis* tum Diœceſis, tum Prouincia, quarum huic vt Archiepiſcopus, illi vt Epicoſopus, præeſt Archipræſul *Cantuarienſis*) cum *Roffenſi* *Canium* continet; *Londonienſis* *Esſexiam*, *Midleſexiam*, partemque *Hertfordienſis* comitatus; *Ciceſtrenſis* *Southſexiam*; *Wintonienſis* *Southamptoniam* comitatum, *Surriam*, & *Veſtem Inſulam*; *Salisburyenſis* *Wilcheriam*, & *Bercheriam*; *Exoni-enſis* *Deuoniam* & *Cornubiam*; *Bathonienſis* & *Wellenſis* iam ſimul iunctæ *Somersetum*; *Gloceſtrenſis* *Gloceſtriam* comitatum; *Wigornienſis* *Wigorniam* comitatum, & *Warvicienſis* partem; *Herefordienſis* *Herefordiam* comitatum, & partem *Salopie*; *Coventrienſis*, & *Lichfeldienſis* iam vnâ copulatæ, *Staffordiam* & *Derbiam* comitatus, & reliquas *Warvicienſis* & *Salopienſis* partes; *Lincolnienſis*, omnium Diœceſeôn maxima, comitatus *Lincolniæ*, *Leiceſtrie*, *Huntingtoniæ*, *Bedfordiæ*, *Buckinghamiæ*, & reliquam partem comitatus *Hertfordienſis*; *Elienſis* *Cantabrigiam* comitatum iplamque *Elis* Inſulam; *Nordiuienſis*, *Norfolciam* atque *Suffolciam*; *Oxfordienſis* *Oxfordiam* comitatum; *Peterburgenſis* *Northamptoniam* atque *Rotelandiam*; *Briſtoli-enſis* ciuitatem *Briſtoliæ* & *Dorceſtriam* comitatum complectuntur. Ethæ 18. Diœceſes ſunt infra Angliæ conſinia, quibus quatuor Walliæ Diœceſes *Meneuenſis* ſeu *Sancti Davidis* per *Penbrochiam*, *Carmaridunum*, *Cardiganiæ*, *Brechiniam*, minorem partem *Glamorganiæ*, & portiuſculam *Monumethemiæ*: *Landauenſis* per totam ferè *Monumetheniam*, & maiorem partem *Glamorganiæ*: *Bancorenſis* per *Angliſey* Inſulam, *Carnarunum*, minorem partem *Montgomeriæ*: *Aſſenenſis* per *Denbighiam*, maiorem partem *Flinteniſis* comitatus, *Merionethiam*, partem *Montgomeriæ* dilatatæ, ſi adijciantur, habemus omnes infra totum Angliæ regnum Diœceſes Prouincia *Cantuarienſis* ſubditas.

Reliquæ Episcopales Diœceſes, nempe *Eboracenſis* *Eboracum*, &

partem etiam cum *Notinghamiam* comitatus; *Cestrensis* comitatum *Cestrie*, *Richmondia*, & *Lancastria*, partemque *Flint*, & *Denbygh*, in Wallia comitatum; *Dunelmensis* *Dunelmensem* comitatum, & *Norihumbriam*; *Cartiensis* *Cumbriam* & *Westmoriæ* comitatus; Denique *Sedorenſis* Insulam Manniæ cingens, Prouinciæ *Thoracensi* subiiciuntur. Et hæc Ecclesiastica amplissimi ac florentissimi huius regni diuisio est tanquam basis omnis Ecclesiasticæ iurisdictionis, quæ in eo hodie sub pio & Serenissimo Monarcha *Iacobo* exercetur, & cuius administratio, & politia infra delineabitur.

Quanam sint in genere Ecclesiæ Anglicanæ leges Ecclesiasticæ.

C A P. II.

Quemadmodum leges ciuiles in commodum reipublicæ, sic & Ecclesiasticæ in Ecclesiæ bonum ab initio nascentis religionis Christianæ extiterunt. Diuus Paulus in externis ritibus ad promouendum Dei cultum hunc tulit Canonem: *Omnia sunt ordine & decenter*. Idem fecerunt & reliqui Apostoli, vt ex canonibus, qui Apostolorum dicuntur, apparet, quorum etsi nonnulli sint manifestè spurij, aliqui tamen Apostolicam sapere disciplinam, & puriorem antiquitatem redolere videntur. Ordinarij Apostolorum Successores primæ Ecclesiæ Episcopi, in Concilijs *Ancyrano*, *Neocæsariensi*, *Gangrensi*, *Antiochæno*, *Laodicensi*, *Niceno* primo, *Constantinopolitano* primo, *Ephesino*, plures eum in finem canones condiderunt, qui in vnam collectionem digesti, & in ordinem redacti in Concilio Chalcedonenſi, Codex, seu Corpus canonum appellantur. Nam huius concilij actione decima tertia, ad dirimendam controuersiam inter quendam Eunomium, Nicomediensem, & Anastasium, Nicenum Episcopum, *Gloriosissimi iudices dixerant, Canones legantur*; *Beronicianus Secretarius diuini Consistorij legit ex Codice*, id est, collectione canonum, ex prioribus Concilijs excerptorum, & in vnum volumen congestorum.

Et huius Codicis tam eximius in Ecclesiæ regimine erat vsus, vt Imperator Iustinianus nouella 131. illum confirmauerit, & ex eo omnes ferè suas, de rebus Ecclesiasticis, Constitutiones, mutuatus fuerit. Nec solum *Orientalis* Ecclesiæ, sed etiam *Occidentalis*, vt diuinarum lectionum cap. 23. auctor est Cassiodorus, vsa est eodem Codice ex Latina interpretatione *Dionysij Exigui*, qui suæ interpretationi Canones qui dicuntur Apostolorum, *Sardicensis*, & *Africana* Concilia adiecit. Huic postea quædam Romanorum Pontificum epistolæ à Leone 4. recitatae apud Gratianum insertæ sunt: Deinde sequuntur collectiones, & Decreta Wormatiensis, Iuonis Carnotensis, denique Gratiani, ex varijs

An. Christ.
517.

An. 847.
An. 1102.
Anno 1131.

varijs antiquorum Conciliorum Canonibus, veterumque Patrum sententijs confarcinata.

Verum in nouissimis seculis, vnâ cum humana prauitate, & per-
uicacia, indies creuere in sacris causis dissidia, imposturæ, & his tol-
lendis, illis sedandis sanctissimi priorum seculorum Canones erant
impares. Quare Romani Pontifices suo fastu, & ambitione, suprema in totam Ecclesiam, præsertim Occidentalem, iurisdictione po-
titi, nouis contentionibus exortis, more veterum Imperatorum de
jure consulentibus, responderunt per decretales epistolas, & rescripta :
quæ iussu Gregorij noni in *Decretalibus*, Bonitacij octauï in *sexto
Decretalium*, Clementis quinti in *Clementinis*, Ioannis 22. in *Extra-
uagantibus* sunt reposita; & hinc tandem natum immensum Iuris
Canonici Corpus, ex his quinque principijs, sacra Scripturâ, Ca-
nonibus Apostolorum, Conciliorum Constitutionibus, Scriptis Pa-
trum, Pontificum Decretis compositum. In quo cap. 1. Extra: de
nro: opere: nunciat: hoc vnum inter reliqua extat decretum *Sacrorum
statuta Canonum principum constitutionibus* (quibus Imperatorij ius ac-
cessendum) adiuvantur; vt *hinc* (inquit Alciatus L. priuileg. 12. Codice
de sacrosancta Ecclesia) *Si quid obscurius aut minus explicatè constitu-
tum sit in iure Canonico, quod apertum in Iure Ciuili, alterum ab altero in-
terpretationem, mutuetur.*

An. 1230.

An. 1195.

An. 1308.

An. 1320.

Et sicut Vniuersum canonum Ius, Romanorum Pontificum au-
thoritate fuit stabilitum, sic vnaquæq; particularis Ecclesia suas peculi-
ares habuit sanctiones, quales fuerunt Constitutiones Nationales Ec-
clesiæ Anglicanæ à Ioanne de Anthon, & Prouinciales a Gulielmo Lyn-
wood in ordinem redactæ, & commentariorum luce illustratæ. Sed tam-
etsi Ecclesiæ Canones in tantam molem excreuissent, tamen quia ho-
minum erant decreta omnes futuros euentus minimè prospicientium
vno vel altero seculo elapso nouis dissidijs adaptata, obscura, ambigua,
& mutila euaserunt: vt in ijs extendendis, & explicandis plurimi docto-
res in sudarint, & immensa volumina ediderint. Celebres in hoc genere
doctores, & scriptores, ab ijs qui in his examinandis iudicio pollent,
ad quatuor classes ita reuocantur: vt in prima classe collocentur Innocen-
tius quartus, Henricus de Segusia, vulgò dictus Hostiensis, Gulielmus,
Durandus vulgò Speculator: in secunda classe, Guido de Bayso, vulgò Ar-
chidiaconus, Baldus, Perusinus in quinque libris Decretalium, Ioannes
& Andrea Bononiensis, Fredericus Senensis, Paulus de Leazaris, Oldradus,
Ioannes de Lignano, Egidius de Bellamera, Bonifacius de Vitalinis: in
tertia classe, Dominicus de S. Geminiano, Ioannes Antoninus, vulgò Præpo-
situs, Franciscus de Accoliis, Petrus de Ancharano, Antonius de Butrio,
Ioannes de Imola, Franciscus de Zabarellis, Nicolaus de Tudeschis, vulgò
Abbas & Panormitanus, Ioannes de Turrecremata, Andreas Siculus, vulgò

Barbatus:

Barbatus: in quarta classe Ioannes Sclua, Augustinus Berons, Felinus, Philippus Decius, Petrus Rebuffus, Ludouicus Gomezius, Ferrunius Garzia, Philippus Francus.

In his verò Doctoribus, & ipso iuris Canonici corpore, sicut plurima propter æquitatem, iustitiam, ingenij subtilitatem, iudicij grauitatem, præclara sunt; sic multa occurrunt ad Antichristianam tyrannidem, superstitionem, idololatriam strenuè stabilendam: quæ omnia in Ecclesiâ Anglicana partim statutis latis in publicis Regni Comitijis sub *Henrico octauo, Edouardo sexto, Regina Elizabetha*, partim nouis Ecclesiasticis Constitutionibus eorundem statutorum auctoritate sub *foelicitissimo Regina Elizabeth. & Sereniss. Regis Iacobi* regimine conditis, partim iuribus nostris municipalibus, denique partim Regiâ prerogatiua, tanquam putrida membra excisa sunt & amputata. Etenim 25. *Henrici octauo, & 1. Elizabethæ* in publicis Regni Comitijis sancitum est: vt illi duntaxat *Canones, Constitutiones & Decreta Synodalia* vim obtineant, quæ antea in usu fuerunt, & non sunt Regni statutis legibus repugnantia, aut Regiæ prerogatiuæ incommodantia.

Cujus statuti mens quò magis sit perspicua, breui declarandum est, quid in eo Canonum, Constitutionum, legum Regni, & prerogatiuæ regie nomine intelligatur. *Canones* (saluo saniore eorum, penes quos est statutorum Regni interpretatio, iudicio) sunt jus Canonicum iure ciuili vbi deficit auctum, ab eiusdem iuris Doctoribus explicatum, & ante latum hoc statutum in nostris Curijis Ecclesiasticis visitatum. *Constitutionum* nomine comprehenduntur Nationales, & Prouinciales Constitutiones, Ecclesiæ Anglicanæ peculiare, similiter quæ in usu fuere. Nam plurima sunt Canonum decreta, quæ Ecclesiâ Anglicanâ minime consuevit obseruare, qualia sunt, *Nemo feriâ quintâ ieiunet; c. peruenit distinct. 3^a. de ferijs; Mulier ad ferendum testimonium aduersus Presbyterum ne admittatur: 15. quæst. 3. cap. 3. Sententia condemnatoria in Episcopum non est ferenda absque 7 2. testibus 2. q. 5. cap. nullam; & alia infinita ejusdem farinae, quorum repetitio iustum ferè volumen exigeret. Regni leges, sunt jura ejus municipalia, quorum tria sunt præcipua fultura: *Primum, generales totius Regni consuetudines*, cuiusmodi sunt ista, *Bona quæ legari possunt mortuo testatore, non sunt Heredis, sed executoris, Quem Testator deputauit ad exequendam voluntatis suæ extremam ordinationem: Uxor dotem suam viuo marito nequit legare: Natus ante Sponsalia spurus est, & non potest esse Heres, & innumera id genus alia.* Deinde communia principia, quas *Maximas* seu *Axiomata* vocant, qualia sunt ista, *Præscriptio in feudo non acquirit ius: Vigilantibus & non dormientibus iura subueniunt, & similia.* Postremò, *Arbitria & Responsa Iudicum* grauissimis rationum momentis innixa, quorum plurima scriptis mandata & jam per aliquot volumina diffusa, si perinde Latinâ togâ, ac antiquâ*

riquâ Gallicanâ donarentur; jurium nostrorum municipalium professoribus, nec deesse in causis agendis acumen, & argumentorum pondera, nec acerrimum in statu causæ discernendo, ferendaque sententia iudicium, exterâ Nationes persentiscerent.

Denique *Regia Prærogativa*, complectitur amplissima priuilegia, regiam Majestatem ab vltata juris norma, eximentia, quæ aliquibus cancellis circumscribere est difficile. Itaque tandem jus Ecclesiasticum Anglicanæ Ecclesiæ, comprehendit omnes Canones in vasto Iuris Canonici corpore, a jure Ciuili vbi deficiunt adiutos, per Canonum Doctores explicatos, omnesque constitutiones ac decreta Nationalia ac Prouincialia in Ecclesiasticis nostris Curijs olim vtitata, quæ nec statutis, aut iuribus municipallibus Regni, nec nuperis Ecclesiasticis constitutionibus statutorum auctoritate conditis, repugnant, neque priuilegijs Regis incommodant. Ex quibus perspicere licet, quantos debent exantlare labores, tum in Iure ciuili, tum Canonico, eorumque interpretibus euoluendis, qui Canonû Ecclesiæ Anglicanæ periti esse volunt: Et hinc Iudices, & Aduocati in eminentioribus Ecclesiasticis Curijs Reuerendissimi Domini Archiepiscopi Cantuar: ad quos ab omnibus inferioribus Curijs Ecclesiasticis per totam prouinciam Cantuariensem fiunt Appellationes, juris ciuilis peritiâ ne illarum Regionum Causidicis quæ hoc ipso jure reguntur cedunt: sed si quando in publicis cum alijs Regnis fœderibus ineundis *munitissimi Cæsarei* *minutissimi* juris apices veniunt discutiendæ, cum illorum summis professoribus manus valent conferere; quod Regno Anglicano apud exteros, honorem non mediocrem conciliat.

Quam Regis auctoritatem in personas & causas Ecclesiasticas agnoscit Ecclesia Anglicana.

CAP. III.

Authoritatem agnoscit Anglicana Ecclesia Supremam, qua, potestatem vt statuatur de personis & causis Ecclesiasticis pro suo arbitratu minime intelligit, sed infra suas ditiones præminentiam super omnes magistratus ab omni temporalium poenarum coactione liberam, soli; Deo hac ratione subditam: quam apud secula priora, Christianorum nomine Imperatori detulit *Tertullianus*; *Colimus Imperatorem vt hominem à Deo secundum, & solo Deo minorem.* Sed tamen hæc potestas, non est vsque adeo libera, quin quibusdam cancellis circumscribatur, qui multiplici auctoritate, quæ potest esse in personas & causas Ecclesiasticas prius declarata, tutius figentur.

Authoritas circa personas Ecclesiasticas (causas postea attingemus) versatur

versatur aut in illis eligendis, & nominandis ad dignitates, & beneficia ecclesiastica, aut manuum impositione sacrandis, aut in pœnis statuendis, & infligendis. Deinde, hæc puniendi potestas, vel castigat eos pœnis ciuilibus, vt carcere, multis pecuniarijs, morte; vel pœnis Ecclesiasticis, quales sunt: excommunicatio, Anathematismus. Denique autoritas pœnis ciuilibus coercens, aut congregat personas ecclesiasticas ad nationalia & provincialia Concilia, aut eas in pacem Regni, & Regiam dignitatem delinquentes, coram Iudice ciuili sistit, & condemnat.

Et similiter autoritas in causis ecclesiasticis secundum illarum varietatem varia est, & ideo ab ipsarum causarum partitione est auspicandum. Amplissima est dictionis [*causa*] significatio, vt eam Ius Casareum L. juri. gent. §. sed cum nusquam D. de pactis, pro *re*, posuerit: res autē Ecclesiasticæ sunt vel contentiosæ, & judiciales, vel nō contentiosæ & extrajudiciales. Res contentiosæ, & judiciales, sunt quæ per litis contestationem, inter actorem, & reum veniunt in disceptationem, & testium, instrumentorum, iudiciorum adminiculis, à legitimo iudice definiuntur: cuiusmodi sunt lites de Decimis, oblationibus, dissoluendo matrimonio propter præcontractum, de intentatis criminibus, Simoniæ, blasphemiæ, hæresis, idololatriæ, adulterij, incestus, &c. Res Ecclesiasticæ non contentiosæ, & extrajudiciales, etsi deliberatium, tamen proprie juridicum examen nunquam subeunt. Et hæc non sunt vnus ordinis, sunt enim primæ, vel primarū appendices: Res ecclesiasticæ primæ sunt quas Deus in verbo suo tanquam necessarias ad interiorum animi nostri sanctificationem docet, & præcipit, vt fidei dogmata, quorum efficaci notitia, & sacramenta quorum fideli vsu salutem adipiscimur: Horum appendices sunt externi ritus, ac ceremoniæ, ordinis & decori causa, qualia sunt statuta ad verbum audiendum loca, statæ horæ, genus flexio in precibus apud Deum effundendis, & Eucharistia percipienda. &c.

Iam vero multiplex in has causas, seu res ecclesiasticas autoritas ad hæc capita redigatur. Circa res Ecclesiasticas non contentiosas, & extrajudiciales, est autoritas aut eas, si fidei dogmata sint, publice pro concione docendi, hominum conscientijs per exhortationes, redargutiones applicandi; si Sacramenta, administrandi; aut potestas deijs si fidei sint dogmata, vel ritus, & ceremoniæ, deliberandi, earumque veritatem æquitatem scrutandi iuxta diuini verbi normam: aut denique autoritas, est, per publicas leges & edicta illas promulgandi, & stabiliendi, vt has populus fidelis religiose obseruet, & amplectatur. Sic & circa Ecclesiasticas res contentiosas, & judiciales est autoritas, vel illas quando per plures subordinatas Appellationes ad supremum iudicium delatæ fuerint definiendi, vel absque omni Appellationum medio determi-

nandi, & reos aliosque immorigeros, qui huic tribunali se sistere tenentur, carcere & multâ pecuniaria castigandi.

Varijs potestatum generibus in personas & causas Ecclesiasticas ita distributis, hæc præcipua in Ecclesia Anglicana Regiæ maiestatis in vtrasque iura sunt: & primum in personas.

Has regia Maiestas, nec manuum impositione ad munera sua Ecclesiastica exequenda consecrat, nec in illas, sicut neque in reliquam plebem censuras Ecclesiasticas, excommunicationem, anathematismum

tanquam potestatem^a clauium habens denunciat, licet vt denuncientur imperet, ac decernat. Hæc enim munia Episcoporum propria sunt, nec magis Regiæ Maiestati conueniunt, quam Ozæ potestas Arcam atrectandi, aut Ozæ adglendi incensum. Veruntamen personas Ecclesiasticas nominat ad beneficia & dignitates: ad has, quando Decano & capitulo concedit facultatem eligendi Episcopum, iisdem nominat idoneum ad Episcopatum quem eligant, & electo regium assensum adhibet ad illa, quando propter suum supremum ius patronatus, ex lapsu temporis, beneficiorum collatio ad eum deuoluitur.

20 *Quodcumque remisistis, &c.* Potestas igitur clauium est potestas remittendi & retinendi peccata: Matth. 16. in persona Petri non Regibus, sed reliquis Apostolis, eorumque successoribus Episcopis, & Presbyteris promissa, & Iohan. 20. iisdem ipsa donata.

Prius illud ius designandi Episcopos, posterius hoc conferendi beneficia, tanquam maior prerogatiua minorem in se complectitur: illudque Regia autoritas sibi assumit antiqua & vniuersa fere praxi Christianorum Principum. Nam licet olim primæua Ecclesia admiserit in Episcoporum electione consensum populi, tamen cum hac occasione factiones, schismata, seditiones, Ecclesiæ & Reipublicæ paci admodum exitiosæ à populo sæpius concitæ fuerint; Christiani principes hanc populi potestatem primum coercuerunt, & tandem peritus sustulerunt. *Maximiano Episcopo Constantinopolitano vita defuncto* (inquit Socrates lib.

a Nam potestas clauium Math. 16. est potestas regni cælorum, & non terrarum, potestas ligandi & solvendi. Solvendi autem munus (vt docet Apologia Ecclesiæ Anglicanæ) in eo situm est, vt Minister deiectis animis, & vere resipiscens per Euangelij prædicationem, absolutionem offerat, ac certam peccatorum condonationem, ac spem salutis æternæ denunciet: aut vt eos qui graui scandalo, & notabili publicoque aliquo delicto fratrum animis offenderint, & sese à communi societate Ecclesiæ, & a Christi corpore quodammodo abalienarint, resipiscere reuocet, ciliat, & in fidelium cœtum atq; unitatem recolligat ac resuscitet. Simuluer ligandi potestas (vt eadē ostendit Apologia) minister tum exerceat, quando vel incredulus, & consummatus regni cælorum ianuam ocludit, illisque vindictam Dei & sempiternum supplicium edicit, vel publicè excommunicatos ab Ecclesiæ gremio excludit. Atque hoc ex Euangelistis Matth. & Iohan. perspicuum est. Potestas enim clauium, seu potestas ligandi & solvendi exercenda in exteriori foro Curiz per excommunicationem, quia cum excommunicat Ecclesiæ, in cælo (inquit August. tract. 50. in Ioannem) ligatur excommunicatus; & potestas clauium in interiori conscientiæ foro per verbi prædicationem Matth. 16. in persona Petri omnibus Apostolis conceditur, seu potius promittitur: Sicut enim Petrus (ait Anselmus) unus pro omnibus respondet, sic Christus in Petro dedit omnibus hanc potestatem: Et tibi (inquit Christus) dabo claves, non do. Vbi igitur hæc promissio impletur? Theophylactus docet: *Quamuis Petro soli dictum sit, Tibi dabo claves, omnibus: amen. Apostoli concesse sunt.* Quando? cum dixit Iohan.

lib. 7. cap. 40.) *ne controuersia & tumultus denudò ciceretur, dum adhuc Maximiani corpus insepultum iaceret, Imperator Theodosius per Episcopos qui ibi aderant, Proclum in sede Episcopali collocandum curauit.* Et postea tempore Pelagij secundi, qui floruit ante annum Christi sexcentessimum, nihil ab ipso Clero (teste Platina) in eligendo Romano Episcopo actum erat, nisi eius electionem Imperator approbasset. Neque soli Imperatores Romani, Constantinopoli & Romæ, hanc Episcopos constitutiendi auctoritatem habuerunt: alij etiam Principes idem factitauerunt. In Gallia (si Gregorio Turonensi fides) Theodorus Proculus à Regina Chrodilde, Dionysius Regis Clodouei, Omatus Clodomiri iussu ordinati erant Turonenses Episcopi: Et Hispaniæ Principes ex sexto decreto Toletani Concilij duodecimi, idem planè ius exercuerunt. In Anglia verò Malmesburiensis lib. 1. de gestis Pontif. Ang. de Edouardo Confessore ante Normannorum dynastiam imperante scribit: *Robertum quem ex Monacho Gemeticensi Londonia fecerat Episcopum, Archiepiscopum creauit.*

Atque multo antiquius est ius regum in congregandis concilijs personarum Ecclesiasticarum, earumque conuentibus religionis causâ indicendis, & horû conuentuum decretis stabiliendis. Sub veteri fœdere, David 1. Chron. 13. Sacerdotes Leuitas congregauit ad arcam è Kiriath Ieharimis in domum Hobed Edom deducendam: Ezechias 2. Chron. 19. imperauit Sacerdotibus, vt sanctificarent domum Iehouæ, quod *secundum præceptum Regis congregati*, præstiterunt. Sub fœdere nouo Constantinus Magnus primam Nicenam Synodum contra Arianos, Theodosius senior primam Constantinopolitanam contra Macedonij sectatores, Theodosius iunior & Valentinianus Ephesinam primam aduersus Nestorium, Valentinianus & Martianus Chalcedonensem ad Eutychen damnandum conuocauerunt, harumque canones auctoritate sua imperiali confirmauerunt.

Et quos regia Maiestas in vnum congregat, eosdem in Regni pacem, & contra Regiam dignitatem delinquentes iudicis ciuilibis tribunali sistere potest, eosque deponere, sicut Salomon Abiathrum, * & in illos gladio animaduertere. Diuus Paulus primus inter Apostolos Act. 25. inquit, *Ad tribunal Caesaris sto, sed ubi dei iudicium ubi oportet me iudicari*, ac si lege aliqua vt ad hoc ciuile tribunal staret, necessario obligaretur. Idemque Paulus Rom. 13. legem ipsam tulit: *Omnis anima potestatibus superioribus subdita esto: Omnis anima, etiamsi* (inquit Chrystost in hanc legem) *Apostolus, etiamsi Euangelista, etiamsi Propheta, siue tandem quisquis fuerit. Quibus potestatibus? Relegalia & censum recipientibus, & gladiu non frustra gerentibus*, scilicet, secularibus. Rationem August. in expo. propo. Epist. ad Roman. affert: *Cum anima constemus etiam nos* (Apostoli, Euangelistæ, Episcopi, alijque Clerici) *& corpore quamdiu in hac*

* Non canonica aliqua degradatione, eos ipsa sacerdotali potestate (quam iis minime donauit) quasi priuando, sed tantum externum huius potestatis in suos subditos infra suam ditionem exercitum inhibendo, sicut Iustin. Nou. 6. decreuit. Si patriarcha, Metropolitani, Episcopus, aut Clericus Ecclesiastica decreta violauerit, quod Sacerdotali officio excluderetur.

vita temporali sumus; oportet nos (non nobis liberum est) ex ea parte quæ ad hanc vitam pertinet subditos esse potestatibus, id est, hominibus res humanas cum aliquo honore administrantibus. Et hinc Rex Angliæ ab Episcopis electis & regio eius assensu confirmatis, hominibus iurandum exigit; eique omnes presbyteri in quæcunque beneficia ecclesiastica instituendi iuramentum fidelitatis præstant.

Atque ita habemus Regis iura in Ecclesiasticas personas: sequuntur in res & causas. In quas extraiudiciales, & non contentiosas Maiestas Regia, si fidei dogmata sint, nullam habet auctoritatem illa pro concione publicè docendi, hominum conscientijs per exhortationes redargutiones applicandis; nec, si Sacramenta, ea administrandi: tamen de ijs, licet fidei sint dogmata, aut ritus ac ceremoniarum decori, & ordini Ecclesiastico inferuentes, potest deliberare, & eorum veritatem ac æquitatem ad verbi diuinitatem expendere. Etenim Diui Pauli mandatum est, 1. Thess. 5. 21. *Omnia explorate, quod bonum est retinete*; Sancti Iohannis 1. epist. 4. 1. *Probate Spiritus an ex Deo*: quæ omnes Christianos obligant, multo magis reges, quibus speciali mandato præcipit Deus, Deut. 17. *vt describant sibi legis exemplar, secum habeant semper, legant scdulo, dies noctesque meditentur*, ne cum sint vtriusque tabulæ Custodes, toti ab alieno ore pendeant; ipsique à se nihil dijudicent. In his tamen, Dei quoque præcepto, Num. 27. 21. *et Eleazar debent consultare*: & Malach. 2. consilij vti Sacerdotum, *quorum labia scientiam custodiunt*. Sic Constantinus (vt refert Eusebius lib. 3. de vita Constantini cap. 13.) in consilijs Episcoporum, *omnibus animam placide attendebat, studio acri prolatas sententias sensim excipiebat, conferebat cum singulis comiter & benigne sermonem, ad veritatem controuersam indagandam*. Et postquam Regia Maiestas de his rebus vnà cum illarum consultissimis maturè deliberauerit, de eisdem potest condere publica edicta, leges, adigentes populum ad eas religiosè obseruandas & reuerenter amplectendas. Ita legem tulit Rex Ninive, Ionæ 3. vt Deus ieiunio placaretur: Ester cap. 9. Est. vt festo honoretur: & de innumeris rebus Ecclesiasticis eiusdem ordinis in Codice Theodosiano à Theodosio, in Authenticis à Iustiniano leges latæ leguntur: vt Augustinus lib. 3. cap. 51. *contra Cresconium merito asseruerit, in hoc Reges Deo seruire in quantum Reges sunt, si in suo Regno bona iubeant, mala prohibeant, non solum quæ pertinent ad humanam societatem, vtrum etiam quæ pertinent ad diuinam religionem*.

Postremò, Regia Maiestas sibi vendicat ius definiendi lites circa res Ecclesiasticas contentiosas, & iudiciales, qualia sunt intentata crimina blasphemie, periurij, incestus, idololatriæ, sacrilegij &c. postquam per plures subordinatas Appellationes ad supremum eius iudicium deuoluntur: Nam ad has lites tunc dirimendas Iudices delegatos canonum,

&

& iuris Ecclesiastici peritos, per summum Angliæ Cancellarium sub magno sigillo constituit. Neque hoc ius Regum Angliæ nuperum est: Nam (vt auctor Matthæus Paris Anno 1164.) regnante Henrico secundo, sic decretum fuit de Appellationibus; Si emerferint ab Archidiacono, debet procedi ad Episcopum, ab Episcopo ad Archiepiscopum, & si Archiepiscopus defuerit in iustitiâ exhibenda, ad Domini Regem perueniendum est post eundem, vt præcepto ipsius in Curia Archiepiscopi controuersia terminetur, ita quod non debeat ultrâ procedi absque assensu Domini Regis. Et longeante Henrici secundi tempora frequentes erant in ipsâ primâ Ecclesia huiusmodi Appellationes. Annis à Christo plus minus 300. elapsis, quidam Ariani, vt Author Socrates lib. 1. cap. 20. 21. Athanasium manu hominis demortui ad magicas præstigias usum fuisse, & Macariû Athanasij presbyterum, quò ipsum Athanasium magis adhuc criminibus grauent, in altare insultasse, mensam Domini euertisse, poculum mysticum confregisse, apud Imperatorem Constantinum conuesti sunt, qui Episcoporum Synodo Tyri coactæ imperauit, vt iudicium de Athanasio exercerent. Coram his igitur comparuit Athanasius, & accusationem sibi intentatam absque vllâ exceptione euitauit: sed cum in calumnijs contra Macarium allatis diluendis, exceptionibus, quas leges præscribunt, usus fuerat, neque tamen eius defensionem aduersarij admitterent, interposuit Appellationem, & rectè se contulit ad Imperatorem; qui (eodem Socrate lib. 1. cap. 22. teste) Synodum Episcoporum ad se accersendam per epistolam curauit, vt ipse quæ Athanasio obiectarentur, accuratius examineret.

Neque Rex Angliæ tantum, quando ab inferioribus Curijs Ecclesiasticis ad supremum eius iudicium fiunt Appellationes, sed absque omni Appellationum interstitio, auctoritatem habet lites commemoratas dirimendi, & in his litibus reos ac immorigeros carcere, & multâ pecuniariâ castigandi. Cuius auctoritatis exercitium ordinariè quibusdam Commissarijs Ecclesiasticis, inter quos duo Archiepiscopi solent esse primi, mandat, ad ordinariam Episcoporum, Archidiaconorum, iurisdictionem ubi deficit, supplendam & corroborandam. Quandoque enim fit vt propter inferiorum iudicum ecclesiasticorum negligentiam & conniuentiam, aut impiam delinquentium perniciem in contemnendis Ecclesiæ censuris, propter illorum fugam ab vna Episcopali Diocesi in aliam, & potentiam in Comitatu ubi degunt, aut criminum atrocitatem, multi ordinariâ Archidiaconorum & Episcoporum iurisdictione, vel non omnino, vel non pro meritis plectantur: qui hac Regionum Commissariorum potestate per vniuersum Angliæ & Hiberniæ Regnum protensa, & non modò censuris Ecclesiasticis, sed etiam pœnis temporalibus munitâ, multò ocyus in ordinem rediguntur, & acrius puniuntur.

Neque

Neq; hoc regium ius antiquius erat inusitatum : Iosaphat. 2. Chron. 19. In Hierusalem constituit *Leuitas, & Sacerdotes, & Patriarchas ex Israel, ut iudicium & causam domini indicarent habitatoribus eius.* Cuius Ecclesiastici Concilij (quod Græci *Councilum*, & inde Thalmudistæ Sanhedrim nominârunt) hunc in iudiciis fuisse ordinem, ex Scripturis, Iosepho, Talmudistis collegit doctissimus Sigonius. *Qui nomen deferre altari cupiebat, si crimen religionem attigit, Pontificem & Principes adibat, reumq; denunciabat.* Quo factò illi ministros ad hominem capiendum mittebant, & si restulisset cohortem etiam a præfecto templi acceptam adijciebant : cumque ad se adductum ferme in carcere, atque in custodia militari habebant, donec ab illo indicaretur. Inde vniuerso conuocato Concilio opera cognitioni dabatur. Intendebatur autem ab accusatore crimen, & pœna his verbis : *iudicium tale, vel talis pœna est viro huic, quia hoc aut illud fecit.* Repellebatur autè à defensore his : *iudicium alicuius pœna non est viro huic, quia aut illud non fecit, aut quia non iniuste fecit.* Vbi verò perorata vtriusque causa erat, tum iudicibus suffragia dabantur, atque ille pro numero sententiarum, aut condemnabatur, aut absoluebatur. Atque idem ferè ordo hodiè in Anglià à Regis Ecclesiasticis Commissariis in iudiciorum suorum processibus obseruatur.

Sic tandem habemus Regiam in Ecclesia Anglicana authoritatem in personas & causas sacras, quam in hoc Regno vulgò dicunt Ecclesiasticam : Qua appellatione ne Pontificiorum calumniis occæcati offendantur, operæ pretium erit eius rationem paucis explicare. Quemadmodum ars, vel scientia mutuatur suum nomen, aut ab obiecto circa quod versatur, vt scientia Physica à rerum quas contemplatur physici, aut ab immediato suo fine seu effecto, vt Medicina, a medendo : vel a modo secundum quem occupatur circa suum obiectum, vt Metaphysica à supernaturali & abstracta rerum speculatione : sic potestas aliqua dici potest Ecclesiastica vel propter sacras causas & personas in quas exercetur, vel proximum suum finem, vel effectum sacrum, qualis est peccatoris iustificatio, sanctificatio, totaque animæ salus : aut denique ratione modi secundum quem versatur circa res sacras, nempe illas pro concione explicando, administrando, & vt sint inuiolatæ, spiritali excommunicationis mucrone sacrilegos transfigendo. Iam hæc Regia potestas (cuius in hoc capite recensentur iura) in Ecclesia Anglicana vrsitatè nominatur Ecclesiastica, non quòd proximus eius finis, seu immediatus effectus sacer sit, & spiritalis, cum peculiaris presbyterorum prærogatiua sit diuini verbi & Sacramentorum ministerio penetrare in hominum animas, illasque spiritu cooperante sanctificare : neque Ecclesiastica est ratione modi secundum quem circa res sacras occupatur, illas enim minimè præstat factas rectas de iis concionando, eas propriis manibus fidei populo distribuendo, excommunicationis sententiam tan-

quam clauium potestatem habens pronunciando, sed hanc tantum decernendo (sicut *Theodosius junior*, & *Valentinianus* in Codice Iustiniano sanxerunt, vt Nestoriani anathematizentur) & externa poenarum ciuiliū vi profanos huius censuræ, & istarum rerū violatores coercendo. Atque hanc declarationem anno 1562. nationalis Archiepiscoporum, Episcoporum & vniuersi Cleri Anglicani Synodus in publica fidei confessione ab ijs vnanimi consensu edita, tradidit his verbis. *Cum Regia Maiestati summam gubernationem tribuimus omnium statuum, sine illi Ecclesiastici sint, sine Ciuiles, & in omnibus causis, non damus Regibus nostris aut verbi Dei aut Sacramentorum administrationem: quod etiam Inimeliones ab Elizabetha Regina nostra nuper edita apertissime testantur: Sed eam tantum prerogatiuam quam à Sacris Scripturis, à Deo ipso, omnibus pijs Principibus videmus semper fuisse attributum: hoc est, vt omnes Status, atque Orāines fidei suae commissos, sine illi Ecclesiastici sint, sine Ciuiles, in officio contineant, & contumaces, ac delinquentes gladio ciuili coerceant.*

Archiepiscoporum in Anglia dignitas & potestas.

CAP. IIII.

A Postolorum ætate omnes fere Ecclesiae in urbibus & oppidis frequentioribus ab ijs plantatae, plures habuerunt Presbyteros. Diuus Paulus Actor. 20. Nuncijs à Mileto missis Ephesum, celebrem urbem, non vnum, sed plures hujus Ecclesiae Presbyteros accersuit. His autem Presbyteris vnus è reliquis externae politiae causā, & vt omnia fierent ordine praeficiebatur. Sic in Ecclesia Ephesina modò nominata Presbyterorum qui ibi fuere coetui vnus praefuit, quem Christus ipse Apocal. 2. appellat hujus Ecclesiae Angelum, & ad illum scribit quæ ex illo reliqui Presbyteri ei subditi edicerent. Atque hic est quem in primæua Ecclesia historiae Ecclesiasticae Episcopum nominant. Cornelius Episcopus Romanus Anno Christi 254. apud Eusebium. lib. 6. cap. 42. ad Nouatum scribit, eum ignorasse in Catholicæ Ecclesiae suae curae mandata, Presbyteros esse quadraginta sex, & vnum debere esse Episcopum.

Postea Ecclesia per plures vrbes, & regiones diffusa, Episcopi numero aucti, Metropolis siue primariae in illa prouincia quam incolebant, vrbis Episcopum, ad Christianam vnitatem fouendam suum elegerunt Metropolitanum: cujus regimini ita se submiserunt, vt Concilij Antiocheni Anno 341. celebrati patres canone 9. statuerint, quod Episcopi secundum antiquum à Patribus constitutum canonem nihil magni momenti sine ipso agerent, & ipse curam & sollicitudinem

a Si Dominus
verba haec de
Angelo superiorum
caelorum, &
non de Praeposito
Ecclesiae velles
intelligi, non
consequenter
diceret: sed ha-
bes aduersum
te, quod chari-
tatem tuam pri-
mam reliquisti.
memor esto ita-
que vnde exci-
deris & age
paenitentiam.
Hoc de Superio-
rilus Angeli

dici non potest, qui perpetuam retinent charitatem, vnde qui desierunt & lapsi sunt, Diabolus est, & Angeli eius. Quamobrem diuina voce laudatur sub Angeli nomine Praepositus Ecclesiae. August. epist. 162.

totius

totius Provincia susciperet : & ita cum per plures Romani Imperij prouincias Christiana Religio & disciplina essent propagata, plures tandem Metropolitani extiterunt.

Sed quia Romanum Imperium (vt supra capite primo ostensum est) diuisum fuit in *dioceses*, quarum singulis aliquot Prouincias complectentibus Imperator suos principes Magistratus, in iure Cæsareo, Præfectos, & comites appellatos, præficiebat: inde factum est, vt Episcopi illarum urbium in quibus hi dioceseōni comites residebant (statu Ecclesiastico statum ciuilem imitante) creuerint potestate. Nam obtinuerunt, vt *Exarchi, Primates, Patriarche, Archiepiscopi* indigitarentur, & vt *Metropolitani* Prouinciarum suarum *dioceses*, ipsis parerent, quemadmodum Episcopi Metropolitanis. Concilij Constantinopolitani anno 383. Congregati Canone 2. *Diocesis* (non prouinciæ) Episcopo (qui ab Oecumenici Concilij Ephesini patribus, non ad Christi honorem^a minuendum, sed contra Nestorium, asserendum congregatis Archiepiscopus vocatur) integra Diocesis, plures prouincias & ideo Metropolitano continens, traditur gubernanda : & Concilij Chalcedonenfis Canone 13. decernitur: *Siquis a suo Episcopo, vel Metropolitano iniuria afficiatur, apud Exarchum, seu Primate[m] Dioceseos litiget.*

Verum & si nostri hodie *Archiepiscopi, & Primates* in Anglia solam Episcopos habent sibi subditos, tamen insigniuntur, tum *Archiepiscoporum, & Primate[m] titulis*, tum horum perinde ac *Metropolitanorum officijs* funguntur, quæ vnâ cum illis priuilegijs, & dignitatibus quibus ad potestatem suam spiritualem contra homines impios & profanos muniendam ex Christianorum Regum clementia, aut Regni statutis, & iure municipali, aut recentiori iure, Ecclesiastico potiuntur, iam ordine sunt describenda.

Ab illorum honoribus ac dignitatibus exordium sumendum, quæ equidem sunt amplissima: & vel vtrique Archiepiscopo communes, vt habere titulum *clementia*, quam Anglicè *Grate* vocamus; precedentiam supra omnes duces Regni; immunitates, libertates in latifundiis propriis: vel alterutri peculiare, quales sunt, Eboracensis, habere præcedentiam supra omnes officarios, præter Dominum Cancellarium; Cantuariensi, tanquam *Primo Pari* Regni, præcedentia vti præ omnibus magnis officariis, inaugurare Regem in Coronatione, redditus suorum fundorum, qui iure Hominij deserventur, recipere, dum Hæres minor est 21. annis, etiamsi alios fundos in *Capite de Coronateneat*. Istiusmodi honores legimus Archiepiscopis antiquitus delatos à Christianis Imperatoribus, qui teste Codice Iustiniano annis abhinc mille ferè ducentis, illos Præfectis Prætorio, summis Imperii Magistratibus, ciuili dignitate exæquarunt.

^a Nam hi Patres, antiquæ Diocesis Episcopum *ἀρχιεπίσκοπος* titulo insignientes non magis Christum suo honore spoliârunt, quàm D. Paulus. 1. Cor. 3. 10. *ἀρχιεπίσκοπος* nominans.

Hujus generis plura occurrunt in ipsis purioris antiquitatis monumentis, quibus superfedemus, & aggredimur Ecclesiastica. Quorum nonnulla (sicut & seculi honores quos attingimus) sunt ytrique Archiepiscopo communia, cuiusmodi sunt in eorum ordinatione, si non fuerint prius Episcopi, vt consecrentur à quatuor Episcopis, si fuerint, eorum electio vt à totidem Episcopis confirmetur. Post ordinationem, quatenus sunt *Metropolitani*, vt electiones Episcoporum suae prouinciæ confirmet, eosque vnà cum duobus alijs Episcopis consecrent, consecratorum in regimine Episcopali, defectus, negligencias suppleant, ijsque infirmis coadiutores assignent. Prouinciales Synodos iuxta rescriptum Regium conuocent, conuocatas moderentur, vltimum in ijs ferant suffragium; in quantum sunt *Archiepiscopi*, vt recipiant Appellationes, ijsque rescribant, interpositis ab Episcopis suis Suffraganeis, totam suam *Prouinciā* iuxta leges & consuetudines visitent: in eo quod *Primates & primores Patriarchæ*, Appellationes admittant ab inferioribus Iudicibus, etiam omisso medio, vacante quauis Archiepiscopalis suæ Prouinciæ sede Episcopali, custodiam habent Ecclesiasticā iurisdictionis ad eam spectantis. Postremo, vterque Archiepiscopus ipso iure huius Regni Municipali hanc in rebus Ecclesiasticis habet *Prærogatiuam*, vt approbet & *insinuet* testamenta, concedat administrationes bonorum ab intestato succedentibus quouilibet habentium mortis tempore, in diuersis prouinciæ suæ diocelibus vel iurisdictionibus *bona notabilia*. 1. iuxta recentiores Ecclesiæ Canones bona ad summam quinq; librarū ad minus. Atq; præter hæc, quædam sunt Præuilegia Archiepiscopi Cantuariensis propria: vt quod, quilibet Episcopus ab ipso confirmatus exhibeat vnum Capellanum, donec sufficiens aliquod ei beneficium prospexerit, & quia ipse totius Angliæ *Primas* est, *litteras tutorias* concedat, per quas ei qui appellaue- rit absque molestia interea ei exhibenda, Appellationem suam prosequi liceat. Postremo, ex Regni statutis, necessitatis, aut maioris vtilitatis causa, summaria huius, tum illius cognitione prius habita *gratiam* facit Canonum, aliarumque legum Ecclesiasticarum, per vniuersum Angliæ Regnum. Qua etiam potestate designat *publicos Notarios*, qui, licet singulares, hoc nomine sunt in testimonio perhibendo instar duorum testium; *dispensatorum* valetudinarijs, puerperis, senio confectis, ægrotis, vt carnibus diebus quibusdam ob politicas solum rationes vetitis vescantur, cum nupturis, vt matrimonium celebrent, etsi triundina eius denunciatio non præcellerit, in causis beneficialibus, ad irregularitatem absque dolo malo contractam, & Simoniacum quandoque ambitum abolendum; vt beneficium vacans *fiduciario* titulo (quam *Commendam* vocant) ad tempus vel durante vita concedatur, filius in beneficio patri immediate possit succedere, beneficiatus ad ali-

quod

* See Fuller
& Dr Heylyn
ubi supra.

minorat

infirmitas
a Communia
iura rebus in
genere consi-
deratis adap-
tata, in iisdem
rebus per pec-
tulares cir-
cumstantias
determinatis
secundum æ-
quitate su-
beunt relaxa-
tiones, & pri-
uilegia singu-
laria admit-
tunt: Cum
Prinilegium,
(Paul. digest.
de legib.) sit
singulare ius
contra tenorem
rationis tantum
per exceptio-
nem, & nō op-
positionem.
propter aliquā
utilitatem am-
brositate consi-
deranti intro-
ductum.

* See Dr Heylyn, ubi supra. et Cypr. Angl. p. 70.

quod tempus (ob grauem aliquam causam) residere non teneatur, sed per alium idoneum deferuire, laicus literis operam nauans prebendam possit retinere, Sacris initiatus & iuxta leges ac statuta regni idoneus, duo beneficia curata intra certam distantiam, quo commodius in vtrisque munus suum obeat, non curata absque distantia possit retinere; præparatus ad sacros ordines queat ordinem diaconatus, & presbyteratus simul, & tempore non statuto suscipere: Denique in omnibus causis verbo Dei non repugnantibus, modo solite fuerint in Curia Romana obtineri.

In his omnibus, ne quid detrimenti capiat Ecclesia fideliter administrandis, etsi nostri hodie Reuerendissimi Archiepiscopi (præsertim Cantuariensis, quia ampliorem habet prouinciam, & a secretioribus consilijs Regi est) perpetuis Regiminis occupationibus plurimum sint districti; tamen singulis per totum annum diebus dominicis, maximo cum audientium fructu, & Archiepiscopalis sui ordinis honore sacrosactum Christi Euangelium sedulo concionantur.

Atque cuncta fere hæc amplissima munera, vel saltem eorum præcipua primævæ Ecclesiæ Patriarchæ, Primates, Metropolitani exercuerunt. Nam imprimis Episcoporum suæ Prouinciæ electiones confirmarunt, cum Canone 6. Nicæni Concilij primi, Imperatoris auctoritate stabiliti, *Si quis præter sententiam Metropolitanæ saltus fuerat Episcopus, Ordinatio erat irrita.* Dein Evnâ cum alijs suæ Prouinciæ Episcopis novos Episcopos consecrârunt: Concilij enim Antiocheni Can. 19. *Episcopus non potuit ordinari absque Synodo Episcoporum per Metropolitanum literas congregata, & ipsius Metropolitanæ præsentia.* Præterea Concilia etiam Nationalia Imperatorum Christianorum iussu ipsi Patriarchæ indixerunt. Leo primus Romanorum Patriarcharum non humillimus, Turribium facit certiorum, *Se dedisse literas ad fratres suos & coepiscopos usque Concilium Synodi generalis.* * 1. Non verè Oecumenici sed Nationalis indixisse. Sed hanc Synodum illum Imperatoris auctoritate congregasse constat ex eius 24. Epist. ad Theodosium, ad quem simili occasione ita scribit: *Omnes, omnes Mansuetudini vestra cum gemitibus, & lacrymis supplicant Sacerdotes, ut generalem Synodum inbeatis intra Italiam celebrari.* Denique Primates receperunt Appellationes à suæ Dioceseos Metropolitanis: Nam Concilij Chalcedonenis Canone 12. decretum est, *Si quis à suo Episcopo vel Metropolitano iniuriâ afficiatur, apud Exarchum, seu Primate[m] Dioceseos litiget.* Quamobrem æqui rerum æstimatores Archiepiscopalem nostram in Anglia Hierarchiam, non tam ab Antichristiana, & Papali tyrannide fuisse deriuatam, quàm ab ea vindicatam, & quæ ferunt dispares diuersarum ætatum, locorum, rerum publicarum, conditiones, primævæ Ecclesiæ praxi restitutam, vel conuiuentibus oculis perspiciant.

* Eadem notatione Concilia Toletana generalia & vniuersalia vocantur. Concilio Toletano. 3. cap. 18. Præcipit hæc scilicet & vniuersalis Synodus, Toleta. 4. in exordio. quoniam Concilium generale agimus.

Episcoporum in Ecclesiâ Anglicana Potestas & munera.

C A P. V.

Misericors noster Seruator Christus postquam suis hostibus potenter domitis in Cælum ascendisset, dona sua variè distribuit in communem corporis sui mystici, id est Ecclesiæ, vtilitatem. Ad Ephes.

4°. *Dedit alios Apostolos, id est, interprete Ambrosio* ^a *Episcopos; alios*

a Nam sicut.

Ioannes Bap-

tista, Matth. 11. 9. erat *plius quam Propheta*, tamen Matth. 21. 36. *Propheta*

erat, Sic Apostoli plus quam Episcopi erant, tamen Episcopi extiterunt.

Cyprianus Epist. 65. admonens Diaconos, vt Episcopis sint morigeri

sic ait: *meminisse autem Diaconi debent, quoniam Apostolos id est, Episcopos*

Dominus elegit, Diaconos autem post ascensum Domini in Cælos Apostoli sibi con-

stituerunt Episcopatus sui, & Ecclesiæ Ministros. Etenim potestas imponen-

di manus, excommunicandi, penes Apostolos erat, qui initio Ecclesiæ

propagandæ, ne discipulorum suorum honori potius quam fidelium con-

uersioni studere viderentur, illam ad tempus sibi retinuerunt, donec (vt

docet Hieronymus in Epist. ad Tirum) *Diaboli instinctu studia in religione*

fierent, & diceretur in populis, ego sum Pauli, ego Appallo: tunc enim Apo-

stoli hanc potestatem quibuldam Presbyteris eminentioribus, quos scripto-

res Ecclesiastici appellant Episcopos, tradiderunt. Et ideo idem Hiero-

citoto dicit, Episcopos magis Ecclesiæ consuetudine ab ipsis Apostolis intro-

ducti (per quorum traditiones inquit ille Epist. ad Euagriū, *sumptas de vete-*

ri testamento, quod Aaron & filij eius atq; Leuitæ in Templo fuerunt, hoc sibi

Episcopi Presbyteri, & Diaconi vendicant in Ecclesiâ) quàm dispositionis domi-

nice veritate, id est, immediato Domini Saluatoris precepto Presbyterij esse

maiores, & in communij debere Ecclesiæ regere; non autoritate (quia hæc

Episcoporum propria est) sed consilio, quoniam (cum salus sit in multitu-

dine consiliorum) Presbyterorum consilio adhibere Episcopos oportet,

quando publicum Ecclesiæ bonum, hoc postulauerit; imitantes Mosen qui

cum haberes in populo solus præesse Populo Israel, Septuaginta tamen elegit, cum

quibus populum indicaret.

prædisisset Pastores, subiunxit Doctores, vt intelligerent Pastores ad officium

suum pertinere doctrinam; ad concinnationem integram (non tamen vno,

sed suo cuiusque tempore) sanctorum, ad opus ministerij.

Inter quos sacros Dei ministros, Apostoli sicut ordine, sic authorita-

te erant primi, quippe quorum hæc prærogatiuæ, hæc munera numero

plura, dignitate amplissima, in nouo Testamento recensentur. Vocati

erant non ab hominibus, neque per homines, sed per Iesum Christum, (ad

b Nam imme-

diatè vocati

sunt à Deo: vt constat Act. 1°. vbi Apostoli non discipulorum multitudo (vt

ex ipso contextu probabile est) statuerunt duos Iosaph, & Matthiam vt alter

eorum fieret vnà cum illis testis resurrectionis Christi, & Apostoli orantes dix-

erunt: *Domine qui cunctis omnium nosti, ostende vtrum elegeris ex his duobus, vt*

acceptat sortem ministerij huius Apostolatus: quibus declarant electionem ad

Apostolatū non ab hominum suffragiis, sed immediatè à Deo de-

pendere; licet eodem capite Matthiam postquam à Deo per sortes

jam ad Apostolatū electus esset, à Discipulis agnitus est pro Apo-

stolo, & cum undecim annis numeratus.

Prophetas, pollentes

dono vaticinandi de

futuris, alios Euangeli-

stas, Apostolorum Com-

ites, & adiutores in

Ecclesijs plantandis,

qui propterea omnes

(vt inquit Chrysostomus)

obibant region-

es; alios Pastores, &

Doctores, inferiores

(vt Chrysostomus do-

cet) Euangelistis, quia

in vno loco erant oc-

cupati, immò & eod-

em munere, non e-

nim (inquit August.

Epist. 59.) alij sunt Pa-

stores, alij Doctores, sed

cum Diuus Paulus

Galatas 1°. à quo le-

gati erant in vniuer-

sum orbem, ad omnes

nationes, omnes gentes

edocendas (Matth. vi-

timo) Spiritu Sancto

deducente in omnem

veritatem ita afflati, vt

in doctrina cœlesti tradenda, quam (ad Galatas primo) *acceperunt per reuelationem Iesu Christi*, labi non potuerint, admirabili edendorum miraculorum potestate præditi ad conuertendos Infideles, ad confirmandos fideles, redarguendos contradicentes, denique castigandos immorigeros. Sed hæc omnia in Apostolis erant extraordinaria, ad Ecclesiâ nouam plantandam, & maximis angustiis conclusam, dilatandam necessaria: *reliqua eorum munera ad Ecclesiâ donec omnes suas rugas, & maculas deposuerit regendam, & sustentandam sunt permanſura*; diuini nempe verbi prædicatio, sacramentorum administratio, manuum impositio, & clavium potestas in foro exteriori. Quorum duo priora, quia sunt *Ordinaria* Spiritus sancti instrumenta, & *quotidiana* organa, quibus Deus omnium hominum salutem operatur, Apostoli omnibus pastioribus & presbyteris commiserunt: posteriora, quæ faciunt ad Ecclesiâ gubernandam, quo vitarent ataxiam multitudinis regimen comitantem, quibusdam eminentioribus presbyteris, quos Ecclesiâ postea vocauit Episcopos, delegarunt.

Titus cum indiuiduus Apostolorum ab vna regione in aliam ad novas Ecclesias plantandas migrantium comes ac Euangelista esse desiderat, & Ecclesiæ commodo id exigente Cretæ affigeretur; eum, D. Paulum hujus Insulæ Episcopum constituisse, antiquissimi Patres & historiæ ecclesiasticæ (quibus, in quæstionibus factis apud priora Ecclesiæ sæcula proximè post sacrâ paginam fides meritissimò debetur) quasi vniuersi consensu tradiderunt. Eusebius lib. 3. hist. Eccles. cap. 4 *Titus Cretensium Ecclesiarum Episcopatum sortitus*. Hieronymus seu Sophronius, qui videtur omnia Ecclesiasticæ antiquitatis monumenta diligenter perlustrasse, in Catalogo Ecclesiasticorum Scriptorum: *Titus Episcopus Creta a Domino Paulo ordinatus est*. Chrysostomus Præfatione in primam ad Timotheum, rationem assignans quare ex omni Discipulorum numero ad Titum duntaxat & Timotheum Epistolas scripserit cum Silas & Lucas ei quoque in disciplinam se tradidissent, hos, (inquit) *Euangelistarum munere fungentes secum adhuc circumducebat, illis Ecclesiæ gubernacula, curamque tradiderat; & idèd homilia 10. in eandem Epistolam, omnia præcepta ad Titum & Timotheum scripta, tanquam omnibus Episcopis dicta intelligit*.

Inter hæc verò, præcipuè duo sunt, quibus Titus in Ecclesia Cretensi ad Episcopi munus ritè obeundum instruitur. Primum ad Titum 1. 5. *Reliquite in Creta, ut constituas oppidatim Presbyteros*, ad quæ verba Ambrosius, *Titum Apostolus consecrauit Episcopum; & idèd commonet eum, ut sit sollicitus in Ecclesiastica ordinatione*. Alterum præceptum, ad Titum 1. 5. *constitui te Creta, ut quæ desunt corrigas, & eiudem epist. 3. 15. Hæreticum hominem post unam & alteram admonitionem deuota, ex gregis numero, ad tempus, donec relinſcat, eiſce per excommunicationis*

a Paulus (inquit Chrysostomus) de Episcopatus officio dicturus indicat cuius modi esse Episcopum deceat, neq; id quæsi Timotheum admonens dicit, sed ut omnis simpliciter loquens, ac per idem quid conueniat omnibus sciant.

tionis censuram : nam hæreticus , præsertim pertinax , est *Animal Scælitiosum*. (ait Hieronymus , in 5. ad Galatas) *à caulis ouium repellendum* ; est morbida ouis quam (inquit Augustinus lib. de corrept. & gratia) *Separare ab ouibus sanis , pastoralis habet necessitas , ne per plures dura serpare contagia*.

Neque hæc excommunicandi potestas. in solo fuit Episcopo Tito ; trecentis ferè post Titum annis , Concilij Antiocheni Canon sextus decernens , *Si quis a proprio Episcopo fuerit excommunicatus , ne prius ab alijs suscipiatur , quam suo reconcilietur Episcopo* , illa ætate excommunicandi potestatem fuisse penes Episcopos , clarè indicat : Et non modò Titus à Paulo , sed alij ab alijs Apostolis instituti sunt Episcopi : *Habemus annuumerare eos* (inquit antiquissimus Pater Irenæus lib. 3. cap. 3.) *Qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesijs , & successores eorum usque ad nos*. Sic (eodem Irenæo teste) a Ioanne Polycarpus ordinatus est Episcopus Smyrnæ , & à duobus Apostolis , Petro & Paulo postquam fundassent & instituissent Romanam Ecclesiam , eius Episcopatus fuit traditus Lino : cui , dum Ioannes Apostolus esset in. viuis , Clemeus & Anacletus Episcopi successerunt.

Atque ab his potestas Episcopalis in Romanam Ecclesiam inuecta , ad nostra vsque tempora in ea permansit. Etenim licet Ecclesia Romana jam olim defecerit , & Babylonica Meretrix , Mater Spiritualium scortationum facta fuerit : in ea tamen hæc autoritas penitus non interijt : quia à Christo ejusq; Apostolis per plures hominum successiones continuata , si incidat in hæreticos , Idololatrias , omni flagitiorum genere coopertos , non aboletur. Sotus in 4. sententiarum , non infimus Meretricis Babylonice leno hoc ipsum liberè fatetur : *Hæretici quicumque etiam præcis quamuis non ab ecclesia prius legitime , sed ab hæreticis fuerint promoti , verum Ordinis Sacramentum , si id attulerint , vti que conferunt*. Quam doctrinam hausit ex Aquinate ad eundem sententiarum librum fidei ribente : *Præcis ab Ecclesia , qui in Ecclesia Episcopalem potestatem habuerunt , retinent potestatem alios ordinandi , & promouendi , & promoti ab ijs eandem retinent potestatem*. Ratio in apico , ipsius Dei Christi est potestas (neque qui plantat , neq; qui rigat est aliquid , sed Deus qui dat incrementum) quam hominū illam administrantiū peccata non faciunt magis irritam , quam flagitiosus Legatus sui principis auctoritatem sibi delegatam diminuit. Non enim est (vt loquuntur Scholæ) *gratia gratum faciens* (quacum hæresis , impietas minime cohabitant) *sed gratia gratis data non semper eam habenti , sed alijs sanctificandis destinata* : hinc Sacerdotale munus ab Aarone per innumeras hominum sæpe sceleratissimorum , & idololatricorum successiones ad Christi tempora transmissum mansit inuolutum , vt ei ipse Christus se submiserit , & alijs se subdere præceperit. Atque pari ratione Episcopalis potestas , ab Apostolis : &

primæ

primæ Ecclesiæ Romanæ Episcopis, per impurissimos eiusdem cœtus (postquam Antichristiana Babylon euasit) canales, in nostras Ecclesias limpida effluxit: quemadmodum narrante Plinio amnis Alphæus Peloponosiaco littore merfus per longissimum sub mari tractū in agri Syracusani fontem Arethusam means ne vel leuiusculam falsuginem contrahit. Quamobrem etsi Episcopalis authoritas hodie in Ecclesia Anglicana à Romana proxime (sed non primitus) dimanauerit, tamen vera & legitima censenda est. Cujus varia munera, quæ vel ab Apostolis aut Ecclesia instituta, vel à seculari potestate propter malitiam hominum jura sacra nullis mundanis suppetijs & honoribus externis suffulta contemnentium, Episcopis in Anglicana Ecclesia fuerint concessa, ordinem recensebimus.

Postquam Regis licentia, & mandato, Episcopi in Anglia à Decano & capitulo Cathedralium Ecclesiarum infra Dioceses, quibus præficiendi sunt eliguntur; illius assensu electi comprobantur; comprobati confirmantur; confirmati consecrantur; & cum consecrati homagii iuramentum Regi præstiterint; & Rex illis vicissim suorum Episcopatum possessiones restituerit; in ipsa republica Anglicana, non aliqua à Christo delegatione (cujus Regnū spirituale est, Ministerio clauium regni cœlorum, & spiritu imperans, & non ex hoc mundo seu temporale, externa vi ac gladio coercens, vnde Luc. 22. Apostolis suis, eorumque successoriis Episcopis, ratione Spiritualis potestatis, quam ab ipso acceperant, omne temporale Dominium interdixit) sed libera principum donatione, his honoribus potiuntur.

a Ipse vero dixit, Reges Genium dominantur eis, & qui authoritatem habent in eis benefici vocantur: vos au-

tem non ita. Non licebit igitur Episcopo Ecclesiæ externum administrare dominatum? Existimabant Apostoli, quod quia essent Apostoli Christi, idcirco deberent inuadere Regna huius mundi, & in hoc mundo dominari. Christus autem damnat hoc loco falsam Apostolorū opinionē, & docet nihil minus Apostolos, & Episcopos Ecclesiæ decere, quàm ut prætextu Apostolatus, & Episcopatus occupent externa regna. Tamen ipsos Ecclesiæ Episcopos non verat habere externam dominationem viz. Si ad hanc vel hereditaria successione, vel electione, vel donatione vel alijs legitimis medijs peruenirent. Difficillimum quidem est simul ministerium prædicandi Euangelij in Ecclesia rectè perficere, & externum regnum administrare, per se tamen non est impium, retinere vnā cum ministerio Ecclesiastico externam Dominationem. Quare habeant sanè vel Romani Pontifices eam Maiestatem, quam publicis & legitimis ordinationibus ac consensu Monarcharum possident; sed quod usurpent sibi potestatem super Reges & Principes prætextu officij sui Apostolici, hoc Christo aduersum est & vehementer errant. Brenus Homil. 52. in Passionem Christi, & Hom. 90. in Lucam,

Titulum habent Dominorum, ratione Baroniarum suis Episcopatibus annexatarum, præcedo nā præ alijs Regni Baronibus non modo in priuatis congressibus, sed in supremo Regni Concilio Parlamento: ubi, quia sunt Dominus Baronum, hoc ordine habent suas Sessiones. Post Reuerendissimos Archiepiscopos Cantuariensem, & Eboracensem, primo loco sedet Episcopus Londinensis, deinde Dunelmensis; proxime Wintoniensis, reliqui Episcopi, ut consecratione priores, nisi

quod

Sus m^r Fuller &
B^r Hoxlyn, ubi
supra.

quod post Episcopum Dunelmensem primum locum tenent, qui Regi fuerint a secretariis Consilij. Episcopi enim in republica Anglicana, clementia Principis possunt ei esse a secretariis consilij, consilij Eirenarchæ, legatorum munere fungij, ad exteros principes (sicut Viphilas Gothorum Episcopus ad Valentem Imperatorem, teste Sozomeno, & referente Socrate, Maruthas Mesopotamiæ Episcopus ab Imperatore Romano ad Regem Persarum missi sunt Legati) vel aliud quoduis honestum munus exequi.

Nam tametsi sacratarum personarum, sanctissimæ peritissimæ vigilantissimæ, satis opere & sudoris habent in sacris muniis obeundis (*cum ad hæc quis idoneus?*) & ideo absolute præstaret illos tractare solum spiritualia: tamen cum Ecclesia militans sæpius permixta sit Epicureis, & ferrei oris peccatoribus, qui magis mundano timore, quam amore spirituali ad externa pietatis officia peragenda adiguntur; ut horum Atheismus (iplius civilis Regiminis exitium si per ipsetam religionem pimum se prodat) melius coerceatur, prudentissimi principes Christiani Ecclesiæ præfules seculi honoribus cumulatissime donarunt.

Constantinus Magnus (ut videre est in Codice Theodosiano de Episcopo: iudiciis) vsque adeo Episcopos in causis secularibus voluit honorare, ut decreuerit, quod quicumque litem habens sine Possessor, sine Peritor erit, sine inter initia litis, sine cum negotium pereratur, sine cum caperit promissententia, iudicium eligat sacrosanctæ legis Antistitis, illico sine aliqua dubitatione, etiamsi alia pars refragetur, ad Episcopum cum sermone litigantium dirigatur. Rationem decreti adijcit: Multa enim, que in iudicio captiosa præscriptionis vincula non patiuntur, inuestigat, & promissacrosanctæ religionis autoritas. Omnes itaque causa que prætorio iure vel civili tractantur, Episcoporum sententijs terminata, perpesio stabilitatis iure firmentur. Quid quod etiam sacræ personæ suæ vocationis opera spiritualia strenue peragentes, quandoque ex singulari Dei dono, in seculi quoque negotijs expediendis plurimum pollent. De Gregorio Thaumaturgo Gregor. Nyssen. in oratione sua de eius vita scribit: Omnis questio disceptatioque, & omnis iniquitas, difficilisque negotiorum nexque litibus consilij & admonitionibus resolvebatur, & dirimebatur unde singulis, illius beneficio tam aquiras & recta iuris constitutio, quam pax erat. Demum, quoniam de æquitate (non de iustitia ad iuris amussim, hoc enim Iuris peritorum est) in causis secularibus melius dijudicent, quam illius ex vocationis sue impulsu studiosi: unde Augustinus Concione p^rmin 1. & Psalmum, hominibus sui seculi, dissidia ei tanquam a bitro deferentibus dicere non audeat: Dic hmo, quis me constituit iudicem, aut diuisorem inter vos? Constituit enim (inquit) talibus causis Ecclesiasticos Apostoli. (Diuum Paulum intelligit) cognitores. Neque quando Ecclesiastici sic sunt cognitores, & aliquo modo curant negotia secularia, illis implicantur, aut absorbentur,

* 1. Cor. 5. 6.

forbentur, quia ab Apostolo monente, *neminem Deo militantem debere se implicare negotiis secularibus*, ecclesiastici huiusmodi cognitores constituuntur: vt dum homines causas suas seculares apud nos (inquit Augustinus epist. 147. Episcopus) finire cupientes, negotia sua peragunt, agamus, & nos negotia salutis nostræ, & ipsorum, & dissensiones hominum terminemus.

Verum præter seculi honores, & in eius litibus componendis operam, media sunt Episcoporum magis propria, ad suam, & aliorum salutem promouendam: nempe eorum in Antistitum Ecclesiæ album sacra cooptatio, quæ consecratio dicitur, & munia Ecclesiastica. Consecratio Episcoporum in Anglia, omni papali superstitione detracta, & præmissa concione de pastoris in gregem officio, cura, fide, illamque subsequenti Eucharistiæ, à frequenti grauissimorum hominum cœtu, perceptione, peragitur precibus, inuocatione Spiritus Sancti, manuum impositione, a tribus ad minimum, iuxta Concilij Niceni canonem 3. Episcopis, in indumentis Episcopali grauitati consentaneis; & communi ac ardenti eorum quiactioni interfunt oratione, vt Episcopale munus consecratis impositum, cedat ad Dei gloriam, gregis salutem, conscientia suæ in tremendo die Iudicij lætum testimonijum.

Horum verò ita consecratorum munera, secundum canones, sunt, diligenter docere Euangelium, non tantum in Cathedralibus Ecclesiis quibus præsunt, sed etiã passim per omnes Ecclesias suæ quisq; Diœceseos, vbi maxime putabunt expedire, in iisdem Cathedralibus Ecclesiis festis solennibus Copa decenti amictos Sacramentum Cœnæ administrare. Ordinare Presbyteros & Diaconos (& hinc Epiph. hæc. 77 docet Episcopos generare *Patres Ecclesiæ*, Ecclesiasticos ministros ordinando, presbyteros *Filios Ecclesiæ*, infantes & catechumenos baptizando) verbo & gratiarum actione Ecclesias & sepultura loca sacris vñibus dedicare, quod (teste Eusebio lib. 10. cap. 3.) in Templis a Constantino magnifice extructis, veteres Episcopi magna cum solennitate præstituerunt: confirmare precibus, & manuum impositione pueros catechismum edoctos, qui mos (inquit Cyprianus) Epist. ad Iulianum *apud nos geritur*: denique Ecclesiasticam iurisdictionem, cuius nerui sunt poenæ, & censura Ecclesiasticæ, exercere.

Verantur autem hæc poenæ siue censuræ Ecclesiasticæ in duplici discrimine. Aut enim Ecclesiasticis & laicis communes sunt: vt *Monitio*, *excommunicatio minor*, *excommunicatio maior*, & *Anathematismus*, interdictum, corporalis poenitentia, *denegatio Christiana sepultura in locis sacris*: aut sunt Ecclesiasticis peculiare, quales sunt, *sequestratio fructuum Ecclesiæ*, *suspensio de primatibus*, *depositio*; De quibus singulis, quemadmodum sunt in usu in Anglicana Ecclesia, pauca delibanda.

Monitio omnes ferè censuras Ecclesiasticas præcedit, & illarum vi

Nemo

Non abnuo hanc esse Ecclesiarum consuetudinem, vt ad eos qui longe in minoribus vñibus per Presbyteros & Diaconos baptizati sunt, Episcopus ad inuocationem Spiritus marum impositurus excurret. Hieronymus aduersus Luciferianos.

Nemo censetur *Ethnicus* & *Publicanus*; nisi prius *Ecclesiam* non audierit, sub excommunicationis comminatione præcipientem.

Excommunicatio (vt ex ipsa nominis notatione liquet) homines à communione aliqua excludit. *Communio* autem interna vel externa est. Interna est illa, qua fidelis quisque per fidem & charitatem cum Deo primum, deinde cum omnibus verè fidelibus arctissimo spiritus vinculo vnitur, & quam in Symbolo communionem sanctorum appellamus. Externa communio est vel politica, vel Ecclesiastica. Politica versatur in rebus & negotijs ad civilem & præsentem vitam pertinentibus. Ecclesiastica, qua communicamus simul in ijs quæ ad cultum Dei in Ecclesia spectant, cuiusmodi sunt publicæ preces, prædicatio verbi, & Sacramentorum administratio. *Communio*, à quæ excommunicatus excluditur, non est interna, ab hac enim nemo nisi per proprium peccatum separatur. *Peccata vestra* (inquit Isaias cap. 59.) *dimiserunt inter me & vos*: ipsa verò excommunicatio peccatorem ita esse separatum declarat, & Ecclesiæ sententia ad caelos vsque pertingente, hoc ipsum stabilis ac confirmat.

Quare externa est communio à qua quempiam se mouet excommunicationis: & quemadmodum huius communionis sic excommunicationis diuersi sunt gradus: *Excommunicatio*, scilicet minor, & maior. Minor, est suspensio ab ingressu Ecclesiæ, aut à sola Sacramentorum suspensione, quam Cyprianus vocat *abfensionem*, & propter contumaciam, & alia delicta adhibetur; sed præcipue propter contumaciam in non comparendo in curijs Ecclesiasticis, aut non parendo illarum mandatis, quæ quandoque in rebus infimis potest esse summa; quia res præcepta quo facilius est obseruatu eo præcepti violatio grauior, cum sit magis spontanea, eique nulla impotentia, aut infirmitas obtendatur. Sic præceptum Adamo impositum tam leue ad obseruandum, tam breue ad memoriâ retinendum, ubi præsertim nondum voluntati cupiditas resistebat, tamò (vt August. lib. 14. de Ciuitat. Dei, cap. 12. docet) maiori iniustitia violatum est, quanto facilius posset obseruantia custodiri.

Huius minoris excommunicationis sententiam pro contumacia in non comparendo in Iudicijs Ecclesiasticis, aliquis eruditus Presbyter (quamuis enim solus Episcopus ordinaria delegata tamen potestate, vt in supplemento ad tertiam partem rectè obseruauit Aquinas, Presbyter excommunicare potest) ab Episcopo, auctoritate sufficienti munitus denunciat, idque ex præscripto Iudicis, quem vocamus Episcopi Cancellarium, qui per Ecclesiæ nostræ constitutiones, eum ad hanc censuram ferendam tenetur accersere, & sibi associare.

a Math. 18. 18. Amen dico vobis, quacunque ligaueritis in terra erunt ligata in celo: ad quæ verba Augustin. lib. 1 contra Adamant. cap. 17. hanc habet annotationē: Illud quod ait Dominus: Si nec Ecclesiam audieris, sit tanquam Ethnicus & Publicanus, grauius est quam si gladio feriretur, si flammis absumeretur, si feris subigeretur: Nam ibi quod subiunxit: quæ ligaueritis super terram erunt ligata in celo, vt intelligeret, quanto grauius sit puniri, qui velut relictus est impunitus.

Excommunicatio maior^a est, qua peccator non solum à perceptione Sacramentorum, vel ingressu Ecclesiae, sed toto fidelium consortio excluditur: ita vt secundum *veteres Ecclesiae nostrae canones*:

b Communicans excommunicato maiori excommunicatione, incurrit minorem, & nisi destiterit, maiorem. Atque idem fere decretum latum fuit Concilio Toletano primo, Canone decimo sexto: *Si quis laicus abstinetur, seu à sacra Communione arceatur, ad hunc vel ad domum eius, Clericorum, vel Religiosorum nullus accedat. Similiter &*

Clericus si abstinetur, à Clericis deuotetur. Si quis vero cum illo colloqui, aut conuiuiari fuerit deprehensus, & ipse abstineatur. Et ante Concilium Toletanum primum, Antiochenum Canone tertio decreuit, *non licere cum excommunicatis communicare: & si quis ex Episcopis, aut Presbyteris, vel Diaconis excommunicatis communicare apparuerit eum quoque esse excommunicatum.* Scopum & finem huiusmodi Canonum indicat August. lib. 3. cont. Parmen. Epist. cap. 2. *Tunc excommunicatus timore percussus, & pudore sanatur; cum ab vniuersa Ecclesia se Anathematizatum videt, & sociam turbam cum qua in delicto suo gaudeat, & bonis insultet, non potest inuenire.* Et ideo idem prudentissimus & sanctissimus Praeful ibidem grauitè admonet, quod non possit esse salubris nec delinquenti, neq; Ecclesiae correctio, nisi cum ille corripitur, qui non habet sociam multitudinem: Sed hoc fit sine la-

be pacis & vnitatis, & sine lesione frumentorum cum congregationis Ecclesiae multitudo ab eo crimine quo delinquens anathematizatur est aliena. Et secundum Ecclesiae nostrae canones, quotiescunque haec maior excommunicatio in immediatam poenam cuiusuis notoriae haereseos,

a De hac excommunicatione loquitur D. Paulus, 1. Cor. 5. cuius sententiam suà solà auctoritate in incestuosum fert his verbis: *Ego vt absens corpore, praesens autem spiritu, iam (antequam scriperat Epistolam, & per eam Corinthiorum sententiam rogare potuerat) vt praesens iudicauim, seu decreui. Vt is qui hoc ita perpetravit, vobis & meo spiritu in nomine Domini congregatis (non ad D. Pauli decretum, si illis non arrisisset antiquandum, sed vt illo publicè ab ijs audito incestuosum à se separarent, eumque expurgarent tanquam vetus fermentum è ciuili suo consortio, non approbando (inquit Augustinus lib. 3. cont. epist. Par. cap. 1.) non consentiendo, non animis fauendo eius in probò facinorosi inmodi inquam homo tradatur Satanæ. i. è fidelium cœtu ejiciatur: qui enim Ecclesiae gremio extrudatur, Satanæ extra Ecclesiam regnanti mancipatur. Et haec omnia D. Paulus in incestuosum decernit, ad interitum carnis, vt spiritu eius saluus esset, id est, (sicut docet August. lib. 3. cont. Par. cap. 1.) vt cum ipse pudore & tristitia sapere didicerit, & caro quæ ipsum in hoc præceptum arripuerit, funditus fuerit abolita: spiritus eius qui videbatur in certamine occubuisse, iterum sese erigeret, & heret spiritualis homo, saluus in die Domini.* b Linwood in Proincia. Consti. de immunit. Ecclesiast. cap. saeculi Principes. §. ac quandoque. verb. maculantur.

c Huic Augustini sententiae, alia, à glossa in cap. 13. Matt. Augustino etiam adscripta, concinit: *Multitudo non est excommunicanda, nec Princeps populi.* Hoc grauissimum Sancti Patris monitum negligunt Romani Pontifices dum excommunicant Imperatores, & Reges, qui cum amplas habeant ditiones, numerosos exercitus, raro destituuntur sociâ multitudinē. Hinc Imperatorum & Regum excommunicationes à Romanis Pontificibus denunciatas, sapientius tot caedes, tot rapinae, tot populorum & Urbium euerfiones, tam horrenda schismata sequuta, vt ipsos Pontifices facti sui poenituerit, & totus Christianus orbis ingemuerit. Gregorius 7. cum Henricum IV. excommunicasset, & cruenta bella, reterrima odia, & schismata inde orta seridò fuisset contemplatus, animam adurus aduocauit (vt refert Sigebertus 185.) Cardinalem sibi præ ceteris charum, & fassus est Sancto Petro, & toti Ecclesiae se valde peccasse in Pastoralis cura, quæ ei ad regendam commissa est, & suadente Diabolo contra humanum genus, odium, & iram concitasse.

schismatis,

schismatis, simoniae, Perjurij, vsuræ, incestus aut grauioris alicujus criminis venerit, infligenda, per Episcopum in propria persona pronuntiatur, vnâ cum eiusmodi frequentia, & assistentia, quæ ad maiorem rei auctoritatem conciliandam conducere videbitur. Atque his excommunicationum vinculis constricti non possunt esse in Curijs siue Ciuilibus siue ecclesiasticis Actores, aut testes, & si ultra. 40. dies obstinati persistunt, per rescriptum Regium ex Cancellariæ Curia manans, illud Episcopo postulante, carceri à Comitatus in quo degunt Vicecomite mandantur, donec Episcopo dederint sufficientem cautionem pignoricantiam, fidei iussoriam, aut juratoriam, se ejus mandatis & decretis obtemperaturos. Quarta censura ecclesiastica, est *Anathematismus*, qui tantum in pertinacem hæreticum exeritur, & quo iste tanquam publicus Dei hostis, reiectus, maledictus, execratus, æterno iudicio, & damnationi deuouetur: *Anathema* enim (vt notat Hieronymus in cap. primum ad Galatas) *Nomen est execrationis, & maledictionis*. Huic succedit *interdictum*, quo vniuersitas, seu communitas (*Homo enim, inquit noster Linmodus, proprie excommunicatur, & proprie locus interdicitur*) ob publicum aliquod delictum diuinis officijs, sepultura, administratione, & perceptione Sacramentorum prohibetur. *Interdictum* excipit corporalis pœnitentia, sic dicta, quia non solum interiori, sed etiam exteriori homine luenda, quæ publicæ in in primæua Ecclesia pœnitentiæ, quam Cyprian. Epist. 10. *Exhomologesis* vocat, est quam simillima. Quorum autem autoritate hæc *exhomologesis* seu publica pœnitentia antiquitus fuerit imposita; Concilium Carthaginense tertium cap. 31. 32. testatur: *Pœnitentibus secundum peccatorum differentiâ Episcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernuntur*. Quæ ob crimina lib. 3. cont. Parmen. Epist. cap. 2. ostendit Augustinus, quando ita cuiusque crimen notum est omnibus, & omnibus execrabile apparet, vt vel nullos prorsus, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat seueritas discipline. Et hinc Anglicanæ Ecclesiæ Canones statuerunt: *Si crimen non fuerit notorium & publicum, solennem pœnitentiam posse commutari in multam*

* Chrysostomus ex professo homilia quadam contendit non esse anathemate vten-
dum in Ecclesia Christiana, quia de nemine quam diu viuit, resipiscentiæ spes sic abiicienda: sed si ultra: In hac enim tremenda Ecclesiæ censura, conditio, Nisi resipuerit, semper intelligitur?

* Quod tamen Iudicibus Ecclesiasticis cautè faciendum est, ne Regia prohibitione in hac commutatione impediatur: Nam in Articulis Cleri. cap. 2. decernitur. *Si Prælati imponat pœnam pecuniariam alicui pro peccato & petat illam, Regia Prohibitio habet locum: Veruntamen si Prælati imponant pœnas corporales, & illi sic puniendi velius huiusmodi pœnas per pecuniam redimere, non habet locum regia Prohibitio, si coram Prælatu pecunia exigatur*. Et huiusmodi pecunia à Iudicibus Ecclesiasticis in sacros vsus licitè erogari potest: quia non est *merces scortis*, Deuteron. 23. in *Domum Dei* pro voto seu eleemosyna minimè introducenda, ne Ecclesia videatur illius turpitudinè approbare & fouere; sed *scortis pœna* est, quæ non potest eius cui infligitur censeri omni modo libera eleemosyna, cum semper aliquo modo sit inuita.

* *pecuniariam, in leuamen pauperum eiusdem Parocciæ, vel in alios pios vsus erogandam: modo consulerit eam esse ad Reum reformatum saniorè & tutiorè rationem*. Quandoque enim fit (vt Cyrillus lib. 3. in Leuit. pie, & prudenter

prudenter monet) ubi seruari suum peccatum secretum viderit, ille qui peccet, seruat & ipse emendationis pudorem. Si verò viderit peccatum suum per exhomologesin proclamari & sese (prauo suo iudicio) defamari, illico ad impudentiam conuertetur. Itaque Concilium Constantinopol. generale. 6. huic pastorali reducendi peccatores ad bonam frugem curæ præpositos instruit; cum non simplex sit peccati morbus sed varius & multiformis, ut attentè rimentur qualiter affectus qui peccauerit: an obtemperet magistro, an mentis ulcus per admota pharmaca crescat, & sic misericordiam aqua lance impertire. Postrema Ecclesiastica pœna, laicis & Clericis communis, est denegatio Christiana sepultura in locis sacris: quæ non infligitur in pœnâ mortuorû, qui quâprimû naturæ cesserint aut beatitudine nunquâ amittendâ fruuntur, aut miseria in aternû fubeunda plectuntur: sed in terrorem viuentium, qui ipsius naturæ instinctu corpora sua post mortem honeste tractari plurimum desiderant. Omnes autem excommunicati, periuri, felonie crimine strangulati, insignes feneratores, Hæretici, Apostatæ, mortem sibi asciscentes (nisi de extraordinaria illorum pœnitentia certior factus fuerit Episcopus, qui tum licentiam concedit eos in locis sacris inhumandi) hoc vltimo pietatis officio orbantur. Iam ecclesiasticæ censuræ, in ecclesiasticos peculiares sequuntur. Harum prima fuit *sequestratio*, a iure ciuili (vt videre est in Digestis & Codice) in ius canonicum deriuata, quæ est fructuû ecclesiæ ad tempus apud alium depositio, ad ius alicuius tuendum, aut onus declinandum, vel eius. qui fructuum Dominus, contumaciam castigandam: quam si quis post legitimam eius publicationem in locis ubi facienda est violauerit, iuxta antiquos Ecclesiæ Anglicanæ canones, maiorem excommunicationem ipso facto incurrit. Proxima censura est *suspensio*, quæ monitione precedente in scripto & causa expressa personæ Ecclesiastica interdicitur exercitium sui officij, vel beneficij, vel utriusque simul, in toto vel in parte, ad certum tempus vel in perpetuum. Tertia censura, est *Deprivatio*, qua Ecclesiastica personæ ob graue aliquod crimen ab Ecclesiastico beneficio amouetur. Vltima est *Depositio*, pœna in primæua Ecclesia vlitata: Nam Concilij Antiocheni Canon. 3. 4 sic decernitur: Si quis Presbyter aut Diaconus à proprio Episcopo depositus, ausus fuerit aliquid de Ministerio agere: nullam spem restitutionis ei habere liceat. Et si quis Presbyter aut Diaconus, contempto suo Episcopo ab Ecclesia seipsum segregauerit, & seorsim congregationem fecerit, & Episcopo primò, secundo vocanti noluerit obedire, Is omnino depönatur; nec amplius remedium assequi, nec honorem suum accipere possit. Et hæc, secundum ius Canonicum vim adhuc in Ecclesia Anglicana obtinens, est vel *Verbalis* per Iudicis sententiam, vel *realis* quæ fit degradatione; cum scil. personæ ecclesiasticæ propter hæresin, vestes & insignia ordinis sui per Episcopos detrahuntur in præsentia Ciui-

a Serui Domini acquirunt quicquid acquirunt. lib. 1. Institur. Tit. 8. §. 1.
 b Esto subiectus Pontifici tuo & quasi parentem animæ suscipe. Hier. ad Nepoti.
 c Omnibus me ipsum seruum feci ut plures lucrifacerem. 1 Cor. 9. 19. Discite subditorum matres vos esse debere, non Dominos. Studete magis amari, quam metui. si interdum seueritate opus est, pater-
 na sit, non tyrannica. Bernard. ferm. 23. in Cant. alloquens prelatos.

lis Magistratus, cui post degradationem coercendus relinquitur. Et hæc sunt omnes censuræ, & poenæ Ecclesiasticæ; quas oportet Episcopos memores præcepti Apostolici, *non dominantes in hereditatem, aut sortem Domini*, in greges sibi concreditos exercere, non herili iure, tanquam Domini in seruos suos, ex iis ^a commodum aucupantes; sed paterno, ^b veluti parentes in filios, illorum salutem præcipue consulentes. Nam vt Saluator noster Luc. 22. admonet, *qui maximus inter vos* auctoritate & eminentia, *sit minimus*, id est, paratus minimo cuique in eius commodum ^c inseruire, & *qui præest, ac si administraret* iis quibus imperat, consulendi officio famulans; vt meritò dixerit Augustinus lib. 2. cont. Cresconium cap. 11. *Non sumus Episcopi propter nos, sed propter eos quibus verbum, & sacramenta administramus*, quos censuris Ecclesiasticis constringimus, & castigamus.

Atque ita Ecclesiasticis censuris recensitis, ac descriptis, ipsam Ecclesiasticam iurisdictionem his suffultam aggrediamur. Hæc autem vel voluntaria est, ad quam exercendam Episcopus à nullo, pro suo interesse, aut publica vindicta, actore cogitur; vel contentiosa est, ad lites inter Actorem & Reum dirimendas instituta, de qua infra fusiùs dicendum. Prioris Iurisdictionis, proper mutuas inter Ecclesiam & rem publicam suppetias, varia sunt & quasi mixta membra, diuersis fundamentis superstructa: primum, innititur Regni statutis, per quæ Episcopi decimas, & subsidia Principi ab Ecclesiasticis debita cogunt: alsistunt ciuilibus Iudicibus in exequendis aliquot statutis: vniunt & consolidant Ecclesias minores; ex specialiali causa, iudices ciuiles reddunt ceriores de Pontificijs, qui abiurata sua superstitione accedunt ad nostra sacra, aut obstinati ijs penitus se subducunt: concedunt peritis & fide dignorū testimonio approbatis, licentiam exercendi medicinam, & Chirurgiam, & pueros erudiendi: exigunt quandoque à nonnullis iuramentum Regij primatus, iuramentum fidelitatis infra suas dioceses Episcopales. Secundum, stabilitur iure Regni municipali, vt ad rescriptum Regiū certiores facere ciuiles iudices de legitimis & illegitimis Nuptijs, ac natalibus, de excommunicatis, & in alijs causis Ecclesiasticis, quarà aliquando in Curijs ciuilibus est incidēs cognitio, ratione temporalium causarum, quarū sunt appendices: quarà Regis Breuia à Ciuilibus ejus Curijs manātia pro beneficijs legitimè præsentato restituendis, personis Ecclesiasticis nullum habentibus seculare feudum iudicio ciuili quandoque sistendis exequi: Regium rescriptum requirere, de hæretico pertinaci (antèa condemnato) comburendo, pro carceri mandando corpore illius qui vltra 40. dies excommunicatus persistit. Tertium, tum iure, Ecclesiastico, tum municipali confirmatur, quærum consentientibus placitis Episcopi defunctorū testamentum probant, & insinuari faciunt, ab intestato decedentium bona

proximo

proximo Agnato, vel cognato administranda concedunt: Rationes huiusmodi Administrationis reddi faciunt: bona caduca (cùm nullus hæreditatem adire velit) mandant tutò custodienda, & colligenda donec secundum Iuris præscriptum distribuuntur. Quartum & vltimum huius Episcopalis Iurisdictionis voluntariæ in Ecclesia Anglicana membrum, munitur jure ecclesiastico; ex quo Episcopi idoneis conferunt beneficia, vel illos ab alijs patronis præsentatos in beneficia instituunt; inter quam beneficij collationem, & ad illud institutionem, hoc tantum discrimen quidam Canonum periti statuerunt; vt hæc sit concessio ecclesiastici beneficij limitata, nempe Clerico à patrono nominato & oblato: illa libera, Clerico, cui ipse Episcopus voluerit. Porro ejusdem iuris Ecclesiastici vi, admittunt Resignationes beneficiorum, quorum vacantium fructus, sub tuto sequestro, ad vsum proximi successoris colligendos, & custodiendos mandant, literas dimissorias

seu testimoniales concedunt initiandis in sacris ordinibus, vel jam initiatis ad animarum curam admittendis ab alterius diocesis Episcopo, dant licentiâ collocandi sedile in Ecclesia, diruendæ veteris fabricæ Ecclesiæ & nouæ extruendæ, exhumandi cadauer, & alio transferendi; assignant Rectori Ecclesiæ morbo ita impedito vt muneri suo superesse non possit coadjutorem, ad explendum eius officium: Denique quolibet triennio, totam suam diocesin visitant, & per eam instituunt generalem inquisitionem; quæ, quo fiat ordine, qua forma capite subsequenti commonstrabitur.

a Si Ministri & Curati ex vna Diocesi in alteram transferint, nequaquam ad curam vllam exercendam admittentur, nisi Episcopi ejus dioceses vnde aduenerint, vel loci Ordinarii literis testimonialibus de ipsorum honestâ conuersatione, sufficientia, & conformitate ad Ecclesiasticas Regni Anglicani leges muniti acceperint. Hic Canon imitatur Canonem 12. qui dicitur Apostolorum, *Non recipiendus, si apud alium sine commendatijs, receptus fuerit*: Huic enim Canoni Hermenopolus in Epitome Sacro. Canon: 3. hoc Scholion subiecit: *Commendatijs vero literæ sunt, quæ ab Episcopo Clericis, aut Sacerdotibus dantur aliam in urbem proficiscentibus, quæque commendant eos illius Locis velut omni Culpa carentes.* Harum etiam literarum meminit Canon. 12. Concilij Gangrensis, celebrati ante Nicænum Concilium primum, his verbis. *Non liceat Presbyteris Ciuitatis (multò minùs inferiores gradus Presbyteris) sine literis Episcopi in aliena parochia aliquid agere.* *b* Patres Concilij Chalcedonenfis. Canon. 4. decernunt: *Nullus quidem vsquam ædificet nec constituat Monasterium aut Oratorium domum, præter consensum Episcopi Ciuitatis.* Quod decretum Hermenopolus in Epitome Sacror. Cano. sic expressit, *Nullus vnquam Templum construat, absq; sententia Episcopi.*

Episcoporum voluntaria Iurisdicctio in Diocesis suis visitandis.

C A P. VI.

IDem in *spirituali Dei Domus* Ecclesia, quod in materiatis ædificijs vsu venit, horum decidui parietes nisi statuminentur, illius præcipua fulcra, vitæ pietas, doctrinæ puritas, nisi sacra tecta conseruentur

tur in ruinam vergunt. Hinc visitationes Ecclesiarū, quoties in deterius cœperint labi, ab ipsis Apostolis sunt institutæ: hoc enim nomine Divus Paulus 1. ad Corinthios. 16. ad Corinthios rediturus erat, Ecclesias Macedoniæ inspexit, & quia non potuit statim Corinthum proficisci, cogitat illuc Timotheum mittere. Immo idē Apostolus Actor. decimo quinto, Antiochiæ apertē dicit Barnabæ: *reuerentes visitemus fratres per universas civitates in quibus predicanimus verbum*, cognituri, *quomodo se habeant*: Neq; pia, & prudentissima hæc Apostolorū praxis, apud eorum successores Episcopos, seculis subsequētib; exolevit. Synodus Tarraconensis in Hispania Anno 450. celebrata, Canone 7. statuit, *vt antiquæ consuetudinis* (longē igitur ante hanc Synodum, Episcopalis diœceson exploratio in vŭ erat) *ordo seruetur, & annuis vicibus diœceses ab Episcopis visitentur*. Idem decretum in Concilio Toletano quarto 70. Episcopis constante, ferē ducentos postea annos recensitum legimus. Neque mirum est hunc præcipuum Ecclesiasticæ disciplinæ nervum ab Apostolorum ætate, ad tam remota antrosum secula se extendisse, cum tam præclari sint eius in ecclesia vŭs, & ingentes utilitates. Hac enim Episcopali inquisitione doctrinæ cœlestis sinceritas ab erroribus, cultus externi puritas à superstitione, vitæ Christianæ integritas à criminum inquinamentis, totaque religio à blasphemijs & scandalis vindicantur. Ad quos fines Præsulum in Ecclesia Anglicana visitationes debere collimare, monstrant capita de quibus iuxta Canones oportet eos inquirere, *media* per quæ crimina exquirere, *pœnæ*, quas reis detectis infligere, quæ iam sigillatim sunt proponenda. Etenim vt Episcopales in nostra Ecclesia visitationes Cathedralium Ecclesiarum, Curiarum Ecclesiasticarum, Hospitalium, quæ non sunt ex Regia fundatione, & quorum Episcopus, aut nullus alius visitator à Fundatore statuitur, tanquam priuatas prætereamus: publicæ & magis generales per totam diœcesin inquisitiones instituuntur, aut de delictis eorum qui Episcopi ordinatione, licentiæ peculiarem habent functionem, aut quorumlibet Christianorum. Prior exploratio est de excessibus & defectibus *Ministrorum Verbi*; an iugiter, & sincerē Euangelium concionentur, religioſe & reuerenter administrent Sacramenta, iuuentutem & rudiorē plebem in Catechismo diligenter instruant, ægrotantes sedulo visitent, vitam piē & sobriē instituunt, vestimentis gravitati suæ consentaneis incedāt, & reliqua faciant Ecclesiæ Canonibus præscripta: *Oeconomorum*; vtrum invigilent, vt omnes parœchiani Ecclesias suas diebus dominicis debitē frequentent, ædes sacræ absque sordibus ab ædituis seu ostiariis munde conferuentur, pecuniarum à se in Ecclesiæ vŭsum expensarum rationem fideliter reddant, in mores hominum inquirant, & scandalosos Ordinario bis in anno denunciēt, ac alia sua munera sincerē peragant: *Ludimagistrorum*; an suos discipulos

pulos^a Catechismum publicam auctoritate hunc in finem latine, & anglice impressum edoceant, ad Ecclesiam sacro quolibet & festivo die adducant, curent ut ibi se quietè, & modeste gerant, & indereuerfos ad exa-

^a Sic in Ecclesia Alexandrina (vt refert Eusebius lib. 5. cap. 10.) Pantenus, Origenes, & alij viri doctissimi scholis Praefecti Catechistae erant, quos idè Ambrosius in cap. 4. ad Ephesios vult esse Doctores nominatos, illic post Prophetas, Euangelistas, Pastores, cui Chrysostomum Serm. 11. in cap. 4. ad Ephesios Oecumenium ibid. Augustinum Epist. 59. qui asserunt, Apostolum docentem, quæ pastoralis officij essent partes, idem munus Pastoris, & Doctoris nominibus designasse, merito opponamus.

men reuocent, quid ex concione (quoties haberi contigerit) didicerint, prælegant suis discipulis aliam Grammaticam quam quæ publica auctoritate fuerit approbata: *Medicorum*, *Chirurgorum*, *Obstetricum*; an exerceant non probati, in suis functionibus obeundis aliquod sortilegium, vel superstitiosum admisceant. Posterior inquisitio de erratis quorumlibet Christianorum est, an in pietatem, iustitiam, aut sobrietatem delinquant: In pietatem, per blasphemiam, quæ est in ipsum Deum, & sacram Scripturam, vel Dei Sanctos, conuiuium aut maledictum; temeraria iuramenta, non in iudicio, iustitia, veritate, aut per res alias quam Dei nomen præstita; idololatriam, concedentem creaturæ honorem debitum creatori; superstitionem, tribuentem certis rebus, & verborum aut gestuum obseruationibus, effectus, qui neque rationibus physicis, aut politicis, neque Dei verbo nituntur; sortilegium, diuinationes, incantationes, veneficia, legibus Regni ciuilibus non coercita; Sepulchrorum in sacratis locis exhumationes, aut ipsorum sepulchrorum violationes; perjurium, siue læsionem fidei coram Iudice Ecclesiastico, vel priuato alicuj in causis Ecclesiasticis præstita; hæresin, errorem contra articulos religionis in nationali Synodo 1562. & Regia auctoritate stabilitos; schismata, conuenticula illicita, ad schisma tendentia; absentiam à diuinis in propria Parochia diebus dominicis, & Festis; abstinentiam illegitimam à Sacrae Cœnæ perceptione, quæ ter quotannis ad minimum percipienda, præcipitur; contemptum baptismi, quem *Episcopate* appellamus; dilationem Baptismi in articulo mortis; contemptum confirmationis Episcopalis; Sacrilegium quando non est feloniam; negligentiam (si patres aut matres familiās sint) in non mittendis liberis, & famulis suis diebus dominicis & festis vt à ministris in Catechismo erudiantur, donec eundem perdidicerint; contemptum & desidiā, si liberi & famuli à patribus & matribus familiās missi ad Ecclesiam vt Catechizentur illic tempore constituto non compareant; in curiam in non subseruiendo clara voce ministro confessionem, orationem dominicam, symbolum (corpore tunc erecto stantes) recitanti, non subiucendo, responsa quæ in libro communium precum præcipiuntur, non inclinando genua quando confessio, li-

tania, & reliquæ preces recensentur, nomen Domini Iesu quoties inter diuina inciderit, non congrua & humili reuerentia excipiendo, in capite, quando diuina celebrantur, contegendo, nisi ex infirmitatis causa, pileolo, aut rica: perimmodestos gestus in Templo, obambulationes, pulsationes campanarum, risum, garrum, quemvis strepitum tempore diuini cultus, eum quoquo modo perturbantem, demum, quascunq; in alijs rebus tunc temporis occupationes, quam in verbo diligenter audiendo, & precibus deuotè effundendis: per venditionem eduliorum a cauponibus, & tabernarijs, & quorumvis ab illis receptionem in suas cauponas & tabernas, otiosas ambulationes in cœmeterijs, & porticibus Ecclesiarum quando sacra fiunt; temerariam, & otiosam ratiocinationem de Scripturis & rebus sacris; profanationem dierum sacrorum, & dominicorum in publicis nundinis, mercatibus celebrandis, seruilibus & manualibus operibus faciendis, officinis venditioni & emptioni destinatis aperiendis: per conuitia, contumelias, in regimen ecclesiasticum, liturgiam, ritus sacros, formam ordinandi in Ecclesia Anglicana, a communem vitæ vsum &

2 Qui per publicam Ecclesiæ denuntiationem ritè ab unitate Ecclesiæ prauisus est, & excommunicatus (inquit art. 22. in Anglicana fidei confessione) ab vniuersa fidelium multitudine, donec per penitentiam publice reconciliatus fuerit arbitrio iudicis competentis, habendus est tanquam Ethnicus & Publicanus: Qui autem cuiuspiam habendus est tanquam Ethnicus & Publicanus, est (inquit Euthymius in 18. Matth.) incommunicabilis, cum quo nullam inerat societatem. Attamen excommunicatio non dirimit officia conjugum conjugibus, filiorum parentibus, seruorum dominis, subditorum Magistratibus debita, quod hæc carmina commemorata à glossa in cap. cum. delide. ext. de sent. excom. indicat. Hæc Anathema quidem soluant. Præ, lex, humile, res ignorata, necesse. Quorum carminum Aquil. 3. p. q. 23. art. 1. hanc breuem tradidit explicationem, Nil refertur ad verba salutis, Lex ad matrimonium, humile ad subiectionem: cætera patent.

consuetudinem cum excommunicatis dum in viujs sunt, & presentiam, in cohonestanda eorum cum mortui fuerint, sepultura: Denique per profanationem rerum diuinis vlibus dicatarum, vt sacri calicis, suggesti, patinæ, mensæ Eucharisticæ, baptisterij, & in particulari per profanationem Templi, cœmeterij quæ sit pugnis, rixis, licetorum violentijs (quas vulgò dicimus Arrests) ludis scenicis,

spectaculis, conuiujs, tripudijs, lustrationibus militum, mercium venditionibus, & alijs negotijs secularibus. In iustitiam, per calumniam, seu mendacem infamationem, fornerationem, contumeliam malum culpæ, conuitium malum pœnæ alicui obiciens in causa aliqua Ecclesiastica; Symoniacum ambitum & in eo intercessum ad sacrum ordinem, vel beneficium consequendum; temerariam administrationem bonorum defuncti, periurium in spiritualibus causis, & Curijs Ecclesiasticis, subornationem periurij in iisdem, crimen falsi circa aliquem actum Ecclesiasticum, vt in literis (vt loquuntur) testimonialibus, sacrarum ordinationum, & institutionum instrumentis commissum; contemptum erga verbi ministrum, violentiam

tas manus ei iniiciendo, quibuscunque calumniis, contumeliis, & conuitiis eum impetendo; fœtum dissidiorum inter maritum & uxorem, patrem & filium, aut quosvis alios; detentionem legatorum, ad usum pauperum, vel quemlibet alium pium usum destinatorum, bonorum ad publicos usus Ecclesię; dilapidationem Ecclesiasticorum bonorum, ædificiorum, defectum utensilium in Ecclesia, vt librorum sacrorum, baptisterii, mensę sacrę, tapetis sericę, vel alterius materię decorę pro ea contegenda, cistę ad eleemosynarum custodiam, pulpiti &c: defectum commodi nitoris & ornatus in his omnibus quę parochianorum expensis sunt comparanda. In sobrietatem, per incestum cum consanguinea, affini infra gradus 17, *Leuitici* prohibitos, & in tabula huius libri calci opposita distincte enumeratos; Adulteriũ, tam secundum Ius *Ciuile*, eum aliena uxor violatur; quàm *Canonicum*, ubi maritus etiam cum soluta mœchatur; stuprum cum uidua corrumpitur; fornicationem cum solutus solutam violat; spurcos sermones, cantilenas, rithmos à Musicis vel aliis recitados; lenocinium, & sollicitationem alienę pudicitię; Ebrietatem; matrimonium initum ante ætatem Ecclesię Canonibus constitutam; Nempe, quando mas est infra annum 14. *Fœmina* 12. & priusquam contrahentes rudimenta religionis didicerint; Matrimonium clandestinum, vel ratione consensus parentum, Tutorum non adhibiti, Testium ultra duos non adhibitorum, triundinæ Denunciationis non adhibita per tres dies dominicales vel festos, temporis & loci, si non in parochiali Ecclesia in conspectu congregationis, inter horas octauam & duodecimam, solemnizetur.

Hęc sunt summa capita delictorum de quibus Episcopi in triennialibus suarum Dioceseõn uisitationibus instituunt explorationem; & vt illa si fuerint contra canones perpetrata detegant, ac coerceant, hoc ordine progrediuntur. Primum Episcopus per sua scripta significat omnibus uerbi Ministris, Oeconomis, Testibus Synodalibus (de quorum officijs infra cap. decimo dicemus) trium vel quatuor Decanatum (tota enim Diocesis plures decanatus complectens adeo ampla est, vt omnes omniũ Decanatum ministri, æconomi, synodales testes commodè vno loco & simul nequeant interesse) vt statuto die, & hora in aliqua primaria horum Decanatum Ecclesia compareant: & cum tempore & loco indictis, Episcopus cum suo Cancellario, seu Vicario, & Archidiacono sibi assistentibus, ac reliqui ad comparandum moniti conuenerint, post effusas apud Deum preces, concionem ab ipso Episcopo, aut exercitato aliquo Theologo habitam de mutuis pastoris in gregem, & gregis in pastorem officijs; omnes coram Episcopo in eminentiori Ecclesię parte sedenti se sistunt: ubi breui commemorat Oeconomis, & testibus Synodalibus quinam sunt præcipuè defectus, quę crimina, quibus detegendis debent sedulo & fideliter suam operam na-

uare : quàm arctum sit coram Deo conscientia vinculum, solenne illud iuramentum, quo, sacro codice manu apprehenso, ore deosculato, sanctè spondent se tanquam Deum continuo præ oculis habentes, absque odio, fauore, spe, metu, omnique prauo affectu, cum ardenti zelo ad promouendam pietatem, impietatem extirpandam, omnes infra suas paræcias delictorum supra enumeratorum, aut facti euidentia, vel probabili-
bus indicijs & vehementi ex ijs suspitione, aut publica fama reos, ordinario suo detecturos, & denunciuros : & ideo quæ perhorrescunt tremendas pœnas, maledictiones contentas sacro codice, quas eum manu prædendo, exosculando, lubenti animo se subituros profitentur modò peierent : quæ chara est ijs suæ animæ salus pretioso Iesu Christi sanguine parta ; eos serio hortatur, cum ijs acriter instat, vt in grauissimo suo munere fungendo, se verè pios & fideles Dei seruos præstent. Deinde, alloquitur verbi ministros, vt cum Oeconomis & Testibus Synodali-
bus, in criminibus retegendis, operas suas velint communicare, & si hi in suo officio præstando præ timore potentium, aut incuria fuerint remissiores, ipsi illa deferant castiganda : si aliqua sint ad publicum Ecclesiæ bonum vel ipsorum functionem spectantia, in quibus insigniter & vniuersum labuntur, vt quàm citò illa corrigant, paulò vehementius hortatur : admonet eos quàm diuinam & sacrosanctam habent vocati-
onem, ad quam instituendam æternus Deus, mortalis homo ; Dominus dominantium, seruus seruorum factus est ; & filius è sinu gloriosissimi sui patris in hanc ærumnarum vallem descendit ; cuius vnicus finis, est immortalium animarum nunquam peritura salus : quàm ideo anhelantes debent sitire ; voce, vita, verbis, operibus, præceptis, exemplo ; igna-
res instruendo, redarguendo immorigeros, hortando segnes, reducendo errantes, confirmando infirmos, afflictos consolando, omni quo possunt nisu, iugiter promouere ; vt & ipsi immarcescibilem laborum suorum coronam tandem reportent. Atque his, ita summa cum pietate, & grauitate peractis, & certo die præstituto, quo verbi ministri, Oeco-
nomi, Testes Synodales suas delictorum detectiones Episcopo, vel eius Vicario monentur deferre, soluitur hic sacer consensus. Postquam au-
tem tempore designato, delinquentium nomina, habitationes, secundum Iuris formulas Episcopo delatæ fuerint, illos accersit, & quorum
errorum denunciantur indicat ; quæ si falsi, & leuiora sint, tan-

^a Medicus apud putrida secluri, non ira se replent quando curatum eunt, sed tunc maximè tranquillitatem animi seruire stud. nt, ne forte arti obsit turbatio. Quod si curatur corpus tanta opus est animi sedatione, Medicum animarum dic quid deceat. Chrysost. homil. in B. Babylon Martyrem. ^b Nunquam alieni peccati obiurgandi negotium suscipiendum est, nisi interius interrogationibus examinantes nostram conscientiam liquidò nobis coram Deo responderimus, dilectione nos facere & ad lucrandum fratrem. Quicquid enim lacerato animo dixerit, punientis est impetus, non charitatis corrigen- tis. August. in epist. ad Galatas.

tum ab eo animo^a sedato, & ex^b charitatis affectu increpantur, admonentur, vt resipiscant, & in pos-
terum fiant caurio-

res : sin grauiora & illa confiteri noluerint, exigit (si fide dignus & verisimile est eum non facile ^a pe-

ieraturum) vt suam innocentiam præstito iuramento testentur. Quod si interposito iuramento

quidpiam asserere vel negare recusauerint, & ad hoc faciendum trinis vicibus solenniter rogati peruicaces persistierint, sua taciturnitate tanquam propria confessione rei pronunciantur ; sicut Photio in octaua generali Synodo Actio. 5. interrogato, an reciperet S. Patrum decreta, & nihil respondente; Præsides Concilij denunciârunt illum suo silentio, condemnationis sententiam potius subiturum quam euasurum. Et tametsi iuramento obstricti intentatum sibi crimen repulerint, tamen non dimittuntur infontes, priusquam sustinuerint ^b canonicam sui purgationem, quæ ad supersticiosas pur-

gationes per duellum, ferri candentis contactum, aquæ feruidæ

^c haustum abolendas, à sacris canonibus prodita, hoc ordine instituitur : Episcopus seu eius Vi-

cararius imperat reo ab Oeconomis denunciato, vt ad purgandum se à crimine sibi obiecto, die statuto ad Iudicij locum redeat & secum afferat *Compurgatores* quatuor, sex, vel octo, (secundum Iudicis arbitrium, pro

loci distantia, delicti, aut personæ qualitate, eorum numerum æsti-

mantis) spectatæ probitatis viros : sibi vicinos, suamque vitam exploratam habentes, qui illum ab hoc delicto immunem esse iuramento suo

confirment. Interea Episcopus Ministro parochiæ, cuius reus est indigena, præcipit, vt per sex ad minimum dies ante tempus purgationi delinatum, hoc suum mandatum publicè in Ecclesia, dum sacra celebrantur, notum faciat omnibus suis parochianis, indicans ijs tum *compurgatorum*, tum rei nomina, diemque purgationis, vt si aliqui sint contra hanc exceptiones prolaturi, illas Episcopo, eiusue Vicario, tempore constituto, exhibeant. Tandem, cum *compurgatores*, vnà cum reo comparuerint, & ijs œconomorum detectiones, cum singulis illarum circumstantijs clarè fuerint patefactæ, & reus fortianimo & constanti iuramentum *veritatis* præstiterit, se non commisisse crimen sibi intentatum, *compurgatores* iuramentum *credulitatis* apposuerint quod conscientia sua persuasissimum habeant, eum verum iurasse, subinde censetur

insons.

^a Qui antea in periurio, aut falso testimonio vel alio scelerere deprehensus vel notatus fuerit, secundum canones ad hanc purgationem non debet admitti propter metum periurij : sed aliter pro Iudicis arbitrio se purgabit.

^b Sic Sacerdos num. 5. tamen si zelotypi uxorem cum diris & imprecationibus ad veritatem declarandam adiurauerat, veruntamen pergit v. 19 20. 21. reliqua capitis parte, aqua amaritudinis illam vterius explorare : neque huic praxi contradicit Diuus Paulus Heb. 5. v. 16. docens omnis *controuersie terminum esse iurandum*, quia loquitur non de assertorio, sed promissorio iuramento, & de hoc quoque indefinitè, nec cauiam in qua nec personarum numerum per quem præstandum, vt sit *controuersie terminus* designans.

^c Nam author est Gregorius Turon. lib. 1. de gloria Marty. cap. 69. & 70. olim in vsu fuisse vt crimina alicui imposita, & non plenè probata per examen aquæ purgarentur : qui mos in addit. ad 4. cap. Caroli Magni antiquatur, & lib. 5. cap. eiusdem Caroli, purgatio, quam hodie dicimus canonicam, restituitur, quandoquidem legimus eam in Concilio Agathensi, Agathæ in Gallia anno 438. celebrato, prius institutam.

insons. Verum si reus nullos *compurgatores* queat comparare, aut duntaxat legitimis exceptionibus expositos, sententiâ Iudicis reus decernitur, & ad tempus si crimen eius fuerit publicum totamque Ecclesiam

Autamen vel in illa Ecclesia in qua se veritas maximè viget huius disciplinæ, impossibile est omnes criminosè impios castigari, sed necesse est quoddam tolerari. Nam plerique (inquit author libelli de pœnitentia qui Augustino ascribitur) propterea nolunt alios accusare quia se per illos cupiunt exulare. Plerique boni Christiani propterea tacent & suserunt aliorum peccata, quæ nouerunt quia documentis sepe destituuntur, ut ea quæ ipsi sciunt, Iudicibus Ecclesiasticis probare possint. Quamuis enim vera sunt, quedam non tamen Iudici faciliè credenda sunt, nisi certis indicijs demonstrentur. Nos verò à communione quèquam prohibere non possumus, quamuis hæc prohibitio nondum sit mortalis, sed medicinalis, nisi, aut sponte confessum, aut coram aliquo siue seculari siue ecclesiastico iudice accusatum, atque conuictum. Quis enim sibi utrumque audeat assumere ut cuiquam ipse sit accusator, & iudex. Non enim temerè, & quomodolibet, sed per iudicium ab Ecclesiastica communione separandi sunt mali, ut si per iudicium auferri non possint, tolerentur velut palea cum tritico, vsque ad vltimum vent labrum, vel pisces mali cum bonis vsque ad segregationem, quæ futura est in litore, hoc est in fine sæculi. Hæc August. seu author libelli de pœnit. sub Aug. nom. *6. Tl. vnuque dolor à terius oculus est alteri, cum sit coram illo, cui dicitur. Gemitus meus à tenen est at conditus: Rectè igitur constitutus ab his qui præsumt Ecclesiæ, tempora pœnitent. & ut fiat etiam satis Ecclesiæ in qua remittuntur ipsa peccata.* In Enchirid. cap. 65. Augustin. Non quod hic vnicus sit publicæ pœnitentiæ finis ut Ecclesiæ scandalo pro criminis offensa satisficeret: plures enim alij sunt, & admodum frugiferi Ecclesiasticæ huius disciplinæ vsus: nempe, ut huiusmodi spectaculo reliqui absterri maiori cura lapsus vitarent. 2. ut ipsis lapsis sit incitamentum ad veram peccati considerationem, ad magis ferium de peccatis dolorem, ad fidem ardentius ambientem Dei misericordiam propter Christum. 3. ut publicum exhibeatur testimonium Ecclesiam non docere libertatem seu impunitatem peccandi, & sic propter lapsos non male audiat inter gentes.

Christi sacrificium, sibi viua fide applicandum, Ecclesiæ, quam per suam millimam peccati sui agnitionem, sinceram testificationem suæ pœnitentiæ, doloris, angoris, pro illo perpetrato, non modo verbis, & voce, sed lachrymis, quam potest vberimè effusus; san et è promittendo tanquam in Dei & Angelorum conspectu, se diuinâ gratiâ auxiliante, per iugem Dei inuocationem, verbi diuini meditationem, assidua pietatis & sanctimonix opera, contra mundi & carnis illecebras, Sathanæ insidias diligentius in posterum vigilaturum. Et hæc pœnitens cum perfect,

cerit, magna cum adstantium commiseratione, illique minister eius peccatorum remissionem annunciauerit, ipse totam congregationem per viscera Iesu Christi suppliciter, & obnixè rogat, vt sibi grauissimum scandalum, quo illum affecit, condonare, in suam sanctam communionem illum recipere, pro vero Ecclesiæ membro reputare, & in horum testimonium, vna cum eo, dominicam orationem alta voce recensere ex Christiana sua charitate dignarentur. Atque eadem olim fuit, *ferè per omnia*, pœnitentium conditio publicam exhomologesi in primæua Ecclesia subeuntium. Authorem enim Hieronymo in Fabiole Epitaphio, induebant *sacrum*, referente Sozomeno lib. 7. cap. 16. *Seipos in terram pronos abiciebant, & Sacerdotibus, tanquam in theatro audiente Ecclesiæ multitudine fassi sunt sua delicta*; Eusebio teste lib. 5. cap. 25. *ipsam Ecclesiam ad commiserandum procliuem lachrymis defluentibus per misericordiam Christi multis precibus*, ad suam cum fidelibus communionem recuperandam sunt obtestati: vt veterum pœnitentiam Tertullianus lib. de pœnitentiâ verè descripserit: quod *prosterndi & humilificandi hominis disciplina sit, conuersationem iniungens misericordiæ illicem*. Atque hic præcipuus est, licet non vnicus finis nostræ Episcopalis visitationis in Anglia, quæ cum sit vltimum voluntariæ Iurisdictionis in Episcopis membrum, ei iurdictio illorum contentiosa, proximo capite aduertenda est.

Contentiosa Iurdictio Episcoporum.

C A P. VII.

Epis copos ab ipsis Apostolis constitutos, in causis Ecclesiasticis contentiosam iurisdictionem ex iudice, actore, reo, causa controuersa, constantem, in Clericos & in Laicos exercuisse testis sit Timotheus; qui Episcopus Ephesi a Diuo Paulo constitutus, ab eo in mandatis accepit, ne *aduersus Presbyterum accusationem*, ad eum condemnandum, non ad inquirendum de eo, acciperet, nisi sub duobus vel tribus testibus. Quo canone Apostolico, licet per Presbyterum non intellegeremus cum Chrysostomo quemlibet hominem seniore, sed tantum seniore clericum, tamen laici non excluderentur ab Episcopali Timothei foro, sed potius tacitè

a Oecumenius, vbi Paulus ad Timotheum ait, *Petieram ab te vt Ephesi maneres*, adiecit, *crede de istis diaconis & presbyteris*, ubi cum Episcopum ordinauerat. Hoc ex ipso D. Paulo probabile est, qui 2. Timoth. 2. sic alloquitur Timotheum Ephesi agentem: *Admoneo te vt excoisites Dei donum quod in te est per impositionem manuum mearum*. Neque sibi contradicit. 1. Tim. 1. 4. eundem Timotheum ita hortanti: *Noli negligere gratiam quæ tibi data est per impositionem manuum Presbyterij*: Nam hic Presbyterium non est nomen collectiui presbyterorum cœtum, sed nomen officij eorum munus designans, & perinde valet (inquit celebris Theologus) ac si dixisset *fac vt gratia quam per manuum impositionem accepisti, cum te Presbyterum crearem, non sit irrita*: & Presbyteri ac Episcopi nomina. Act. 20 Phil 1. Sicut, & Apostoli ac Episcopi Act. 1. 20 Ephes. 4. 11. adiecta ibi Ambrosij interpretatione in distinctionem *Apostolorum*, promiscuè vsurpantur.

inclu-

includerentur. Cum enim tria sint genera probationum quibus ab accusatore rei conuincuntur, *Indicia seu præsumptiones, Instrumenta, Testes*, & vltimum censeatur omnium firmissimum: Apostolus (sicut rectè infert Ambrosius) innuit Timotheo, vt difficilius admitteret accusatores aduersus Presbyteros, propter sacram eorum dignitatem, quàm aduersus Laicos: nempe tametsi contra hos ob accusationem probatam per *indicia & instrumenta*; tamen aduersus illos, non nisi per testes, sententiam (vt loquuntur Iurisperiti) condemnatoriam ferret. Neque huius iurisdictionis amplitudinem diminuerunt subsequentiū seculorum Episcopi; plures enim ex iis in Concilio Antiocheno congregati, canone primo statuerunt; *Laicos excommunicatos fr̃e & eiectos ex Ecclesia, si contumeliosius aduersus ea quæ in sancta & magna Synodo Nicæna rectè decreta essent perſisterint.* Et quartum Oecumenicum Concilium 630. Episcopis constans, decreuit: *Si quis laicus in turpibus, & nefarijs lucris Simoniaci ambitus, ad sacros ordines consequendos, mediocr apparuerit, anathematizetur.* Si Episcoporum cœtus in Laicos vniuersim, etiam singuli, in singulos, sententiam excommunicationis denunciare poterant, eosque ad iudiciorum examen subeundem adigere, vt delictum quo excommunicationem meriti sunt, confiteantur; aut illius per varia probationum genera, rei peragantur: *Nos enim* (inquit August. Episcopus lib. de pœnit.) *in quenquam sententiam ferre non possumus nisi conuictū, vel sponte confessum.* Et hoc contentiosum, Episcoporum circa causas Ecclesiasticas iudicium, Imperatori Iustiniano visum est adeo sacrum; vt Authent. 123. illud aduersus Iudicum ciuiliū incurſus pio hoc decreto muniuerit: *Si Ecclesiastica cause sint, nullā communionē habeant Iudices ciuiles circa tales examinationes: sed Sanctiss. Episcopus secundum sacras regulas his causis finē imponat.* Hæc possunt esse vel de criminibus oppositis pietati in Deū, aut illis iustitiæ, & temperatiæ partibus, quæ cum pietate arctissimum habent nexum, qualia præcedenti capite enumerauimus; vel de rebus sacris: Res autē sacræ tales indigitantur, aut ratione personarū quarum peculiari vſui dicantur, vt beneficia Ecclesiastica, decimæ, oblationes, quibus aluntur Ecclesiæ pastores; aut propter actiones quibus inferuiunt, vt sacræ ædes, & cœmeteria in quibus Dei cultus celebratur, & administrantur Sacramenta; aut respectu suæ primæ institutionis, vt Matrimonium à Deo ipso in Paradiso ordinatum, & Christi præſentiâ ac primo miraculo ornatum; aut ex innata sua conditione, quales sunt vltimæ defunctorum voluntates, seu testamenta. Nam hæc, quamuis Ethnicorum, semper habita fuere sancta & inuiolata; quanto magis sacra censenda sunt testamenta Christianorum, qui in iis animam Deo, corpus sub spe beatæ resurrectionis loco sacrato, bona egenis Christi membrīs legare solent. Atque Episcoporum in Anglicana Ecclesia iurisdicção, sub supremo

premo Regiæ Maiestatis iussu, & imperio, in has omnes sacras causas & alias illis vicinas se extendit; quæ ad hæc capita, & hunc in ordinem redigantur. Ciuiles sunt causæ, vel criminales: in ciuilibus, *Actor* persequitur ipsum ius, & interesse, vt satisfactio fiat de damno, vel iniuriâ allatâ: in criminalibus, *Accusator* aliquod crimen iudici defert propter publicam punitionem, & in communem plurium vtilitatem, qui metu pœnæ à scelere coercentur. Et quando *Actor* persequitur ipsum ius, seu interesse; hoc potest esse vel publicum, vt cum actio intenditur pro contributione, ad reparationes in Ecclesiæ fabricam, & cœmeterij materiam infumendas; acquisitionem alicuius rei quæ desideratur in Ecclesia; vel priuatum interesse, quod petitur in causis *Matrimonij*, *successionis in bona defuncti*, *Ecclesiasticorum iurium*.

Matrimonij, ad illud conciliandum, vel per actionem directam, vt iuxta contractum celebretur, post celebrationem, quando alter coniugium alteri vi vel dolo aufertur, restituitur, & alter alterius asperitate cogitur discedere, denuò recipiatur, humanius tractetur, & ei præstentur obsequia coniugalia; vel per actionem contrariam, veluti quando intendimus actionem *iactationis* matrimonij contra eum, qui falso iactat contractum matrimonialem intercessisse in præiudicium nostrum: supportandum, quando post nuptias agitur de legitimis, vel illegitimis natalibus, & pro pecunia in dotem cum sponsa promissa 22. lib. assisar. num. 70. dissoluendum quoad præsuppositum vinculum, ob defectum consensu ex metu, ab ætate infra 14. maris, & 12. fœminæ annos, personæ ignorantia; propter præcontractum alterutrius cum alio matrimonium, frigiditatem perpetuam & incurabilem, consanguinitatem vel affinitatem contractam per concubitum licitum aut illicitum: Denique ad matrimonium separandum secundum thorum & mensam, propter adulterium, nimiam sœuitiam, & hac separatione ex posteriori causa peracta, ad comparandum alimonix sumptus, quibus vxor in quam sœuitum est, se sustentet. *Successionis in bona defuncti*, cum testamento ab eo condito agitur ad illud exhibitum probandum, vel improbandum; vel ad legatum aliquod consequendum, & si aliquis mortuus sit intestatus aut quasi intestatus, quod fit cum nullus sit, qui onus executionis testamenti in se suscipere velit, ad consequendam administrationem, aut contra temerarium administratorem. *Ecclesiasticorum iurium*, qualis sunt decimæ prædiales, personales, mixtæ; oblationes debite pro consuetudine in qualibet anni quarta, vel alijs temporum vicibus in baptisimis, matrimoniis benedictionibus, gratiarum actione à puerperio, sepulturis; mortuaria, impensæ ob dilapidationes ædificiorum Ecclesiasticorum per prædecessorem factas, pensiones indemnitis, vel visitationis ratione plerumque præstandæ; Synodalia, salaria, ex causis extraiudicialibus, Curatis, Aedituis debita; denique iura beneficij

beneficij *acquirendi*, cum præsentatum Ordinarius absque legitima causa reijcere videtur; *retinendi* contra Ordinarium, aliumve quemlibet qui beneficio eiusue possessione absque legitima causa nos spoliatores volunt; *recuperandi* contra Ordinarium, qui minus iuste nos spoliatores beneficio eiusue fructibus videtur, alium quemlibet qui in nostrum beneficium intrusit se propria autoritate, aut præsentia Ordinarij admissione. Processus in his omnibus causis dijudicandis non ad libitum Iudicis, sed ad Iuris Canonici iure Cæsareo adacti, & peculiaribus nostræ Ecclesiæ Constitutionibus a facibus expurgati amissim formati, primum inchoatur à *vocatione Regiæ*, in ius per *monitionem* factam ei præsentanti à Iudice; aut *Citationem*, quandoque personaliter, aliquando viis & modis præstitam; nempe denunciando illam publicè in Ecclesia parochiali, aut ad locum solitæ habitationis rei affigendo. Hanc citationem sequitur litis contestatio, quæ propriè fit quando certum aliquid ita ab Actore affirmatur, & reo negatur, ut inde litatus controuersie, facti, vel iuris necessariò emergat. Et, si controuersia iuris est, legibus Ecclesiasticis supra capite secundo descriptis; si facti, probationibus per testes, Instrumenta authenticæ, priuata, originalia, transumpta, indicia leuia; probabilia violenta; denique legitimis in hæc omnia exceptionibus, dirimitur. Et quoties grauiore causæ, quas vocant plenarias, præsertim in Curijs Archiepiscopalibus occurrunt, in his probationibus & exceptionibus examinandis, ab Aduocatis vtriusq; Iuris peritissimis, non modo Canonici, sed ipsa Iuris Cæsarei penetralia ex Menochio de præsumptionibus, Farinachio de testibus, Mascardo de probationibus, aliisque doctissimis Iurisperitorum de iisdem argumentis voluminibus, tanquam media Iudicem dirigentia, promuntur affatim, & summa cum accuratione ventilantur. Quibus vltimo loco, definitiua Iudicis sententia eiusque executio subnectuntur.

Et hæc de Ecclesiasticis causis, quas appellant ciuiles, Sequuntur criminales præcedenti capite sigillatim enumeratæ; De quibus in Ecclesia Anglicana, ordinaria Episcoporum autoritate (de qua solum impræsentiarum verba faciamus, & non de suprema & immediata potestate Regia, qua ordinantur Ecclesiastici processus, *Secundum*, ut dicunt, *tenorem literarum patentium* ab ea manantium) iudicium variè instituitur; per viam *Accusationis*, *Denuntiationis*, vel *Inquisitionis*. Per viam *Accusationis*, quando quis suscipit se crimen contra accusatum probaturum, & hunc in finem testes producit, à iudice citandos, & examinandos. Per viam *denuntiationis*, cum Oeconomi, publici ministri, ad munus suum fideliter obeundum iurejurando obstricti, qualibet triennuali Episcopi visitatione, & per binas vices annuatim, iudici Ecclesiastico delicta detegunt: sed probationis onus, quia præsumuntur quicquid hac in re facerent non odij & maleuo-

lentia,

lentiae, sed fidei suae liberandae causa fecisse, minimè subeunt. In ytroque judiciali procedendi modo, non necessario præcedere debet priuata accusati vel denunciati admonitio, Matth. 18. præscripta. Nam quaedam peccata *iudicijs, fama, facti* (vt loquuntur) *notoritate*, vel alijs medijs in aliqua vicinia aut communitate publica sunt, quaedam priuata & non aliquo horum modorum patet facta. Et hæc rursum vel tantum afferunt dispendium ei in quem peccatur, aut cedunt quoque in aliorum damnum, & suam naturam instar pestis sunt subito contagiosa; cuiusmodi sunt schisma, & hæresis quæ *serpunt vt cancer*: quia eorum patroni omni quo possunt nisu vbique sua zizania sargunt seminare, *vt post se discipulos abducant*. Peccata quando priuata sunt, & ei solum sunt detrimento in quem peccatur (*si in te peccaueris*) delinquentes vt monet Christus priuatim arguendi sunt (nisi ex aliqua circumstantia pendenti constiterit eos huiusmodi correptione fore nequiores) antequam ^a Ec-

clesiæ, id est, Chrysostomo, Theophylacto, Euchymio, Interpretibus, Ecclesiæ ^b Præsidentibus, ac ^c Præsulibus, Euangelicè denunciantur. Quoniam sicut Medicus si fieri potest, ægrotum sine alicujus membri amputatione sanat: sic charitas Christiana salutem fratres studet promouere absque famæ iacturâ, ne (vt Hieronym. in 18. Matt. admonet) *Si semel pudorem & verecundiam amiserit, permaneat in peccato*. Sed tamen si

delicta sint priuata, tamen si alijs sint perniciofa, & virus suum citissime diffundant, absque vlla præuia delinquentis admonitione, Ecclesiastico Iudici per accusationem vel denuntiationem illico deferuntur: Spiritu- alis enim plurium perniciës, cui hac denuntiatione vel accusatione remora iniicitur, maius damnum est, quam vnius hominis famæ iactura. Et si huiusmodi occulta peccata, multò magis fama, indicijs, alijsue medijs propalata, nulla priuata monitione præeunte, Ecclesiasticis præsulibus, iisdem modis deteguntur; reus enim crimine ejus jam divulgato hac detectione, nullam famæ iacturam patitur, & publicè criminis vindictâ ac punitione scandala auferuntur infirmis, & improbia peccando deterrentur. Diui Pauli ad Timotheum Ephesi Episcopum præceptum hoc est: *Peccantes peccatis manifestis* (vt hunc locum

^a Sic Augustin. tractat. 50. in Ioan. his verbis: *Si hoc* (nempe tibi dabo clauës, &c.) *Petro tantum dictum sit, non facit hoc Ecclesiæ*; sub Ecclesiæ nomine rectores Ecclesiæ, Petrum & ceteros Apostolos eorumque successores complectitur, quibus vnâ cum Petro hanc potestatem à Christo donari voluit, secutus Ambrosium lib. de dig. sacerdot. cap. 6. dicentem: *clauës illas regni celorum in beato Petro Apostolo cunctis suscepimus sacerdotes*.

^b Per Ecclesiæ præsules Chrysostomus non intelligit tantum illorum cœtum, sed etiam singulos scortim. Nam homil. 61. in Matth. in hæc verba: *Amen dico vobis quicquid ligaueritis in terra, & verbis, Dic Ecclesiæ*, proximè subnexa, ita scribit. *Non dixit Præsuli* (numero singulari) *vinculis istum constringe; sed si ligaueris, hæc vincula indissolubilia manent*.

^c Secundum scholasticos & Canonistas, est vel Euangelica denuntiatio qua crimen denuntiatur Prælato tanquam Patri ad proximi delinquentis emendationem; vel denuntiatio judicialis, qua crimen deferretur Prælato tanquam Iudici ob publicam ejus punitionem; non in hac, sed in illa ordo Matth. 18. a (seruatore præscriptus obseruandus.

locum August. 16, Serm. de verbis Domini interpretatur) *Coram omnibus argue, ut ceteri timorem habeant.* Tertius modus instituendi iudicium Episcopale in Ecclesiâ Anglicana, est per specialem inquisitionem contra certam personam: in qua Episcopus, vel alius Iudex Ecclesiasticus, ne deficientibus accusationibus, & denunciationibus, delicta impunita maneant in grauissimum Ecclesiæ detrimentum; *Ex officio suo*, vel interrogat alias personas ex eadem vicinia cum reo, de ejus crimine, illarum informationes & testimonia contra eum assumendo; vel sciscitatur ipsum reum de suo delicto, ut illud in iudicio detegatur, & detectum censuris Ecclesiasticis castigetur. Alias personas interrogat, cum crimen prius fuerit (ut dicunt) notorium, aut criminis perpetrati fama, indicia, ex quibus fama statim est secutura, aliaue legitima eius relegendi media per *clamosam insinuationem*, id est, frequentes hominum fide dignorum sermones, ad ejus aures delata præcesserint. Nam quiuis Iudex tenetur bono publico consulere cum minimo bonorum cujuslibet priuati hominis dispendio, quibus prou. 24. 1. fama, bonum nomen præcipue accensetur, & quæ haud parum læduntur, cum de aliquo apud alios sit inquisitio, tamen postea insons appareat. Ipsum reum etiam, interpolito ad veritatem declarandam iuramento, modo sit verisimile eum non pejeraturum, de suo delicto sciscitatur; cum delicti fama, manifesta indicia, & reliqua illud detegendi media, duobus testibus fuerint comprobata: idque iure, quando enim rei crimen per famam, indicia aliaue media quadantenus sit detectum; tum reus, illud prodendo, ipse se minimè accusat, sed ab his, diuina iustitia res ita ordinante, ac disponente, potius accusatus est: & ideo ad gloriam & iustitiam Dei clariùs manifestandam crimen perpetratum sincere & aperte confiteri obstringitur: Achan scelere Iosue 7°. quadantenus cælitus patefacto, dicit Iehosua Achano: *Fili mi tribue nunc gloriam Iehonæ Deo Israelis, & ede ei confessionem, & enuncia mihi quid feceris.* Et in hoc genere judicialium processuum, Episcopi, alijque Iudices Ecclesiastici habent totius Mundi Iudicem quem imitentur. Nonne à Deo Genes. 18. actum est contra Sodomitas per inquisitionem sola in sacro contextu, post perpetrata scelera, fama præunte: *Clamor Sodomorum* (inquit Deus) *cum nullus sit, descendam, & inquiram, an secundum clamorem qui peruenit ad aures meas omninò faciant.* Similiter Genes. 3. idem tremendus Iudex tantum ex præcedentibus, in contextu sacro, primæ inobedientiæ indicij, egit contra Adam eum interrogando & examinando; Cum enim leui quodam Dei per hortum aduentantis strepitu audito se abscondisset a facie Dei, & inter densas arbores delituisse (quæ fuere conscij animi indicia) *Deus inclamauit ad illum: vbies?* Interrogationes ei proposuit: *Quis indicauit tibi nudum te esse: An de fructu vetito comeditis?*

Quæ

Quæ à Mose cum humanitus, & per allusionem ad consuetudines indidicorum inter homines, de Deo dicantur; & in sacris Scripturis Deus nusquam humanitus perhibetur iniquè egisse, hominum indicia eodem ordine instituta æquissima esse restantur: Quamvis Ecclesiastica indicia non ita hominum sunt, quin vt ea *summa futuri iudicii præiudicia esse* in Apologetico doceat Tertullianus, quod illorum præsidibus, ad istius seueritatem, sinceritatem, æquitatem, iustitiam æmulandam, acuminata calcaria admouere deberet.

De Cathedralibus Ecclesijs.

CAP. VIII.

Quemadmodum in ciuili regimine, sic Ecclesiastico vnaquæque Ciuitas suum habuit territorium, quod Iurisconsultis est *vnuerſitas agrorum intra fines vnuscuſque ciuitatis*; & in Concilijs & historia Ecclesiastica *Parœcia* nomine significatur. *Qua sunt in vnaquæque Ecclesia* (inquit Concilium Chalcedonenſe canon. 16.) *Rurales parœcia, aut regionales, inconcuſſa apud eos maneat qui illos tenent, Episcopos.* Cum verò in his cuiusque vrbs parœcijs, & territorijs, eſſent multi viri, & minora oppida, his singulis singuli, sed ipsi vrbi plures presbyteri præſciebantur: & hi à Concilio Ancyrano Canon. 13. *Presbyteri vrbs* nominati, illis, quos idem Concilium *Regionarios Presbyteros* vocant, ita præeminebant dignitate, vt *regionary Presbyteri in Dominico ciuitatis offerre non potuiſſent præſente Episcopo, & Presbyteris vrbs, neque panem dare in oratione, neque calicem.* Et quandoquidem Episcopi antiquiſſimâ Ecclesiæ praxi, & tandem Sardinensis Concilij Canone sexto; *Non in vico aut modica ciuitate, cui ſufficiebat vnus Presbyter,* sed in vrbibus celebrioribus, ad quas verbo vite, pacendas plurium Presbyterorum exigebantur operæ, constituti, memores erant moniti Solomonis, *Salus eſt in multitudine conſiliariorum*; hos vrbiū Presbyteros, in grauioribus Ecclesiæ negotijs, *ſæpius* ad deliberandum sibi adſciuerunt. Cornelius Episcopus Romanus ac Cyprianus Episcopus Carthag. in ſuis Epistolis, testantur ſe in ijs quæ ad ſuarum Ecclesiarum adminiſtrationem pertinebant vſos eſſe conſilio ſuorum *Presbyterorū*, quos ideo Hieronymus ad Ruſticum, *Senatum Ecclesiæ* appellauit. Quia autem frequentes erant harum conſultationum occaſiones, Auguſtinus Episcopus Hipponenſis cum

^a Hi Presbyteri qui non ſolum Episcopo in Ecclesiæ regimine aſſiſtebant, ſed etiam verbum prædicabant, Sacramenta adminiſtrabant, erant *ſeniores Ecclesiæ, ſine quorum* (inquit Ambroſius) *Conſilio, non ſine quorum authoritate, nihil ad publicum Ecclesiæ bonum ſpectans, agebatur in Ecclesia*: Vnde Cyprianus cum Clerum ſeditioſum habuiſſet, & plebem partium ſtudioſam, eſſe ad vtriuſque beneuolentiam concilandam, Epistol. quinta præſte-

Epistol.

retur, a primordio sui Episcopatus se statuisse nihil sine eorum consilio, & consensu, sua priuatiim sententia gerere: Tamen Epist. 69. omnium haeresion & schismatum fontem indicans, ait: unde Schismata & haereses orta sunt, & oriuntur, nisi dum Episcopus qui unus est (in vnaquaque Ecclesia, & ideo solus auctoritate) praest, superba quorundam presumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus indicatur. Vide quoque Cypriani Epist. 55. & ejus librum de vnitate.

Epist. 137. multos sub se Presbyteros haberet, ex illis (vt Possidius, in ejus vita refert) quasi collegiū instituit Clericorum qui cum ipso semper vna etiam domo, ac mensa sumptibus communibus aliti, vestiti

sunt, & quos Epist. 110. vocat Collegas, quorum in gubernandi Ecclesia opera utebatur. Hunc Ecclesiae Senatum, hoc Collegium, nostrae Ecclesiae Cathedralis aliquo modo referunt, illudq; in praecipuis imitantur. Nam cum plura harum sint membra, Lectores Epistola & Euangelij; pueri, & viri Symphoniaci, qui Regijs inunctionibus tenentur hymnos in Dei omnipotentis laudes cantare, us modulationibus quibus cum ipse hymnorum sententiae vnā intelligantur: sub canonici, sine vicarij chorales, matutinis & vespertinis precibus publice in choro quolibet die celebrandis, frequenti Eucharistiae administrationi seruientes; & per Canones Neignanti in otio vitam ducant, studio scripturarum incumbentes: Canonici seu Præbendarij, quorum in antiquioribus Ecclesijs, aliqui sunt non Residentiarij, sedes habentes in choro, sed non suffragium in Capitulo, & secundum Ecclesiarum suarum consuetudines, statis vicibus concionantes; alij Residentiarij, qui tum sedent in choro, tum ferunt suffragium in Capitulo, ac quibus toto necessariae suae residentiae tempore incumbit, vt sint hospitales, & non modo in Cathedrali Ecclesia cuius sunt Canonici, sed in alijs etiam Ecclesijs ejusdem dioeceseos, vnde ipsi vel ipsorum Ecclesiae aliquod vestigal seu annuos redditus percipiunt, Euangelium diligenter annuntiare: Postremo, cum in Cathedralibus Ecclesijs antiquae foundationis, sint officarij, vt Thesaurarius, Praecentor, Cancellarius, Subdecanus (quorum varia sunt iuxta diuersarum Ecclesiarum statuta munera) & cum in his omnibus praesit Decanus, qui nonaginta dies ad minimum singulis annis in Ecclesia sua Collegiata residere, per totum hoc tempus verbum diuinum sedulo predicare, hospitalitatem exercere, festis solennibus (si ad hoc peragendum praesens non fuerit Episcopus) decenti capa amictu sacramentam administrare canonibus obstringitur; Episcopus hunc Decanum, & aliquos ex canonicis & Officia-

a Presbyter (inquit Concilium Carthag. 4. Canon 3.) cum ordinatur, Episcopo benedicente, & manum super caput tenente, etiam omnes Presbyteri astantes manus suas iuxta manum Episcopi super caput illius teneant, Cui concinunt Ecclesiae Anglicanae Canones decernentes, quod Presbyteri, vel Diaconi ordinentur, assistente non solum Archidiacono, sed Decano, & duobus ad minus Præbendarijs, aut (illis legitime detentis) quatuor alijs grauioribus personis, qui Magistri Arrium ad minimum extiterint, & pro legitimis concionatoribus legitime approbati.

b Canon, est Ecclesiae Anglicanae, vt Episcopus sententiam

recentitis, in Presbyteris & Diaconis ordinandis, a beneficio vel officio remouendis, in colloquijs cum inquietis & turbulentis schismaticis, ad eos in ouile reducendos, & sedandos, in praefractis hereticis iuridice condemnandis,

demnandis, ac anathematizandis, in sententia excommunicationis solenniori aduersus facinorosos & infames peccatores denuncianda, & in alijs Ecclesiæ publicis, & maximi momenti negotijs transigendis, sibi associat. Neque Ecclesiæ Cathedrales Episcopis tantum in regimine suppetias ferunt, sed cum suas sedes habeant in urbibus; ad quas totius diocesis ministri quandoque confluunt, quarum indigenæ sæpius supra rudiores plebis caprum literari sunt, & salutari religionis notitia imbuti, in quibus plures pauperes & egeni, non pauci infirmi, ac deuoti senes laboribus & occupationibus prorsus ineptj; his omnibus maximo sunt vsui & emolumento. Ministris verbi per Episcopales dioceses villarum & oppidorum curæ præfctis, si quæ in legendo, cum alijs disserendo occurrunt dubia à Cathedralium Ecclesiarum Decano, & Canonicis qui ruralibus Presbyteris eruditione præcellerent, illorum enodationem petunt; ciues ad solidum verbi cibum percipiendum præparati, Decani & Canonicorum accuratioribus concionibus erudiuntur; pauperum viscera illorum hospitalitate refocillantur; & decrepiti ac pij senes Sacra in his Ecclesiis frequentius celebrata adeundo, maiori sui cum solamine, vitam transigunt.

*De Episcoporum in Ecclesia Anglicana Cancellarijs,
Archidiaconis, Decanis ruralibus.*

C H A P. IX.

Diuina sapientia per Dei amanuenses, Prophetas & Apostolos scriptis mandata (Pro. 2.) docet omnem orbitam bonam, ducentem ad vitam æternam; & tota Scriptura (1. Timoth. 3.) diuinitus est inspirata, & utilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem qua est in iustitia: ut perfectus sit, non modò quiuivè fidelium grege, sed homo Dei, id est Propheta, (2. Reg. 5.) Pastor. (1. Timoth. 6.) ad omne opus bonum, perennis salutis adeptioni necessarium, perfecte instructus: Nam verbis proximè præcedentibus, Apostolus asseruerat ipsum Timotheum sacris literis posse reddi sapientem, non omnimodò; sed ad salutem. Hinc multa sunt Ecclesiæ vsui quandoque commoda, sine quibus salutem, & vitam æternam consequamur, in sacra pagina minimè exarata; quæ ideo non diuina solo verbo scripto suffulta, sed humana fide (qua etiam renitente ac reclamante quicquid agimus peccatum est Rom. 14.) prudentum & piorum virorum au-

thoritati aut naturæ lumini tantum innixa, vera & licita esse credimus. Hujus generis plura occurrunt in Christianæ Ecclesiæ politia, quæ licet *Judaicæ* Ecclesiæ infra angustos unius regionis fines conclusa, non potest esse in quibusdam minutioribus circumstantiis ubique vna, propter immensam varietatem regionum, Nationum, Rerum publicarum, per quas diffunditur. unde, et si *Moses* (Heb. 3) *fidus in tota Dei domo tanquam famulus*, fere minutissima quæque ad Ecclesiam sub veteri Testamento gubernandam tradiderit, tamen Christus qui magis *fidus super Dei domum sicut filius* præest, eiusque Apostoli sub nouo Testamento tantum generalia, & magis necessaria jecerunt Ecclesiastici Regiminis fundamenta; reliqua vero diuersis gentibus, & Regnis, Secundum dispares illorum consuetudines adaptanda, particulariū Ecclesiarum prudentiæ permiserunt. Tertullianus lib. de fuga in persecutione, tantum tres ordines, quibus Ecclesia regitur tanquam a Christo eiusque Apostolis constitutos, recenset: Et longè post eum Optatus, *Quatuor* (inquit) *sunt genera* (diuina nempe institutione) *capitum in Ecclesia, Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum & fidelium*. Verum Christianis postea Ecclesijs, & vna Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum occupationibus auctis, vnum idemque munus in plura dispartitum est, & alij Clericorum ordinis Ecclesiastica auctoritate sunt inuesti. Hinc enim, *Ecclesiastici*, seu Episcoporum *Ecdici*, Concilij Chalcedonenlis Canone secundo, Archidiaconi apud Hieronymum ad Euagrium, *Periodecta*, Concilij Laodiceni Canon. 56. *Chorepiscopi*, Concilij Niceni Canon. 8. Denique in Decretis Gratiani, ex antiquis Patribus, & Concilijs consutis, *Archipresbyteri urbani & Regionarij* emanarunt; quorum præcipua munera, Episcoporum, hodie in Ecclesia Anglicana, Cancellarij, Archidiaconi, Decani rurales administrant. Etenim Cancellarij vtriusque iuris periti, Episcopis, in audiendis Ecclesiasticis causis contentiosa iurisdictionis præcipue sunt adiumento; cuiusmodi officio antiquitusungebantur *Ecclesiastici*, seu Episcoporum *Ecdici*, quos doctissimus Grotius in annotationibus ad Codicem de Episcopis & Clericis, ex Papia colligit, fuisse Defensores & Administres Episcopi nulli certo loco deputatos. eisque vicem in huiusmodi negotiis implensse: Archidiaconorum officium in Ecclesia Anglicana, est primo (sicut & Gregorii Magni ætate, vt ex eius lib. 1º. Epist. 10. licet colligere) curare bona Ecclesiæ, inquirendo de eius sartis testis, & supellectile: Deinde more veterum *Periodectarum* (quos scribit Balsomo in explic. Canon. 56. Concilij Laodiceni, olim circumcursasse & spiritualia delicta obseruasse) inquirere de excessibus Ecclesiasticis, & grauiora quæque referre ad Episcopum, cuius hac ratione *Oculi* appellantur. Postremò Presbyteros admissos ab Episcopo ad *titulum* beneficii, in eius possessionem deducere, & reliquam

prout

"Vide s^r Tho. Ridley,
View of the Civil
Law, in voc
Chancellor.

prout pro iure suo præscripserint, iurisdictionem Ecclesiasticam exercere. Decani rurales, veteris Ecclesiæ Chorepiscopis & Archipresbyteris *Regionarijs* haud dissimiles, ab Episcopis, qui illos eligunt, plerunque adhibentur, ad conuocandum Clerum ad significandum Presbyteris, & Diaconis infra suos *Decanatus* non nihil (vt fit) per literas; ad inducendum in beneficia vice Archidiaconi remotius agentis. Atque hæc omnia conducunt ad Ecclesiæ regimen in foro exteriori; in interiori conferunt verbi prædicatio, Sacramentorum administratio, ministerio presbyterorum, de quibus agemus capite subsequenti.

*De Presbyteris, Diaconis, Oeconomis, Testibus
Synodalibus, Aituis.*

C A P. X.

VOcatio Presbyterorum externa, vel interna est, quæ non consociantur perpetuo, vt sacri ministerii efficaciam a Dei institutione, & non ministrantium dignitate manare discamus. Hæc illorum est quos Deus ad sacrum ministerium idoneos fecit, donando illis facultatem, & ardens desiderium cœlestis doctrinæ promulgatione, administratione Sacramentorum, promouendi regnum Dei, vitæque sanctitate ipsum Deum glorificandi. Illa verò bipartita est, cum sit vel ad ipsum sacrum ministerium, vel certum locum quo Ministerium exerceatur. Atque hæc duæ vocationes externæ licet vt plurimum coniungantur, Secundum primæ & Ecclesiæ Anglicanæ Canones, quibus

cautū est neminē *sine certo titulo & designato muneris sui exercendi loco ordinandum*: tamen quandoque, sicut olim in primæua, sic hodie in Anglicana Ecclesia, aliqui vocantur ad ministerium certo ministerij sui loco minimè destinati, vt *Socij Collegiorum & ante quinquennium Artium*

a Nemo absolute ordinatur nec Presbyter, nec Diaconus, nec quilibet omnino eorum qui sunt in ordine Ecclesiastico, nisi specialiter in Ecclesia Ciuitatis, aut vici, aut in Martyrij vel monasterij (quæ teste Possidio de vita August. cap. 11. Seneca Sulpitio de vita Martini. cap. 11. Hieron. Epist. 4. sicut & vtriusque apud nos Academicarum Collegia, olim erant seminaria ministerium Ecclesiæ amplificandum; Et ideo Erasmi, lib. 2. descript. Britan. cap. 6. comparat nostrorum Academicorum viuendi rationem & modum, priscorum Monachorum præscriptis & institutis) is qui ordinandus est pronuncietur. Concil. Chalcedon. Canon. 5.

Magistri proprijs sumptibus degentes in Academicis; & ideo de his duabus vocationibus separatim agemus, à vocatione ad ministerium aufpicantes.

Quamprimùm Christus passione sua, & morte, peccatorum pretiū soluerat, suis Apostolis eorumque successoribus (Ioan. 20.) donauit potestatem remittendi peccata hoc ritu, his verbis: *Inspflauit ijs, & dixit ijs,*

Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur ijs, quorum retinueritis, retenta sunt. Primum (vt docet August. lib. 4. de Trinitat. cap. 20.) *afflauit eos* vt ostenderet se, quā Deus est, authorem fuisse Spiritus sancti, quē illis daturus erat, sicut quā homo sensibilis flatus quē ore suo exhalauerat. Deinde per *Spiritum Sanctum* Hieron. Epist. 150. ad Hedibiam, intelligit *Spiritus sancti gratiam*, Et per Spiritum sancti gratiam (Chrysost. Hom. 85. in Iohan.) *potestatem & spiritualem gratiam remittendi peccata*, quod verba [*quorum remiseritis peccata &c.*] quæ Christus per exegesi in immediatē subjunxit clare demonstrant; vt lib. 1. de pœnitent. cap. 2. verē dixerit Ambrosius; *Qui* (in sacra nempe ordinatione) *accepit Spiritum Sanctum, accepit potestatem peccatum soluendi & ligandi*. Non propriē vt Deus, qui solus *delet iniquitates*; sed quia accepit potestatem vtendi medijs quibus Deus remittit peccata, scilicet. Sacramentorum administratione, publica remissionis peccatorum denunciatione pro concione, in pœnitentium exomologesi, post generalē totius Congregationis confessionem; priuata remissionis peccatorum denunciatione in ægrotis visitandis, afflictis conscientijs consolandis. Nam non modō proprium & peculiare erat olim Apostolorum, & hodie est Presbyterorum (quoad ministerialem remittendi peccata potestatem in foro conscientię) Apostolis succedentium, Sacramenta administrare, pro concione, in exomologesi, post vnanimem totius Congregationis confessionem, remissionem peccatorum denunciare publicē: sed etiam in ægrotorum visitatione, afflictarum conscientiarum consolatione priuata. Nusquam in sacra Scriptura cuiquam credentium præterquam Apostolis, & illorum successoribus, Episcopis, & Presbyteris, specialis facta est promissio de efficaci per eum remissionis peccatorum denunciatione vel priuata. Immo huiusmodi denunciationis potestas particulari Dei mandato in verbo suo scripto fidelium nemini nisi Presbyteris conceditur.

^a *Ligandi, atque soluendi potestas, quantum soli Petro data videtur a Domino, tamen & ceteris Apostolis datur, nec non etiam nunc in Episcopis & in Presbyteris omni Ecclesiæ: Rabanus in Catena Aquinatis ad 16. Matth. & Rabano accedit Hadrianus in quartum Senten. De clauē Ministerii dictum est Petro, Tibi dabo Clauē, & in Petro, omnibus sacerdotibus, quibus in Ordinatione datur Spiritus sanctus vt quorum remiserint, &c.*

Solis ^a Apostolis (quibus in hoc sacro munere surrogatur à Deo soli Episcopi & Presbyteri) Christus dixit: *Accipite Spiritum Sanctum quorum peccata remiseritis* (sine vlla pub-

lici, vel priuati loci limitatione) *remittuntur ijs, quorum retinueritis* (sine vlla publici vel priuati loci determinatione) *retenta sunt*. Quare etsi reliqui fideles vt monet Apostolus (1. Thess. 5.) *se mutuo hortentur & adficient* historica & (vt significantiùs loquamur) narratiua promissionum Euangelij commemoratione, ex communi officio charitatis peracta: tamen soli Presbyteri, siue publicē siue priuata ministeriali potestate ex speciali à Deo vocatione ijs donatā, & peculiari promissione

promissione de ejus rectè administratæ efficacia, stabilita; peccatorum remissionem denuntiare possunt. Et quamvis (vt præcipit Apostolus Heb. 5.) *Nemo sibi hunc honorem, hanc potestatem sibi assumat, nisi vocatus fuerit a Deo;* nihilominus illam Presbyteri recipiunt à Deo non immediatè, sed ministerio hominum, quos (vt ex perpetua Christianæ Ecclesiæ traditione liquet) constituerunt Apostoli ad eam communicandam, manuum impositione, & ipsis Christi, aut paris significationis verbis; *Accipite Spiritum Sanctum, &c.* Sed sine præeunte Christi insufflatu, vt istos hujus potestatis conferendæ sub Christo ministros, non cum Christo, authores esse patefacerent. Atque hi Presbyterialis potestatis in Ecclesia propagandæ Ministri, per mille quingentos annos fuere Episcopi: Nam in Ecclesiasticis tot annorum monumentis, tantum apud Epiphanium hærel. 69. vnum legimus Coluthum Ecclesiæ Alexandrinæ Presbyterum, ab Episcopo suo temerè deficientem, Presbyteros quosdam, cum non esset Episcopus, sed tantum Presbyter, ordinasse; qui illic (referente secunda Athanasij, Apologia) in generali Concilio apud Florentiam reliquosque Episcopos appellatus, iussus est se pro Presbytero sicut antea gerere, & quotquot ab eo ordinati erant ad priorem statum retracti sunt. Immo quia quidam Episcopus oculorum dolore laborans in ordinandis Presbyteris, & Diaconis, ijs tantum manus imposuit, & adstanti Presbytero imperauit, vt ordinationis verba legeret: Concilium Hispalense secundum Canone 5. decreuit, *Vt, qui ab eo non consecrationis titulum sed ignominia elogium perceperunt, à gradu Sacerdotalis vel Lenitici ordinis quem peruersè adepti sunt, depositi a quo iudicio abijciantur. Tales enim meriti (inquit Canon.) indicati sunt remouendi, quia præuè inuenti sunt constituti.* Quare hodie in Ecclesia Anglicana venerandam antiquitatem qua potest per dispares temporum conditiones imitante, soli Episcopi, his verbis *Accipite Spiritum Sanctum, &c.* Presbyteros creant; licet vnà cum ijs Decani, & Cathedralium Ecclesiarum Præbendarij, Archidiaconi, ad tam sacrosanctam & publicam actionem communibus votis promouendam, manus quoque imponant. Locus verò & tempus quibus adeò sacer ritus celebratur sunt ei admodum consentanea: Ecclesiæ enim Anglicanæ constitutionibus locus Presbyteris aut Diaconis ordinandis dicatus, est *Ecclesia Cathedralis, vel Parochialis, ubi Episcopus commoratur:* tempus, *Dies Dominici immediatè sequentes ieiunia quatuor temporum vulgo Septimanas Cinerum ad preces & ieiunia in solennibus Ministrorum ordinationibus antiquitus institutas, atque in Ecclesia Anglicana hodie continuatas.* Verum quia Diuus Paulus (1. 5.) Timotheum, & in eo omnes Episcopos serio admonet: *ne manus cito cuiquam imponant neque com-*

a Quid sibi
vult (inquit
Chrysosol.) cito?
id est, non ex
prima statim
probatione, nec
secunda, nec ter-
tia: sed ubi con-
sideratio dis-
turna præcesse-
rit exactissi-
ma; discussio,
sum tandem
imponatur ma-
nus. Neque e-
nim ea respectu
culo caret, coram
enim que ille
malè ordina-
tus peccauit, tu
quoque peccatum
dabis, quia ini-
tium dedisti. A-
tiam præceden-
tium delictorum

rum. Quomodo præcedentium delictorum? Explicat Theophilactus: præteritorum peccatorum es reus, quod ea neglexeris ac tenebras fecisti lucem, nec dimissisti eum, vt lugeret, & commissi plangeret.

communicent peccatis alienis; vterius nostræ Ecclesiæ Canones præcipiunt; vt Episcopus priusquam cuilibet ordinando manus imponat, diligenti eum examine excutiat, ac exploret presentibus ipsdem Ministris, quos vel in impositione manuum sibi assistere. Huius autem examinis hic Canon hæc amissus est: Nullus Episcopus in sacros ordines quenquam de cætero cooptabit, qui non ex sua ipsius Diocesi fuerit: nisi vel ex altera nostratium Academicarum prodierit; vel nisi literas (quas vocant) dimissorias attulerit ab Episcopo, de cuius iurisdictione existit, & si Diaconus fieri expetit, 23. sin Presbyter 24. etatis sue annum iam compleuerit: ac etiam in altera dictarum Academicarum gradum Scholasticum susceperit; vel saltem nisi rationem fidei sue iuxta Articulos Religionis in Synodo Episcoporum, & Cleri ann. 1562. approbatos, Latino sermone reddere possit, & eandem Scripturæ testimonijs corroborare: ac vterius de vita sua laudabili, & morum integritate literas testimoniales exhibuerit, sub sigillo alicuius Collegij Cantabrigienfis aut Oxoniensis ubi antea moram fecerat, vel certetrium aut quatuor gravium Ministrorum, vnâ cum subscriptione & testimonio aliorum probabilium, & fide dignorum hominum, quibus eiusdem vita & mores per proximum triennium fuerint explorati: Denique nisi prius tribus articulis, primo de supremâ Regis autoritate in personas & causas Ecclesiasticas, Secundo de approbanda forma publicæ Liturgiæ, ordinandis Diaconos, Presbyteros, Episcopos, quod non sint Dei verbo contraria: Tercio de articulis religionis, quibus Archiepiscopi Episcopi vitriusque Prouincia, ac totus Clerus Synodo Londinensi ann. 1562. conseruerunt, quod Dei verbo sint consentanei, lubentes, & ex animo subscripserint. Quod si quis Episcopus in sacros ordines quempiam sine prædictis qualitatibus, aut iusto (vt supra) examine cooptarit, per Prouinciæ suæ Archiepiscopum ea de re certiore factum (a sidente vno alio Episcopo) ab omni ordines conferendi potestate in integrum biennium secludetur. Atque ita habemus externam Presbyterorum vocationem ad suum ministerium. Vocatio, quæ est ad certum ministerij locum, vt ad Rectoriam vel Vicariam, ordine sequitur.

A quibus, aut quo modo, Presbyteri in definitum, quo munus suum obeant, locum eligantur, nullum in sacris Scripturis præceptum extat, immò nec exemplum: Nam Presbyteri quos (Act. 14.) Paulus & Barnabas per Lystræ Iconij, Antiochiæ Ecclesias perhibentur *χειροτονῆσαι*, non creati fuerunt populi suffragijs, sed impositione manuum tantum ordinati; *χειροτονῆσαι* enim significat passim in Ecclesiasticis scriptoribus manuum impositionem, quâ sacri ordines conferuntur. Chrysostomus in hæc verba de Diaconis Act. 6. *καὶ ἐπορεύσαντο αὐτοὺς ταῖς χεῖρσι*, Et cum precati essent imposuerunt eis manus; ita scribit *ἡ χειροτονία διὰ τῶν πρεσβυτέρων*. *ταῦτο γὰρ ἡ χειροτονία*, Manus imposita sunt cum precibus: hoc est enim *χειροτονία*. Hinc Presbyterorum electiones ad designata loca, quibus officio suo fungerentur, in primæua Ecclesia admodum variæ extiterunt:

Quan-

Quandoque factæ sunt sine populi suffragiis, sicut Frumentius teste Ruffino (lib. 10. hist. cap. 9.) ab Athanalio creatus est Episcopus Indorum, ipsis Indis nihilo ea de re cogitantibus; & Concilio Laodicensi à sexta Synodo Oecumenica approbata canon. 13. decernitur: *non permittendas esse turbis seu populo electiones eorum qui in Sacerdotio constituendi sunt*: Nonnunquam per populum, vel Episcopum: Hieronymus enim ad Rusticum Monachum scribens: *Cum ad perfectam ætatem perveneris & te vel populus vel Pontifex Civitatis in Clerum elegerit*; non obscure innuit suæ ætatis alios in clerum ab Episcopo assumptos fuisse sine populo, alios à populo oblatos Episcopo ut in Clerum cooptarentur: aliquando (ut ex Concilij Carthaginensis 3. Can. 22. constat) populo tantum præsentate, ut contra eligendi vitam & mores exciperet, qui ferè mos hodie in nostris ordinationibus observatur: sæpe à Clero, & populi duntaxat primoribus, cum nouella Constitut. 123. leges Imperatoriæ iubeant *Clericos & Primates civitatis convenire & propositis ijs sacrosanctis Evangelijs, decreta facere de tribus personis, è quibus melior arbitrio ordinantis eligatur*. Tandem, cum hominum pietas paululum defueresceret, quò Ecclesias, quæ adhuc multis defuerunt villis & oppidulis, alacrius ædificarent, illarum fundatores Concil. Toletan. 9. canon. 2. ius habuerunt, *Rectores idoneos in iisdem Basilicis offerendi Episcopo ordinandos*; & ab hac Ecclesiarum constructione, præterea etiam fundatione, quando Ecclesiæ extruendæ prædium relinquebatur, dotatione cum ministris Ecclesiæ alendis necessaria fuerint constituta, manavit (ut ipsi iurium nostrorum municipalium libristantur) *ius* (quod vocant) *patronatus* in Ecclesia Anglicana; in qua, hoc iure potiti, Presbyteros exhibent Episcopis in *Rectorias* & *Vicarias* instituendos: quod tamen Episcopi iuxta Canones nequeunt præstare, nisi prius Presbyter exhibitus, seu præsentatus, *litteras suæ Ordinationis ijs ostenderit, de morum honestate, vitæ, probabili congruum testimonium exhibuerit, debite examinatus ministerio, uo dignus inuentus fuerit, solenni iureiurando Simonia suspicionem auerterit, triens articulis supra recitatis subscripserit*. Et quo Episcopi maiori accusatione, & vigilantia, hæc omnia in externa Presbyterorum vocatione; tum ad ministerium, tum ad locum, quo exercetur ministerium, exequantur, *quolibet anno ad Festum Sancti Michaelis Archangeli, vel intra sex hebdomadas idem Festum subsequentes, unusquisque Episcopus tenetur numerum, nomina, gradus & qualitates eorum omnium quos in sacros ordines, vel ad aliqua beneficia eodem anno præcedenti promoverit ad Archiepiscopum transmittere*. Iam Presbyterorum postquam ita Episcopi Institutione ad *Rectorie* vel *Vicarie* titulum, deinde Archidiaconi inductione, ad alterutrius possessionem admissi fuerint, hæc eorum munera sunt & officia. Verbum sincere prædicare (si Episcopi auctoritate ad concionandum fuerint approbati) per singulos dies Domini-

cos in Ecclesijs suis, vel vicinarum aliqua Ministro concionatore destituta, legere omni die Dominico (si ad concionandum non fuerint approbati) homilias publica authoritate praescriptas, cum in ipsorum Ecclesijs deficiet concio, quæ ut singulis mentibus habeatur per concionatore legitime approbatum tenetur procurare: administrare Sacramenta Baptismi, in quo pueros cœnæ Dominicæ incapaces, susceptores admittere, & quem si infans sit infirmus, aut in mortis periculo differre prohibentur: administrare Sacramentum Eucharistiæ, & ab eius perceptione extraneos, in genua non inclinatos, manifeste infames aliquo scelere, & in eo impœnitenter viuentes, cum proximis suis malitice contentiosos, & æconomos & testes Synodales in criminibus Ordinario retegendis nefariè periuros, schismaticos, Anglicanæ Ecclesiæ doctrinam aut disciplinam apertè calumniantes, repellere donec resipuerint: Liturgiam, ad rubricarum in ea præscriptum diebus sacris, & in illa Litaniam diebus Mercurij & Veneris, distinctè & cum debita reuerentia recitare, diebus Dominicis, & festis ante preces Vespertinas ad semihoræ spatium, vel amplius, iuventutem & rudiores plebem examinare, & instruere in Catechismo qui in libro Communium precum extat: diebus Dominicis tempore diuinorum, festos, vigiliis, dies carnis priuiales in sequentem septimanam instituta populo denunciare, matrimonium celebrare, gratias agere à puerperio, ægrotantes sedulo visitare, & consolari, defunctos sepelire: in his fere omnibus peragendis congruo superpelliceo, & caputijs, si gradum aliquem in Academia susceperint, indui, baptizatorum, nubentium, sepulcorum, registrum conseruare: Pontificios nostris sacris interesse recusantes, & alios sententiæ excommunicationis ob insignem contumaciam vel grauiora scelera obstrictos, singulis sex mensibus sequentibus, die aliquo Dominico tempore diuinorum pro excommunicatis denunciare: Denique omnes Pontificios, cuiuscunque sexus, ætatis vltra tredecim annos, siue Sacramenti participes esse, siue nostris publicis precibus interesse renuerint (obseruato inter eos discrimine) in suis parochijs, ut inquilinos, vel hospites commemorantes, eorumque vera nomina, vel quæ aliàs pro tempore vsurpant exquirere, in scriptum referre, illudque antefestum Natiuitatis suis Ordinariis fideliter exhibere. Et vltra hæc omnia, Presbyteri docti, & magis exercitati, frequentius habent conciones funebres, baptismales, nuptiales; conciones in Episcoporum visitationibus, consecrationibus, Diaconorum & Presbyterorum ordinationibus, inferiorum Magistratuum electionibus, coram Regis Iudicibus & Iusticiariis pro tribunali sessuris, ad celebrandum diem, quo Rex regnum suum auspicas, inauguratus seu coronatus est, ad commemorandam liberationem Regis aut Regni à publicis & grauissimis periculis, grassante peste & fame, in schismaticorum & hæreticorum libris publicè

comburendis, ad insignes schismaticos (cùm in eos Episcopi solennem sententiam (vt loquuntur) condemnatoriam sint laturi) redarguendos, & resutandos; aut quando aliæ istiusmodi occasiones obuenerint; quas ideò per censemus, vt qui in Academiis, sacro Ministerio se consecrent, quàm graue sit onus persentiant, & ad illud obeundem accedant vndique paratiores. Atque ad hunc Presbyterorum ordinem in Ecclesia Anglicana, Diaconorum ordo ^a gradus est, & veluti præparatio. Nam vtcunque in prima Diaconorum Institutione (Actor. 6.) eorum officium quo maximè tenebantur occupati, erat ministrare mensis, distribuere elemosynas Hierosolymis, dum ibi erat bonorum communio, & Diaconorum Oeconomia: omnes suas facultates commiserat credentium multitudo (qua de causa tunc temporis eorum quoque electio multitudini permixta est:) illos tamen verbum prædicasse & baptizasse testatur Philippus, qui

^a D. Paulus (1. Tim. 3. 13.) sic alloquitur Diaconos: *Qui benè ministrauerint, gradum bonum sibi acquirunt, hoc est, gradum Diaconatu superiorem: More enim Hebræo posuit positum Apostolus pro comparatiuo, bonum gradum pro meliori. Cui interpretationi suffragatur in hunc locum Ambrosius, dicens: Poterunt digni fieri Sacerdotio: Ita vt hæc promissio sit stimulus ad benè ministrandum in Diaconatu, ad gradum Presbyteratus tanquam pietatis & virtutis præmium, consequendum.*

^b Diaconus (Actor. 8.) (priusquam esset Euangelista Act. 21) Prædicabat Christum, & ab eo credentes baptizabantur: Cuius vestigiis insisterunt proximorum seculorum Diaconi, quos similiter prædicasse, & baptizasse, testes sunt Patres antiquissimi, ^c Origenes

^b Non quidem Apostolus, quem admodum vnanimi consensu veteres Ecclesiæ scriptores testantur, Epiphanius maximè de Simone & Simoniacis scribens. Licet enim Diaconorum partes essent, communium Ecclesiæ opum, & pauperum curam gerere: simi tamen illis permixtum erat Euangelij prædicationem suscipere, si quando necessitas ita postularet, quod in Stephani exemplo hucusque vidimus. Gualt. in Act. Apost. cap. 8. hom. 56.

& ^d Tertullianus; his enim quandoque Diaconi functi sunt ministeriis, muneris, in quo illa ætate præcipuè versabantur, ornandi causa, & quo maiori fide & religione illud administrarent, cùm huiusmodi quasi symbolis admonerentur, non esse ciuilem & merè politicam villicationem quam gererent, sed sacram & Deo dicatam; & hinc etiam Apostoli (Actor 6.) Adhibitis precibus, ipsi manus imposuerunt. Veruntamen (vt ex Niceni Concilii 1. Can. 19. liquet) Non habuerunt potestatem offerendi, seu gratiarum actione elementa Eucharistica consecrandi, licet (quemadmodum Apologiam secundam tradidit Iulianus Martyr) Dederint unicuique eorum qui adfuerunt percipiendum panem, & vinum, & aquam, quæ prius per Presbyteros gratiarum actione consecrata sunt. Breuius igitur, Diaconorum (qui sæpe in nouo Testamento, quod Actor. (6.) oportebat eos spiritu sancto & sapientia plenos esse,

^c Omnes Presbyteri & Diaconi, erudiant nos, & erudientes adhibent corruptionem, & verbis austerioribus increpant. Origenes homil. 1. in Psal. 37.

^d Dandi Baptismum ius habet summus Sacerdos, qui est Episcopus, deinde Presbyteri, & Diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate propter Ecclesiæ honorem. Tertul. de Baptismo.

^a Vt Act. 14. 23. *Cum ordinassent per singulas Ecclesias Presbyteros id est* (inquit Theod. Beza) *Pastores, Diaconos, & alios Ecclesiæ gubernationi Prefectos: hic enim ut alibi sepe generatim, accipitur Presbyteri nomen.* Act. 15. 23. vbi Lucas Ecclesiam Hierosolymis, in qua (Act. 6.) Diaconi constituti sunt, in tres ordines, *Apostolos, Presbyteros, Fratres*, distribuens, Diaconos Presbyterorum ordine necesse est complectatur. 1. Tim. 5. 16. Ibi enim *Presbyteri*, id est *Diaconi*, qui bene præfunt in bonorum Ecclesiasticorum Oeconomia, duplici honore, hoc est, (inquit Chrysost.) *reuerentia & subsidio rerum necessariorum* digni perhibentur: *maximè Presbyteri*, qui non vt Diaconi pauperum & bonorum Ecclesiasticorum curis districti. In se mone & doctrina, *potènt* sunt, quandoque laborantes, sed *non potènt* tempestiue & intempestiue deludantes. Nam (vt rectè annotat Theodorus Beza in 1. 1. Matth. 28.) plus est *auxilium*, quam *potènt*, si propriam vtriusque significationem spectemus: sicut etiam apud Latinos plusculum declaratur fatigatum esse, quàm laborare.

ris Sacramenta dispensantibus, ac aliis suis muneribus magis spiritualibus liberius ministrarent; onus curandi obuentiones Ecclesiasticas in Oeconomis reiectum est. Vnde Concilium Chalcedonense canone citato decreuit; *Vt omnis Ecclesia Episcopum habens, haberet etiam Oeconomum de Clero proprio, qui dispenseret res Ecclesiasticas secundum sententiam proprii Episcopi.* Ad cuius canonis ferè præscriptum, nostræ quoque Ecclesiæ Oeconomi, vnanimi (si fieri possit) Parochianorum & Ministrorum consensu quotannis in Paschali hebdomada eligendi, redditus Ecclesiæ cogunt, lege experiuntur ad illos vi detentos redimendos, horum tum acceptorum tum expensorum in Ecclesiæ vsum, veram & accuratam rationem Ministro & Parochianis reddunt, *Maceriam Cæmeterij, nauem Templi, eiusque ornamenta & reliquam suppellectilem, vt libros, Eucharisticam Mensam, Calicem, patenam, eleemosynarum cistam, publicis parochiæ sumptibus facta tecta & decora tumentur; parant panem & vinum in S. cœnam, tempore diuinorum collectionem peragunt pro pauperibus extraneis, & contributiones operibus publicis infumendas denunciant.* Præterea more Ecclesiasticorum *Visitatorum* (quorum meminit Gregorius Magnus lib. 3. epist. 2.) inquirunt nequiter viuentes, eosque admonent, magis scandalosos Episcopo quàm libet triennali visitatione, & bis annuatim necessario deferunt; quibus occupationibus, Testes quoque Synodales iis diligenter opitulantur. Denique nauant operam vnà cum Ministro, custodiendo Baptismorum, Nuptiarum, Sepulturarum indici, prospiciendo nequis abique facultate legitima sese ingerat ad concionandum, vt omnes parochiani (quo etiam munere Testes Synodales Oeconomis sunt adminiculo) Ecclesias suas diebus Dominicis & festiuis debite frequentent, atque iidem per integrum rei sacræ tempus, cum silentio & decoro inter sint.

Huiusmodi

^a Presbyterorum nomine intelliguntur, officium erat obuentionum Ecclesiæ, pauperum curam gerere, baptizare, concionari, (si iis hoc ab Apostolis & Episcopis permissum fuerit) & ferre opem Presbyteris in Eucharistia ministranda; quæ ferè omnia Diaconi hodie in Ecclesia Anglicana exequuntur. Sed cum, teste Concilio Gangrenti, Can. 6. 7. *ex oblationibus fructuum*, Chalcedonensi Canon. 23. *agrorum fructibus*, Ecclesiæ reditus valde excreuerant, vt Diaconi Presbyteris

Huiusmodi sunt munera Oeconomorum & Testium Synodaliū, quibus ultimo in loco succedunt *Aeditui*, antiquis *ostiaris* Concilij Laodicensi (Canon. 23.) inter *ordines Ecclesiasticos* enumeratis, admodum similes; qui secundum nostræ Ecclesiæ Constitutiones debent esse ad minus viginti annos nati, vitæ probitate, & idonea legendi, scribendi, cantandi scientiâ præditi, quò Ecclesiæ Ministris (pœnes quos ius est eos eligendi) & Oeconomis munia sua obeuntibus commodius quandoque famulentur. Atque ita Omnes Ecclesiæ Anglicanæ gubernatores, Rectores, Ministros, eorumque ordinationes, potestatem, officia, strictim percurramus; Leges vero & Constitutiones ad quorum amussim cuncta hæc diriguntur, vt plurimum conduntur in Synodis Prouincialibus, vel Nationalibus, quas proximo capite habemus delineatas.

*De Anglicanæ Ecclesiæ Synodis Nationalibus
& Prouincialibus.*

C A P. XI.

TAmetsi Gregorius Episcopus Nazianzenus Epist. 42. ad Procopium, suâ ætate, propter hominum prauitatem (turbulentissimis enim Ecclesiæ temporibus vixit, quibus in Oriente Valentis Imperatoris, à Catholica fide alieni, auxilio Hæretici plurimum valuerunt) *Se nullius unquam Synodi bonum & felicem exitum vidisse*, profiteretur: tamen ad difficiles in fide quæstiones discutiendas, tollendos abusus, eutaxiam & legitimum in disciplina ordinem constituendum, pacem & publicam concordiam fouendam, *Conciliorum in Ecclesia Dei saluberrimam esse auctoritatem* epist. 118. verissimè dixit Augustinus. Sic Còcilij Constantinopolitani primi auctoritate, controuersia de S. Spiritus diuinitate à Macedonio mota, dirempta est, Ancyranæ Concilij Canonibus, Apostata, Lasciuus, Adulteri, Diuinatores, Magi seuerissimè castigati: Synodus Gangrensis Nicæno primo, quasi contemporanea, compescuit contemptum publicorum *Conuentuum in domo Dei, priuatis conciones extra Ecclesiam iustulit*: Oecumenica Synodus Chalcedonenfis præsentia 630. Patrum ornata, tumultus in Ecclesia ab Eutychanis manantes felicissimè sedauit. Et hi Conciliorum legitimè coactorum & ritè ordinatorum fuere fines, ad quos vt plurimum collimarunt. Concilia autem legitimè dicimus coacta, quæ, postquam Politici Magistratus euasere Christiani, & *Ecclesiæ Nuntij*, illorum auctoritate sunt congregata; ritè ordinata, quæ veris & genuinis suis ad deliberandum & definiendum membris constabant. Etenim cum pij Principes sub veteri Testamento in *Christum incarnandum* credentes, vt David

1. Chron. 15. Ezechias 1. Chron. 29. Nehemias Nehem. 7. Conuentus Sacerdotum ad peragenda lehouæ negotia coegerint; & ipse Christus nouam conuocandi Ecclesiasticos congressus viam minime instituerit, sed tantum ijs S. Spiritus sui præsentiam Matth. 18. promiserit; Reges & Principes sub nouo Testamento in *Christum iam incarnatum* fidentes, eandem potestatem maximo Ecclesiæ bono exercuerunt. Primi generalis Concilij Niceni Patres (vt ex Synodicâ eorum epistolâ apud Socratem lib. 1. cap. 9. ad Ecclesiam Alexandrinam liquet) Imperatoris Constantini iussu conuenerunt. Nec postea Christiani Imperatores huic potestati renunciarunt: nonne quarta Oecumenica Synodus Chalcedone celebrata, sicut in ipsius limine indicatur, coacta est ex Decreto *pjssimorum, & fidelissimorum Imperatorum, Valentiniani & Martiani?* A generalibus Conciliis ad Nationalia, & Prouincialia descendamus. Sardicense, teste Theodoro lib. 2. 8. à Constante; Aquiliense cui interfuit Ambrosius, narrante ipso Concilio, à Theodosio; Thessalonicense, vt constat ex Synodica 453. à Gratiano indicta sunt. Et licet antiquitus Metropolitani, postquam Imperatores Christo se dederunt, Prouinciales Synodos sæpius vocarint; hoc non tam

^a Nam si quis excipiat quasdam Prouinciales Synodos, vt Ancyranam, Neocaesariensem post libertatē religionis Constantini edictis Ecclesiæ concessam, absque Constantini iussione fuisse coactas; concedimus absque particulari & expressa, sed non tacita & generali iussione: quia cum Constantinus vel alij Christiani Imperatores religionis libertatem Ecclesiæ concesserunt; simul ius celebrandi quotidianas synaxes, & cogendi Synodos, à quibus quotidianis synaxibus eutaxia conseruaretur, tribuerunt.

^b Hic Canon quintus Concilij Niceni statuit, vt bis in anno Synodi fiant Prouinciales: sed quorum consensu Concilium Antiochenum Niceno quindecim annis posterius explicat Canon. 20. *Nullis vero liceat per se Synodos celebrare sine ijs quibus Metropoles credita sunt.*

^c Imperator Constantinus (vt refert Eusebius lib. 3. de vita Constantini cap. 22) *Decreta Niceni Concilij sigillo suo confirmauit.*

^d Huius Concilij Patres (teste Euagrio lib. 2. cap. 4) sua decreta condiderunt cum hac conditione, *si ista sanctissimo nostro Domino* (hoc est Imperatori) *placuerint.*

sua fecerunt quàm ^a Imperatoria potestate, qua Concilium Nicenum primum, & Chalcedonense stabilita sunt. Huius enim Canon. 18. & illius ^b 5. (qui vnâ cum reliquis vtriusque Concilij Canonibus, aut à ^c Constantino, aut à Valentiniano, & ^d Martino Imperatoribus confirmati sunt) statuerunt; *Uniuscuiusque Prouincia Episcopus debere conuenire ubi Metropolitani Episcopus probauerit. Qui penè mos obtinuit in Ecclesia Anglicana, cuius hodie Archiepiscopi ad nutum Regium, Nationales aut Prouinciales Synodos solent indicare.*

Quanam igitur sunt Concilia legitime congregata intelligimus; vera & genuina eorum membra sunt Ecclesiæ Pastores, Episcopi & Presbyteri. Cum nascente Ecclesia, grauis de ceremonialis legis obseruatione exorta esset controuersia, *Apostoli* (quibus vult Hieronymus in epist. ad Marcellum Episcopos peculiari iure succedere) & *Presbyteri Actor. 15. Hierosolymis congregati sunt, vt dispicerent de hac re; tota enim Ecclesia & Fratres qui* (v. 22. 23.) *ab Apostolis & Presbyteris discernun-*
tur,

tur, huic primo Christianæ Ecclesiæ Concilio sponte adfuerunt, non tam vt *discerent de hac re*, quam vt animi sui dubia Apostolis & Presbyteris *discipienda* proponerent;

horumque publico iudicio propter sacrosanctam eorum vocationem, & quæ Ecclesiæ erant Pastores aliis præscribente, in priuatis suis iudiciis, quibus singuli quæ Ecclesiæ oues tantum sibi præscribere potuerunt, dirigerentur. Hinc et si (ver. 22. 23.)

tota Ecclesia ac fratres vna cum Apostolis & Presbyteris in Concilio Hierosolymitano congregatis miserunt delectos viros An-

tiochiam, & in Epistola horum manibus tradenda suum consensum, ad plenioram concordiam testandam apposuerint, huius tamen Concilii dogmata non totius Ecclesiæ & fratrum, sed Apostolorum & Presbyterorum sententiis definita sunt; cum Actor. (16. 4.) non fratrum aut Ecclesiæ, sed Apostolorum & Presbyterorum qui Hierosolymis erant, Decreta appellerentur. Et huic primo Christianæ Ecclesiæ Concilio, quæ sequuta sunt, in definiendis religionis controuersis & sacris Canonibus decernendis, tanquam suo prototypo simillima extiterunt. Nam quamuis ad illa quidam ex plebe ad

differtendum vt (teste Rufino lib. 1. Ecclesiast. histor. cap. 3.) in Niceno Concilio plurimi, quidam pij, ad testandum suum zelum & fidem confirmandam,

è quorum numero fuit Confessor ille homo simplex (apud Sozomen. lib. 1. cap. 17.) qui in eodem Concilio diuinis eloquiis, Philosophum obstupescit, vltronei (apud Sozomen. enim lib. 1. cap. 16. Constantinus scribit ad Ecclesiæ Praesides, & non ad quempiam ex plebe vt ad diem propositum Nicæ adfuit) quandoque accesserint: tamen in generali-

bus Conciliis sæpius soli Episcopi (non quod non liceret Presbyteris, vt somniât Romanenses, in his habere suffragia decisiua, sed quod ad vitandam ingentis multitudinis ataxiam non expe-

diret) & in Provincialibus tantum Episcopi, Presbyteri, & nonnunquam Diaconi (sicut in Romano Concilio contra Nouatum apud Eusebium

a Christus omnes pastores in suos greges constituit Patres (1. Cor. 4.) Speculatores (Ezech. 3.) Doctores (Eph. 4.) Episcopos, seu Superintendentes (Act. 20.) Dñs flores & Praefectos (Heb. 13.) ad illos instruendos, regendos, dirigendos in via salutis. Quam potestatem Christus seorsim de dedit in Diocæsanis & parochiales suas Ecclesias, eandem in Synodis congregati in totam Ecclesiam retineant est necesse; præsertim cum Saluator noster (Matth. 18.) duobus vel tribus prælatis (vt hunc locum Chrysost. Euthym. Theophylact. interpretantur) nomine suo ecclesiæ, promiserit per specialem Spiritus S. assistentiam se fore in medio eorum: Nam vt infert Celestinus Episc. ad Concilium Ephesinum, Si tam exiguus numerus Spiritu Sancto non desinitur, quo modo non credemus eum multo magis in medio vestrum esse, ubi tanta multitudo sanctorum in vnum convenimus.

b Dictionem Plebis ea notione accipimus, qua Concilium Carthaginense de hæreticis baptizandis, in ipso sui limine his verbis: Cum in vnum Carthagini conuenissent Kalend. Septemb. Episcopi plurimi ex Provincia Africa, Numidia, Mauritaniam, cum Presbyteris, & Diaconis, presente etiam plebi maxima parte,

c Hoc patet ex subscriptionibus Generalium Conciliorum magis antiquorum, in quorum calce, aut tantum Episcoporum, aut Presbyterorum qui Episcoporum erant Vicarij (quales fuere Vnus, seu Victor & Vincentius, qui in Niceno primo pro Romano Episcopo subscripserunt) nomina adscripta reperiemus.

a Concilii
Tarraconen-
sis infra quin-
gentos post
Christum an-
nos Tarraco-
ne in Hispania
celebrati 3.
Canon. est :
Epistole per fra-
tres a Metropo-
litano dirigen-
da sunt ut non
solum è Cashe-
dralis Ecclesiæ
Presbyteris, ve-
rum etiam de
Diocesis ad
Concilium tra-
hant.

quod

curia

sebius lib. 6. cap. 43. Antiocheno apud eundem lib. 1. cap. 30. Eliber-
tino Arelatense secundo, testantibus horum subscriptionibus) Ecclesi-
astica decreta condiderunt. Et hinc in Ecclesia Anglicana primæ
Ecclesiæ vestigia premente, vocantur ad Synodos Nationales & Pro-
uinciales solum Episcopi, Decani, Archidiaconi, duo Presbyteri ex
singulis Diocesis, & totidem ex ^a Cathedralibus Ecclesiis, in his
Capitulum, in illis communibus Parochorum suffragiis electi : à qui-
bus cum de religionis dogmatibus, vel sacris Canonibus fuerit maturè
deliberatum, & definitum, Regia autoritate censentur rata ; immò
nonnunquam hæc placita Synodica arctius constringant immo-
rigos, post Regiam illorum confirmationem, à suprema Parlamenti
Curia tanquam Regni leges promulgantur ; quemadmodum Iustini-
anus quatuor prima Concilia Oecumenica sigillatim à diuersis Impe-
ratoribus prius confirmata, ad horum decreta magis corroboranda
fanciuit Nouella. 131. vt vicem legum (nempe Imperialium) obtinerent
sacri Ecclesiastici Canones, qui à Sanctis quatuor Conciliis constituti sunt, &
confirmati.

12 NO 59

